

Historiske Efterretninger

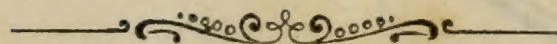
om

ROSENBORG

samlede af

Dr. **P. Brock,**
Inspektør ved de danske Kongers kronologiske Samling
paa bemeldte Slot.

Med endel Afbildninger og ni Portræter.

Kjøbenhavn.
Lehmann & Stage.
1881—1883.

Hoffensberg & Traps Etabl. — Kjøbenhavn.

Hr. Kammerherre, Dr. phil. J. J. A. Worsaae,

Direktør for de danske Kongers kronologiske Samling paa Rosenborg Slot,

Storkors af Danebrog og Danebrogsmand,

tilegnes dette Arbejde

med Højagtelse og Taknemmelighed

af

Forfatteren.

Historiske Efterretninger

om

ROSENBORG

samlede af

Dr. P. Brock,
Inspektør ved de danske Kongers kronologiske Samling
paa bemeldte Slot.

I.

Det 17de Aarhundrede.

Med et Portræt af Hans Rostgaard.

Kjøbenhavn.
Lehmann & Stage.
1881.

Hoffensberg & Traps Etabl. Kjøbenhavn.

Forord.

Skjøndt den Tid ikke ligger saa fjern, da Rosenborg endnu blev beboet af den kongelige Familie og blev benyttet ved festlige Lejligheder, er Erindringen om, hvad der er passeret her i Aarenes Løb, dog allerede næsten aldeles udvisket. Det turde derfor, i Betragtning af vore Dages levende Sands for Fortidens Minder, være af Interesse at samle de spredte Efterretninger om det Liv, som har rørt sig her, og lytte til, hvad disse Mure kunne fortælle om svundne Tider, saa meget mere, som Slottets Betydning som historisk Ramme om de nationale Skatte, der opbevares her, derved yderligere vil falde i Øjnene. Opmuntret af Hr. Kammerherre Worsaae har jeg derfor troet at burde udgive nærværende Bidrag til Rosenborgs indre Historie, som jeg i en længere Aarrække har samlet fra trykte og skrevne Kilder.

For at have passende Afsnit indenfor hver Konges Regeringstid som Holdepunkter har jeg, som det vil bemærkes, forsøgt saavidt muligt at gruppere Begivenhederne om de paagjældende Slotsforvaltere, saaledes at disses Biografier herved tillige indeholde en Udsigt over, hvad de have oplevet i deres Funktionstid. De i de forskjellige Efterretninger omtalte Personer, af hvilke der opbevares Portræter i Samlingen, ere, forsaavidt de ikke høre til den danske Kongefamilie, den første Gang de nævnes, anførte

med Kursiv, og i en Note er der gjort opmærksom paa, at deres Billeder findes paa Slottet.

Kilderne ere anførte i Noter under Texten, til hvilke der ogsaa er henvist, hvad der ikke, uden Skade for Sammenhængen i Fremstillingen, kunde optages i denne. For at undgaa ufornøden Vidtløftighed har jeg undladt at citere Christian den Fjerdes Kalendere og hans af Molbech samt Bricka og Fridericia hidtil udgivne Breve ligesom ogsaa de endnu ikke udgivne Breve fra denne Konge, forsaavidt de findes i den Molbechske Afskriftsamling i det store kongelige Bibliothek.

Kjøbenhavn den 18. Maj 1881.

P. Brock.

Christian den Fjerdes Tid.

1606—1648.

Til Kjøbenhavns Slot hørte der fra ældre Tid af en kongelig Lyst- og Frugthave, som laa i Nærheden af Nikolajkirke paa det Terræn, der nu indtages af Dybensgade (tidligere kaldet Delfinstræde)[1]), Laxe- og Hummergade samt Holmens Kanal (oprindelig Størrestræde); denne Have, i hvilken der var en Ringrendebane, blev imidlertid i Christian den Fjerdes Tid udlagt til Byggegrunde, og paa dens Plads blev der opført Boliger for Kongens Skibsfolk[2]). Christian den Fjerde besluttede derfor at anlægge en ny Have, som kunde træde i Stedet for den ældre, og kjøbte i dette Øjemed i Aaret 1606[3]) endel udenfor Kjøbenhavn mellem den daværende Nørre- og Østerport liggende Smaahaver og Grunde, 41

---

[1]) O. Nielsen, Kjøbh. Dipl. III. S. 669, 671.

[2]) Wolf, Encomion regni Daniæ, S. 159—160.

[3]) Havens Anlæggelse og Rosenborg Slots Opførelse sattes tidligere urigtig til Aaret 1604, jvfr. Cunradi Aslaci Oratio theol. hist. 1621, Suhms Saml. I. 2. S. 165, Friis Saml. S. 366.

i Tallet[1]). Udgiften ved Kjøbet af disse Jordstykker og de paa dem staaende Bygninger udgjorde 14209 Daler, heri indbefattet et Beløb af 300 Daler, som Kongen betalte Staden for Jordskylden[2]), og som ifølge Magistratens Bestemmelse af 29. September 1606 skulde være »en evig Hovedstol og hos en vis og vederhæftig Borger her i Byen paa Rente udsættes.«[3])

Til første Bestyrer af den nye kongelige Have blev **Markus Wiblitz** udnævnt den 9. Juni 1606[4]). Han skulde ifølge sin Bestalling navnlig føre Tilsyn med Urtegaardsmanden[5]), modtage af denne de Penge, som indkom ved Salget af Urter, og aflægge Regnskab for Havens Indtægter og Udgifter; hans Løn blev bestemt til 50 Daler aarlig, 7 Daler i Kostpenge maanedlig og en sædvanlig Hofklædning.

---

[1]) Kjøbh. Dipl. I. Nr. 389, 393, 394, Friis S. 2—5. Enkelte af disse Havers Ejere fik samme Aar Skjøder paa Huse i Kongensgade og ved Slotsholmen, jvfr. Kjøbh. Dipl. II. Nr. 630, 632, 636, 637, 638.

[2]) Friis S. 4—5, jvfr. Kjøbh. Dipl. I. S. 614, 626.

[3]) Kjøbh. Dipl. I. Nr. 394, jvfr. Nr. 390.

[4]) Friis S. 5—6.

[5]) Af Urtegaardsmænd i Markus Wiblitzes Tid nævnes 1606 **Sebastian Lochhammer** (Friis S. 51); i de nærmest følgende Aar indtil 1620 omtales **Hans König,** der den 18. Maj 1602 var bleven ansat som Gartner ved de tvende Haver ved Kjøbenhavns Slot fra Fastelavn samme Aar at regne, men som senere blev ansat ved den nye Lysthave, hvor der i Aarene 1608 og 1609 blev bygget en Bolig til ham, og hvor han havde en aarlig Løn af 60 Daler foruden 10 Daler til Ildebrændsel (Friis S. 44, 45, 52, 53, Lassens Saml., Kjøbh. Dipl. II. Nr. 605, I. S. 606); han omtales i Kongens Kalender for 1620, hvor det under 26. Februar hedder: Gav jeg Hans Urtegaardsmand 20 Dl. in Sp. til Tærepenninge til Lante Brunsvig, hvor han skal kjøbe mig nogle Haveurter; 1617 nævnes **Melchior Rubbert** med 5 Svende (Friis S. 46, 53, Lassens Saml.); 1620 omtales **Morten de Lakuder** med en aarlig Løn af 100 Daler (Lassens Saml.).

Da Markus Wiblitz fik sin Bestalling, havde man allerede begyndt paa forskjellige Arbejder i den nye kongelige Have, blandt Andet paa Opførelsen af et større Lysthus, der antages at have ligget omtrent der, hvor nu Herkulespavillonen ligger[1]), men Opførelsen af selve Hovedbygningen blev først paabegyndt i Aaret 1610[2]); Arbejdet gik imidlertid kun langsomt[3]) og synes ikke at være blevet fuldstændig tilendebragt før omtrent 1625[4]). Kongen aflagde dog allerede i denne Periode ikke saa sjældent Besøg i Haven, ligesom han ogsaa gjorde Gjæstebud og modtog Gesandter i Audients der. *Sigvard Grubbe* omtaler saaledes i sin Dagbog, at han tilligemed sin Hustru Hildeborg den 28. Maj 1606 om Aftenen spiste i Haven hos Kongen og Dronningen, og at han endvidere var til Middag der hos Kongen den 18. Juni 1608[5]), og Eske Brock beretter i sin Dagbog, at han den 21. og 22. Juli sidstnævnte Aar

---

[1]) Friis S. 6.

[2]) Friis S. 16.

[3]) Under 27. November 1619 skriver Kongen saaledes i sin Kalender: Blev med Peter Isack handlet, at han skulde male den Stue i Haven over Vinterstuen for 1600 Daler, hvorpaa han haver bekommet 1200 Daler (herved sigtes vistnok til Værelserne i den mellemste Etage, jvfr. Danske Saml. 2. R. 6. B. S. 9 Anm.), og under 4. December samme Aar: Gav jeg en Kjøbmand 687 Daler for noget forgyldt Læder, som kom i Haven til Salen. — Ogsaa et Par andre Arbejder vedrørende Haven nævnes i Kongens Kalender for 1618; under 7. Marts hedder det saaledes: Blev Morten Koge lovet 60 Daler for Vaskerhuset og Porthuset i Haven at nederbryde og det igjen at opsætte, og under 21. Marts: Gav jeg Anders Stenvinkel 100 Daler paa Haanden for den Brønd i Haven.

[4]) Friis S. 39.

[5]) Danske Magazin 4. R. 4. B. S. 23, 28. Sigvard Grubbes Portræt, malet 1613, findes paa Rosenborg. Brock, Den oldenborgske Kongeslægt, S. 25—26.

var »Kongelig Majestæts Gjæst i Haven«, og at han den første Dag havde en temmelig stor Rus, men den følgende en noget mindre[1]). Den 1. August samme Aar maa Christian den Fjerde atter have været i Haven; thi han skriver i sin Kalender under denne Dato: »Markus (Wiblitz) for nogle Gjæs 5 Mk. 4 Sk. og drog siden derfra til Frederiksborg«. Den 22. Juli 1615 deltog Grubbe i Kongens prægtige Gjæstebud i Haven, og den 8. April 1616 spiste han til Middag hos Kongen sammesteds, hvor der blev drukket »mere end tilstrækkelig sød Vin.«[2]) Et Vidnesbyrd om Kongens Ophold der paa denne Tid er ogsaa en af ham den 20. April 1616 derfra udstedt Skrivelse. Atter den 11. Juni samme Aar havde Kongen Gjæster til Middag i Haven, nemlig Grubbe, Jochim Staldmester, Hertug Ulriks meklenborgske Kantsler, *Predbjørn Gyldenstjerne* og Eske Brock; »vi drak udmærket«, skriver Grubbe i sin Henrykkelse[3]). Den 28. Maj 1617 vare tvende fremmede Sendebud, »En fra Gustav af Sverig ved Navn Aage Axelsen« og »En fra Kurfyrstinden af Brandenborg ved Navn Werner Behr«, ifølge Kongens Kalenderoptegnelser »til Gjæst udi Haven udenfor Kjøbenhavn.« I Februar 1620 var Grubbe atter hos Kongen sammesteds[4]), og under 20. September samme Aar har Christian den Fjerde optegnet i sin Kalender, at han fra Kjøbenhavn drog ud i Haven; Opholdet her var imidlertid kun kort, idet han allerede den næste Dag tog til Frederiksborg, hvor han

---

[1]) Vedel Simonsen, Eske Brocks Levnetsbeskrivelse S. 59.
[2]) D. M. a. St. S. 43, 44.
[3]) D. M. a. St. S. 45, jvfr. Vedel Simonsen a. St. S. 112. Predbjørn Gyldenstjernes Portræt findes paa Rosenborg. Brock S. 41.
[4]) D. M. a. St. S. 60.

strax efter blev syg, den 30. endog i den Grad, at der var stor Tvivl om Livet. Den 29. April 1621 hørte Grubbe en Prædiken i Kongens Have og deltog i det Gjæstebud, som Christian den Fjerde gjorde der for nogle af Borgerskabet, som tre Dage iforvejen havde skudt med ham om en Oxe udenfor Byen[1]). Den 17. August samme Aar træffe vi Kongen af Bøhmens Gesandt Hr. von Dona som Christian den Fjerdes Gjæst i Haven[2]), og St. Hansdag 1623 gjorde Kongen et Gjæstebud der, hvori Grubbe deltog[3]).

Om Havens og Slottets Udseende i det her nævnte Tidsrum haves en Beretning af en fremmed Fyrste, Christian den Yngre af Anhalt, som i sin Dagbog har optegnet Følgende om sit Besøg her den 4. Marts 1623[4]):

Vi begave os derpaa til Kongens Have, som ligger udenfor Byen; Lysthuset deri er nok værd at se; det er en smuk Bygning, opført af brændte Mursten. Der er for det Første et stort Værelse med Gulv af sorte og hvide Marmorfliser og med en Kamin af lutter Marmor, prydet med Figurer af Alabast. I dette Værelse findes der Portræter af Kongen og hans Søskende og nogle af deres Forfædre. Ved Siden heraf er der et lille Værelse, der er helt forgyldt indvendig og malet med brogede Farver[5]).

Derfra begave vi os op i en stor Sal, der er i

---

[1]) D. M. a. St. S. 63 og Kongens Kalender.

[2]) Kongens Kalender.

[3]) D. M. a. St. S. 67.

[4]) Tagebuch Christians des Jüngeren, Fürst zu Anhalt, S. 95—96, Friis S. 366—368.

[5]) Herved menes maaske Christian den Fjerdes Audientssal, jvfr. Ogiers Beskrivelse 1634, og hans Sovekammer; sidstnævnte Værelses Loft er for en Del forgyldt og dets Vægge betrukne med guldblommet Mor.

øverste Stokværk, og som er prydet med smukke Malerier, der fremstille hele Menneskelivet, og med Figurer af Gibs; denne Sal er hvælvet foroven og uden Søjler; den har to Marmorkaminer[1]).

Der er en Altan paa Taget med en smuk Udsigt[2]). I Kongens Værelse er der en Vinde, ved Hjælp af hvilken Hans Majestæt selv kan hejse Broen over Graven op og ned[3]).

Der er ligeledes en kunstig Indretning, ved Hjælp af hvilken man kan tale med en Anden, uden at de Omkringstaaende kunne høre det i 15 Skridts Afstand[4]); ligeledes en Stenovn af bløde, hvide, norske Sten, som afgiver meget stor Hede uden at springe.

Ved Siden heraf er der et lille Kabinet, i hvilket der er nogle japanske Sabler, Knive og Tæpper, ligesom ogsaa Malerier og Billeder.

Badstuen er indvendig helt fortinnet og smukt bygget, forsynet med alt Tilbehør og Baderedskaber af Sølv.

I Kjøkkenet er der et Ildsted, paa hvilket man ved Hjælp af en særegen Indretning skal kunne koge Maden hurtigere og med ringe Ild.

---

[1]) Riddersalen, jvfr. Ogiers Beskrivelse. De her nævnte Malerier, der først bleve borttagne i Begyndelsen af forrige Aarhundrede, da Frederik den Fjerde gav Salen det nuværende prægtige Stukkaturloft, omtales i det af Holck udgivne Inventarium over Rosenborg fra Christian den Femtes Tid, 2. Oplag, S. 96, Nr. 28, jvfr. Friis S. 35—39.

[2]) Denne Altan, der ogsaa omtales 1654 af Wolf i hans Encomion S. 374—375, er afbildet paa en i Kobberstiksamlingen opbevaret Tusktegning, der fremstiller Kjøbenhavn, set fra den hollandske Flaade paa Rheden 1658.

[3]) Jvfr. Ogiers Beskrivelse. I Holcks Inventarium, 2. Oplag S. 130 nævnes i Dronningens Gemak (Christian den Fjerdes Audientssal): En Jernvinde, som Kong Christian IV har ordineret til at opvinde Rosenborg Bro med, og i Resens haandskrevne Atlas fra 1688 S. 506 omtales det ogsaa, at Kongen fra sit Sovekammer kan hejse Broen op og ned.

[4]) Talerøret.

Sølvkammeret, der hører til Havehuset, er temmelig godt forsynet, for at det ikke skal være nødvendigt at ty til det, der er paa Kjøbenhavns Slot.

Da vi gik ned, saae vi en indisk Bærestol, næsten i Form af en Seng, i hvilken de pleje at bære deres Konger[1]).

Haven er smuk, temmelig stor og i det Indre hist og her prydet med Lysthuse og Billedstøtter.

Der er et lille, rundt Lysthus, til alle Sider forsynet med Vinduer; deri er der et smukt Marmorbord, 14 Spænd langt, indlagt med andre Stene. Fødderne ere ogsaa af broget Marmor. Der er to kjødfarvede og hvide, lakerede japanske Skjolde. Foran dette Hus stode to Kanoner paa en Pæl, hver paa sin Lavet og vendende i modsat Retning af hinanden, saaledes at naar den ene var afskudt, drejede den anden sig omkring.

Iøvrigt var der paa forskjellige Steder i Haven og i Havehusene mange Kanoner[2]).

Blandt Andet have vi i et lille Lysthus set en optrukken Bro, som Hans Majestæt ved Hjælp af en Nøgle, der skrues paa en Stang, kan lukke op; naar dette er sket, falder den ned mod Kongen, men den har en Jernfjeder, som, saasnart Hans Majestæt er gaaet over, atter løfter Broen i Vejret, saa at den af sig selv falder tilbage i Slottet.

Ligeledes saae vi bemeldte Fyrstes Hus, som er bygget af lutter Sten, som have været huggede til en svensk Kirke i Kalmar og ere blevne førte til Danmark istedetfor Skibsballast.

---

[1]) Sandsynligvis hjembragt Aaret iforvejen fra Ostindien af Ove Gjedde.

[2]) Ifølge Blom, Christian IV's Artilleri S. 9, synes der i bemeldte Konges Tid baade at være blevet skudt med Kanoner og kastet med Morterer i Rosenborg Have; i Christian den Femtes Tid blev der kastet Granater i Haven, og endnu under Frederik den Femtes Regering blev der anstillet Skydeforsøg sammesteds.

Derfra begave vi os til Laboratoriet eller Destillerhuset, som er forsynet med mange og forskjellige kostelige Extrakter, for hvilke Kongen nærer stor Forkjærlighed.

Det skal endnu tilføjes, at Fyrst Christian den følgende Dag, den 5. Marts, besøgte Gjethuset, hvor han saae den senere i Haven opstillede Gruppe, der fremstiller Løvens Kamp med Hesten[1]).

Kort efter Fyrsten af Anhalts Besøg blev Markus Wiblitz, efter 17 Aars Tjeneste som Forvalter i Kongens Have[2]), den 8. April 1623 beskikket til Fiskemester i Kjøbenhavns og Frederiksborg Len[3]), men han forblev

---

[1]) Denne Gruppe, der omtales i et Brev fra Christian den Fjerde af 5. Oktober 1618, var bleven paabegyndt 1617 af Peter Husum og blev efter hans Død fuldført 1624 af Jørgen Wulff, jvfr. Friis S. 49—51.

[2]) Markus Wiblitz nævnes ofte i Regnskaberne og Kopibøgerne (Friis S. 7, 11, 29, 30, 32, 33, 34, 40, 46, 47, 55, 141), i Christian den Fjerdes Kalendere (21. Januar 1608: Leveret Markus udi Haven 20 Daler, 16. April 1608: Gav jeg Markus for et Par Støvler 3 Daler, 1. August 1608: Markus for nogle Gjæs 5 Mk. 4 Sk., 3. September 1608: Sendte Markus 137 Daler 1 Mk. 11 Sk. fra Kjøbenhavn for Karper, som bleve solgte sidstforleden Herredag, 26. Juli 1620: Annammede jeg af Markus i Haven 60 Daler Kurant for tvende Øxne, 30. April 1621: Annammede jeg af Markus 483 Daler 2 Mk. 16 Sk. Kurant for noget Smør, han solgte, 19. December 1621: Annammede jeg af Markus for Fisk $78^1/_2$ Daler, item for Smør 518 Daler, Daleren til 5 Mk.) og i hans Breve (13. April 1620: Samme Smør skal Markus i Haven tilstilles, 12. Februar 1621: Markus skal sende en af de tolv lange Bøsser, som hænge i min Stue i Haven ved Kjøbenhavn, til Sadelmageren paa Frederiksborg, han skal gjøre »Holffter« til de samme, 5. Maj 1621: Smørret, som slaaes paa begge Ladegaardene, skal efterhaanden forskikkes til Markus, som det skal sælge, samt 14. Juli 1623, jvfr. ovenfor). — Han havde et Par Ejendomme i Kjøbenhavn (Kjøbh. Dipl. I. S. 623, 624, jvfr. III. Nr. 129).

[3]) Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarkivet 1872, S. 128.

dog endnu nogen Tid i sit forrige Embede, idet han først den 14. Juli[1]) fik Befaling til at tilstille Slotsfogden paa Kjøbenhavns Slot, Hans Schmalkall, Hovednøglen, »saa at han kan uformodendes komme i Haven at erfare, hvorledes i Haven og Stalden holdes Hus.« Han døde den 18. Maj 1628[2]).

Forinden vi gaa over til at omtale Markus Wiblitzes Eftermand, skulle vi kortelig nævne et Par Funktionærer, som vare samtidige med ham i Haven. Ved det af Fyrst Christian af Anhalt omtalte Laboratorium eller Destillerhus, der var blevet opført 1609[3]), nævnes saaledes allerede 1610 Husumeren Dr. Peter Diderik Paynck, der tidligere havde været i Kejser Rudolf den Andens Tjeneste, som Destillerer. Han var meget anset som Kemiker og har efterladt sig en Mængde Recepter, der tildels vare meddelte ham af kongelige og adelige Personer, og som endnu opbevares i det store kongelige Bibliothek[4]). Stillingen som Forstander for Laboratoriet i Haven synes han at have beklædt til sin Død 1645[5]).

---

[1]) Molbech, Christian IV's Breve, I. S. 135.

[2]) Grundtvig a. St. — Den Grund, Markus Wiblitz havde iboet udenfor Nørreport, blev den 25. Februar 1632 tilskjødet Gartneren ved Rosenborg Mester David König, jvfr. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 129.

[3]) Friis S. 46.

[4]) Herholdt og Mansa, Saml. til den danske Medicinalhist. I. S. 154—155, jvfr. Mansa, Folkesygd. Hist. S. 335, Anm.

[5]) Resen, Inscr. Haffn. S. 221. — Peter Paynck omtales ofte i Christian den Fjerdes Breve, saaledes 11. April 1620 (der staaer paa Frederiksborg en ganske Hob Glasflasker med adskilligt Vand, hvilke med god Lejlighed Destillereren derfra skal hente og dennem efterhaanden med Nyt renovere), 5. Maj 1621 (Peter Paynck skal ikkun blive i Kjøbenhavn, han skal forfærdige spiritum sulphuris og den hid til Nykjøbing til Fru Moder forskikke), 15. Februar 1627 (Peter Paynck skal mig tilskikke

Foruden Destillereren var der ogsaa en Apotheker i Haven; den 5. April 1619 blev saaledes Peter Gagel-

---

endnu et Foder med allehaande Elixir af dem, han færdig haver, og dem vel forvare), 26. April 1633 (der er nogle condita in laboratorio udi Haven ved Kjøbenhavn udaf Valnødder, Muskatnødder, Citronskaller og »Kyssebærmos«, hvilket skal med hosføjede Seddel forskikkes hen til Hofmesterinden paa Frederiksborg), 27. Oktober 1633, paa Tydsk (Peter Paynck skal tilstille Prinds Christian to Flasker med spiritus vini og fire Flasker med Elixir, og naar han har Mixturen færdig, skal han tilsende ham to Flasker deraf til at vaske Benene med), 15. November 1633, paa Tydsk (naar Lejlighed forefalder, skal Peter Paynck sende en Flaske gul aqua vitæ og to Flasker Citron-Elixir til Skanderborg), 29. November 1633 (Peter Paynck skal sende til Skanderborg med denne Brevviser tvende Flasker Annis-Elixir), 30. Maj 1634 (her nævnes han blandt dem, der i Anledning af Prinds Christians Formæling skulle have Æresklæder), 8. November 1634 (Rentemestrene skulle fra Sundet forskaffe et Oxehoved rhinsk eller fransk Brændevin, som skal leveres Peter Paynck), 16. Februar 1635 (efter endel Recepter er af Kongen tilføjet: Dette skal strax sendes frem med det Andet, og hvad som Peter Paynck ikke haver, det skal udtages paa Apotheket), 26. April 1635, paa Tydsk (Peter Paynck skal fylde en Tinbøsse med spiritus vini og levere den i Kongens Værelse), 8. August 1635 (Peter Paynck skal præparere Noget efter en Opskrift og beholde det hos sig, indtil han faaer nærmere Besked), 26. eller 30. August 1636, jvfr. Nyerup, Christian IV's Karakteristik S. XXI—XXII og Georg Carstensens Figaro 1841, 2 B. Sp. 247 (der skal gjøres et lidet Flaskefoder til Grev Valdemar Christian efter Peter Paynck's Anordning), 15. November 1636, paa Tydsk (Peter Paynck skal sende en Flaske paa tre Potter med elixirium citri til Kjøbenhavns Slot), Januar 1637, paa Tydsk (Peter Paynck faaer Ordre til at se til Slotsforvalteren i Haven Peder Nielsen, der er bleven syg, og gjøre for ham, hvad han formaaer), 14. Marts 1639 (Kongen forlanger at vide, hvormeget der gaaer med om Aaret til Kul til Peter Paynck), 26. December 1639 (Peter Paynck skal fylde nogle Flasker med Annis-, Citron- og Kardemumme-Elixir), 21. Juni 1640 (Christian den Fjerde sender et Parti Kanelbark, som skal tilstilles Peter Paynck til at forbruges til Kongens Fornødenhed), 2. Juli 1640 (der skal sendes en Jagt til Glücksburg med endel Sager fra Peter Paynck, hvilke fejlagtig ikke vare blevne oversendte til

man beskikket til Hofapotheker fra Paaske 1618 at regne med en aarlig Løn af 60 Rdlr., to sædvanlige Hofklædninger samt Kostpenge maanedlig til sig selv

---

Kongen med Skibet Spes), 10. August 1640, tildels paa Tydsk (der skal strax anskaffes til Kongens Brug 4 Lispund godt Topsukker, 200 Citroner og 150 Pommerantser; Sukkeret skulle Rentemestrene skaffe Peter Paynck, og Akvaviten skal han levere Kongen imorgen her paa Rosenborg), 21. Februar 1641 (Korfits Ulfeldt skal tilkjendegive Peter Paynck, at den Annis-Elixir, der sidst kom til Koldinghus, smager saa forbrændt, at den ikke kan bruges, hvorfor han strax skal skaffe en anden hid), 27. Februar 1641, jvfr. Nyerup, Christian IV's Karakteristik S. XXXXIV (Peter Paynck skal fylde Grev Valdemar Christians Flaskefoder med Allehaande, som han plejer, og sende Kongen et Parti Jordbærvand), 26. April 1643 (i dette Brev omtaler Kongen Peter Payncks Søn), 21. Juni 1643 (her omtaler Kongen Peter Payncks »Lossomendt«), 5. Januar 1644 (Rigshofmesteren skal skaffe Peter Paynck en Hob fransk Brændevin til at gjøre spiritus vini af, thi skjøndt man kunde skaffe hannem en Hob fordærvet Vin, da giver den lidet, saa at den lønner intet Umagen), 7. Januar 1644 (Peter Paynck skal befales snart at forfærdige en Hob elixiria, aldenstund man om samme Materie altid molesteres), 11. Februar 1644 (Peter Paynck skal befales at forfærdige noget Maveakvavit og sende det over til Føns Præstegaard til Kongen), 12. Oktober 1644 (af det sidste Vand, som er gjort af Sankt Lene Kilde, skal Peter Paynck tilberede mere og have Forraad deraf), 13. Oktober 1644 (Kongen meddeler Rigshofmesteren, at der var oversendt ham Noget fra Peter Paynck samt noget Salpeter), 16. Oktober 1644 (det Salpeter og den Mixtur, som sidst kom over til Skaane til Kongen, er tilstillet denne Brevviser og skal leveres Peter Paynck), 23. December 1644 (der staaer paa Rosenborg i Kongens daglige Kammer et stort Glas med noget Vand, hvoraf den, som er in laboratorio, skal tage en Flaske paa $^1/_2$ Pot og sende den ud til Frederiksborg til Kongen. — Det skal endnu bemærkes, at Peter Paynck i Aaret 1620 nævnes som Ejer af tvende Boder paa Gammeltorv (Kjøbh. Dipl. I. S. 609), og at han tilligemed Flere den 8. Februar 1621 fik Bevilling til at opføre en Reberbane udenfor Østerport (Kjøbh. Dipl. II. Nr. 728).

og en Dreng[1]). At han har boet i Haven, ses, foruden af Regnskaberne[2]), tillige af Christian den Fjerdes Kalender for 1621, hvor det under 5. December hedder: »Samme Dag infundirede jeg den gule Aqua vitæ, som blev indsat i Peter Gagelmans Lossemente i Haven ved Kjøbenhavn.« Efter en Mellemtid af et Par Aar, i hvilke han ikke beklædte Stillingen som Hofapotheker, blev han paany beskikket som saadan den 22. December 1630 fra 6. samme Maaned at regne, ligesom tidligere med en aarlig Løn af 60 Rdlr. og to sædvanlige Hofklædninger samt 9 Rdlr. maanedlig i Kostpenge til sig selv og en Dreng[3]); men den 8. November 1633 blev han afløst af Esaias Fleischer[4]). Hans Pengesager synes senere at være komne i Uorden; den 16. Maj 1635 fik nemlig Byfogden i Kjøbenhavn, Eske Jensen, Brev om at tilholde Peter Gagelman, at

---

[1]) Kjøbh. Dipl. II. Nr. 702. — I Aaret 1620 anføres han blandt dem, der vare fritagne for at deltage i Vagterne; det ses ogsaa, at han tillige var Vin- og Øltapper (Kjøbh. Dipl. IV. S. 772). 1623 ejede han en Have udenfor Vesterport (Kjøbh. Dipl. I. Nr. 436) og 1632 kjøbte han et grundmuret Hus paa tre Fag i Nærheden af Læderstræde (Kjøbh. Dipl. I. S. 488).

[2]) Friis S. 46.

[3]) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 115. Bricka og Fridericia, Christian IV's Breve, I. S. 85 Anm. 1. — I Breve af 19. December 1631 og 8. Marts 1633 befales han at sende nogle Apothekervarer og Sukkerkandis til Frederiksborg; i en Skrivelse fra Frederiksborg af 15. April 1633 faaer han Ordre til at fylde nogle Tinkrukker og indpakke dem forsvarligt tilligemed tør Konfekt.

[4]) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 194. Esaias Fleischer fik ifølge sin Bestalling, der først er udstedt den 6. Januar 1636, en aarlig Løn af 300 Speciesdaler, to sædvanlige Hofklædninger og 12 Speciesdaler i Kostpenge maanedlig for sig, en Svend og en Dreng. Det kan imidlertid ikke med Sikkerhed paavises, at han har boet i Haven, skjøndt der i Slotsforvalterbestallingerne fra hans Tid omtales en Apotheker der.

han betaler den Svend, han havde hos sig, medens han stod for Apotheket, efterdi han Pengene paa Renteriet haver paa samme Svend annammet[1]), og den 16. Juni 1636 skrev Kongen til Rentemestrene: »Peter Gagelman skal I for Eder lade kalde og hannem dette herhos føjede Brevs Indhold lade forstaa, derhos hannem lade forstaa min Befaling at være, enten strax at søge det blaa Taarn, eller og at stille Kaution at kontentere Kongen af Englands Tjener inden tre Dage. Den ærlige Mand lovede forgangen Aar saa vist, at han det saaledes skulde mage, at ingen videre Klage skulde komme.« Om hans senere Skjæbne savnes Oplysninger.

Markus Wiblitzes Efterfølger som Slotsforvalter blev **Knud Hansen,** hvis Udnævnelse er dateret den 1. September 1623. Hans Bestalling er mere udførlig end Formandens; det paalægges ham saaledes i denne at have flittig Agt paa Huset og paa, at Intet deri bliver forrykket, ligesom han ogsaa skulde passe paa, at Urtegaardsmanden med sit Selskab udførte, hvad de skulde, og at Intet kom paa de Steder, hvor det ikke skulde hen, samt at Kalk, Sten og Tømmer, naar der var Byggearbejder, blev anvendt paa befalet Maade. Han maatte ikke uden kongelig Befaling lade Noget komme ud af Dammene, Stadsgravene og de hosliggende Søer. Han maatte ikke tilstede Uvedkommende Adgang til Haven, og naar Nogen i Kongens Fraværelse skulde indlades i Haven, skulde han først forespørge sig herom hos Embedsmanden paa Kjøbenhavns Slot, Kantsleren Christian Friis til Kragerup. Han maatte ikke tilstede Urtegaardsmanden, Apothekeren eller Destillereren at

---

[1]) Kjøbh. Dipl. V. Nr. 359.

holde noget Lav eller Samkvem i deres Boliger eller at herberge Nogen ved Nattetid eller at indføre Nogen i Haven. Han skulde have Bolig der, hvor hans Formand Markus Wiblitz havde boet, og her maatte han ikke holde Herberge, Gjæsteri, Ølsalg eller sligt. Han skulde aarlig holde Regnskab med Urtegaardsmændene med Hensyn til, hvor mange unge Træer de havde sat og podet i Haven, og hvor stort et Forraad der var af Rosentræer og sligt, som kunde bruges i andre Haver. For Salget af Frugt og deslige[1]) fra Haven skulde han aflægge Regnskab; ligeledes skulde han aarlig levere en Fortegnelse over Beholdningen af Sur- og Grønkaal, Agurker og deslige. Endelig skulde han paase, at de Folk, som skulde passe Haven, ikke bleve benyttede til andet Arbejde. Hans Løn blev bestemt til 30 Daler Kurant aarlig og 5 Daler Kurant i Kostpenge maanedlig. Ved den Ed, som han aflagde, forpligtede han sig til ikke at bortlaane, bortgive eller lade forkomme Noget af det, som betroedes ham, hvad enten det var Husgeraad, Drik, Kogt, Speceri, Fiskeri, eller hvad der voxede i Haven, men at forvare Alting vel og holde Døre og Laase vel tillukkede. Ligeledes lovede han ikke at bese eller lade Nogen bese Kongens Sedler, Breve eller sligt, som maatte henligge paa Bordet, heller ikke at tilstede Uvedkommende Adgang til saadanne Steder og Gemakker; endelig forpligtede han sig til flittig at føre Tilsyn med Arbejdsfolkene i Haven[2]).

Da Knud Hansen tiltraadte sin Bestilling, havde

---

[1]) Den 10. December 1629 blev det tilladt Kongens Urtegaardsmand, at han maatte sælge Frø paa Amagertorv. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 104.

[2]) Friis S. 54—55.

Slottet endnu ikke faaet Navnet Rosenborg, idet en Skrivelse fra Kongen af 25. Oktober 1623 endnu betegner sig som udstedt »i Haven«; men nogle Maaneder senere træffe vi Navnet under nogle Breve fra Kongen af 5. og 23. Marts 1624[1]), og fra den Tid af anvender han det udelukkende som Dateringsbetegnelse; det gjenfindes saaledes under det næste derfra udstedte Brev af 20. April 1625. I de nærmest følgende Aar opholdt Christian den Fjerde sig imidlertid kun sjældent paa Rosenborg, da Krigen en Tid lang nødvendiggjorde hans Nærværelse andetsteds; de Besparelser, som bleve indførte med Hensyn til Hofholdningen under hans Fraværelse, strakte sig naturligvis ogsaa til Rosenborg, og herom hedder det i Ordinants af 17. Maj 1625[2]):

I Haven skal Folket afskaffes, saa nær som Mesteren og en Svend i Urtehaven og en Svend udi Kjøkkenhaven; naar Noget udi Kjøkkenhaven skal luges og flyes, skal det ske ved Holmens Folk, som altid brugeligt haver været, eller og med Folk af Birket.

Den Vogn, Knud haver i Haven, skal afskaffes.

Naar Urtegaardsmanden skal have Jorden flyet til Kaal, Rødder og andet sligt, da skal Lensmanden dertil forskaffe hannem Plove.

Efterdi der er ingen Heste udi Haven, og den lamme Smed Intet haver at gjøre, saa skal hannem befales at tage vare paa de Heste, som bruges til Slottet, og derimod en anden afskaffes.

Der hengaaer nu over halvtredie Aar, inden vi atter træffe Kongen paa Rosenborg, idet de næste Breve fra

---

[1]) I det ene af Brevene af 23. Marts siger Kongen, at han »imorgen tidlig drager herfra«.

[2]) Molbech, Christian IV's Breve, I. S. 217—218, Kjøbh. Dipl. V. S. 82, 83, jvfr. Friis S. 56.

ham, udstedte herfra, ere fra 1628, nemlig af 5. Januar 6. Februar, 22. April og 22. Juli[1]). Fra samme Aar foreligger der ogsaa Efterretning om et Besøg, som *Kirsten Munk*[2]), rigtignok under ejendommelige Omstændigheder, aflagde paa Rosenborg; efter hvad Christian den Fjerde beskylder hende for[3]), skal hun nemlig i September Maaned, da Ligfølget, som havde bivaanet hendes lille Datter Marie Katharinas[4]) Begravelse, skulde tilbords paa Kjøbenhavns Slot, være løben bag ned af Slottet og kjørt med sin Elsker Rhingreven ud i Haven, hvor de skulle være blevne ene sammen indtil langt ud paa Aftenen. Det følgende Aar var Christian den Fjerde ogsaa flere Gange paa Rosenborg; under 7. Januar 1629 har han saaledes optegnet i sin Kalender, at der blev holdt Ret der, og fra den 14. 16. 22. og 24. Marts[5]) samme Aar foreligger der Breve fra ham, udstedte herfra; endelig modtog han her Søndagen den 9. August den engelske Gesandt Sir Thomas Roe, som »proponerede Allehaande«; hans Hverv gik ud paa, dels at bevæge Christian den Fjerde til at foretage en Mægling i Trediveaarskrigen uden dog at overtræde den nylig afsluttede Fred i Lybek, dels til at ophæve de nye Toldpaalæg i Sundet og til

---

[1]) Brevene af 6. Februar og 22. Juli i Frederik Urnes Kopibog i Gehejmearkivet.

[2]) Portræt af Kirsten Munk, malet 1623, findes paa Rosenborg. Brock S. 22.

[3]) Christian IV's Deduktion mod Fru Ellen Marsvin af 1641 i Suhms Nye Saml. I. S. 126.

[4]) Königsfeldt, Geneal. Tab. 2 Udg. S. 57 Nr. 58.

[5]) I Brevet af 24. Marts »A Ma treschere femme kyrstina Muncke« taler han om den Rejse, hvorpaa han idag med Guds Naades Hjælp agter at begynde.

at give Afkald paa de lovede engelske Subsidier[1]). Fra Aaret 1630 indskrænke derimod Vidnesbyrdene om Kongens Besøg paa Rosenborg sig til et Par Breve af 1. og 13. Marts, og fra 1631[2]) og de første ti Maaneder af Aaret 1632 kjendes slet ingen Breve herfra.

Om Knud Hansen i de sidstnævnte Aar endnu har været ansat ved Rosenborg, kan ikke ses med Sikkerhed; i Rentemesterregnskaberne opføres hans Løn, der ses senere at være bleven forhøjet fra 30 til 50 Daler Kurant aarlig, sidste Gang under 24. August 1629, og i et Brev fra Christian den Fjerde, dateret Odense den 4. April 1632, hvori det befales at sætte Ruser i Søerne ved Kjøbenhavn og anbringe de deri fangne Fisk udi den Dam, som ligger udi Haven ved Kjøbenhavn hen ved Vandkunsten, hedder det, at »den, som varer Haven«, skal følge Fiskeren, naar han røgter Ruserne, uden at Navnet paa Tilsynsmanden i Haven angives; men i ethvert Tilfælde benævnes Knud Hansen i Rentemesterregnskaberne under 13. Oktober 1632 »forrige Tilsynsmand i Lysthaven«, og Aaret efter, den 25. Oktober 1633, fik han Brev paa Fuglevad Mølle[3]) (hvilket Kongen omtaler i en Skrivelse af 7. Juni 1634) efter Johan von Delden, der havde havt den siden 5. November 1629[4]). Da Knud Hansen imidlertid lod baade Møllen

---

[1]) Kongens Kalender for 1629, Fridericia, Danmarks ydre polit. Hist. 1629—1635, S. 113.

[2]) I en Ordinants dateret Frederiksborg den 12. April 1631 befaler Kongen, at Vinterstuen paa bemeldte Slot skal belægges med sorte og hvide Sten, som ligge paa Gangen, og om de ikke ere nok, da skal der hentes flere ud af Haven ved Kjøbenhavn.

[3]) Sjæll. Reg. 19. 188.

[4]) Sjæll. Reg. 18. 441.

og den ham ligeledes overdragne Stenhuggergaard ved Lyngby forfalde, og han ikke kunde holde dem vedlige, ligesom ogsaa Naboerne klagede meget over ham, fik Henrik Rosenmeyer, Borger i Kjøbenhavn, den 14. Oktober 1635 Brev paa Møllen med Forpligtelse til at sætte god og ustraffelig Bygning, og den 6. November næstefter blev Knud Hansen beordret til at fratræde de omtalte Ejendomme[1]).

Da Knud Hansen efter det ovenfor Anførte saaledes i det Seneste i Oktober 1632 maa være fratraadt sin Bestilling som Tilsynsmand i Haven, har han ikke som saadan oplevet den sørgelige Begivenhed, for hvilken Rosenborg var Skuepladsen, da Rigshofmesteren Frants Rantzau, som var forlovet med Kirsten Munks ældste Datter Anna Katharina, druknede i Graven ved Slottet[2]) eller, som Wolf beretter[3]), »i et Fiskevand« i Haven; dette skete nemlig den 5. November 1632, nøjagtig paa samme Dag, ved hvilken Helvader i sin astrologiske og prognostiske Kalender for 1632, som han efter Sædvane havde indleveret til Kongen i December 1631, havde anbragt Bogstaverne GBFRIA, hvilke skulde betyde: Gud bevare Frants Rantzau 1 Aar[4]). Christian den Fjerde, der ved Efterretningen om Ulykken, som fandt Sted Kl. 11 om Aftenen[5]), ilede til, kom selv i stor

---

[1]) Sjæll. Reg. 19. 361—362, Nyrop, Strandmøllen S. XXVI, Kjøbh. Dipl. V. Nr. 380. Henrik Rosenmeyer døde nogle Aar efter, da hans Enke Margrethe omtales 1641 og 1642 (Kjøbh. Dipl. V. Nr. 538, 569).

[2]) Resens haandskrevne Atlas S. 538, Hofman, Danske Adelsmænd I. S. 104.

[3]) Encomion regni Daniæ S. 375.

[4]) Mansa, Folkesygd. S. 308, 309, Anm.

[5]) Vedel Simonsen, Jørgen Brahe S. 65.

Livsfare, idet han lagde sig ned paa Jorden for at se, om der kunde ydes Hjælp, og var nær styrtet i Vandet, hvis ikke Kjøkkenmesteren havde grebet ham ved den højre Haand[1]). Rantzaus Lig blev »med stor Proceß om høy Lius Dag« ført til hans Gaard i Kjøbenhavn, og ved hans Ligbegængelse, som nogle Uger efter fandt Sted »med stor Proceß« i Nikolaj Kirke, var Hans Majestæt med den kongelige Familie tilstede[2]). Kongen, der

---

[1]) Fridericia, S. 82, Anm. 1.

[2]) Wolf og Hofman, a. St. — Anna Katharina, der døde den 20. August 1633 af Sorg over sin Fæstemands Bortgang, antages at være Forfatterinden til det i Peder Syvs Viser, Udg. 1787, S. 729—732, optagne Sørgedigt, i hvilket Begyndelsesbogstaverne af hvert Vers danne hendes Navn, og som lyder saaledes:

1. Ald verdslig pragt, Med ald sin herlighed, Er snart ombragt. Det maa jeg give magt, Og forandret til fortræd: Thi den som meener i aar, At han staar, Om han end frygter GUd, Kand dog snart faa bud, At han skal herfra, Lade glæden staa, Hvad er da verden at lide paa?

2. Nu stod jeg vist med glæden i min haand, O JEsu Christ, Hvor snart er glæden mist! O hvor skiørt er lykkens baand! Jeg meente det holdt fast, Men det brast, Udi et øyeblik, Fik strax en anden skik; Ald min fryd og skemt, Hastelig blev temt, Og som en syvn forglemt.

3. Nu var fast tid, At glemme ald min sorg, Nu slog jeg lid, At lykken var mig blid; O Fortuna du falske borg. Jeg efter hans villie fand, Fanged an med fryd igien, Og jage sorgen hen, Da kom stor ry, Over land og by, At min sorg angik paa ny.

4. Ald lyst foor hen, Ald verden blev mig leed, Ey verdslig ven kand rejse mig igien, Dødsens pile slog mig ned: Thi den jeg havde ret kier, Og var værd, At holdes for en ven, Tog døden pludslig hen, At jeg unge blood Miste strax mit mood, Da jeg meente best jeg stood.

5. Christelig og vel, Drev han sin alders tid, At sind og siel Elskte GUd, ræt og skæl, Mod hver mand var from og blid. Thi fortryder mig ret hiertelig, At saadan ædelt hiert' Skulde hendes saadan smert', Ja saa ynkelig udaf dødsens svig, Overfaldes uformod'lig.

omtaler Rantzaus Død i et Rosenborg den 7. November dateret Brev med følgende Ord: »Deß Reiixhoffmeisters

---

6. Ach bittre død, Hvi gjorde du det mord? Den angest og nød, Har gjort' min' øyne rød, Ach hvad har jeg da giort! Ald min natur blev forvendt Og bespendt Med angest runden om, Da saadant for mig kom, At jeg miste brat, Den ædle skat, Som kom mig for dag og nat.

7. Thi maa med mig Enhver bekiende vel, Du død giør lig Den fattig med den rig, Og tar uden forgiel; Dog naar GUd give vil Sit lov dertil, Med dig maa dandse hen Baade fiende, frende og ven. Ja i alle land, Hverken kvind' eller mand, Kand undgaa dødsens hand.

8. Hvo mig har kiend, See mig alvorlig an, Om jeg er den I denne min elend, Som mig kiendte for hver mand. Jeg maa bestaa det er sandt, Jeg var vant At elske ær' og løst, Nu har jeg mist min trøst, Udi et øyeblik, Han drak den drik, Hvorved ald min lyst forgik.

9. Ald min gestalt fra hoved indtil fod, See hvor den faldt, Ved dødsens streng' gevalt; Thi forvandlet sig mit blod: Jeg som var rosenrød, Seer nu en død Meer' lig i farv' og hud, Ach mig bedrøved brud, At den dødsens mord Og ulykke stor Ramte mig om mit hierte-noor!

10. Raaben og skrigen har giort mit hierte mat, Mit hoved sygt, Mine øjne saa dislig, Som mig døden havde fat, Legemet mister sin kraft, Det har haft, Som den til grav far hen, Jeg længes til min ven, Eja var jeg nu der, Hvor min allerkierest er, Det var min hiertens begier.

11. Jammer og graad Er bleven min musik, Jeg er forraad af dødsens gift og braad, Og forgiven af hans drik. Ach kunde jeg ønske mig Sandelig, Ret strax at fare hen, Til min udvalde ven; Thi jeg veed med skiel, At det gaar hannem vel, Og GUd haver giemt hans siel.

12. Naar findes den, Mig lær taalmodigheds konst; Bort er min ven, Jeg sørger her igien, Min begjer' er omsonst. Enddog jeg udøser klag, Nat og dag, Og er al min begiær, At komme hvor han er; Men dog lever jeg nu, Med en sorrigfuld hu, Som en eenlig turteldu.

13. Ade god nat, Far vel du prægtig blod, Jeg er nu mat, For dig min ædle skat, Du giorde mig altid got: Om det mig nu forlagt var, Og stod for, at leve her endnu, Steds' est du mig i hu; Thi du varst min beste ven, Jeg var ogsaa din igien, Det tvinger mig til Graven hen.

vnuermudtlicher tödtlicher hintriidt wiirdt mich viill molestias causiren«, lod sig iøvrigt ikke ved denne Begivenhed afholde fra i den nærmest efterfølgende Tid at besøge det Sted, til hvilket et saa sørgeligt Minde knyttede sig, men han opholdt sig endog ret hyppigt her den Vinter; den 22. November tilskriver han saaledes herfra Byfogden i Kjøbenhavn om at skaffe Gibsere til at arbejde paa Rosenborg, hvor de skulde møde »strax efter fem slet om Morgenen«, og den 28. samme Maaned Vinskænken paa Kjøbenhavns Slot Morten Sorg om at sende endel Vin, Øl og en Bimpel Vineddike dels til Kongens egen Kjælder paa Rosenborg, dels til Kjælderen under Badstuen sammesteds. Der haves endvidere Breve fra Kongen daterede Rosenborg den 21. Januar, 11. og 19. Februar samt 11. og 24. Marts 1633. I Brevet af 19. Februar befales Rentemestrene at give Holmens Maler Tilhold om at rense Panelværket i Kongens Dagligstue paa Rosenborg for det Støv, som var kommet derpaa, medens der blev bygget, samt at fernissere Panelværket paany og opfriske Malingen, og i Skrivelsen af 24. Marts gives følgende Regler for Haven:

Mester David[1]) skal dele Haven mellem sig og sine

Anna Katharinas pragtfulde Bønnebog, i hvilken hun paa det første Blad har skrevet: *Dieu console mon Ame Anna Catharina le XX Juin 1633*, og som omtales i Holcks Inventarium, 2. Oplag, S. 50 Nr. 16, opbevares endnu paa Rosenborg, jvfr. Brock, S. 22—23.

[1]) Mester **David König**, Gartner i Lysthaven, omtales allerede 1632, jvfr. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 129. Hans Kollega i Kjøkkenhaven **Henrik Poulsen**, hvis Ansættelse er af 10. Oktober 1632, havde aarlig til Løn og Husly 35 Slettedaler, i Kostpenge maanedlig 10 slette Mark samt ligesaa meget Brændeved som Mester David

Svende[1]), saa at enhver veed, hvilken Plads hannem tilkommer.

Hannem selv saavelsom hver udaf Svendene skal holdes sex Arbejdsfolk fra den 1. April indtil St. Hansdag og siden tre indtil Mikkelsdag.

Mesteren saavelsom Svendene med deres Arbejdsfolk skulle udaf Laurits Randulf hver Morgen mønstres.

Udi Haven skal han have, foruden det han hertildags derudi havt haver, et Bed fuldt udaf alle de Simplicier, som voxe her i Landet, hvorpaa han skal tage en Designation af Dr. Peter[2]) og, saafremt han ikke er saaledes tilpas, hos Esaias Fleischer[3]).

Mester David skal nu strax sende en udaf sine Svende hen til Holbæk og derfra hente Asparges og dem her udi Haven forplante.

Den her nævnte Person, som hver Morgen skulde mønstre Havens Mandskab, var Renteskriver **Laurits Nielsen Randulf**, til hvem Embedet som Tilsynsmand i Haven maa være blevet overdraget efter Knud Hansens Afgang; han var formodentlig en Broder til Domprovst Enevold Nielsen Randulf i Roskilde[4]). Laurits Randulf omtales iøvrigt allerede i et Frederiksborg den 18. Marts 1633 dateret Brev fra Kongen; i Rentemesterregnskaberne benævnes han under 30. April 1633 »Kongelig Majestæts Forvalter udi Hans Majestæts Lyst-

---

König; han skulde sælge af Havens Produkter, hvad der ikke behøvedes til Hofholdningen, og ugentlig indbetale Pengene til Slotsforvalteren, jvfr. Friis S. 56.

[1]) Disse vare fire i Antal, jvfr. Bricka og Fridericia, Christian IV's Breve, I. S. 93, Anm. 2.

[2]) Destillereren ved Laboratoriet i Haven, Dr. Peter Paynck.

[3]) Apothekeren, der den 8. November 1633 afløste Peter Gagelman som Hofapotheker.

[4]) Hundrup, Biogr. Efterretn. om dem, der ved Kjøbh. Univ. have erholdt de højeste akademiske Værdigheder, I. S. 30 Nr. 46.

have og paa Rosenborg« og under 2. Marts 1634 »Tilsynsmand« sammesteds, men nogen Bestalling som saadan synes han ikke at have faaet, idet hans Ansættelse ved Rosenborg vistnok kun var rent midlertidig, ligesom han ogsaa samtidig synes at være vedbleven med at fungere som Renteskriver, i hvilken Egenskab han først afgik den 9. November 1635[1]). Christian den Fjerde nærede ikke stor Tillid til ham; i et Brev af 9. Februar 1634 skriver han saaledes fra Skanderborg: »Jeg erfarer, at Laurits Randulf er gift; jeg haaber ikke, at det er hans Mening, at han med Kvinden vil holde Hus paa Rosenborg eller og brænde den Ved op i hans Hus, som jeg haver ladet føre ud i Haven til mit Behov, hvorfor han skal vares ad, at sligt ikke sker.« Hans senere sørgelige Skjæbne er et Bevis for det Begrundede i Kongens Mistanke mod ham; efter at være bleven Toldskriver begik han nemlig Falsknerier, som 1641 førte ham paa Skafottet[2]).

---

[1]) Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarkivet 1872, S. 171.

[2]) Brasch, Bregentved S. 235—236 (ifølge Meddelelse af Hr. Bibliotheksassistent Bricka). De tvende Skrivelser til Frederik Urne, af hvilke Brasch a. St. giver et Udtog, lyde ifølge Urnes Kopibog saaledes:

Din Skrivelse med Toldernes Indlæg om Laurits Randulfs gode Gjerninger er mig tilhænde kommen, hvorpaa jeg Dig intet forholder, at Du skal tage Dom over hannem til Bythinget i Helsingør, hvorpaa Du finder herhos Befaling til Borgermestre og Raad at dømme i samme Sag. Naar Dommen er gangen, og den fine Mand er vel strakt til at erfare videre om hans Dont, da skal Du uden Forhaling lade hænge hannem udenfor Byen. Koldinghus 10. Decbr. 1640.

Udaf Din Skrivelse haver jeg erfaret Laurits Randulfs Dont anlangendes, hvad for Dom der ungefehrlig vil falde i den Sag, Du hannem paa mine Vegne haver til at tale, hvorpaa jeg Dig intet forholder, at naar han er dømt til en Falskner, da skal Du

Medens Laurits Randulf fungerede som Forvalter paa Rosenborg, opholdt Christian den Fjerde sig oftere der; der haves saaledes, foruden den ovenfor nævnte Skrivelse af 24. Marts, endvidere Breve fra Kongen udstedte derfra den 25. April, 8. og 16. Juni, 9. og 11. Juli samt 7. Oktober 1633. Den følgende Vinter tilbragte Christian den Fjerde for en Del paa Skanderborg Slot og Foraaret i Hertugdømmerne, hvorfra han i Maj 1634 vendte tilbage til Sjælland i Anledning af Prinds Christians tilstundende Formæling med Prindsesse Magdalene Sibylla af Sachsen; vi træffe ham saaledes ifølge hans Breve atter paa Rosenborg den 16. 17. 19. 22. 23. og 30. Maj, 5. 7. 12. og 24. Juni, 10. August, 10. og 15. Oktober. Det fremgaaer af Kongens Breve, at han itide har tænkt paa de forskjellige Forberedelser til Formælingen ogsaa for Rosenborgs Vedkommende; allerede den 27. Oktober 1633 skriver han, at Muren om Haven paa Rosenborg skal belægges ovenpaa med Næver og Tørv[1]), den 9. Februar 1634, at en stor Sølvkande paa Rosenborg skal tilstilles Christian Guldsmed i Vimmelskaftet, for at han kan sætte en »Snabel« i den til at skænke af, og at han endvidere skal forfærdige en lignende Kande; den 28. Februar vil han have at vide, hvor nær det er med Trappen paa Rosenborg, og hvor snart den kan blive færdig; den 2. Marts befaler han Frederik Urne at erfare hos Fiskemesteren paa Kronborg, om han kan forskaffe et Antal Krebs fra Tydskland, og hvad han begjærer for hver Skok,

---

lade hugge Hovedet af hannem, kommer han saa igjen, da kan Du lade hænge hannem. Koldinghus 21. Februar 1641.

[1]) I det samme Brev befaler Kongen ogsaa, at der skal skaffes Hør til Kokkepigen i Haven, for at hun kan spinde den om Vinteren.

som kommer vel frem; Krebsene skulle leveres i Haven ved Kjøbenhavn, og Fiskemesteren skal begive sig til Kjøbenhavn og bese den Dam, som man plejer at sætte dem i, og lade den istandsætte, hvis det behøves; begge Fiskemestrene (Nikkel von Tschirnhaus paa Frederiksborg og Herman von der Decken paa Kronborg) skulle begive sig med Urne til Kjøbenhavn og bese Dammene i Haven samt Gravene om Byen og om Haven, hvor de bedst kunne anbringe Fiskene, som skulle bruges ved den forestaaende Bespisning; de tvende Broer i Haven, som gaa over Graven, den ene ved Vaskerhuset og den anden ved Enden, som man kjører over, naar man fra Nørreport drager til Helsingør, skulle saaledes forvares med Fjæle, at Fiskene ikke kunne gaa derigjennem; naar dette er sket, skulle de føre al den Fisk derhen, som skal spises der paa bemeldte Tid, hvortil der skal skaffes dem Rustvogne og andre Vogne, og da Kongen veed, at dette ikke vil behage den enøjede Monsieur, skal Urne advare ham, at han, saafremt det ikke sker, saaledes som det befales, ikke skal tvivle om, at han skal komme til at fortryde det, naar Kongen, om Gud vil, kommer tilstede; de skulle ikke dele Dammene og Gravene imellem sig, men sætte Gjedder i en og Karper i en anden og saa fremdeles, og skulle de for hver forliges om, paa hvilket Sted de forskjellige Slags skulle sættes; der skal forordnes en vis Person, som altid skal være tilstede, naar Fiskene aflæsses, som skal antegne, hvormange sunde Fisk hver Fiskemester hver Gang fremskikker; saasnart der begyndes dermed, skal der gjøres Anfordring hos Artilleriet, saa og Slotsherren paa Kjøbenhavns Slot, item hos Borgermestre og Raad, at de skaffe Folk til at holde Vagt baade ude og

inde, hvor det er nødvendigt, og der skal sættes et Vagthus ved bemeldte Bro, der hvor Vejen gaaer over henad Helsingør, saa at den Vagt kan møde dem, som ere ved Vaskerhuset og ved Vandkunsten; naar de paa Volden ogsaa ville se noget til, antager Kongen, at Fiskene vel ville blive i Fred for Tyve. Den 3. April befaler han Rentemestrene at være Mester Hans Stenvinkel behjælpelige med det Arbejde, han skulde udføre paa Rosenborg og i Haven, og Paaskedag, den 6. April, at den Konfektskaal med de mange Rum, som findes hos Laurits Randulf, skal forgyldes; i samme Brev taler han atter om Kander, der skulde gjøres med »Snabel«, ligesom den, han tidligere havde skrevet om, og som var paa Rosenborg; den 17. April befaler han, at Lysthaven udenfor Byen skal istandsættes, paa det at man ingen Spot haver deraf, naar de Fremmede se den. Af Brevene fra Rosenborg omhandler det af 19. Maj blandt Andet Indkjøb af en »Skude med Ved til dette Huses Fornødenhed«, og blandt dem, der i Henhold til Skrivelsen af 30. Maj skulde have Æresklæder[1]), nævnes Destillereren i Haven Dr. Peter Paynck, der skulde have Trøje og Buxer af sort, blommet Fløjl, besatte med en Guldsnor, Ærmerne skulde være opskaarne; endvidere skulde han have en Kappe af godt, sort Klæde, besat med tre Rækker Guldsnore. Skrivelsen af 24. Juni til Smeden Mester Andreas Bentzwinger, i hvilken det hedder: »Der er brudt et langt Hul op

---

[1]) Antallet af disse angives for lavt i Jørgen J. Holsts Regiæ nuptiæ, Kjøbh. 1637, Bl. Biij: »henved 100«, og for højt i Relation von dem Hochfürstlichen Beylager Christians des Fünften, Hamburg 1635, S. 14, og i Holsts Triumphus nuptialis Danicus, Copenhagen 1648, S. 22: »bey tausend«.

under Loftet paa Enden af den store Sal henimod Kjøkkenet, indenfor hvilket Hul er sat en Hob Bænke; for samme Bænke er forordnet en Dør, hvilken Dør Mester Andres skal saa snart muligt beslaa og Laasen dertil gjøre til den lange Hovednøgle«, sigter muligvis til den i Anledning af Formælingen i Riddersalen paa Rosenborg[1]) opførte Trompeterstol. Brevet, der, som bemærket, er udstedt paa Rosenborg, angiver vel ikke, hvor Arbejdet skal foretages, men det ligger da nærmest at antage, at der sigtes til det Sted, hvor det er udstedt; hertil kommer, at der i Rentemesterregnskaberne paa denne Tid nævnes »en Trompeterstol udi den lange Sal paa Rosenborg med en indfattet Dør, som de gaa ind fra Trompeterstolen i Runddelen«[2]), og at Christian den Fjerde i sin Kalender for 1635 omtaler »den Cirkel, som er slagen paa Rosenborg paa Runddelen udenfor Kjøkkenet,« hvilken angives at være 12½ sjællandske Alen i Krydset.

Formælingen, der paa Grund af en Forsinkelse af Brudens Ankomst først fandt Sted den 5. Oktober, var oprindelig bestemt til den 16. August, og allerede i den første Halvdel af denne Maaned begyndte derfor de fremmede Gesandter at komme[3]); i den Anledning befalede Kongen i Skrivelse fra Rosenborg af 10. August, at Borgermestrene under Bryllupshøjtidelighederne skulde

---

[1]) Bricka og Fridericia antage i Christian IV's Breve, I. S. 273, at der menes Kjøbenhavns Slot, hvor der ligeledes, i Aaret 1633, blev indrettet en Trompeterstol (a. St. I. S. 148); Benævnelsen »den store Sal« bruges ogsaa, saavidt vides, nærmest om Riddersalen paa bemeldte Slot, medens Riddersalen paa Rosenborg i Reglen kaldes «den lange Sal«.

[2]) Friis S. 102—103.

[3]) Bricka og Fridericia, Christian IV's Breve, I. S. 278, Anm. 1.

hente Parolen hos Rigsmarsken og lukke og aabne Stadens Porte efter den Ordre, som var meddelt ham.

Blandt de fremmede Sendebud indtog den franske Gesandt, Grev Claude de Mesmes d'Avaux, en fremragende Plads; han var blandt Andre ledsaget af sin Sekretær Charles Ogier, som i sin Dagbog har meddelt nogle Oplysninger om Rosenborg og om, hvad der ved denne Leilighed passerede der; han skriver saaledes, at Gesandten den 1. September[1]) (ny Stil, svarende til 22. August efter den dengang endnu i Danmark brugte julianske Kalender) af *Korfits Ulfeldt*[2]) og Hans Bille blev ført til den kongelige Have, hvor Kongen har bygget et smukt Hus. Der findes her en prægtig, hvælvet Sal, hvor der er mange udmærkede Malerier, som fremstille Menneskets Fornøjelser og Beskjæftigelser i forskjellige Aldre, de fleste fortræffeligt udførte. Der er ligeledes et Værelse med Marmorgulv, hvor Kongens Familie og Slægtninge ere malede; der er ogsaa en meget smuk Badstue, og i det Hele taget er Alt i højeste Grad bekvemt og smukt indrettet. Det Mærkværdigste er, at Kongen fra sit Sovekammer ved Hjælp af nogle Kjæder og Vinder kan hæve og sænke en Træbro, som er temmelig langt borte. Haven er omtrent ligesaa udstrakt som Tuillerihaven i Paris, men den har dog ikke saa brede og prægtige Alleer, og den er mere indrettet til Brug for en jevn Familiefader end med kongelig, det vil sige overflødig Pragt[3]).

Nogle Dage senere havde Gesandten Audients paa

---

[1]) Caroli Ogerii Ephemerides S. 47.

[2]) Portræter af Korfits Ulfeldt findes paa Rosenborg. Brock S. 23.

[3]) Smlgn. Fyrst Christian af Anhalts Beretning af 1623.

Rosenborg, idet Kongen ifølge Ogiers Beretning[1]) den 7. September (28. August) gjennem Ulfeldt lod ham tilkjendegive, at han vilde være at træffe i Haven efter Maaltidet, hvis Gesandten vilde indfinde sig der, hvorfor denne Kl. 2 begav sig til Haven, ledsaget af fire af sit Følge. Ved sin Ankomst blev han modtagen af Kongens uægte Sønner Christian Ulrik Gyldenløve og *Hans Ulrik Gyldenløve*[2]). Kongen, som spadserede alene, gik lige hen imod Gesandten, der hilste ham med et dybt Buk, som Kongen gjengjældte. Kongen satte Hatten paa Hovedet, hvilket Gesandten ogsaa gjorde, og i Frastand hilste Kongen paa Følget, da dette kom, ved at tage sin Hat af; Gesandten tiltalte ham paa Italiensk og sagde, at det var en glad og lykkelig Dag for ham, idet han havde faaet en saa gunstig Lejlighed til at tale med Kongen. Denne svarede paa Latin, paa hvilket Sprog Samtalen derefter blev fortsat. Følget trak sig nu tilbage, og Kongen førte Gesandten ind i et lille Lysthus med Glasruder, hvor der stod noget Dessert paa et Stenbord, hvoraf Kongen bød ham. Kongen førte derpaa Gesandten ind i et firkantet med Malerier smykket Værelse, under hvilket han plejer at opstille sine Musikanter, og befalede, at Følget skulde kaldes hid. Da dette var kommet ind, og Kongen atter havde hilst paa dem ved at tage sin Hat af, begyndte strax alle Musikanterne, medens han selv og Gesandten bleve staaende midt i Værelset med Hatten paa, at spille og synge. Følget hørte med Opmærksomhed

---

[1]) Ogerii Ephemerides S. 52—54.

[2]) Portræt af Hans Ulrik Gyldenløve findes paa Rosenborg. Brock S. 41.

og Forundring paa den smukke Musik, der gjennem forskjellige Rør snart lød nærmere, snart fjernere. Gesandten gjorde Kongen en Kompliment for hans Opfindsomhed med Hensyn til denne Nydelse, og Følget, paa hvilket Kongen af og til saae hen, tilkjendegav ogsaa ved deres Miner deres Bifald. Naar Musikanterne pauserede, samtalede Kongen og Gesandten, gaaende frem og tilbage i Værelset, som om Latin havde været deres Modersmaal; de begyndte med Spøg og ligegyldige Ting og gik derefter over til de vigtige og alvorlige Sager, som vedkom Gesandtens Hverv; blandt Andet sagde Kongen (hvad Ogier senere fik at vide af Gesandten), at han i høj Grad misbilligede Hertugen af Orleans' Frafald fra den franske Konge, hvad enten det nu var hans virkelige Mening, eller fordi gode Fyrster ikke kunne lide fremmede Undersaatters Oprør for det slette Exempels Skyld. Han tilføjede, at han vidste, hvilke Velgjerninger den franske Konge havde ydet sin Broder, og for at give sine Ord den Vægt, som hans egen Erfaring berettigede ham til, sagde han, at han ikke alene var den af alle dalevende Konger, som havde regeret længst, men ogsaa, at han havde oplevet tre Slægtled af Fyrster i næsten alle Riger og Lande, hvilke han opregnede. Efter at have talt et Par Timer med Kongen, sagde Gesandten, at han frygtede for, at han trættede Hans Majestæt med en saa lang Samtale, hvilket Kongen imidlertid gjentagne Gange benægtede, og da han endelig tog Afsked, sagde Christian den Fjerde til ham, at han skulde henvende sig til ham selv, hvis han ved sine Forhandlinger skulde støde paa Vanskeligheder hos Rigsembedsmændene. Med disse Ord fulgte han Gesandten lige til Døren og gav ham

gjentagne Gange Haanden. Da Følget gik ud og satte sig i Vognen under Porthvælvingen[1]), forlystedes de paa Kongens Befaling endnu i nogen Tid med den underjordiske, usynlige, men smukke Musik.

Vi have ovenfor set, hvilke Foranstaltninger Christian den Fjerde allerede længere Tid før Formælingen havde truffet for Rosenborgs Vedkommende med Hensyn til de forestaaende Festligheder; hertil skal endnu føjes, at han nogle Dage før Bryllupshøjtidelighedernes Begyndelse ved en Skrivelse af 26. September sørgede for, at der kom Forstrækning til Vinbeholdningen der, og ved det store Taffel, som den 9. Oktober, fjerde Dagen efter Formælingen, blev holdt paa Rosenborg, benyttede Kongen og hans Gjæster sig ogsaa i fuldeste Maal af den rigtforsynede Vinkjælders Herligheder, saaledes som det fremgaaer af Jørgen Holsts Beretning, hvor det hedder[2]):

»Næste Dag som vaar den 9. bleff *hans Keyserl. Mayst: Gesandt*[3]), oc andre tilstede værend Konglig

---

[1]) Ordene »sub ipso portæ vestibulo« ere hverken medtagne i Schlegels tydske Oversættelse i hans Samml. z. Dän. Geschichte 2 B. 1. S. 129—131 eller i de danske Oversættelser i Nyerups Christian IV's Karakteristik S. 93—96, Morgenposten 1791 S. 809—811 og Friis Saml. S. 104—105; de ere imidlertid af megen Betydning, da det af dem synes at kunne sluttes, at Sammenkomsten har fundet Sted i Christian den Fjerdes Audientssal; Musikanterne have nemlig rimeligvis havt deres Plads i Salen i den modsatte Ende af Slottet, hvis Loftsmaleri netop fremstiller et Orkester, og Musiken har da forplantet sig gjennem det Talerør, som forbinder disse to Værelser, og som udmunder i et af Vinduerne i Audientssalen, og ved Gesandtens og hans Følges Bortgang kunnet høres ud i den nærliggende Porthvælving, hvor de stege tilvogns.

[2]) Regiæ nuptiæ Bl. D, jvfr. Triumphus nuptialis Danicus S. 46, Relation vom Beylager S. 27—28.

[3]) Hertug Frederik af Gottorp, jvfr. Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. 1629—1635, S. 295. Af Hertug Frederik findes en Elfenbens-Miniaturbuste paa Rosenborg. Brock S. 47.

Blodsforvante buden til Middags Maaltid aff hans Kongl: Mayst: vdi Haffuen oc der kostelig tracteret, oc kom hans Mayst: met saadane hoshaffuende Førstelige Personer om Afftenen ved 6 slet først ind igien paa Slotted: Vaar der oc forordnet paa samme Aften en anden Comædi at skulle haffue bleffuit agerit, men effterdi de komme velbeskencket aff Hafuen, er denne Afften vden videre Festivitet gantske stille affgangen.« Der var heldigvis ikke Damer med ved dette animerede Taffel, idet Ogier beretter, at den 19. (9.) Oktober var indrømmet disse til Hviledag, men at Herrerne ikke destomindre fortsatte deres Drikkelag[1]). Kongen var dog Dagen efter, den 10. Oktober, saa vel, at han om Morgenen atter tog til Rosenborg, hvor han traf forskjellige Bestemmelser i Anledning af sin Datter Sophie Elisabeths Bryllup med Christian Pentz, hvilket om Eftermiddagen skulde fejres paa Kjøbenhavns Slot.

De glimrende Festligheder afsluttedes for Rosenborgs Vedkommende tre Dage efter, den 13. Oktober, idet alle Gjæsterne, som havde deltaget i en Turnering fra den tidlige Morgen til sent paa Aftenen, uden at have faaet Noget at spise, bleve udmærket beværtede i Kongens Have, hvor der var anrettet et Aftensmaaltid for dem[2]).

Den 15. Oktober træffe vi Kongen sidste Gang paa Rosenborg i det Aar; nogen Tid efter begav han sig til Sønderjylland, men forinden sin Afrejse sendte han fra Frederiksborg den 10. November en Nøgle, som

---

[1]) Ogerii Ephemerides S. 97.

[2]) Ogerii Ephemerides S. 101, Nyerup, Christian IV's Karakteristik S. 101, Morgenposten 1791 S. 103, Schlegel, Samml. 2 B. 2. S. 48.

skulde leveres Kjøkkenskriveren paa Rosenborg Johan Freitag[1]), for at han kunde have Tilsyn med Vinduer og Taget sammesteds; han tilføjer, at der manglede nogle Tagvinduer, som skulde indsættes, før Vinteren begyndte. Det synes heraf at fremgaa, at Laurits Randulf paa den Tid har ophørt at fungere som Slotsforvalter, og at hans Forretninger midlertidig ere blevne besørgede af den omtalte Kjøkkenskriver.

Efter at have tilbragt det Meste af Vinteren 1634—1635 i Flensborg og paa Koldinghus[2]), kom Christian den Fjerde tidlig om Foraaret tilbage til Kjøbenhavn; paa Rosenborg træffe vi ham den 11. April 1635, og to Dage efter, den 13. April, blev der truffet endelig Bestemmelse om Besættelsen af Slotsforvalterposten, idet **Peder Nielsen** fra bemeldte Dag af blev ansat som Tilsynsmand der. Hans Bestalling, der først blev udstedt den 7. November[3]), er, forsaavidt hans Pligter angaaer, i det Væsentlige enslydende med Knud Hansens; men hans Løn blev betydelig højere, end dennes havde været; han fik nemlig 100 Daler Kurant aarlig og, foruden Foder og Maal til en Hest, maanedlig 11 Daler Kurant i Kostpenge til sig selvanden; af denne Medhjælperstilling udviklede der sig i Tidens Løb det senere Fuldmægtig- og det nuværende Slotsforvalterembede.

---

[1]) Bricka og Fridericia, Christian IV's Breve, I. S. 269, 291.

[2]) Fra sidstnævnte Sted tilskrev Kongen den 24. Februar 1635 Rentemestrene, at da han havde lovet sin Søn Hertug Frederik sit og Dronning Anna Katharinas Portræter i Legemsstørrelse og den franske Gesandt d'Avaux sit Portræt ligeledes i Legemsstørrelse, skulde Karl van Mandern male tvende Billeder af Kongen og Portrætmaleren Rembert Petersen det tredie Billede; han tilføjer, at Dronningens Portræt er at finde paa Rosenborg.

[3]) Sjæll. Reg. 19. 368—369.

Den nye Tilsynsmand omtales allerede nogle Dage efter sin Tiltrædelse i et Brev fra Christian den Fjerde af 18. April 1635, hvori det hedder, at der skal udleveres ham fra Vinkjælderen paa Kjøbenhavns Slot to Piber fransk Vin til Kongens Brug paa Rosenborg; her indtraf Christian den Fjerde den 26. samme Maaned og tilskrev Destillereren i Haven Dr. Peter Paynck, at han skulde fylde en Tinbøsse med spiritus vini og levere den i hans Værelse; men iøvrigt opholdt Kongen sig i dette Foraar mest paa Kjøbenhavns Slot, Frederiksborg og Kronborg[1]). Efter at have gjort en Rejse til Norge i Juni Maaned kom han en kort Tid tilbage til Sjælland; vi træffe ham atter paa Rosenborg den 15. Juli, men næste Dag rejste han til Holsten, hvor han forblev en Maaneds Tid; han vendte derpaa igjen tilbage til Sjælland, hvor han for største Delen opholdt sig de følgende tre Maaneder; fra Rosenborg har han i dette Tidsrum udstedt Breve den 18. 24. og 26. August, 9. 10. 15. 16. og 31. Oktober samt 7. November[2]). Et større Taffel[3]) blev holdt her den 25. Oktober, idet

---

[1]) Fra Kronborg skriver Kongen den 9. Maj til Rentemestrene, at der paa Bordet i hans nederste Gemak paa Rosenborg findes en lille, tynd, broget Æske med hans Portræt i, hvilket Billede skal tilstilles en af Guldarbejderne i Kjøbenhavn, som skal forfærdige en Guldkapsel dertil med en Krystal for, besat med Diamanter; Guldet kan faaes i Kjøbenhavn, men Diamanterne, som skulle have en Værdi af 500 Rdlr., kunne forskrives fra de Steder, hvor de ere bedst Kjøb.

[2]) Af disse Breve angaa de af 24. August og 10. Oktober Udsendelse af Vin fra Kjøbenhavns Slot til Rosenborg.

[3]) Skjøndt Rosenborg henhørte under Embedsmanden paa Kjøbenhavns Slot, havde Lystslottet dog ikke Hofholdning fælles med Residentsslottet, idet en særlig Kjøkkenskriver var ansat der; Kongen hævder i en Skrivelse af 27. August 1635 Rosenborgs selvstændige Stilling i saa Henseende, idet han befaler, at med

Kongen, efter at have overværet Indvielsen af Regentskirken, hvilken Handling foretoges af Magister Niels Povelsen, Sogneherre til Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn og Provst i Sokkelund Herred, havde alle Professorerne til Taffels med sig i Haven[1]).

Medens Christian den Fjerde i Vinteren 1635—1636 opholdt sig i Hertugdømmerne, blev der udført forskjellige Bygningsarbejder paa Rosenborg; Kongen skriver saaledes fra Haderslev den 12. Februar 1636 til Rentemestrene med Hensyn til Mester Hans Stenvinkels Memorial, at Loftet i Vinterstuen paa Rosenborg skal gibses, ligesom det var først, eftersom Sengekammeret derhos udviser; der skal gjøres Akkord om Arbejdet, og saafremt Mesteren tager altfor meget i Munden for sit Arbejde, vil han strax have det at vide, for at han kan skaffe en anden, som ikke er langt derfra[2]); de sorte og hvide Sten der ovenover skulle tillige optages og poleres og derefter anbringes igjen. Det er maaske

---

den daglige Udspisning til Hove skal det holdes i alle Maader, som det altid brugeligt været haver, saa at de paa Slottet Intet have at skjøtte, enten der sker lidet eller mere paa Rosenborg, men vare det, som de have at vare, eftersom Udspisningen forgangen Vinter paa Kolding skete. Jvfr. ogsaa en Skrivelse af 15. November 1643 i det Følgende.

[1]) Nyerup, Christian IV's Dagbøger 1618—1620, 1625, 1635, S. 171, Anm.

[2]) Christian den Fjerde sigter maaske herved til Murmester Henrik Møller fra Kjøbenhavn, som i Skrivelse af 10. December 1635 fra Taasinge beordres at bringe Kongen en Skabelon, der staaer paa Rosenborg i hans daglige Stue udi et Foder, og som den 25. December samme Aar fik Penge til en Rejse til Haderslev (Bricka og Fridericia, Christian IV's Breve, I. S. 454, Anm. 2). En Mester Henrik, som skulde bruges til at udføre Gibserarbejde paa Glücksburg med Segeberger Kalk, siges i Ordinants af 14. December 1637 at have arbejdet forgangen Aar i Haven.

Kongens Arbejdsværelse, til hvilket der her sigtes; Stukkaturloftet her har nemlig nogen Lighed med det i det tilstødende mørke Sovekammer, og at Loftet i Arbejdsværelset er fra hans Tid, ses af hans ved det ene Vindue anbragte Navnechiffer. I Regnskaberne for 1636 anføres ogsaa forskjellige Beløb for Tømmerarbejde paa Loftet i det underste Gemak paa Rosenborg, for Gibserarbejde samt for Polering af Fliser, som ere blevne lagte i Hans Majestæts Gemak sammesteds[1]).

Efter at Christian den Fjerde i Foraaret 1636 var kommen tilbage til Kjøbenhavn, træffe vi ham paa Rosenborg den 24.[2]) 25. og 28. April samt 18. 20. og 23. Maj[3]); han forlod derpaa atter Hovedstaden, og den 24. Maj skriver han fra Antvorskov, at Vibeke Kruse skal opholde sig paa Rosenborg i hans Fraværelse, naar Prindsen drager bort; der skal da forordnes en Speditør, som kan indkjøbe til hende, hvad der er fornødent, og der skal skaffes hende Øl og Vin fra Kjælderen, hvilket skal indlægges i hendes Kjælder, hvortil hun har Nøglen. En Maaneds Tid efter, den 26. Juni, indtraf Kongen igjen paa Rosenborg, hvor han endvidere

---

[1]) Friis S. 103.

[2]) Skrivelsen af 24. April findes i Frederik Urnes Kopibog og lyder saaledes: Du skal lade tælle Pengene udi Toldkisten og dennem forskikke hid, saa at de imorgen i god Tid kunne være her, og efterdi Rentemestrene deraf skal tilstilles 10000 Daler, da skal samme Summa Penning pakkes udi særdeles Fjerdinger og føres henad Renteriet, men Resten skal sættes her paa Huset, som han mig skal tiltælle, naar Rentemestrene have annammet den forbemeldte Summa. De Penge, som her paa Huset skal, kan bedst komme ind ad Porten paa Kjøkkenhaven og siden hid, naar han, som varer Huset, herom advares.

[3]) Skrivelsen af 23. Maj findes i Frederik Urnes Kopibog.

opholdt sig den 2. Juli, 30. August[1]), 7. Oktober, 20. 23. og 24. November. I Efteraaret 1636 var der imidlertid udbrudt Pest i Kjøbenhavn[2]), hvilken omtales i Brevet af 20. November[3]); Christian den Fjerde begav sig derfor i Slutningen af Maaneden først til Frederiksborg og kort efter til Antvorskov, hvor han tilbragte det Meste af Vinteren. Herfra skriver han den 3. December, at der hos Peder i Haven er en lille Væv, som skal tilstilles Mester Andreas, at han med det Første beslaaer den, og naar den er færdig, skal den sendes derud, og den 14. December, at der ligger en Bog paa Rosenborg i det Kammer, han mest plejer at være i; den er indbunden i blaat Fløjl og omhandler Rigets Indkomst og Udgift; Peder i Haven skal give Rentemestrene den, og de skulle gjennemløbe den med Flid og erfare, om den stemmer overens med denne Tids Tilstand, hvorefter den tilligemed Mandtallet af Lenene skal sendes derud; Bogen kunde imidlertid ikke findes, hvorfor Kongen den 26. December skriver, at der ikke ligger nogen Magt paa, at den ikke er bleven funden, da den dog skal gjøres om, naar Lenene blive forandrede.

I Januar 1637 blev Peder Nielsen syg, hvorfor Destillereren ved Laboratoriet i Haven Dr. Peter Paynck fik Befaling til at se til ham og gjøre for ham, hvad

---

[1]) Nyerup anfører i Christian IV's Karakteristik S. XXI—XXII denne Skrivelse med Datoen den 26. August; samme Dato har den i Georg Carstensens Figaro 1841, 2. B. Sp. 247, jvfr. S. 10.

[2]) Mansa, Folkesygd. S. 314, jvfr. Cold, Lægevæsenet under Christian IV, S. 150.

[3]) Denne Skrivelse har i Nyerups Christian IV's Karakteristik S. XXII—XXIII Datoen den 26. November.

han formaaede, men Peder Nielsen er formodentlig død kort efter[1]), da vi, som det vil fremgaa af det Følgende, snart skulle gjøre Bekjendtskab med en ny Slotsforvalter. Efter Pestens Ophør forlagde Kongen atter sin Residents til Hovedstaden, og han opholdt sig i Foraaret 1637 oftere paa Rosenborg, hvorfra Breve af 28. Februar, 6. og 7. Marts[2]), 19.[3]) 20. og 24. April, 16. 25. og 27. Maj[4]) ere udstedte. Om Sommeren gjorde han en kort Rejse til Norge, men forøvrigt opholdt han sig det Aar meget i Hertugdømmerne, hvor han ogsaa tilbragte Vinteren 1637—1638. Efter at han var kommen tilbage til Sjælland, træffe vi ham den 15. Marts 1638[5]) paa Rosenborg, og der blev nu kort efter taget Bestemmelse om Besættelsen af den ledige Slotsforvalterpost, som blev tildelt hans Livkarl **Johan Funck,** for hvem han under 27. Marts 1638 udstedte følgende Instrux:

Instruktion
paa Johan Funcke, som skal have Opsigt paa Rosenborg
og de tvende derhos liggende Haver.

Ordinants, hvorefter Johan Funcke sig skal rette.

1. Han skal have god Opsigt paa alt det, som paa Rosenborg findes, det være sig lidet eller stort, at deraf

---

[1]) I en Skrivelse af 9. September 1638 i Sjæll. Tegn. 26. 345 omtales en Person ved Navn Peder Nielsen som død; hvis han er identisk med Slotsforvalteren af dette Navn, har denne ifølge bemeldte Skrivelse efterladt sig Børn.

[2]) I Brevet af 7. Marts skriver Kongen, at Rentemestrene skulle antage en af Kandestøberne her i Byen til at rengjøre Tintøjet i Badstuen her paa Rosenborg for en bestemt Betaling; det maa nok skures, men ikke afskrabes.

[3]) Nyerup, Christian IV's Karakteristik S. XXIV Nr. 14.

[4]) Brevene af 25. og 27. Maj findes i Frederik Urnes Kopibog.

[5]) Brev af 15. Marts i Frederik Urnes Kopibog.

Intet forkommes, og at Bygningen derpaa ingen Skade tager i nogen Maade.

2. Mine Klæder, baade linnede og uldne, skal han have i god Agt, at deraf Intet forkommes; Linklæderne skal han hos ingen uden hos Anna Wybaldtz[1]) lade to.

3. Sølvtøjet, stort og smaat, med Husgeraadet skal han efter Inventarium annamme og have i Agt, som han agter at svare dertil.

4. Med Kjælderen skal han have god Opsigt, at det, som til mit eget Behov skal bruges, strax bliver lagt ind i den Kjælder under min Stue, og at deraf Intet til Unytte forkommes.

5. Med Kjøkkenskriveren skal han have Opsigt, at han Intet videre indkjøber end det, som fornødent er, saa og at det, som hentes hos Proviantskriveren, ikke forvendes andetstedshen end til mit Taffel.

6. Paa Rosenborg skal han Ingen lade komme uden Forlov af mig eller af Statholderen i min Fraværelse.

7. Portneren ved Huset og ved Byen[2]) skal han tilholde, at de ingen Ubekjendt lader ind, førend de spørge dem for; kommer der Nogen med Supplikationer eller Breve, da skulle de vises henad Slottet, at de der ervarte min Ankomst; kommer der nogen Fremmed af Kvalitet, som begjærer at tale med mig, da skal han med god Besked holdes op, indtil de have givet sligt tilkjende oppe paa Huset.

---

[1]) I sin Kalender for 1635 har Kongen under 9. November anført, at han gav Anna Vaskerpige 8 Daler; hun fik den 22 Maj 1636 Brev paa 100 Kurant Daler aarlig paa Livstid; Sjæll. Reg. 19. 406.

[2]) Den 17. Februar 1635 var Mikkel Witz bleven ansat som Portner i Lønpørten ud til Lysthaven Rosenborg, jvfr. Friis S. 56; denne Lønport laa omtrent mellem Brøndstræde og Møntergade (ifølge Meddelelse fra Hr. Mejborg).

8. Porten næst ved Huset skal under Maaltidet lukkes, enten der er faa eller mange hos mig.

9. Med Brændslet skal han have god Agt, at dermed gaaes rigtigt til. Naar der kjøbes Ved ind om Aaret til Husets Behov, da skal det losses ved Toldboden og strax føres henad Rosenborg.

10. Med Dammen i Haven saa og med Stadens Grave, som Fiskemesteren besætter, skal han have Opsigt, at Ingen uden Forlov deri fisker.

11. Paa begge Urtegaardsmændene[1]) skal han give god Agt, at de til intet fremmed Arbejde bruge Arbejdskarlene, og efterdi den største Have er delt iblandt Svendene[2]), da skal han aparte give Agt paa hver, hvad de gjøre selv, saa og hvad deres Folk, som dennem tilordnede ere, tage sig for.

12. Hvad der sælges udaf begge Haver, derfor skal han tage Pengene til sig og kaste dem i et Skrin, som dertil forordnet bliver.

13. Urtegaardsmanden i den store Urtehave skal beflitte sig paa alle de Urter, som her kunne voxe, som bruges til Medicin saa og til at bade med.

14. Den Urtegaardsmand i Kjøkkenhaven skal beflitte sig paa at have det i Mængden, som bruges udi mit Kjøkken, saa og hvad som kan behøves paa Holmen og i Børnehuset.

15. Paa Frugten, som falder i begge Haver, skal han have god Agt, at deraf Intet forrykkes og henkommer der, hvor det ikke henhører.

Johan Funcks Bestalling, der er enslydende med Peder Nielsens, blev imidlertid først udstedt den 16. Juni 1639[3]); Ansættelsen skulde regnes fra 27. Marts

---

[1]) David König i Lysthaven og formentlig Henrik Poulsen i Kjøkkenhaven.

[2]) Jvfr. ovenfor Skrivelsen af 24. Marts 1633.

[3]) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 271.

»sidstforleden«, og da denne Dato ganske stemmer med den nysnævnte Instruktions, maa det vel antages, at der i Bestallingen efter Ordet »sidstforleden« er glemt »Aar«. Strax efter hans Tiltrædelse maa der dog være foregaaet en Forandring med det ham i Instruktionen paalagte Tilsyn med Gartneren, idet Lægen ved Børnehuset Dr. Otto Sperling ved Korfits Ulfeldts Indflydelse den 7. Juni 1638 blev ansat som Forstander for Haven og som kongelig Botaniker med en aarlig Løn af 200 Speciesdaler fra 1. Maj samme Aar at regne; i denne Egenskab skulde han have flittigt Indseende med Haven og tilholde Urtegaardsmanden at beflitte sig paa at have alle de Simplicia, som gro, »dog i vore Lande.«[1]) Ved sin Tiltrædelse fandt Sperling Haven meget forsømt, da Gartneren ikke duede til Noget, men han turde dog ikke jage ham bort, da han var forlovet med Vibekes Søsterdatter[2]). Klagerne over Gartnerens Forsømmelighed gjenlyde ofte senere; Kongen skriver saaledes den 20. December 1639 fra Haderslev til Korfits Ulfeldt, at han glemte, da han var i Kjøbenhavn, at spørge Johan i Haven ad, om Dr. Sperling efter sin Bestilling ser til med Gartneren, at han haver det i Haven, som der bør være deri, hvorfor han skal indhente Oplysning derom; han tilføjer, at der har været ført Klage over, at Urterne, som brugtes til Bade i Haven, ikke vare af de bedste[3]). Uagtet Sperling saaledes ikke havde nogen kyndig Med-

---

[1]) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 243, jvfr. Cold, S. 66, 74—75. Sperling, der var født 1602, døde som Fange i Kastellet 1681. Cold, a. St.

[2]) Suhms Nye Saml., 3. S. 215, Mansa, Folkesygd. S. 376—377.

[3]) Nyerup, Christian IV's Karakteristik S. XXXVII—XXXVIII, Reg. dipl. hist. Dan. II. 2. S. 930 Nr. 8364.

hjælper, lykkedes det ham dog, ved at brevvexle med udenlandske Urtekjendere, af hvem han fik Frø, at faa Haven bragt i god Stand; herom vidner den indholdsrige Fortegnelse over Planterne i samme, som han senere udgav[1]), og som flere Gange omtales i Vorms Breve[2]). Han lagde især Vind paa exotiske Planter, men kunde dog kun sjældent faa dem til at blomstre eller sætte Frugt[3]). Sperling maatte imidlertid et Par Gange følge med Gesandtskaber til Udlandet; han var saaledes med Hannibal Sehested i Spanien 1640—1641 og med Korfits Ulfeldt i England 1642, og i hans Fraværelse besørgedes hans Forretninger af Dr. Helvig Dietherik; men ved sin Hjemkomst fandt han atter baade Haven og Drivhuset i en forfalden Tilstand, saa at det paany kostede ham megen Møje at bringe Orden tilveje[4]).

Om Rosenborg selv er der i disse Aar ikke Meget at berette; fra 1638 haves, foruden det ovenfor nævnte Brev af 15. Marts, endvidere kun to Breve fra Kongen, udstedte her den 25. August og 4. September[5]), og Aaret 1639[6]) kan kun opvise Breve herfra af 15. og 28.

---

[1]) Hortus Christianæus seu catalogus plantarum, quibus serenissimi principis Christiani IV Daniæ Norvegiæ &c. regis viridarium Hafniense anno MDCXLII et superiore præfecto ejusdem Othone Sperlingio medico et botanico regio adornatum erat. Hafniæ MDCXLII. 57 Sider.

[2]) I. S. 568, II. S. 873, 906.

[3]) Vorms Breve II. S. 873, I. S. 568.

[4]) Suhms Nye Saml. 3. S. 221, Mansa Folkesygd. S. 337.

[5]) Brevene af 25. August og 4. September findes i Frederik Urnes Kopibog.

[6]) I sin Kalender for 1639 har Kongen optegnet, at han den 8. Maj gav for Ved i Haven 69 Daler, den 9. Maj tilstillede han Kjøkkenskriveren i Haven 221 Daler, den 17. August gav han

Maj, 1. 2. 8. 9. og 15. Juni[1]) og 11. Oktober; det følgende Aar er derimod rigere i saa Henseende, idet der haves Breve daterede Rosenborg den 10. 19.[2]) 21. og 22. Marts, 11. 14.[3]) og 26. Maj, 1. 4. 5.[4]) 6.[5]) og 8. Juni, 30. og 31. Juli[6]), 10.[7]) 11.[8]) og 12. August 1640[9]), men Aaret 1641[10]) er atter fattigt paa Vidnesbyrd om Kon-

---

for Materialier i Haven 5 Daler 8 Sk. og den 18. August Gibseren i Haven 65 Daler. I Maj var han vel i Kjøbenhavn, men i August opholdt han sig i Glückstadt, saa at der ikke fra disse Kalenderoptegnelser kan sluttes til, at han paa de nævnte Dage har været paa Rosenborg. — Den 1. Juni 1639 blev Gudmand Oelsen beskikket til Skorstensfejer ved de kongelige Bygninger, deriblandt Rosenborg. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 266.

1) Brevene af 2. 8. 9. og 15. Juni findes i Frederik Urnes Kopibog; i sidstnævnte Brev omhandles Afsendelse af Penge til Rosenborg.

2) Et af Brevene af 19. Marts findes i Suhms Nye Saml. 1. S. 104.

3) Brevet af 14. Maj findes i Frederik Urnes Kopibog.

4) Brevene af 4. og 5. Juni findes i Frederik Urnes Kopibog.

5) I et Brevene af 6. Juni befaler Kongen, at det Skib, paa hvilket den svenske Enkedronning med hans hemmelige Understøttelse agtede at flygte fra Sverig, skulde forsynes med »Sölffuer Geskyr, Dugge og Bylegger« fra Rosenborg.

6) Brevene af 30. og 31. Juli findes i Suhms Nye Saml. 1. S. 104—105.

7) Se Side 11.

8) I et af Brevene af 11. August befales Rentemestrene at lade forfærdige det Vagthus udenfor Broen paa Rosenborg med Vinduer og Loft, saa og med Bænke, som sædvanligt er. Urtegaardsmanden i Kjøkkenhaven skal tilholdes, at han lader Esaias Apotheker bekomme de »Kysseber«, som endnu findes i samme Have, og skulle Rentemestrene akkordere med samme Apotheker, hvad hannem derfor skal gives; Urtegaardsmanden skal der skaffes Hjælp til at plukke »Kysseberren«.

9) Fra Aaret 1640 haves tvende Breve, af 26. August og 19. December, hvori Kongen omtaler Arbejdet paa Kirken udenfor Haven, St. Annæ Kirke eller den runde Kirke, som laa, hvor nu Sølvgadens Kaserne ligger, men som blev nedbrudt i Frederik den Tredies Tid.

10) I et Brev fra Kjøbenhavns Slot af 26. April 1641 omtaler Kongen, at Fru *Ellen Marsvin* (hvis Portræt findes paa Rosenborg, Brock, S. 22) nu sidst i Haven sad og besaae sin Haand

gens Ophold her, idet der kun kjendes Breve herfra af 26. Marts, 20. April, 2. Maj og 14. Juni. Efter at have tilbragt Vinteren 1641—1642 i Hertugdømmerne[1]), boede

under den Ed, der blev begjæret af hende paa Antvorskov i de Dage, da hun var der og agerede, hvorfor Iver Vind skal afkopiere Eden med hendes Svar og tilstille Grev Valdemar Christian den, at han den med sine Søskende med Flid læser og beser. — Den 28. April 1641 fik Glarmester Bertel Johansens Enke Karen Andersdatter Tilladelse til at vedblive sin Mands Haandtering som Glarmester paa Kjøbenhavns Slot, Rosenborg og alle andre Steder mod at holde dygtige Svende; Manden havde havt denne Bestilling siden den 12. April 1606. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 310.

[1]) I et Bilag til et Brev fra Rendsborg af 17. Februar 1642, trykt i Nyerups Christian IV's Karakteristik S. XXVIII—XXXIV, forlanger Kongen at faa at vide, hvad der gaaer med til Dr. Sperling og Dr. Peter Paynck, hvad Urtegaardsmanden udenfor Kjøbenhavn faaer til Løn, Kost og Klæder, item den Kvinde, som toer for ham i Haven, item Johan i Haven. Oplysninger herom findes tildels i nogle Efterretninger om Christian den Fjerdes Hofstats aarlige Besolding omtrent 1642, trykte i Danske Magazin 1. R. 5. B., hvor det S. 210 hedder:

Kongl. Mayts. Lyst- och Kiøchen Haffue.

	Rxdlr.	Ort.	ß.
1 Tilsynsmand der samestedz og paa Rosenborg, aarlig 100 Dlr. cour. och Monatlig 10 Dlr. cour. er	193	1	8
M. Dauid König Vrtegaardsmand vdi Lysthauffen, aarlig 70 Dlr. cour. Monatlig 5 Dlr. cour. er	108	1	8
Lauridtz Michelsen, Vrtergaardzmand vdi Kiøbenhaffn (skal formentlig være Kjøkkenhaven) aarlig 50 Dlr. cour. Monatlig 5 Dlr. cour.	91	2	16
6 Vrtergaardz Suenne, huer aarlig 24 Dlr. cour. Monatz Penge 4 Dlr. cour.	360	»	»
1 Dreng der sammestedtz, aarlig 10 Dlr. cour. Monatlig 3½ Dlr. cour. er	43	1	8
1 Wogensuend, aarlig	10	»	»
2 Portener, huer 10 Rxdlr. er	20	»	»
1 Tiener vdi Laboratorio, aarlig 11½ Dlr. cour. 24 ß. Monatlig 4 Dlr. cour. er	50	2	16

S. 211 nævnes under »adskillige Hofftiennere« D. Peter Payng Chymicus, aarlig til Besolding och Hushyre 67½ Rxdlr. Monatlig 12 Dlr. cour. er 187 Rxdlr. 2 Ort.

Kongen noget hyppigere paa Rosenborg i 1642, fra hvilket Aar der findes Breve udstedte her den 10. 16.[1]) 26. og 28. Maj, 17. 18. og 29. Juli, 5. August og 30. September[2]).

I sidstnævnte Aar tænkte Johan Funck[3]) paa at forlade Rosenborg for at blive Forstander for Helligaands- eller Vartov-Hospital, hvilken Stilling netop var bleven ledig; Anders Hjørring beretter herom Følgende[4]):

»Anno 1642, der Hospitalet stod i bedste Flor og Velstand, og Forandring skete med Forstanderen, var

---

De i den svenske Resident Magnus Durells Relation om Danmark i Suhms Saml. 2. B. 3. H. S. 54 meddelte Oplysninger om Betienterne ved Kongelig Majestæts Lyst- og Kiøkkenhave Rosenborg udenfor Kiøbenhavn synes at hidrøre fra samme Tid; det hedder om disse:

Johan Funck, Tilsynsmand paa Rosenborg, aarligen 100 Daler og maanedlig 11 Daler .	193	Rdlr.	32 ß
Urtegaardsmanden i Lysthaven, aarligen 70 Daler, og maanedlig 5 Daler	108	—	32 -
Laurids Michelsen, Urtegaardsmand i Kiøbenhavn (Kjøkkenhaven), aarligen 50 Daler og maanedlig 5 Daler	91½	—	16 -
6 Urtegaards-Svenne, hver aarligen 24 Daler og maanedlig 4 Daler	360	—	» -
1 Dreng, som holdes sammesteds, aarligen 10 Daler og maanedlig 5 Daler	43	—	» -
1 Vognsvend	10	—	» -
To Portnere, hver aarligen 10 Rdlr.	20	—	» -

[1]) I Brevet af 16. Maj siger Kongen, at han idag begiver sig til Frederiksborg for at opholde sig nogle Dage der og paa Kronborg.

[2]) I Brevet af 30. September skriver Kongen, at han imorgen, om Gud vil, vil være paa Kjøbenhavns Slot ved 8 slet.

[3]) Den 5. Maj 1642 fik Johan Funck Skjøde paa en Grund i Mikkel Vibes Gade. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 332.

[4]) O. Nielsen, Kjøbh. 1536—1660, I. S. 72—73 (meddelt af Hr. Kammerherre Worsaae).

en Forvalter i Kongens Have Rosenborg ved Navn Johan Funke, som tilforn nogle Aar havde været Kongens Livkarl, hvilken og Majestæten vel behagede, saasom han var en fornuftig, adstadig og klog Person. Som han saae Kongen i godt Humør og Sind, fik han Lejlighed til at sollicitere om Forstanderiet i Hospitalet. Hans Majestæt spurgte, hvad han agtede der at gjøre, om han tænkte at gjøre sig rig af de Fattiges Almisse, eller han tænkte derfor at indgive sig udi Hospitalet, at han kunde frygte Gud og blive salig. Der Karlen vidste ikke strax, hvad han dertil skulde svare, da svarede Hans Majestæt selv: Salig kan du der vel blive, men rig kan du der intet blive, uden du vil stjæle, da spilder du Saligheden. Vi ville intet tage det paa vores Samvittighed at sætte enten dig eller andre over de Fattige; vi haver sat dem, som dertil skulle svare, giv dig an hos dem.« Da Kongen saaledes ikke vilde tale Johan Funcks Sag, forblev han altsaa foreløbig i sit Embede paa Rosenborg og oplevede som Slotsforvalter endnu adskillige Besøg af Kongen der. Saaledes var Christian den Fjerde der det følgende Aar 1643[1]) den 28. Januar[2]), 26. April[3]), 3. og 21. Juni[4]) og 13. Au-

[1]) Fra dette Aar haves et Brev fra Glücksburg, af 10. Maj, hvori Kongen omtaler den nye Kirke ude ved Haven; den 8. Juni skriver han sammestedsfra, at Bayerfyrstens og hans Gemalindes Portræter, som hænge i hans Kammer paa Rosenborg, skulle indpakkes og oversendes.

[2]) I Brevet af 28. Januar befaler Kongen, at der næste Mandag Morgen skal komme 20 af de gemene Baadsmænd ved Lønporten, hvor Broen er brudt af, for at de af Runddelen der næst hos kunne kaste den »Ordt«, som er indpælet, fuld med Jord; hver-anden Dag skal Mandskabet afløses af andre.

[3]) I Brevet af 26. April omtaler Kongen Dr. Peter Payncks Søn; det synes, at det er denne, som han betegner som en Kumpan, med hvem det maa være underligt fat.

[4]) I Brevet af 21. Juni til Rigshofmesteren befaler Kongen, at de

gust. I Vinteren 1643—1644, i hvilken Kongen agtede at residere paa Frederiksborg, vilde han, naar hans Nærværelse i Kjøbenhavn krævedes, ogsaa af og til have aflagt Besøg paa Rosenborg, saaledes som han under 15. November 1643 fra Stenderup skriver til Rigshofmesteren: »Efterdi det lakker nu imod Tiden, at jeg, om Gud vil, begiver mig over til Sjælland igjen og paa Frederiksborg mig muligt en Tid lang opholder, hvoraf vil følge, at, naar Gud vil, jeg der haver anstillet mit Vinterkvarter, jeg da for allehaande Skyld tidt søger Kjøbenhavn og »losserer« paa Rosenborg, hvor baade Et og Andet vil medgaa, som for rede Penning skal kjøbes, og jeg ikke vil, at Skriverne paa Slottene skal have dermed at gjøre i nogen Maade, uden de derpaa haver udtrykkeligen Befaling under min Haand, men sligt bør at indkjøbes af Kjøkkenskriveren, som det sker herude, haver jeg nu derfor affærdiget denne Brevviser, som skal annamme af Skriveren paa Kjøbenhavns Slot alle Landgildehønsene for Penge, som de anslaaes i hans Regnskab, som skulle sættes i det Hønsehus, som findes ved Stalden, hvortil skal skaffes Føde af Proviant- og Bryggergaarden, saa at Slotsskriveren Intet dermed haver at skaffe. Til den anden smaa Mad skal gjøres Rum i Enden af Stalden, hvor man det med Foder kan forsørge fra

---

hugne Sten i Kammen ved Lønporten skulle afbrydes og lægges tilside; thi det var Skade, at de samme skulde komme til Intet; thi de have kostet mangen Daler, førend de kom der at ligge. De tvende Sider, nemlig Kammen i sig selv og den ene Side ud til Graven, der hvor Fiskene vare udi, imod Dr. Payncks »Lossomendt«, kunne først brydes ud og siden den Side ud til Dammen, som nu fyldes. Samme Aften skal Rigshofmesteren komme ud paa Rosenborg til Kongen efter Maaltidet og gjøre Relation om den svenske Enkedronnings Ankomst til Preussen.

Ladegaarden«; men de alvorlige Begivenheder, som kort efter indtraadte, bevirkede, at Planen for Kongens Vinterophold blev forstyrret; i December faldt nemlig den svenske General Thorstensohn pludselig ind i Landet, og i de sidste Dage af Aaret træffe vi Kongen paa Fyen, hvor han forblev et Par Maaneders Tid for at ordne Forsvaret. Han vendte derpaa tilbage til Kjøbenhavn for at træffe yderligere Foranstaltninger til Rigets Sikkerhed, og i dette Tidsrum opholdt han sig enkelte Gange paa Rosenborg, nemlig den 26. 27. og 29. Februar samt 31. Marts 1644. I Begyndelsen af April gik han tilsøes, først til Gøtheborg og senere til Vesterhavet for at møde den af Louis de Geer samlede Flaade, som han besejrede i Slaget i Listerdyb den 16. Maj. I den sidste Halvdel af Juni kom han tilbage til Kjøbenhavn for med Hovedflaaden at opsøge den svenske Flaade; to Dage før sin Afrejse var han, den 28. Juni, paa Rosenborg, og den 1. Juli stod det navnkundige Slag paa Kolbergerhejde, i hvilket Kongen blev saaret ombord paa Trefoldighed. Paa dette Skib havde han ladet indrette en Kahyt til Vibeke[1]), men hun kan dog ikke have været med paa Flaaden[2]), da den franske Gesandt Grev de la Thuillerie, som var bleven afsendt hertil som Fredsmægler, traf hende paa Rosenborg den 2. (efter fransk Tidsregning den 12.) Juli, altsaa Dagen efter Slaget[3]), og det har formodentlig ogsaa været omtrent paa den Tid, at følgende i et Brev fra Christian

---

[1]) Garde, Den dansk-norske Sømagt 1535—1700, S. 187—188, Anm. 3.

[2]) Bruun, Slaget paa Kolbergerhejde S. 237.

[3]) Danske Saml. 2. R. 1. B. S. 304.

den Fjerde fra Frederiksborg af 14. Oktober 1647 omtalte Begivenhed, som viser, at hun en Tid lang har boet paa Rosenborg under Kongens Fraværelse, fandt Sted; han skriver nemlig: »Den Tid jeg i forleden Ufreds Tid var til Skibs, og de tvende Børn[1]), jeg haver med Vibeke Kruse, bleve syge, og Vibeke uden Penge ingen Kredit havde hos Apothekeren, da sendte hun Bud til Sten Bek, at hun maatte faa noget af hendes Deputat, som hende af Renteriet befalet var at skulle gives[2]), men fik til Svar, at uden hun havde Hofmesterens Haand, da fik hun Intet, hvorpaa Vibeke lod sig mærke, at kunde hun Intet faa paa min Haand, da begjærede hun Intet paa Hofmesterens Haand. Noget derefter kom Hofmesterens Ædelknabe paa Rosenborg, som sagde i Manges Gehør: Die Frau mag sauer oder süße sehen, sie kriegt bei Gott kein Geld, sie hat dan des Hofmeisters Hand darauf«.

I August vendte Kongen en kort Tid tilbage til Kjøbenhavn, og fra denne Periode haves et Brev fra ham udstedt paa Rosenborg den 17. August; han begav sig derpaa over til Skaane for at lede Felttoget der. Prinds Christian blev imidlertid syg kort efter og fik derfor Tilladelse til at begive sig fra Malmø til Kjøbenhavn for at bruge en Kur paa Rosenborg; Christian den Fjerde skriver herom fra Malmøhus den 21. September[3]) til Rigshofmesteren: »Efterdi Prindsen haver ladet anholde hos mig, at han paa tre eller fire Ugers

---

[1]) *Ulrik Christian Gyldenløve* (af hvem der findes et Portræt paa Rosenborg, Brock S. 49) og Elisabeth Sophie Gyldenløve.

[2]) 600 Rdlr. aarlig i Aaret 1642. Danske Magazin 1. R. 5. B. S. 203.

[3]) I Nyerups Christian IV's Karakteristik S. 144 Anm. har Brevet Datoen den 24. September.

Tid maatte »lossere« paa Rosenborg, der at lade sig kurere, og jeg hannem sligt tilladt haver, dog saaledes, at han ikke maa hos sig have flere Folk, end hosføjede Seddel udviser, og at dette, som nu sker, ikke skal andrages pro exemplo til at gjøre nogen Forandring i den Akkord, som mig og hannem om hans Underholdning er gangen imellem, da skal Du gjøre den Anordning, at han med samme Folk bekommer det, som de til Nødtørft behøve. Og efterdi Dig bekjendt er at være min Villie, at det, som paa Lenene medgaaer paa Prindsen og hans Folk, skal kortes i hans Genant, da haaber jeg, at det ogsaa sker; thi saafremt det ikke haves i Agt, da vil jeg vide det hos Dig.« Kongen vilde ikke have ham over til Hæren igjen; han skriver saaledes den 1. Oktober fra Oggerup til Kantsleren Christian Thomesen: »Eftersom Prindsen stakket siden drog fra Malmø over til Kjøbenhavn sammesteds at lade sig kurere og siden sig igjen til Armeen at forføje, da ser jeg ikke, hvad han her kan udrette, i Synderlighed, om hans Gemalinde skulde komme med; thi her findes ikke et Hus, som der er Vinduer eller Døre i; i det Hus, jeg nu ligger i, derudi findes hverken Døre eller Vinduer, og Loftet er lagt til over min Seng med løse Fjæle, som ere brudte andetstedsfra; Folket til Hest og til Fods staaer under aaben Himmel baade Dag og Nat, saa at jeg vil ingen Skyld have, om hannem og hans Gemalinde derudover kommer Noget til. Skulde Doktorens Kur intet holde fast, og Prindsen skulde befalde med hans forrige Svaghed, da vidste jeg intet at salvere hannem. Han er ikke vant til dette Lav, og muligt det vilde komme hannem surt an nu at vænne sig dertil, hvorfor Du skal tale med hannem om samme Lejlighed og ved Marskalken Kørbitz den

samme Mening lade forstaa Prindsessen.« Af tvende Skrivelser fra Kongen af 6. og 8. Oktober ses det, at Lægen Dr. Fabricius havde Prindsen under Behandling. I Slutningen af Oktober var Kuren tilende, og Kongen gjentager i et Brev af 23. fra Nørrehveding Præstegaard, at han formener, at Prindsen kan gjøre sig og Riget en større Tjeneste, om han bliver i Nærheden af Falster og Lolland, end kommer over til Skaane igjen.

Da Kongen nogle Dage senere kom tilbage til Kjøbenhavn, blev Sperling, der havde paadraget sig hans Unaade, afskediget baade som Børnehuslæge og som Forstander for Haven, og Dr. Helvig Dietherik, der tidligere under Sperlings Fraværelse havde været konstitueret i hans Sted, den 16. November 1644 udnævnt til hans Efterfølger i begge Embeder fra 1. samme Maaned at regne med samme Forpligtelser og med samme Løn som Formanden [1]). Sperlings Afskedigelse var nærmest foranlediget ved, at man mistænkte ham for at have forsømt sine Pligter baade som Børnehuslæge og som Forstander for Haven og for at have lukreret paa de 1000 Speciesdaler, som aarlig vare ham tillagte til Anskaffelse af Lægemidler. Der blev nedsat en Kommission til at undersøge Sagen, og for denne maatte blandt Andre Johan Funck afgive edelig Forklaring om, hvor ofte han havde set Sperling i Haven i den forgangne Sommer, og hvad denne havde udrettet der. Da Sperling ikke kunde opgive, hvormeget han havde brugt til Lægemidler, blev han sat under Tiltale [2]) og dømt til at betale en Bøde af 1000 Rdlr. [3])

---

[1]) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 366, jvfr. Cold S. 75. Helvig Dietherik var født 1601 og døde 1655. Cold S. 69—70.

[2]) Mansa, Folkesygd. S. 359—360.

[3]) Kjøbh. Dipl. III. S. 452.

Paa Rosenborg var Kongen endnu et Par Gange i Aaret 1644, nemlig den 13. November og 9. December; da der imidlertid var udbrudt Pest i Kjøbenhavn[1]), forflyttede han Residentsen til Frederiksborg, hvorfra han den 5. Januar 1645 sendte en Seddel til Johan i Haven angaaende noget Hjortetakkevand, der stod i et Skab, hvortil Mester Hans paa Holmen havde Nøglen. I de faa Maaneder, Johan Funck endnu beklædte Stillingen som Slotsforvalter paa Rosenborg, saae han kun lidet til Kongen, idet Christian den Fjerde ifølge sine Breve kun var her et Par Gange, nemlig den 24. Februar og 1. Maj 1645[2]); han maa dog ogsaa have været her den 2. Juni, paa hvilken Dag den til Biskop over Aarhus Stift udnævnte Dr. Jacob Matthisen »gjorde sin Ed udi Haven.«[3]) Tre Dage senere, den 5. Juni, fratraadte Johan Funck sin Bestilling paa Rosenborg, idet han blev beskikket til Fiskemester i Kjøbenhavns og Frederiksborg Len[4]), men et Par Maaneder efter var han nær bleven forgiven af en ukyndig Læge Dr. Johan Conrad Saur paa

---

1) Kjøbh. Dipl. V. Nr. 595, Cold S. 151.

2) Paa Grund af den ved den ulykkelige Krig forøgede Finantsnød maatte Kongen indskrænke sit Taffel, og det gik naturligvis ogsaa ud over Hofholdningen paa Rosenborg; den 26. April 1645 skriver Christian den Fjerde saaledes fra Kjøbenhavns Slot til Rentemestrene, at Kjøkkenskriveren, efter en saa ringe Udspisning, skal befales at afskaffe Folkene saa nær som en Dreng og den, som er i Haven. Hist. Tidsskr. 1. R. 3. B. S. 456.

3) Danske Magazin 1. R. 1. B. S. 220.

4) Sjæll. Reg. 21. 369—370, jvfr. Friis S. 57. Funkedammen ved Frederiksborg (jvfr. et Maleri af Thorvald Niss afbildet i Hendriksens illustr. Udstill. Katalog 1881 Bl. 35) er opkaldt efter Johan Funck eller hans Søn, der ogsaa fik med det kongelige Fiskeri i Nordsjælland at gjøre. Underholdende Læsning, Følgeblad til Dagblad for Frederiksborg Amt 1868 Nr. 7, jvfr. Nr. 9 og 3 (ifølge Meddelelser fra Hr. Rektor Berg i Hillerød og Hr. Bibliotheksassistent Bricka).

Christianshavn[1]), hvorfor Kongen den 1. September 1645 skrev til Rigshofmesteren, at han skulde holde samme Doctor derhen, at han giver de Medicamenta skriftlig fra sig, at Doctores medicinæ her i Byen kan judicere derom, om han haver brugt Andet til Fiskemesteren, end som forsvarligt er. Johan Funck maa dog være kommen sig igjen, da han endnu omtales som Fiskemester i Frederik den Tredies Tid[2]).

Samme Dag, Johan Funck var bleven udnævnt til Fiskemester, blev **Esaias Andersen** Foged i Kongens Have; hans Bestalling er enslydende med Johan Funcks, alene med den Forskjel, at det er »Os elskelige Hr. Christian Thomesen til Stougaard, Ridder, vor Mand, Raad, Kantsler og Befalingsmand udi St. Knuds Kloster«, der i Kongens Fraværelse skal høres med Hensyn til Fremmedes Indladelse i Haven[3]). I den korte Tid, Esaias Andersen var Foged paa Rosenborg, nemlig fra den 5. Juni til den 29. November 1645, vare Christian den Fjerdes Besøg her meget hyppige, idet der haves Breve fra Kongen udstedte her den 7. Juni[4]), 12. og 31. Juli, 1. 9. 11.[5]) 12.[6]) 13. 18.[7]) 19.[6]) 20.[6]) 21. 24. 25. 26. 28. og 30. August[8]), 1.[9]) 2.[10]) 3. 4. 6. 13. og 15.

---

[1]) Denne havde den 9. Februar 1643 faaet Tilladelse til at nedsætte sig paa Christianshavn. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 351.

[2]) Under 28. November 1653. Sjæll. Tegn. 32. 657—658.

[3]) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 374, jvfr. Friis S. 57.

[4]) Hist. Tidsskr. 1. R. 3. B. S. 456—457.

[5]) Nyerup, Christian IV's Karakteristik S. 138—139.

[6]) Nyeste Skilderie af Kjøbh. 1810 Nr. 128, Sp. 2033—2034.

[7]) Garde, Den dansk-norske Sømagts Hist. 1535—1700, S. 171.

[8]) Nye danske Magazin, V. S. 77.

[9]) I et af Brevene af 1. September omtales, at Kantsleren Christian Thomesen havde været paa Rosenborg og talt med Kongen om, at Borgerne begjærede at komme sammen og tale med hverandre om deres Trafik og Handel.

[10]) I Brevet af 2. September siger Kongen, at han imorgen, om Gud

September, 20. 21.[1]) 27. 28. 29.[2]) 30. og 31. Oktober.

Omtrent samtidig med Esaias Andersen var en ung Mand, hvis Navn senere skulde blive berømt i Danmarks Historie, bleven ansat paa Rosenborg, nemlig Hans Rostgaard, der den 9. Juni 1645 blev beskikket som Medhjælper hos den gamle Sølvpop Hans Wolffburg og fik Sølvtaffelet paa Rosenborg overleveret[3]). Rostgaard, der efterhaanden tjente sig op til Slotsforvalter sammesteds, var født den 15. April 1625 i Landsbyen Roost i Arrild Sogn, Haderslev Amt, og var i sit femtende Aar kommen til Kjøbenhavn; han havde været med paa Trefoldighed i Slaget den 1. Juli 1644 og var ved denne Lejlighed bleven haardt saaret i det venstre Knæ[4]). Om de senere Begivenheder i hans Liv vil det Fornødne blive meddelt paa vedkommende Steder i det Følgende.

---

vil, agter at være tidlig paa Kjøbenhavns Slot for at tale med Major Handerson.

[1]) I Brevet af 21. Oktober omtaler Kongen, at Kantsleren havde været paa Rosenborg og talt om en Foræring til Kejserens Resident.

[2]) I et af Brevene af 29. Oktober skriver Kongen, at den franske Gesandt, naar han om Eftermiddagen havde talt med Rigsraadet om en paatænkt Alliance mellem Danmark og Frankrig, paa hvilken Christian den Fjerde dog finder det helt betænkeligt at indgaa, om Aftenen efter Maaltidet alene skal komme ud paa Rosenborg til ham. I et andet af Brevene af samme Dato siger Kongen, at han nylig havde været paa Kjøbenhavns Slot i den Formening, at der skulde have været holdt Prædiken der, men at han, da han fornam, at der intet Latin vilde vanke, derpaa var gaaet ind i Stalden for at se to Heste, som vare hentede fra Antvorskov til den franske Gesandt, og som han troede havde været brune, medens de befandtes at være graa; hvis Gesandten ikke vilde beholde dem, skulde de sendes tilbage til Antvorskov, og to brune sendes istedetfor.

[3]) Danske Magazin, 3. R. 1. B. S. 258, Laurits Thura, Hans Rostgaards Liiv og Levnet S. 41.

[4]) Thura S. 32, 33, 34, 39.

Som tidligere bemærket afgik Destillereren ved Laboratoriet i Haven Dr. Peter Paynck ved Døden den 12. April 1645 i sit 70. Aar; han blev begraven i Petri Kirke, hvor der blev sat følgende Gravskrift over ham[1]):

Hic qviescit Vir Clarissimus & Excellentiss: Dominus Doctor Petrus Theodoricus Paynge Chymicus qvondam Regis Christiani IV. celeberrimus qvi Anno Christi M.DC.XXXXV. ætatis suæ 70 Mens: April: die 12 hora 12 Mer. animam Creatori reddidit.

Efter hans Død gik det tilbage med Laboratoriet, idet hans Kudsk overtog Ledelsen heraf; Sperling, som fortæller dette[2]), nævner vel ikke hans Navn, men han sigter vistnok herved til Niels Jensen Holst, der i en Skrivelse af 17. Juni 1645 omtales som tjenende udi vores Laboratorio, og hvis Løn ifølge denne blev fastsat til 12½ Daler Kurant 24 Sk. aarlig, en sædvanlig Hofklædning, 4 Daler Kurant maanedlig til Kostpenge, 16 Daler aarlig til Hushyre og 3 Daler maanedlig til en Arbejdskarl, som sammesteds skal opvarte[3]). Niels Holst[4]), der imidlertid ikke kunde komme ud af det med den ham tillagte Lønning, ligesaa lidet som den Person, der skulde opvarte ham, ansøgte derfor nogen Tid efter Kongen om en Lønningsforhøjelse; Christian

---

[1]) Resen, Inscr. Haffn. S. 221.

[2]) Suhms Nye Saml. 3. B. S. 228, Herholdt og Mansa, Saml. til den danske Medicinalhist., I. S. 157, Mansa, Folkesygd. S. 440.

[3]) Sjæll. Reg. 21. 372, jvfr. Friis S. 57.

[4]) Det er formentlig Niels Holst, der omtales i et Brev fra Kongen til Rentemestrene af 15. December 1645, i hvilket det hedder: Eftersom han, som er in laboratorio i Haven, er befalet at forfærdige nogle Elixiria, da skal I være hannem behjælpelig, at han af Apotheket kan faa det dertil, som han dertil behøver, naar han Eder derom besøger.

den Fjerde tilstillede under 10. Februar 1647 Rentemestrene Andragendet til Erklæring, og allerede to Dage efter blev det bevilget, idet der blev tilstaaet ham i aarlig Løn 50 Rdlr., en Æresklædning saa god, som vores Sølvpop den bekommer, og 24 Rdlr. til Hushyre, endvidere 6 Kurant Daler maanedlig til Kostpenge, 50 Rdlr. aarlig til en gemen Arbejdskarl og en gemen Hofklædning til denne til Værdi 7 Rdlr. 1 Ort[1]).

I det Laboratorium eller Destillerhus, som Dr. Peter Paynck og senere Niels Holst forestod, synes man væsentlig at have beskjæftiget sig med Tilvirkning af Elixirer og Medikamenter[2]), hvorimod egentlig kemiske og alkymistiske Forsøg og Undersøgelser neppe ere blevne anstillede her i større Omfang. Til saadanne blev der imidlertid i 1646 opført et særeget Laboratorium med en Smelteovn[3]), og det er ikke urimeligt, at Kongens Rejse til Norge den Sommer kan have givet Anledning hertil, da Christian den Fjerde i et paa Tydsk affattet Brev af 19. Oktober 1646 omtaler, at han har sat sig for at smelte den norske Gulderts. Om Indret-

---

1) Sjæll. Reg. 21. 595—596, jvfr. Friis S. 57.

2) Jvfr. Herholdt og Mansa, Saml. til den danske Medicinalhist., I. S. 154—155 Anm. h og ovenfor S. 9, Note 5, S. 55, Note 4.

3) Lassens Saml.: 20. August 1646 til den Smelteovn, som blev bygget paa Rosenborg, 20000 Mursten og 16 Læster Kalk.
4. September: 15000 Mursten, 10 Læster Kalk.
20. Septbr.: til det nye Hus paa Rosenborg 10000 Sten, 6 Læster Kalk.
13. Oktbr.: — — — — 16000 — 10 — —
19. — — — — — 3000 — 2 — —
En Skrivelse paa Tydsk fra Christian den Fjerde til Husfogden paa Kjøbenhavns Slot af 5. September 1646 angaaer maaske det nye Laboratorium; det hedder i denne: Du skal lade den Ladning Brændeved, som sidst blev kjøbt, brænde til Kul paa Pladsen for Rosenborg og lade samme forvare istedetfor Brænde.

ningen af det nye Laboratorium indeholder en ligeledes paa Tydsk affattet Skrivelse fra Kongen af 12. Oktober 1646 Følgende:

Mester Hans Svitzer skal tage en af de Digler, som ere gjorte i Tøjhuset før min Afrejse og bragte til Rosenborg, til sig og gjøre en Tang dertil, med hvilken man kan løfte den fyldt med Erts og uden at skade Hænderne lægge den ned oven i Smelteovnen; Tangen maa være hul, for at den ikke skal gjøre Skade, naar Diglen bliver løftet.

Den store støbte Jernplade, der staaer paa Jernfødder, skal bringes til det nye Hus og sættes midt i Huset, hvor Fundamentet er lagt.

Ved Vandet, som bliver ledet fra Kjøkkenet, skal der sættes en Kumme beslaaet med Jern, hvori en halv Tønde Erts kan røres om og vaskes.

Ved Siden af fornævnte Plade skal der sættes et Bord, hvorpaa man kan lægge den udvaskede Erts, indtil Vandet er løbet af. Dette Bord maa være skraat paa den ene Side, for at Vandet kan løbe af.

Ikke langt fra Pladen skal der stilles en Vægtskaal, hvorpaa Ertsen og Flusset kan vejes. Til Ertsen, som skal bringes fra Bordet op paa Pladen, skal der gjøres en bred Skuffe.

Til Ertsen skal der gjøres smaa Træhager, med hvilke man kan bringe den blandt Flusset.

I et af Sidekamrene skal der gjøres Lister, hvorpaa man kan sætte Diglerne, i hvilke Ertsen kommes. I begge Sidekamrene skal der anbringes smaa Jernfyrsteder, som man kan opvarme udenfra ind til Smelteovnen. Til alt dette skal Kunst-Kaspar[1]) benyttes, da han skal assistere derved.

I et andet Brev af samme Dato, ligeledes affattet paa Tydsk, skriver Kongen, at Bertel Snedker skal for-

---

[1]) Den bekjendte Guldsmed og Møntmester Kaspar Herbach.

færdige en Kasse af Egetræ, to Tommer tyk og saa stor, at to Tønder Erts kunne ligge deri, hvilken Mester Hans skal beslaa med Jern, saameget det behøves. Laaget skal fastgjøres med Skruer, og der skal ikke være Haandtag paa Siderne.

I det før omtalte Brev af 19. Oktober 1646 hedder det, at da Kunst-Kaspar, som er antagen til at hjælpe ved Smeltningen af den norske Gulderts, ikke hele Tiden kan være tilstede, skal han saasnart som muligt se sig om efter en Medhjælper[1]) og meddele, hvad han begjærer til aarlig Løn for en saadan; han skal ogsaa erklære sig over, hvormange gemene Karle han begjærer til at udvaske og riste Ertsen og sligt, og hvilken Løn han forlanger til disse; bemeldte Karle skulle dog ikke hugge Brænde eller udføre lignende Arbejder, som fortiden kunne forrettes af Baadsfolk og andre.

Disse Smeltningsarbejder synes at have interesseret Kongen lige til det Sidste; han skriver saaledes den 29. November 1647 fra Rosenborg:

Efterdi Du bliver her paa Stedet, hvor Kjedelsmeden findes, da kan Du bedst holde hannem til, at han, saa vidt ske kan, gjør sin Flid dertil, at de Kjedler blive forfærdigede. Hvad som til samme Kjedel af Jern behøves, det kan Du bedst lade gjøre hos Smeden paa Holmen. Og efterdi Du formener, at Ertsen kan blive ristet in ipso corpore, som Kjedlerne komme at staa i, da kan saa megen Erts, som i de Maader ristes, blive stødt i de Mortere, som der i Huset findes. Men til at sigte Ertsen vil itide bestilles saa smaa Sier,

---

[1]) Den 6. Februar 1648 blev Møntguardein Jørgen Prydtz ansat som Tilsynsmand ved Smeltehuset ved vor Kjøbstad Kjøbenhavn med 300 Rdlr. i aarlig Løn og saa megen Proviant, som Kaspar Herbach bevilget er. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 433.

som Behov gjøres. Det Besværligste vil blive, hvorledes man kan faa den stødte Erts toet uden Tab; thi man haver her endnu ikke kunnet finde paa den Maner, at man haver kunnet faa den toet uden stort Tab. Hvorfor jeg haver stor Aarsag til at længes derefter at se den Maner, som Ertsen uden Afgang af Guldet kan blive toet. Naar nu Gud i Himlen vil, at samme Kjedler ere færdige til at sætte paa de Steder, som de skulle staa, da skal Du lade mig det vide.

Som Forstander for Haven fungerede, som vi ovenfor have omtalt, fra Slutningen af 1644 Dr. Helvig Dietherik; han havde imidlertid tillige andre Forretninger, idet han baade var Livmedikus og, som tidligere bemærket, Læge ved Børnehuset, og det var derfor med noget Besvær, at han den 4. September 1645 fik Tilladelse til paa Begjæring af Prinds Christian, hvem han i sin Tid havde behandlet for en Benskade[1]), at tage over til Nykjøbing; da Kongen nemlig havde faaet at vide, at det ikke var for at betjene Prindsen, men en af Herremændene, vilde han ikke vide Noget deraf for Fremtiden, medmindre enten Prinds Christian eller hans Gemalinde trængte til hans Hjælp; Prindsen holdt nemlig selv med stor Bekostning en Læge, som tillige skulde betjene Folk paa Landet, naar det forlangtes; »ellers kommer mig Dr. Dietherik ganske ud af Snoren; thi han haver nu det under Hænderne, som han ikke i to Maaneder kan absolvere«. Det er ogsaa let forklarligt, at Kongen paa Grund af de oftere indløbne Klager over Gartneren i Haven kunde nære Betænkeligheder ved at lade denne uden Tilsyn i længere Tid. Imidlertid besluttede Christian den Fjerde under sit Ophold i Her-

---

[1]) Cold S. 68—70.

tugdømmerne i Vinteren 1645—1646 at indføre en Forandring med Hensyn til Havens Bestyrelse for at undgaa de store Udgifter til Gartneren og hans Folk; han havde nemlig erfaret, at den Maade, hvorpaa Hertugen af Gottorp lod sin Have bestyre, var langt fordelagtigere, og han skrev derfor den 3. Januar 1646 til Husfogden paa Kjøbenhavns Slot, at han i Overværelse af den nye Guvernør i Haven skulde spørge Gartneren, om han vilde bestyre den paa samme Maade som den gottorpske, nemlig saaledes, at han skaffede Kongen det Nødvendige til hans Bord og Kjøkken, idet han da maatte anvende det Øvrige til sin egen Nytte, som han bedst kunde. Der skulde gives ham Betænkningstid, til Kongen kom til Kjøbenhavn; naar han imidlertid ikke vilde gaa ind herpaa, skulde han fraflytte sin Bolig til Paaske, for at en anden kunde komme til at bo der. Gartneren, den oftere omtalte Mester David König, gik dog ind paa den nye Ordning, som traadte i Kraft, da Kongen om Foraaret var kommen tilbage til Kjøbenhavn, idet der den 14. April 1646 blev afsluttet følgende Kontrakt med ham[1]):

Christian den Fjerde antager nærværende Mester David König for en Gartner udi vor Lysthave her for vor Kjøbstad Kjøbenhavn, og haver vi med hannem paa efterfølgende Maade derom ladet akkordere, at han fornævnte vores Lysthave saavelsom den liden derhos liggende Have ved Huset sammesteds, som af Mangel for Arbejdsfolk er noget bleven forsømt, paa sin egen Bekostning med Urtegaardssvende og Arbejdsfolk igjen skal bringe paa Fode[2]) udi rette Tid, hvis derudi for-

---

[1]) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 383.

[2]) Den 15. Februar 1647 fik Rentemestrene Ordre til at akkordere

nødent gjøres, saa og plante Gangene som forsvarligt, beskjære og renholde, og med Alting saaledes omgaaes og have Indseende, at den ikke bliver herefter som tilforn forsømt, men Dag for Dag kan jo mere tiltage og forbedres med tjenlige Simplicibus og Urter, som en god, tro og forfaren Gartner egner, bør og hans Bestilling udkræver, hvorimod vi haver belovet at ville give hannem aarligen, saa længe vi hannem naadigst udi samme Tjeneste ville beholde, 700 Rdlr., hvoraf hannem nu strax 400 er blevet erlagt, og de øvrige 300 Rdlr. skal hannem til Michaelis førstkommende tilstilles. Videre skal han hos os ej have at fordre eller os anden Bekostning i nogen Maade tilskrive. Desforuden skal og fornævnte Mester David de 13 Kvarterer, som ligge ved Stalden, maa anrette, og til sin egen Nytte og Gavn bruge vort Laboratorium sammesteds. Skal han og med Urter forsørge og paa sin egen Bekostning fornødne »Bourter« forskaffe. Men hvad mere udi Haven kan tilovers være, det maa han til fornævnte Lysthaves Forbedring anvende og til sin Nytte sælge og afhænde, dog at Haven derudover ikke i nogen Maade Skade tilføjes. Skal og efter hans Begjæring ingen anden end Fogden til forbemeldte vor Have være tilladt Nøglen dertil at have, paa det Intet derudi hannem til Skade bortkommer og forrykkes.

Mester David König, der allerede besad nogle Ejendomme i Nærheden af Rosenborg, idet han den 25. Februar 1632 havde faaet sig den Grund, som den tidligere Forvalter Markus Wiblitz havde iboet udenfor Nørreport, tilskjødet[1]) og den 25. Maj 1639 havde erhvervet sig endnu et Par Jordstykker udenfor Rosenborg[2]), fik end-

---

med Johan Alter om Betalingen for de af ham til Kongens Have leverede Træer. Kjøbh. Dipl. V. Nr. 666.

[1]) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 129.

[2]) Kjøbh. Dipl. I. Nr. 451, III. Nr. 262, 263.

videre den 11. Maj 1646 Skjøde paa en temmelig betydelig Grund udenfor Nørreport i den gamle Dyrehave udenfor de tvende første Bolværker, som laa næst ind til Vaskerhuset[1]); dette Jordstykke, som paa to af Siderne havde en Udstrækning af 339 Alen og paa de øvrige af 266 og 163 Alen, og som David König strax lod indgrøfte, havde imidlertid tidligere, førend det var blevet inddraget under Dyrehaven, hørt til Byens Fælled, hvorfor Borgerne mente, at det atter burde udlægges til Fælled, da Staden havde mistet saa megen Grund uden at have faaet Erstatning herfor, og de indgave derfor i August samme Aar en Besværing til Kongen over, hvad der var sket, og androge om, at det udstedte Skjøde maatte blive tilbagekaldt, idet de paaberaabte sig, at Mester David dog aldrig havde »skattet eller skyldt eller baaret Byens Tynge enten i denne besværlige Tid eller anden Tid i ringeste Maade.«[2]) Klagen hjalp dog ikke noget; thi af et Skjøde af 8. December 1647, ved hvilket Kongen atter afhændede et Stykke af den gamle Dyrehave, ses det, at Mester David Urtegaardsmand dengang endnu var i Besiddelse af den omtvistede Grund[3]).

Samtidig med at Havens Bestyrelsesmaade i Aaret 1646 blev forandret, faldt dens Forstander Dr. Helvig Dietherik i Unaade hos Kongen og blev, skjøndt en flensborgsk Læge, støttet af en fornem Beskytter, skal have gjort store Anstrængelser for at blive hans Efterfølger, afløst af den tidligere Forstander Sperling, der

---

[1]) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 387.
[2]) Kjøbh. Dipl. IV. Nr. 909.
[3]) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 432.

paany havde erhvervet sig Christian den Fjerdes Gunst[1]). Man maa dog ikke have havt fuldstændig Tillid til Sperling; thi Ole Vorm og Esaias Fleischer fik den 12. November 1646 Ordre til at begive sig ud i Haven her for Byen og bese Urtegaarden, om den er saadan holdt, som sig bør, saa og om de forrige Simplicia og fremmede Urter, som tilforn derudi været har, endnu derudi findes[2]). Sperling faldt paany i Unaade, og Haven hensank, tildels paa Grund af Mangel paa Midler til dens Vedligeholdelse, atter i den forrige forsømte Tilstand[3]).

I den ovenfor nævnte Skrivelse af 3. Januar 1646 omtales den nye Guvernør i Haven; herved sigter Kongen vistnok til Slotsforvalteren **Hans Hansen,** som den 29. November 1645 havde afløst Esaias Andersen, men hvis Bestalling, der er ligelydende med Formandens, imidlertid først blev udstedt den 22. November 1646[4]). Hans Hansen var født den 25. Marts 1617 og var allerede, før han blev Slotsforvalter, knyttet til Rosenborg, idet han den 18. Januar 1645 var bleven ansat som Kjøkkenskriver der[5]). I hans Funktionstid vare Christian den Fjerdes Besøg her meget hyppige og varede ofte længere Tid ad Gangen; fra 1646[6]) haves saaledes Breve fra Kongen udstedte paa Rosenborg den 31.

---

[1]) Vorms Breve I. S. 544, Cold S. 75.

[2]) Sjæll. Tegn. 29. 95—96, Lassens Saml.

[3]) Vorms Breve II. S. 1020.

[4]) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 397, Friis S. 57.

[5]) O. Nielsen, Abel Kathrines Stiftelse S. 4, 7, 10 (meddelt af Hr. Bibliotheksassistent Bricka).

[6]) I et Brev af 12. April 1646 omtaler Kongen de nye Fæstningsværker ved Haven. — Af et Brev af 7. December 1646 fra Frederiksborg erfares det, at Iver Vind og Jørgen Brahe havde været hos Kongen paa Rosenborg.

Marts[1]), 10. 11. 15. 17. 18. 23. 26. 28. og 30. Maj[2]), 1. og 25. Juni, 14. 17. 27. 29. og 30. August[3]), 17. og 26. November[4]), 1. 2. 7. og 15. December og fra 1647[5]) Breve af 8.[6]) 9. 23. 27. og 31. Januar, 1. 8.[7]) 10.[8]) 11. 12.[9])

---

[1]) I Brevet af 31. Marts skriver Kongen, at han iovermorgen agter, om Gud vil, at rejse til Frederiksborg og blive der nogle Dage.

[2]) I Brevet af 28. Maj befales Kantsleren Christian Thomesen at komme ud paa Rosenborg om Eftermiddagen Kl. 5, og af et af Brevene af 30. Maj ses det, at han havde været der hos Kongen.

[3]) I et af Brevene af 30. August skriver Kongen, at han agter med Guds Hjælp imorgen helt tidlig at tage herfra; i September og Oktober opholdt han sig i Hertugdømmerne.

[4]) Brevet af 26. November er trykt i Lassens Kjøbh. Befæstn. Hist. S. 142, jvfr. sammesteds S. 57—58.

[5]) I et Brev fra Frederiksborg af 8. Juni befales Skibsmaleren strax efter Pintsehelligdage at begive sig derud og tage af det Slags Farve med, som bruges i Haven ved Rosenborg. — Fra Frederiksborg befales Rentemestrene den 19. Juni at skaffe en Designation paa alle Restancer, hvilken Kongen havde glemt at forlange, da de sidst vare hos ham paa Rosenborg. — Den 18. Juli skriver Kongen fra Frederiksborg (paa Tydsk), at de tvende Save, som Mester Hans Svitzer har gjort, og som findes paa Rosenborg, skulle sendes derud, men da det ikke kan ske denne Gang, skulle de bringes tilligemed Egepælene, som denne Gang ikke alle kunne sendes derud. — I et Brev fra Frederiksborg af 21. September omtaler Kongen sin Samtale med Kantsleren paa Rosenborg om Hofmesterens Ophold i Holland og den 19. November i en Skrivelse til Rigsraadet, dateret Kjøbenhavns Slot, det Svar, de gode Herrer erlangede paa Rosenborg angaaende Rostjenesten.

[6]) I Brevet af 8. Januar befales Rentemestrene at erfare, om man kan faa Damask Drejl til 6 Alens Bordduge og til 50 Servietter, hvilket da skal sendes til Rosenborg.

[7]) I Brevet af 8. Februar befales Rentemestrene at kjøbe 10 Skippund Bly og lade det føre til Rosenborg.

[8]) Brevet af 10. Februar omhandler Lønningsforbedringen for den ovenfor nævnte Niels Jensen Holst.

[9]) Af et af Brevene af 12. Februar erfares det, at Kongen den Dag havde været paa Kjøbenhavns Slot og hørt en Prædiken.

13. 19.[1]) 23. 26. og 27. Februar[2]), 3. 4. 11. 12.[3]) 19.[4]) 25. (eller 28.) Marts, 3. 4. 11. 15. 21. 25. og 26. April, 1. 2. 5. 7. 13. 18.[5]) 19. 20. 25. og 31. Maj, 1. 16.[6]) 18. og 19. Juni, 15. 16. og 17. Juli, 4. 9. 13. 14. 28. og 29. November samt 9. December.

Medens Kongen den 19. Februar sidstnævnte Aar opholdt sig paa Rosenborg, indtraf der et sørgeligt Budskab til ham, idet der Kl. 3½ om Eftermiddagen var udbrudt Ild paa Tøjhuset, foranlediget ved Uforsigtighed

---

[1]) Den 19. Februar sender Kongen med sin Fyrbøder 1500 Daler i en Otting, som skal tilstilles Sønnen Ærkebiskop Frederiks Tjener, med Bemærkning, at det paa denne Tid er ganske umuligt at erlange flere.

[2]) Kongens Ophold paa Rosenborg i Februar Maaned omtales i et Brev fra Ole Vorm til Dr. Helvig Dietherik af 28. Februar 1647, af hvilket det ogsaa ses, at Kantsleren havde aflagt Kongen et Besøg der. Vorms Breve, II. S. 994.

[3]) I et af Brevene af 12. Marts omtaler Kongen, at Magister Hans Jensen, der skulde være Slotsprædikant, førstkommende Søndag skulde prædike paa Kjøbenhavns Slot. Denne Magister Hans Jensen prædikede ogsaa nogle Gange paa Rosenborg for Christian den Fjerde, og da hans Gaver »os ikke ilde haver behaget«, anbefalede Kongen ham i Skrivelse af 12. Januar 1648 fra Frederiksborg til den ved Dødsfald ledigblevne Professorplads i Græsk ved Universitetet, saafremt han dertil tjenlig kan være. Sjæll. Tegn. 29. 302, Lassens Saml.

[4]) Den 19. Marts befaler Kongen, at der næste Formiddag skal møde En fra Renteriet her paa Rosenborg, for at han med Slotsfogden kan levere Inventarium, som derpaa findes, til Hans Schmalkall, som er paa Klædekammeret.

[5]) Af et af Brevene af 18. Maj ses det, at Christoffer Urne og Kantsleren Christian Thomesen havde været paa Rosenborg Dagen iforvejen, og at Kongen før Kantslerens Ankomst havde talt med Urne om Rigets Indkomsts Forbedring, og i et andet Brev af samme Dato skriver Kongen, at han den næste Dag vil lade sig finde i Audientsstuen paa Kjøbenhavns Slot Kl. 9.

[6]) I et af Brevene af 16. Juni omtaler Kongen Efterretningen om Prinds Christians Død, og i et andet af samme Dato skriver han, at han imod Natten vil drage fra Rosenborg.

ved Færdiggjørelsen af en Granat. Ved Efterretningen herom begav Christian den Fjerde sig strax til Brandstedet, men Vibeke, som laa syg paa Rosenborg, og hendes Datter Elisabeth sendte Sølvpopsvenden Hans Rostgaard til ham for at bede ham om for Guds Skyld ikke at komme Ilden for nær, da en Mængde Krudt, Fyrværkersager og fyldte Bomber opbevaredes paa Tøjhuset. Christian den Fjerde slap uskadt derfra, men Rostgaard blev, netop som han stod i Nærheden af nogle Folk, som førte en stor Metalkanon bort, saaret af en stor Skifersten, som faldt ned paa hans venstre Fod, da Gavlen styrtede om; Saaret var temmelig betydeligt; thi Stenen gik igjennem Støvlen, rev Huden af Skinnebenet og knuste næsten Foden; han blev lagt paa en Brygger-Vandsluffe og ført tilbage til Rosenborg, hvor Kongen lod den franske Barber Lahorse[1]) tage ham under Behandling; Rostgaard led store Smerter, og Jomfru Elisabeth havde, som han selv fortæller, stor Medynk med ham[2]). Om man af denne Yttring kan slutte, at den unge Pige har næret ømmere Følelser for

---

[1]) I et Brev fra Rosenborg af 27. Oktober 1645 omtaler Kongen, at han ønsker at faa den franske Gesandts Bartskjærer i sin Tjeneste.

[2]) Wolf, Encomion S. 153, Arent Berntsen, Danmarckis og Norgis Fructbar Herlighed, I. S. 18, Jonge, Kjøbh. Beskr., I. S. 493, Tøjhusets Katalog 1877 S. 1, Blom, Christian IV's Artilleri S. 7. Naar Hans Rostgaard i sin Tegnebog i Danske Magazin 3. R. 1. B. S. 258—259 og Laurits Thura i Hans Rostgaards Liiv og Levnet S. 41—44 angive, at Branden fandt Sted den 19. Februar 1646, da maa dette være urigtigt, idet Kongen dengang var i Hertugdømmerne; der haves saaledes et Brev fra ham dateret Flensborg den 16. Februar 1646 og et andet dateret Glückstadt den 22. Februar 1646; Kongen omtaler desuden selv Branden i Brevene fra Rosenborg af 11. og 12. Marts 1647.

den 22aarige Sølvpopsvend, lader sig naturligvis ikke afgjøre, men utænkeligt er det vel ikke, da hun dengang var 14 Aar gammel og saaledes ifærd med at forlade Barnealderen. Hendes Opdragelse nærmede sig ogsaa sin Afslutning, hvorfor Kongen om Foraaret lod hendes Kundskaber prøve ved Præsten Laurits Jakobsen Hindsholm; denne, der Langfredag, den 16. April, havde aflagt Fru Vibeke et Besøg i Haven, blev nemlig den 30. samme Maaned efter Prædikenen kaldet op til Christian den Fjerde, der befalede ham at gaa hen i Haven og examinere Jomfru Elisabeth i Katekismus og Regning; han begav sig derfor derhen den 3. Maj og talte med Jomfruen, men da hun formodentlig ønskede at forberede sig til Examinationen, begjærede hun, at han vilde komme igjen om anden Dagen; hun sendte ham da den 5. Maj sin Moders Vogn, som kjørte ham ud i Haven; der examinerede han hende først i Katekismus og befandt, at hun kunde Luthers tydske Katekismus med Forklaring udenad, saa at hun ikke tog meget fejl, men taalelig kunde bestaa sig udi Forstand og Mening paa alle fem Parterne; hun kunde ogsaa de smaa Spørgsmaal om Skriftemaal, der findes bag i denne Katekismus. Desuden kunde hun en 10—12 af Davids Psalmer (1. 2. 6. 8. 23. 32. osv.) samt nogle Sprog af Biblen om Troens Artikler. I Regning havde hun lært nogenlunde de fire Species, Addition, Subtraktion, Multiplikation og Division, »dog skal hun mere exerceres«, siger Laurits Jakobsen i sin Dagbog[1]). Kongedatterens Kund-

[1]) Danske Magazin 1. R. 1. B. S. 154, Dr. Laurits Jakobsen Hindsholms Dagbog udgiven 1779, S. 2, 4, 5—6.

skaber synes saaledes ikke at have været synderlig glimrende.

Foruden de ovenfor nævnte Dage i November 1647, paa hvilke Christian den Fjerde ifølge sine Breve har været paa Rosenborg, var han efter Jørgen Brahes Dagbog[1]) her ogsaa den 7. November, da han gav Audients til Kurfyrsten af Sachsens Gesandt Loss, Hertugen af Holstens Gesandt Klaus von Qvalen, *Greven af Oldenborg*[2]), hvem Reventlou svarede, Rigshofmesteren Korfits Ulfeldt første Gang efter hans Tilbagekomst fra Holland og Frankrig og næsten hele Rigsraadet.

I Løbet af Vinteren 1647—1648, hvilken Christian den Fjerde for en Del tilbragte paa Frederiksborg, vare hans Kræfter stadig aftagne, saa at han ikke kunde fordøje nogen haard Føde. Da hans Tilstand, uagtet Lægernes Omhu, stadig forværredes, blev han den 21. Februar 1648 efter sit Ønske ført fra Frederiksborg til Rosenborg i en Bærestol, som var indrettet saaledes, at han kunde ligge deri; for at han ikke skulde forulempes af Vognens Støden, var den, skjøndt det var »Tøvejr og liden Sne«, sat paa en lang Slæde, som blev trukken af otte store brune Heste; Lægerne kjørte bagefter i en Kareth. Kjørselen synes at have været temmelig forceret; thi efter Ankomsten til Rosenborg styrtede den ene af Hestene. Her indfandt Kantsleren Sehested sig strax ligesom ogsaa Rentemesteren Sten Bek og kort efter *Leonora Kirstine*[3]) og Korfits Ulfeldt. Hun traadte hen til

---

[1]) Vedel Simonsen, Jørgen Brahe S. 89.

[2]) Anton Günther, af hvem der findes flere Portræter paa Rosenborg. Brock S. 56.

[3]) Portræt af Leonora Kirstine findes paa Rosenborg. Brock S. 23.

Sengen, græd og kyssede Faderen paa Haanden; Kongen gjorde sig stærk og sagde med høj Røst: »Græd ikke, jeg kommer vel op igjen«; han kjærtegnede hende og trøstede hende med, at han havde sikkret hendes Stilling saaledes, at Ingen kunde rokke den. Derpaa gik Rigshofmesteren hen til ham, og i Kantslerens og Sten Beks Paahør spurgte han, om Hans Majestæt ikke vilde have, at man skulde melde Hertug Frederik, som dengang var i Flensborg, at han var syg. Kongen, der ikke holdt saa meget af ham som af hans to afdøde Brødre Ulrik og Christian, svarede: »Nej, jeg forlanger ikke at se ham«.

Kantsleren vilde have, at der skulde anstilles en lægekyndig Raadslagning angaaende Kongens Svaghed, hvorfor Dr. Fabricius sammenkaldte alle de Læger, som vare i Byen, paa Dr. Bylke nær, der ikke gav sig af med Praxis; de samledes i Vibekes Kammer, og Ulfeldt tilligemed Sehested vare nærværende, men Fabricius, der ligesom skulde præsidere i Forsamlingen, gjorde kun sine Sager slet; han refererede Kongens Tilstand ganske kort paa Latin, men istedetfor Raadslagning var der dyb Taushed og betænkelige Miner. *Ole Vorm*[1]) og Otto Sperling derimod forklarede Kongens Sygdom af hans Natur og angave saavel dens Aarsager som dens Kjendetegn og Forløb, ligeledes hvilke Lægemidler der hidtil vare blevne brugte, og hvilke de endnu ansaae for tjenlige til at bruge.

I de faa Dage, Kongen endnu havde tilbage, besørgede Vibeke og Fru Beate Ahlefeldt Maden lavet til ham; han nød imidlertid intet deraf, men opholdt blot

---

[1]) Portræt af Ole Vorm findes paa Rosenborg. Brock S. 40.

Livet ved det Kordialvand og Pulver, som Lægerne gave ham. Han stod dog endnu op hver Dag, lod sig Sagerne forelæse, gav Svar derpaa og underskrev. Fredagen den 25. Februar prædikede Laurits Jakobsen Hindsholm for Kongen, der sad paaklædt ved et Bord, men var meget svag og talte Intet. Lørdagen den 26. maatte han gaa tilsengs, og om Natten vaagede Korfits Ulfeldt og Leonora Kirstine hos ham. Søndag Formiddag, den 27., lod han atter Laurits Jakobsen prædike for sig, men talte Intet. Kl. 1 om Middagen lod han atter Præsten kalde; »der jeg kom til Sengen«, siger denne i Ligprædikenen, »rakte han mig Haanden, tog hart og sagde: »Her ligger jeg, en Guds Fange«, hvorpaa jeg svarede, det nu saa Guds faderlig Villie at være, af hvilken han plejer sine kjære Børn med det naadige Sygdoms-Fængsel at prøve, at han kan føre dem des nærmere til sig og udi Gudfrygtigheds Øvelser opholde. Hvorfor, endog jeg vel veed, sagde jeg, Eders Majestæt at have Gud fast i sit Hjerte og sig paa Christi Fortjeneste at forlade, vil jeg dog have Eders Majestæt formanet nu at holde hart derved; hvortil Hans Majestæt svarede: »Ne dubites«, og strax paa Danske: »Tvifler ickon intet derpaa.« Jeg tvivler ikke derpaa, naadigste Konge, sagde jeg, men efterdi jeg ikke veed Noget, som udi nogen Nød og Modgang kan give bedre og bestandigere Trøst end Christi Jesu hellige og uskyldige Pines og Døds gudelig og hellig Betragtelse, vil jeg Eders Majestæt herom erindre, at Eders Majestæt heraf vil nu fatte sig den bedste og kraftigste Trøst i Hjertet til at opholde sig med i denne sin store Svaghed. Herpaa svarede Hans Majestæt: »Det haver jeg altid gjort,« laa saa lidet stille. Derefter rakte han mig

atter Haanden og sagde: »Nu gjælder det«, hvortil jeg svarede, at den almægtigste gode Gud, som Hans Majestæt den Sygdom selv havde paalagt, skulde vel hannem derudi naadeligen styrke og opholde; thi hans Kraft fuldkommes i Skrøbelighed. Og efterdi Hans Majestæt befandtes meget svag og afmægtig, begjærede jeg underdanigst, vi maatte falde ned og gjøre Bøn for hannem til Gud om naadig Bistand og Lindring, hvilket Hans Majestæt gjerne bevilgede og selv strax med sammenlagte Hænder begyndte at bede. Efter Bønnen formanede jeg Hans Majestæt, han med David nu vilde hjerteligen sukke af Psalme 51: Gud vær mig naadig efter Din Miskundhed, afslet mine Synder efter Din store Barmhjertighed, to mig vel af mine Misgjerninger og gjør mig ren af alle mine Synder, hvortil Hans Majestæt lod se en meget stor og synderlig Andagt med sammenlagte og opløftede Hænder, saa at alle derhos Staaende fældede Taarer derved. Og efterdi Hans Majestæt altid gjerne maatte lide Sang, syntes raadeligt at spørge, om vi maatte siunge en Psalme, hvortil Hans Majestæt svarede med Behagelighed: »O Ja«, blev derfor strax begyndt: Alene til Dig Herre Jesu Christ etc., hvor Hans Majestæt da til hver Linie opløftede sine Hænder med største Andagt. Derpaa blev Hans Majestæt formanet, at han med den gudfrygtige Patriark Jakob nu vilde stride mandeligen og ikke slippe, førend han fik Velsignelsen, svarede da med gudelig Ivrighed: »Her vil ikke slippes«. Jeg sagde derfor: O salig er den, som kan stride den gode Strid, beholde Troen og en god Samvittighed; thi hannem er Retfærdigheds Krone henlagt, som Herren skal give dem, der elske hans herlige Aabenbarelse. »Gud skee Loff«, svarede

Hans Majestæt. Strax blev siungen: Min Sjæl nu love Herren, hvilken Psalme Hans Majestæt altid meget elskede, som han og da sin store Hjertens Andagt med Hænder og Fagter lod se og kjende. Derefter blev siungen: Jeg beder Dig min Herre og Gud, og siden: Naar vi i største Nøden staaer, og mellem hver Psalme blev Hans Majestæt adskillige trøstrige Sproge af Skriften foreholdt, som til den Tid og Lejlighed kunde tjene, hvilke Hans Majestæt med største Flid hørte og mærkede. Som Hans Majestæt nu lod se saa stor Andagt med Tro og Længsel efter Gud, hvortil Hans Majestæts Kantsler, den ædle og velbaarne Herre Hr. Christian Thomæsøn gav hannem stor Aarsag med synderlig Trøst og Erindring af Guds hellige Ord, som han hannem vidtløfteligen med stor Devotion og hjertelig Bevægelse foreholdt, haver velbemeldte Hr. Kantsler Hans Majestæt om det højværdige Sakramente at bruge strax anmodet, sagde det at være Hans Majestæt en meget god Tærepenge og sikkert Lejde paa sin nu forestaaende Rejse igjennem Dødsens mørke Dal, hvilket Hans Majestæt med største Behagelighed gjerne begjærede og sig dertil strax beredede. Der Absolutionen sket var, haver han det med største Hjertens Andagt annammet og imidlertid lod sig holde op i Sengen. Og der Bønnen og Velsignelsen over hannem var gjort, blev siunget: Vor Herres Jesu Christi Fred etc.; derpaa lagde Hans Majestæt sig til Rolighed og talte ikke meget derefter«.

Om Natten, da Sygdommen tog mere og mere Overhaand, saa at Kongen ikke talte synderligt, blev Præsten hos ham, ligesom ogsaa Rigshofmesteren og Leonora Kirstine, Ebbe Ulfeldts Hustru Hedvig, der ligeledes

var en Datter af Kongen, Kantsleren Niels Trolle, Sekretær *Otto Krag*[1]), Kammerjunker Ebbe Gyldenstjerne, Dr. Ole Vorm, Dr. Otto Sperling og mange af Hans Majestæts egne Tjenere.

Mandag Formiddag den 28. Februar lod Kongen Psalmen: Herre Jesu Christ, sandt Menneske og Gud, synge for sig. »Ved to slet Eftermiddag«, fortsætter Laurits Jakobsen i Ligprædikenen, »som Hans Majestæt lod sætte sig paa en Stol, og han da var overmaade meget afmægtig, formanede jeg Hans Majestæt, han jo vilde holde hart ved Gud med et troende Hjerte og blive Gud sin Herre tro indtil Enden, at han kunde faa Lifsens Krone, betænkende, at Ingen vorder salig, uden den alene, som indtil Enden bliver bestandig, da vinkede Hans Majestæt ad mig med Haanden og sagde tydeligen tvende Gange: »I tør intet tvifle, I tør intet tvifle.« I al sin Sygdom lod Hans Majestæt se en meget synderlig og underlig Taalmodighed, at han sig over sin Angst og Smerte ikke engang beklagede, saa at man den Helligaands kraftig Forarbejdelse udi hannem endog deraf skinbarligen kunde mærke. Og som den salig Konge var i Himlen, førend han kom i Himlen og blev adskilt fra dette jordiske Væsen, haver han og aldeles slaget Hu og Sind fra dette Timelige, saa han ej med ringeste Ord med Noget af alt det i Verden er sig befattede, men med Hjerte og Tanker søgte og længtes ikkun efter det Himmelske og Ævige, inderlig begjærende og med Attraa forventende, at den naadige Gud

---

[1]) Se S. 75 Anm. Et Portræt af Otto Krag og dennes Hustru Anna Rosenkrands er i Finantsaaret 1877/78 skjænket Samlingen paa Rosenborg af Oberst Krag. Brock, Musée chronologique S. 49.

vilde komme med naadig Forløsning og hannem i sin evig Ro og Glæde hjemføre, hvilket Hans Majestæt ogsaa samme Aften, der Klokken var slagen fem, er vederfaret, da han med fuldkommen Fornuft, meget stille og uden Bevægelse, sødelig og salig i Herren hensov.« I sin Dagbog siger Laurits Jakobsen, at Kongen den sidste Dag »sukkede jo mere og mere og talte intet synderligt indtil om Aftenen, der Klokken var halvgangen sex, da han døde med sin Haand i min,« samt at alle de, der havde været tilstede den foregaaende Nat, vare nærværende i Dødsøjeblikket. Leonora Kirstine trykkede sin Faders venstre Øje til, medens det højre, som var blevet beskadiget paa Trefoldighed, havde lukket sig af sig selv.

Efter Kongens Død forseglede Rigshofmesteren og Kantsleren hans Sager og sendte endnu samme Aften Ebbe Gyldenstjerne med Underretning om Dødsfaldet til Sønnen Hertug Frederik. Ved det over Sperling senere optagne Forhør blev denne adspurgt, om ikke Ulfeldt, da Kongen var død, havde ladet den salig Herres beslagne Skrin bringe hjem i sit Hus, hvilket Sperling imidlertid ikke vidste Noget om, da han havde forladt Rosenborg før Ulfeldt[1]).

---

[1]) Om Kongens Sygdom og Død se Danske Magazin 1. R. 1. B. S. 156, Dr. Laurits Jakobsen Hindsholms Dagbog, S. 22—29, Tue Jensens Tegnebog i Suhms Nye Saml. I. S. 318, Vedel Simonsen, Jørgen Brahe S. 91, Wolf, Encomion S. 302, Lauerentzens (eller ifølge Personalhist. Tidsskr. I. S. 283 rettere Ernsts) Tage-Register Christian V S. 2, Leonora Kirstines Selvbiografi i Danske Saml. 2. R. 1. B. S. 162, Vorms Breve I. S. VII, XXXIV, 284, II. S. 1004, Otto Sperlings Levnet i Suhms Nye Saml. 3. B. S. 226—227, 265, Bruun, Slaget paa Kolbergerheide S. 100. Ifølge Hans Rostgaards Tegnebog i Danske Magazin 3. R. 1. B. S. 259 døde Kongen i Vintergemakket, hvilket Udtryk maa betegne hans

Saasnart Kongen havde udaandet, fik Vibeke Kruse, til hvem det Ulfeldtske Parti nærede et glødende Had, at føle, at hun havde mistet sin Beskytter; hun blev nemlig strax efter paa en forhaanende Maade, hvori den laveste Hævngjerrighed yttrede sig, bortvist fra Rosenborg; Kantsleren Sehested sendte hende vel en Kareth til at kjøre bort i, men Ulfeldt eller en af hans Venner, maaske Kaj Lykke, skaffede den tilside, lod hende sætte paa en simpel Postvogn og med en hvid og en rød Hest for denne kjøre ind til Kjøbenhavn, og da hun et Par Maaneder efter døde, blev hun paa Ulfeldts Befaling paa en ligesaa haanende Maade begraven paa Fattigkirkegaarden udenfor Byen[1].

Sovekammer i Stueetagen, jvfr. Danske Saml. 2. R. 6. B. S. 9 Anm.

Christian den Fjerde havde Nytaarsdag 1648 foræret den ovennævnte Otto Krag sit Portræt i Legemsstørrelse; dette fandtes en Tid lang paa Grev Gyldenstolpes Slot Steninge ved Mælaren (T. A. Becker, Orion, Hist. Kvartalskr. 1. B. S. 92) og tilhører nu Grev G. M. Hamilton til Hedensberg, som velvillig har tilsendt mig et Fotografi af det Værelse, hvor det er ophængt. Billedet bærer følgende Paaskrift: Denne min allernådigste Herres contrafey blef mig Otthe Krag af Hans Mayt. Nadigst foræred Nytaarsdag 1648, oc kallede Gud Hans Mayt. samme Aar den 28. february i haven for Kiøbenhavn omb aftenen imellom 5 oc 6. Gud giwe Hans Mayt. med alle tro Christne en gledelig oc ærefuldig Opstandelse.

[1]) Hist. Tidsskr. 1. R. 3. B. S. 374—375.

Frederik den Tredies Tid.

1648—1670.

Som bekjendt stod Thronen ledig et Par Maaneders Tid efter Christian den Fjerdes Død, idet Frederik den Tredie først blev udvalgt til Konge den 4. Maj 1648. I denne Mellemtid fratraadte Hans Hansen sit Embede som Slotsforvalter paa Rosenborg[1]) og blev efterfulgt af

[1]) Han blev senere Amtsforvalter ved de kongelige Godser paa Lolland og Falster, i hvilken Stilling han forblev til sin Død; den 24. Juli 1654 blev han tillige Proviantskriver for Kjøbenhavns Slot, ligesom han ogsaa med disse Embeder forenede Stillingen som Spisemester paa Holmen; den 15. Juli 1655 giftede han sig med Dronning Sophie Amalies 28aarige Kammerjomfru Abel Kathrine, senere kaldet von der Wisch, ligesom han ogsaa selv senere fremtræder med Tilnavnet Osten. Han blev en temmelig velstaaende Mand og besad adskillige Ejendomme dels i Kjøbenhavn (Kjøbh. Dipl. I. S. 734, 761, II. S. 811, 812, 833, 837, III. Nr. 762, 781, 879), dels andetsteds; under Kjøbenhavns Belejring kunde han derfor yde 27 Rdlr. maanedlig til Garnisonen (Kjøbh. Dipl. III. S. 500). Han døde den 3. April 1672, og det blev tilladt, at hans Lig maatte begraves om Aftenen, hvilket paa den Tid ansaaes for fornemt. Ligbegængelsen fandt Sted i Holmens Kirke den 19. April, og paa hans Kiste læstes følgende Indskrift:

Bertel Jensen, hvis Bestalling, der er enslydende med Formandens, blev udstedt den 23. Juli 1648, saaledes at Ansættelsen skulde regnes fra 3. Marts samme Aar[1]). Bertel Jensen kom snart i Strid med Fiskemesteren Hans Merckel om Fiskeriet i Dammene og Gravene omkring Haven, hvorfor Jochum Gersdorf den 18. Marts 1649 fik Befaling til at kalde de stridende Parter for sig, undersøge Sagen og afgive Erklæring derover, for at den fornødne Anordning i den Anledning kunde udfærdiges[2]). Fra Bertel Jensens Funktionstid foreligger der kun et Par Efterretninger om kongelige Besøg paa Rosenborg; saaledes var den 8. Juli 1649 hele Rigsraadet med nogle af Adelen og deres Fruer, som vare

---

Her huiler af høybesverlig vroe vdi Soeleklar rychte Edeler end Guld, som Gud behagede oc alle Velynte oc Unte for slig Kierlig oc oprichtig Sielelig fromhed, den nu Sl. Mand Hans Kongl. May. oc hendis Kongl. May. Enchedronningens ofver Loland oc Falster Ampter høybetroede Inspecteur, saa oc Velforordnede Proviantskrifver her for Kiøbenhafns Slot, den Edel høyachtbar Hans Hansen Osten, barnfød vdi Holsten Anno 1617 d. 25. Martii af Erlige oc Gudfrychtige fromme Forældre, Hans Fader den erlige oc Achtbare Mand Hans Pedersen, Hans moder den erlig oc Gudfrychtige Matrone Maria Tygiste, døde vdi Kiøbenhafn Anno 1672, den 3. April. Hans Alder var 55 Aar ringer 8 dage. Hans berømmelig lefnet, hans christelig endeligt lefver oc forsichrer os om hans glædelig opstandelse med alle Guds børn. Bed oc haab, det var mig i gaard, det schal vere dig i Morgen.

Abel Kathrine, der ved Testamente af 27. December 1675 stiftede det Hospital i Kjøbenhavn, som endnu bærer hendes Navn, døde Nytaarsdag 1676 og blev, ligesom hendes Mand, begraven ved Aftenstid (O. Nielsen, Efterretn. om Abel Kathrines Stiftelse S. 4, 6—7, 10, 39).

[1]) Kjøbh. Dipl. III. S. 269, IV. Nr. 910, Friis S. 57.

[2]) Kjøbh. Dipl. V. Nr. 740.

tilstede, hos kongelig Majestæt i Haven til Gjæst[1]), og den 19. August samme Aar var den svenske Gesandt Bengt Skytte, der var bleven sendt til Danmark med et meget stort Følge for paa Dronning Christines Vegne at staa Fadder til Prindsesse Frederike Amalie, Hans Majestæts Gjæst sammesteds[2]). Bertel Jensen fratraadte sin Stilling som Slotsforvalter 1650 og synes senere at være bleven Skriver paa det kongelige Bryghus; her begik han imidlertid under Kjøbenhavns Belejring Underslæb, hvorfor hans Bo blev beslaglagt[3]).

Den Ordning, Christian den Fjerde i sine sidste Leveaar efter Hertugen af Gottorps Exempel havde indført med Hensyn til Havens Bestyrelse ved at overdrage Gartneren dens Vedligeholdelse i Entreprise for en vis aarlig Sum, ophørte i Begyndelsen af Frederik den Tredies Regering, idet **Kaspar Ebelacher** den 16. Marts 1649 paa sædvanlig Maade blev ansat som Gartner i Lysthaven fra 1. Maj samme Aar at regne med en aarlig Løn af 60 Rdlr. foruden Kostpenge 50 Rdlr., 6 Tønder Rug, 8 Tønder Malt og 2 Lispund Lys[4]), og i Kjøkkenhaven blev **Klaus Scheer** den 7. Februar 1649 ansat som Gartner efter Laurits Mikkelsen med samme Løn som denne, 110 Daler Kurant aarlig[5]). Man vendte dog, som vi nedenfor skulle se, senere under Frederik

---

[1]) Vedel Simonsen, Jørgen Brahe S. 93.

[2]) Otto Krags Kalenderoptegnelser i Danske Saml. 2. R. 2. B. S. 71. — Den Dragt, Kongen bar ved Prindsessens Daab, opbevares paa Rosenborg. Brock S. 44.

[3]) Nyerup, Frederik III. S. 218—219, Hist. Tidsskr. 4. R. 5. B. S. 388—389 (meddelt af Hr. Bibliotheksassistent Bricka).

[4]) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 457, Friis S. 57.

[5]) Rentekammerets Bestallingsprotokol 3 a. 77. Om Laurits Mikkelsen jvfr. ovenfor S. 44.

den Tredies Regering en Tid lang atter tilbage til det gottorpske Bestyrelsesprincip.

Af andre Funktionærer ved Rosenborg, som vare samtidige med Bertel Jensen, skulle vi nævne Normanden Jakob Jensen, som den 19. Januar 1649 blev beskikket til kongelig Lademager (Rustmester) eller, som han i sin Autobiografi siger, til at have Inspektion paa Rosenborg med Hans Majestæts Livrustning; dette Embede varetog han ifølge sin egen Beretning »i al Skikkelighed, hvilket Hans Majestæt vel behagede«. Til Løn skulde han have fri Bolig, en sædvanlig Hofklædning og Kost som kongelige Skippere, ligesom han ogsaa skulde have fri Befordring i Tjenesteanliggender samt det fornødne Træ og Ben til Skæftningsarbejder; det første Aar fik han endog hele 4 »Liberie hver saa gode som hundrede Daler«[1]), og senere blev han,

---

[1]) Kjøbh. Dipl. III. Nr. 444, Suhms Saml. 2. B. 3. H. S. 156. Det Rustkammer paa Rosenborg, med hvilket Jakob Jensen saaledes fik Tilsyn, bestod af to Værelser i det store Taarn, nemlig det næstøverste, som i Inventarierne benævnes Rustkammeret over Regaliekammeret, og det derunder liggende, som kaldes Kunstgeværkammeret, og som altsaa egentlig er det, der ligger umiddelbart over Regaliekammeret. Det var i dette Rustkammer, at Lynilden under et forfærdeligt Uvejr Natten til den 28. Juni 1666 slog ned, hvorved endel Geværer bleve nedkastede, uden at dog nogen større Skade synes at være sket (Beckers Saml. til Frederik III's Hist., II. S. 149, jvfr. Friis S. 106). Vaabnene, der senere bleve forøgede med endel, som havde tilhørt Grev Anton Günther af Oldenborg, og som vare faldne i Arv til den danske Konge, bleve afleverede fra Rosenborg i 1732 og findes nu for største Delen i Tøjhusets Samling. Foruden disse to Værelser var ogsaa det øverste Kammer i det søndre Taarn taget i Brug til Rustkammer; de her opbevarede blanke Vaaben bleve imidlertid i 1758 afleverede fra Rosenborg til det kongelige Rustkammer paa Christiansborg. Jvfr. Danske Saml. 2. R. 5. B. S. 367—371. Den sidstnævnte Aflevering synes at være foran-

under 22. Marts 1652, forfremmet til kongelig Drabant[1]).

Den Interesse, som Christian den Fjerde havde vist for Kemien ved Oprettelsen af Laboratoriet eller Destillerhuset i Haven samt ved Opførelsen af den store Smelteovn sammesteds, gik i Arv til hans lærde Søn Frederik den Tredie, under hvis Regering Arbejderne her fortsattes, for en Del i endnu større Omfang end tidligere. Niels Jensen Holst, der, som vi have set, i de sidste Aar af Christian den Fjerdes Regering havde fungeret som Forstander for Destillerhuset, var imidlertid nær bleven fortrængt fra denne Stilling af Havens tidligere Forstander Dr. Otto Sperling, der af Ulfeldt blev anbefalet hos Frederik den Tredie til at blive Kemiker ved Laboratoriet, og som ogsaa virkelig fik en Bestalling med en aarlig Løn af 200 Rdlr.; men da Dr. Fabricius bagvaskede ham og beskyldte ham for at være ukyndig i Kemien, kom han ikke i Besiddelse af Posten, hvorimod Ulfeldt, for at det ikke skulde have Udseende af, at Sperling var falden i Unaade, hjalp ham til at blive Hofmedikus[2]). Niels Holst blev saaledes i uanfægtet Besiddelse af sin tidligere Stilling og fik den 15. Marts 1649 en ny Bestalling som Destillerer med samme

---

lediget ved en større Reparation af Slottet; thi ved Istandsættelsen af den Skade, som ved Efteraarsstormene i 1880 blev tilføjet Spiret paa det nordre Taarn, har det vist sig, at Vindfløjen, foruden at bære Christian den Femtes Navnechiffer med Aarstallet 1692 nedenunder, tillige er forsynet med Frederik den Femtes Navnechiffer og Aarstallet 1758, og det tør maaske heraf sluttes, at de i Danske Saml. 2. R. 6. B. S. 1 og 2 nævnte Forandringer med Hensyn til Karnapperne og Trapperne have fundet Sted i bemeldte Aar.

[1]) Rentekammerets Bestall. Prot. 3 a. 50.

[2]) Suhms Nye Saml. 3. B. S. 228—229.

Løn som tidligere[1]). Medens han, som vi ovenfor have set, kun havde siddet smaat i det i Christian den Fjerdes Tid, forbedredes hans Kaar betydeligt i Frederik den Tredies Tid, saa at han efterhaanden erhvervede sig endel Ejendomme navnlig i Frederiksborggade, Rosenborggade, Tornebuskegade og Nørrevoldgade[2]), og under Kjøbenhavns Belejring kunde han saaledes ligesom den tidligere Slotsforvalter og daværende Proviantskriver Hans Hansen yde det betydelige Bidrag af 27 Rdlr. maanedlig til Garnisonen, medens Slotsforvalteren paa Rosenborg Johan Hack kun kunde afse 1¹/₃ Rdlr.[3]) Niels Holst fungerede som Destillerer under hele Frederik den Tredies Regering og levede endnu i Christian den Femtes Tid[4]).

Frederik den Tredies Interesse for Kemien var imidlertid af en noget anden Art end Christian den Fjerdes; medens denne væsentlig havde havt Blik for dens Anvendelse til praktisk Brug, var Frederik den Tredie mere

---

[1]) Sjæll. Reg. 22. 154, Friis S. 57. — Den 7. Januar 1654 fik han Befaling til at levere Otto Krag til Voldbjerg tolv Potter Maveakvavit af det Slags, som Kongen selv brugte. Kjøbh. Dipl. V. Nr. 830.

[2]) Kjøbh. Dipl. I. S. 749, 751, II. S. 826, III. Nr. 496, 542, 570, 610, 635, 637, 638, 643, 652, 660, 678, 679, 715, 745, 757, 937.

[3]) Kjøbh. Dipl. III. S. 500.

[4]) Han fik dog ikke sin Bestalling fornyet af Christian den Femte, idet det af Partikulærkassens Regnskaber ses, at Kaspar Ragi blev Destillerer i Haven; Niels Holst ansøgte da »om Løn og den fordærved Viin og Brændeviin, som i Kongens Kielder falder, saa og af Lysthaven hvis fornødent, og sine Distileer-Instrumenter fri for Afgift; ville saa levere hvad Species fornøden, og giøre Regnskab«, hvorpaa Kongen under 10. Maj 1672 resolverede: »Hvad Aqvavitter jeg vil have hos ham, vil jeg betale ham fore, og dermed er det giort«. Suhms Nye Saml. I. S. 41. Rentekammerets Deliberationsprotokol 3. 24.

alkymistisk anlagt, og Smelteovnen har utvivlsomt interesseret ham mere end Destillerhuset. De Arbejder, som Kaspar Herbach havde paabegyndt i det nye Laboratorium i Slutningen af Christian den Fjerdes Tid, bleve derfor fortsatte under Frederik den Tredies Regering, og efter Herbachs Død 1664 blev den lærde Ole Borch[1]) 1666 ansat ved Laboratoriet; men først Aaret efter, da Europas paa den Tid navnkundigste Alkymist Josef Frants Borro, som Ole Borch havde lært at kjende paa sin Udenlandsrejse, men uden at gjennemskue, var kommen til Kjøbenhavn, fik de alkymistiske Arbejder et større Omfang. Borro begyndte sin Virksomhed i Laboratoriet i Rosenborg Have i Forening med Borch, men Forholdene her vare altfor smaa; der blev derfor opført nye Bygninger og Ovne, nye Redskaber, ja selv en Gulddigel bleve anskaffede[2]), og der blev lagt Beslag paa megen Arbejdskraft, saa at de Udgifter, til hvilke han forledede Kongen ved sine praleriske Løfter, vare meget betydelige[3]). En Bygning, som han havde ladet opføre bag Børsen til sine Experimenter, blev i 1669 flyttet til Sølvgade, hvor dens

---

[1]) Portræt af Ole Borch findes paa Rosenborg. Brock S. 72.

[2]) Mansa, Folkesygd. S. 440, Herholdt og Mansa, Saml. til den danske Medicinalhist. I. S. 157, 169—171, Bordings Danske Merkurius, Oktober 1667, Nyerup, Frederik III, S. 396. — Paa Rosenborg opbevares endnu Minder om Frederik den Tredies og Borros alkymistiske Virksomhed. Brock S. 55.

[3]) Borro fik saaledes blandt Andet 30 Skaalpund Salpeter og en af de største Stykkugler, som paa Tøjhuset findes, en Tønde Svovl, 300 Favne stakket Brændeved, 80 Kobberplader, 4 Læster Cement, 100 Læster norsk Kalk og Materialierne af et gammelt Krudttaarn ved Vandkunsten; 300 Soldater bleve beordrede til at assistere ham ved hans Arbejder. Nyerup, Frederik III. S. 397—398, Brock, Den oldenborgske Kongeslægt S. 55.

Plads endnu mindes i Benævnelsen Guldhuset[1]. Efter Frederik den Tredies Død maatte Borro imidlertid skyndsomst forlade Landet, og hans Bygninger bleve snart efter nedrevne[2].

Det er ovenfor omtalt, at Bertel Jensen i Aaret 1650 afgik som Slotsforvalter; efter ham blev **Hans Rostgaard**, der den 24. Juni 1648 var bleven forfremmet til ældste Sølvpopsvend[3], den 20. Maj 1650 ansat som Foged paa Rosenborg fra 1. samme Maaned at regne[4]. Hans Bestalling er i det Væsentlige enslydende med de foregaaende, med Undtagelse af, at Rosenborg, der i de tidligere Bestallinger siges at ligge udenfor Kjøbenhavn, nu, da Fæstningsværkerne senere vare blevne udvidede[5], angives at ligge »udi vor Kjøbstad Kjøbenhavn«; det er formentlig af denne Grund, at den Passus, der omhandler Fremmedes Indladelse i Haven under Kongens Fraværelse, er udeladt i Rostgaards og de følgende Slotsforvalteres Bestallinger.

Efterretningerne om de Besøg, Frederik den Tredie aflagde paa Rosenborg, medens Rostgaard var Slotsforvalter, indskrænke sig til tvende Optegnelser af Jørgen Brahe i hans Dagbøger, hvor det berettes, at

---

[1]) Mansa Folkesygd. S. 440—441, Herholdt og Mansa, Saml. til den danske Medicinalhist. I. S. 171—174, Bordings Danske Merkurius, Marts 1669, Nyerup, Frederik III. S. 396—397.

[2]) Materialierne bleve for en Del anvendte til den nye Nørreport. Herholdt og Mansa, Saml. til den danske Medicinalhist. I. S. 170 Anm. æ, Lassen, Kjøbh. Befæstn. Hist. S. 68. Anm. 1.

[3]) Thura, Hans Rostgaards Liiv og Levnet, S. 46.

[4]) Sjæll. Reg. 22. 355—357, Rentekammerets Bestall. Prot. 3 a. 102—103, Thura S. 47, Friis S. 57, Hans Rostgaards Tegnebog i Danske Magazin, 3. R. 1. B. S. 259.

[5]) Lassen, Kjøbh. Befæstn. Hist. S. 67, jvfr. Schlegels Samml. 2. B. 3. H. S. 86—87.

hele Rigsraadet den 11. August 1650 var »udbødet i kongelig Majestæts Have til Gjæst af kongelig Majestæt til Klokken tolv«, samt at han og Jørgen Sefeldt den 30. Maj 1653 vare til Gjæst hos kongelig Majestæt i Haven[1]).

Med Hensyn til Rostgaards personlige Forhold i denne Periode skulle vi bemærke, at han endnu var ugift, men han levede sammen med sin Husholderske Enken Marie Reich, en Søster til den bekjendte David Skolemester; hun fødte ham i Aaret 1651 en Søn, Jakob Rostgaard, som blev dræbt i Rendsborg 1687[2]). Hans Rostgaards Biograf Laurits Thura, der angiver, at han meddeler en udførlig og sandfærdig Beretning om hans »lovlige« Forhold i hans Livs Tid, fortier imidlertid hans Forhold til Marie Reich.

De sex Aar, Rostgaard tilbragte paa Rosenborg som Slotsforvalter, vare i det Hele en lykkelig og rolig Tid for ham; Thura rimer herom saaledes:[3])

Sex fulde Vintre toog hand dend Bestilling nøje
Og meget vel i agt, og var hans Haand og Øje
  Hos hver dend Ting, der var, at af Hans Majesteet
  Blev intet, uden for sin Skik og Orden, seet.
Hvad dyrebart og rart paa Slottet var i Gjemme,
Var, som det hafde haft i Mandens Hjerte hjemme,
  Og, naar det for en Dag ved Kongens Ordre kom,
  Det gjemtes strax igjen, som Stedens Helligdom.
Det stood, som det var blæst, i hver en Sal og Stue;
Og, saae mand nogen Plæt fra mindste Myg og Flue
  Paa Boord og Geridon, paa Spejle, Stoole, Glas,
  Paa Lyys-Arm og Gardiin, fik Pigen vist sit Pas.
Arachne fik ej lov engang at spende Traade
I Poort og Galleri; (Dend var i større Naade
  Blandt dem, der hendes Børn ved Pundevegt og Tal
  I Bøtte, Pose, Sek bar op i Herre-Sal.[4])

---

[1]) Vedel Simonsen, Jørgen Brahe S. 95, 111.
[2]) Bruun, Frederik Rostgaards Liv og Levnet S. 2 Anm.
[3]) Thura S. 48—51.
[4]) Ifølge Thura S. 49 sigtes der herved til en Beretning om, at

Hvad ogsaa forefaldt i Haven at beskikke,
Til Kongens Velbehag, forsømtes heller ikke:
  Og, toog ej Gartneren sin Gjerning vel i agt,
  Da blev med Eftertryk det ham i Tanke bragt.
Just derfor motte hand og allehaande lide,
Og ofte dybt udi fuld suurt et Æble bide,
  Dog lood det, som hand drak hin søde Engle-Drik
  Paa Rosenborg, og der paa lutter Rooser gik.
Thi, kom til ham en Ven, »Her er et Himmerige,
(Fik hand at høre strax) »og her, saa sagt at sige,
  »Du lever som en Printz, hvad kand du ønske meer?
  »Paa Rosenborg Natuur og Kunst tillige leer.
»See hist, hvor Svanen need i smelted Sølv sig dukker;
»See, hvor Pomona der sig dybt mod Joorden bukker;
  »See her, hvor pyntelig og nipper Flora staar;
  »Kong Salomon ej selv i Skjønhed hende naaer.
»See der en liden Lund, en Priis for alde Skove,
»Hvor roosomt er at gaa, og stundom sødt at sove;
  »See her en liden Høj, ved Kunsten net føørt op,
  »Ej u-liig Helicon og Pindi Bjerge-Top.
»Naar andre rejse langt, en Natter-gâl at høre,
»Har du det Sukker-Neb ret lige ved dit Øre;[1])
  »Soolsoort og Finke med Musik paa Linde-Top,
  »Saa tidt du er til Boords, frivillig varter op.
»Hvad Lyst og Aande-rum Monarken mellemstunde
»Af Rigets Byrder træt, i disse køle Lunde
  »Forfridsker Sindet med, har du, saa tidt du vil,
  »Og aarlig faaer endda af Kongen Penge til.

Men, — fortsætter Thura — i hvor smukt der var i Paradises Lunde,
Dog sisled Slangen der, med kløfted Brod i Munde;
  Var end dend Have skjøn, hves Frugt var lutter Guld,
  Laa dog en Drage der, af Gift og Ædder fuld.
Saa gik det ogsaa her: Thi, Gartneren til Ville,
Fik een og anden Lyst, for Rostgaard Garn at stille,
  Og brugte hemmelig ald deres Kunst og Magt,
  At faa, i hvor hand kom, en Steen i Vejen lagt.

Kejser Heliogabal engang lod samle alle de Edderkopper, som kunde opdrives i Rom; disse vejede 10000 Pund og vare saaledes et Bevis paa Stadens uhyre Størrelse.

[1]) Endnu i Slutningen af det 18. Aarhundrede fandtes der Nattergale i Rosenborg Have, jvfr. Werlauffs Erindr. i Hist. Tidsskr. 4. R. 4. B. S. 373—374.

Hvad mellem Gartneren og ham var Rood til Trætte,
Eragter ikke jeg fornødent her at sette;
  Dog har jeg Gjenpart af Kong Fridrichs eget Breev,
  Som hver sin Gjernings Maal og Grændser foreskreev.
Forinden dennem lood sig Ebelacher binde,
Og Rostgaard, som tilforn, toog sit i Agt og Minde,
  Hvorved da aldting blev i bedste Folder lagt,
  Og Tvist og Misforstand gesvindt af Vejen bragt.

Med Hensyn til den her berørte »Irring og Misforstand« mellem Rostgaard og Gartneren Kaspar Ebelacher udgik der den 11. Februar 1654 Ordre til Adam Henrik Pentz og Erik Krag om at kalde begge Parter for sig og forhøre dem i hinandens Nærværelse om, hvilke Beskyldninger de havde at fremføre mod hinanden, og derefter gjøre fornøden Indberetning[1]). Sagen blev hurtig afgjort, idet der den 21. samme Maaned blev udfærdiget en Skrivelse, som nærmere bestemmer Grændserne for hvers Virkekreds[2]), saaledes »at Fogden skal efter sin Bestalling have Indseende med Lysthuset og dets Gemakker og den liden øverste Lysthave der omkring Huset med dets tilliggende Grave, Damme og Søer, saavidt hans Formand og han hidindtil Inspektion derover havt haver, saa og iligemaade have Opsyn, at Stakitværket og Plankerne omkring den store Lysthave, som det sig bør, bliver vedligeholdt, men med Urterne og Træer deri at plante, pode og optage, saavelsom Urtefrø at sælge eller kjøbe, skal Urtegaardsmanden alene være raadig efter hans Bestallings Indhold, som han for os selv agter at svare, og samme vores Lysthave kan tjenlig eragtes, hvormed Fogden sig ej videre skal have at befatte enten Indkjøbet eller

---

[1]) Sjæll. Tegn. 33. 29.
[2]) Sjæll. Reg. 23. 509.

Udkjøbet angaaende. Men de Penge, som over vores Fornødenhed i bemeldte Have for Blomster, Urter eller saadant at sælge kunne blive tilovers, dennem haver bemeldte Urtegaardsmand med største Troskab at indsamle og dennem siden paa en vis Tid om Aaret til bemeldte Foged at overlevere, som dennem af hannem haver at annamme, kvitterende for saa mange, som han i saa Maader bekommendes vorder, og os dennem siden saaledes til Regnskab føre.« Skrivelsen ender med en Opfordring til begge Parter om for Fremtiden at leve fredelig sammen.

Hos Frederik den Tredie vedblev Rostgaard, trods sine Misunderes Rænker, at være i høj Gunst; Kongen forærede ham saaledes den 30. December 1651 Materialierne af en til Nedbrydning bestemt Bygning[1]) og den 8. Marts 1656 en Bacchusfigur af Sten, der stod i Rosenborg Have, og som senere blev flyttet til Rostgaards Ejendom Krogerup; herom hedder det hos Thura[2]):

Ja Kraagerup endnu, ved Kongens Skenk og Gave,
Sig seer bepryded i dends store Abild-Have;
  Hvor Bacchus, gjoort af Steen, er paa en Tønde sat,
  Og har i høyre Haand en dejlig Drue fat.
Om dende Bacchus jeg mig haver ladet sige,
At hand fra Rosenborg tilside motte vige,
  Endeel af Aarsag, hand var stødt paa Haand og Fad,
  Men allermest, fordi hand uden Skjoorte sad.

Medens Rostgaard var Slotsforvalter paa Rosenborg[3]), besøgte han af og til Peder Christensen med Tilnavnet

---

[1]) Thura S. 51.
[2]) Thura S. 51, jvfr. Rettelserne.
[3]) I Slutningen af hans Funktionstid blev der, den 29. Februar 1656, givet ham Befaling til at udvise Glasbrænderen Robert Colnet et Værelse derudi Haven til hans Svend og fra Oldfruen skaffe denne en Seng med fornødne Sengeklæder. Sjæll. Tegn. 33. 503.

Svensk, der i sin Tid havde været Kammertjener hos Christian den Fjerdes Sønner Frederik og Ulrik og senere havde havt Kjøbenhavns og Frederiksborg Ladegaarde i Forpagtning, men som i 1652 havde kjøbt Bygningerne paa Krogerup, hvis Jorder Kronen imidlertid ejede[1]). Den 11. Juli 1655 blev Rostgaard paa Krogerup trolovet med Peder Christensens yngste Datter Kirsten[2]), der var født 1637[3]); men det blev ikke paa Rosenborg, at han indførte hende som sin Hustru, idet han 1656 blev beskikket til Ridefoged i Kronborg Amt fra 1. Maj samme Aar at regne[4]); inden han forlod Rosenborg, fik han den 26. April 1656 for sin og Kirsten Pedersdatters Livstid Brev paa Krogerup med de samme Privilegier og Friheder, som havde været tilstaaede Peder Christensen[5]), og her blev hans Bryllup fejret den 21. September samme Aar[6]).

---

[1]) Thura S. 52, 53, 66, 67.

[2]) Thura S. 62.

[3]) Thura S. 212.

[4]) Thura S. 63. Den 19. Maj fik Rentemestrene Ordre til at betale ham, hvad han havde tilgode som Foged paa Rosenborg. Sjæll. Tegn. 33. 542.

[5]) Sjæll. Reg. 23. 782—783. — Hans Rostgaard var ogsaa Ejendomsbesidder i Kjøbenhavn. Kjøbh. Dipl. I. S. 765, III. Nr. 633, 640, 655, 1032.

[6]) Thura S. 64. Peder Christensen flyttede nogen Tid efter til Helsingør, hvor han døde den 26. Juli 1657 i en Alder af 66 Aar; hans Hustru Ane Jensdatter var allerede død 1655 i en Alder af $62^1/_2$ Aar. Rostgaards Deltagelse i Krigen 1658—1660, navnlig hans, Stenvinkels og Henrik Gerners Forsøg paa at fravriste Svenskerne Kronborg, er tilstrækkelig bekjendt. Efter Krigen fik han den 28. Marts 1661 til Belønning Krogerups Grund til Eje og blev tillige under 10. December 1661 beskikket til Fiskemester i Kronborg Len. Efter sin Hustru Kirsten Pedersdatters Død den 5. April 1668 giftede han sig den 11. April 1670 paa Krogerup med Kathrine Asmusdatter Arendrup, Enke

Samme Dag Hans Rostgaard fik Brev paa Krogerup, den 26. April 1656, blev **Johan Hack** udnævnt til hans Efterfølger paa Rosenborg fra 1. Maj samme Aar at regne[1]). Johan Hack, hvis Bestalling er enslydende med Rostgaards, havde begyndt sin Løbebane den 24. December 1652 som Fyrbøder hos Dronningen[2]). I hans Funktionstid indtraf skjæbnesvangre Begivenheder for Danmark; Forholdet til Sverig var nemlig blevet meget spændt, og fra forskjellige Sider blev Danmark opfordret til at bryde med dette Rige; en moskovitisk Gesandt var saaledes bleven afsendt hertil for at virke i denne Retning, og han synes i Juli 1656 at være bleven trakteret i Kongens Have[3]); af større Betydning var det Gesandtskab, som Generalstaterne, tilskyndede af Karl Gustavs Fremgang i Polen, ved hvilken Hollændernes Handel paa Østersøen blev truet, omtrent paa samme Tid sendte hertil; dets tre Medlemmer Conrad

---

efter Lorents Petersen, Forvalter paa Hørsholm. Rostgaards anden Hustru, der var født i Flensborg den 13. September 1636, skjænkede ham den 30. August 1671 Sønnen Frederik Rostgaard, der som Gehejmearkivar i en længere Aarrække var knyttet til Rosenborg, i hvis Kjælder Arkivet en Tid lang opbevaredes, indtil det 1720 blev flyttet til den Bygning, hvor det endnu befinder sig. Efter Kathrine Asmusdatters Død den 24. Februar 1672 giftede Hans Rostgaard sig den 14. Januar 1674 paa Nellerup med Dorthe Rode, Enke efter Fyrmester Peder Jensen Grove; hun døde Treaarsdagen efter i Barselseng i sit 44. Aar. Den 9. Februar 1681 blev Rostgaard Amtsforvalter over Kronborg Amt. Han døde paa Krogerup den 31. December 1684 og blev begraven i St. Olaikirke i Helsingør ved sine tre Hustruer. Thura S. 62, 64, 67, 205, 207, 212, 220, 222, 241, 243, 247, 257, 263 og Rettelserne, Bruun, Frederik Rostgaard S. 3, 4, 220.

[1]) Sjæll. Reg. 23. 781—782.

[2]) Rentekammerets Bestall. Prot. 2 a. 44 (meddelt af Hr. Arkivchef Grundtvig).

[3]) Beckers Saml. til Frederik III's Hist. I. S. 110.

van Beuningen, Godert Adrian van Reede tot Amerongen og Matthias van Viersen havde hyppige Konferencer med Rigshofmesteren Jochum Gersdorf; en af disse, der afholdtes i August 1656 i Overværelse af den kurbrandenborgske Minister Evald Kleist, der skulde mægle mellem Danmark og Sverig, fandt Sted i Kongens Have og varede i næsten fire Timer[1]). Krigspartiet fik dog Overhaand, og Danmark styrtede sig aldeles uforberedt i Krig med Sverig, navnlig i Tillid til Hjælp fra Holland, hvis ovennævnte tre Ambassadører kort efter Krigserklæringen i Juni 1657 bleve regalerede af Hans Majestæt i Haven under aaben Himmel og i det Grønne med et prægtigt Maaltid under meget kordiale Yttringer af Hengivenhed til den nederlandske Stat; ved Taffelet vare, foruden Deres Majestæter, Hertugen og Hertuginden af Holsten-Sønderborg, Rigshofmesteren, tvende Rigsraader, Admiral *Bjelke*[2]), Generallieutenant Gyldenløve og Sekretæren Hr. Krag tilstede[3]). Den forventede fremmede Hjælp udeblev imidlertid, og Krigen fik snart en sørgelig Afslutning ved Freden i Roskilde; men den blussede nogle Maaneder efter op paany, da den svenske Konge pludselig brød Freden ved at landsætte Tropper paa Sjælland. Frederik den Tredie lod da strax den svenske Gesandt Sten Bjelke, under Paaskud af at ville beskytte ham mod Folkets Raseri[4]), den 14. August 1658 hensætte i Forvaring paa Rosenborg[5]), og den 17. næstefter fik

---

[1]) Becker, I. S. 115.
[2]) Portræter af Henrik Bjelke findes paa Rosenborg. Brock S. 53.
[3]) Becker, I. S. 375.
[4]) Mémoires du Chevalier de Terlon, I. S. 251.
[5]) Bircherods Dagbøger S. 12.

Sten Hondorf og Holger Vind Befaling til at opvarte ham der[1]), ligesom det den 31. samme Maaned blev forordnet, at Præster skulde med Prædiken og Embedsforrettelse betjene ham til Salighed[2]). Der blev iøvrigt efter Omstændighederne ogsaa i andre Henseender sørget godt for ham i hans Arrest; saaledes lod Kongen den 8. December samme Aar udvise to Træer af Amager Lund til Brændsel for ham[3]), men han blev meget skarpt bevogtet, som det fremgaaer af en Befaling af 7. Januar 1659, ved hvilken Foder-Marskallen beordres til strax at ordinere »tre eller fire af vores Enspændere, som med deres Gevær til Fods paa Rosenborg Nat og Dag hos den svenske Rigens Raad Sten Bjelke kunne holde Vagt udenfor Gemakkerne, og i Synderlighed flittig at give Agt paa, at ingen, som ikke vel er kjendt eller og af slig Kondition, at om hannem intet Fortænkeligt er at præsumere, tillades at maa gaa ind eller ud hos hannem eller hans Folk, i Synderlighed ingen gemen Soldat eller andre gemene Folk heraf Byen, som lettelig kunde lade sig bestikke med Penge, Kundskab eller Breve frem eller tilbage at føre, til hvilken Ende formeldte Foder-Marskal haver sig selv undertiden en Gang hver Dag derud at begive, Vagten at visitere og fornemme, hvem der sammesteds ind og ud passerer.«[4])

Der foreligger vel ingen Oplysning om, i hvilke Værelser paa Rosenborg Sten Bjelke har boet under sit Fangenskab, men det er neppe urimeligt at antage, at

---

[1]) Sjæll. Tegn. 34. 677—678, Friis S. 106.
[2]) Hjøring, Leyrs-Krantz O S. 15, Leyres Politie b S. 2.
[3]) Nyerup, Frederik III, S. 176. Samtidig blev der tildelt Vaskerhuset i Haven 2 Træer.
[4]) Hist. Tidsskr. 4. R. 5. B. S. 397—398.

det maa have været i den nederste Etage, hvor han ikke kunde iagttage, hvad der foregik paa Voldene; disse vare iøvrigt udenfor Rosenborg saa lave, at man kunde ride op paa dem[1]), og her havde i Begyndelsen af Belejringen Studenterne deres Post; de maatte selv gaa og trille med Hjulbørene om Dagen for at udbedre Fæstningsværkerne; Obersten, Kjeld Lange, som var forlovet med Grevinde Scheel, gik ligesom de andre Officerer hver med sin Hjulbør foran og trillede, for at den ene ikke skulde være bedre end den anden[2]); til Vagthus blev der anvist dem en Staldbygning i Haven, men da denne ikke var videre bekvemt indrettet, foretrak en Del af Studenterne at gjøre sig Hytter til at opholde sig i, naar de ikke stode paa Post, og at grave sig Huler ind i Volden[3]); Studenterne bleve nogen Tid efter afløste af Borgerskabet, medens hine fik Post nærmere ved Østerport[4]); i Ravelinen ved Vandporten ved Kongens Have bestod Besætningen derimod af Soldater[5]). Da Hollænderne om Aftenen den 29. Oktober 1658 kom til Undsætning, besatte de med en Styrke af 38 Kompagnier Volden fra Kongens Have om til Kastellet[6]).

Det maa have været pinlige Timer, Sten Bjelke tilbragte paa Rosenborg hin Nat mellem den 10. og 11. Februar 1659, da hans Landsmænd iværksatte Hoved-

---

[1]) Leyrs-Krantz, A S. 10, Nyerup, Frederik III, S. 427.
[2]) Rørdam, De danske og norske Studenters Deltagelse i Kjøbh. Forsvar S. 28, Nyerup, Frederik III, S. 427.
[3]) Rørdam, S. 32, 35—36.
[4]) Rørdam, S. 43.
[5]) Leyres Politie f S. 4.
[6]) Leyres Politie a. St., Rørdam S. 80.

stormen paa Kjøbenhavn; thi Kampen rasede ogsaa vildt i Nærheden af hans Fængsel. Fra Helmers Skandse til Rosenborg Bolværk havde Generalmajor Trampe Kommandoen og derfra til Østerport Generalmajor Joachim von Breda; i Rosenborg Bolværk, hvor Armeringen bestod af 10 Metalkanoner, var der en Stykkapitajn ved Navn Matthias Gißler; i den ene Halvdel af Kurtinen ved Rosenborg Bolværk stod et Kompagni Borgere af Klædebo Kvarter, hvis Kapitajn var Bager Michel Røbche, ligesom de ogsaa havde en Reservekapitajn; Kurtinen fra Rosenborg Bolværk af samt det derved liggende Bolværk var besat af Oberstlieutenant Henning Qvitzau med fire Kompagnier Soldater; nede i Ravelinen stod et Kompagni Soldater samt en Kapitajn af Qvitzaus Regiment; henimod Bolværket ved Kongens Have stod i Reserve Oberstlieutenant Jacksen med to stærke Kompagnier Haandværkssvende[1]).

Den 19. April 1659 blev Sten Bjelke, for bedre at opvartes, flyttet fra Rosenborg til Ulfeldts Gaard i Løvstræde[2]), hvortil hans Folk vare blevne førte fra Raadhuset den 18. August 1658, og hvor de bleve bevogtede af Borgerskabet[3]), men han synes senere atter at være bleven ført tilbage til Rosenborg, da den franske Gesandt Terlon beretter, at han den 20. (10.) Juli 1659, efter af Frederik den Tredie at have opnaaet Tilsagn om hans Løsladelse, begav sig til Kongens Have, hvor Sten Bjelke og hans Hustru vare i Arrest, og hvor Terlon ved sin Ankomst traf en Officer, som medbragte

---

[1]) Nyt hist. Tidsskr. 5. B. S. 280, 282, 279.
[2]) Leyrs-Krantz O S. 3—4, V S. 9.
[3]) Sjæll. Tegn. 34. 678.

Befalingen om Løsladelsen; Terlon ledsagede dem da begge til deres Logis, hvor hele deres Familie var forbleven under deres Fangenskab, og førte dem derpaa ud af Staden til den svenske Konge, som endnu holdt Kjøbenhavn indesluttet[1]). Fredsunderhandlinger havde imidlertid allerede længe været i Gang, og den 30. Maj 1659 havde saaledes hollandske Gesandter været til Audients paa Rosenborg i den Anledning[2]), men først i Maj 1660 kom Freden istand. Man synes dog, belært af den sørgelige Erfaring fra det uventede Overfald i 1658, ikke ret at have troet den; thi endnu den 20. Juli 1660 holdtes, foruden Øster- og Vesterport, tillige Vandporten ved Kongens Have tillukkede[3]).

Kort efter Fredsslutningen fik Rosenborg Besøg af Ex-Dronning *Christine* af Sverig[4]), der paa Gjennemrejse opholdt sig her nogle Dage; hun kom nemlig den 14. September 1660 om Eftermiddagen henved Kl. 5 til Kjøbenhavn, hvor hun modtoges med stor Æresbevisning; ikke blot alle de regulære Tropper baade til Hest og til Fods, men ogsaa Borgerne vare i Vaaben; begge Deres Majestæter samt Prindsen og de kongelige Prindsesser, ledsagede af mange Adelsmænd, Hofjunkere og adelige Damer, mødte hende omtrent den halve Vej mellem Staden og Lejrpladsen, hvor hun steg ind i Kongens Kareth og tog Sæde ved hans højre Side; hun blev derpaa ført til

---

[1]) Mémoires du Chevalier de Terlon, II. S. 429—431. Hjøring siger, at Sten Bjelke kom ud af sin Arrest den 18. August, jvfr. Leyrs-Krantz O S. 4, X S. 15. Samme Dato har Bircherod i sine Dagbøger S. 36.

[2]) Leyrs-Krantz X S. 4.

[3]) Leyrs-Krantz N. S. 15.

[4]) Portræt af Dronning Christine findes paa Rosenborg. Brock S. 43.

Lysthuset i Haven, men allerede den 17. rejste hun til Helsingør, og Dagen efter blev hun, efter at have beset Kronborg, af Niels Juel ført over Sundet paa en kongelig Jagt[1]).

Efter Krigen fik Johan Hack, formodentlig til Belønning for det af ham til Garnisonen under Belejringen ydede maanedlige Tilskud af 1¹/₃ Rdlr.[2]), den 30. Oktober 1660 Brev paa Havrebjerg Mølle[3]), men han vedblev dog endnu et Par Aar at være Slotsforvalter paa Rosenborg; han oplevede saaledes i Januar 1662 et Besøg af en fransk Envoyé paa Slottet; denne, der var paa Gjennemrejse til Sverig, var den 20. kommen til Kjøbenhavn, og ved hans Ankomst var baade Rytteriet og Garnisonen i Gevær; han blev modtagen udenfor Staden af Kantsleren og blev indlogeret i Kongens Have[4]). I Begyndelsen af Maj samme Aar gav Kongen en Søndag Aften Audients i Haven til Grev Thott, der ligeledes var paa Gjennemrejse til Sverig; Greven blev der til Taffels[5]). I Juli samme Aar fandt der en Dameturnering tilvogns Sted i Haven, idet Dronningen, den ældste Prindsesse (Anna Sophie) og adskillige Damer heraf Staden »havde det Tidsfordriv for at løbe med de danske Postvogne til Rings« der[6]). Den 27. Januar 1663 blev Johan Hack imidlertid beskikket til Tolder i Korsør med en aarlig Løn af 200 Rdlr.[7]), og under 18. Maj

---

[1]) Becker I. S. 429, 199.
[2]) Kjøbh. Dipl. III. S. 500.
[3]) Sjæll. Tegn. 36. 13. — Johan Hack var tillige Ejendomsbesidder i Kjøbenhavn. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 759 og I. S. 765.
[4]) Becker I. S. 275.
[5]) Becker I. S. 288.
[6]) Becker I. S. 300.
[7]) Rentekammerets Bestall. Prot. 7 a. 60—61.

fik han Ordre til at aflevere Slottet[1]). Som Tolder fik han den 4. Oktober 1665 Brev paa at anrette en Stadskjælder i Korsør eller Privilegium paa at sælge Vin, Brændevin og Øl[2]), et Erhverv, der, som det vil erindres, i Bestallingerne for Slotsforvalterne paa Rosenborg var forbudt disse. Han døde nogle Aar efter; thi 1675 maatte hans Enke Anna Kathrine paa Grund af nyt Ægteskab opgive Havrebjerg Mølle, som Johan Hack og hun havde nydt kvit og frit i 14 Aar. Denne Mølleejendom, der var 23 Tønder Hartkorn stor, blev da den 10. Maj 1675 tilskjødet Poul Nielsen (Rosenpalm) for 1666 Rdlr. 4 Mark[3]).

Efter at Johan Hack var bleven befordret til Tolder i Korsør, blev **Anders Thomsen**[4]) under 19. Februar 1663 ansat som Foged paa Rosenborg med en aarlig Løn af 236²/₃ Rdlr., af hvilket Beløb han imidlertid skulde afholde Udgifterne til en Tjener og en Hest. Hans Bestalling er ellers enslydende med Formændenes, selvfølgelig dog med Tilføjelse af hans Pligter ligeoverfor Arvekongedømmet: »Thi skal han være os som sin rette Arveherre og Konning lydig, huld og tro, vort og vores kongelige Arvehuses Gavn, Bedste og Fordel i alle Maader søge og befordre, al Skade og Fordærv derimod hindre og afværge«. Kort efter blev imidlertid det engang tidligere anvendte gottorpske Bestyrelsesprincip paany indført med Hensyn til Lyst- og Kjøkkenhaven, idet der i Aaret 1663 blev afsluttet Kontrakter

---

¹) Sjæll. Tegn. 36. 498.
²) Sjæll. Reg. 26. 98.
³) Personalhist. Tidsskr. I. S. 272.
⁴) Rentekammerets Bestall. Prot. 4. 107, 7 a. 77—79.

med Gartnerne Kaspar Ebelacher og Henrik Dehn[1]) om mod et Beløb af henholdsvis 900 Rdlr. og 700 Rdlr. at besørge Driften for deres egen Regning, saaledes at de selv skulde holde dem vedlige og levere til Hofholdningen, hvad der behøvedes af Havesager og deslige, og denne Ordning fik, da den saakaldte lille Lysthave, der laa indenfor Slottets Grave, ifølge den ovenfor nævnte Skrivelse af 21. Februar 1654 henhørte under Fogden, ogsaa Indflydelse paa Anders Thomsens Stilling, idet der ogsaa med ham blev oprettet en lignende Kontrakt, ifølge hvilken han mod et aarligt Vederlag af 400 Rdlr., foruden at forrette Fogedtjenesten paa Slottet (hvorfor han, som nys bemærket, ifølge sin Bestalling skulde have 236 2/3 Rdlr. til sig selv, en Tjener og en Hest) tillige skulde besørge Vedligeholdelsen og Driften af bemeldte lille Lysthave[2]).

---

[1]) **Henrik Dehn** var bleven ansat som Klaus Scheers Eftermand i Kjøkkenhaven den 21. April 1657. Kjøbh. Dipl. III. Nr. 751.

[2]) I Rentekammerets Bestallingsprotokol 4. 157—159 findes de af de tvende Gartnere samt Anders Thomsen paa Tydsk indgivne Overslag over Udgifterne ved Haverne og Slotsforvalterembedet. Henrik Dehn anslaaer de aarlige Udgifter for Kjøkkenhavens Vedkommende til følgende: Lønning til Gartneren 50 Rdlr., Kostpenge til denne 50 Rdlr., Lønning til en Svend 20 Rdlr., Kostpenge til denne 40 Rdlr., Lønning til en Dreng 10 Rdlr., Kostpenge til denne 40 Rdlr. Da han imidlertid selv hidtil har maattet forrette baade Svende- og Drengearbejde med, men Hofstaten og Haven daglig udvides, vil det være umuligt for Fremtiden at bestyre Haven med saa faa Folk; han andrager derfor om, at Kongen yderligere vil bevilge ham 60 Rdlr. til Lønning og Kostpenge til endnu en Svend. Endvidere udkræves 224 Rdlr. til 6 Arbejdskarle à 1 ℞ daglig fra 1. Marts til 31. Oktober (eller i 8 Maaneder à 28 Arbejdsdage), 115 Rdlr. 3 ℞ til 6 Koner à 11 ß daglig (denne Taxt ses ogsaa at have gjældt 1658—1659, jvfr. Hist. Tidsskr. 4. R. 5. B. S. 413, Anm. 2) fra 1. April til 30. September (eller i 6 Maaneder à 28 Arbejdsdage) samt 40 Rdlr. aarlig til Frø; endelig til forskjellige Red-

Denne Ordning bestod dog ikke længe; thi under 14. Januar 1666 blev det overdraget Anders Thomsen

---

skaber 55 Rdlr. 2 ℳ. Han tilføjer, at han hidtil aarlig fra den kongelige Vinkjælder har faaet 15 Oxehoveder til Surkaal og 1 Anker Vineddike samt fra Holmen 4 Tylter Brædder til at lægge over Artiskokkerne i Kjælderen; paa Gjødningen, som behøves til Haven, kan han ikke ansætte Prisen. Da hans Overslag tilsammen lyder paa 704 Rdlr. 5 ℳ, og der blev bevilget ham 700 Rdlr., vil det ses, at han til Kjøkkenhavens Bestyrelse for hans egen Regning omtrent fik, hvad han behøvede; han forpligtede sig for den akkorderede Sum til ikke alene som forhen aarlig at forsyne det kongelige Kjøkken med det Nødvendige, men ogsaa saavidt muligt i alle Henseender at forbedre Haven, saa at der forhaabentlig i det Mindste ingen Klage skulde komme over ham.

Ikke saa heldig var Kaspar Ebelacher med Hensyn til Udgifterne til Lysthaven, idet han fik næsten 200 Rdlr. mindre, end hans Overslag lød paa; han beregner Udgifterne saaledes: Kostpenge til Gartneren 50 Rdlr., Lønning til denne 60 Rdlr., Kostpenge til 4 Svende à 40 Rdlr. = 160 Rdlr., Lønning til disse à 20 Rdlr. = 80 Rdlr., Kostpenge til 2 Drenge à 40 Rdlr. = 80 Rdlr., Lønning til disse à 10 Rdlr. = 20 Rdlr., fra 1. April til St. Hansdag Lønning til 20 Arbejdsfolk à 11 ß daglig i 12 Uger 165 Rdlr., fra St. Hansdag til Mikkelsdag Lønning til 16 Personer à 11 ß daglig i 13 Uger 141 Rdlr. 2 ℳ 4 ß (istedetfor 143 Rdlr.), fra Mikkelsdag til Mortensdag Lønning til 10 Karle à 14 ß daglig i 6 Uger 52½ Rdlr., fra Mortensdag til 1. Marts Lønning til 8 Arbejdsfolk i 15 Uger 82 Rdlr. 1 ℳ 2 ß og fra 1. Marts til 1. April Lønning til 12 Arbejdsfolk à 1 ℳ daglig i 4 Uger 48 Rdlr., tilsammen 939 Rdlr. 6 ß; til Blomsterfrø, Lægeplanter og Badeurter udkræves 50 Rdlr. og til forskjellige Redskaber og andre Udgifter 104 Rdlr.; Prisen paa Gjødning har heller ikke Kaspar Ebelacher ansat. Hans Overslag, der er dateret den 12. April 1663, lød saaledes ialt paa 1093 Rdlr. 6 ß, men han fik kun 900 Rdlr. Kontrakten, der findes i Rentekammerets Bestallingsprotokol 4. 107—108, lyder saaledes:

Anno 1663 den 5. Juli haver vi underskrevne kongelig Majestæts Rentemestre paa højstbemeldte kongelige Majestæts vores naadigste Herres Vegne oprettet denne Kontrakt med Mester Kaspar Ebelacher, Urtegaardsmand, nemlig, eftersom Hans kongelige Majestæt naadigst haver bevilget mig bemeldte Kaspar Ebelacher for kongelig Majestæts den store Hauges Vedligeholdelse

fra 1. samme Maaned at regne, overensstemmende med de tidligere afsluttede Kontrakter, at drive alle tre

aarligen at nyde 900 Rdlr., da derimod paatager og tilforpligter jeg mig hermed bemeldte Hauge med mit eget Folk og paa min egen Bekostning saaledes at indrette, bearbejde og renholde, saasom det til dens Sirat og Forbedring udkræves og forsvarligt være kan, og efter den Anordning, mig af Forvalteren paa Rosenborg derom ordineret vorder, saa og aarlig i det Ringeste 60 unge Æble- og Pære-, 30 Kirsebærtræer at pode og fortsætte, saavelsom og af Kjærnerne at sætte og ellers af Abrikos-, Fersken-, Mandel-, Blomme-, Kvæde- og allehaande andre Slags Træer, hvad Navn de og have kan, aarligen at opelske og propagere og i saadan kongelig Lysthauge fornødentlig eragtes, saavidt yderst muligt være kan. Hvis andre rare Gevæxter af Træer, Planter, Blomster og deslige, som nu forhaanden er, vil jeg ikke formindske, men heller konservere, og alle Slags til Haugens Sirat at forbedre og formere lade mig højest være angelegen, desligeste hvis Frugter af Æbler, Pærer, Kirsebær, Blommer, Stikkelsbær, Ribs, Jordbær og anden Væxt, som til de kongelige Taffeler, de kongelige Prindser og Prindsesser og ellers saavelsom alt, hvis Sukkerbageren til at indsylte, item udi kongelig Majestæts Kjøkken saa og til Medicin og til at destillere behøves, samt hvis Blomster til Gemakkerne, item Maden og Konfekten med at sire kunde begjæres, det belover jeg altsammen at forsyne og forskaffe uden nogen Manquement, saavelsom hvis af Æbler, Pærer og deslige Frugter Sommeren over ikke vorder forbrugt, det skal jeg tørre og til Hofspisningens Fornødenhed i Beredskab holde; ej heller skal jeg noget af store Gevæxter sælge, medmindre noget af Blomsterværk kunde blive tilovers, som ej til Hofholdningens Brug behøves, det da være mig frit bevilget at sælge og til andre fremmede Gevæxters Indkjøb at anvende; til hvilket Forskrevne altsammen at forskaffe, vedligeholde og uden Afgang at kontinuere jeg Hans kongelige Majestæt aldeles ingen videre Omkostning enten til min egen og behøvende Svendes og Drenges Løn og Underholdning, item til Lugekvinder og andre Arbejdsfolk, til Haugens Fornødenhed at holde, Frø at kjøbe og saa, Materialier, Værktøj, Møg til Gjødning eller hvad anden Fornødenhed mere nævnes kan, skal til Regnskab føre, men med forbemeldte 900 Rdlr. aarligen for alt des Udkrævende vil og bør være kontent. Hvorfor vi kongelig Majestæts Rentemestre paa højstbemeldte vores allernaadigste Herres Vegne handelig haver lovet og tilsagt, at fornævnte Mester Kaspar be-

Haver under Et for et aarligt Beløb af 3000 Rdlr., herunder indbefattet Lønnen for Slotsforvaltertjenesten; denne Kontrakt lyder saaledes:

Eftersom vi tilforn naadigst have antaget og bestilt os elskelig Andreas Thombsen til at være Foged og Forvalter over vores kongelige Lysthus og Slot Rosenborg og vores derhos befindende Hauger her udi vores kongelige Residentsstad Kjøbenhavn, saa have vi ydermere hannem tillige alle tre vores Hauger, nemlig den liden Lysthauge Rosenborg, samt den store Lysthauge saavelsom Kjøkkenhaugen udi Inspektion og Forvaltning paa efterskrevne Maader og Konditioner naadigst tilbetroet, saaledes at han efter forrige med hannem og Urtegaardsmændene af Skatkammeret oprettede Kontrakters Indhold for det Første skal holde bemeldte trende Hauger tilbørligen og forsvarligen vedlige med Alt, hvad dertil behøves, det være sig dem rene at holde, bearbejde, unge Træer at pode og propagere og

---

meldte Summa heraf kongelig Majestæts Skatkammer kvartaliter rigtig skal vorde betalt, hvilket fra Paaske næst forleden skal angaa og videre kontinuere, saalænge Hans kongelige Majestæt det naadigst behager; til ydermere Forsikkring haver dette beggesides med egne Hænder underskrevet. Actum Kjøbenhavn ut supra.

Anders Thomsens Overslag af 3. Juni 1663 omfatter følgende Udgifter: Kostpenge og Løn til ham selv og en Tjener samt Underholdning til en Hest i Henhold til hans Bestalling $236^2/_3$ Rdlr., til 2 Arbejdskarle, som hans Formand Johan Hack havde havt fra Provianthuset til at arbejde paa Rosenborg, hver 4 Daler Kurant maanedlig ligesom en Baadsmand, aarlig tilsammen 80 Rdlr., til en Dreng, der skal holde den lille Have paa Rosenborg ren og, naar det er nødvendigt, arbejde i den store Have, Kostpenge 40 Rdlr. og Løn 10 Rdlr. aarlig, til Sommerplanter og andre Væxter 50 Rdlr., til Drivkasser, Ballier, Urtepotter og Melonglas aarlig 32 Rdlr., tilsammen $448^2/_3$ Rdlr. Han nævner endvidere Udgifter til en Arbejdsvogn og to Heste, men det kan ikke med Sikkerhed ses, om han, foruden de 400 Rdlr., som ved Kontrakten bleve ham tilstaaede, tillige har faaet et Beløb hertil.

aarligen af Kjærnerne videre at opelske, saavelsom med adskillige Slags Blomsterværk formere og forbedre, saa og dennem i saadan Stand komplet at holde, saasom kongelige Lyst- og Kjøkkenhauger bør at være; dernæst skal han af bemeldte Hauger vores Hofspisning tilbørligen providere med Alt, hvad der kan tilvejebringes af Haugerne, og hvad der ugentlig vorder leveret, derpaa skal han annamme Kjøkkenskriverens Kvittering, alle Species i Penge anslaaet, eftersom de for rede Penge ellers kjøbes kunne, tillige af Hofmarskallen attesteret, hvilke Kvitteringer han med en rigtig Beregning hvert Kvartal paa Skatkammeret skal indlevere, at ses kan, hvortil det imod efterskrevne akkorderede Summa kunde beløbe; desligeste maa han selv bestille, antage og kassere Urtegaardsmænd samt Svende og Arbejdsfolk, som han det godt befinder, foruden Mester Henrik, som fremdeles ved Kjøkkenhaugen skal forblive, hvilken han proportionaliter efter den Forbedring, hannem tillægges for samme Kjøkkenhauges Underholdning, haver saaledes at tilfredsstille, at han kan være uden Klage, og han derimod at være forpligtet selv paa egen Bekostning at forskaffe Alt, hvad der af Frugter, Urter og Andet til vores Kjøkken Sommeren og Vinteren igjennem fornødent gjøres, saa og anvende sin højeste Flid, at deslige Gevæxter af alle Slags, stort eller lidet, som enten til Spisning eller anden Sirat tjenlig og udi en velbestillet Kjøkkenhauge kan fornøden gjøres, forefindes (eftersom vi ingen Kjøkkensager udi den store Lysthauge vil have plantet, men den alene til vores egen Lyst at forblive). Og paa det han desbedre kunde forskaffe de Species, som i vores Kjøkkenhauge ikke kunne haves og dog til vores Hofholdning uforbigjængelig fornøden gjøres, skal hannem derimod være tilladt at sælge og gjøre sig til Nytte, hvad der af Salat, Kaal, Agurker og andet saadant udi en eller anden Maade tilovers kunde forblive. For saadan hans Tjeneste, Inspektion og Forvaltning samt sin egen og Urtegaardsmændenes

med Svendenes, Luge- og Arbejdsfolkenes, Pligtkarlenes og begge Portnernes Kost og Løn, saavelsom paa en Arbejdsvogn, tvende Hestes og en Kudsks Underholdning, hvilke Heste og Vogn (eftersom vi dennem selv naadigst have bekostet) hos hannem udi Inventario skulle forblive, saavelsom bemeldte trende Haugers tilbørlige og forsvarlige Vedligeholdelse med al anden Bekostning, som til Træernes, Blomsternes og Gevæxternes Forvaring og Propagation kan fornøden gjøres, aldeles Intet i nogen Maade undtaget, vi hannem naadigst have forundt og bevilget, saa og hermed forunde og bevilge aarlig udi Alt 3000 Rdlr., og derimod os aldeles ingen videre Bekostning i ringeste Maade at tilskrive eller til Regnskab føre, som hannem kvartalsvis udaf Skatkammeret rigtigen skal erlægges og betales og begynde at angaa fra den første Januar i nærværende Aar og saaledes kontinuere, medens han ved samme Forvaltning og Inspektion forbliver, eller vi anderledes derom tilsigendes vorder[1]).

Anders Thomsen havde vel ifølge denne Kontrakt faaet frie Hænder med Hensyn til Antagelse og Afskedigelse af Urtegaardsmændene, men de tvende forrige Gartnere vedbleve dog deres Forretninger under den nye Ordning, idet det udtrykkelig var sat som en Betingelse, at Gartneren i Kjøkkenhaven, Henrik Dehn, skulde bibeholdes, og Gartneren i Lysthaven, Kaspar Ebelacher, først flere Aar efter synes at være bleven afskediget.

Hvor behagelig en Stilling end Slotsforvalterposten paa Rosenborg var, havde den dog ogsaa sine Ulemper, hvilket Anders Thomsen fik at føle ved tre mærkelige Reskripter, som bleve udstedte i hans Funktionstid, og

---

[1]) Rentekammerets Bestall. Prot. 8 a. 47—49.

ved hvilke han fik Noget med Stadens Renovationsvæsen at gjøre; den 13. Juli 1663 fik saaledes Generaldirektøren over Renoveringsværket i Kjøbenhavn Johan Smit Ordre til strax og siden engang hver Uge at lade i Rosenborg Have henføre alt det Hestemøg og anden Urenlighed, som bagved og omkring Kjøbenhavns Slot findes, og den 7. Januar 1665 meddeltes det Præsident, Borgermestre og Raad i Kjøbenhavn, at alt Skarn af Gaderne skulde henlægges i Kongens Have, hvor Fogden vilde paavise Stedet, hvilket paany indskjærpedes ved Reskript af 16. December samme Aar[1]). Man maa dog ingenlunde heraf slutte, at Rosenborg paa den Tid ikke besøgtes af den kongelige Familie; der foreligger tvertimod flere Beretninger om Fester og Audientser, som have fundet Sted her i den nævnte Periode; saaledes besøgtes Haven den 2. Oktober 1663 af Hans kongelige Højhed Arveprindsen til Danmark og Norge og Hans kurprindselige Durchlauchtighed Johan Georg af Sachsen, Prindsesse Anna Sophies tilkommende Brudgom, hvilke rede derhen ledsagede af mange Kavallerer[2]), og den følgende Dag, den 3. Oktober[3]), blev der, efter at Deres Majestæter tilligemed Hans kongelige Højhed og Kurprindsen paa det kongelige Akademi havde hørt en latinsk Oration af Dr. Christian Ostenfeldt til Hans Durchlauchtigheds Ære, og efter at der paa Lystslottet Rosenborg var blevet holdt offentligt Taffel, i den store kongelige Have holdt Ringrenden tilhest og for

---

[1]) Fogtmans Reskriptsamling, I. S. 122, 149, 174, jvfr. Hist. Tidsskr. 3. R. 1. B. S. 229.
[2]) Danske Saml. 2. R. 2. B. S. 160.
[3]) Danske Saml. a. St. S. 160—161.

Damerne med smukke Vogne, der vare indrettede som Triumfvogne, udskaarne og forgyldte, indvendig forede med Fløjl. Turneringen varede til om Aftenen, og der var udsat tre Præmier af Kongen, som sad ved Siden af Dommerne, de fornemste Raader og Ministre: Hr. Feltherre *Schack*, Hr. Niels Trolle til Trolholm, Statholder i Norge Ivar Krabbe, Kantsler i Norge *Ove Bjelke*, Hr. Rigsadmiral Bjelke, Generallieutenant *Jørgen Bjelke*[1]) og mange andre. Den første Pris, en stor Guldpokal, vandt Hendes Majestæt Dronningen med 5 Træffere, den anden, en stor gylden Drikkeskaal, tilfaldt den kursachsiske Staldmester Hr. Sebastian Hildebrand Metsch, medens den tredie Pris efter Dommernes Kjendelse blev given til Hans kongelige Højhed, som havde truffet halvfemte Gang. Avanturiererne ved denne Ringrenden vare Dronningen, Arveprindsen til Danmark og de tre ældste Arveprindsesser, Anna Sophie, Frederike Amalie og Vilhelmine Ernestine, Brudgommens Moder Kurfyrstinde Magdalene Sibylla, Brudgommen Kurprinds Johan Georg, Madame Gyldenløve, Madame Daa samt 16 dels kongelige, dels kurfyrstelige Kammerherrer og Kavallerer; de rede alle vel og forstode sirlig at tage Ringen. I de følgende Aar modtog Kongen endvidere flere Gange fremmede Sendebud i Audients paa Rosenborg; saaledes havde den engelske Gesandt Sir Gilbert Talbot i Slutningen af September 1664 en privat Audients hos Kongen i hans Havehus[2]), hvor Hans Majestæt ikke havde

---

[1]) Portræter af Schack, Ove Bjelke og Jørgen Bjelke findes paa Rosenborg. Brock, Den oldenborgske Kongeslægt S. 49, 60, Musée chronologique S. 67.

[2]) Beckers Saml. II. S. 342—344.

Andre med sig end General Schack, *Hannibal Sehested*, Kantsler *Reedtz* og *Gabel*[1]), Statholderen, »hvem Kongen meddeler alle sine vigtige Anliggender«; Frederik den Tredie hørte med stor Opmærksomhed paa Gesandtens Tale, hvori denne foreslog et hemmeligt, fast Forbund mellem Danmark og England til bedre at sikkre Handelens Frihed mod Hollændernes tiltagende Magt, og syntes at billige, hvad han sagde; han drog derpaa sine Ministre tilside, og efter et Øjebliks Raadslagning gav han Kantsleren Ordre til at svare. Reedtz gjentog alle Hovedpunkterne af Gesandtens Tale og forsikkrede, at Kongen billigede hans Forslag. Den 4. April 1665 havde den franske Ambassadør Hugo Terlon Audients hos Kongen i Haven uden Ceremonier[2]), og den 5. Maj samme Aar blev den nederlandske Gesandt Amerongen af Ceremonimesteren ophentet »udi Kongens egen Karosse til privat Audients paa Rosenborg, hvor Kongen ved hans Indkomst paa Salen gik hannem 4 eller 5 Skridt imøde, havendes ved Siden af sig Skatmester Sehested, Kantsler Reedtz, Statholder Ahlefeldt af Holsten og Statholder Gabel; efter Komplimenternes Aflæggelse proponerede Gesandten sit Ærinde, og Kongen svarede selv mundtlig«[3]). I Juli samme Aar havde Terlon atter Audients hos Kongen i Haven tilligemed den franske Resident Courtin, i hvis Vogn han kjørte derhen, skjøndt Ceremonimesteren var bleven sendt for at afhente dem i Kongens Kareth; i Begyndelsen af August skulde Ter-

---

[1]) Portræter af Hannibal Sehested, Reedtz og Gabel findes paa Rosenborg. Brock, Den oldenborgske Kongeslægt S. 52, 53.

[2]) Beckers Saml. II. S. 68—69.

[3]) Bircherods Dagbøger S. 100, jvfr. Beckers Saml. II. S. 73—74, Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 233, Anm. 105.

lon have taget Afsked med Kongen og hele Hoffet paa een Gang i Haven, men da Kongen netop i de Dage tog bort for at forlyste sig med Svanejagt, blev der dengang ikke noget heraf; Ceremonimesteren maatte da gjøre Terlon, der blev meget utaalmodig herover, en Undskyldning i den Anledning. Afskedsaudientsen fandt da endelig Sted den 17. August og gik for sig med store Ceremonier; Terlon blev afhentet af Rigsraad Hr. Otto Krag, Hr. Rosenvinge og Ceremonimesteren med tre af Kongens bedste Karether og med et Følge af ti af Raadets Vogne; da Audientsen fandt Sted temmelig sent paa Dagen, maatte Terlon opgive at rejse bort med det Samme, saaledes som han oprindelig havde havt til Hensigt, og først den 22. August begav han sig til Malmø[1]). Den 6. September samme Aar havde den moskovitiske Gesandt Marsilius Afskedsaudients hos Hans Majestæt i Haven uden Ceremonier[2]). Den 27. Januar 1666 blev den franske Ambassadør Simon Arnaud d'Andilly de Pomponne paa Gjennemrejse til Sverig uden Ceremonier modtagen af Kongen i Haven, hvortil han kun blev hentet i Ceremonimester Speckhans Kareth[3]), og den 3. September samme Aar blev Terlon, der to Dage iforvejen uventet var kommen fra Sverig til Kjøbenhavn uden at notificere sin Ankomst, og som havde anholdt om Audients, da han havde noget Presserende at meddele Hans Majestæt, efter Middag modtagen i Haven af Kongen[4]). Den 15. April 1667 kom en polsk

---

[1]) Beckers Saml. II. S. 87, 89, 90, 93—95.
[2]) Beckers Saml. II. S. 98.
[3]) Beckers Saml. II. S. 118.
[4]) Beckers Saml. II. S. 164.

Gesandt Gninsky til Kjøbenhavn og blev den 17. ført til Audients hos Kongen; i Processionen deltoge foruden to af Kongens Karosser tillige Terlons og Courtins Karosser og Folk; Gninsky havde imidlertid stort Hastværk og anholdt kort efter om Afskedsaudients, hvilket den 21. helt uventet blev ham tilstaaet, da han just havde budet de danske Raader og Terlon hos sig til Gjæst; han blev da om Aftenen, efter en stærk Debauche, afhentet med de samme Ceremonier som forrige Gang til Haven[1]). I Maj 1668 var den nederlandske Ambassadør de Groot, paa Gjennemrejse til Sverig, til Audients i Kongens Have[2]), hvortil han mod Aften blev hentet med to af Kongens Karether, ene ledsaget af Ceremonimesteren; hans Proposition bestod især i en Bevidnelse af »den gode Fortrolighed og det uforanderlige Venskab, som Generalstaterne nu og for Fremtiden gjerne vilde have med Hans Majestæt Kongen af Danmark«. Rigsmarskallen Hr. *Kørbitz*[3]) svarede ham i Kongens Navn. Den 29. September 1669 modtog Kongen i hele Hoffets og alle de fornemste Ministres Nærværelse paa Rosenborg en sjælden Gjæst, nemlig »den hellige Gravs Guardian« Paschaen Johan Michael Cigala Ottoman, som Dagen iforvejen var kommen til Kjøbenhavn og for kongelig Regning var bleven indlogeret i Stadens for-

[1]) Beckers Saml. II. S. 188, 189.

[2]) Beckers Saml. II. S. 227. I Bordings Danske Merkurius for Maj 1668 hedder det:

Den Hollandske Gesant (hand vist Herr Groot skal hede)
Hos Kongen til Forhør har været allerede:
Men hvad hans Verf er om, kand ingen sige mig:
Hand siger, hand og snart til Sverrig agter sig.

[3]) Portræt og Buste af Kørbitz findes paa Rosenborg. Brock, Musée chronologique S. 54.

nemste Hotel »Store Lækkerbidsken« paa Hjørnet af Amagertorv og Østergade[1]; det hed om ham, at han var en Fætter til Sultanen af Tyrkiet, men at han var gaaet over til Christendommen og havde løskjøbt over 300 christne Slaver fra Trældom; under Audientsen, til hvilken han blev ført af Ceremonimester Speckhan, holdt Garden til Hest til Ære for ham ved Havens Indgang, og Livregimentet dannede Spalier ved Broen og Slottet. Paschaen holdt sin Tale paa Italiensk og udviklede først vidtløftigen Grunden til sin Omvendelse, fortalte dernæst, hvorledes han havde forladt den tyrkiske Kejsers Kommando, da han var Pascha over hele Distriktet Jerusalem, og endelig med hvor stor Fornøjelse og Bestyrkelse i sin Tro han rejste omkring for at se og erfare dens faste og fuldkomne Grund. Kantsler Peter Reedtz svarede ham paa Kongens Vegne, at Hans Majestæt gratulerede ham til denne hans lykkelige Omvendelse, hvorom han selv bekjendte, at det var den allerhøjeste Gud alene, som havde givet ham Oplysning. Frederik den Tredie fandt paa Grund af hans indtagende Væsen saa stort Behag i hans Person, at han bad ham om ikke at forsmaa en 2½ Alen høj Sølvfontæne, der af Nogle angives til en Værdi af 2000 Rdlr., af Andre til 700 Rdlr. Det viste sig imidlertid snart, at den foregivne tyrkiske Prinds, der i »Store Lækkerbidsken«

---

[1]) Denne Ejendom tilhørte senere Kommandanten paa Rosenborg Major Cæsar August Wilster; den brændte 1795 (Danske Saml. 2. R. 1. B. S. 356), men blev efter Gjenopførelsen paany en rig Indtægtskilde for Ejeren paa Grund af de deri indrettede syv Butikker, »der indbragte ham mere, end hundrede Tønder Hartkorn mangen Herremand«, idet den ringeste Leje var 300 til 400 Rdlr. dansk Kurant for hver aarligen (Nyeste Skilderie af Kjøbh. 1824 Nr. 27 Sp. 419).

gjorde Gilder, hvori blandt Andre Borro deltog, var en jødisk Bedrager; han blev derfor udvist[1]), og Rosenborg er saaledes heldigvis endnu i Besiddelse af den omtalte prægtige Sølvfontæne, som i sin Tid har tilhørt Christian den Fjerdes Dronning, og som ifølge Inventarierne har været opbevaret paa Rosenborg fra det 17. Aarhundrede af[2]). Bedrageren blev snart efter arresteret i Tydskland[3]).

Paa Grund af den Mystifikation, for hvilken man ved den ovennævnte Lejlighed havde været Gjenstand, blev man naturligvis noget mistroisk ligeoverfor orientalske Sendebud. Dette viste sig et Par Maaneders Tid efter, da en Gesandt fra de krimske Tartarer den 1. December 1669 havde Audients paa Rosenborg; thi da denne selv kun talte faa Ord, og hans Ærinde, efter hvad man kunde mærke af Tolkens videre Explikation, kun bestod i at bringe nogle Hilsener fra Khanen, og der desuden saavel i Underskriften af Khanens Navn som ogsaa med Hensyn til Stilen og Sproget bemærkedes en stor Forskjel i Sammenligning med den Skrivemaade, man havde iagttaget i de af de tidligere tartariske

---

1) Danske Saml. a. St. S. 350, 351, Beckers Saml. II. S. 266, 267, 270, 271, 272. I Bordings Danske Merkurius for September 1669 læses Følgende om denne Person:

Den Fader Otthoman, som kunde vel høyt bramme,
At hand er kommen frem af Tyrkens Kejser-Stamme,
Men meere roser sig i Gud sin Frelsermand,
Som hannem haver ført til Saligheds Forstand,
Hand hid til Kiøbenhavn ankom i disse Dage,
Men hvad hand handler om, og haver an at drage,
Det mig er u-bekiendt; Thi jeg ey kand forstaae
Det Tungemaal, som hand til Kongen talde paa.

2) Holcks Inventarium 2. Opl. S. 94 Nr. 18.

3) Beckers Saml. II. S. 281.

Gesandter medbragte Skrivelser fra deres Khaner, tvivlede man meget om Gesandtskabets Kommission; dette blev derfor strax affærdiget og kun regaleret med nogle Rejsepenge og Klæder[1]. Derimod blev den nederlandske Gesandt le Maire omtrent i de samme Dage modtagen med stor Forekommenhed af Hans Majestæt paa Rosenborg, idet Kongen endog selv førte ham omkring paa Slottet og lod ham se alle de Rariteter, som han der havde samlet[2].

Det her nævnte Besøg af Frederik den Tredie paa Rosenborg er det sidste, om hvilket der haves Efterretning, idet Kongen to Maaneder efter, den 9. Februar 1670, afgik ved Døden; i Anledning af Dødsfaldet fik Statholder Gabel og Rigsmarskal Kørbitz samme Dag Ordre til at forsegle Alting »paa Rosenborg udi Haven«[3].

---

[1]) Beckers Saml. II. S. 279. I Bordings Danske Merkurius for December 1669 hedder det:

Den Crimske Tartar-Cham, hvis Riges Grændser række
Fra den Hyrcanske Strand, og sig til Polen strække,
Hans Sendebud med Bref og Fuldmagt, som det bør
Hos Kongen nyligen har været til Forhør.
Med sælsom Adfærd hand ærbydelig aflagde
Sin Herres Bud og Verf og Venskabs Pligt tilsagde.
Fik derpaa nøysom Svar, og blev tilbørligen
Tracteret, og sig der med hiem begav igien.

[2]) Beckers Saml. II. S. 279.

[3]) Suhms Saml. 1. B. 2. H. S. 200. — I Frederik den Tredies Tid synes der ikke at være foregaaet andre Forandringer med Rosenborg Slot, end at Værelset over Christian den Fjerdes Sovekammer, ifølge det i Slottets Arkiv opbevarede Inventarium af 1718 S. 277, har faaet sin nuværende chinesiske Dekoration (som iøvrigt 1716 blev restaureret af Lakerer Christian von Bracht); endvidere er Kaminen i det derover værende Kammer i anden Etage, hvilket i Aaret 1714 blev indrettet til den venetianske Glassamling, bleven forsynet med Frederik den Tredies Navnechiffer og Buste.

Christian den Femtes Tid.

1670—1699.

Ved Christian den Femtes Thronbestigelse skete der foreløbig ingen Forandring med Hensyn til Bestyrelsen af Rosenborg og de tilliggende Haver, idet Anders Thomsen under 25. Februar 1670 fik sin Bestalling som Foged og Forvalter fornyet [1]) overensstemmende med

[1]) Rentekammerets Bestall. Prot. 12 a. 13—15. Anders Thomsen blev tilligemed Peter Karstensen »Jubilerer« den 12. Marts 1670 beskikket til Værge for afgangne Johan Grembergs to Børn Johan Christopher og Peter Gremberg (Sjæll. Tegn. 39. 31). Denne Johan Gremberg, der var kongelig Vognmester (Kjøbh. Dipl. III. Nr. 1029, 1030), og som i Grundtaxten af 1668 nævnes som Ejer af en Plads i Ny (ɔ: Store) Kongensgade i St. Annæ Kvarter (Kjøbh. Dipl. II. S. 839), havde i Aaret 1666 faaet overdraget Stenholt Mølle i Nøddebo Søgn af Johan Buskmand, der havde faaet den 1660 paa sin og sin Hustru Karen Jensdatters Livstid paa Grund af de Forstrækninger, som han havde ydet til Garnisonens Underholdning under Kjøbenhavns Belejring, og denne Overdragelse var bleven konfirmeret 1668, saaledes at Johan Gremberg og hans Arvinger maatte beholde bemeldte Mølle, saalænge Johan Buskmand og dennes Hustru levede. Johan Gremberg døde imidlertid paa en Rejse til Dresden i kongelig Tjeneste og efterlod sin Hustru Mette og sine Børn i stor Trang; Enken ansøgte da om, at Retten til

den tidligere Bestalling af 19. Februar 1663 og Kontrakten af 14. Januar 1666; men inden han havde modtaget sin fornyede Bestalling, maa der være blevet taget en anden Bestemmelse; thi den 10. April 1670 forpligtede han sig til ikke at befatte sig videre med det kongelige Hus Rosenborg, end Hans kongelige Majestæts naadigste Anordning derom tilsigendes vorder[1]), og den 26. Maj næstefter fik to Renteskrivere Befaling til at begive sig til vores Slot Rosenborg og der rigtig opskrive og til vores Betjent der ved Stedet Anders Madsen, Alt hvad Fogden Anders Thomsen hidtildags paa bemeldte Rosenborg haver havt under Forvaltning, levere, saa at bemeldte Anders Madsen og ingen anden skal have Indseende dermed, dog at bemeldte Renteskrivere sig ej befatte med de Rariteter, som bemeldte Anders Madsen af vores elskelig kjære Hr. Fader, salig og højlovlig Ihukommelse, haver været betroet[2]).

Anders Madsen, der efter det Anførte saaledes allerede i Frederik den Tredies Tid maa have havt en Bestilling ved Rosenborg med Hensyn til de der opbevarede Kunstsager, formodentlig som Anders Thomsens Medhjælper, og som maaske er identisk med en Anders Madsen, der havde været Skriver paa Skanderborg, og som 1661 ansøgte om at blive befordret til Kronborg eller Koldinghus[3]), blev altsaa nu Foged paa Rosen-

---

Møllen maatte blive udvidet til hendes og et af hendes Børns Livstid, men fik den (den 14. April 1673) kun bevilget for sin egen Livstid. (Rentekammerets Deliberationsprotokol 3. 164—165).

[1]) Rentekammerets Bestall. Prot. a. St.

[2]) Sjæll. Tegn. 39. 82.

[3]) Rentekammerets Resolutionsprot. 1 a. 118.

borg Slot; men Anders Thomsens Afskedigelse var dog kun partiel, idet han efter sin Fratrædelse som Slotsforvalter i en længere Aarrække vedblev at være knyttet til Rosenborg Have. Den 13. Februar 1671 fik han saaledes en ny Bestalling som Foged i Lysthaven fra 1. Januar samme Aar at regne; da denne Bestalling dels er tagen fra den ældre af 1663, dels af Kontrakten af 1666 og 1670, og den endvidere indeholder enkelte nye Bestemmelser, vil det, til en bedre Forstaaelse af hans forandrede Stilling være nødvendigt at anføre den her; den lyder saaledes[1]):

Christianus Qvintus gjøre Alle vitterligt, at vi allernaadigst have antaget og bestilt, saa og hermed antage og bestille Andreas Thombsen til at være Foged over vores kongelige Lysthauge ved vort Slot Rosenborg; thi skal han være os som sin absolut og souveraine Arve-Konge og Herre, efter derforuden hans allerunderdanigste Pligt og Skyldighed, lydig, huld og tro og udi alle Maader vide og ramme vores Gavn og Bedste, med største Flid og Iver at fremme og befordre og al Utroskab, Skade og Fordærv derimod af yderste Magt og Formue hindre og afværge, saa og hvad han saaledes til vores Præjuditz i Erfaring bringer, os strax uden nogen Undseelse tilbørligen aabenbare og give tilkjende. Særdeles skal han samme Bestilling trolig og flittig forestaa og betjene og især med vores Lysthauge, og hvad deraf kommer, have godt Tilsyn og

[1]) Rentekammerets Bestall. Prot. 15 a. 15—16. — Om Kongens Have hedder det 1671 i Holger Jacobæi Rejsejournal i Suhms Nye Saml. 3. S. 182, at den »er skionne stor og at deri ere sjeldne udenlandske Planter. Der er ogsaa en Labyrint (Trojborg) som man let kommer ind i, men vanskelig finder ud af igjen.« Denne Labyrinth, der allerede omtales 1610 (Lassens Saml.), nævnes ogsaa 1702 i de Vrigny's Relation d'un voyage fait en Danemarc 1702, S. 477, jvfr. sammes Travels through Denmark 1702, S. 320.

holde bemeldte Hauge tilbørligen og forsvarligen vedlige med Alt, hvad dertil behøves, det være sig den ren at holde, bearbejde, unge Træer at pode og plante og aarlig af Kjærnerne videre at opelske, saavelsom med adskillige Slags Blomsterværk formere og befordre, saa og den i saadan Stand komplet at holde, saasom kongelige Lysthauger bør at være; dernæst skal han af bemeldte Lysthauge til vores Hofspisning tilbørlig levere og forskaffe, saavidt deraf tilvejebringes kan, saa og at udstaffere Konfekturer og andet, som hannem Tid efter anden bliver anbefalet, uforsømmelig levere, og hvad ugentlig vorder leveret, derpaa skal han annamme Kjøkkenskriverens Kvittering, alle Species i Penge anslagne, eftersom de for rede Penge ellers kjøbes kunne, tillige af Ober-Marskal attesteret, hvilke Kvitteringer han med rigtige Beregninger hvert Kvartal paa Skatkammeret skal indlevere, at ses kan, hvad det imod efterskrevne akkorderede Summa kunde beløbe. Desligeste maa han selv bestille, antage og kassere udi samme Lysthauge Urtegaardsmænd samt Svende og Arbejdsfolk, som han det godt befinder. Han skal og aldeles Intet lade komme ud af Dammene og Slotsgravene, uden han derpaa vores naadigste Befaling bekommer; han maa og Ingen stede Gang udi Haugen, som derudinden ikke haver at bestille, desligeste ikke tilstede Urtegaardsmanden, Apothekeren eller Destillereren at holde noget Samkvem eller Lav i deres Logementer eller Nogen om Nattetid at herberge eller tilstede dennem i Haugen at indfordre; sit Logement og Vaaning skal han fremdeles have paa de Steder, han den hidindtil havt haver, hvor han iligemaade aldeles intet Herbergeri eller noget Gjæsteri eller andet sligt maa holde, og hvad ellers hannem Tid efter anden af vores Ober-Marskal til vores Tjeneste anbefalet vørder, tilbørligen efterkomme og derudi saavelsom udi alt Andet sig saaledes skikke og forholde, som det en ærlig Foged og tro Tjener egner og bør, og han agter at svare og være

bekjendt. Hvorimod og for saadan hans Tjeneste samt sin egen og Urtegaardsmandens med Svendenes, Luge- og Arbejdsfolks saa og Pligtkarlenes Kost og Løn saavelsom paa en Arbejdsvogn, tvende Hestes og en Kudsks Underholdning, hvilke Heste og Vogn (eftersom de hannem tilforn er forskaffet) hos hannem udi Inventario skal forblive, saavelsom bemeldte Lysthauges tilbørlige og forsvarlige Vedligeholdelse, desligeste Pommerantshuset (undtagen Brændeved i samme Hus og Stakitter udi Gangene) med Haugens Arbejde og al des Bekostnings Underholdning samt al anden Bekostning, som til Træernes, Blomsternes og Gevæxternes Forvaring og Forplantelse kan fornøden gjøres, aldeles Intet i nogen Maade undtagen, vi allernaadigst hannem haver forundt og bevilget, saa og hermed forunde og bevilge aarlig udi Alt et Tusinde Rdlr., som hannem kvartalsvis skal erlægges og betales, og derimod os aldeles ingen videre Bekostning i ringeste Maader at tilskrive eller til Regnskab føre, hvilket skal begynde og angaa fra Nytaarsdag sidstforleden og saaledes kontinuere, indtil vi anderledes derom tilsigendes vorder.

Som det fremgaaer af den anførte Bestalling, blev det Anders Thomsen fra 1666 af tilstaaede aarlige Vederlag af 3000 Rdlr. nu nedsat til 1000 Rdlr., idet, foruden Slotsforvaltertjenesten, tillige Bestyrelsen af den lille Have indenfor Slotsgravene og af Kjøkkenhaven var bleven tagen fra ham; fra 1683 af fik han dog en Forhøjelse af 200 Rdlr. aarlig[1]). Han blev altsaa nu nærmest stillet, som Kaspar Ebelacher havde været i Henhold til Kontrakten af 1663. Ebelacher var, som ovenfor bemærket, rimeligvis forbleven i Tjenesten som Gartner i Lysthaven, efter at Ordningen af 1666 var traadt i Kraft, men han maa være bleven afskediget,

---

[1]) Kammerreglementerne i Geh. Ark.

da Anders Thomsen blev Foged i Lysthaven 1671; af Partikulærkassens Regnskaber ses det nemlig, at der den 22. December 1670 blev givet i Nytaarsgaver for 1671: 40 Rdlr. til to Fogder i Haven (altsaa Anders Madsen og Anders Thomsen) samt 20 Rdlr. til begge Gartnerne sammesteds (altsaa Henrik Dehn i Kjøkkenhaven og formentlig Kaspar Ebelacher i Lysthaven); i Oktober 1671 opføres der imidlertid et Beløb til Husleje til Mester Kaspar Ebelacher som »forrige« Urtegaardsmand[1]), og i de specificerede Nytaarsruller for de følgende Aar 1672—1679 nævnes der som Nytaarsgaver, foruden de 40 Rdlr. til de tvende Fogder i Haven, kun 10 Rdlr. til Gartneren i Kjøkkenhaven. Efter at Anders Thomsens Navn er forsvundet af Regnskaberne med 1686[2]), og efter at Nytaarsrullerne, der fra 1680 til 1690 kun opføres med en samlet Sum, derefter atter specificeres, nævnes der ikke længere to Fogder i Haven, men de samme Beløb som tidligere gives dog i Nytaarsgaver, saaledes at den følgende Slotsforvalter Hans Koch faaer 20 Rdlr., Gartneren i Lysthaven, Mester **Frederik Dreas** (afskediget 1699) 20 Rdlr. og Gartneren i Kjøkkenhaven Mester **Jørgen** 10 Rdlr.

Anders Thomsens Efterfølger som Slotsforvalter Anders Madsen benævnes i Partikulærkassens Regnskaber for 1670 og 1671 enkelte Gange »sorte Anders«; under dette Navn fik han saaledes 30 Rdlr. til en Sørgeklædning for Frederik den Tredie. Han begyndte med en aarlig Løn af 400 Rdlr., ligesom Anders Thomsen

---

[1]) Hans Navn forekommer endnu i Grundtaxten af 1689. Kjøbh. Dipl. III. S. 740.

[2]) Hans Navn forekommer i Grundtaxterne af 1668 og 1689. Kjøbh. Dipl. II. S. 837, III. S. 740, 741.

havde havt indtil 1666; den blev imidlertid allerede 1670 forhøjet til 448 Rdlr., og fra 1672 af fik han et Tillæg af 100 Rdlr. til at holde to Arbejdskarle for; med denne Løn, 548 Rdlr., opføres han endnu i Kammerreglementerne for 1680 og 1681. Af de Beløb, som i Regnskaberne opføres som udbetalte til Anders Madsen, have mange selvfølgelig ingen videre Interesse; her skal derfor kun omtales nogle enkelte. I Maj 1671 fik han saaledes 40 Rdlr. til en Klædning; skjøndt det ikke udtrykkelig siges, at det var i Anledning af Kongens Kroning, fremgaaer dette dog deraf, at der under 1. Januar 1672 opføres 50 Rdlr. til en anden Slotsforvalter, nemlig Laurs Eskildsen paa Jægersborg, til en Klædning, »som ham blev lovet paa Salvingens Dag.« Den 18. Maj 1672 blev der udbetalt Anders Madsen 20 Rdlr. til Bjørnedands, men nærmere Oplysning om, hvad der menes hermed, findes ikke. I Anledning af Krigen fik han den 6. Juni 1676 30 Rdlr. til Hjælp udi Krigsstyren.

I Anders Madsens Funktionstid fandt den første Uddeling af Danebrogsordenen Sted paa Rosenborg, nemlig i Aaret 1671; Dagen angives forskjelligt, idet en af Deltagerne i Højtideligheden, Ove Juel, i sin Dagbog anfører under 8. Oktober, at han »paa Rosenborg uden nogen foregaaende Videnskab, alene tilsagt der at møde, blev med flere allernaadigst gjort til Ridder af Danebrog ved Trompeters og Hærpaukers Klang,«[1]) medens dette ifølge andre Beretninger skete den 12. Oktober, Dagen efter Kronprinds Frederiks Fødsel[2]).

[1]) Hist. Tidsskr. 3. R. 3. B. S. 622, jvfr. 623.

[2]) De Vrigny, Relation d'un voyage S. 449, Travels through Denmark S. 299—300, Lauerentzens (eller Ernsts) Tage-Register Christian des Fünften S. 62—63, Bussæus, Frederik den Fjerdes Dag-Register S. 1—4 og Tag-Register S. 1—5, Bircherods Dag-

Hojtideligheden fandt Sted i det Værelse, som nu benævnes Marmorværelset, og gik for sig paa følgende Maade:[1])

»Efter at Tienesten var tilende i Kirkerne, comparerede og indfandt sig de, som Dagen tilforn vare advarede og paamindte derom, Grever, Baroner og de høie Kongl. Ministrer, hvilke Kongen havde beskikket til at honorere og bivaane denne Ridder-Orden med sin Nærværelse, og det Klokken ungefehr ved 10 Slet om Formiddag, i den store Spise-Sal, som er paa Enden af Rosenborg, hvor man paa den høire Haand gaaer op af Trapperne i den nederste Etage (Christian den Fjerdes Audientssal). Der de nu alle vare forsamlede, kom H. Kgl. Maj. selv Klokken henimod 11 tilligemed sin Broder, Prinds Georg, i Kongens egen Vogn; og fulgte med Kongen de høyeste Ministrer, Geheime-Raader, Riddere af Elephantordenen, de som tilstede vare, nemlig Hans høye Excellence Hr. *Ul. Fr. Gyldenløve*[2]), Felt-Herren Hr. H. Schach, Cantsleren Hr. P. Reetz, Rigets Marskalk Hr. Joh. Christoph von Corbitz etc.; hvilke samtlig fulte hans Kongl. Maytt. igiennem det ene Gemak, paa den venstre Side i Rosenborg (den sydlige Ende-

---

bøger S. 137—138, Wohlfroms Saml. over Ridderne af Elefant- og Danebrogsordenen S. 22—29, Peder Biørns Nye Samling over bemeldte Riddere S. 24—31, Oettinger, Geschichte des dänischen Hofes, IV. S. 7—8. I Suhms Saml. 1. B. 2. H. S. 204 hedder det, at Indstiftelsen fandt Sted den 18. Oktober Kl. 2 Eftermiddag. Jvfr. i det Hele Werlauff, Om Danebrog og Danebrogsordenen S. XXI—XXVI, 24—31.

[1]) Werlauff, S. 26—27.

[2]) Ulrik Frederik Gyldenløve er fremstillet paa det af Tapeterne i Riddersalen, som forestiller Marstrands Erobring. Brock, Den oldenborgske Kongeslægt S. 68, 70.

sal), til et andet mindre Gemak (det nuværende Marmorværelse), hvor der var tillavet og udstafferet en rød Fløyels Canopee med Rygstykke (af Skikkelse som en Lænestol), som fra Ryggen af hengte ned til Jorden, og var besat med Guldgaloner og Fryndser; under samme Canopee var giort en Throne, et Trin høy fra Gulvet, for hvilken H. Kgl. Maytt. selv indfandt sig, og stod. Bag ved Kongens høyre Haand, ungefehr ved Siden af Thronen, stod H. Kgl. Maytts Herr Broder, Prinds Georg; neden for Trinnet af Thronen paa den venstre Side af H. Kgl. Maytt. saae man Hs. høye Excellence Ul. Fr. Gyldenløve som Ober-Kammer-Herre, holdende i sin Haand alle de Insignia og Prydelser, som henhøre til denne Orden; ethvert Insigne, hængte ned af sit Baand. Lige overfor paa den anden Side noget neden for igien stod Felt-Herren Hr. H. Schach, fra hvilken Hr. Cantsler P. Reetz fik sit Sted, paa den venstre Side af Thronen, og endelig paa den anden Side Rigets Marskalk. Udenfor dette Kongl. Gemak udi Salen (den sydlige Endesal) indfandt sig Ceremonie-Mesteren og Ordens-Secretairen. Indenfor Døren af samme Sal stode tvende Herolder med deres Herolds-Klæder paa og holdende hver et Scepter i Haanden; udenfor Døren stode tvende Drabantere, begge med deres Hellebarder udi Hænderne, iligemaade hver ved sin Side af Døren. Ved et andet Gemak (Christian den Fjerdes Audientssal) og langs hen af Gangen (Stengangen) fra denne Sal til den anden (den sydlige Endesal) stode i Orden efter hinanden de andre kongl. Drabantere, alle med deres Hellebarder udi Hænderne. Neden paa Slots-Pladtzen midt for Slottet stode alle Hs. Kgl. Maytts Trompetere og Herpockere, som lod sig høre

iblandt en stor Mængde af Folk. Imidlertid blev en og anden, enhver efter sin Rang og Orden, paakaldet af Herolderne, som gik enhver af dem imøde og ledsagede dem fra Gemakket, hvor de forsamledes (Christian den Fjerdes Audientssal), igiennem den lange Gang (Stengangen), hvor Kongens Drabantere vare disponerede og i Orden satte, til et andet udstafferet og beprydet Gemak lige imod det forrige (den sydlige Endesal), hvor de bleve af Ceremonie-Mesteren og Ordens-Secretairen imodtagne i Døren. Imidlertid bleve de underviiste af Ceremonie-Mesteren, hvordan de skulde bære sig ad og hvorledes de skulde admirere og honorere nærværende Ordens Indstiftelse, som og tilligemed Ordens-Secretairen gelejdede dem ind for H. Kgl. Mayt., hvor de med trende dybe Reverentzer avancerede mod Thronen og satte sig saa for H. Kgl. Mayt. ned paa Knæ paa det første Trin af Thronen, og saaledes venererede og ærede Kongen. Derpaa kom Ober-Kammer-Herren frem, som med største Underdanighed overleverede Hs. Kgl. Mayt. denne Ordens Insignia og Prydelser, hvilke H. Kgl. Mayt. selv hængte om deres Halse og derpaa til et Naadetegn udrakte sin Haand til Enhver især af dem, hvilken de ogsaa med største Reverentz ærbødig kyste og med det samme rejste dennem, og omfavnede de ogsaa Prindsens Haand med et Kys. Da dette nu var skeet, indstillede sig Enhver udi Orden efter sin Rang paa sit Sted igien, hvor de andre Riddere af Elephanten gratulerede og ønskede de nye Riddere af Danebrogs-Orden til Lykke. Efterat Enhver af disse tilforn var nu af Herolderne med høy Røst proclameret og udraabt for Riddere af Dannebrogs-Orden og det med disse Ord:

Hs. Kgl. Mayt. Vores allernaadigste Herre og Konge haver værdiget den høyædle og velbaarne N. N. med den danske Ridder-Orden af Dannebrog, til et Tegn paa hans troe Tieneste, som han har beviist H. Kgl. Mayt., til en Efterretning for Enhver, saavel fraværende, som de der ere nærværende ved denne høytidelige Forretning. — Hvorpaa begyndte strax Trompeterne og Herpockerne med største Skral og Glædeskrig at stemme an i Republiquens Navn for at give tilkiende deres Lykønskninger. Hvilke skeete ligesaavel for de fraværendes giorte Riddere som for dem, der vare tilstæde.«

De Mænd, som ved denne Lejlighed bleve udnævnte til Riddere af Danebrog, vare følgende[1]):

Jørgen Bjelke[2]) til Høvidsholm, Generallieutenant og Gehejmeraad, død 1696,

Otto Powisch til Palsgaard, Gehejmeraad og General-Krigskommissær i Danmark, død 1684,

Ove Juel til Villestrup, Gehejmeraad, Storkantsler og Vicestatholder i Norge, død 1686,

Holger Vind til Gundestrup og Harrested, Gehejmeraad, Vicekantsler og Oversekretær, Ridder af Elefanten 1679, død 1683,

Erik Krag til Bramminggaard, Gehejmeraad, Kantsler og Oversekretær, død 1672,

Korfits Trolle til Sandholt, Gehejmeraad, død 1684,

Enevold Parsberg til Pallesberg, Gehejmeraad, død 1680,

Christen Skeel til Sostrup, Gehejmeraad, død 1687,

Kurt Sivertsen Adeler[2]), Herre til Bratsberg og Gjemsø, Generaladmiral, død 1675,

[1]) Wohlfrom og Biørn, a. St., jvfr. S. 117 Anm. 2.

[2]) Portræter af Jørgen Bjelke, Kurt Adeler, Griffenfeldt, Oluf Rosenkrands og Hahn findes paa Rosenborg. Brock, Musée chronologique S. 67, Den oldenb. Kongesl. S. 66, 65, 72, 66.

Peter Griffenfeldt[1]) til Griffenfeldt, Over-Gehejme-Etats- og Kammersekretær, Ridder af Elefanten 1673, død 1699,

Mogens Frijs, Greve til Frijsenborg, Herre til Frijsenvold, Skatmester og Gehejmeraad, død 1675,

Helmuth Otto Vinterfeldt, Friherre til Vintersborg, Herre til Wusterou og Nevefelder, Gehejmeraad og Overhofmarskal, død 1694,

Oluf Rosenkrands[1]), Friherre til Egholm, Herre til Enggaard, Gehejmeraad, død 1685,

Ejler Holck, Friherre til Holckenhavn, Herre til Elkjær, Gehejmeraad, død 1696,

Henrik Ruse, Friherre til Rusensten, Generalmajor, siden Generallieutenant, død 1679,

Jens Juel, Herre til Juellinge, Vorgaard, Urup og Tostrup, Baron 1672, siden Gehejmeraad, Ridder af Elefanten 1679, død 1700,

Vincents Joachim Hahn[1]), Herre til Egede, Overjægermester, siden Gehejmeraad, Ridder af Elefanten 1679, død 1680,

Frederik Ahlefeldt til Mastleben og Hald, Generalmajor og Kommandant i Kjøbenhavn, siden Generallieutenant, død 1672,

Christian Günther von Osten, Overkæmmerer hos Prinds Jørgen, død 1677,

Hans Valentin Schultz, Baron, Generalmajor og Ritmester, død i Østerrig,

Ulrik Vianen, Greve af Brederode, død i Holland,

Burchard Ahlefeldt til Saxtorf og Eskildsmark, Gehejme- og Landraad, siden Greve, død 1695,

Kaj Lorents Greve af Brockdorff til Kletkamp og Grünenhause, Kammerherre og Landraad, død 1725.

Nogle Maaneder efter Danebrogsordenens Indstiftelse blev der den 24. Januar 1672 afholdt Hofmaskerade

---

[1]) Se S. 121 Note 2.

paa Rosenborg, i hvilken blandt Andre den ovennævnte Ove Juel deltog[1]); den 6. Maj samme Aar havde den extraordinære hollandske Ambassadør Werckendam »Secrete audience udj Haven« i Griffenfeldts og Gyldenløves Overværelse, og den 23. samme Maaned blev den extraordinære engelske Ambassadør Hertugen af Richmond og Lenox modtagen i privat Audients sammesteds, som det synes ligeledes i Overværelse af Griffenfeldt, der derefter kjørte tilbage med Kongen til Kjøbenhavns Slot; endelig deltog Griffenfeldt i Kongens Taffel i Haven om Aftenen den 4. August samme Aar[2]). Iøvrigt ere Efterretningerne om Begivenheder, der have fundet Sted paa Rosenborg i Anders Madsens Funktionstid, meget faa. Af Partikulærkassens Regnskaber erfares det, at Kongen et Par Gange skjod nogle Ænder i Haven[3]), og af Aviserne ses det, at et tartarisk Gesandtskab, bestaaende af sex Personer foruden deres Tjenere, den 3. December 1677 om Eftermiddagen havde Audients paa Rosenborg; den fornemste af dem hed Temer Aga og medbragte en Skrivelse fra den store Khan Cham Selin Cherei Chan, medens de fem andre overrakte Skrivelser fra Khanens tre Brødre: Selemet Cherei Galga Sultan, Safa Cherei Muradon Sultan og Azi Cherei Sultan, fra hans Moder Anabihim og fra hans Kantsler Bater Aga[4]).

---

[1]) Dend 24. dito, ware wj effter allernaadigste Befalning alle forkledde paa Roszenborg, och bleffue der tracterede. Ove Juels Dagbog i Hist. Tidsskr. 3. R. 3. B. S. 625.

[2]) Griffenfeldts Kalender for 1672, indført i et mig af Hr. Godsejer, Lieutenant Eckardt til Ørumgaard foræret, 444 Sider stort Manuskript fra 1745, der har tilhørt Joachim Otto Schack til Sneumgaard, og som er betitlet Griffenfeldts Kriminalproces.

[3]) Under 17. Maj 1676 og 10. Maj 1679.

[4]) Extraord. maanedl. Relationer Decbr. 1677, S. 631—632.

Anders Madsen døde i Eftersommeren 1681, og den 3. September blev det tilladt, at hans Lig maatte begraves om Aftenen[1]). I Kammerreglementerne for 1682 og 1683 omtales efter Slotsforvalterens Løn en Pension paa 200 Rdlr., som maaske har været tillagt Anders Madsens Enke[2]).

Efter Anders Madsen blev **Hans Eilersen Koch** den 14. Januar 1682 beskikket til Slotsforvalter fra 1. Oktober 1681 at regne; hans Bestalling lyder saaledes[3]):

C. 5. gjøre Alle vitterligt, at vi allernaadigst have antaget og bestilt, saa og hermed antage og bestille Hans Eilersen til at være Slotsforvalter paa vort Slot Rosenborg; thi skal han være os som sin absolut og souveraine Arve-Konge og Herre, efter derforuden hans allerunderdanigste Pligt og Skyldighed, lydig, huld og tro og udi alle Maader vide og ramme vores Gavn og

---

[1]) Sjæll. Reg. 32. 287—288. Det sidste Aar, Anders Madsen levede, havde han Kunstneren Jan eller Johan Hollænder, der oftere omtales i Regnskaberne, i Kost; saaledes blev der den 28. Juni 1681 udbetalt ham et Beløb i den Anledning, og den 29. December samme Aar fik Anders Madsens Enke udi Haven et Beløb for Jan Hollænder, »hun haver spiset«. Denne Kunstner, der dels omtales som Voxpousserer, dels som Billedhugger, kom senere i Kost hos Bernt Sadelknægts Enke og arbejdede en Tid lang paa Frederiksborg og senere, 1690, paa Koldinghus. Rosenborg besidder et Portræt af ham, hvilket vistnok er det, som ifølge Regnskaberne under 16. December 1683 blev betalt Christian Kontrafeyer med 10 Rdlr.; han er fremstillet med et udskaaret Elfenbenskrus i Haanden, hvilket ligeledes opbevares i Samlingen. Han forsvinder af Regnskaberne 1692, idet der den 29. September opføres det Resterende for Johan Hollænders Kost, som Amtmand Schwartz havde udlagt, samt 8 Rdlr. til en fattig Kvinde, hvis Mand af Johan Hollænder var ihjelstukken. (Det om Johan Hollænder i Weilbachs Kunstnerlexikon S. 285—286 Anførte er ikke ganske korrekt).

[2]) En Karen, salig Anders Madsens, forekommer 1685. Rentekammerets Resolutionsprot. 8. 62.

[3]) Rentekammerets Bestall. Prot. 19 a. 127—128.

Bedste, med største Flid og Vindskibelighed at fremme og befordre og derimod al Skade og Fordærv hindre og afværge, saa og hvad han saaledes til vores Præjuditz fornemmer, os straxen uden nogen Undseelse tilbørligen aabenbare og give tilkjende. Særdeles skal han vel i Agt have, at Bygningen, saavidt hannem vedkommer, vel ved Magt og Hævd holdes, og om derpaa nogen Brøstfældighed findes, itide paa tilbørlige Steder give tilkjende, at det kan blive repareret og forfærdiget; de Mobilier, Tapezeri, malede Stykker og alt Andet, som hannem til Inventarium er eller bliver leveret, skal han iligemaade i god og flittig Opsigt have, at Intet deraf forrykkes eller fordærves, men vel forvares og konserveres, saa han, naar paafordres, derom kan gjøre god Rede og Regnskab, hvoraf han og Intet uden vores sær allernaadigste Bevilling og Tilladelse maa bortlaane og Alt, hvad hannem herforuden Tid efter anden anbefales, troligen og flittigen forrette og sig i det Øvrige udi alle andre Maader saaledes skikke og forholde, som det en ærlig, oprigtig Slotsforvalter og tro Tjener egner og bør, og han agter at svare og være bekjendt. For hvilken hans Tjeneste vi allernaadigst have bevilget hannem at maatte nyde det, som hannem udi vores Kammer-Reglement tillagt er eller vorder, som skal begynde og angaa fra sidstforleden første Oktober udi næstafvigte 1681de Aar og saaledes kontinuere, indtil vi anderledes derom tilsigendes vorder.

Hans Eilersen Koch, der var født i Danzig 1631[1]), og hvis Navn allerede forekommer i Partikulærkassens Regnskaber i det første Aar, fra hvilket disse haves bevarede, nemlig 1670, havde tidligere været kongelig Livkarl; i denne Egenskab havde han ledsaget Kongen i den skaanske Krig og paa forskjellige Rejser. Af

---

[1]) Hofman, Saml. af Fundationer I. S. 90 (meddelt af Hr. Bibliotheks-assistent Bricka).

andre Oplysninger af Interesse, som kunne fremdrages af Regnskaberne med Hensyn til ham, skal anføres, at han var med ved Rosballetten, som omtales i Birche-rods Dagbøger under 13. Januar 1678[1]), i hvilken Anledning han fik 30 Rdlr. til en rød Kjole, og at han opvartede ved Karussellen 1680 i Anledning af Prindsesse Ulrika Eleonoras Formæling med Karl den Ellevte og derfor fik 30 Rdlr. Som Livkarl havde han en Slags Rustmesterbestilling, for hvilket »Flikkeri paa Geværet«, som det kaldes, han ligesom hans Efterfølgere Livkarlene Claudi (1682—1683), Hänschen (1683—1689), Frank (1690—1698) og Fabricius oppebar 150 Rdlr. aarlig. Da der netop dengang, som ovenfor bemærket, var et ikke ubetydeligt Rustkammer paa Rosenborg, er det vel ikke usandsynligt, at han ogsaa kan have havt med dette at gjore, og at dette kan have givet Anledning til, at han efter Anders Madsens Død blev Slotsforvalter; et Par af hans Eftermænd paa Rosenborg begyndte ogsaa deres Løbebane som Livkarle, ligesom tidligere Johan Funck i Christian den Fjerdes Tid, og som det vil erindres, havde baade Hans Rostgaard og Anders Madsen havt Bestillinger paa Slottet, før de bleve Forvaltere.

Et Aars Tid efter at Hans Koch var bleven Slotsforvalter, giftede han sig med Dorthe Rasmusdatter Lund[2]), og i Anledning af hans Bryllup blev der den 28. December 1682 af Partikulærkassen givet ham 100 Rdlr. Han var i det Hele vel anskreven hos Christian

[1]) S. 192, 563, 573, jvfr. Extraord. maanedl. Rel. Januar 1678, S. 655—657.

[2]) Hofman, a. St., Seddel om Vielse i Huset af 24. Oktober 1682 i Sjæll. Reg. 32. 653.

den Femte, der et Par Gange fritog ham og hans Familie for at betale Kop- og Kvægskat[1]) og i 1683 forhøjede hans oprindelige Lønning som Slotsforvalter, 350 Rdlr. aarlig, til 400 Rdlr.[2]) og senere, idetmindste fra 1689 af, til 848 Rdlr.; det sidstnævnte Beløb forblev derefter i en lang Aarrække den normerede Forvaltergage. I sine sidste Leveaar opholdt Kongen sig meget paa Rosenborg og spiste da, som det vil fremgaa af det Følgende, enkelte Gange hos Hans Koch, undertiden endog med et større Følge. Udgifterne ved disse Taffeler bleve ham godtgjorte af den kongelige Kasse; saaledes opføres der i Regnskabet for 1696 et Beløb af 500 Rdlr. til Hans Kochs Hustru og i 1699 et Beløb af 240 Rdlr. til Slotsforvalterens Hustru paa Rosenborg for Spisning. Det var selvfølgelig ikke altid, at Selskabet hos Hans Koch var saa fornemt; han havde ogsaa en mere jævnbyrdig Omgangskreds; saaledes var der den 22. August 1693 om Aftenen Gilde hos ham[3]) i Anledning af, at daværende Professor Magister Jens Bircherods Fætter Hr. Jens Gerner, Sognepræst i Tjæreby, holdt Jaord med Magdalene Sophie Thomsen[4]); foruden Bircherod og hans Hustru Søster Bartholin var Brudgommens Fader Biskop *Henrik Gerner*[5]), Magister Johan Bircherod, Slotspræsten Magister Peter Danielsen Cøler, der var gift med Christence Petersdatter Bircherod[6]), og flere andre tilstede.

---

[1]) Rentekammerets Res. Prot. 7. 204, 8. 445.
[2]) Kammerregl. i Geh. Ark.
[3]) Bircherods Dagbøger S. 275.
[4]) Wibergs Præstehist. III. S. 341.
[5]) Portræt af Henrik Gerner findes paa Rosenborg. Brock S. 49.
[6]) Wiberg II. S. 115, jvfr. 349.

Medens Efterretningerne om de Begivenheder, som fandt Sted paa Rosenborg i Anders Madsens Tid, kun vare meget tarvelige, haves der derimod fra Hans Kochs Funktionstid en Mængde Beretninger dels om Fester, der ere blevne afholdte der, dels om Kongefamiliens Besøg paa Slottet og i Haven[1]). Kort efter hans Tiltrædelse blev der saaledes den 24. November 1681 holdt en Hofmaskerade der, idet Hans Majestæt og det hele Hof, efter at have diverteret sig i Amagerklæder og spist paa Ladegaarden, om Aftenen maskerede fortsatte deres Lystighed paa Rosenborg, og den 22. Februar 1682 holdt Prinds Jørgen et Bal der for hele det kongelige Herskab. Det følgende Aar 1683 blev der den 24. Juli holdt et stort Taffel paa Rosenborg for de franske Officerer, som vare komne til Øresund ombord paa en Eskadre bestaaende af 13 Linieskibe[2]), og den 5. Maj

---

[1]) Hvor ingen anden Kilde i det Følgende er anført, hidrøre Efterretningerne fra det Rostgaardske Manuskript Fol. 62 i Univ. Bibl., hvilket vistnok er en Afskrift af en Furérjournal.

[2]) I Extraord. maanedl. Rel. for Juli 1683, S. 375 findes følgende

Lista

Paa de Fransøske Orlogs Skibe, som forgangen den 26. Junii ere ankomne i Øresund, under Monsieur le Marqvis de Previlly, Vice-Admirals Commando.

Dend I. Esqvadron.

Nafn paa Skib.	Commandants.	Stycker.	Mandskab.
le Glorieux	Mr. le Comte de Relingves	60	400
le Contant	Mr. de Maignou	54	350
l'Apollon	Mr. le Marqvis de Langeron	52	320
le Temeraire	Mr. le Chevalier de Rosmadee	52	300
le Bon	Mr. de Coitlogon	52	300
	Dend II. Esqvadre.		
l'Illustre	Mr. de Gabaret Chef descadre	70	400
le Fort	Mr. de Montortie	58	350
le Fendant	M. de Manchault	52	300
le Prince	Mr. Desnos	58	350

1684 udnævnte Kongen, med samme Ceremonier som i 1671 og ved Hærpaukers og Trompeters Lyd, i Marmorværelset efternævnte Herrer til Riddere af Danebrogsordenen[1]):

Frederik Greve af Ahlefeldt, til Langeland og Rixingen, Ridder af Elefanten 1688, død 1708,

Joachim Henrik Bülow, Overhofmarskal hos Hertugen af Brunsvig-Lüneborg-Zelle, død 1724,

Ludvig Rosenkrands, Baron af Rosendal, Greve til Høvidsholm, Gehejmeraad, død 1684,

Didrik Schultz til Findsstrupgaard, Hellestrup og Christianshald, Gehejmeraad, død 1704,

Otto Skeel til Vallø og Billesborg, Etats- og Justitsraad, død 1695,

Sten Hondorf til Rønneholm, Gehejme-, Etats- og Justitsraad, død 1687,

Christopher Sehested til Nislevgaard, Etats- og Admiralitetsraad, siden Gehejmeraad, død 1699,

Konrad Biermann Ehrenschild, Herre til Buskerudsgaard og Teichhof, Gehejmeraad, død 1698,

---

Dend III. Esqvadre.

Nafn paa Skib.	Commandants.	Stycker.	Mandskab.
l'Entrepren	Mr. le Chevalier de Charernault	56	350
le Courageux	Mr. d'Amblimont	52	300
l'Arogant	Mr. de Panetier	56	300
le Pretieux	Mr. de Miricour	56	300

Det har formodentlig været en Slægtning af Chefen for le Bon, som et Par hundrede Aar senere besøgte Rosenborg, da de franske Deputerede og Journalister den 16. August 1867 besaae den kronologiske Samling (Dagbladet 1867 Nr. 189); blandt Journalisterne var nemlig en Vicomte G. de Coëtlogon (Dagbladet 1867 Nr. 190).

[1]) Werlauff S. 27, Extraord. maanedl. Rel. April og Maj 1684 S. 450—452, Mathies Skaanlunds Autobiografi i Norsk hist. Tidsskr. 3. B. S. 154—155, Wohlfrom S. 34—41, Biørn S. 36—43, Tage-Register Christian des Fünften S. 175, Bircherods Dagbøger S. 220.

Michael Vibe til Freienfeldt, Gehejme-, Etats- og Justitsraad, død 1690,
Kaj Rumohr til Hanrau og Sastrupholm, Gehejmeraad, død 1714,
Johan Henrik Kielmann, Baron af Kielmannseck, Gehejmeraad,
Henning Reventlou til Hemmelmark, Gehejme- og Landraad, død 1705,
Knud Thott til Knudstrup og Gaunø, Gehejmeraad, død 1702,
Andreas Pauli Lilienkrone, Gehejme- og Landraad, død 1700,
Markus Gjø til Hvidkilde og Brahesborg, Gehejme-, Etats- og Justitsraad, død 1698,
Christian Sigfred Plessen til Hoikendorf, Gehejmeraad, Ridder af Elefanten 1695, død 1723,
Frants Eberhard Speckhan, Gehejmeraad, død 1697,
Frederik Vittinghoff, kaldet Scheel, Baron af Schulenburg, Herre til Eskebjerg, død 1691,
Adam Levin Knuth til Tybjerg- og Assendrupgaard, Overkammerjunker, siden Gehejmeraad, død 1699,
Frederik Gabel til Bregentved, Etatsraad, siden Gehejmeraad og Vicestatholder i Norge, død 1708,
Otto Krabbe[1]) til Holmegaard og Egholm, Etatsraad, siden Gehejmeraad, Ridder af Elefanten 1709, død 1719,
Anton Wulf Haxthausen[1]), Overstaldmester, død 1694,
Frederik Gersdorf til Ravnholt, Etatsraad og Overceremonimester, død 1691,
Philip Adam Massenbach, Generalmajor af Kavalleriet, død 1702,
Johan Georg Baron af Schulenburg, Generalmajor af Infanteriet, død 1715,
Hans Schack til Stoltzenburg og Pralwitz, Generalmajor af Infanteriet, siden Gehejmeraad, Generallieutenant og Kommandant i Kjøbenhavn, død 1706,

---

[1]) Portræter af Otto Krabbe og Haxthausen findes paa Rosenborg. Brock S. 77.

Barthold Bülow, Generalmajor af Infanteriet og Kommandant i Kastellet Frederikshavn, død 1694,
Christian Bjelke til Basnæs og Aursgaard, Admiral, død 1694,
Henrik Span til Hørbygaard, Admiral og Admiralitetsraad, død 1694.

»Efter fuldendede Act«, hedder det i Aviserne, »ere de her nærværende høye Ministri och høybemældte Riddere blefne værdigede at spjse hos Hans Kongelige Majestæts egen Tafel. Siden er holden et Kongl. Skifveskydende, hvorved Hans Kongl. Majestæt vores Allernaadigste Arffve-Konge, hendes Majestæt den Kongl. Frue Moder, Her Geheime Raad Vibe, oc Her Grefve Otto Rantzau hafver bekommet Gevinsten. Herpaa er siden holdet Aftens Maaltid, derpaa en Ballet spillet, och til Beslutning et herligt Fyr-Verck blefvet anstucket.«

Dagen efter, den 6. Maj, fortsattes Højtidelighederne paa Rosenborg med en stor Titeluddeling, ved hvilken Følgende bleve udnævnte[1]:

til virkelige Etatsraader:

Mathias Moth, Kancelliraad og Kammersekretær, Assessor i det danske og tydske Kancelli samt Kammerkollegiet,
Kaspar Schøller til Lellinge og Spanagergaard, Kancelliraad og Kammersekretær,
Bolle Luxdorf[2]) til Sørup, Kancelliraad og Kammersekretær,
Thomas Balthazar von Jessen, Kancelliraad og tydsk Kammersekretær,

---

[1]) Sjæll. Reg. 33. 590—601 sammenholdt med Bernhard Maltas Alfab. Fortegn. over alle Embedsmænds Avancer, Død etc. 1670—1730 i det store kgl. Bibl.

[2]) Portræter af Bolle Luxdorf, af Henning Meyercrone (malet af Rigaud) og af Villum Vorm findes paa Rosenborg. Brock S. 76, 77.

Jens Harboe, Krigs- og Admiralitetsraad og Krigssekretær,
Poul von Klingenberg til Bustrup, Hanrau og Tostrup, Etats- og Kommerceraad samt Generalpostmester i Danmark,
Mogens Skeel til Fusingø, Etatsraad,
Henning Meyercrone[1]), Etatsraad og Gesandt i Frankrig,
Herman Meyer, Etats-, Krigs-, Admiralitets- og Kommerceraad,
Albert Gyldensparre, Etats- og Kommerceraad,
Eggert Christopher Knuth til Aasmark;

til Etatsraader:

Peder Resen, Justitsraad, Præsident i Kjøbenhavn og Assessor i Højesteret,
Rasmus Vinding, Justits- og Kancelliraad og Assessor i Højesteret,
Jens Rosenkrands til Faurskov, Justits- og Kancelliraad, Amtmand over Nyborg Amt og Landsdommer i Fyen,
Christian Lund, Justits-, Kancelli- og Assistentsraad, Justitiarius og Assessor i Overhofretten i Norge,
Peder Scavenius til Aastrup, Generalprokurør, Kommerceraad og Assessor i Højesteret,
Christian von Lente til Zarlhausen, »Vores Raad« og Gesandt i England,
Johan Hugo von Lente, Regeringsraad i Slesvig og Holsten, Gesandt ved det Kølnske Hof,
Christian Stockfleth, Kancelli- og Assistentsraad, Sekretær i Norge og Gesandt i Sverig;

til Justitsraader:

Poul Nielsen (Rosenpalm) til Brorupgaard, Kancelliraad, Assessor i Højesteret og Kancellikollegiet,
Erik Rothsten til Lerbæk, Kancelliraad og Landsdommer i Nørrejylland,
Holger Parsberg til Eskjær, Kancelliraad og Landsdommer i Sjælland,
Andreas von Engberg til Raunstrup, Kancelliraad og Landsdommer i Sjælland,

---

[1]) Se Side 131 Note 2.

Knud Urne Sivertsen til Juelskov, Kancelliraad;

til Kancelliraader:

Jens Rosenheim, Kammer- og Kommerceraad,

Erasmus Bartholin til Lindholm, Assessor i Højesteret og Konsistorium, Mathematicus regius og Professor honorarius,

Villum Worm[1]), Assessor i Højesteret, Historiograf og Bibliothekar,

Peder Lerche til Lerchenfeldt, Landsdommer i Nørrejylland,

Sten Bille til Jungergaard;

til Kancelliraader og virkelige Kammerraader:

Jens Foss, Assessor i Højesteret,

Frederik Giese til Giesegaard, Admiralitetsraad, Assessor og Sekretær i Kammerkollegiet,

Niels Bentzon til Voer, Admiralitetsraad, Assessor i Kammerkollegiet og Vice-Generalprokurør;

til Kammerraader:

Andreas Günther, Admiralitets- og Kommerceraad, Assessor i Kammerkollegiet og Direktør over den øresundske Tolds Oppebørsel,

Jørgen Elers, Assessor i Højesteret og Kammerkollegiet.

Hermed ophørte Ordens- og Titeluddelingerne paa Rosenborg i Christian den Femtes Tid, og vi høre nu fra Resten af hans Regering kun om Kongefamiliens Besøg, om Familiefester og om Gesandters Modtagelse der. Saaledes diverterede Hans Majestæt og det hele kongelige Herskab sig den 12. November 1684 paa Rosenborg og udklædte sig i forskjellige Dragter, og i Anledning af Dronningens Fødselsdag den 27. April 1687 trakterede Kongen i sin Have, hvor der om Sommeren under Prinds Jørgens Besøg ligeledes blev holdt Taffel. Den 13. November

---

[1]) Se Side 131 Note 2.

1688 om Formiddagen havde den franske Gesandt Marquis de Chivarny Afskedsaudients paa Rosenborg, hvor hans Afløser Marquis de Mortangis om Eftermiddagen havde sin Tiltrædelsesaudients[1]).

De fyldigste Efterretninger om Rosenborgs Benyttelse som Opholdssted for Kongen og hans Familie foreligge imidlertid først fra de sidste ti Aar af Christian den Femtes Regering; Aaret 1690 kan saaledes opvise 47 Dage[2]), paa hvilke Kongen har været der eller i Haven, i Reglen for at spise til Middag eller Aften; ved et af disse Besøg, den 27. Februar, blev der skudt til Maals[3]); et Uheld ramte Kongen her den 11. Maj, idet Hesten stejlede med ham i Haven, saa at han faldt af; han kom dog ikke til Skade herved[4]). To Gange, den 12. Juni og 30. Juli, var han Gjæst hos Hans Koch, og fra Midten af Juni til Midten af Juli brugte han Bade paa Rosenborg[5]), hvor han i den Anledning enkelte Gange overnattede[6]).

Det følgende Aar, 1691, kan opvise 53 Dage, paa hvilke Kongen var paa Rosenborg[7]); tre Gange, den 12.

[1]) Nyt hist. Tidsskr. 1. B. S. 495, Anm. 15, Rostg. Manuskr.

[2]) 27. Februar, 11. 14. 24. 25. 30. og 31. Maj, 1. 3. 6. 8. 12. 13. 14. 15. 17. 18. 19. 21. 26. 27. og 28. Juni, 1. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 18. 23. 27. 29. og 30. Juli, 15. og 27. August, 4. 5. og 27. September, 28. Oktober, 16. 20. og 31. December.

[3]) Kongens Dagbøger i Nyt hist. Tidsskr. 1. B. S. 511.

[4]) Kongens Dagbøger a. St. S. 515.

[5]) 12. 17. 21. og 28. Juni, 1. 5. 10. og 12. Juli. Kongens Dagbøger a. St. S. 517, 518, 519; han anfører, at han ialt har badet ni Gange paa Rosenborg; det syvende Bad, som han imidlertid ikke omtaler i Dagbøgerne, har han formodentlig taget den 8. Juli efter at have overnattet paa Rosenborg, se næste Anm.

[6]) 27.—28. Juni, 7.—8. 9.—10. 11.—12. Juli.

[7]) 9. 21. 26. og 27. Januar, 10. og 19. Februar, 7. 18. og 31. Marts, 2. 15. 21. 25. og 27. April, 6. 12. 13. 29. og 31. Maj, 8. 9. 10.

Maj, 20. August og 24. November, var han til Middag hos Slotsforvalteren; den 29. Maj og 11. Juni spiste han i Haven. Dronningens Fødselsdag, den 27. April, blev, efter at Kongen om Formiddagen havde holdt Statsraad paa Rosenborg, fejret sammesteds ved et Middagstaffel for Herskabet og alle Ministrene[1]). Den 6. Maj blev der skudt til Maals med Bøsser[2]), og den 13. Juni blev der om Eftermiddagen skudt om en Oxe[3]). I Juni Maaned brugte Kongen Bade paa Rosenborg[4]) og overnattede i denne Periode nogle Gange der[5]); den 16. Juni, da han tog det fjerde Bad, lod han sig kopsætte[6]), og den 18. Juni holdt han Statsraad om Formiddagen paa Rosenborg.

I Aaret 1692 var Kongen kun 38 Gange paa Rosenborg[7]); hos Hans Koch spiste han den 2. Juli og i Haven den 17. Juli og 7. August; den 14. Juni underskrev han Brevene paa Rosenborg; Skiveskydning fandt Sted den 7. August. Den 11. August om Aftenen udbrød der Ild i Fiolstræde, hvorfor Kongen red fra Rosenborg til Brandstedet, men Ilden blev snart slukket. Den

---

11. 12. 13. 15. 16. 18. 19. 20. 21. 25. og 28. Juni, 26. Juli, 1. 4. 9. 16. og 20. August, 28. og 30. September, 3. 7. 10. 15. 20. 24. og 27. Oktober, 10. og 24. November, 1. 15. og 29. December.

1) Rostg. Manuskr. og Maanedl. Rel. S. 603.

2) Kongens Dagbøger i Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 199.

3) Kongens Dagbøger a. St. S. 211 og Rostg. Manuskr.

4) 9. 11. 13. 16. 18. og 20. Juni. Kongens Dagbøger a. St. S. 209, 211, 212, 213.

5) 8.—9. 10.—11. 12.—13. 15.—16. 18.—19. Juni.

6) Kongens Dagbøger a. St. S. 211.

7) 14. Januar, 19. og 24. Februar, 8. 15. og 26. Marts, 23. og 30. April, 19. Maj, 9. 14. og 29. Juni, 1. 2. 3. 7. 17. og 19. Juli, 4. 7. 9. 11. 21. 28. og 29. August, 4. og 6. September, 15. 25. 26. og 27. Oktober, 3. 5. 22. og 29. November, 13. 15. og 20. December.

20. December om Eftermiddagen gave Kongen og Dronningen den franske Gesandt Marquis de Mortangis Afskedsaudients paa Rosenborg[1]).

I Aaret 1693 besøgte Kongen Rosenborg 31 Gange[2]) og spiste tre Gange til Middag hos Hans Koch, nemlig den 13. Maj (efter at han havde ladet sig aarelade), den 9. Juni og 31. December. Den nye franske Gesandt Bonrepos havde den 19. Februar om Eftermiddagen sin første Audients paa Rosenborg[3]). Kongen spiste til Aften i Haven den 14. Maj og alle Herskaberne sammesteds den 13. Maj og 29. Juni; ved sidstnævnte Lejlighed blev der efter Maaltidet antændt et Fyrværkeri paa Volden.

I Begyndelsen af Aaret 1694 indtraf der en sørgelig Begivenhed ved Rosenborg, idet Portneren den 10. Januar, da han om Aftenen i en stærk Storm skulde lukke den store Port, blev knust af denne[4]). — Kongen, der den 3. Januar var kjørt forbi Rosenborg ad Volden, aflagde, ligesom de foregaaende Aar, hyppig Besøg her[5]);

---

1) Maanedl. Rel. S. 764 og Rostg. Manuskr.

2) 7. 26. og 28. Januar, 4. 10. 15. 18. 19. og 25. Februar, 10. og 27. Marts, 11. 12. 19. og 27. April, 4. 13. og 14. Maj, 9. 12. og 29. Juni, 2. 9. 18. og 19. Juli, 14. Oktober, 20. og 21. November, 11. 21. og 31. December.

3) Tage-Register Christian des Fünften S. 280, Bircherods Dagbøger S. 261 og Rostg. Manuskr.

4) Bircherods Dagbøger S. 282: Tildrog sig ved Rosenborg Slot en ulykkelig Hændelse, idet Porteneren sammesteds, der hand om Aftenen vilde lukke den store Port i, fik udi denne sin Forretning en hastig Afgang; thi den stærke Vind slog Porten med en ilende Fart i paa hannem, saa at hans Hoved, Arme og flere Lemmer blev klemt i Stykker, og foraarsagede ham en ynkelig Død. — Stormen, der kom fra Nordost og var ledsaget af en haard Frost, bevirkede mange Oversvømmelser her i Landet. Mansa, Folkesygd. S. 491.

5) 4. Februar, 6. 13. 17. 21. og 29. Marts, 17. 24. 25. 27. og 28.

han spiste den 29. Marts samt 1. og 26. Maj til Middag hos Hans Koch og den 7. Maj til Aften i Haven; samtlige Herskaber spiste til Aften paa Rosenborg den 17. Maj. Ved sit Besøg den 6. Marts besaae Kongen nogle unge Heste, som vare komne fra Nykjøbing. I Anledning af Dronningens Fødselsdag den 27. April spiste hele det kongelige Herskab til Middag paa Rosenborg, hvor baade Spisesalen og Bordet vare ligesom en skjøn Urtehave at se[1]). Kongen, der de to foregaaende Aar ikke synes at have taget Bade paa Rosenborg, benyttede derimod saadanne her i Aaret 1694 i Maj og Juni[2]) og overnattede flere Gange her[3]); den 21. Maj beskjæftigede han sig med Statssager, idet han lod Postbrevene læse i Haven. Den 14. November lod han sig aarelade paa Rosenborg.

Aaret 1695 begyndte paa sædvanlig Maade, idet Kongen den 9. 10. 15. og 25. Januar aflagde Besøg paa Rosenborg; men sidstnævnte Dag begyndte han at lide af Podagra, som efterhaanden tog til, saa at han den 4. Februar maatte benytte en Rullestol fra Rosenborg, og først den 28. Marts var han atter saa vel, at han igjen kunde kjøre til sit Lystslot for at spise til Middag der[4]); i April og Maj gjentog han ofte sine Besøg der[5]),

---

April, 1. 7. 8. 9. 13. 14. 15. 17. 18. 21. 22. 25. 26. og 31. Maj, 1. 7. 8. 17. 18. og 28. Juni, 12. Juli, 4. og 12. September, 10. Oktober, 14. 24. 26. og 29. November, 3. og 21 December.

[1]) Maanedl. Rel. S. 892 og Rostg. Manuskr.

[2]) 9. 14. 18. 22. og 26. Maj, 1. og 8. Juni.

[3]) 8.—9. 17.—18. 21.—22. 25.—26. Maj, 31. Maj—1. Juni, 7.—8. 17.—18. Juni.

[4]) Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 624 og Rostg. Manuskr.

[5]) 3. 4. 9. 10. 16. 17. 20. 21. 24. 25. og 30. April, 6. 8. 10. 18. 21. og 23. Maj; sidstnævnte Dag spiste han til Middag i Haven.

men hans Helbred var stadig vaklende, saa at han kun et Par Gange, den 17. og 25. April, kunde taale at ride[1]), medens han ellers maatte kjøre[2]). Han besluttede derfor at holde sig i længere Tid i Ro paa Rosenborg og forlagde sin Residents hertil den 26. Maj; de første Dage derefter hengik dog paa sædvanlig Vis med Statssager, Taffeler, Skiveskydning, Kjøreture omkring Byen, til Ny Amager (Frederiksberg), Gyldenlund, Jægersborg og Dyrehaven[3]); men da Kongen den 31. Maj paa Grund af en stærk Hoste, som i længere Tid havde plaget ham, maatte blive liggende til Kl. 9, og han Dagen efter befandt sig temmelig ilde og kastede op, saa at han om Aftenen, da hele det kongelige Herskab efter Sædvane var kommet til Rosenborg for at spise til Aften, ikke kunde nyde synderlig Andet end Grød, tog han, da det netop var Nymaane, næste Morgen, den 2. Juni, ind at svede paa; Følgen heraf var, at han blev meget mat, saa at han ikke kunde nyde Noget før Kl. 2, da han drak noget Mælk, og han maatte nu bekvemme sig til at udeblive fra Taffelerne og bruge en Mælkekur; tre Gange om Dagen, Kl. 5 Mor-

---

[1]) Den 17. April red han efter Middagstaffelet omkring i Haven (Rostg. Manuskr.), og den 25. April red han henimod Aften fra Rosenborg til Kjøbenhavns Slot (Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 624 og Rostg. Manuskr.).

[2]) Den 30. April prøvede han fra Rosenborg en ny Rejsechaise.

[3]) I Taffelet den 28. Maj i det røde Hus i Haven deltoge Grev Reventlou, begge Juelerne (af *Niels Juel* findes Portræter paa Rosenborg, Brock S. 70), Overkammerjunkeren, Oversekretærerne Moth, Jessen og Harboe, Marskal Rabe og Generalmajor Cormaillon. — Den 29. Maj kjørte Kongen om Formiddagen omkring i Lyst- og Kjøkkenhaven i Rullestolen, og henimod Middag kjørte han til Dronningens Have, hvor han blev »trakteret med allehaande Lystighed« af Hendes Majestæt.

gen, Kl. 11 Formiddag og Kl. 6 Aften skulde han saaledes drikke Mælk med Franskbrød eller Perlebyg til, medens han iovrigt ikke maatte nyde Noget. Da han ikke kunde taale at gaa, blev han kjort omkring i Haven i en Rullevogn[1]), men efterhaanden bedredes hans Tilstand, og Hosten ophorte den 12. Juni; den 18. Juni spadserede han lidet i Haven stottet til Dronningens Arm, og han forsøgte nu ogsaa at gaa nogle Gange frem og tilbage i sit Værelse uden Stokke; den 21. begyndte han at nøjes med een Stok og kunde gaa fra sit Værelse ud i Haven forbi det firkantede Hus til den hollandske Kjøkkenbygning[2]); paa denne Tid led han dog af Tandpine og fik derfor den 22. en Tand trukken ud. Den 27. Juni ophorte han, efter om Formiddagen at have ladet sig aarelade, med at drikke

---

[1]) Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 624, jvfr. S. 623.

[2]) Det hollandske Kjøkken i Rosenborg Have (i det røde Lysthus eller Eremitagen, jvfr. Inventariet af 1718 S. 591—596, hvor nu Herkulespavillonen ligger) var ligesom et tilsvarende i Badstuen ved Frederiksborg blevet indrettet af Kurt Adeler, som i Aaret 1673 til Betaling herfor efter Ansøgning fik Patronatsret til en Kirke i Bratsberg Amt (Rentekammerets Deliberationsprotokol 3. 169). I Partikulærkassens Regnskaber for de første Aar af Christian den Femtes Regering omtales en hollandsk Pige Regine Bendtsdatter, som renholdt det hollandske Stentøj i Rosenborg Have, og som derfor fik 12 Rdlr. Kvartalet. — Naar Stouenberg (Rosenborg Slot og sammes historiske Mærkværdigheder 1840. S. 6) siger, at Betjenten her, som hejsede Anretningen op ved Hjælp af et Tridseværk, blev kaldet Postillonen, da er dette vistnok en Misforstaaelse af Inventariet af 1718 S. 595, hvor det hedder: »Udj Een Maschine findis een Sølf Plade, der om een Kiands, med trej palm greene. Altsammen af Sølf, hvor udj Maden, som Postellionen opfører, settis.« Ved Postellionen menes nemlig Porcelænet, jvfr. Meier, Efterretn. om Fredensborg Slot S. 46, 47.

Mælk om Middagen og Aftenen og nød for første Gang ved et Besøg paa Ladegaarden Hønsekjødsuppe med Perlebyg og stegte unge Høns og drak dertil Rødvin blandet med to Portioner destilleret Brøndvand, og om Aftenen spiste han paa Rosenborg Vandgrød og stegte unge Høns og drak dertil Rødvin blandet som ovenfor angivet. Med denne Levemaade vedblev han nu i længere Tid og kunde allerede fra den 29. Juni af undvære Middagssøvnen, som han havde vænnet sig til under Mælkekuren[1]; i Dagene fra den 3. til den 11. Juli tog han Bade, og den 14. Juli kunde han atter deltage i Taffelerne. Under hans Sygdom besøgte Kongefamilien ham daglig og spiste i Reglen til Middag eller Aften paa Rosenborg. Foruden de Adspredelser, som Kongen havde ved sin Families Besøg, ved hvilke der oftere blev afholdt Ringrenden i Rullevogne eller i Baade, skudt til Skive, spillet, spadseret o. desl., morede han sig ogsaa selv med Skiveskydning i Haven, og naar hans Helbred tillod det, kjørte han omkring i Stadens Omegn eller besøgte Tøjhuset, Kastellet, Toldboden, Holmen og Ladegaarden; engang, den 1. Juli, besaae han Brandsprøjterne paa Grønland ved Østerport, en anden Gang, den 2. Juli, var han ude ved Fuglestangen; han besaae ogsaa, den 28. og 29. Juni, Rustkammeret paa Rosenborg og var engang, den 14. Juni, med Bygmestrene Stenvinkel og Quellinus i Marmorværelset sammesteds; det synes heraf at kunne sluttes, at det omhandlede Værelses

[1]) Om Kongens Ophold paa Rosenborg hedder det i Maanedl. Rel. for Juni 1695 S. 1003: Hans Kongl. Majestæt haver sig udi denne Maaned mestendeel paa Rosenborg opholdet, og betient sig der det angenemme Sommer-Veyr.

Dekoration er blevet udført i Aaret 1695. Trods sin Sygdom forsømte Kongen ikke Statssagerne; thi naar det var Postdag, kom Ministrene til ham paa Rosenborg for at referere. Der blev ogsaa regelmæssig holdt Gudstjeneste paa Rosenborg hver Søn- og Helligdag; den første Søndag gav Kongen 4 Rdlr. i Tavlen, de andre Gange 2 Rdlr.[1]). Den Prædiken, som blev holdt Søndagen den 7. Juli, maa utvivlsomt have grebet Kongen dybt; thi Fredag Aften var der kommen en Kurér med det Budskab, at hans tyveaarige Søn Prinds Christian var død i Ulm paa sin Rejse til Italien, hvorfor Alle vare klædte i den dybeste Sorg.

Kongens stadige Ophold paa Rosenborg varede, med en kort Afbrydelse i Dagene fra den 16. til den 19. Juli, indtil den 23. samme Maaned; han forlagde derpaa Residentsen til Jægersborg og senere, hen paa Efteraaret, til Kjøbenhavns Slot; men han aflagde dog i denne Periode endnu adskillige Gange Besøg paa Rosenborg[2]), hvor han ofte spiste til Middag, ligesom han ogsaa der beskjæftigede sig med Statssager; enkelte Gange overnattede han ogsaa der[3]). Kronprindsens Fødselsdag den 11. Oktober blev fejret i den hollandske Kjøkkenbygning ved et stort Taffel, ved hvilket Fyrsten af Anhalt var tilstede; der hørtes Vokal- og Instru-

---

[1]) 2. 9. 16. 23. 24. og 30. Juni, 2. 7. 14. og 21. Juli. Partikulærkassens Regnsk. og Rostg. Manuskr.

[2]) 3. 13. 20. og 26 August, 7. 12. 13. og 14. September (da der blev skudt om en Hest), 28. September, 8. 11. 16. 24. 25. 26. og 30. Oktober, 2. 4. 5. 6. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 18. 23. og 26. November, 12. og 16. December.

[3]) 24.—25. Oktober, 4.—5. 5.—6. 8.—9. 9.—10. 10.—11. 11.—12. 12.—13. November.

mentalmusik og Stykkers Løsning[1]). I November Maaned residerede Kongen paa Rosenborg fra den 8. til den 13., og der blev da, tildels af denne Grund, flere Gange holdt Taffeler her for det hele kongelige Herskab[2]); to Gange, den 6. og 8., holdtes disse i den hollandske Kjøkkenbygning. Før Taffelet den 13. November gav Kongen Audients til en Hofmester fra Meklenborg, som formodentlig var kommen hertil i Anledning af Kronprindsens Formæling.

Forinden Kongen i Foraaret 1696 for en længere Tid opslog sin Residents paa Rosenborg, havde han gjentagne Gange aflagt Besøg der eller var paa sine Kjøreture tagen igjennem Haven[3]). Paa Dronningens Fødselsdag den 27. April tog Kongen tidlig til Rosenborg, hvorhen Ministrene ogsaa begave sig med Brevene, da Posten var kommen; ved Middagstid kom Dronningen, Kronprindsen, den kongelige Prindsesse og Prindsen af Hessen og spiste i den hollandske Kjøkkenbygning; efter Taffelet deltoge Kongen og Prindsen af Hessen i en Ringrenden i Baade, medens Dronningen og Kronprindsen kjørte tilbage til Kjøbenhavns Slot. Om Eftermiddagen blev der holdt Assemblé paa Rosenborg, hvorhen Dronningen og Kronprindsen ankom henimod Aften, og det hele Herskab begav sig da til Huset ved Volden, hvor de strax gik tilbords ved et herligt an-

---

[1]) Bircherods Dagbøger S. 309 og Rostg. Manuskr.
[2]) 6. 8. 9. 11. 12. og 13. November.
[3]) 2. 15. Januar (Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 625), 30. Januar, 13. Februar, 5. 10. 21. og 28. Marts, 2. April (da han spadserede omkring i Haven), 4. 6. 15. 16. 18. 21. 22. 24. 25. 26. og 27. April, 4. og 6. Mai.

rettet Taffel. Da de havde sat sig, viste der sig en Triumfvogn med fire Heste for, den ene hvid med gront Seletoj og grønne Fjer, den anden en Blaaskimmel med rødt Seletoj og røde Fjer, den tredie gul med blaat Seletoj og blaa Fjer og den fjerde sort med gult Seletøj og gule Fjer; Kudsken var klædt i romersk Dragt, og paa Vognen sade to Trompetere, som, da man nærmede sig Huset, blæste en Marsch, medens en Fama, der stod bagved dem, tre Gange udraabte i et stort Horn: Vivat Charlotta Amalia. Da Vognen var kommen til Huset, stege tre Akademister ud af den og traadte hen til Taffelet; desværre savnes der Efterretning om, hvad der herefter passerede[1]).

Som ovenfor bemærket opslog Kongen sin Residents paa Rosenborg om Foraaret; dette skete den 12. Maj, og Dagen efter begyndte han her en Badekur. Medens denne varede, kom Hoffet i Reglen om Aftenen til Rosenborg for at holde Taffel der. Kongen synes i det Hele taget dengang at have befundet sig temmelig vel, idet han stadig foretog Udflugter tilvogns og tilhest, ligesom han ogsaa enkelte Gange skjød til Skive; den 18. og 19. Maj blev han portræteret; ved Ophoret af Badekuren, den 30. Maj, befandt han sig »Gud were loffued naaget bedere vdi kneet og laarene»[2]).

---

[1]) Rostg. Manuskr. I sin Dagbog (Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 566) skriver Kongen: »war Droningens fødtselszdag som wie holte vdi rosenborgs haffue, og holte den feete hele dagen igennem.« Festen omtales ogsaa i Maanedl. Rel. S. 26 og i Bircherods Dagbøger S. 318.

[2]) Kongens Dagboger i Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 567—568. — I Kongens Taffel den 15. Maj deltoge Grev Reventlou, Baron Juel, Overkammerjunkeren, Generallieutenant Pless samt Jessen og

Efter en Udflugt til Østrup og Jægersborg i Dagene fra den 3. til den 5. Juni vendte Kongen atter tilbage til Rosenborg, hvor han fra den 8. til den 28. samme Maaned brugte en Mælkekur[1]); da han, saalænge den varede, ikke kunde deltage i Taffelerne, kom Kongefamiliens Medlemmer paa denne Tid først efter Aftensmaaltidet til Rosenborg for at besøge ham; de tilbragte Tiden med at spadsere i Haven eller med at spille med Kongen; han var dog ikke saa lidende som det foregaaende Aar, idet han kunde undvære Rullestolen, og han spadserede ofte i Haven, endogsaa under et stærkt Regnvejr den 11. Juni; en Lidelsesfælle, Gehejmeraad Knuth, som paa samme Tid brugte Mælkekur, nød bemeldte Dag sin Middagsmælk sammen med Kongen paa Rosenborg. Kongen varetog som sædvanlig sine Forretninger, idet Ministrene paa Postdagene kom til ham paa Rosenborg, ligesom han ogsaa beskjæftigede sig med militære Sager; den 17. Juni kom saaledes Generalmajor Munch med sine Folk til Rosenborg og proberede nogle store Musketter i Haven, og den 24. Juni exercerede Kongen tre Musketterer, som havde Bajonetter i deres Flinter.

Medens Mælkekuren varede, havde Kongen kun maattet nyde Mælk, hvortil han undertiden spiste noget Franskbrød, men da den ophørte, begyndte han at nyde

---

Harboe. — Kongens Ophold paa Rosenborg paa denne Tid omtales i Maanedl. Rel. S. 33 saaledes: Ved denne angenehme May-Maaneds Tid opholder sig Hans Kongelige Majestæt Voris Allernaadigste Herre mest paa Rosenborg, og Hans Kongl. Høyhed med sin Gemahlinde paa nye Amager.

[1]) Kongens Dagbøger i Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 568 og Rostg. Manuskr.

Kjødmad; han spiste saaledes den 29. Juni Hønsekjødsuppe og en stegt ung Kapun og drak dertil Rødvin med destilleret Brondvand, hvilken Drik han den 3. Juli ombyttede med Rhinskvin og Dekokt, og den 6. Juli kunde han igjen deltage i Taffelerne. En ringe Upasselighed den 8. Juli, da han paa Grund af Snue maatte gaa tilsengs om Eftermiddagen, viste sig kun at være forbigaaende, idet han Dagen efter befandt sig noget bedre.

Efter at Kongens Ophold paa Rosenborg havde varet et Par Maaneders Tid, begav han sig den 14. Juli til Jægersborg »der it tag at were«[1]), og om Efteraaret forlagde han Residentsen til Kjøbenhavns Slot; han aflagde dog endnu i den øvrige Del af Aaret adskillige Besøg paa Rosenborg[2]), hvor han et Par Gange overnattede[3]), den ene Gang, den 21.—22. August, fordi han havde brugt Damp til Ørene. Den 12. September overværede han nogle Artilleriøvelser i Haven, hvor der blev kastet nogle Granater, og den 4. Oktober kom hele det kongelige Herskab til Rosenborg for at bese en stor Himmelglobus af Kobber, som »en fremmed Raad og Mathematicus fra Jena ved Navn Dr. Erhard Weigel« i August Maaned havde opstillet ved Slottet, og som var forsynet med forskjellige Potentaters Vaabner istedetfor de sædvanlige Stjernebilleder; den var indrettet saaledes, at den af en eller to Personer ved Hjælp

---

[1]) Kongens Dagbøger a. St. S. 569.

[2]) Han var her saaledes den 21. 22. og 29. Juli, 5. 21. og 22. August, 11. 12. og 24. September, 4. 6. 10. 15. og 17. Oktober, 5. 12. og 25. November.

[3]) 21.—22. August, 11.—12. September.

af en Maskine kunde drejes een Gang rundt i 24 Timer, og naar man stod inden i den, viste der sig ved høj lys Dag alle synlige Stjerner i deres rette Orden paa Grund af det Lys, som faldt ind gjennem de i den borede Huller; for dette Arbejde var der ialt blevet udbetalt Dr. Weigel 3000 Rdlr[1]).

I Aaret 1697 residerede Kongen ikke paa Rosenborg som de to foregaaende Aar, men han aflagde dog ofte Besøg der[2]), ligesom Kongefamilien ikke sjældent holdt Taffel der[3]); medens man den 13. Juni sad ved Aftensbordet, kom der Efterretning om, at der ved Uforsigtighed med en Tobakspibe var opstaaet Ildebrand paa Ny Amager, hvorfor det kongelige Herskab efter Taffelet kjørte til Brandstedet for at se paa Ilden, ved hvilken det paagjældende Hus næsten nedbrændte. — Tvende

---

[1]) Tage-Register Christian des Fünften S. 332, Partikulærkassens Regnskaber. — I sin Lovtale over Christian den Femte, holdt ved Ordenshøjtideligheden paa Rosenborg den 28. Januar 1810, siger Schønheyder: Den berømte jenaiske Professor Erhard Wejgel havde udtænkt en stoer Verdensmaskine, som skulde forestille alle Forandringer paa Himlen. For at bestride Omkostningerne, havde han forgjeves henvendt sig til andre Fyrster. Hos Danmarks Konge fandt han Understøttelse, og Kunststykket blev fuldført.

[2]) 8. 14. 19. og 27. Januar, 18. og 24. Februar, 8. 12. og 13. Marts, 3. 10. 12. 13. 14. 20. 21. 22. 25. 27. og 28. April, 2. Maj, 9. 13. 14. 15. 16. 17. 19. 22. 23. 24. 25. 27. 28. 29. og 30. Juni, 1. 6. 7. 10. 11. 17. 18. 19. og 29. Juli, 12. og 16. August, 2. Oktober, 24. November, 2. og 9. December. — Den 16. November kjørte Kongen forbi Rosenborg.

[3]) 21. 22. 27. og 28. April, 2. Maj, 9. 13. 14. 15. 16. 17. 19. 22. 23. 24. 25. 27. 28. Juni (sidstnævnte Dag i Anledning af Kronprindsens nyfødte Søns Daab, jvfr. Nationaltidende 9. Maj 1880 Nr. 1443), 29. og 30. Juni, 1. 11. 18. og 19. Juli samt 12. August (sidstnævnte Dag holdtes Taffelet i Eremitagen eller den hollandske Kjøkkenbygning).

større Festligheder fandt Sted paa Rosenborg i bemeldte Aar, nemlig paa Dronningens Fødselsdag den 27. April, da der blev holdt Middagstaffel i Lysthuset ved Volden, og den 25. Juni, da Kongeparrets 30 Aars Bryllupsdag blev fejret der med stor Pragt. Hoffet havde sidstnævnte Dag spist til Middag hos Statholderen Ulrik Frederik Gyldenløve, hvorefter Kongen tog til Rosenborg, medens Dronningen, Kronprindsen og den kongelige Prindsesse begave sig til Kjøbenhavns Slot; herfra toge de dog atter Kl. 6 til Statholderen og diverterede sig med Spil og anden Lystighed, men henimod Kl. 7 kom Kongen for at afhente Dronningen, og da de kom til Rosenborg, blev der strax saluteret med 9 paa Volden staaende Kanoner. Taffelet fandt Sted i det firkantede Hus ved Muren og var arrangeret af Hofmarskal von Osten. Bordet, der stod mellem Pommerants- og Citrontræer, var i Form af en kongelig Krone, alle Retterne vare garnerede med Roser og begge Majestæters Navnechiffre, dannede af Pommerantser og Citroner, vare anbragte paa Bordet. Ved hver Skaal lode Trompeterne og Hærpaukerne sig lystig høre, og Kanonerne tordnede paa Volden. Først sent paa Natten endte denne glimrende Fest[1]).

I Aaret 1698[2]) var Kongens Helbred ikke godt; thi først den 2. Marts kunde han kjøre ud, og Turen gjaldt da Rosenborg, hvor han ogsaa senere i Løbet af Aaret, ofte sammen med det øvrige kongelige Herskab, aflagde adskillige Besøg[3]); han residerede imidlertid heller

---

[1]) Rostg. Manuskr., Maanedl. Rel. S. 138, Tage-Register Christian des Fünften S. 344, 345.
[2]) Jvfr. Beckers Kvartalskr. Orion I. S. 25 ff. og Rostg. Manuskr.
[3]) Kongen var her den 18. 22. 23. og 24. Marts, 4. og 18. April,

ikke det Aar paa Rosenborg, men overnattede kun enkelte Gange der[1]). Den 23. Marts var han til Middag hos Hans Koch tilligemed Kronprindsen, Fyrsten af Anhalt, Hertugen af Würtemberg, Prindsen af Tillenburg, Statholder Gyldenløve, Overkammerjunker Knuth, Generalmajor Cormaillon og Marskallerne Osten og Hahn, og den 13. Juli havde Slotsforvalteren atter fornemme Gjæster til Middag, nemlig, foruden Kongen, de to unge Gyldenløver, Overkammerjunkeren, Admiral von Støcken og Marskal Osten; iøvrigt fandt Taffelerne Sted afvexlende i den hollandske Kjøkkenbygning[2]) eller i Dronningens Gemak[3]) eller i selve Haven[4]). — En Adspredelse af en ejendommelig Art havde Hoffet den 15. Maj; en Konduktør fra Norge havde nemlig før Taffelet anstillet nogle Forsøg med en af ham opfunden Maskine til at gaa paa Vandet, men da en Person, som var an-

---

4. 8. 15. 18. Maj (da han besaae Tapeterne), 21. og 22. Maj, 1. Juni (da Overkammerjunker Knuth, Gehejmeraad Gabel, Generalmajorerne Munch og Cormaillon, Admiral von Støcken og Marskal von Osten deltoge i Taffelet), 15. og 23. Juni, 13. 22. 23. (Danske Saml. 2. R. 6. B. S. 57), 24. 25. 27. 28. 29. 30. og 31. Juli, 1. 2. 3. 5. 6. og 31. August, 12. 13. 15. 17. og 18. Oktober.

[1]) 24.—25. 28.—29. 29.—30. Juli, 31. Juli—1. August, 1.—2. 2.—3. 5.—6. August.

[2]) Den 24. Marts (i dette Taffel deltoge Kongen, Dronningen, Fyrsten af Anhalt med Gemalinde, Prindsessen af Homburg, Hertugen af Würtemberg, Prindsen af Tillenburg, General-Admiral-Lieutenanten og Statholderen Gyldenløve, Grev Reventlou, Generalmajor Cormaillon og Marskal von Osten; derimod vare Kronprindsen og Kronprindsessen forhindrede ved Tandpine og den kongelige Prindsesse ved en Upasselighed, som havde varet fra den 13.), den 4. Maj (bemeldte Dag spiste Overkammerjunkeren samt Generalmajor Cormaillon og Marskal von Osten hos Kongen.)

[3]) 18. Maj.

[4]) 8. Maj.

sat ved Tøjhuset, i ikke ganske ædru Tilstand derpaa forsøgte at gjøre ham det efter, vippede han om med Maskinen og faldt i Vandet, saa at han dygtig gjennemblødt maatte trækkes op; Badet synes dog at have bragt Rusen til at fordunste; thi han forfriskede sig strax med et nyt Glas Vin.

Da Kongen paa Grund af en Hofteskade var daarlig tilbens, maatte han stadig benytte Rullevognen, naar han var i Haven. Han fik imidlertid det Raad at bruge Druebade, hvorfor der blev forskrevet Druer fra Portugal[1]), men inden disse kom, tog han 17 Gange Rødvinsbade[2]), hvori der var kogt Egeløv og en Kryderpose; fire af disse Bade tog han paa Rosenborg, den 28. 29. og 31. Juli og 1. August[3]), og samtidig blev der anskaffet et Snørliv af en særegen Konstruktion til ham; dette Snørliv prøvede han gjentagne Gange paa Rosenborg[4]), i Reglen i Overværelse af Gehejmeraad Moth, en hollandsk Kirurg, Hofskræder Rossum[5]), der efter Kirurgens Anvisning havde forfærdiget Snørlivet, Hofskomageren og en Kleinsmed Mester Johan Gerdes, som boede ved Reformert Kirke. I Oktober ankom Druerne til Rosenborg, hvor Kongen den 12. 13. 15. og 18. indfandt sig for at bese dem, og hvor han den 13.

---

[1]) I Partikulærkassens Regnskaber for 1698 nævnes 600 Rdlr. til Druer fra Portugal.

[2]) I Partikulærkassens Regnskaber for 1698 omtales, at der var bragt Rødvin til Rosenborg.

[3]) Den 3. August vilde han ogsaa have taget Bad paa Rosenborg, men maatte opgive det, da Vejret var daarligt. Af de øvrige 13 Bade tog han 12 paa Badstuen ved Frederiksborg og 1 paa Eremitagen.

[4]) 23. 25. 27. og 29. Juli, 2. 3. og 6. August.

[5]) Partikulærkassens Regnskaber.

og 18. overværede deres Udpresning[1]); men da han den 19. Oktober var kommen tilskade paa Jagten i Jægersborg Dyrehave, blev der ingen Anvendelse for Druerne, og Skallerne bleve derfor den 26. Oktober bragte fra Rosenborg til Kjøbenhavns Slot og satte i Forvaring der.

Efter sit Uheld paa Jagten var Kongen længe sengeliggende, og først den 18. Marts 1699 om Eftermiddagen kunde han atter kjøre ud; Vejret var den Dag smukt, men der blæste en kold og skarp Vind; Turen gik over Volden forbi Vester- og Nørreport til Rosenborg, i hvis Have han kjørte omkring[2]). Iøvrigt indfandt Kongen sig i Løbet af Foraaret og Sommeren flere Gange paa Rosenborg[3]), hvor han ogsaa enkelte Gange overnattede[4]). Taffelerne holdtes i Reglen i den hollandske Kjøkkenbygning eller, som den ogsaa kaldtes, Eremitagen[5]). En Tid lang residerede han paa Frederiksborg, hvorfra han to Gange, den 24. Maj og 7. Juni, tog til Rosenborg for at give den polske Gesandt Voivod Galetski Audientser[6]). Kongens Helbred var i Slutningen af Juni begyndt at blive bedre[7]), idet han fik

---

[1]) Den 15. Oktober var Kongen ledsaget af General Cormaillon, Gehejmeraad Moth, Amtmand Rabe, Marskal von Osten og Justitsraad Rømer.

[2]) Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 635.

[3]) Kongen var her den 21. Marts, 1. 8. 24. og 25. Maj, 7. 8. 20. 21. 22. 28. 29. og 30. Juni, 11. 12. 24. 25. 26. og 27. Juli, 1. 2. og 3. August.

[4]) 24.—25. Maj, 7.—8. 20.—21. 21.—22. 28.—29. Juni, 24.—25. Juli, 1.—2. August og maaske endnu enkelte andre Gange, hvilket imidlertid ikke med Sikkerhed kan ses af Kilderne.

[5]) 21. 29. og 30. Juni, 12. 25. og 26. Juli, 2. August. Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 639 og Rostg. Manuskr.

[6]) Nye Tidender S. 34, 41.

[7]) I Nye Tidender for Juni 1699 S. 42 læses: Den 28. have vi

større Appetit, men en Maanedstid efter gik det atter tilbage; den 2. August deltog han vel i Middagstaffelet paa Eremitagen ved Rosenborg, men nød kun lidet, og ved Aftenstaffelet spiste han slet Intet; om Natten befandt han sig ilde, havde Hoste og kastede op; næste Dag, den 3. August, indfandt Kronprindsen sig paa Rosenborg og spiste til Middag sammen med sin Fader, men Kongen befandt sig atter ilde efter Taffelet og maatte lægge sig til Hvile, inden han tog til Jægersborg, hvorhen hele det kongelige Herskab da begav sig[1]. Dette blev hans sidste Besøg paa Rosenborg, og tre Uger efter hensov han paa Kjøbenhavns Slot[2].

---

igien havt den Glæde at seé H. Kongl. Majest. her i Staden fremfare, hvor Hans Maj. nogle Dages Tiid til denne Maaneds Udgang forbliver paa sin Rosenborg, derfra H. Majest. igien da agter sig til Fridriksborg. Hans Bedring omtales i Rostg. Manuskr.

[1]) Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 641.

[2]) Christian den Femte efterlod i rede Penge paa Rosenborg 140000 Rdlr. i Guld, jvfr. Nyt hist. Tidsskr. 2. B. S. 615; at der i hans Tid paa Rosenborg opbevaredes større Summer, ses ogsaa af den svenske Gesandts Relation af 27. Novbr. 1682 i Danske Saml. 2. R. 5. B. S. 105.

Slotsforvaltere i det 17de Aarhundrede.

Markus Wiblitz	1606—1623.
Knud Hansen	1623-c.1632.
Laurits Nielsen Randulf	1633—1634.
Peder Nielsen	1635—1637.
Johan Funck	1638—1645.
Esaias Andersen	1645.
Hans Hansen	1645—1648.
Bertel Jensen	1648—1650.
Hans Rostgaard	1650—1656.
Johan Hack	1656—1663.
Anders Thomsen	1663—1670.
Anders Madsen	1670—1681.
Hans Eilersen Koch	1681—1703.

Historiske Efterretninger

om

ROSENBORG

samlede af

Dr. **P. Brock,**
Inspektør ved de danske Kongers kronologiske Samling
paa bemeldte Slot.

II.

Det 18de Aarhundrede.

Med nogle Afbildninger samt et Portræt af
Major Cæsar August von Wilster.

Kjøbenhavn.
Lehmann & Stage.
1882.

Hoffensberg & Traps Etabl. Kjøbenhavn.

Frederik den Fjerdes Tid.
1699—1730.

Medens Christian den Femte i Slutningen af sin Regering ofte havde aflagt Besøg paa Rosenborg og flere Aar havde resideret der længere Tid ad Gangen, opholdt Frederik den Fjerde sig i Begyndelsen af sin Regering[1]) kun undtagelsesvis der, idet der netop i denne Periode blev foretaget endel Arbejder paa Slottet og i

---

[1]) I denne Periode blev der i Rustkammeret paa Rosenborg begaaet et Tyveri, ved hvilket to Par Pistoler og tre Flintegeværer bleve stjaalne; Gjerningsmanden blev dog snart udfunden; det viste sig, at det var en Musketer af Garden til Fods Christopher Vilhelm Mylius; han havde solgt Kosterne, men skaffede dem tilveje igjen med Undtagelse af Laasen til den ene Flint samt Sølvsigtet og Ringen. Synderen blev, i Betragtning af, at han havde begaaet Tyveriet paa et Sted, hvor Scepter og Krone opbevaredes, og hvor han selv ofte havde staaet paa Vagt, dømt til Galgen, men blev dog allernaadigst pardonneret med livsvarigt Arbejde i Jern paa Bremerholm, hvor han blev hensat den 15. Juni 1701. Da han havde været her i fire Aar, ansøgte han, samtidig med to andre Soldater, der for forskjellige Tyverier, blandt Andet af tre Svin, vare dømte til Galgen, saaledes at de skulde kaste Terninger om, hvem af dem der skulde hen-

Haven[1]). Der er saaledes fra disse Aar kun opbevaret en enkelt Beretning om et kongeligt Besøg paa Rosenborg, hvilket fandt Sted den 28. Februar 1703, da Frederik den Fjerde, efter at have ladet Hertug Frederik Vilhelm af Meklenborg »ophente udi sit Kabinet paa Kjøbenhavns Slot, hvor han hængte Ridder-Ordenen af Elefanten om hans Hals, siden samme Dag havde hannem paa Rosenborg hos sig til Gjæst«[2]).

Om Havens Udseende i denne Periode findes nogle Oplysninger i en Rejsebeskrivelse, som de Vrigny, der tilligemed den engelske Gesandt Vernon besøgte Danmark i Aaret 1702, har udgivet; han skriver Følgende herom[3]):

Haven maa anses for en meget smuk Spadseregang, og der er neppe nogen Stad, som har en saadan indenfor sine Volde, idet den udgjør en Femtedel af Byen. Den hører til et lille Slot eller Palais, som ligger nær

---

rettes, men som ligeledes vare blevne benaadede med Arbejde paa Livstid i Jern paa Bremerholm, om at maatte blive løsladt, idet han lovede, at han ærlig og tro til sit Livs Ende vilde tjene Hans Majestæt ved Kapitajn Schrøders Kompagni. Han fik da i Aaret 1706, som det hedder, »Afsked i Naade« og kom formodentlig atter i militær Tjeneste, dog ikke i Garden, da dennes højstkommanderende Officer Oberstlieutenant Thomas v. Weinigel (1702—1708, jvfr. Løvenskjold, Eft. om den kgl. Livgarde til Fods, Anhang) ikke vilde have ham der, fordi han oftere havde maattet kassere saadanne Fanger fra Holmen, som vare komne til Kompagnierne ved hans Afdeling. Geh. Ark. Ref. Sager 1705—1706, meddelt af Hr. fhv. Distriktslæge Sommer.

[1]) Friis, Saml. S. 108—113, Bruun, Frederik Rostgaard S. 194. — Det nuværende prægtige Stukkaturloft i Riddersalen skriver sig saaledes fra Begyndelsen af Frederik den Fjerdes Regering.

[2]) Bircherods Dagbøger S. 420.

[3]) Relation d'un voyage fait en Danemarc 1702, Rotterdam 1706, S. 221, 475-478, Travels through Denmark 1702, London 1707, S. 318—321, Friis S. 113.

ved Volden; dette er meget gammelt og omgivet af en Grav, over hvilken man kommer ad en meget smal Bro og gjennem en meget lille Port; omkring Slottet er en Gaard som en Platform, hvis Hjørner ere udskaarne som Bastioner, hvilket synes aldeles unyttigt. Haven er meget udstrakt og indeholder adskillige Tønder Land. Man finder i den mange Alleer besatte med smukke Træer, nogle Blomsterpartier og adskillige Statuer,[1] iblandt hvilke paa et Fodstykke en Løve kjæmpende

---

[1]) Allerede i Kjøbh. Amts Regnskab for 1673 (i Min. Ark., meddelt af Hr. Mejborg) omtales de fleste af de Statuer og Prydelser, som gjenfindes i Beskrivelserne over Haven fra en senere Tid. Der nævnes saaledes ved Eremitagen (nu Herkulespavillonen) et Kvindebillede af Kobber i Legemsstørrelse paa et Stenfodstykke (formodentlig Bathseba, jvfr. nedenfor); i Kavalergangen fandtes 4 store Billeder af Kridtsten i Legemsstørrelse, 77 »Postürbørn« af Kridtsten paa Stenfodstykker og 2 store høje Stenpiller hver med en stor, forgyldt Fugl ovenpaa; endvidere omtales Løven og Hesten paa et Stenfodstykke, 2 Kobberløver paa Stenfodstykker, 2 høje Stenpiller, hver med et Stenbillede paa, et stort Blybillede med en »Degen« i Haanden, 8 store Brystbilleder af Potteler, 43 hvide Brystbilleder af Gibs, alle paa Træfodstykker, 4 store Kridtstensbilleder, 20 store, runde Marmorkugler paa murede Fodstykker, 4 Træbilleder, en Mængde Urtepotter og Vaser af brændt Ler, 8 Brystbilleder af brændt Ler, 2 forgyldte Kupidobilleder af Bly samt 4 smaa Brystbilleder af Ler.

Af Inventarierne af 1718 S. 602—605 (i Slottets Arkiv) og 1731 S. 558—561 (tilhørende Hr. Slotsforvalter, Inspektør Carl Andersen) og de i disse tilskrevne senere Bemærkninger faaer man nogle nærmere Oplysninger om Statuerne og disses Fordeling i Haven i den første Halvdel af forrige Aarhundrede. I Lystkvartererne (den nuværende Exercerplads) stode saaledes fem større Billeder: Herkules af Bly, Saturn af gullandsk Sten, Diana, Mars og Venus af Kridtsten, alle paa Fodstykker af gullandsk Sten; af disse var Venus den skrøbeligste; »Efter foregaaende adskillige flikkerier paa dette Billede, er det endelig Ao. 1736 af ælde og forraadnelse smulet fra hinanden og nedfaldet; Stumperne og st[illegible]ne er taget strax udj øyesyn af General Bygmester Hr. Brigadier Hauser, og Hof-Bygmester Hr. Obrist Lieutenant Thura, og funden unøttig til nogen ting,

med en Hest, som bukker under, idet Løven sønderriver dens Side med sine Tænder og Kløer; Figurerne

---

og derfor er bleven udkastet som uduelig. Udj dets stæd er intet nyt kommen igien, men Postamentet staar bart siden den tiid »(Afgangsfortegnelse 1731—1744 S. 27, i Slottets Arkiv); endvidere fandtes her 52 Børnebilleder (16 af Bly, 30 af gullandsk Sten, 6 af Østerssten) paa Fodstykker af Træ, 20 store brune og røde Marmorkugler paa Plinther af sort og hvidt Marmor og med Kampestensfodstykker, endelig to Løver af Kobber paa Fodstykker af gullandsk Sten. »Af disse Løver blev Natten mellem d. 16. og 17. Febr. Anno 1744 den Eene bortstaalen, men fandtes synderhuggen, liggende nederst i Haugen. Tyvene som var 2 Granaderer og en Musquetair af Garnisons Regimentet, bleve attraperede og efter Dom afstraffede, med Kagstrygen, Brændemerke og Evig Slaverie. Det synderhuggede Kobber, som veiede 5 L℔ 9 ℔ er leveret til Kobber-Smeden Jacob Hövinghoff, deraf at forfærdige en ny Løve, som ikke endnu er kommen her til Stædet.« (Afgangsfortegnelse 1731—1744 S. 28). Den nye Løve blev dog færdig inden 1749 (Inv. 1731 S. 558). Af Fremstillingen af den nuværende Exercerplads i den danske Vitruv I. T. XXIX ses det, at disse Løver have ligget ved Kanalen, som dengang helt omgav Rosenborg, lige ud for det store Taarn; i Aaret 1785 bleve de ved Parterrets Omdannelse til Exercerplads flyttede (Marskall. Korresp. Prot. 1784—1785 S. 344—345) og formentlig anbragte paa deres nuværende Plads ved den saakaldte grønne Bro. — I »Bomhaverne mellem de to store Alleer« fandtes en Bacchus, en Bathseba, »som skal være Kopi af en oprigtig Original af Michael Angelo, hvilken Original skal fordum af en svensk Konge være bortført fra Prag og bragt til Sverig« (den danske Vitruv I. S. 44), og en Gladiator (Vitruv, a. St.), alle af Bly, paa Fodstykker af gullandsk Sten, Løven, der kjæmper med Hesten, af Kobber, paa et Fodstykke af gullandsk Sten, tre Portaler, de to af brunt og hvidt Marmor, det tredie af gullandsk Sten med forgyldte Kugler ovenpaa; endelig et Fuglehus gjort som en Grotte, jvfr. de Vrigny's Beskrivelse; dette blev, efter at dets Beboere, 31 Turtelduer, den 18. Maj og 23. Juli 1723 vare blevne flyttede til Fredensborg og Frederiksberg (Til- og Afgangsfortegn. 1719—1725 S. 67, i Slottets Arkiv), paa Grund af Brøstfældighed nedbrudt den 27. Juli 1723 (Inv. 1718 S. 603, Til- og Afgangsfortegn. 1719—1725 S. 68), og i Oktober samme Aar blev paa dets Plads opstillet »et fuldkommen stoert hvid Marmor Billede, som skal være Samson« (Til- og Afgangsfortegn. 1719—1725 S. 24, Inv. 1731 S.

ere i naturlig Størrelse og udførte i forgyldt Bronce. Der er i Rosenborg Have en meget lang Allé, som

---

559); denne Statue, som Frederik den Fjerde havde kjøbt i Aaret 1709 i Italien af Baratta, havde først været anbragt i Haven bag Ridebanen ved Kjøbenhavns Slot; i Aaret 1740 blev den overmalet og til Vinterbrug iført en stor Sejldugskappe (Meier, Fredensborg S. 39—40); da Eremitagen i Aaret 1773 blev ombygget af Harsdorff (Friis S. 126—127), blev Statuen flyttet til denne Bygning (Berl. Tid. 1773 Nr. 66), hvor den endnu har sin Plads. — I den ene af Alleerne (Kavalergangen) fandtes to Kampestenssøjler med forgyldte Kugler ovenpaa, fire høje Billeder af Kridtsten: Pallas og Venus paa Fodstykker af gullandsk Sten, Pluto og Proserpina paa Kridtstensfodstykker; bag Proserpina stod et Bord med Plade af Østerssten paa en muret Fod; endelig 67 Børnebilleder (2 af Bly, 6 af gullandsk Sten, Resten af Kridtsten), af hvilke 24 stode paa Fodstykker af gullandsk Sten og Resten paa Kridtstensfodstykker; af disse blev i Aaret 1737 stjaalet det ene Blybillede, istedetfor hvilket der i 1741 blev opstillet et andet lille Blybillede, udført af Ehbisch; det fremstillede Apollo med »Skildt« og Harpe i Haanden (Inv. 1731 S. 560, Afgangsfortegn. 1731—1744 S. 28, Meier, Fredensborg S. 178). — Omkring den saakaldte firkantede Park stode 12 Portaler af gullandsk Sten med forgyldte Kobberkugler ovenpaa; to af disse bleve bortstjaalne 1725 (Inv. 1718 S. 605) og vare endnu ikke erstattede med nye i 1731 (Inv. 1731 S. 561); af de tiloversblevne 10 Kugler bleve endvidere 8 stjaalne Natten mellem den 20. og 21. April 1737, hvorefter der 1741 blev anbragt smaa Kugler af Bremersten i deres Sted (Afgangsfortegn. 1731—1744 S. 27). I Parken stod et Bathsebabillede af Kobber i Legemsstørrelse, hvilket vejede 41½ Lispund; dette lod Christian den Sjette 1738 sønderhugge udi smaa Stykker under Tilsyn af Brigader og Generalbygmester Hauser (Afgangsfortegn. 1731—1744 S. 24—25), og Aaret efter (Meier, Fredensborg S. 140, 175, 178, Inv. 1731 S. 560) blev der istedetfor anbragt en Sandstensgruppe af le Clerc, fremstillende en Dreng siddende paa en Svane, hvilket Billede blev malet hvidt; efter at have gjort Tjeneste omtrent 100 Aar blev denne Gruppe i 1837 erstattet af den nuværende, der er udført af Freund. (Den nu paa Fredensborg, jvfr. Meier a. St., staaende Bathsebastatue, der er af Bly, kan saaledes ikke være den nysnævnte, men maa være den tidligere omtalte, der stod i »Bomhaverne« mellem de to Alleer). Endelig stod der tvert overfor Slottet to Billeder i Legemsstørrelse,

strækker sig over hele Havens Brede (Kavalergangen), og som er besat med smaa Billedstøtter, der fremstille Børn i alle mulige Stillinger, hvilke vilde afgive et meget behageligt Skue, hvis de havde været godt udførte. De ere af Bly eller Gibs og meget klodsede, og de fleste af dem ere revnede eller lemlæstede, da Haven i nogle Aar er bleven meget forsømt; men den nuværende Konge, som holder af Orden, vil sætte den i bedre Stand; man har allerede begyndt at arbejde derpaa og paa at istandsætte og indrette Springvand. Der er en Labyrinth [1]), i hvis Midte der er en Glashal, og man er nu ifærd med at plante en ny, som om 10 til 15 Aar vil blive meget smuk. Man finder desuden flere smaa Lysthuse og to andre Haller med en Slags Grotte, hvor der er Guirlander og andre Prydelser af Muslingskaller, hvilke ere meget godt udførte; ovenover er der et Fuglehus. Jeg maa ikke forglemme det smukke Orangeri, hvis Tag, efter hvad man har forsikkret mig, har kostet over 60,000 Daler, da det helt bestaaer af Plader af rødt Kobber, som kunne tages af og sættes ind igjen efter Behag. Dette Orangeri har en meget stor Udstrækning, da det er bygget langs med Muren ved Nordvestsiden af Volden. Kort sagt, denne Promenade er meget smuk, og der er tilstrækkeligt Terræn til her at indrette en prægtig Have. Mod Nordost er der en Kanal i hele Havens Længde; den er temmelig bred, og paa den Side, der vender mod Haven, er der en Allé af Træer afbrudt af en grundmuret Bygning paa een Etage, hvis Forside vender ud mod en af Tværalleerne (Eremitagen, nu Herkulespavillonen). Denne Kanal vilde være meget smuk, hvis den anden Side ogsaa havde været besat med Træer

---

Apollo og Diana, af gullandsk Sten paa Fodstykker af samme Materiale.

Samtlige her nævnte Statuer og Prydelser fandtes endnu i Haven i Aaret 1749, da de ifølge Inv. af 1731 bleve afleverede til Gartner Bruhn; endel af dem omtales endnu 1772 og de nærmest følgende Aar, jvfr. Friis S. 123 ff.

[1]) I. S. 113 Anm.

eller Buske, som kunde skjule nogle gamle, stygge Huse i den Del af Byen. Ved Enden af Haven mod Sydvest, paa den anden Side af Muren, er der bygget en Reformert Kirke.

Slotsforvalteren Hans Kochs Hustru, Dorthe Rasmusdatter Lund, mistede i Begyndelsen af Aaret 1701 sin Moder; den 28. Januar blev det bevilget, at der over hende maatte parenteres, desligeste Liget begraves om Aftenen, og Sangklokkerne lade sig høre en Time efter den ordinære Tid[1]). To Aar efter blev hun Enke, og ved aabent Brev, dateret Jægersborg den 25. Juni 1703, blev det tilladt, at Hans Kochs Lig om Aftenen maatte hensættes, og at det maatte blive staaende paa Gulvet for Koret i Kirken, medens Parentationen varede, samt at Sangklokkerne ved Ligbegængelsen maatte lade sig høre to Timer over den forordnede Tid[2]). Efter Mandens Død ansøgte hun Kongen om at maatte faa en liden Naadsens Penge eller ogsaa Koldbjerg og Sjørup Sognes Kongetiender i Kalø Amt, idet hun paaberaabte sig, at hun ikke havde faaet noget Naadsens Aar efter sin afdøde Mand, ligesom ej heller de gamle Klæder, som opbevaredes paa Rosenborg, og som Kongen, efter hvad hun paastod, havde lovet hende, vare blevne hende

---

[1]) Sjæll. Reg. 42. 17—18.

[2]) Sjæll. Reg. 43. 87, meddelt af Hr. Arkivassistent Krarup. — Med Hensyn til, hvad der tidligere (I. S. 126) er bemærket om, at Hans Koch som Livkarl hos Christian den Femte havde havt en Slags Rustmesterbestilling, skal det tilføjes, at det vistnok er ham, som omtales i den franske Gesandts Relation af 9. Marts 1680 (Danske Saml. 2. R. 4. B. S. 160), hvor det hedder, at Kongen er meget fortrolig med et Menneske af ringeste Stand ved Navn Hanceq (ɔ: Hans Coq, ikke, som a. St. antaget, Hansen), der passer de Vaaben, han bruger, og som til hvilkensomhelst Tid kan træde ind i hans Værelse, ligesom han er meget familiær med Kongen.

følgagtige, da hun overleverede Inventariet. Da hun ikke fik noget Svar, gjentog hun sin Ansøgning; den blev imidlertid afslaaet den 3. November 1705, idet det hedder, at hun ikke var nogen fattig Enke, men havde Midler og sit eget Hus[1]), og med Hensyn til de gamle Klæder paa Rosenborg siges det i Resolutionen, at Kongen selv havde taget dem i Øjesyn, og at de vel ikke havde nogen Værdi, men at han dog nærede Betænkeligheder ved at bortskjænke dem paa Grund af deres Betydning som Antikviteter, og fordi de vare Minder om hans salige Forfædre, der selv havde baaret dem[2]).

Efter Hans Eilersen Kochs Død blev

Jørgen Nahmensen eller Nummesen Slotsforvalter paa Rosenborg[3]). Hans Navn synes allerede at forekomme i Aaret 1668, idet et Hus paa Nørregade i Grundtaxten for bemeldte Aar angives at tilhøre en Jørgen Nauffnesøn[4]). Han havde begyndt sin Løbebane som Fyrbøder 1676 efter Johan Suhr, og i denne Stilling havde han blandt Andet havt Tilsynet med Kongens Hund; han opføres saaledes i Regnskaberne under 31. Juli 1681 med et Beløb for nogle Sølvplader og et Halsbaand til Hunden og 1683—1685 med 40 Rdlr.

---

[1]) I Grundtaxten af 1689 omtales 6 Vaaninger i Adelgade Nr. 251 som tilhørende Hans Eilersen Forvalter. Kjøbh. Dipl. III. S. 743.

[2]) Rentekammerets Rel. Prot. 57. 16, Rel. 57, meddelt af Hr. Arkivassistent Bloch.

[3]) Hvor ingen anden Kilde er angiven, hidrøre Oplysningerne om Jørgen Nahmensen fra Partikulærkassens Regnsk. i Geh. Ark.

[4]) Kjøbh. Dipl. II. S. 821.

aarlig til Underholdning af en Dreng, som holdt Hunden ren; endnu i Slutningen af 1687 benævnes han Fyrbøder, men blev, som det synes 1689, Kammertjener hos Kongen med en aarlig Løn af 600 Rdlr. og 30 Rdlr. i Nytaarsgratiale; 1699 blev hans Løn forhøjet til 800 Rdlr. og hans Nytaarsdouceur til 40 Rdlr.; efter Christian den Femtes Død fik han den 5. September 1699 50 Rdlr. til en Sørgeklædning. Han havde været gift med en Datter af Præsident i Borgretten Hans Hjort, men hun var allerede død 1689, Aaret efter sin Fader[1]). Hans Svigermoder Catharine Sophie Meyer, der i 13 Aar overlevede sin Mand, gav Jørgen Nahmensen den 20. Januar 1701 Afkald paa Arv efter Datteren og skjænkede ham for hans kjærlige Omgængelse 2000 Rdlr. i Gaarden, hun boede i[2]); denne testamentariske Bestemmelse, der blev konfirmeret den 29. næstefter, er, som det fremgaaer af Intimationen, affattet paa Svigermoderens Dødsleje[3]); thi faa Dage efter Testamentets Udstedelse fik Jørgen Nahmensen den 25. Januar Brev (hvori han benævnes Christian den Femtes forrige Kammertjener) angaaende hendes Begravelse; det blev herved tilladt, at Liget maatte staa over Jorden nogle Dage over den ordinære Tid, samt at Ligkisten maatte betrækkes med Sort og Stuen, hvori Liget stod, behænges med Sort, hvorhos Ligbegængelsen maatte finde Sted om Aftenen og Sangklokkerne lyde

---

[1]) Personalhist. Tidsskr. I. S. 201.

[2]) I Grundtaxten af 1689 omtales Præsident i Borgretten Hans Hjorts Enkes Hjørnehus i Lille Kirkestræde Nr. 201. Kjøbh. Dipl. III. S. 670.

[3]) Sjæll. Reg. 42. 18—20.

en Time over den tilladte Tid[1]). Begravelsen fandt Sted den 31. Januar i Nikolajkirke, hvor den Afdøde blev stedet til Hvile i Gravstedet Nr. 14 Nord for Koret ved sin forudgangne Mands og Datters Side[2]).

Da Jørgen Nahmensen var bleven Slotsforvalter paa Rosenborg, tog han sin Søsterdatter Helene Juliane Jørgen Lachmansdatter, der var opkaldt efter hans afdøde Hustru, i Huset til sig, og da han ingen Livsarvinger havde, indsatte han hende under Pesten 1711 til sin Universalarving; af hans Rosenborg den 29. August 1711 daterede Testamente[3]) fremgaaer det, at han dengang i tredive Aar havde været en Omgangsven af Kunstneren Magnus Bergs Svigerfader, Raadmand Jens Kuur, som han ønskede beskikket til Værge for Universalarvingen; naar Jens Kuur døde, da skulde hendes Svoger Skipper Klaus Petersen overtage Værgemaalet for hende. Nogle andre Slægtninge af Testator bleve betænkte med ikke ubetydelige Gaver; saaledes skulde hans Søster Ellen Nahmensdatter have en kongelig Obligation paa 500 Rdlr.; endvidere skulde Hr. Jens Seiling, der var gift med en anden Søsterdatter, Edle Marie Jørgen Lachmansdatter, og som i sin Tid havde laant 500 Rdlr. af Jørgen Nahmensen, have et Beløb af 200 Rdlr. af Gjælden eftergivet, medens Resten 300 Rdlr. skulde betales til Jørgen Nahmensens Søstersøn Niels Jørgensen Lachman, som gik i Frederiksborg Latinskole; disse Penge skulde anvendes til hans Studiers Fortsættelse og Hjælp til et Par Aars Udrejse

---

1) Sjæll. Reg. 42. 16—17.
2) Personalhist. Tidsskr. I. S. 201.
3) Sjæll. Reg. 49. 484—487.

paa fremmede Universiteter i Tydskland. Af Testators Tjenestefolk skulde Margrethe Christensdatter Seiling[1]), der havde været hos ham paa tolvte Aar, have 500 Rdlr. og Halvdelen af Indboet og Jørgen Marcussen, der havde tjent ham i over tyve Aar, 300 Rdlr. De Fattige ved Konventhuset skulde have 150 Rdlr. og Fattigskolen ved Trefoldighedskirken 50 Rdlr. Jørgen Nahmensen undgik imidlertid dog Pesten og levede endnu adskillige Aar derefter.

Foruden sit Embede som Slotsforvalter havde Jørgen Nahmensen tillige andre Bestillinger; saaledes nævnes en Smeltehytte i Amalienborg Have i Forbindelse med hans Navn, ligesom han ogsaa synes at have havt Noget med de kongelige Pager at gjøre. Hans Stilling som Slotsforvalter bragte ham ogsaa i Forhold til Militæretaten, idet Hestgarden havde sine Heste i Stalden ved Rosenborg, og Vagten paa Rosenborg, der bestod af en Lieutenant, to Underofficerer og tolv Mand, i Tidsrummet fra den 17. December 1712 til den 18. November 1716 fik Lønningerne udbetalte gjennem ham; Lieutenanten havde 4 Rdlr. ugentlig i Kostpenge, Underofficererne hver daglig 3 Skilling lybsk og de Menige hver 2 Skilling lybsk i Lønning; dette hans Forhold til Vagtmandskabet har maaske givet Anledning til, at hans Efterfølger fik en militær Titel og som Følge heraf en militær Charge.

---

[1]) Hun var født den 20. Juli 1680 og blev 1720 gift med ovennævnte Niels Jørgensen Lachman, der da var bleven Sognepræst til Vester Tørslev og Svenstrup i Nørhald Herred, Randers Amt; hun døde den 22. Februar 1726. Niels Jørgensen Lachman var født den 29. Januar 1691 og døde den 2. Maj 1763. Wibergs Præstehist. 3. S. 409—410.

At de kongelige Besøg paa Rosenborg i de første Aar af Jørgen Nahmensens Funktionstid have været sjældne, fremgaaer af et Digt forfattet af en Embedsmand, hvis Forretninger knyttede ham til Kjælderen paa Slottet, i Anledning af den mindeværdige Begivenhed, at Kongefamilien i Foraaret 1706 nogle Dage tog Ophold paa Rosenborg[1]); det var dog ikke Vinskænken, som slog Lyren ved denne Lejlighed, men Gehejmearkivaren Frederik Rostgaard, Søn af den tidligere Slotsforvalter Hans Rostgaard; Gehejmearkivet havde nemlig dengang sit Lokale i Kjælderen paa Rosenborg[2]), hvorfra det først blev flyttet i Aaret 1720[3]). Dette Digt lyder saaledes:

Allerunderdanigste Lykynskning

til

Den Store Nordens Monarch

KONG

FRIDERICH

DEN FIERDE,

Da Hans Kongl. Mayt. forflyttede sin Residentz til Rosenborrigs Slot den 7 May. 1706.

Imprimatur,
Joh. Bircherod.

Bryyd frem du gyldne Sool, du firmamentets glæde;
Du maa i ald din pragt i dag dig lade klæde,

---

[1]) Bruun, Frederik Rostgaard, S. 192, 546, Erik Torms Antegnelser til Frederik den Fjerdes Hist. i Suhms Nye Saml. 2. B. S. 6, Bircherods Dagbøger S. 487, Nye Tidender Maj 1706 S. 33, Friis Saml. S. 114. — I Aaret 1706 var en ny Stald bleven opført. Inv. 1731 S. 543.

[2]) Bruun, Frederik Rostgaard, S. 81—82, 129, 520, Norsk hist. Tidsskr. 2. B. S. 305. — Rostgaard blev Gehejmearkivar den 9. Marts 1700. Bruun, a. St. S. 82.

[3]) Til- og Afgangsfortegn. 1719—1725 S. 57, Dänische Bibliothec 6. S. 520, Bruun, Frederik Rostgaard, S. 129—130, 218, 220.

Og i særdeelished paa Rosenborrigs tag
Udskyde aldt dit lyys og paa hver dør og fag.

I dag, det er en dag, som billigen maa tegnis
Med gylden pen og skrift blant dem som skulde regnis
I tide-bogen op: thi Rosenborrig faar
Ej større ære-dag i dette hundred aar.

Den Store Friderich i dag sig lood behage
Paa dette skiønne Slot sit blivested at tage;
Ja Danmarks Dagmar selv, og Kongens Broder med,
Samt Dydernis Princess kom og til dette Sted.

Et Sted hvor Kunsten og Naturen sig bemøje
Saa vel de fremmede som eegne at fornøje
Med alt hvis nogen kand med føje kalde rârt;
Thi her er ingen fliid og ej omkostning spârt.

Her stood Retferdighed og Fred ved Poortens side,
Hvor Kongen skulde ind, og lode Hannem vide,
At Gud dem havde sendt til Danner Kongens Slot,
For at forkynde Ham ald velstand og aldt got.

Retferdigheden var befalet at forblive
Hos Kongen nu som før, og stedse ham at give
Fra Gud de beste raad, at kiende landets tarv,
Saa ingen uret skeer Hans Ejedom og Arv.

Saa var og Freden glad med Kongen selv at tale,
Og den ælendighed for Hannem at afmale,
Som nesten over ald Europa er at see,
Hvor hun var jaget bort med trusel, spot og spee.

Men, sagde hun, det land, hvor Kongen har at raade,
Det vil den store Gud bevise denne naade,
At Fred og Eenighed der stedse blomstre skal,
Og ingen fiende der i bytte gaa i val.

Og begge finge de for Kongens dør et sæde,
Hvor hver mand, naar hand vil, til dennem frem kand træde,
For at anmældis og at føris lige frem
For Kongen, hvor Gudsfrygt og viisdom har sit hiem.

Det store Kiøbenhavn og alle Danmarks Sønner,
Med mig, til Himlen op fremsender suk og bønner,
At Gud vil blive ved at hugse Kongens navn,
Og glæde Kongens Siæl, saa fremmis landets gavn.

Vi alle Rosenborg med billighed maa prise,
Som Kongens Majesteet dend naade vil bevise,
At Hand med aldt sit Hoff vil der sit Telt opslaa,
Og tret af Rigets last en liden hvile faa:

Men dend som disse Riim til Kongens skammel bringer
En underdanig pligt, at være dristig, tvinger:
Her er dend Ære-Post som Kongen hannem gav,
Her vil hand lade see sin troskab til sin grav.

Eders Kongelige Majesteets
Allerunderdanigste tro Arve-undersat
og Tiener
Friderich Rostgaard.

Skrevet paa Rosenborg udi
Eders Kongl. Mayts. Geheime
Archiiv d. 7 May 1706.

Kongens Ophold paa Rosenborg varede dog kun i 11 Dage; thi den 18. Maj forlagde han tilligemed det kongelige Herskab og Følget Residentsen til Frederiksborg.[1]) Det næste Aar 1707 boede Kongefamilien ogsaa en kort Tid paa Rosenborg, nemlig fra den 13. til den 31. Maj,[2]) og under dette sit Ophold udnævnte

---

[1]) Bircherods Dagbøger S. 488, Nye Tidender Maj 1706 S. 3.
[2]) Nye Tidender Maj 1707 S. 34, 35.

Kongen her den 26. Maj Grev Christian Ditlev Reventlou, Ridder af Danebrog, Herre til Krenkerup, Kammerherre, Overjægermester, Generallieutenant og Amtmand over Haderslev Amt (død 1738) til »Ridder af den højpriselige Elefantorden saavelsom tilligemed at være Hans Majestæts Gehejmeraad«[1]; ligesom det foregaaende Aar forlagde Kongen efter sit Ophold paa Rosenborg Residentsen til Frederiksborg[2].

I Efteraaret 1708 residerede Kongefamilien længe paa Rosenborg, hvor Kongen indtraf den 22. August, og hvor Dronning Louises og Prindsesse Sophie Hedvigs fælles Fødselsdag den 28. samme Maaned »sær højtideligen bleev holded«[3]. Iøvrigt gjorde Kongen Tid efter anden Jagtudflugter herfra[4], ligesom han ogsaa beskjæftigede sig med Statssager; saaledes udstedte han her den 24. September[5] samt 8.[6] og 15. Okto-

---

[1]) Wohlfrom S. 56—57, Biørn S. 58—59, Nye Tidender Maj 1707 S. 35. — Den 19. Maj blev Albert Dysseldorf, Kongl. Majestæts Slotsfoged paa Kjøbenhavns Slot, bestilt til at være tilligemed Kancelliraad og Præsident i den kgl. Borgret, hvilken Udnævnelse formentlig ogsaa har fundet Sted paa Rosenborg. Nye Tidender Maj 1707 S. 35.

[2]) Nye Tidender Maj 1707 S. 35.

[3]) Nye Tidender August 1708 S. 58.

[4]) Nye Tidender September 1708 S. 67.

[5]) Forordninger om Forhold med Betlere, fattige Børn, rette Almisse Lemmer og Løsgængere i Kjøbenhavn, saa og om Almisse til deres Underholdning — om Betlere i Danmark, saavel paa Landet som i Kjøbstæderne, Kjøbenhavn undtagen — om Hestes Udførsel af Danmark — om Hestes Udførsel af Norge, daterede Rosenborg den 24. September 1708. Kvartudg. af Forordn. S. 17—58, Nye Tidender September 1708 S. 67, Oktober 1708 S. 73. — Samme Dag udnævnte Kongen Nikolaj Schwartz til Kancelliraad. Nye Tidender September 1708 S. 67.

[6]) Forordning at fremmede Ministrer, som ved Kongens Hof sig kunde opholde, deres Personer, Domestiquer eller Gods, ingenlunde maa stædes eller lægges Arrest paa for Gjæld, som de i

ber[1]) forskjellige Forordninger, ligesom det formodentlig ogsaa var paa Rosenborg, at han den 10. Oktober modtog den danske Gesandt i Wien Frederik Weyberg, som var kommen hertil »for at give Hans Majestet sin allerunderdanigste Beretning om de høje Ærinder, hannem ved Kæiserens Hof have været betroede«[2]). Kongens Fødselsdag den 11. Oktober blev fejret med stor Pragt, og herom berettes Følgende[3]):

»Den 11 udi denne Maaned er Hans Kongl. Majestets Fødsels-Dag paa Rosenborg sær højtideligen bleven holden og Hans Majestet af Dronningen ypperligen bleven tracteret. Til Middag bleev saaledes paa det kostbarste Taffel holden udi det store Pommerants-Huus sammestæds, hvor at Hans Majestets høje Betiente udi deres Dannebrogs-Ridder-Orden ved Taffelet vare nærværende; Imedens Retterne forandredes, bleve derimellem udi stoor Mængde de rareste Confecter opsatte, imellem samme Confecter kom en tredobbelt Kongl. Crone, som var forgyldt, neden op giennem Taffelet for Dagen, som stilledes frem lige med Confectet og var besat og opfyldt med allehaande rare Frugter, derimellem adskillige smaae Fontainer sprang med Viin. Et hundrede Skrit fra Pommerants-Huset, saae mand tvende afma-

---

Kongens Riger og Lande, imidlertid de der har været, eller ved deres Bortrejse kunde have gjort, dateret Rosenborg den 8. Oktober 1708. Kvartudg. af Forordn. S. 64—65, Nye Tidender Oktober 1708 S. 73—74.

[1]) Forordning om Kornskatten i Danmark for Aar 1709, dateret Rosenborg den 15. Oktober 1708. Kvartudg. af Forordn. S. 65—67. — Samme Dag blev Højesteret aabnet. Nye Tidender Oktober 1708 S. 76.

[2]) Nye Tidender Oktober 1708 S. 74.

[3]) Nye Tidender Oktober 1708 S. 74—76.

lede Palme Træer, som 20 Allen høje sloge Grænene udi hinanden, hvormed de giorde en Bue, hvorudi det Danske Vaaben i Grænene ligesom indfletted var at see, oven over disse Palme-Stammer saae mand tvende store Piller, som holdtes af tvende cronede Løver, samme fremstillede saa mange Croner, som Hans Kongel. Majestet var Aar gammel, hvorved læsdes denne Overskrift:

Qvot tibi sunt anni, tot, Rex tibi Magne, coronæ,
Virtutes, horæ qvot numerantur, habes;
Nil melius vidit, nec majus Dania, tecum
Prima, cui talis nata, Corona fuit.

Oven paa benævnte Pillere vare alle Kongel. Regalier fremstillede, under disse Palme-Træer og Pillere saae mand Kongen trende Sinde til Hest udi Legems Størelse afskildred i Rommerske Dragt, neden til den Norske Løve liggende paa en Pude, og oven over Kongen Fama, som førdte i sin Haand den Kongel. Crone for tilkommende Hans Majestets Livs-Aar, derunder Regalierne fremstilledes udi Lignelse af et F, hvorved var denne Overskrift: Nulla non parte coruscans. Paa begge Sider af Pillerne vare Trompeterne og Herpukkerne staaende, som under Maaltidet, naar Skaalerne bleve drukne, lode sig høre, foruden anden stoor Prægtighed, som der var at see. Mod Aften forlystede det Høj-Kongel. Herskab sig udi en Comødie, som bleev spillet udi det prægtige Opera-Huus, derfra Højestbenævnte Herskab og dets anseelige Følge begav sig ind paa Rosenborg igien, hvor det Kongl. Herskab om Aftenen spisede paa den store Sal tillige med de Høje Kongel. Betiente og deres Fruer ved et dertil sær indretted Taffel udi Lignelse af Kriigs-Redskab. Ved Taffelet var at see tvende rare Hær-Pukker, som vare af

grønt Glas pustede, midt imellem dem fremstilledes adskillige Sinde-Billeder, blant dennem en croned Løve, havende i sine Kløer et stoort Granat-Æble, med denne Overskrift: Mecum mea fata. Paa disse Hærpukker var at see de nye fra Persien komne kostbare Pocaler og Flasker,[1]) skønnere ingen nogen sinde haver seet. Efter holdet Aftens-Maaltiid fremstilledes et kunstigt Syyn, hvor mand saae Solen gaae need og Maanen at gaa op igien paa Himmelen, paa den ene Side af Jorden saaes Croneborg liggende ved Sundet, og adskillige Skibe, som sejlede imellem begge Lande frem og tilbage med andre flere Figurer, som var meget fornøjeligen til at see. Derefter forlystede sig det Høj-Kongel. Herskab samt nærværende Høje Herrer og Fruer med Dants hen ud paa Natten. Imens dette Aftens-Maaltiid og Lysten varede, vare fremstillede udi Rosenborgs Have adskillige artige Konst-Lyys og Lamper, hvormed da Hans Kongel. Majestets Fødsels Højtiids-Dag sig udi al Fornøjelse endede.«

Fra Rosenborg forlagde Kongen den 16. Oktober Residentsen til Kjøbenhavns Slot,[2]) men det varer nu næsten et Aar, inden vi atter træffe ham paa hans Lystslot, da han tilbragte en Del af den mellemliggende Tid i Udlandet; efter at være hjemkommen fra denne sin Rejse udstedte han den 4. September 1709 paa Rosenborg en Befaling om at udgive Kongeloven,[3]) og den 11. Oktober fejrede han atter sin Fødselsdag der. Herom hedder det:[4])

---

[1]) To saadanne, forsynede med Dronning Louises Navnechiffer paa Beslaget, opbevares endnu paa Rosenborg.

[2]) Nye Tidender Oktober 1708 S. 76.

[3]) Schous Forordn. 3 Udg. I. S. 30.

[4]) Nye Tidender Oktober 1709 S. 73—76.

»Den 11 udi denne Maaned, bleev Hans Kongel. Majestets Fødsels-Dag paa Rosenborg udi det dejlige Pommerants-Huses Gemak heel højtideligen holden, hvor Hans Kongel. Majestet med Høj Kongelige Herskab og Hans Majestets Højeste Betiente bleev meget ypperlig tractered. Samme Gemak var særdeles udzired med mange Piller, paa dennem en Deel vare Hans Majestets malede Brystbilleder, en Deel Hans Kongel. Majestets Navne med den Kongel. Enevolds-Crone derover, om givene med en Cirkel, mellem disse Pillere fremstilledes her og der Fama, som førdte i den ene Haand en Deel af det Kongl. Danske Vaaben, der saaledes var udi tolv Parter fordeelt, over hver af dennem saaes en sær Overskrift:

1. Over Dannebrogens Ridder-Ordenen: Signum de cœlo dedit hæc insignia Dano.

2. Over de trende blaae Løver: Alliciant & forma & odore.

3. Over den Norske Løve: Auget Majestatem.

4. Over de trende Guld-Croner: Nec pluribus impar.

5. Over den blaa Løve med de 9 Hierter: Antiqva virtus.

6. Over Lind-Ormen: Et rarus & beneficus.

7. Over de tvende blaae Løver: Vis unita fortior.

8. Over det Sølv Nelle-Blad med de trende Nagler: Indicia pietatis.

9. Over den cronede Sølv-Svane: Candor coronat.

10. Over den Sølv-Rytter: Non horrori sed honori.

11. Over de tvende røde Biælker: Dum servio regno

12. Over det Guld Kaars: In hoc victoria signo.

Og disse Famæ-Billeder betegnedes at blæse ud af deres Basuner efterfølgende Ynsker, nemligen:

1. Conservet Danis hæc data signa DEUS.
2. Alliciet Numen, Rex, tua forma & odor.
3. Regni Majestas, Friderico Rege, vigebit.
4. Magnus Alexander nec pluribus Orbibus impar, Nam DEUS adstiterit, par Fridericus erit.
5. Excitat ingenuos virtüs antiqua vigores, Digna qvis hîc tanto præmia Rege dabit.
6. Fortunam raram rari clementìa Regis Poscit, sic rarâ Dania sorte viret.
7. Rex noster cum Rege ferit pia fœdera Regum, Omnibus hinc potior vis ea juncta valet.
8. Indicium pietatis adest, felicia regni Tempora; sed qvid non æva futura dabunt.
9. Ut populo, olim sic candor porrò coronet.
10. Hostibus horrori, sed regno cedat honori.
11. Cœlorum servo cœlum qvoq; regna beabit.
12. Omen habe: speratur in hoc victoria signo.

Neden for Gemakket i Haven fremstilledes udi et Lyst-Bed en Vand-Konst udi Lignelse, saasom det udi den Konst kaldes, en perpetua, hvor at trende Kugler vare udi stædsvarende Bevegelse, ligesom op og ned af en Vindel-Trappe, samme Kugler vare malede, den ene med Stierner, den anden saasom en Sool og den tredie som en Morgenrøde, ved samme Vand-Konst befandt sig tre store forgyldte Løver. Paa den, som var ved den højre Side laa en Commando-Staf med følgende Overskrivt: Hic regit imperio.

Paa den anden Løve til venstre Side stood en Hielm, med denne Overskrivt: Tegit ille.

Paa den tredie Løve, som var for an, laa et Sverd, derhos skrevet: Sed iste tuetur.

Bedree hen midt i Haven saae mand en udskaaren Konst-Lysning over 20 Allen høj, som lyste saavel ved Dagen som ved Natten, hvorudi Hans Kongel. Majestets Billede stood udi sin fulde Harnisk, omgiven med sin Kongel. Kiortel, staaendes paa en Food-Pille med Commando-Staven i Haanden, og traaed med sin højre Food paa et Billede, som beteignede Misundelsen. Over Hans Kongel. Majestets Billede saae mand Fama og derhos disse Vers:

Parcere subjectis, & debellare superbos,
Propria sunt genio, Rex Friderice, tuo:
Alcide in bello, præsente in pace Minervâ
Aurea Saturni Dania secla videt.

Ved den Højre Haand af Food-Pillen, som Kongen stood paa, fremstilledes Hercules hans Billede, ved den venstre Pallas: Iligemaade saae mand paa den højre Side en Orlogs-Flode, paa den venstre Side en Lejer med Kriigs-Folk.

Efter at Hans Kongl. Majest. da med Høj Kongl. Herskab var opstaaed fra Tafelet fremstilledes i Rosenborgs Canal, som er 5 alen dyyb, en Granadier med sin fulde Mundering, hand spatserede med sit skuldrende Gevær over hundrede Skridt frem og tilbage i Canalen, saa Vandet gik ikkun op til hans Lender; paa ligemaader fremkom og en Neptunus, som sang nogle Lykynskningers Vers, Hans Kongl. Majest. til Ære. Disse Vand-Konster vare saa behændige sammensatte, det mand ey skulde fornemme noget deraf paa fornævnte Personer. Da Aften-Maaltidet var bereed, spiiste Hans Kongl. Majest. med det Høj Kongel. Herskab samt alle

Kongl. høje Betiente og deres Fruer ved et prægtigt Taffel paa Rosenborgs Audients Sal, hvor at Hans Kongl. Majest. efter Maaltidet tillige med den høje Forsamling forlystede sig med adskillige Dandser ud paa Natten. Da den forbigangne ynskelig Dag besluttedes med al Fornøjelse udi idel Lyst og Fryyd.«

I de nærmest efterfølgende Aar, da Kongen for en Del var fraværende fra Hovedstaden, dels paa Grund af Krigen, dels fordi Pesten[1]) hærgede Kjøbenhavn, høre vi Intet om kongelige Besøg paa Rosenborg;[2]) først Femaarsdagen efter den nysnævnte Fødselsdagsfest var der atter en større Højtidelighed her, idet Kongen

---

[1]) I Forordningen af 12. August 1711 § 1 nævnes som Pestkommissær for Rosenborgkvarter Raadmand Christoffer Iversen, hvem to af de 32 Mænd, Peter Dorn og Christen Søfrensen, vare adjungerede, og i § 3 bekjendtgjøres det, at Barber Røtke Küster, boende udi det Oldenborgske Horn paa Østergade, tilligemed tvende Svende, betjener Rosenborg-, Kjøbmager- og Østerkvarters Pestsyge, især de Fattige, indtil de kunne udføres til Lasaretherne. Kvartudg. af Forordn. S. 69—70, 73. — Da Pesten var paa det Højeste (Hist. Tidsskr. 1. R. 3. B. S. 560, 4. B. S. 66, 106), gjorde Slotsforvalteren paa Rosenborg Jørgen Nahmensen, som ovenfor bemærket, den 29. August 1711 sit Testamente.

[2]) Den kostbare Glassamling, som Frederik den Fjerde blandt andre »Forfriskelser« havde faaet Nytaarsdag 1709 af den venetianske Regering (Nye Tidender Januar 1709 S. 4—6), blev i Aaret 1714 (Inv. 1718 S. 165) opstillet i det Værelse, hvor den endnu befinder sig. Ledelsen af dette Arbejde var ifølge Partikulærkassens Regnsk. for 1719 overdragen Brandmajor Fuchs; blandt dem, der have medvirket ved Værelsets Udsmykning, skal fremhæves Billedhuggeren Johan Christopher Sturmberg, der for »to siddende Chinesere udskaarne i Træ under de to Pyramider i Porcelænskammeret paa Rosenborg« eller, som disse Figurer ogsaa benævnes, »de indianske Billeder« fik 12 Rdlr. Jvfr. Meier, Fredensborg S. 196.

den 11. Oktober 1714 udnævnte Følgende til Riddere af Danebrog:[1])

Wulf Henrik Baudissen, sachsisk Generallieutenant af Kavalleriet, død 1748,

Grev Christian Frijs til Frijsenborg, Kammerherre og Oberst af Kavalleriet, siden Generallieutenant og Gehejmeraad, Ridder af Elefanten 1755, død 1763,

Baron Christian Rantzau, Kammerherre og Deputeret i General-Krigs-Kommissariatet, Ridder af Elefanten 1731, død 1770,

Hans Adolf Ahlefeldt til Buckhagen, Kammerherre, siden Gehejmeraad, Ridder af Elefanten 1752, død 1761,

Vilhelm Mourits Münck til Büseck, Overhofmester hos Dronning Louise, Ridder af Elefanten 1730, død 1741,

Frederik Weyberg, Friherre, Etatsraad og Gesandt ved det kejserlige Hof, død i Wien 1720,

Frederik Gram, Etatsraad og Hofjægermester, siden Gehejmeraad og Overjægermester, Ridder af Elefanten 1730, død 1741, og

Albrecht Eynden til Frydendal, Generalmajor, siden Generallieutenant, død 1731.

I Begyndelsen af Aaret 1716 saae det krigerisk ud i Kjøbenhavn, da man befrygtede et Angreb af Karl den Tolvte over Isen; i den Anledning afholdt Kongen den 27. Januar Revue over Borgerskabet, hvilken man kunde iagttage fra Rosenborg, idet Kompagnierne »under flyvende Faner og udi fuld Gevær gjorde et meget anseligt Tog omkring Voldene, saa at de naaede fra det blaa Taarns indtil forbi Rosenborgs Volde, at det saaledes med Mandskab Voldene kunde besætte«[2]); Faren

---

[1]) Wohlfrom S. 86—89, Biørn S. 88—91.

[2]) Nye Tidender Januar 1716 S. 2, jvfr. Herslebs Optegnelser i Nyeste Skilderie af Kjøbh. 1826 Nr. 42 Sp. 666: 1716 Borgerne til Volds i fuld Gevæhr.

drev dog over, da der indtraf Tøvejr. Senere hen paa Aaret kom *Peter den Store*[1]) hertil, idetmindste tilsyneladende som vor Forbundsfælle med Hensyn til en paatænkt Landgang i Skaane, hvilken imidlertid dog ikke blev til Noget. Under sit Ophold her besøgte Kejseren tilligemed sin Gemalinde Katharina to Gange Rosenborg; saaledes blev den 2. September »Hans Czariske Maj. med sin Elskelig Gemahl og Høje Følge her paa Rosenborg meget herligen tracteret«[2]), og den 1. Oktober »forføjede Deres Czariske Majestæter (efter at have aflagt et Besøg paa Rundetaarn) sig ad Rosenborg, hvor de af Deres Kongel. Majestæter bleve herligen tracterede og efter Tafel med et Ring-Renden til Vands paa Rosenborgs Kanal forlystede.« Ved denne Lejlighed sad Kejseren i samme Baad som Dronning Louise og Frederik den Fjerde i samme som Kejserinden[3]).

De sidste Begivenheder, som forefaldt paa Rosenborg i Jørgen Nahmensens Tid, vare tre Ordensuddelinger i Aaret 1717, idet Følgende »for deres høje Fortjenesters Skyld« den 18. Juni bleve udnævnte til Riddere af Danebrog[4]):

Laurence de Boysset til Basnæs, Generallieutenant af Infanteriet, død i sit 96. Aar 1728[5]),

---

[1]) Buste af Peter den Store findes paa Rosenborg. Brock, Musée chronologique S. 73.

[2]) Nye Tidender September 1716 S. 65.

[3]) Nye Tidender Oktober 1716 S. 74, Bussæus, Frederik IV's Dagregister S. 173, sammes Tag-Register S. 195, Hist. Tidsskr. 5. R. 3. B. S. 65, T. Beckers Maanedskrift Orion, 4. B. S. 175.

[4]) Wohlfrom S. 88—91, Biørn S. 90—93, Nye Tidender Juni 1717 S. 41—42.

[5]) Personalhist. Tidsskr. I. S. 95.

Theodorus Levetzau, Generallieutenant af Kavalleriet, død 1719,

Grev Georg Vilhelm Hedeviger Sponeck, Generallieutenant, siden General og Kommandant i Kjøbenhavn, Ridder af Elefanten 1739, død 1740,

Grev Johan Henrik Hugetan Gyldensten, Friherre af Odych, siden Gehejmeraad, død 1749, og

Christian Carl Gabel til Bramminge, Kammerherre og Overkrigssekretær, siden Gehejmeraad, død 1748.

Endvidere fik

Grev Hans Schack til Schackenborg, Herre til Gram og Brinck, Kammerherre og Gehejmeraad, død 1719, og

Hans Henrik Ahlefeldt til Zestermühe og Nevenhof, Gehejme- og Landraad, død 1720,

den 26. Oktober Elefantordenen[1]) og

Frederik Rantzau til Knop, Gehejmeraad, død 1723,

Matthias Nummesen, Generalmajor af Kavalleriet, siden Gehejmeraad, død 1731, og

Baron Christian Gyldenkrone til Vilhelmsborg, Konferentsraad, siden Gehejmeraad, død 1746,

den 30. November Danebrogsordenen her[2]).

Jørgen Nahmensen døde i Slutningen af December 1718; hans Navn findes endnu paa et af ham den 20. December 1718 underskrevet Regnskabsbilag[3]), men den 31. December blev »afgangne« Jørgen Nahmensens ovenfor omtalte Testamente konfirmeret, og den 6. Januar 1719 blev det bevilget, at hans Lig maatte begraves om Aftenen, og at Sangklokkerne maatte lade sig høre en Time over den tilladte Tid[4]). Hans Fuldmægtig i hans sidste Tid, Jørgen Tors-

---

[1]) Wohlfrom S. 62—63, Biørn S. 64—65.

[2]) Wohlfrom S. 90—91, Biørn S. 92—93.

[3]) Bilag 103 til Partikulærkassens Regnsk. 1719 i Geh. Ark.

[4]) Sjæll. Reg. 50. 3—4.

ager[1]), beholdt sin Stilling som saadan under de følgende Slotsforvaltere indtil Begyndelsen af Christian den Sjettes Regering[2]).

Det Ønske, Jørgen Nahmensen havde udtalt i sit Testamente, at hans, hans Svigerforældres og hans Hustrues fælles Gravsted Nr. 14 i Nikolajkirke i den nordre Gang ved Siden af Koret, hvor han blev begraven, maatte blive bevaret, om muligt for stedse, men idetmindste det 18. Aarhundrede tilende, blev ikke opfyldt; Gravstedet blev vel fornyet to Gange, 1738 og 1758, af Kancelliraad Brorson[3]), men Kirken blev, som bekjendt, ødelagt i Kjøbenhavns Ildebrand 1795.

Jørgen Nahmensens Efterfølger som Slotsforvalter blev

Julius Henrik Hartman, der tidligere havde været Kongens Livkarl. Ligesom sin Formand var han Enkemand, da han blev Slotsforvalter, idet hans Hustru, Anna Catharine Folmans, til hvem han den 28 November 1702 havde faaet Tilladelse til at lade sig vie hjemme i Huset, af hvilken Præst de det begjærede[4]), var død i Aaret 1717, som det fremgaar af Bevilling af 31. Juli bemeldte Aar, ved hvilken det tillodes, at Hans Majestæts Livtjener Julius Henrik Hartmans af-

[1]) Bilag 307 til Partikulærkassens Regnsk. 1719, af hvilket det tillige ses, at Skifteforvalteren i Jørgen Nahmensens Dødsbo hed Brøer. Jørgen Torsager er maaske den i Jørgen Nahmensens Testamente (S. 11) nævnte Jørgen Marcussen. — Inv. af 1718 samt Til- og Afgangsfortegn. 1719—1725 synes at være skrevne med Jørgen Torsagers Haand.

[2]) Se S. 42.

[3]) Personalhist. Tidsskr. I. S. 201.

[4]) Sjæll. Reg. 42. 618.

gangne Hustrues Lig maatte om Aftenen begraves og Ligkisten med sort Bay overtrækkes[1]).

Fra Hartmans Tid af bliver Slotsforvaltertjenesten paa Rosenborg omgiven af større Glands end tidligere, idet han strax, den 6. Januar 1719, blev udnævnt til Oberstlieutenant af Kavalleriet; hans Bestalling som saadan lyder saaledes[2]):

Vi Frederik den Fjerde osv. gjøre vitterligt, at vi allernaadigst have antaget og bestilt, saa og hermed antage og bestille os elskelig ædle og velbyrdige Hendrich Julius Hartman til at være Obristlieutenant af Kavalleriet; thi skal han være os som sin absolut og souverain Arve-Konge og Herre lydig, huld og tro og udi alle Maader vide og ramme vores Gavn og Bedste, Skade og Fordærv derimod af yderste Magt og Formue hindre og afværge, i Synderlighed af al Kraft og Formue derhen tragte, sine Idrætter dirigere og arbejde, at vores absolutum dominium, Souverainetet og Arve-Rettighed over vore Kongeriger og Lande uforanderlig conserveret og paa vore retmæssige Arve-Successorer udi Regeringen fortplantet og fremsat vorder, hvorpaa han Liv, Gods og Blod skal forpligtet og skyldig være at vove, at tilsætte; han skal og ikke tillade eller samtykke, at Nogen, ihvo det og være, maa Noget derimod i nogen Maade hemmelig eller aabenbare, som præjudicerligt kunde være, foretage, tale eller handle, men saafremt Noget saadant skulde imod Forhaabning ske og hannem vitterligt og bekjendt vorde, sig ikke aleneste derimod sætte, men endog det os uden Ophold tilbørligen aabenbare og tilkjendegive. Særdeles skal han vore Instruktioner, Krigsartikler og Forordninger, som

---

[1]) Sjæll. Reg. 49. 167.

[2]) Krigskancelliets Prot. for udfærdigede Sager Jan.—Maj 1719 Nr. 14.

enten allerede givne ere eller herefter givne vorde, tilbørligen efterkomme og udi alle Krigs-Bestillinger og hannem anbetroede Forretninger sig med største Flittighed villig og hørsom lade finde og bruge, med Liv og Blod overalt og imod Alle, naarsomhelst og hvor han bliver kommanderet, saavelsom og udi alle andre forefaldende Occasioner sig saaledes skikke og forholde, som det en ærekjær, dapper Obristlieutenant af Kavalleriet og tro Tjener egner, bør og vel anstaaer, og han agter at svare og være bekjendt.

Hartmans Oberstlieutenantsbestalling, der skulde have kostet ham 50 Rdlr., blev dog ifølge Ordre af samme Dato til den ovenfor nævnte Raadmand og Stempelpapirsforvalter Jens Kuur udstedt gratis, idet denne paa Forlangende af Krigskancelliet uden Betaling skulde udlevere det til samme fornødne Ark stemplede Papir[1]).

Som Følge af den Hartman tillagte militære Titel blev der under 23. December 1720 udfærdiget et Paritionspatent for ham som Kommandant paa Rosenborg Slot; dette lyder saaledes[2]):

Vi Frederik den Fjerde osv. gjøre vitterligt, at vi vores Oberstlieutenant af Kavalleriet os elskelig ædle og velbyrdige Hinrich Julius Hartman som Kommandant paa vort Slot Rosenborg herudi vores kongelige Residentz Stadt Kjøbenhavn allernaadigst have bestilt og antaget; thi byde og befale vi derfor alle paa bemeldte Slot Rosenborg daglig til Vagt eller Garnison henkommende Ober- og Underofficerer samt gemene Soldater herved allernaadigst og alvorlig, at de fornævnte vores Oberstlieutenant Hartman for deres Kommandant erkjende og respektere saa og hans Ordres udi Alt,

---

[1]) A. St. Nr. 13.

[2]) Krigskanc. Prot. Juni—Decbr. 1720 Nr. 1591.

hvad han paa vore Vegne og til vores Tjeneste ordinerer og befaler, tilbørligen parere.

Om Hartmans Udnævnelse til Kommandant paa Rosenborg fik Kommandanten i Kjøbenhavn, Generallieutenant, Grev »Schponeck« følgende Meddelelse[1]):

Dann uns allergnädigst gefallen unsern Obrist Lieutenant und Schloßverwalter Hartman zugleich als Commendanten auf unsern Schloße Rosenburg zu bestellen, dergestalt daß die daselbst zur Garnison oder wache Commandirete Milice in vorkommenden fällen von seinen befehlen und ordres lediglich dependiren sollen, So haben wir dir solches hiedurch zur nachricht allergnädigst kund thun wollen.

Kort efter Hartmans Tiltrædelse som Slotsforvalter aflagde Kongen, den 14. Januar 1719, et Besøg paa Rosenborg[2]), hvor han endvidere den 11. Februar samme Aar gav Danebrogsordenen til sin Gesandt i England, Kammerherre, Baron Henrik Frederik Søhlenthal (Ridder af Elefanten 1743, død 1752[3]). En Maaneds Tid efter, den 13. Marts, ankom den franske Gesandt ved det svenske Hof Grev de la Marque til Kjøbenhavn, hvor »hans Høj-grævelige Excellence Tiid efter anden er bleven af Hans Kongl. Majest. meget naadig imodtagen og medfaren,« idet han, foruden at bese Kunstkammerets Rariteter, Tøjhuset og Arsenalet, tillige, den 17. Marts, fik de prægtige kongelige Regalier med andet mere at se paa Rosenborg[4]); hans Besøg her løb dog ikke af uden Uheld, idet et »Postelins«

---

[1]) A. St. Nr. 1592.
[2]) Til- og Afgangsfortegn. 1719--1725 S. 41.
[3]) Wohlfrom S. 90—91, Biørn S. 92—93.
[4]) Nye Tidender Marts 1719 S. 18.

Bæger i Regaliekammeret ved den Lejlighed gik i Stykker[1]). Den 6. Maj, 23. August og 16. September samme Aar synes Kongen atter at have været paa Rosenborg, idet han bemeldte Dage dels skjænkede Hartman forskjellige af de paa Slottet og i Portbygningen beroende Sager (Stole, Skabe, Gueridoner og nogle musikalske Instrumenter), dels selv tog nogle Kostbarheder, som opbevaredes i Regaliekammeret, i Forvaring[2]). Iøvrigt haves i nogle Dagbogsoptegnelser af Konferentsraad, Baron Rudolf Gersdorf, Overhofmester hos Dronning Louise og senere Stiftamtmand i Sjællands Stift, enkelte Oplysninger til Slottets Historie i denne Periode; det ses saaledes af disse, at Gersdorf den 19. og 20. September 1719 ledsagede Dronningen til Rosenborg, hvor hun den førstnævnte Dag viste ham et prægtigt Armbaand, og at der atter den 30. Oktober aflagdes Besøg paa Slottet, hvor alle Rariteterne bleve besete med Undtagelse af Kronen, til hvilken Kongen selv havde Nøglen; denne blev den 5. November leveret Gersdorf, for at han den næste Dag kunde vise Marskal Bülow, Kammerherreinde Gabel, »Monsieur Delfino« og flere Andre Regalierne. Den 29. Maj 1721, altsaa Dagen før Anna Sophie Reventlous Kroning, holdt Kongen, ledsaget af Kronprindsen, Hertuginden (Anna Sophie Reventlou) og Kronprindsessen Revue over Grenaderkorpset udenfor Nørreport, og derefter spiste Herskabet paa Rosenborg[3]). I August 1721 blev Rosenborg møbleret og

---

[1]) Til- og Afgangsfortegn. 1719—1725 S. 39, Inventariet af 1718 S. 4.

[2]) Til- og Afgangsfortegn. 1719—1725 S. 39, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 55, 56.

[3]) Ny kgl. Saml. 4. 1099, Bruun, Frederik Rostgaard S. 306.

sat i Stand, for at Kongen kunde bo der under Kjøbenhavns Slots Ombygning[1]); vi træffe derfor ogsaa fra denne Periode adskillige Beretninger om Kongefamiliens Ophold her; saaledes maa Kongen have været her den 28. Oktober 1721, da han forærede Hartman et Skab, og den 8. og 11. April 1722, da han atter bortskjænkede Sager, der beroede paa Slottet[2]); endvidere fortæller Gersdorf, at han den 9. April 1722 spiste til Middag og Aften ved Kongens Taffel paa Rosenborg, hvor hele Herskabet var; Eftermiddagen tilbragte han med at spille »Scharwentzel« med Overhofmarskal Blome, Generalmajor Ørtz og Slotsforvalteren Monsieur Hartman, som han endnu benævner Kongens Kammertjener; Omsætningen var ikke ubetydelig, idet Gersdorf vandt 59 Dukater. Den 12. April hørte Gersdorf en Prædiken i Kongens Forgemak paa Rosenborg. Den 16. April[3]) »bleev Hendes Kongl. Majsts. saa højlyksalige Fødsels-Dag her paa Rosenborg sær Højtideligen holdet, hvor at til Middags-Maaltidet over de 90 høje Stands-Personer havde den Naade at spise med det Høj-Kongl. Herskab, desligeste og derefter og om Aftenen her paa den Kongl. Residence i Staden, hvor da det artigste paa Taffelet var at see for Kongen og Dronningen, et saa konstigt Sukker-Verk, som fremstillede saa Livagtig Friderichsbergs Slot, at den beste Skilderer ej skal kunde afmale det saa livagtig. Paa samme saa prægtig holdne Høje Fødsels-Fest Hans Kongl. Majst. for Maaltidet i Naade lood sig sær behage at optage følgende sine høje Betiente og troe

---

[1]) Friis S. 205.
[2]) Til- og Afgangsfortegn. 1719—1725 S. 59, 61—63.
[3]) Nye Tidender April 1722 S. 26—27.

Mænd udi den højpriselige Dannebraage-Orden, nemligen«[1]):

Johan Ehrenreich, Greve af Geiersberg og Osterborg, sachsisk Overstaldmester, død 1741,

Henning Holstein, Landraad, Overhofmester hos Dronning Anna Sophie, død 1753

Hans Jakob Arnold, Generalmajor, siden Generallieutenant og Chef over Armeen i Norge, Ridder af Elefanten 1747, død 1758,

Werner Schulenburg, Generalmajor af Kavalleriet, siden Gehejmeraad og Gesandt i Frankrig, Ridder af Elefanten 1739, død 1755,

Paul Løvenørn[2]), Generalmajor af Kavalleriet og Gesandt i Preussen, Ridder af Elefanten 1739, død 1740,

Iver Ahnen til Topanger og Stadiegaard, Konferents- og Etatsraad, Stiftamtmand i Trondhjem, død 1722, og

Hans Frederik Holstein, Etatsraad og Hofmester hos Prindsesse Sophie Hedvig, siden Gehejmeraad, død 1737.

Om Kongens Ophold paa Rosenborg i Aaret 1723 vidne endel af ham her udstedte Forordninger af 26. Maj[3]), 4.[4])

---

[1]) Nye Tidender a. St., Wohlfrom S. 94—97, Biørn S. 96—99.

[2]) Portræt af Paul Løvenørn findes paa Rosenborg. Brock, Den oldenborgske Kongeslægt S. 85.

[3]) Forordning om Frihed for dem, der ville bygge og sig nedsætte i Heden udi Jydland — Plakat angaaende tvende Maaneders Prolongation paa den Undersaatterne i Norge forelagte Tid med deres Fordrings Angivelse for Matrikul-Kommissionen sammesteds, daterede Rosenborg den 26. Maj 1723. Kvartudg. af Forordn. S.80—83.

[4]) Forordning om hvorledes og paa hvad Sort stemplet Papir Kald og Varsel til Rytter-Distrikternes Birkeretter maa og skal antages, saa og om Dom- og Brev-Penges Betaling, samt hvad Slags Bønders Sager først af de til Sessionen Kommitterede skal søges at forlige, dateret Rosenborg den 4. Juni 1723. Kvartudg. af Forordn. S. 84—86.

18.[1]) og 30. Juni[2]), 28. Juli[3]), 2. August[4]) og 24. September.[5]) Slottets Arkiv indeholder ogsaa flere Oplysninger om, at det Høje Kongl. Herskab var »logerende« eller »resenderende« her i bemeldte Aar[6]), og i Gersdorfs Dagbog omtales hyppig kongelige Taffeler paa Rosenborg i Juni, Juli og August[7]); efter Taffelet drak man gjerne Kaffe, som det synes i Prindsesse Charlotte Amalies Forgemak

---

[1]) Forordninger om hvad Tid den ridende Post imellem Kjøbenhavn og Hamborg skal afgaa, samt inden hvilken Tid om Aftenen Brevene i Posthuset skal leveres — anlangende, at naar nogen Jorddrot i Norge vil afhænde den Gaard, som Lejlendingen med Bøxel og Livsfæste besidder, da skal han den Lejlendingen først tilbyde, daterede Rosenborg den 18. Juni 1723. Kvartudg. af Forordn. S. 86—88.

[2]) Forordning angaaende Medvidere og Medhjælpere i Toldsvig, dateret Rosenborg den 30. Juni 1723. Kvartudg. af Forordn. S. 88—89.

[3]) Forordning anlangende at Omgangs-Brygningen udi Kjøbenhavn til førstkommende 1. September skal være ophævet, og saaledes det ellers med Brygningen herefter skal forholdes, dateret Rosenborg den 28. Juli 1723. Kvartudg. af Forordn. S. 90—91.

[4]) Plakat angaaende endnu tvende Maaneders Prolongation paa den Undersaatterne i Norge forelagte Tid med deres Fordringers Angivelse for Matrikul-Kommissionen sammesteds, dateret Rosenborg den 2. August 1723. Kvartudg. af Forordn. S. 91—93. — Den 14. August 1723 forærede Kongen Kammertjener Simonsen nogle musikalske Instrumenter, som beroede paa Slottet. Til- og Afgangsfortegn. 1719—1725 S. 66.

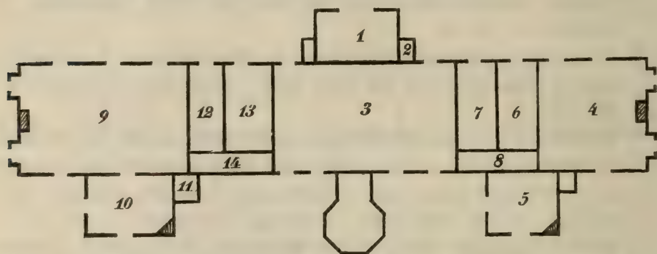
[5]) Forordning anlangende Smør-, Kjød- og Fiske-Fustager deres Justering i Danmark, dateret Rosenborg den 24. September 1723. Kvartudg. af Forordn. S. 99—100.

[6]) Til- og Afgangsfortegn. 1719—1725 S. 20, 23. Ifølge Inventariet af 1718 S. 278 bortkom i Aaret 1723, medens det kongelige Herskab residerede paa Rosenborg, nogle af de Stene, som vare indfattede i Panelet i det chinesiske Værelse i det nordre Taarns første Etage.

[7]) Den 10. 14 18. 19. 21. 25. 27. 29. og 30. Juni, 1. 9. 11. 17. 26. og 30. Juli, 1. og 7. August spiste Gersdorf ved Kongens Taffel paa Rosenborg; ved Marskalstaffelet sammesteds spiste han den 11. og 28. Juni, 12. og 16. Juli og 2. August.

(den nordlige Endesal paa første Sal[1]), hvor Gersdorf i Reglen samtalede med Prindsessens Hofmesterinde, Frøken Sophie Elisabeth Holstein; om Søndagen blev der sædvanligvis holdt Prædiken paa Rosenborg (af den tydske Hofpræst Conradi[2]), en Magister Schrøder fra Pfalz[3]), som samlede Bidrag til en Kirke i sin Hjemstavn, og af Kongens Konfessionarius Lemvig[4]). Gersdorf spillede stadig »Scharwentzel« med Hartman og Flere, ofte til langt ud paa Natten og om ikke saa ubetydelige Beløb.

Fra Aaret 1724, da der under Kongeparrets Fraværelse paa en Baderejse blev foretaget endel Foran-

Den mellemste Etage før 1724.

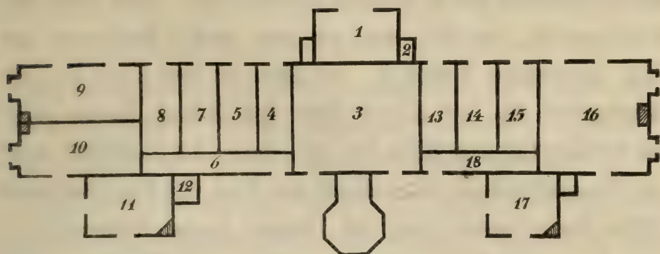
[1]) Danske Saml. 2. R. 6. B. S. 5 Nr. 4 og Grundridset S. 7.

[2]) Magister Georg Johannes Conradi, født i Riga 1679, blev 1720 tydsk Hofpræst i Kjøbenhavn, 1728 Generalsuperintendent i Slesvig og Holsten, død 1747 (Wibergs Præstehistorie II. S. 112); han prædikede paa Rosenborg den 13. og 20. Juni samt 1. August 1723, sidstnævnte Dag efter Taffelet, før hvilket Konfessionarius Lemvig havde prædiket, jvfr. nedenfor.

[3]) Han prædikede paa Rosenborg den 27. Juni og 11. Juli, sidstnævnte Dag i Dronningens Forgemak eller Christian den Fjerdes Audientssal, jvfr. Danske Saml. 2. R. 6. B. S. 2.

[4]) Magister Christen Sørensen Lemvig, født 1672, 1703 Sognepræst til Trinitatis Kirke, 1715 kongelig Konfessionarius, død 1724 (Wibergs Præstehistorie II. S. 104, 133), prædikede paa Rosenborg i Kongens Forgemak (den sydlige Endesal i Stueetagen) den 1. August før Taffelet.

dringer med den mellemste Etage, idet »Rosen« blev forandret »udj Trende Logementer«, og den store Sal mod Syd ogsaa blev indrettet »udi Trende Cabinetter«[1]),

Den mellemste Etage efter 1724.

medens alle Gulvfliserne i denne Etage samt i Christian den Fjerdes Arbejdsværelse og det mørke Værelse i Stueetagen bleve borttagne[2]) og erstattede med Fyrrebrædder[3]), foreligger der kun Efterretninger om nogle enkelte Besøg, som Kongen aflagde paa Rosenborg, nemlig den 15. April, 10. August og, som det synes, den 19. September[4]), og fra 1725 kun Beretning om, at »Hendes Majestæts Dronningens højlyksalige Fødsels-Fest (den 16. April) er udi stoor Glæde og Fryyd holden paa Rosenborgs Slot, da udi det Høj-Kongel. Herskabs Nærværelse og til des mere Fornøjelse det nyeligen bygte Orlogs-Skib, kaldet Sleswig, sær lykkelig løøb af Banke-Stokken her paa den nye Holm og derpaa ad Aftenen et kostbar og konstig Fyyrverk bleev antændt,

---

[1]) Danske Saml. 2. R. 6. B. S. 6, 7.

[2]) Til- og Afgangsfortegn. 1719—1725 S. 69, 71. — Fliserne i de store Endesale i Stueetagen vare allerede tidligere blevne borttagne og 1722 førte til Fredensborg. A. St. S. 64.

[3]) Til- og Afgangsfortegn. 1719—1725 S. 34, 35.

[4]) Til- og Afgangsfortegn. 1719—1725 S. 69, 70, 72.

hvorudi begge deres Majestæters Navne med Chiffre og overstaaende Kongelige Crone udi artig lysende blaae Fyyr og Flamme bleev præsenteret, desforuden der bleve udkaste nogle tusinde Fyyr-Kugler, som vare sær curieuse at see til, som og sær derfor forlystede det Høj Kongelige Herskab, og efter at det Verk til sær Fornøjelse fra 10 til 12 Slæt paa Natten havde givet sit herlige Lyys og Skin fra sig, bleev det besluttet med 27 Canoners Skud, som skøød den Dag ved Sundhedernes Drik deres Løsen, med det Danske Løsen fuldendt«[1]).

I denne Periode[2]), da glimrende Hoffester ofte fandt Sted paa Rosenborg, foregik der her dog ogsaa

---

[1]) Nye Tidender April 1725 S. 26.

[2]) I Aaret 1726 udkom: Das um den Rang wegen der Schönheit und des Vorzugs streitende Friedensburg, Friedrichsberg, Friedrichsburg und Rosenburg, Wolte In einer zu Friedensburg allerunterthänigst übergebenen SERENATA, vorstellen und Musicalisch aufführen, J. J. H. v. H. (Hoë von Hoënegge); heri synger Rosenborg:

Ihr wollet euch zu grosz und mich zu kleine machen,
Dasz ich gar schweigen soll; doch ich musz drüber lachen.
Ach! glaubt, ich kan mit einigen Vorzügen
Das Königliche Haus gleichfals vergnügen.
Der Sitz der Könige schliesst mich in seinen Schutz
Und Pallas in die festen Mauren ein;
Da kan ich jedem Feind zu Trutz
In stiller Sicherheit und süsser Ruhe seyn.
Was aber mich höchst schön ja gar zur Göttin macht,
Ist, dasz die Könige den Reichs-Schmuck mir vertrauet,
Den selbst die Majestät mit Ehrfurcht hoch geacht
Wann Sie die Könige damit geschmückt geschauet.

ARIA.

Schwerdt, Apffel, Scepter, Kronen,
Der Majestäten Heiligtuhm
Verwahr' ich stets zu meinen Ruhm.
Kein König kan zum Trohnen
Der zweyen Reiche sich erheben,
Eh' ich den Reichs-Schmuck ihm gegeben.
Schwerdt etc. etc.

Ting af en alvorligere Natur; endel højtstaaende Embedsmænd, deriblandt Krigs- og Marineministeren, Sejrherren i Slaget paa Kolbergerhejde Christian Carl Gabel, Holmens Chef Admiral Judichær, Justitiarius i Højesteret Christian Scavenius og Oversekretær, Gehejmearkivar Frederik Rostgaard, vare blevne mistænkte for at have taget mod Bestikkelser, og en Gehejme-Inkvisitions-Kommission var bleven nedsat til at undersøge deres Forhold; den begyndte sine Møder paa Kjøbenhavns Slot den 9. Januar 1725, og adskillige Afskedigelser bleve snart Frugten af dens Virksomhed; først den 18. December samme Aar afsluttedes den paa Rosenborg[1]).

Es mag das ärgste Wetter stürmen
Und alle Unruh sich aufthürmen,
So kan ich meinen König doch ergetzen,
Ohn' eine Reise fortzusetzen;
Ja wenn der Winter euch den schönsten Schmuck entwendet,
Und er sein weisz Gewand statt unsers Schmucks uns sendet,
So denckt mein König doch,
Aus sonderbarer Gnade noch,
Zu meinen Schmuck mir einen Garten einzuräumen,
Der mit stets grünenden und fremden Bäumen
Und lauter güldnen Früchten prangt,
Ja in dem ich, wann es mein König nur verlangt
Ihn und die Königin samt Seinem Haus allzeit
(Auch bey der rauh'sten Winter-Zeit,)
Gleich als im Sommer, recht vergnügen kan;
Dann schaut Er mich um diese Seltenheit
Um so viel gnädiger, als sonsten, an.

ARIA.

Ich bin zwar klein, doch hoch geacht:
Mein König macht mich schön und grosz.
Mein kleiner süsser Rosen-Schoosz
Schliesst einen solchen Pracht
Von grünenden und schönen Bäumen ein,
Der aus den Winter Sommer macht,
Und mich schön putzt, wenn andre heszlich seyn.
Ich bin etc. etc.

[1]) Bruun, Frederik Rostgaard S. 322, Anm.

Med Aaret 1727, fra hvilket der foreligger Vidnesbyrd om Kongens Ophold paa Rosenborg i Oktober og November[1]), standse Efterretningerne herom for Resten af hans Regeringstid; efter at »Hans Kongel. Højheds Cron-Princens elskelige Gemahls Sophiæ Magdalenæ Fødsels-Dag, den 28. November, var højtideligen holdet paa Slottet Rosenborg«[2]), behagede det nemlig den følgende Dag »Hans Kongel. Majestæt med det Høj-Kongel. Herskab igien fra sit Lyst-Slot Rosenborg at indtage sin nu saa meget ypperlige og prægtige saa vel uden som inden til forbedrede og ræt Kongel. ligesom af nye opførdte og udziirede Residence-Slot her i Staden«[3]).

Det følgende Aar svævede Rosenborg i stor Fare under Kjøbenhavns store Ildebrand i Oktober Maaned; Reformert Kirke afbrændte, hele Indhegningen og Gitterværket omkring Kongens Have blev nedrevet, og man nærede en alvorlig Frygt for Slottet[4]). Endel af de Brandlidte flyttede ud i Kongens Have, saavidt de kunde skaffe sig Plads[5]), og her lod Kongen den 23.

---

[1]) Patent om Højesteret i Danmark for Aar 1728 af 20. Oktober 1727 (Kvartudg. af Forordn. S. 74—80) — Civilreglement for 1727 af 23. Oktober 1727 (Geh. Ark.) — Patent angaaende det almindelige Told-Skjel imellem Jylland og Fyrstendømmet Slesvig, forsaavidt Toldvæsenet betræffer, samt Forordning om Skatternes Paabud i Norge for Aar 1728, begge af 29. Oktober 1727 (Kvartudg. af Forordn. S. 80—106) — Forordning om Matrikul-Skatten og Rytterholds-Penge saavelsom Oxe- og Flæske-Skatten udi Danmark for Aar 1728 af 12. November 1727 (Kvartudg. af Forordn. S. 106—108) ere alle daterede Rosenborg.

[2]) Nye Tidender November 1727 S. 85.

[3]) Nye Tidender a. St.

[4]) Danske Saml. 1. R. 2. B. S. 79.

[5]) Danske Saml. a. St. S. 81. — Hvorvidt Haven ellers var tilgængelig for Publikum allerede i Frederik den Fjerdes Tid, saaledes som det forudsættes i en Skildring af »Søndagen i to

Oktober i sin Overværelse uddele Brød, Øl og Penge til de Fattige[1]).

Rosenborgs første Kommandant, Oberstlieute-

forskjellige Aarhundreder« i Nyeste Skilderie af Kjøbh. for 4. December 1813 Nr. 97 Sp. 1540—1541, lader sig ikke afgjøre med Sikkerhed; Gersdorf omtaler i sin tidligere nævnte Dagbog under 5. August 1723, at man kjørte omkring i Haven, men det har rimeligvis ikke været Alle og Enhver tilladt. I ethvert Tilfælde var Haven tilgængelig for »alle skikkelige Folk« i Midten af Aarhundredet. Thurah, den danske Vitruvius 1746 S. 44, Hafnia hodierna 1748 S. 75.

I Frederik den Fjerdes Tid var Bestyrelsen af Lyst- og Kjøkkenhaven ifølge Partikulærkassens Regnskaber endel Aar forenet, idet Mester **Jørgen**, der i Slutningen af Christian den Femtes Regering havde været Gartner i Kjøkkenhaven, efter at Gartneren i Lysthaven Mester Frederik Dreas var bleven afskediget 1699 (I. S. 116), tillige overtog sidstnævnte Have. De Beløb, som tilstodes ham til Driften af de tvende Haver, vare endnu de samme som tidligere, idet han til Lysthaven fik 1200 Rdlr. (I. S. 115) og til Kjøkkenhaven 700 Rdlr. aarlig (I. S. 97, 98). I Aaret 1711 blev dog Bestyrelsen af Orangerihuset overdragen Gartneren ved Amalienborg **Peter Schneckelt** mod et aarligt Vederlag af 200 Rdlr., som blev fradraget det Mester Jørgen til Lysthaven tilstaaede Beløb, og da Peter Schneckelt døde samme Aar, fik **Johan Cornelius Krieger** fra 4. Kvartal 1711 af Tilsynet med Orangerihuset. Mester Jørgen døde i Aaret 1721; hans Enke blev den 29. Maj 1722 gift med Major Kruckow, hvilket Bryllup Gersdorf ifølge sin Dagbog overværede. Krieger, der blev Mester Jørgens Efterfølger som Gartner i Lyst- og Kjøkkenhaven, blev senere tillige Bygningsinspektør og Overlandbygmester og udfoldede som saadan en betydelig Virksomhed; han var gift med Klokker Søren Mathiesens Datter Anna; først i Aaret 1749 fratraadte han sin Stilling som Gartner ved Rosenborg og fik da Titel af Justitsraad; han døde 1755 (Partikulærkassens Regnsk., Statskal., Meier, Fredensborg S. 15 ff., 100, 185). Som Orangerigartner fungerede **Johan** (eller **Joachim**) **Nikolaj Roggenkamp** fra 1721 til sin Død 1741 (Partikulærkassens Regnsk., Statskal., Extraord. Rel. 24. Maj 1741 Nr. 37 S. 8).

[1]) Danske Saml. a. St. S. 83, 86, Nyerup, Kjøbh. Beskr. S. 160.

nant Hartman døde den 18. April 1729, hvorefter

Kammerraad **Matthias Grønvald** blev Slotsforvalter der fra 29. Juni at regne, men han fik ikke nogen militær Titel, ligesom han heller ikke blev udnævnt til Kommandant paa Slottet. Grønvald havde tidligere, fra 1720 af, været Inspektør ved Øresunds Toldkammer med en aarlig Gage af 250 Rdlr., hvorefter han den 28. Januar 1726 var bleven udnævnt til Kammerraad samt Told- og Konsumptions-Inspektør i Kjøbenhavn med en aarlig Gage af 1000 Rdlr.[1]) Han har formodentlig været en af Dronning Anna Sophies Kreaturer, saaledes som hans Skjæbne under den følgende Konge synes at antyde.

[1]) Uddrag af Bestall. Prot. i Min. Ark., Bernhard Malta, Alfab. Fortegn. over Embedsmænd 1670—1730 i det kgl. Bibl., de kgl. Regnskaber og Civilreglm. i Geh. Ark.

Christian den Sjettes Tid.
1730—1746.

Det første Skridt, Christian den Sjette foretog sig for Rosenborgs Vedkommende efter sin Thronbestigelse, var, at han, fire Dage efter at være bleven Konge, den 16. Oktober 1730 afskedigede Slotsforvalteren Kammerraad Grønvald og samme Dag udnævnte sin Kammertjener

Magnus Langhorn til hans Efterfølger; af Partikulærkassens Regnskaber ses det nemlig, at denne den 31. December 1730 har oppebaaret Slotsforvaltergagen for Oktober Kvartal (212 Rdlr. med Fradrag af 1 % til stemplet Papir eller 209 Rdlr. 5 ℳ 4 ß) mod at tilstille sin Antecessor, Kammerraad og »forrige« Slotsforvalter Grønvald den ham heraf tilkommende An-

del for Tidsrummet fra 1. til 16. Oktober. Det blev paalagt den nye Slotsforvalter at beholde den gamle Fuldmægtig Jørgen Torsager, saalænge dennes Alder tillod ham at gjøre Tjeneste som saadan, hvorefter Kongen vilde give ham Naadsens Brød[1]).

Magnus Langhorn, der var født paa Christiansø den 16. Juli 1690, havde, som ovenfor bemærket, tidligere været Kammertjener hos Christian den Sjette, da denne var Kronprinds, og havde som saadan, i Aarene 1720—1730, havt en aarlig Løn af 600 Rdlr.[2]). 1725 var han bleven gift med Dorothea Elisabeth Wagner, der skjænkede ham syv Børn, to Sønner og fem Døttre[3]). Tre Aar efter at han var bleven Slotsforvalter paa Rosenborg, blev han under 18. November 1733 udnævnt til Oberstlieutenant af Infanteriet og fik derhos samme Dag et Paritionspatent som Kommandant paa Slottet, hvorom Kommandanten i Kjøbenhavn, Gehejmekonferentsraad, Generallieutenant, Grev »Schponeck« blev underrettet paa Tydsk[4]). At Langhorn maa have staaet højt i sin Konges Gunst, fremgaar blandt Andet ogsaa deraf, at Christian den Sjette den 16. Januar 1732 forærede ham sin Moders Dronning Louises Thronstol, der opbevaredes paa Rosenborg, men som Dronning Sophie Magdalene ikke havde villet benytte, fordi Anna Sophie Reventlou var bleven kronet i den[5]).

Med Langhorns Ophøjelse fra Kammertjener til

---

[1]) Partikulærkassens Regnsk. 1752.

[2]) Civil-Reglm. i Geh. Ark.

[3]) Adresseavisen 10. August 1759 Nr. 17 S. 127.

[4]) Krigskanc. Prot. 1733 Nr. 1109—1111, Kjøbh. Maanedl. Post-Rytter 1733 Nr. 11 S. 86, Kjøbh. Extraord. Rel. 20. Novbr. 1733 Nr. 81 S. 7.

[5]) Afgangsfortegn. 1731—1744 S. 15.

Slotsforvalter, Oberstlieutenant og Kommandant synes en tilsvarende Fornemhed i Tænkemaade at være fulgt, og denne yttrede sig paa et Sted, hvor Ydmyghed havde klædt bedre, nemlig i Kirken. Der havde fra gammel Tid af været tillagt Slotsforvalterembedet paa Rosenborg en Stol i Trinitatis Kirke uden Afgift til denne, og det har maaske været af Hensyn hertil, at Jørgen Nahmensen i sit ovenfor omtalte Testamente betænkte Fattigskolen ved Trefoldighedskirke med et Beløb; ved Kirkens Istandsættelse efter Ildebranden 1728 var Stolen imidlertid bleven rykket nærmere ind til Muren og havde mistet et stort Stykke Plads, hvorpaa sex andre Stolestader vare blevne anbragte. Skjøndt Langhorn først var bleven Slotsforvalter 1730 og saaledes ikke havde været i Besiddelse af Stolen i dens tidligere Skikkelse, ønskede han dog at ombytte den med en bedre og bekvemmere, og han kastede da sine Øjne paa den, »som til Hans Høy Græfvelige Excell. Hr. Græfve Danneschiold blef bygget og Hr. Græfven nu igien haver qvitteret«. Dette Mageskifte kom ogsaa istand 1737, men han maatte dog, for at komme til at paradere i den grevelige Stol, betale 4 Rdlr. om Aaret til Kirken. Den forrige Slotsforvalterstol blev bortlejet, og Rettigheden til den maa derfor vel saaledes nu efter saa lang Tids Forløb betragtes som gaaet tabt for Embedet[1]).

Skjøndt Langhorn utvivlsomt har sat Pris paa sin militære Titel, ønskede han dog tillige at bevare den

[1]) Kopi, attesteret af Klokker Søffren Matthisen, i Slottets Arkiv. — Langhorns Skriftefader var ifølge Bilag 305 til Partikulærkassens Regnsk. for 1759 Magister Jens Pedersen Olrog (1733—1735 nederste, 1735 til sin Død 1766 øverste Kapellan ved Trinitatis Kirke. Wibergs Præstehist. II. S. 137).

Glands, som hans Stilling under Hofetaten medførte; han indgav saaledes i Aaret 1742 et Andragende om i Henhold til Danske Lovs 1—2—6 at maatte henhøre under Hofretten, idet han bemærkede, at det efter hans Død kunde befrygtes, at der skulde opstaa Strid, om han henhørte under den civile eller den militære Jurisdiktion, og han af Hensyn til sine Børn, som maatte behøve Formyndere, gjerne i levende Live ønskede at se en saadan forebygget; under 10. August 1742 blev det ham ogsaa bevilget tilligemed Hustru og Børn at maatte henhøre og svare under Hofretten ligesom andre kongelige Betjente, der nævnes i Rangen og bo i Kjøbenhavn[1]).

Uagtet Slotsforvalterne paa Rosenborg, idetmindste fra Slutningen af det 17. Aarhundrede af[2]), ikke havde Noget med den egentlige Bestyrelse og Drift af Haverne at gjøre, men denne henhørte under Gartnerne[3]), vedbleve de dog endnu i lang Tid at føre det øverste Tilsyn med Haverne[4]); det ses saaledes af en Bekjendtgjørelse i Aviserne fra 1739 angaaende en Auktion udi Rosenborger Hauge over 93 Stkr. store tykke Træ-Luger, at Liebhaverne kunde tage dem i Øjesyn, naar de vilde

---

[1]) Militære Skifter Pakke 14, i Geh. Ark. Meddelt af Hr. Arkivassistent Krarup.

[2]) Jvfr. Hans Kochs Bestalling i 1. Hefte S. 124—125.

[3]) I Christian den Sjettes Tid fungerede Krieger endnu som Gartner i Lyst- og Kjøkkenhaven; efter Roggenkamps Død 1741 overtog Gartneren ved det kongelige Palais **Johan Georg Leitlof** Bestyrelsen af Orangerierne, uden dog at fratræde sin førstnævnte Bestilling. (Statskal.) Orangerigartnerens Bolig laa ifølge den danske Vitruv I. T. XXIV n i Lysthaven i Nærheden af Møntergade.

[4]) Samtlige Bygninger og Statuer i Haverne vare saaledes underlagte Slotsforvalteren, jvfr. Inv. af 1718 og 1731 samt Afgangsfortegn. 1731—1744.

anmelde sig sammesteds hos Hr. Oberstlieutenant Langhorns Fuldmægtig Msr. Raun[1]). Ogsaa med en anden Have, nemlig den, som laa ved Volden mellem Rosenborg og Stokhuset, hvor nu Sølvgadens Kaserne er bygget, havde Langhorn Tilsyn; af en Bekjendtgjørelse i Aviserne fra 1734 erfares det nemlig, at der i bemeldte Have den 1. Marts blev afholdt offentlig Auktion over endel Frugttræer og »Gevæxter«, som Liebhaverne efter Henvendelse til Oberstlieutenant Langhorn og Gartneren, Overlandbygmester Krieger, forinden kunde tage i Øjesyn, og over hvilke de hos begge kunde faa Specifikation[2]).

Efterretningerne om Rosenborg i Christian den Sjettes Tid ere ikke synderlig talrige; det ses, at Kongen har opholdt sig her den 25.[3]) og 28.[4]) Maj, 26.[5]) og 27. Juni, 31. Juli og 1. August 1731[6]); endvidere var

---

[1]) Kjøbh. Extraord. Rel. 1739 Nr. 5 S. 8. — Raun, der formentlig er bleven Fuldmægtig efter Jørgen Torsager, har skrevet det Exemplar af Inv. af 1731, som tilhører Hr. Slotsforvalter, Inspektør Carl Andersen, og i hvilket Langhorn lige til sin Død 1759 har anført, hvad der i hans Tid er tilkommet eller afgaaet.

[2]) Kjøbh. Extraord. Rel. 1734 Nr. 11, 12, 13.

[3]) Anordning hvorledes herefter skal forholdes med de Sager, til hvis Afhandling Hans Kongl. Mayst. allernaadigst bevilger Commissarier, dateret Rosenborg den 25. Maj 1731. Kvartudg. af Forordn. S. 40—43. — Konfirmation paa Kaldsbrev for Johan Adolf Jakobæus som Sognepræst til Smørum og Ledøje, dateret Rosenborg den 25. Maj 1731. Kirkehist. Saml. 3. R. 2. B. S. 640.

[4]) Bilag 2 til Part. Kassens Regnsk.

[5]) Plakat anlangende inden hvad Tid de, som have indstævnt Sager for Højesteret, eller deres Fuldmægtiger, sig dermed hos Justitiarium skulle anmelde, dateret Rosenborg den 26. Juni 1731. Kvartudg. af Forordn. S. 54—55.

[6]) Bilag 33, 36, 37 til Part. Kassens Regnsk.

han her i Maj 1735[1]) samt den 14.[2]) 15. 16. 18. 19.[3]) 20.[4]) og 23. Juli[5]) samme Aar, og i September Maaned holdt han her Forhør i den Danneskjold-Benstrupske Sag, ved hvilken Lejlighed, foruden Benstrups Modstandere: Grev *Frederik Danneskjold-Samsø*[6]), Kommandørkapitajnerne Kragh, Coningh, Suhm og Neuspitzer samt Kapitajnlieutenant *Thura*[7]), tillige hans Forsvarere Kapitajn Lütken og Kapitajnlieutenant Lützow mødte[8]). — Efter Doktorpromotionen i Anledning af Jubelfesten den 3. November 1736[9]) »satte begge Deres Kongelige Majestæter samt det Høye Kongelige Herskab, gelejdede af Hoff-Staten og Professorerne, sig udi Deres prægtige Staats-Karreter, og begave sig til Rosenborgs Slott, hvor der blev holdt Taffel, hvorefter begge Deres Kongl.

---

[1]) Jens Møllers Mnemosyne 3. B. S. CCXCIII Nr. 307.

[2]) Inventariet af 1731 S. 1.

[3]) Breve fra Kongen af 15. 16. 18. 19. Juli 1735 i Geh. Ark.

[4]) Kjøbh. Maanedl. Post-Rytter 1735 Nr. 7 S. 53: Den 20. Julii begav det samtlige Høj-Kongl. Herskab sig til Holmen, traadde sammesteds i den prægtige Kongl. Chaloupe, og lode sig bringe til det paa Rheden liggende Kriigs-Skib Charlotte Amalia, som imodtoog samme Høj-Kongl. Herskab med 27 Canon-Skud; den Tiid Hans Kongl. Majestæt havde taget alting i høje Øjesyn, og holdet Taffel paa bemeldte Krigs-Skib, begav sig vor Allernaadigste Monarch meget fornøyet, efterat 27 Canoners Fryde-Skud bleve atter løsnede, ad Holmen tilbage, og siden videre til det Kongl. Slott Rosenborg.

[5]) Verboth wegen Ausführung der Feld-Steine in dem Hertzogthum Schleswig, dateret Rosenborg den 23. Juli 1735. Kvartudg. af Forordn. S. 46.

[6]) Portræt af Grev Frederik Danneskjold-Samsø findes paa Rosenborg. Brock, Musée chronologique S. 89.

[7]) Portræt af Didrik Thura samt nogle Arbejder af ham i Rav og Elfenben findes paa Rosenborg.

[8]) Mnemosyne 2. B. S. XXVI, 227, jvfr. 225 Anm.

[9]) Kjøbh. Maanedl. Post-Rytter 1736 Nr. 11 S. 84.

Majestæter tilligemed det Høye Kongl. Herskab reyste tilbage igien til Friderichsbergs Slot«. — I Slutningen af Juli 1737 besaae de Astronomer, som Kongen af Frankrig havde sendt til Sverig og Finland for at anstille Undersøgelser om Jordens Figur ved Observationer under Polarkredsen[1]), paa deres Tilbagerejse Kjøbenhavns Mærkværdigheder, deriblandt Rosenborg Slot, »mit vielem darüber bezeugten Vergnügen«. — Efter Frue Kirkes Gjenindvielse den 30. April 1738[2]) »begav Hans Kongel. Majest. tilligemed det Høye Kongel. Herskab sig udi Deres prægtige Staats-Carosser og hen til det Kongel. Slott Rosenborg, hvor det Allernaadigst behagede Deres Kongel. Majestæter tilligemed Hendes Kongel. Høyhed, Printzeßen Charlotta Amalia, at holde Middags-Taffel, og siden at begive sig til det Kongel. Slott Friderichsberg igien«; Kongen var endnu en Gang paa Rosenborg i det Aar, nemlig den 3. Oktober, da han holdt Conseil der[3]). Et længere Ophold synes Christian den Sjette at have gjort her i Aaret 1739, da det ses, at han har

---

[1]) Dänische Bibliothec I. S. 449–450. — Franskmændene Pierre Louis Moreau de Maupertuis, født 1698, død 1759 (meddelt af Hr. Professor Erslev), Clairaut, Camus, Le Monnier, Abbed Outhier, Sommereux og Herbelot rejste tilligemed den berømte svenske Fysiker Celsius i Sommeren 1736 til det nordlige Sverig for at anstille Grademaalinger, hvilke tilendebragtes i et Aars Tid. Nouvelle biographie générale XXXIV. Sp. 387.

[2]) Kjøbh. Maanedl. Post-Rytter 1738 Nr. 4 S. 32.

[3]) Brev fra Christian den Sjette dateret Vallø den 2. Oktober 1738 (i Geh. Ark.): Die Königin ist gestern nicht recht wohl geweszen, heute aber ist es Gottlob beszer, so dasz wir hoffen heute abend in die stadt zu kommen und morgen wils Gott in Rosenburg Conseill zu halten. — Patent om Højesteret i Danmark for Aar 1739, dateret Rosenborg den 3. Oktober 1738. Kvartudg. af Forordn. S. 53—59.

været her den 13.[1] 26.[2] 28.[3] og 29. August[4], 2. 15. og 17. September samt 3. Oktober[5]. Ifølge sine Dagbøger spiste han til Middag her den 6. og 23. August 1740[6] og den 13. Juni, 7. September og 9. Oktober 1741; sidstnævnte Dag var Prindsen af Würtemberg med ved Taffelet[7]. I Aaret 1744 var Kongen ifølge sin Dagbog kun een Gang paa Rosenborg, nemlig den 3. Oktober, da samtlige høje Herskaber (begge Majestæterne, Kronprindsen, Prindsesse Louise, Fyrstinden af Ostfriesland og Prindsessen af Würtemberg) spiste til Middag der; ved denne Lejlighed viste Kongen Prindsessen af Würtemberg den kongelige Krone[8]. Det sidste Vidnesbyrd om Kongens Ophold paa Rosenborg er fra 1. Juli 1746,[9] altsaa en Maaneds Tid, før han døde.

---

[1] Mnemosyne 3. B. S. CCXII Nr. 219.

[2] Mnemosyne 3. B. S. CCXIV Nr. 222.

[3] Forbud at ingen, Hans Kongel. Majestæts Skov- og Jagt-Betiente undtagen, maa efterdags understaa sig i Kongens Vildbane enten at lægge Luder, fange Ræve med Jern eller at skyde, under den i Jagt Forordningen af 18de Aprilis 1732, dens 25de Articul dicterede Straf, dateret Rosenborg den 28. August 1739. Kvartudg. af Forordn. S. 175—176.

[4] Brev fra Christian den Sjette til Schulin, dateret Rosenborg den 29. August 1739 (i Geh. Ark.)

[5] Mnemosyne 3. B. S. CCXIV, CCXV, CCXVI, Nr. 223, 226, 227, 228.

[6] Danske Saml. 2. R. 5. B. S. 266.

[7] Danske Saml. 2. R. 4. B. S. 267, 269, 270.

[8] Danske Saml. 2. R. 4. B. S. 317.

[9] Forordninger om April og Julii Kvartals Skatters Eftergivelse, af det kontribuerende Hartkorn udi Danmark, hvor Kvægsygen, førend den 1. Maji 1746 haver været — angaaende adskillige Poster, Landgodset fornemmeligen vedkommende, daterede Rosenborg den 1. Juli 1746. Kvartudg. af Forordn. S. 113—117. — I Geh. Ark. findes et Par Optegnelser af Kongen angaaende paatænkte Ophold paa Rosenborg, men uden Aarstal. — Ifølge den danske Vitruv I. S.45 plejede Kongen og Dronningen

Med Rosenborg foregik der i Christian den Sjettes Tid ikke synderlig store Forandringer[1]); Christian den Fjerdes Hejseapparat fra hans Sovekammer til de andre Etager blev borttaget og erstattet med en Trappe; Apparatet blev i Aaret 1737 sendt til Fredensborg[2]); Laurbærhusets Façade blev samme Aar ombygget af Krieger[3]), en Domestikbygning blev opført 1732[4]), og nogle gamle Lysthuse og Staldbygninger bleve ved Auktion solgte til Nedbrydelse[5]). Istedetfor det tidligere Plankeværk, som omgav Haven, paabegyndtes Opførelsen af en Mur omkring denne mod Gothersgade og Sølvgade; Arbejdet, som udførtes af Krieger, blev imidlertid ikke strax fuldført, men stilledes i Bero 1735[6]); de gjentagne Tyverier, som i denne Periode ses at have fundet Sted i Haven[7]), synes dog at have bidraget til,

---

at opholde sig i Stueetagen, Kronprindsen og de kongelige Prindsesser i den mellemste Etage, jvfr. a. St. S. 46.

[1]) Kun Rosenborg undgik at omkalfatres og forhutles i Christian den Sjettes Tid. Schwartzkopfs Lexikon i Danske Saml. 1. R. 4. B. S. 74.

[2]) Inv. 1731 S. 361, Afgangsfortegn. 1731—1744 S. 21—22, jvfr. Friis S. 116.

[3]) Meier, Fredensborg S. 185, Thurah, Hafnia hodierna S. 77.

[4]) Inv. 1781 S. 628. Denne Bygning (den danske Vitruv I. T. XXIV. d), hvor Gardens Marketenderi nu er, blev i Aaret 1785 afgiven til Invalidehus, jvfr. senere.

[5]) Jvfr. Friis S. 114—115. Maskinhuset ved den lange Park (bag den nuværende Herkulespavillon) solgtes 1734 (Afgangsfortegn. 1731—1744 S. 19); 1738 afhændedes nogle Staldbygninger til Daniel Petersen for 304 Rdlr. 3 ß (a. St. S. 22—23, Kjøbh. Extraord. Rel. 1738 Nr. 12 og 14), 1741 Lysthuset med de tre Porte til Monsr. Krieger for 100 Rdlr. (Afgangsfortegn. 1731—1744 S. 26—27). Det grønne Lysthus blev 1735 overleveret Overlandbygmester Krieger med Forpligtelse til i dets Sted at opsætte nogle Lysthuse i Haven (a. St. S. 21).

[6]) Meier, Fredensborg S. 16.

[7]) Jvfr. S. 4 og 5.

at Muren blev fuldført 1745[1]); mod Gothersgade var denne ud for alle Hovedgangene forsynet med større Aabninger, som vare tillukkede med kunstigt udarbejdet Jernværk, saaledes at man fra denne Gade havde »en fri og angenem Indsigt i Haven«[2]).

---

[1]) Herslebs Optegn. i Nyeste Skild. af Kjøbh. 1826 Nr. 43 Sp. 678.
[2]) Thurah, den danske Vitruv I. S. 44.

Frederik den Femtes Tid.
1746—1766.

I Frederik den Femtes Tid synes de kongelige Besøg paa Rosenborg at have været endnu sjældnere end under Christian den Sjettes Regering; Thurah[1]) siger, at det kongelige Herskab alleneste om Sommeren[2]) paa nogle faa Dage undertiden residerer der, naar det paa en kort Tid opholder sig i Staden. En enkelt Gang boede Kongen dog ved Vintertid paa Slottet, idet han, den Dag Dronning Louise var død, den 19. December 1751, om Aftenen Kl. 6 forlod Christiansborg Slot, »som af et Fryde-Sted var bleven til et Græde-Huus, og begav sig til Rosenborg, for der at residere for det første«[3]), og den følgende Dag udstedte han her Anordning om Sørge-Klæder at bære formedelst Hendes Majestæts Dronning Louises Død, samt Forbud paa Spil og Leg

---

[1]) Hafnia hodierna S. 65.

[2]) I Aaret 1749 synes det at have været paatænkt, at Kongen skulde residere paa Rosenborg i September Maaned, men heraf blev der dog ikke Noget. Berl. Tid. 5. Septbr. 1749 Nr. 71.

[3]) Berl. Tid. 20. Decbr. 1751 Nr. 102.

i samme Anledning[1]). Hans Ophold her varede dog kun til den 24. om Aftenen, da han atter begav sig til Christiansborg og »okkuperede de til dybeste Sorg betrukne Apartements«[2]).

Medens Kongen ikke senere synes at have resideret paa Rosenborg, opholdt Kronprindsen sig derimod et Par Gange i længere Tid her; i Aaret 1756 boede han saaledes en Maaneds Tid her, nemlig fra den 20. Maj, indtil Kongen i den sidste Halvdel af Juni kom tilbage fra sin Rejse i Hertugdømmerne. Kronprindsen gjorde under sit Ophold paa Rosenborg enkelte Gange Udflugter herfra i Stadens Omegn, eller, som det kaldtes, han promenerede en Carosse, og skjøndt han kun var noget over 7 Aar gammel, bivaanede han flittig Gudstjenesten, idet han baade var i Christianshavns, Nikolaj, Petri og Garnisons Kirke[3]). Hans andet Ophold paa Rosenborg fandt Sted i Aaret 1759 og varede to Maaneder, nemlig fra den 2. Maj til Slutningen af Juni, da Kongen kom tilbage fra en Rejse i Hertugdømmerne; der var i dette Tidsrum et Par Gange (den 21. Maj og 25. Juni) Kur hos den tiaarige Kronprinds paa Rosenborg, ligesom endel høje Herrer den 21. og 24. Maj samt 25. Juni vare til Taffels hos ham der; den 11. og 18. Juni spiste Dronning Juliane Marie til Aften hos ham paa Rosenborg; iøvrigt gjorde han ofte Udflugter (til Bernstorff, udenfor Østerport, til Frederiksberg, Dyre-

---

[1]) Kvartudg. af Forordn. S. 96—99.

[2]) Berl. Tid. 24. Decbr. 1751 Nr. 103, Partikulære Efterretn. 1733 —1760, indførte i Marskall. Dagjournal 1760—1765.

[3]) Berl. Tid. 1756 Nr. 40—44, 46, 50. Kronprindsen blev strængt holdt til at gaa i Kirke hver Søndag. Nyt hist. Tidsskr. 4. B. S. 542.

haven og Jægersborg), ligesom han ogsaa ofte overværede Soldaternes Øvelser og en Gang aflagde Besøg ombord i Flaaden; Gudstjenesten blev iøvrigt heller ikke forsømt, idet han besøgte Helliggejstes, Holmens, Frue, Petri, Nikolaj, Garnisons og Christianshavns Kirke[1]).

Slottets Kostbarheder bleve flere Gange i Frederik den Femtes Tid tagne i Øjesyn af fyrstelige Personer[2]), og Haven[3]) blev af og til benyttet som Spadserested af Kongefamilien, hvilket Aviserne pligtskyldigst notere[4]).

---

[1]) Staats und Gelehrte Neuigkeiten, Altona, 26. April 1759, Berl. Tid. 1759 Nr. 35, 40—42, 44, 45, 47—52.

[2]) I Oktober 1749 førte Kongen saaledes sin Svoger *Hertug Ernst Frederik Carl af Sachsen-Hildburghausen* (af hvem der findes et Portræt paa Rosenborg, jvfr. Brock, den oldenb. Kongeslægt S. 108) og hans Broder til Rosenborg, hvor Deres Durchlauchtigheder besaae de kongelige Insignia og Klenodier (Berl. Tid. 1749 Nr. 86); den 14. Oktober 1752 om Eftermiddagen behagede Monarken at benaade Rosenborg Slot med sin allerhøjeste Nærværelse og tage et og andet af sammesteds forvarede Pretiosis udi allerhøjeste Øjesyn (Berl. Tid. 1752 Nr. 83); den 29. Oktober 1753 tog Dronning Juliane Maries Broder Prinds Ferdinand af Brunsvig-Wolfenbüttel det kongelige Slot Rosenborg med derværende Kostbarheder udi højeste Øjesyn (Berl. Tid. 1753 Nr. 87), og i Januar 1756 bleve de kongelige Regalier paa Rosenborg Slot foreviste Hans Durchlauchtighed Prinds Carl af Bevern af Overhofmarskal Grev Moltke (Berl. Tid. 1756 Nr. 6).

[3]) Som tidligere bemærket afgik Krieger 1749 som Gartner; hans Efterfølger blev Gartneren ved Amalienborg **Frederik Ludvig Bruhn**, der tillige fra 1750 overtog Orangerihusene; ved Resolution af 3. Januar 1750 fik Bruhn, der som Gartner ved Rosenborg ses at have havt en aarlig Løn af 800 Rdlr., til Driften af Rosenborg Lyst- og Kjøkkenhave samt Orangeri- og Laurierhusene et Beløb af 1689 Rdlr. aarlig. Den forrige Orangerigartner Leitlof vedblev at være Gartner ved det kongelige Palais. (Part. Kassens Regnsk., Statskal.)

[4]) Saaledes gjorde »de unge Høy-Kongelige Herskaber den 29. April 1752 en Spatsere-Tour fra Christiansborg til Rosenborg, hvor Deres Kongelige Høyheder, Princesserne Sophia Magdalena og Wilhelmina Carolina, lode sig løfte af Vognen, og promenerede til Fods i Haven« (Berl. Tid. Nr. 35), og den 5. Maj samme Aar

En enkelt Gang, den 9. Februar 1750, blev der anstillet Skydeforsøg i Haven, da »den formedelst sin store Erfarenhed udi Artillerie-Væsenet saa vel som sine egne nye Opfindelser bekiendte Hr. Capitain Steuben af det Kongel. Artillerie-Corps udi mange Høye Generals-Personers og andre Ministrers Overværelse viste en besynderlig Prøve paa hans Habilitet, i det han udi et Minut giorde 24 Skud af et lidet Feldt-Stykke, og forsikrer, at ville giøre det samme af en stor Canon, hvilket med rette kand regnes for en ny Fuldkommenheds-Grad, som Artilleriet i vore Tider har naaet«[1]. Han fik af Kongen til Belønning herfor 100 Speciesdukater[2]) og gjentog senere i Kongens Nærværelse den 6. August samme Aar Forsøget i større Maalestok paa Amager, ved hvilken Lejlighed den Ulykke indtraf, at nogle Krudttønder og Granater bleve antændte, saa

»promenerede samtlige unge Høy-Kongelige Herskaber atter udi Rosenborg Have« (Berl. Tid. Nr. 36); den 31. Maj 1753 vare Prindsesserne Sophie Magdalene og Vilhelmine Karoline der, (Berl. Tid. Nr. 44), den 4. Marts 1754 Hendes Majestæt (Berl. Tid. Nr. 18), den 6. April samme Aar »de unge Høy-Kongelige Herskaber« (Berl. Tid. Nr. 28), den 25. samme Maaned Enkedronningen (Berl. Tid. Nr. 33), den 3. Oktober Kronprindsen og de kongelige Prindsesser (Berl. Tid. Nr. 79), den 14. April 1755 om Formiddagen Dronning Juliane Marie, om Eftermiddagen de kongelige Prindsesser (Berl. Tid. Nr. 30), den 9. Maj Kronprindsen (Berl. Tid. Nr. 37), den 16. Marts 1756 Enkedronningen (Berl. Tid. Nr. 23). Den 2. Maj 1757 behagede det Hans Kongelige Højhed Kronprindsen om Aftenen at spadsere fra Christiansborg Slot omkring paa Volden til Rosenborg Slot (Berl. Tid. Nr. 35), og den 10. April 1759 promenerede Dronningen og Enkedronningen om Eftermiddagen i Haven (Berl. Tid. Nr. 30), hvor Kronprindsen ligeledes den 24. Maj, medens han residerede paa Rosenborg, behagede at promenere (Berl. Tid. Nr. 42).

[1]) Berl. Tid. 1750 Nr. 12.

[2]) Berl. Tid. 1750 Nr. 16.

at Flere bleve farligt saarede, medens Kongen slap heldig derfra[1]); den Dragt, Frederik den Femte bar den Dag, opbevares endnu paa Rosenborg[2]).

I det Tidsrum af Frederik den Femtes Regering, med hvilket vi hidtil have beskjæftiget os[3]), var Oberstlieutenant Langhorn endnu Slotsforvalter og Komman-

---

[1]) Berl. Tid. 1750 Nr. 64.

[2]) Brock S. 118.

[3]) I September 1750 passerede der i Nærheden af Rosenborg en Begivenhed, som vakte megen Bevægelse, inden Sagens rette Sammenhæng blev oplyst; det hedder herom i Berl. Tid. Nr. 76:

Siden i Fredags amuserer man sig udi Compagnier med en lige saa sær som merkværdig Hændelse, hvilken somme tør sætte en Parallele med den fameuse Jydske Hav-Frue, som for et Aar siden satte Avis-Skriverne udi største Parten af Europa i Bevægelse, og andre ligne i Vigtighed med Jomfru Fikkes Bortsnappelse paa Slots-Pladsen. Sagen er kortelig denne: Der udbredte sig et Rygte, at bemeldte Dag, for Middag Kl. halvgaaen elleve, en overmaade stor Hiort, som var bleven forvildet paa Jagten, skulde, forfulgt af 7 Jagt-Hunde en Svite, have retireret sig ind ad Nørre-Port forbi Orangerie-Huuset ved Rosenborg ud i Castellet og der bleven fangen udi en af Castel-Graverne etc. hvilket blev desmeere troligt, da det saaes paa Prent. Endeel, der ere saa stivsindede, at de ikke vil troe alt, hvad der bliver trykt, giorde strax den Indvending, at samme Dag ingen Jagt havde været; at det var urimeligt, at Jægerne skulde lade Hundene saaledes forløbe sig, og lige saa, at en Hiort skulde forlade Marken, og tage sin Retirade ind i en Fæstning; men endelig bleve de dog overbeviiste om, at Hoved-Posterne af en Historie kand have deres Rigtighed, omendskjønt Omstændighederne ere ilde grundede; thi Sagen blev saaledes oplyst, at ved Nørre-Port var en stor Giede-Buk sluppen ud af en Stald, og strax ved sin Udflugt bleven angreben og forfulgt af endeel Gade-Hunde og derudover havde seet sig nødt til at tage Flugten langs med Volden, hvor man da formedelst dens hastige Løb ikke saa nøye havde observeret Skiægget, men derimod seet Hornene an for noget større, end de virkelig vare, og følgelig bildt sig ind, at det var en Hiort, hvorudover Historien har givet Materie til Latter.

dant[1]). Han var nu imidlertid i sin fremrykkede Alder begyndt at blive svagelig, og da han frygtede for, at hans Fuldmægtig Johan Christian Wittenhuus ved hans Død skulde blive brødløs, ansøgte han under 6. December 1751 Kongen om, at der maatte blive givet denne, ligesom i sin Tid Jørgen Torsager, Tilsagn om at maatte forblive i Tjenesten som Fuldmægtig ved Rosenborg, saalænge han kunde bestride denne Bestilling. Langhorn anfører til Støtte herfor, at Wittenhuus har tjent ham i 18 Aar med Troskab og Ærlighed, og at han til enhver Tid, ved Nat som ved Dag, tilligemed ham giver flittig Agt paa Slottet, at han er en indfødt Undersaat, er Søn af en Officer, og at han har Hustru og fire smaa Børn; han beder om, at det Honorar af 120 Rdlr. aarlig, som han har givet Wittenhuus, maa for Fremtiden blive udredet af den kongelige Kasse mod at fradrages i hans egen Gage. Ansøgningen blev bevilget under 26. Februar 1752, saaledes at der fra 1. Kvartal 1752 at regne i Langhorns Gage 848 Rdlr. — eller med Fradrag af 1 % Afgiften til stemplet Papir 839 Rdlr. 3 ₰ 2 ß — blev indeholdt Fuldmægtigens Løn, 120 Rdlr. (uden 1 % Afgiften), der da blev udredet direkte af den kongelige Kasse, medens Langhorn fra bemeldte Tidspunkt af indtil sin Død kun oppebar 719 Rdlr. 3 ₰ 2 ß aarlig[2]).

---

[1]) I Langhorns Tid blev Rustkammeret paa Rosenborg, hvilket allerede omtales i det 17. Aarhundrede, opløst, idet Vaabnene i det saakaldte Kunstgeværkammer og i det egentlige Rustkammer (de to Værelser over Regaliekammeret i det store Taarn) bleve afleverede 1732, og det gamle Kaardekammer i det søndre Taarns øverste Etage blev rømmet 1758. Jvfr. 1. Hefte S. 79. Anm., Danske Saml. 2. R. 5. B. S. 369—370.

[2]) Bilag til Part. Kassens Regnsk. 1752.

Langhorn afgik ved Døden Fredagen den 3. August 1759 om Aftenen mellem Kl. 11 og 12 i en Alder af 69 Aar;[1]) i Henhold til den ham under 10. August 1742 meddelte Tilladelse til efter Lovens 1—2—6 at maatte henhøre under Hofretten, blev Forseglingen saavel af Slottet som af hans Bo foretagen af Hofetaten, og da Auditøren mødte paa Militæretatens Vegne, blev han afvist af en af den Afdødes Døttre og hans Svigersøn Professor Horrebow med den Bemærkning, at Alt var i Orden, og at Justitsraad, Generalauditør Caroc, som ikke havde faaet den fornødne Underretning om Sagens Sammenhæng, skulde faa den kongelige Resolution at se.[2]) Langhorn blev begraven i Petri Kirkes Kapel, og paa Ligkistens Plade blev sat følgende Indskrift:[3])

Her ligger Skallen, men Himlen har Kiernen
af
den fordum her i Live
Høyædle og Velbyrdige
Hr. Magnus Langhorn,
Kongl. Majest. til Dannemark og Norge bestalter
Obrist-Lieutenant af Infanteriet, samt
Commandant og Forvalter paa
Rosenborg Slot.

Han blev født til Verden paa Fæstningen Christiansøe Anno 1690. den 16 Julii til at trælles fra Ungdommen af, hans Siel var sat i et Verkstæd til ideligt Arbeyde; og alle hans Dage vare Stridsdage; men ved Guds Ords Betragtning, og betimelig Bereedelse til Døden, blev hans Liv fornøyeligt, roeligt og lyksaligt i Verden;

---

[1]) Berl. Tid. 1759 Nr. 63.
[2]) Militære Skifter Pakke 14 i Geh. Ark.
[3]) Adresseavisen 10. August 1759 Nr. 17 S. 127.

saasnart han fik Forstands oplyste Øyne til at skiønne paa den rige og herlige Arv, som han havde at vente i Evigheden formedelst JEsum Christum.

Hans daglige Bereedelse til Døden giorde ham stedse Activ til det, som skulde udrettes her i denne Verden.

Og Dødens idelige Betragtning befriede ham fra Dødens Frygt og Skræk; forlængede hans Liv; bedrede hans sande Velfærd; opholdt ham ved et stille og roeligt Sind under alle de Besværligheder og Møysommeligheder, som dette Liv fører med sig; og han nød paa Jorden alle de uskyldige Forlystelser med et glad Mod i HErrens Frygt, som vare fornødne til Naturens Forfriskning og Opholdelse.

Anno 1725. kom han, ved GUds Forsyn, i et kierligt og sødt Ægteskab med den

Velbyrdige, Gudelskende og dydige Jomfrue

Jfr. Dorothea Elisabeth Wagnern,

Udi hvilket Ægteskab HErren velsignede dennem med Syv Børn, hvoraf 2 Sønner og 1 Datter, tillige med deres Moder, allereede foran ere indgangne til de andre retfærdige Aanders Forsamling, som ere bragte til Fuldkommenheden i den sikkere Hviile.

Til hvilken Salighed og sikkere Hviile hans udødelige Siel ogsaa blev optagen Anno 1759. den 3 Augusti.

Men Legemet er her nedsat udi St. Petri Kirkes Capell, indtil den almindelige store Aabenbarelses-Dag, da det usle Legeme (Støvet) skal forvandles til et aandeligt Legeme, 1 Cor. 15, 44. og vorde lige dannet efter Christi herlige Legeme, Phil. 3, 21.

Paa denne Aabenbarelses-Dag skal Sielen og Legemet komme i Fællig igien for at see GUd, som han er, 1 Joh. 3, 2. og i ald Evigheds Evighed see det: som intet Øye haver seet, og intet Øre haver hørt, og er ikke opkommet i noget Menneskes Hierte, det som GUd haver bereedet til dem der elske ham.

Hans efterlevende fire Døttre, som nu sørge over

en saa kierlig Faders dødelige Afgang, trøste sig ved hans Eftermæle, og stræbe at vandre for GUds Aasyn i deres Faders Troes Fodspor, indtil de ogsaa, hver i sin Deel, skulle indgaae i Guds Hviile, og staae hver i sit Lod op ved Dagenes Ende.

Langhorns ovennævnte fire Døttre bleve alle gifte med Mænd af den lærde Stand; saaledes ægtede Sophie Magdalene Magister Jens Kraft, Prof. math. ved Sorø Akademi (født 1720, død som Justitsraad 1765[1]), og Anna Barbara (døbt den 13. Marts 1735, død den 5. September 1812) den 25. Oktober 1754 Prof. math. & phil. Christian Horrebow (født 1718, død 1776[2]); Ulrike Eleonora, der var født paa Rosenborg den 3. Marts 1737, blev nogen Tid efter Faderens Død, den 8 Februar 1760, gift med Hr. Frederik Pedersen Horrebow, Præst i Egeslevmagle i Sorø Amt, født 1729[3]); efter at være bleven Enke det følgende Aar blev hun den 18. Juli 1769 gift med Etatsraad Ole Strøm, Stiftsskriver i Sjælland, hvem hun ligeledes overlevede; hun døde i Kjøbenhavn den 4. Oktober 1810[4]); den fjerde Datter Louise Charlotte, der den 12. Maj 1762 blev gift med Professor Dr. juris Balthasar Gebhard de Obelitz (født 1728, død 1806), døde allerede den 30. Juni 1763 i sit 20. Aar[5]).

---

[1]) Worm, Lexikon over lærde Mænd I. S. 540.

[2]) Personalhist. Tidsskr. 2. B. Tillæg S. 2.

[3]) Adresseavisen 8. Februar 1760 Nr. 11 S. 68, Wibergs Præstehist. I. S. 302, Personalhist. Tidsskr. a. St. S. 3.

[4]) Adresseavisen 6. Oktober 1810 Nr. 235.

[5]) Hundrup, Biogr. Eft. om dem, der ved Kjøbh. Univ. have erholdt de højeste akad. Værdigh. I. S. 118, Berl. Tid. 1763 Nr. 52. — For Langhorns Gage fra 1. Juli til Dødsdagen den 3. August 1759 har hans Svigersøn Christian Horrebow paa egne og Professor Krafts Vegne samt U. E. og L. C. Langhorn kvitteret. Part. Kassens Regnsk. 1759.

Efter Langhorns Død blev Kongens Livtjener

August Vilhelm Horstmann[1]), (født den 17. Februar 1699[2]), den 15. September 1759 udnævnt til Slotsforvalter og den 18. næstefter til Kommandant med Titel af Oberstlieutenant af Infanteriet, hvorom Kongens Svoger Hertug Ernst Frederik Carl af Sachsen-Hildburghausen som Guvernør i Kjøbenhavn blev underrettet ved en Skrivelse paa Tydsk[3]). I Henhold til den ovenfor nævnte Resolution af 26. Februar 1752 forblev Fuldmægtig Wittenhuus i sin Stilling som saadan under den nye Slotsforvalter, indtil han kunde faa et andet Embede; hans Gage blev i Henhold til Resolution af 27. Oktober 1759[4]) fremdeles udredet af Partikulærkassen med 120 Rdlr. aarlig, men uden at dette Beløb blev fradraget i Horstmanns Løn; denne blev derfor udbetalt ham med det normerede Beløb af 848 Rdlr. aarlig (eller

---

[1]) Møller, Alfab. Reg. over Rangspers. 1730—1790 i det kgl. Bibl., Statskal. — Horstmann, der i Statskalenderen nævnes som Livtjener hos Kronprinds Frederik, senere Kong Frederik den Femte, fra 1742 til 1759, efterfulgtes i denne Stilling af Overjagtberider Anton Nebbe, der ifølge Skrivelse af 27. Oktober 1759 (ved Part. Kassens Regnsk. for 1760) erholdt den for denne Bestilling normerede aarlige Løn af 600 Rdlr.

[2]) Adresseavisen 10. April 1781 Nr. 61.

[3]) Krigs Kanc. Exped. 3. Kvartal 1759 Nr. 1343—1345, Ref. Sager Septbr. 1759, Post Rytteren 1759 S. 70, 74, Berl. Tid. 1759 Nr. 76, 79, Nye Stats Tid. 1759 S. 69, 74.

[4]) Part. Kassens Regnsk. 1760.

med Fradrag af 1 % Afgiften med 839 Rdlr. 3 ₰ 2 β), medens Langhorn, som tidligere bemærket, fra 1752 af kun havde oppebaaret 719 Rdlr. 3 ₰ 2 β. Horstmann fik desuden ligesom sine Forgængere[1]) 20 Rdlr. aarlig i Nytaarsgave. Wittenhuus forblev i Tjenesten som Fuldmægtig til sin Død den 28. Marts 1769[2]), hvorefter hans Gage i Henhold til Resolution af 10. Juni 1769 blev delt saaledes, at de 100 Rdlr. tillagdes Horstmann til derfor at lønne en Fuldmægtig, medens de 20 Rdlr. bleve givne som aarlig Pension til Wittenhuus' Enke formedelst hendes yderlige Fattigdom.

Kort efter Horstmanns Tiltrædelse synes man at have tænkt paa at benytte Rosenborg som kongeligt Koppelasareth, idet Kronprindsen, efter at være bleven inokuleret i Foraaret 1760, skulde have boet der, medens de øvrige kongelige Børn, for at undgaa Smitten, samtidig skulde rejse ud paa Landet[3]). Det lader dog til, at Tanken herom blev opgiven, da Kronprindsen kort efter ses at have resideret paa Frederiksberg Slot[4]), hvor der den 29. Juni blev afholdt en Takkegudstjeneste i Anledning af, at han lykkelig havde overstaaet Indpodningskuren[5]). Iøvrigt indskrænke Efterretningerne om Rosenborg fra Resten af Frederik den Femtes Regeringstid sig til, at Kronprindsen og Arveprindsen nogle Gange promenerede i Haven[6]).

I Frederik den Femtes Tid skete Begyndelsen til

---

[1]) Jvfr. 1. Hefte S. 116.
[2]) Bilag 225 til Part. Kassens Regnsk. 1769.
[3]) Berl. Tid. 1760 Nr. 37.
[4]) Berl. Tid. 1760 Nr. 42.
[5]) Berl. Tid. 1760 Nr. 52.
[6]) 30. April, 1. Maj og 10. August 1763 samt 16. Maj 1765. Berl. Tid. 1763 Nr. 35, 64, 1765 Nr. 39.

de uheldige Forandringer med Hensyn til Slottet og dets Omgivelser, som fortsattes under den følgende Konge. Det er saaledes tidligere bemærket, at det vistnok var i Aaret 1758, at Karnapperne bleve forlængede til Stueetagen, og at de oprindelige, smukke Indgangstrapper, der førte op til det mellemste Taarn, bleve borttagne[1]). Hvad Slottets Omgivelser angaaer, havde man hidtil været fri for de uskjønne Vindmøller paa Volden i Nærheden af samme, men i Aaret 1755 fik Jochum Olsen Møller, Borger i Kjøbenhavn, Bevilling paa her i Staden paa et belejligt Sted at opbygge en Vejrmølle med Sigteværk; hans Andragende om at opføre den paa Schacks eller Holcks Bastioner blev dog ikke bevilget, da Kommandanten General Numsen i sin Erklæring anførte, at saadan Mølle udi Holckens Bastion ej uden betydelig Nachdeel for Fæstningen og dens Defension kunde opbygges, og at Schackens Bastion fremdeles maatte blive fri for dertil at indtages, formedelst Postsækken der i Vinter-Tider maatte overhidses; men da Jochum Olsen Møller derefter androg om, at Rosenborg Bastion maatte indrømmes ham til Opførelsen af Møllen, lød Svaret gunstigere; vel mente Kommandanten, at det ikke var gjørligt Møllen udi Midten af Bastionen at opføre formedelst den derværende Corps de garde og den slette Prospekt fra Rosenborg Slot af, men han indstillede dog til allernaadigst Resolution, om samme paa Siden af Bastionen maatte opbygges, idet han endnu desidererede, at Møllerlauget maatte beflitte sig efter at anlægge Vand-Møller, som man i Freds- og Fejde-

---

[1]) Jvfr. 1. Hefte S. 80 Anm., Danske Saml. 2. R. 6. B. S. 1, 2, den danske Vitruv I. T. XXVII.

Tid kunde have Nytte af. Det blev derefter under 7. Januar 1756 tilstaaet Supplikanten at opføre Møllen paa Bastionen[1]).

---

[1]) Geh. Ark. Ref. Sager 7. Januar 1756, meddelt af Hr. fhv. Distriktslæge Sommer. — Efter Branden Natten til den 30. December 1851, paa hvilken Tid Møllen ejedes af Møllermester Langevad (Berl. Tid. 1851 Nr. 303), er Møllen heldigvis ikke bleven opført paany, hvorimod det astronomiske Observatorium nu er bygget paa dens Plads.

Christian den Syvendes Tid.
1766—1808.

Medens Rosenborg i Slutningen af Frederik den Femtes Regering næsten synes at være sunken i Forglemmelse, idet der ikke foreligger nogen Efterretning om, at noget Medlem af Kongefamilien har besøgt Slottet efter Kronprinds Christians Ophold der i Aaret 1759, men kun om, at de unge Prindser enkelte Gange have promeneret i Haven, oprinder der i Christian den Syvendes Tid atter flere Perioder, i hvilke der bliver mere Liv indenfor Slottets Mure og i Haven. Den unge Dronning Caroline Mathilde, der ønskede at lære Hovedstaden nærmere at kjende,[1] aflagde sit første Besøg paa Ro-

---

[1]) Jvfr. Nyt hist. Tidsskr. 4. B. S. 598. — I Christian Flensborgs Danske Merkurius for April 1767 S. 122 hedder det:

Seer vor velsignede Mathilde allevegne
At see Sig nøye om i Hoved-Stadens Egne.
  I Underdanighed vi følge Hendes Fied,
  Os drager Majestæt og Moders Kierlighed.
Det ikke smaae Ting er, ey Stadens Vaniteter,
Som vor Mathildis Lyst og agtsomt Øye mætter,

senborg Tirsdagen den 7. April 1767[1]) om Eftermiddagen sammen med Arveprinds Frederik, Prindsesse Louise af Hessen og Enkedronning Juliane Marie, i hvis Stadskarosse de fire kongelige Personer kjørte derhen for at bese Regalierne, som skulde bruges ved den forestaaende Kroning den 1. Maj, samt Slottets øvrige Antikviteter; Kongen var ved Upasselighed forhindret i at være tilstede.[2]) Herefter behagede det »Aller- og Høystsamme særdeles mildelig at tilfredsstille en Mængde

---

Ney Ting af Vigtighed, ja just de Vigtigste
Af Hende eene nøed en værdig Agtelse.
Hun ey alleene saae, men vilde Alting kiende,
Og nogle Dage saaes til samme at anvende.(*)
O priselige Lyst: — Kom tidt Elskværdige!
Din Lyst og Nordens Lyst sees altid samlede. — —

(*) Den 8de paa Rosenborg Slot de Kongelige Regalier, samt adskillige ældre og yngere rare Amindelser efter forrige Høylovlige Konger, som der forvares.

[1]) Marskall. Dagjournal 1765—1769. Flensborg har a. St. den 8., ligeledes Berl. Tid. 10. April 1767 Nr. 29, hvor det hedder: Iblant de Forfriskninger, som De Aller- og Høyeste Personer af den Kongel. Familie, ved nærværende smukke Foraars Veyrlig, jævnlig give Sig, behagede det Deres Majestæter Dronningerne Carolina Mathilda og Juliana Maria, med Deres Kongel. Høyheder Prints Friderich og Princesse Louisa af Hessen, Forgaars at begive Sig paa Rosenborg Slot her i Staden, for at besee de Kongel. Regalia, og adskillige ældre og yngre rare Afmindelser efter forrige Høylovlige Konger, som der forvares.

[2]) Flensborg skriver a. St.
Hvor var vor Christian, den saa aarvaagne Fader!
Hvis Lyst at selv see til ey nogen Tid aflader? — —
Mathilde, Kongens Siel! paa hvert mærkværdig Sted! —
Er her ey dobbel Grund, at vente Hannem med? — — —
Af Frygt og Længsel vi vor Uroe ey kan dølge: — — —
Hvi er vor Christian ey i Mathildis Følge?
Forfærdes ey, o Nord! — — Han var — upasselig — —
Du nu maae vide det, da Faren er forbie.

i den hosliggende Have sammenkomne Undersaatteres Attraae, i det at De til Fods ginge igiennem endeel Allees i samme Have, og, efterat have stiget alle i een Carosse, ganske langsom passerede igiennem visse Gader paa Amalienborg, hvor Citadellet Friderichshavn og adskillige andre smukke Giænstænde for Hendes regierende Majestæts Opmærksomhed, faldte i Beskuelse«[1]). »Efter at allerhøjstsamme højkongelige Herskaber vare bortrejste, bleve forbemeldte kongelige Regalier af Oberhofmarskallen annammede og tilligemed (!) Kammerfureren, som var tilstede, og Slotsforvalter Hostman (sic) indpakkede samt af de tvende sidste nedbragte til Oberhofmarskallens Carosse, som dem selv bragte til Christiansborg«[2]).

Den næste Gang, vi træffe Caroline Mathilde spadserende i Rosenborg Have, den 23. Maj 1768 om Eftermiddagen[3]), var Christian den Syvende heller ikke med, idet han nylig havde tiltraadt sin bekjendte Uden-

---

[1]) Berl. Tid. 10. April 1767 Nr. 29.

[2]) Marskall. Dagjournal 1765—1769. Regalierne bleve eftersete og oppudsede af Hofjuveleren, hos hvem de nogle Dage før Kroningen vare udstillede for »meenige Mand« (Berl. Tid. 27. April 1767 Nr. 34); den 6. Maj bleve de af Overhofmarskal Grev Moltke bragte tilbage til Rosenborg (Berl. Tid. 8. Maj 1767 Nr. 37), men kort Tid efter blev det, ved Resolution af 2. Juni 1767, bestemt, at de skulde henflyttes til Christiansborg, ligesom at Slottets øvrige Kostbarheder og Kunstsager skulde afgives til Kunstkammeret og de andre kongelige Slotte, idet Rosenborg og nogle af dets Nebenbygninger samt det for Slotsforvalteren for faa Aar siden opførte nye Vaaningshus skulde indrettes til et Akademi for Landkadetterne; Slottets Embedsmænd skulde som Følge heraf sættes paa Pension og have Bolig andetsteds. Denne Beslutning kom dog heldigvis ikke til Udførelse. Friis S. 118—119.

[3]) Berl. Tid. 23. Maj 1768 Nr. 42.

landsrejse[1]), der skulde blive saa skjæbnesvanger for Kongefamilien. Dronningen tilbragte iøvrigt største Delen af Sommeren paa Frederiksborg Slot[2]), men flyttede om Efteraaret tilbage til Kjøbenhavn, hvis Indvaanere den 30. September havde den Glæde at se Hans kongelige Højhed Kronprindsen blive ført en promenade gjennem Staden ind i Rosenborg Have og tilbage[3]).

Christian den Syvende kom hjem fra sin Udenlandsrejse den 14. Januar 1769[4]), og da Foraaret begyndte tidligt med smukt og mildt Vejr, træffe vi Kongefamilien allerede den 20. April i Rosenborg Have[5]). »Efter Taffelet behagede det nemlig Kongen, Dronningen og Arveprinds Frederik tilligemed samtlige Hofdamer og Kavalerer samt de Kavalerer, som om Formiddagen

---

[1]) Nyt hist. Tidsskr. 4. B. S. 621.

[2]) Marskall. Dagjournal 1765 – 1769, Nyt hist. Tidsskr. 4. B. S. 614.

[3]) Berl. Tid. 30. September 1768 Nr. 79. I Flensborgs Danske Merkurius for September 1768 S. 68 hedder det:

Hvor længe skulde vel Vor Caroline kunde
Vor Kron-Prinds have her, og ikke os forunde
Det Vellystfulde Syn, at see Ham offentlig, (d)
Hvor Han er munter, frisk og sund og trivelig.

(d) Man promenerede strax en Carosse med Hans Kongelige Høyhed igiennem Staden til og fra Rosenborg Have.

[4]) Nyt hist. Tidsskr. 4. B. S. 621, 624.

[5]) I Berl. Tid. 21. April 1769 Nr. 32 hedder det: Iblant andre Forfriskninger, som De Høy-Kongel. Herskaber her tage Sig ved nærværende tidlig begyndte smukke og iblant milde Foraars Veyrligt, behagede Deres allern. regiærende M. M., med Hs. K. H. Arve-Prints Friderich, i Gaar Eftermiddag udi Rosenborg Haven i denne Stad at promenere, der at nyde en Collation, og siden over Voldene omkring Residence-Staden at spatsere til Christiansborg tilbage. — Flensborg synger i den Danske Merkurius for April 1769 S. 122:

Ja, i sin Volde-Kreds Selv Hovedstaden havde
Et Lyst-Slot, som for Dem sin Foraars-Lyst tillav'de,
Den blev og ey forsmaaed; thi Rosenborg saa got
Opvarter Kronede, som noget andet Slot.

havde bivaanet Karussellen, henimod Kl. 5 at gjøre en Lystpromenade til Fods fra Christiansborg Slot gjennem Stormgade over Volden til Rosenborg Have, hvor der ifølge hans højgrevelige Excellence Overhofmarskal Moltkes Ordre var foranstaltet en liden Kollation i den saakaldte indelukkede Svanehave; bemeldte Kollation, som Konditoren ene besørgede, bestod i The, Kaffe, Chokolade, Limonade og »Oschade« samt 4 Tallerkener med Konfekt, 4 Franskbrød, en Smørkande frisk Smør, som bekommedes fra Dronningens lille Kjøkken, 4 Bouteiller rhinsk og 2 dito rød Vin, som Alt blev sat paa et Bord; af Vinen blev aldeles ikke noget brugt; Borde og Stole forefandtes hos Gartner Bruhn[1]); Kongen og de øvrige Herrer, som vare i Følge med, vare iførte rødgrønne Veste, hvide Silkestrømper og Sko«[2]).

De allernaadigst saaes mod dets Opvartning tage,
Til Fods De kom derhen, til Fods De kom tilbage;
Stads-Voldene Dem bar ved denne Leylighed
Og grønnedes i Lyst at kysse Deres Fied.

[1]) **Frederik Ludvig Bruhn**, jvfr. S. 53, døde i Aaret 1776; hans Enke Dorothea Christine Binder overlevede ham i 5 Aar (Berl. Tid. 1781 Nr. 67, 70). Bruhns Efterfølger blev **Christopher Dørschel**, der døde den 28. Oktober 1782, 63 Aar gammel (Berl. Tid. 1782 Nr. 87). Den 6. Januar 1783 blev adjungeret Slotsforvalter og Gartner ved Charlottenlund **Carl Æmilius Døllner** ansat som Gartner ved Rosenborg fra 1. samme Maaned at regne (Friis S. 131). Hans Efterfølger blev **Peter Lindegaard**, der den 31. Juli 1791 blev udnævnt til Slotsgartner ved Rosenborg; han var født den 16. Januar 1758; ved Ordenshøjtideligheden paa Rosenborg den 28. Juni 1809 blev han dekoreret med Danebrogsmændenes Hæderstegn (Statstid. 1809 Nr. 67), og den 1. November 1828 blev han Ridder af Danebrog (Statskal.); han døde den 2. Oktober 1832 (Thaarup, Materialier til den danske Stats Havekulturs Hist. og Statistik S. 16—17, meddelt af Hr. Slotsgartner Tyge Rothe). Lindegaard er begraven paa Assistentskirkegaard, hvor hans Gravminde endnu ses ved Muren ud mod Nørrebrogade.

[2]) Marskall. Dagjournal 1765—1769.

Fem Dage senere, den 25. April om Eftermiddagen, spadserede Majestæterne og Arveprinds Frederik, hvilke havde spist til Middag paa Charlottenlund[1]), atter til Rosenborg, hvor der først blev holdt et lille Bal og derefter Taffel for 32 Personer foruden et Marskalstaffel for 20 Personer, og den 6. og 10. Maj holdtes der atter Bal og Taffel paa Slottet[2]). Senere hen paa Sommeren fik Hoffet Besøg af Dronningens Broder Hertugen af Gloucester[3]), som den 23. Juli om Eftermiddagen foretog en Spadseretur med sin Søster i Rosenborg Have[4]).

I Aaret 1770[5]) synes Kongefamilien ikke at have været paa Rosenborg, derimod var der det følgende Aar adskillige Gange Taffeler her. Søndagen den 14. April 1771 spiste saaledes Kongen, Dronningen, Generalinde Gähler, Konferentsraadinde Fabricius, Grevinde Holstein fra Tønder[6]), Gehejmekonferentsraadinde Schimmelmann, Frøken Trolle, Kammerherre Falkenskjold, Kammerherre, Baron Bülow, Marskal Bjelke, Kammerherre *Brandt*[7])

---

[1]) Adresseavisen 25. April 1769 Nr. 62.

[2]) Marskall. Dagjournal 1765—1769.

[3]) Nyt hist. Tidsskr. 4. B. S. 607.

[4]) Berl. Tid. 24. Juli 1769 Nr. 59, Adresseavisen 24. Juli 1769 Nr. 111.

[5]) De svenske Prindser Kronprinds Gustav og Prinds Frederik Adolf, der paa Vejen til Paris besøgte Kjøbenhavn under Navn af Greverne af Gothland og Øland (Berl. Tid. 1770 Nr. 95, Nyt hist. Tidsskr. 4. B. S. 675, 710), besaae den 30. Novbr. 1770 om Formiddagen Rosenborg Slot. Berl. Tid. 30. Novbr. 1770 Nr. 96.

[6]) Gift med Kammerherre, Grev Ulrik Adolf Holstein til Holsteinborg (Ridder af Danebrog, 1767 Amtmand i Tønder Amt, 1771 Overpræsident i Kjøbenhavn). Brandt var Fru Holsteins erklærede Galan. Nyt hist. Tidsskr. 4. B. S. 663, 709.

[7]) Af Brandt findes et Portræt paa Rosenborg. Brock, Den oldenb. Kongeslægt S. 126.

og Konferentsraad *Struensee*[1]) til Middag i Christian den Fjerdes Audientssal; efter Taffelet blev der spillet Kort i Christian den Fjerdes Arbejdsværelse og i Marmorværelset, hvorpaa man Kl. 7 begav sig til den italienske Opera[2]). — Den 23. Maj om Aftenen kjørte de nysnævnte Personer, med Undtagelse af Falkenskjold, til Rosenborg Have; 6 Løbere gik foran den kongelige Vogn, men der var ikke Pager eller Jægere med; man drak »Thevand« i Badstuen paa Salen i Haven[3]) (formodentlig Eremitagen, nu Herkulespavillonen), hvor der atter den 26. Maj om Aftenen blev holdt Taffel for 12 Personer, blandt hvilke Struensee og Brandt[4]). — Den 31. Maj blev der holdt Aftenstaffel i den nederste Etage af den midterste Pavillon af Orangerihuset; kun Kongen, Dronningen, Frøken Trolle, Grevinde Holstein fra Tønder, Struensee og Brandt deltoge heri[5]).— Den 2. Juni drak Hoffet »Thevand« i et i Haven oprejst Telt, hvorefter der i Orangerihusets midterste Pavillon var Taffel for 13 Personer, blandt hvilke Struensee og Brandt[6]). — Den 4. Juni var der »Bunterads«-Taffel i Orangerihuset for 31 Personer, blandt hvilke Oberst Køller, Struensee og Brandt[7]), og den følgende Aften spiste Kongen, Dronningen, Generalinde Gähler, Grevinde Holstein fra Tønder, Struensee og Brandt sammesteds i anden Etage[8]).

---

[1]) Af Struensee findes Portræter paa Rosenborg. Brock S. 126.
[2]) Marskall. Dagjournal 1770—1771 S. 503—504, 1771—1772 S. 39—40.
[3]) Marskall. Dagjournal 1771—1772 S. 92.
[4]) A. St. S. 97.
[5]) A. St. S. 103.
[6]) A. St. S. 106 jvfr. S. 105.
[7]) A. St. S. 108—109.
[8]) A. St. S. 110.

I Struensees Tid fik Rosenborg Have endnu mere Tiltrækning for Publikum end tidligere[1]), idet de hidtil lukkede Kvarterer i Slutningen af Maj 1771 bleve tilgjængelige, og der med kongelig Tilladelse blev truffet Foranstaltning til, at de Spadserende hos en Restauratør i Haven for Betaling kunde faa Spise- og Drikkevarer; denne Beværtning blev overladt til en Meklenburger ved Navn Gabel, der, som det antoges, for sin Datter Esthers Skyld stod i Gunst hos Struensee; der blev endvidere den 27. Juni aabnet en Pharaobank sammesteds, hvilken skulde svare en Afgift til Opfostringsstiftelsen for Hittebørn, og hver Søndagaften blev der af Regimentshoboister opført Musik her[2]). Haven tabte herved sin tidligere Karakter af Promenade og blev snart berygtet for de natlige Skandaler, som fandt Sted her[3]).

---

[1]) Svenskeren Lidén skriver i sin Dagbog for 6. Juni 1768 (Danske Saml. 1. R. 2. B. S. 331): Mot aftonen geck jag uti den vid Kongl. Slottet Rosenborg belägna trägården, den wackraste, jag ännu seet. Den är mycket vidlyftig, och med de härligaste alléer beprydd; här få stadens ennevånare utan åtskillnad och utan kostnad fornöta sin afton. Här var ingen, som vid utgången fordrede betalning för det man i en så vidlyftig trägård gått sig trätt. Här var och nu en ansenlig folkmängd. Uti sällskap med några Svenske, som här träffades, tillbragtes aftonen i denna trägård med serdeles förnöjelse. — Under 7. Juni (a. St. S. 333) skriver han: Sedan vi (Lidén og Langebek) ätit, följdes vi åt till Rosenborgs trägård, der vi långt inpå natten promenerede. Jvfr. Hist. Tidsskr. 3. R. 6. B. S. 518. — Den 10. Juni besaae Lidén Slottet (a. St. S. 340); han tilføjer: Man ger 2 Rdr. för at se denna herligheten.

[2]) Hist. Tidsskr. 3. R. 4. B. S. 441 Anm., Høst, Struensee og hans Ministerium S. 338—339, 523, Kjøbh. polit. Vejviser 1772 S. 259, 260, Friis S. 123, Schiern, Hist. Studier I. S. 172.

[3]) Nyt hist. Tidsskr. 4. B. S. 525, 689. — Luxdorph anfører i sin Dagbog for 1771 under 1. August en Skandalhistorie med Angivelse af de Vedkommendes Navne; sammesteds omtaler han Fyrværkeri i Haven.

I Anledning af Begivenheder i Kongefamilien foranstaltede Gabel flere Gange større Festligheder i Haven; saaledes lod han, Dagen efter Prindsesse Louise Augustas Fødsel, den 8. Juli opføre Instrumentalmusik af to Orkestre med Pauker og Trompeter; Koncerten varede til Kl. 12 om Middagen og begyndte atter Kl. 4 om Eftermiddagen, hvorefter den fortsattes til Kl. 8 næste Morgen, idet en Del Selskaber lode sig beværte i Haven og udbragte Skaaler for Kongehuset. Mellem Kl. 11 og 12 om Aftenen lod han i Haven under Musik afbrænde et Fyrværkeri, hvori man bl. A. saae de regerende Majestæters Navnechiffre samt den nyfødte Kronprindsesses betegnet med C P; der skulde ogsaa have været Dands hele Natten igjennem, men dette blev forhindret ved Regnvejr[1]). — I Anledning af Dronningens Fødselsdag og Kronprindsessens Daab lod Gabel den 24. Juli om Aftenen afbrænde et stort Fyrværkeri med Dronningens og Prindsessens Navnechiffre i forskjellige Farver; derimod savnedes Kongens Navnechiffer, hvilket vakte Mishag[2]). — Den sidste Efterretning om Rosenborg fra den Struenseeske Periode er af 17. Oktober 1771, da Majestæterne, efter at have bivaanet den franske Komedie paa Hoftheatret, begave sig til Lystslottet for tilligemed en talrig Forsamling af Damer og Kavalerer, som iforvejen vare tilsagte ved de kongelige Lakajer, nemlig samtlige fremmede Ministre og de tre første Rangklasser, at se paa et for kongelig Regning under Gabels Ledelse arran-

---

[1]) Høst S. 359—360.

[2]) Høst S. 361. — Ved samme Tid optoges Struensee i Grevestanden (Høst S. 365), i hvilken Anledning Luxdorph skriver i sin Dagbog under 13. August: Paa en mutileret Statue af en Dreng i Rosenborg Have er tegnet: Var S som Du, blev hand ej G nu.

geret Fyrværkeri i tre Akter med en Pirique af Brambillas Arbejde; Fyrværkeriet fremstillede en Fæstnings Bombardering og Erobring, og mellem Akterne blev der fra Volden saluteret med 27 Kanonskud. Spejlværelset var forbeholdt de kongelige Herskaber med Hofdamer og Kavalerer, men desuagtet trængte over 50 Personer sig ind her[1]); de øvrige Værelser paa første Sal og i Stueetagen vare anviste de øvrige Indbudne. Hele Slottet var oplyst[2]). Strax efter at Fyrværkeriet var afbrændt, tog Hoffet til Hirschholm, medens de Indbudne begave sig op i Riddersalen for at nyde de der serverede Forfriskninger[3]).

Nogle Uger efter Katastrofen den 17. Januar 1772 forlystede Kongen og Arveprinds Frederik sig den 25. Februar om Middagen med en Kanefart paa Stadens reelle Gader til Rosenborg, hvorhen Enkedronning Ju-

---

[1]) Om Tonen ved Hoffet, jvfr. Nyt hist. Tidsskr. 4. B. S. 709.

[2]) I alle Slottets mindre Værelser i de to nederste Etager samt i Trappetaarnets Vinduer var der anbragt Lys; i Rosen, den nordlige Endesal og et af de sydlige Værelser i den mellemste Etage hang der Lysekroner med henholdsvis 5, 4 og 4 Lys; i Christian den Fjerdes Audientssal var der en Lysekrone med 8 Lys og i den sydlige Endesal i Stueetagen 4 Lysekroner, hver med 4 Lys; Stengangen imellem disse to Værelser var oplyst med to Lygter hver med 3 Lys; i Riddersalen var der 4 Lysekroner, hver med 6 Lys, og paa hver af de to Kaminer stod der 4 Lys. Her var lige for Døren til Regaliekammeret opstillet Kongens nye Fuldtaffelbord med kold Anretning, og ved Siderne heraf stode 6 firkantede Borde hvert paa 10 Couverts; paa hvert af disse Borde stod en Pyramide med Desert, 4 Tallerkener med Konfekt og 4 Lysestager hver med 1 Lys. I hver Ende af Salen stode 2 ovale Borde, 2 paa 12 og 2 paa 10 Couverts; paa disse Borde var der ligeledes Desert og Konfekt samt 4 Lysestager hver med 1 Lys og 2 Armstager hver med 3 Lys.

[3]) Berl. Tid. 18. Oktober 1771 Nr. 83, Marskall. Dagjournal 1771—1772 S. 241—244, Høst, Struensee S. 471.

liane Marie tilforn en Carosse havde begivet sig; i Christian den Fjerdes Audientssal blev der derpaa holdt Taffel, hvori 24 Personer, deriblandt Generallieutenant Køller, deltoge. Efter Taffelet besaae de kongelige Personer Regalierne samt Slottets Antikviteter og øvrige Kostbarheder, hvilke befandtes i den kompletteste Orden[1]). — Den 28. Maj blev der holdt Bal paa Rosenborg, ved hvilken Lejlighed »det falsterske Regiments Hautboister gjorde Opvartning med Janitscharmusiken«; Musikanterne bleve ikke beværtede, men fik Betaling af Komediekassen; efter Ballet holdtes der Taffel i Orangerisalen, hvori foruden Kongen, Enkedronningen og Arveprindsen endvidere 23 andre Personer, deriblandt Generallieutenant Køller, deltoge. Haven var den Aften opfyldt med nogle tusinde Mennesker[2]). — En Uge efter, den 4. Juni, blev der atter holdt Bal og Taffel paa Rosenborg; man dandsede i den sydlige Endesal i Stueetagen, og Taffelet, der var paa 26 Couverts, blev holdt i Christian den Fjerdes Audientssal; Generallieutenant Køller var ikke med denne Gang; i Rosen var endvidere et Taffel med 6 Fade, 2 Salatiers og »Pladminasen« i Midten[3]). — Den 23. Juni blev der holdt Bal i Orangerihuset, og derefter var der paa selve Slottet Taffel for 28 Personer, deriblandt Generallieutenant Køller-Banner[4]). — Den 16. Juli gjorde Kongen og Arveprindsen om Aftenen

---

[1]) Berl. Tid. 28. Februar 1772 Nr. 17, Marskall. Dagjournal 1772 S. 80–82.

[2]) Berl. Tid. 29. Maj 1772 Nr. 43, Marskall. Dagjournal 1772 S. 264—266.

[3]) Marskall. Dagjournal 1772 S. 277—279.

[4]) Berl. Tid. 26. Juni 1772 Nr. 51, Marskall. Dagjournal 1772 S. 308—309.

en Tur fra Frederiksberg til Kjøbenhavn og promenerede i Rosenborg Have, hvorpaa de begave sig tilbage til Frederiksberg igjen[1]).

Det følgende Aar blev Rosenborg benyttet som kongeligt Koppelasareth, idet den toaarige Kronprindsesse Louise Augusta og Prinds Karl af Hessens tre Børn, Marie Sophie Frederike (født 1767, senere gift med Kong Frederik den Sjette), Frederik (født 1771) og Juliane Louise Amalie (født den 19. Januar 1773), den 28. April 1773 bleve inokulerede paa Christansborg Slot[2]) og derefter den 1. Maj henbragte til Rosenborg, hvor Prinds Karl tilligemed sin Gemalinde Louise, Christian den Syvendes Søster, Dagen efter besøgte de smaa Patienter[3]). Kuren varede i tre Uger, hvorefter Kronprindsessen og de tre durchlauchtige Børn den 22. Maj om Eftermiddagen Kl. 4½ vendte tilbage til Christiansborg Slot[4]). Der blev derpaa den 31. Maj og 3. Juni holdt Aftenstaffeler i Laurierhuset, i hvilke Prinds Karl og Prindsesse Louise deltoge[5]), ligesom de ogsaa vare med ved et Bal og Taffel, som den 5. Juni blev holdt paa Rosenborg[6]). Endnu en Gang i det Aar, den 10. Juni, holdtes der Aftenstaffel i Laurierhuset[7]), men der hengaaer nu et Par Aar, i hvilke Rosenborg ikke besøgtes af Kongefamilien. I Foraaret 1775 træffe vi imidlertid, den 17. og 30. April, Arve-

---

[1]) Berl. Tid. 17. Juli 1772 Nr. 57.

[2]) Marskall. Dagjournal 1773—1774 S. 46.

[3]) Berl. Tid. 3. Maj 1773 Nr. 36.

[4]) Marskall. Dagjournal 1773—1774 S. 79, Berl. Tid. 28. Maj 1773 Nr. 43.

[5]) Marskall. Dagjournal 1773—1774 S. 91—92, 95—96, Berl. Tid. 31. Maj 1773 Nr. 44, 4. Juni Nr. 45.

[6]) Marskall. Dagjournal 1773—1774 S. 99—100.

[7]) A. St. S. 109.

prinds Frederik med sin unge Gemalinde Sophie Frederike paa Slottet, hvor de bemeldte Dage »ansaae« Regalierne[1]), og den 23. April om Eftermiddagen Kl. 5½ begave de kongelige Herskaber sig til Haven for at promenere der, hvorefter de af Konditoren bleve opvartede med »Thevand«[2]). Den 23. Maj spadserede de kongelige Herskaber atter i Haven, og uagtet der nogle Dage iforvejen hertil var indtruffen Efterretning om Dronning Caroline Mathildes Død[3]), blev der dog holdt Bal og Taffel paa Slottet[4]), og to Dage senere, den 25. Maj, var der Apartement med Spillepartier samt Aftenstaffel i Orangerihuset[5]). Først den 11. Juni, da der fra det engelske Hof var indløbet officiel Efterretning om Dronningens Død, blev der anlagt 4 Ugers Hofsorg[6]). — Den 15. Maj 1776 spiste de kongelige Herskaber, efter at have overværet en Revue paa Nørrefælled, til Aften paa Rosenborg, hvorhen Prindsen af Bevern, som havde ledet Revuen, ogsaa begav sig; før Taffelet spillede han »Lue« (Loup) med Herskabet[7]). — Den 14. Maj 1777 var der atter Revue paa Nørrefælled, hvorefter de kongelige Herskaber spillede »Allebaseth« paa Salen i Orangerihuset og spiste til Aften i det sædvanlige Spisegemak paa Rosenborg[8]). — I Sommeren 1778 besøgte Hertug

---

[1]) Marskall. Dagjournal 1774—1776 S. 224, 235.

[2]) A. St. S. 230.

[3]) Berl. Tid. 19. Maj 1775 Nr. 40.

[4]) Marskall. Dagjournal 1774—1776 S. 245—247, Berl. Tid. 26. Maj 1775 Nr. 42.

[5]) Marskall. Dagjournal 1774—1776 S. 248—250, Berl. Tid. 1775 Nr. 42.

[6]) Berl. Tid. 12. Juni 1775 Nr. 47.

[7]) Marskall. Dagjournal 1776—1777 S. 13, Berl. Tid. 17. Maj 1776 Nr. 40, jvfr. Nyt hist. Tidsskr. 4. B. S. 703.

[8]) Marskall. Dagjournal 1777—1778 S. 53—54.

Ferdinand af Brunsvig Hoffet; han promenerede den 8. Juni om Eftermiddagen i Haven tilligemed Kronprindsen[1]), og den 13. Juni »ansaae« han Regalierne[2]), men der hengaaer derefter et Tidsrum af flere Aar, i hvilke der Intet høres om fyrstelige Besøg paa Slottet.

I den Periode af Christian den Syvendes Regeringstid, som vi hidtil have havt for Øje[3]), beklædtes Kommandant- og Slotsforvalterembedet endnu af Oberstlieutenant Horstmann, som allerede ved sin Ansættelse 1759 var i en temmelig fremrykket Alder. Han havde derfor den mærkelige Skjæbne at opleve, at tre Personer skriftlig ansøgte om hans Embede, før det blev ledigt. Den første af disse var Major Christian Carl von Pogrell, der den 14. Februar 1773 anholdt om at maatte blive ham adjungeret i hans Embede med Succession[4]). Pogrell, der var født i Kolding[5]), havde begyndt sin

---

[1]) Marskall. Dagjournal 1778 S. 157—158.

[2]) A. St. S. 167—168.

[3]) I Aaret 1772 havde Rosenborg, som dengang trængte til en Reparation, nær mistet Spiret paa det store Taarn, idet det paatænktes at anbringe et Gelænder eller en Balustrade ovenpaa sjette Etage istedetfor Spiret; denne Vandalisme blev dog heldigvis afværget af Harsdorff (Friis S. 119—120), men ved Reparationen synes Riddersalen at have mistet sit Flisegulv (Friis S. 120). Ved samme Lejlighed bleve Statuerne i Haven eftersete af Wiedewelt og Harsdorff (Friis S. 123—126). Det følgende Aar, 1773, ombyggede Harsdorff Eremitagen i Haven, og hertil blev Herkulesgruppen flyttet tilligemed de to mindre Figurer, Orfeus og Eurydice, der ligeledes ere udførte af Baratta, og som i en tidligere Periode havde staaet i Amalienborg Have; Wiedewelt prydede den nye Bygning med de to Relieffer, Herkules og Omfale, og forsynede de tre Statuer med nye Fodstykker. Berl. Tid. 1773 Nr. 66, 67, Holck, Kjøbh. Beskr. 1774 S. 66, Friis S. 126—128, Meier, Wiedewelt S. 95—98, 269, Fredensborg S. 39—40.

[4]) Bilag 253 til Rentekammerets Res. Prot. 1773.

[5]) Bilag 56 til Res. Prot. 1776.

militære Løbebane den 14. Juni 1754 som Kornet ved det oldenborgske Kavalleriregiment; ved denne Afdeling stod han indtil 1763 og var da efterhaanden rykket op til Premierlieutenant (den 28. Februar 1759) og Ritmester (den 1. Juli 1761); i Aarene 1764 til 1767 stod han ved det fyenske hvervede Dragonregiment og var fra 1767 til 1773 Kapitajn ved det falsterske hvervede Infanteriregiment, ved hvilket han det sidstnævnte Aar anføres med Majors Karakter[1]). Han havde imidlertid ikke gjort aktiv Tjeneste i den danske Hær i alle disse Aar; ved Resolution af 5. September 1759 havde han nemlig faaet en Gratifikation af Kongens Kasse paa 200 Rdlr. for blandt andre permitterede Officerer at bivaane Krigen udenlands[2]), og i sin Ansøgning anfører han ogsaa, at han i syv Aar havde tjent i den franske Hær, og at han tre Gange var bleven saaret, hvilket havde kostet ham over 300 Speciesdukater, ligesom han ogsaa havde mistet sin Eqvipage. Derved var han kommen i en Gjæld af 2000 Rdlr., som han havde faaet allernaadigst Løfte om at faa godtgjort, men ved Kongens Død var dette Løfte ikke blevet opfyldt, og man havde desuden berøvet ham 300 Rdlr., som han aarlig oppebar af en besynderlig kongelig Naade. Senere havde han gjort fire Felttog med ved den russiske Hær og havde tilsat sin Helbred, saa at han paa Grund af Brystsvaghed for en Del var uskikket til Militærtjeneste, ligesom han ogsaa, da hans Karl var død af Pest, havde maattet lade alt sit Tøj brænde, hvorfor han hos den russiske General Grev Panin havde maattet laane 800 Rdlr. og desuden gjøre en lang og kostbar Rejse

---

[1]) Ancienneteterne i Geh. Ark.
[2]) Krigskanc. Exp. for 3. Kvartal 1759 Nr. 1247.

fra Krim til St. Petersborg. Skjøndt han et Par Gange i Ansøgningen omtaler sin Svaghed, mener han dog, at han indtil videre kan vedblive at gjøre Tjeneste ved den russiske Hær, indtil han kan komme til at efterfølge Oberstlieutenant Horstmann som Kommandant paa Rosenborg. Foruden at ansøge om denne Retrætepost beder han tillige om et Forskud paa 3000 Rdlr. til at betale sin gamle og nye Gjæld med, saaledes at han, naar han tiltraadte Tjenesten paa Rosenborg, aarlig vilde betale Afdrag paa dette Forskud. I sin Forestilling til Kongen af 18. Marts 1773 bemærker Finantskollegiet[1]), at skjøndt der ellers ikke maatte gjøres Indstilling om Exspektancer, havde Kongen dog ved sin Paategning paa Ansøgningen gjort Kollegiet det til Pligt at henstille Andragendet, hvortil kom, at Andrageren havde gode Vidnesbyrd om Indsigt og Bravour i Krigen. Da Major Pogrell imidlertid hidtil kun havde ansøgt om en Betjening (et Told- eller Amtsforvalterembede) paa 5 til 600 Rdlr. aarlig, medens Oberstlieutenant Horstmann foruden fri Bolig med et Stykke Jord til Have og Græsning til et Par Køer, samt hvad der blev tilovers af de aarlig til Rosenborg Slots Fornødenhed bevilgede 24 Favne Brænde, havde en aarlig Gage af 939 Rdlr. 3 ꝑ (2 ß), nemlig ved Civilreglementet 700 Rdlr. og Resten extraordinært af Skatkammerets Kasse, derunder indbefattet 100 Rdlr. til en Fuldmægtig (Fouragen til to Heste, hvilken han før havde havt, var derimod bortfalden fra 1. April 1771), og disse Indtægter syntes at være for store i Forhold til Embedets Vigtighed og Møje, mente Kollegiet, at Pogrells Gage, hvis han fik den ansøgte Exspektance paa Horst-

[1]) Finants Koll. kgl. Res. Prot. 5. 45.

manns Embede, ikke burde sættes højere end til 6 à 700 Rdlr. aarlig, idet alle personlige Deputater, undtagen de med den frie Bolig forbundne Emolumenter, burde ophøre. Hvad Andragendet om Forskud angaaer, anser Kollegiet det for sin Pligt at gjøre opmærksom paa det Usædvanlige heri og paa, at det under Kassens nuværende Omstændigheder i ethvert Tilfælde ikke bør overstige 1000 Rdlr. Under 22. Marts blev det resolveret, at der af særdeles kongelig Naade og uden nogen Følge for nogen Anden skulde forundes Andrageren den ansøgte Exspektance paa Rosenborg Slots Kommandantskab med 700 Rdlr. og paa de Vilkaar, at han selv skulde lønne Fuldmægtigen uden Erstatning af den kongelige Kasse, samt at alle personlige Deputater, undtagen de med den frie Bolig fortiden forbundne Emolumenter, skulde ophøre. Endvidere blev der bevilget Pogrell et Forskud paa 1000 Rdlr., som han, naar han virkelig kom til at tiltræde Tjenesten paa Rosenborg, skulde tilbagebetale i taalelige Terminer, der i sin Tid nærmere skulde bestemmes af Finantskollegiet. Den kongelige Resolution blev af Finantskollegiet meddelt Rentekammeret og Major Pogrell den 25. Marts[1]), og den 26. April blev hans Bestalling udfærdiget overensstemmende hermed. Den lyder saaledes[2]):

C7 gjøre Alle vitterligt, at vi allernaadigst have antaget og bestilt, saa og hermed antage og bestille os elskelig Major **Christian Carl von Pogrell** til at være Slotsforvalter ved vores Slot Rosenborg udi vores kongelige Residence Stad Kjøbenhavn udi nuværende Slots-

---

[1]) Rentek. Rel. og Res. Prot. 1773 Nr. 57 Lit. B, Finants Koll. Dok. 1773 Nr. 206.

[2]) Bestall. Prot. Nr. 19. 21—23.

forvalter os elskelig Oberstlieutenant og Kommandant August Vilhelm Horstmanns Sted, naar han ved Døden afgaaer, eller Tjenesten paa anden lovlig Maade ledig vorder. Thi skal han være os som sin absolute og souveraine Arve-Konge og Herre, efter derforuden hans allerunderdanigste Pligt og Skyldighed, lydig, huld og tro, vores og vores kongelige Arvehuses Gavn og Bedste med største Flid søge, vide og ramme, al Utroskab, Skade og Fordærv derimod af yderste Magt og Formue hindre, forekomme og afværge, saa og hvis han fornemmer at ske til vores Præjudice, os straxen uden nogen Undseelse tilbørligen aabenbare og give tilkjende. I Særdeleshed skal han denne Tjeneste troligen og flittigen forestaa, saa at han ej alene med Bygningerne haver behørigt Tilsyn samt de derpaa forekommende Brøstfældigheder betimeligen for Vedkommende anmelder, men endog holder de paa Slottet værende Pretiosa, Skilderier, Møbler og alle andre Ting, hvilke ham, efter derover forfattet Inventarium, i sin Tid overleveres, under nøje Opsigt og Forvaring, at Intet deraf beskadiges eller bortkommer, saasom han bliver pligtig dertil i alle Maader at være ansvarlig; til hvilken Ende han og over den Af- og Tilgang, som udi samme Inventarium maatte ske, holder behørig Optegnelse, og samme med udfordrende rigtige Beviser belægger, ligesom han og udi alle Maader sig saaledes haver at skikke og forholde, som det en ærekjær og oprigtig Slotsforvalter og kongelig tro Tjener egner og vel anstaaer, han og agter at forsvare og vil være bekjendt, efter den allerunderdanigste Troskabsed, han os derpaa givet og aflagt haver. (Herefter nævnes de i Resolutionen af 22. Marts fastsatte Lønningsvilkaar, der ere anførte ovenfor).

Pogrell, der fra 1774 af opføres i Statskalenderen som succederende Kommandant og Slotsforvalter efter Horstmann, skulde imidlertid altsaa indtil videre forblive i Militæretatens Tjeneste. Den 29. Januar 1774 blev

han, der, som det vil erindres, fra 1767 af havde staaet ved Infanteriet, atter forsat til Kavalleriet og som Premiermajor ansat som Chef for en Husareskadron, og under 3. April samme Aar blev han Kammerherre. Da han ikke havde Raad til at indløse den for ham i sidstnævnte Egenskab under 18. December 1775 udfærdigede Bestalling, ansøgte han, der af Rentekammeret var bleven erindret om at afgjøre Sagen, den 21. Marts 1776 om at maatte faa den gratis [1]).

Da Horstmann endelig laa paa sit Dødsleje, meldte endnu to Officerer sig som Ansøgere om den endnu ikke ledigblevne og i ethvert Tilfælde jo allerede ved eventuel Vakance bortgivne Plads. Den 12. Februar 1781 indgav nemlig Kapitajn i Kongens Regiment Frederik von Cruys [2]) et Andragende til Prinds Frederik om dennes naaderige Protektion til at faa Embedet, »naar den nuværende og for Døden liggende Kommandant Oberstlieutenant Horstmann afgaaer«. Cruys, hvis Fader var Kapitajn i Søetaten, var født i Kjøbenhavn 1736 [3]); han havde stadig staaet ved det samme Regiment, Kronprindsens, der fra 1766 førte Navnet Kongens Regiment; den 1. April 1756 var han bleven Fændrik, den 25. Januar 1758 Sekondlieutenant, den 5. Oktober 1763 Premierlieutenant og den 17. April 1765 Kapitajn; senere, i ethvert Tilfælde først 1781, blev der tillagt ham Majors Karakter med Anciennetet fra Arveprinds Frederiks Bryllupsdag den 21. Oktober 1774; han forsvinder af Militæretaten med Aaret 1786, da han endnu findes opført som Kapitajn med Majors Titel ved Kon-

---

1) Dok. til Res. Prot. 1776 Nr. 56.
2) Kjøbh. Journ. 1781 Nr. 196, Dok. til Res. Prot. 1781 Nr. 15.
3) Oberst Lehmanns Regiment til Fods 1767 i Geh. Ark.

gens Regiment[1]). I sin Ansøgning paaberaaber han sig sin Tjenestetid af 29 Aar, deraf 16 som Kapitajn, og siger, at han har tilsat det Lidet, han ejede, dels til Kompagniets Kjøb og dels til nødtørftigt Underhold for sig, sin Hustru (der var Datter af Justitsraad Schrøder[2]) og otte Børn, hvorfor han i flere Aar havde befundet sig i den kummerfuldeste Tilstand og uden mindste Ressource.

Den 7. Marts 1781 indgav endvidere Major af det norske Livregiment til Fods Cæsar August von Wilster[3]) en Ansøgning til Christian den Syvende om at blive benaadet med »det rolige Kommendantenskab paa Rosenborg Slot, naar samme maaske snart bliver vakant«, dog forsaavidt Major Pogrell skulde give Afkald derpaa[4]). Wilster, der var født den 1. Januar 1734, var den 31. December 1755 bleven udnævnt til Sekondlieutenant i Kavalleriet ved det sjællandske Regiment, hvor han findes omtalt blandt de saakaldte reformerte Officerer; den 9. Marts 1757 avancerede han til Premierlieutenant ved samme Regiment, hvor han endnu gjorde Tjeneste 1759 og 1761; den 5. Oktober 1763 blev han Sekondkapitajn og findes i 1764 anført som saadan under de hvervede Dragoner ved det jydske Regiment og i 1765, 1766 og 1767 under det hvervede Infanteri ved det langelandske Regiment; herfra overgik han til det norske Livregiment til Fods, hvor han, vistnok 1779, fik Titel af Major med Anciennetet fra Arveprinds Frederiks Bryllupsdag

---

[1]) Ancienn. i Geh. Ark.

[2]) Oberst Lehmanns Reg. 1767.

[3]) Ifølge Daabsattesten, der 1882 er foræret Slottets Arkiv af Familien, opkaldt efter Fadderne Kapitajn Cæsar Prætorius og General August Prætorius.

[4]) Kjøbh. Journ. 1781 Nr. 197, Dok. til Res. Prot. 1781 Nr. 15.

den 21. Oktober 1774[1]). Som Grund til Ønsket om at udtræde af aktiv militær Tjeneste anfører Wilster, at hans Helbred var blevet nedbrudt det foregaaende Aar i den kongelige Tjeneste paa Flaaden.

Horstmann, hvis Død saaledes med Længsel blev imødeset, hensov da endelig den 25. Marts 1781 i en Alder af over 82 Aar[2]). I Adresseavisen[3]) læses følgende Gravskrift over ham:

Herunder
er det Dødelige nedlagt
af
den forhen i Live værende
Commandant og Slots-Forvalter ved Rosenborg,
Høyædle og Velbyrdige
nu salige
Hr. August Wilhelm Horstmann,
Kongelig bestalter Oberst Lieutenant af Infanteriet.
Fød
Aar 1699. den 17 Februarii,
død
Aar 1781. den 25 Martii,
giftet
Aar 1751. den 8 Januarii
med Mad. Else Sternbergs, fød Berentz,
med Hende avlet en Søn
Frideric Julius Christian Horstmann[4]),

---

[1]) Anciennn. i Geh. Ark.

[2]) Adresseavisen 1781 Nr. 49, Berl. Tid. 1781 Nr. 25.

[3]) 10. April 1781 Nr. 61.

[4]) Den her nævnte Søn, der var Kapitajn, var gift med en Datter af Generalkrigskommissær Jacob Gregorius Graae, Anna Birgitte Graae; han var en daarlig Husholder, hvorfor hans Svigerfader paa derom indgiven Ansøgning 1783 fik udvirket, at den af Datterens allerede faldne Arvemidler i Behold værende eller efter Mandens retmæssige Gjælds Betaling til Rest blivende Kapital ligesom ogsaa de hende for Eftertiden ved Arv tilfal-

hvilke begge beklage det vigtige Tab
af en kierlig, bestandig og christelig sindet
Ægtefælle, Fader og Ledsagere paa Dyders Vey:
I fire store og uforglemmelige danske Kongers
60 Aars Tjeneste,
er han prøvet og altid befunden
en duelig, aarvaagen og tro Tiener
i sin Guds Dyrkelse
oplyst, opbyggelig og oprigtig;
i Omgang med Medmennesker
ærlig og kierlig.

Dagen efter Horstmanns Død blev hans hidtilværende private Fuldmægtig Nicolai Andreas Svitzer udnævnt til kongelig Fuldmægtig ved Rosenborg Slot[1]), og skjøndt kongelige Fuldmægtige ellers ikke fik nogen Bestalling, men kun en skriftlig Meddelelse om Resolutionen, blev der dog under 9. April næstefter udfærdiget en Bestalling[2]) for ham, hvilken blev meddelt gratis. Den lyder saaledes:

Vi C7 etc. gjøre Alle vitterligt, at vi allernaadigst have antaget og bestilt, saa og hermed antage og bestille Nicolai Andreas Svitzer, som haver de udi vores Indfødsret fastsatte Egenskaber, til at være Fuldmægtig ved Slotsforvalterens Forretninger paa Rosenborg Slot udi vores kongelige Residence Stad Kjøbenhavn. Thi

---

dende Midler maatte blive indsatte i Overformynderiet, saaledes at Ægteparret kun skulde nyde Renterne heraf, medens Kapitalen, som ikke maatte røres til Dækning af deres fremtidige Gjæld, efter deres Død skulde tilfalde deres Arvinger efter Loven. Kjøbh. Hof- og Stadsrets Tillysnings Prot. 15. August 1783, meddelt af Hr. Højesteretssagfører M. Lunn.

[1]) Rentekammerets Rel. og Res. Prot. 1781 A 75 A. Svitzer havde dengang idetmindste i ti Aar været Horstmanns Fuldmægtig, jvfr. Berl. Tid. 1771 Nr. 20, Tillæg.

[2]) Bestall. Prot. 19. 267.

skal han være os som sin absolute og souveraine Arve-Konge og Herre, efter derforuden hans allerunderdanigste Pligt og Skyldighed, lydig, huld og tro, vores og vores kongelige Arvehuses Gavn og Bedste med største Flid søge, vide og ramme, al Utroskab, Skade og Fordærv derimod af yderste Magt og Formue hindre, forekomme og afværge, saa og, hvis han fornemmer at ske til vores Præjudice, os straxen uden nogen Undseelse tilbørligen aabenbare og give tilkjende. I Særdeleshed haver han med al Flid og Omhyggelighed at forrette, det hannem som Fuldmægtig vorder anbetroet, samt ellers trolig og med behørig Flid at efterleve, hvis hannem af hans Foresatte anbefales, og sig derudi saavelsom udi alle andre Maader saaledes at skikke og forholde, som det en ærlig og oprigtig Fuldmægtig samt tro Tjener vel egner og anstaaer, han og agter at forsvare og vil være bekjendt efter den allerunderdanigste Troskabsed, han os derpaa gjort og aflagt haver.

Under 9. Maj samme Aar blev der tillagt Svitzer, foruden de 100 Rdlr., han tidligere havde faaet af Kommandanten, og som fremdeles skulde udredes af denne, endvidere 100 Rdlr. for at renholde Guldmedaillerne paa Slottet[1]), altsaa en Bestilling ved det i Henhold til Resolution af 23. December 1780 og 28. Marts 1781[2]) fra Kunstkammeret udsondrede Mønt- og Medaillekabinet, der skulde henflyttes til Rosenborg og forenes med de der allerede iforvejen opbevarede Medailler, ligesom det ogsaa ses, at han har havt et personligt Tillæg af 100 Rdlr. fra Skatkammeret, ialt saaledes 300 Rdlr.[3]).

Kammerherre, Major Pogrell, der i Henhold til sin

---

[1]) Rentek. Rel. og Res. Prot. 1781 C 187.

[2]) Beskr. over danske Mønter og Medailler, Indledn., Møntsaml. Arkiv.

[3]) Rentek. Rel. og Res. Prot. 1786, 2. Halvaar, 214.

Bestalling af 1773 skulde have succederet Horstmann som Kommandant og Slotsforvalter, men som paa den Tid laa i Ribe med sin Eskadron af andet Husarregiment for at afspærre Grændsen mod Kvægsygens Indtrængen[1]), døde der i Juni samme Aar[2]) uden at have tiltraadt Embedet paa Rosenborg. Dette blev derpaa under 23. Juni samme Aar[3]) givet til den ene af de ovenfor nævnte Ansøgere Major **Cæsar August von Wilster**[4]), hvis Bestalling som Slotsforvalter blev ud-

---

[1]) Krigskanc. 3. Dep. Exp. Prot. 1781, 528, 529.

[2]) Adresseavisen 15. Juni 1781 Nr. 102, Dok. til Res. Prot. 1781 Nr. 15.

[3]) Rentek. Rel. og Res. Prot. 1781 C 187.

[4]) Om sin Slægt har Major Wilster paa en af ham affattet, Rosenborg den 14. Maj 1787 dateret Stamtavle, som 1882 er foræret Slottets Arkiv af Familien, optegnet Følgende:

Obrist Lieutenant Jacobsen, mein Eltervater Wurde 1657 vom Könige Friederich den 3ten, im Adelstande, mit den Nahmen von Wilster, erhoben, weil er sich bey der Stadt Wilster in Holstein, wie König Carl Gustav ins Land fiel, sehr tapfer bewiesen: allein weil er wegen Geldmangel die Auszfertigung des Adelpatents nicht verlangte, und sich hernach kein beweisz wegen seiner Erhebung in dem Adelstande fand, so suchte mein Vater und Vaterbruder erst im Jahre 1755 ein neues Adelspatent. Dieser Obrist Lieutenant v. Wilster hat 12 Söhne nachgelassen, davon elfe in Dänische, Schwedische, Russische, Österreichsche, Pfälzische, Bayerische, Spanische und Holländische Kriegsdienste gestorben, die meisten als Generals und drey als Admirals: Von ihren Nachkommen weisz ich nur folgendes.

Johann v. Wilster mein Groszvater war Einer von Obrist Lieutenant v. Wilsters Söhnen; starb 1721 als General Major und Chef vom Königl. Artillerie Corps in Holstein. Seine Frau war eine Muhlen und seine Kinder

1. Johann Jacob v. Wilster gebohren 1689. Verheyrathet 1742 mit General Lieutenant von Kyan Tochter, die 1747 unbeerbt starb. Er starb 1769 unbeer[b]t als würcklicher Königl. Polnischer und Sächsischer General von der Infanterie.

2. Carl v. Wilster mein Vater, gebohren 1698, heyrathete 1728 Christine Henrica v. Amthor, gebohren 1705, gestorben 1762.

færdiget den 5. Juli 1781; den er, med Undtagelse af Tilføjelsen af, at han har de i Indfødsretten fastsatte

---

Ihre Kinder waren: Catrina Sabina, gebohren 1729, gestorben 1729. Sophia Catrina, gebohren 1730, gestorben 1752. Friderich, gebohren 1731, gestorben 1759. Amalia Sophia, gebohren 1732, Siehe Lit. a. César August, gebohren 1734. Siehe Lit. b. Carl, gebohren 1737, gestorben 1784. Anna Barbara, gebohren 1738, gestorben 1749. Johann Hinrich, gebohren 1743. Siehe Lit. c. Ferdinand Christian, gebohren 1744, gestorben 1745. Mein Vater heyrathete 1764 die verwitwete Justice Räthin Vogt, gebohrne Holter. Sie war 1725 gebohren und starb 1782. Mein Vater starb 1776, als General Lieut., Ritter vom Dannebrog und Commandant zu Friederichstadt. Von seinen Kindern und Kindes Kindern leben:

Lit. a. *Amalia Sophia v. Wilster* gebohren 1732. Ist unverheyrathet und zu Christiansfelde.

Lit. b. *César August v. Wilster*, Major und Commandant zu Rosenburg Gebohren 1734. Verheyrathet 1771, mit Charlotte Elisabeth von Schacht eine Tochter des General Major v. Schacht. Sie ist gebohren 1749 und ihre Mutter war eine Tochter vom Obrist Lieutenant de la Milliere. Kinder ausz meiner Ehe sind:

1) Carl Hinrich, gebohren 1772. 2) Johann Friederich, gebohren 1774, gestorben 1778. 3) Karen Mariane, gebohren 1775, gestorben 1778. 4) Alette Maria Amalia, gebohren 1777. 5) Carl Friderich, gebohren 1779. 6) Karen Mariane Mattea, gebohren 1780. 7) Julius Friderich Ferdinand, gebohren 1782. 8) César August, gebohren 1784. 9) Alexander Émilius, gebohren 1785.

Lit. c. *Johann Hinrich v. Wilster* starb 1783 als Kammer-Juncker. 1779 heyrathete er Martine Eliesen, eine Tochter vom Justice Rath Eliesen. Sie starb 1783. Ausz dieser ist am Leben Karen Henrica v. Wilster, gebohren 1780.

3. Sophia v. Wilster heyrathete ungefehr 1729 Capitain v. Arnschildt, und starb ungefehr 1743. Ausz dieser Ehe sind 2 Kinder:

1. Anna Catrine v. Arnschildt, wurde 1769 mit dem Sächsischen Capitain v. Brück verheyrathet, und starb 1777.

2. Charlotte v. Arnschildt ist mit dem Sächsischen Capitain v. Watzdorff verheyrathet.

I den Wilsterske Families Besiddelse findes følgende i Christiania hos Samuel Conrad Schwach trykte Gravskrift over Major Wilsters ovenfor nævnte Fader; den lyder saaledes:

Egenskaber, ellers enslydende med Pogrells, i hvis Sted han siges at være traadt[1]). Ved Resolution af 12. Juli

---

Grav-Skrift.
† † †
Strid og Seyer Troskab og Tapperhed Vittighed og Ære Danner
Helternes Levnets Løb Dyd og Gudsfrygt giør det berømmelig
Fletter Krandse til deres Navn og strøer Blomster paa deres Grav
Saadan var Livets Bane for Hans Excellence
Den Høy- og Velbaarne Herre
Hr. Carl von Wilster
Nedstammet af adelige Krigsmænd I Glykstad den 10de Novbr. 1698
Tiltraadde Han selv den Høy-Kongelige Krigs-Tieneste 1715
Fulgte Krigen ved Stralsund Fridrichshald og Rhinen
Og fik ved 2de Udenlands Rejser de udmærkede Indsigter
Som giorde Ham færdig til at lyde værdig til at befale Til sidst
Som Commendant udi Fridrikstad den 29de May 1776
Æren fulgte Dyden Skyggen Fortienesterne Derfor blev Han
udnævnt Til General-Lieutenant 1773
Til Ridder af Dannebrog 1774
Og Forsynet selv forhøjede Ærens Glants
Udi Hans første Ægtestand
Med den Høy-Velbaarne Frøken
Christine Henrica von Amthor
Som gav Ham af 9 Børn
Trende endnu levende Sønner en Datter
Og udi Hans anden Ægtestand
Med den igienlevende Høy- og Velbaarne Dame
Frue Karen Holter
Som delede Velstand og Glæde med Ham
Indtil Han giorde det siste lykkelige Udfald af Tidens Befæstning
Og fandt en evig Fred for sig den 16de Julii 1776
I Kiendere af Trophæer! Som ikke søge eders Vellyst paa
Valpladsen blant slagne Mennisker og døde Kroppe
Finde hos dette Monument de heldigste Krigs-Bedrifter
Ikke malede men udøvede Hist forjog Han Vankundigheds
Taage og Fornuftens Fordomme Ved grundig Lærdom og lang
Forfarenhed Der nedbrød Han Sandsernes Udværker og
Indbildningens Slot Ved Lysternes Tvang
Her forskandsede Han Livets Styrke mod Sygdoms Storm
Ved Ordentlighed og Maadelighed til det 78de Aar
Og Avind selv krøb i Skiul da den saae Lasternes Skare
Udi Lænker under Heltens Fødder
Rygtet basunede og den evige Sandhed bevidnede
At Retfærdigheds Krone var henlagt til ham. S.

[1]) Bestall. Prot. 19. 278.

1781[1]) blev hans Gage bestemt som Pogrells, saaledes at han deraf skulde udrede 100 Rdlr. til Fuldmægtig Svitzer. Wilster fik ikke nogen formelig Afsked af Militæretaten[2]), men udgik dog af dennes Detail, og i Henhold til Generalitetets Forestilling af 3. Juli blev der udfærdiget et Paritionspatent for ham som Kommandant[3]).

Kort efter sin Tiltrædelse paa Rosenborg ansøgte Wilster, da den ham i Henhold til Resolutionen af 12. Juli 1781 overladte Have knap var 15 Alen i Kvadrat og saaledes utilstrækkelig til at forsyne hans talrige Familie med Kjøkkenurter, om at den tidligere omtalte saakaldte lille Slotshave, som laa indenfor Rosenborgs dengang endnu ikke tilkastede Grave, og som var opfyldt med store, gamle og for det Meste unyttige Træer, maatte blive ham overladt til Brug, og at det maatte tillades ham at plante unge og nyttige Frugttræer der og paa egen Bekostning forbedre den. Da Gartner Dørschel ved Rosenborg erklærede, at Gartneriet kunde undvære bemeldte Have, blev Ansøgningen bevilget under 26. November 1781[4]). Denne Have blev iøvrigt snart efter i Henhold til Resolution af 18. Oktober 1781[5]) sat i Forbindelse med den øvrige, idet det var blevet bestemt, at en Del af Slotsgraven langs Kommandantens Vaaningsgrund og de saakaldte Domestikbygninger,

---

[1]) Rentek. Rel. og Res. Prot. 1781 C 187.

[2]) Register over Gen. og Komm. Koll. Ordrer og Res. 1781 Nr. 341, Generalitetets Korresp. Prot. 443 Nr. 1279.

[3]) Generalitetets Extrakt Prot. 374 Nr. 33, Reg. over Gen. Exp. 474 Nr. 1279.

[4]) Rentek. Rel. og Res. Prot. 1781 C 271.

[5]) Res. Prot. 1781 C 250, Friis S. 129.

istedetfor at opføre det sammesteds forfaldne Bolværk, skulde tilkastes og opfyldes med Jord, Grus og Gaderenovation af dem, der saadant derhen vilde tilføre, saa og tildels med Jord af den ved Slotsgraven liggende unyttige Bakke, hvori der efter Kommandantens Beretning ifølge Rygtet skulde ligge en Skat begraven. Det er i denne Have, som Wilster i sin sidste Villie om sin Begravelse kalder »mein irdisches Paradies, worin ich ofters Himmelsfreuden genossen habe«, at han overensstemmende med sit derom udtalte Ønske har fundet sit sidste Hvilested[1]).

Skjøndt Wilster efter den anførte Udtalelse har op-

---

[1]) Wilsters egenhændige Optegnelse om sin Begravelse, der 1882 af hans Familieer foræret Rosenborg til Opbevaring, lyder saaledes:

P. M. wegen mein Begräbnisz.

In der Hoffnung dasz meine guten Kinder mir dadurch die letzte Liebe beweisen, dasz Sie mir so begraben, wie ich es wünsche, will ich folgendes von ihnen verlangen.

1. Im Küchengarten, mein irdisches Paradies, worin ich ofters Himmelsfreuden genossen habe, will ich in der Ecke, vor den Marmortisch mein Grab haben: Schon lange hat mein Chef mir dieses erlaubt; nur dasz niemand etwasz dabey verlieren soll, welches nicht zu vermuthen ist, da ich als Officier auf den Soldaten Kirchhoff ein Grabmahl haben musz.

2. In dasselbige Leinen Zeug und Kleider worin ich sterbe, soll man mir, ohne andere Leichen-Kleider, Bettücher oder dergleichen unnütze Sachen, und ohne mir zu waschen, ins Sarg legen.

3. Erst völlig 3 mahl 24 Stunden nach meinem Tode, soll man mir ins Sarg legen, und den 4ten Tag begraben.

4. Folgende Unkosten sind bey mein Begräbnisz, und keine andre unnöthige,

5. 25 arme Männer sollen mir, über den inneren Schloszplatz, ins Grab tragen; und 25 arme Weiber, nebst alle meine Söhne, Töchter, Kindeskinder und mein Beichtvater sollen meinen Sarg bis ans Grab folgen. Vorzüglich sollen die Armen ins Militär

levet mange glade Timer paa Rosenborg, hjemsøgtes han dog ogsaa der i sine senere Aar af tunge Prøvelser. Hans Hustru, der, foruden de ovenfor paa Stamtavlen nævnte 9 Børn, endvidere 1787 havde født en Datter Charlotte[1]), døde den 9. November 1791 i Barselseng. Hendes Død bekjendtgjordes i Adresseavisen saaledes[2]):

Min gode, uforglemmelige Egtefælle, Charlotte Elisabet v. Wilster, fød v. Schacht, forlod den 9de hujus Kl. 6½ om Aftenen i sit Alders 43 Aar den Verden, i hvilken hun en Time tilforn havde sat vor efterlevende Søn[3]). Overbeviist om hvert ædelt Hjertes Medlidenhed ved dette for mig og 9 Børn uoprettelige Tab, frabeder jeg mig al skriftlig Forsikring derom.

C. A. v. Wilster
Major og Kommandant.

Pflegehausz dazu gewählt werden. Jeder von diese Armen bekomt 1 Rthl	50	Rthl.
Das Grab zu graben	3	—
Das Sarg von schlechte unbehobelte Bretter, die im Stall liegen, und von Lindegaard Garten Tischer schlecht gearbeitet	10	—
Mein Beichtvater	10	—
Der Cantor	3	—
2 Gräber, jeden 2 Rthl	4	—
Jeden von meine Bedienten 5 Rthl	20	—
	100	Rthl.

6. Kein Läuten, kein Schiessen, kein Leichentuch oder dergleichen, soll bey meinem Begräbnisze seyn, auch kein trauren: Aber meine guten Kinder sollen Freude zeigen, über die Hoffnung dasz wir uns im Himmel wieder versamlen werden. Ach! möchte ich doch mahl alle meine Kinder bey Jesu wieder sehen!

Rosenborg den 23 Decbr. 1811.

C. A. v. Wilster
Commandant.

[1]) Stamtavle, støttet til de Benzonske i Geh. Ark., i den Wilsterske Families Besiddelse.

[2]) 11. Novbr. 1791 Nr. 240.

[3]) Harald Valdemar Wilster, Interimsfuldmægtig ved Rosenborg

Den ældste Søn, Carl Henrik Wilster, foraarsagede sin Fader megen Kummer. Han var Højesteretsadvokat og en udmærket begavet Mand, men paa Grund af Misligheder maatte han 1799 flygte til Udlandet, efterladende sig her sin Hustru Anna Juul Vinde (født 1770, gift den 14. Oktober 1794, senere, 1810, gift med Hospitalsforstander Rasmus Paludan i Slagelse) og tre smaa Børn; men det blev endnu værre; i Tydskland fortsatte han under Navnet Baron v. Essen sit forrige Levnet og blev i Berlin 1813 paa Indicier dømt til 15 Aars Fæstningsarrest for 1809 ved Gift at have ombragt en velstaaende preussisk Embedsmand, hvis Hustru han tænkte paa at ægte for at bringe sine derangerede Pengeaffærer i Orden. Hans gamle Fader tilskrev ham, medens Undersøgelsen stod paa, et Brev, hvori han indtrængende formanede ham til at gaa til Bekjendelse; men Brevet gjorde aldeles intet Indtryk paa ham. Han døde i Stettin den 3. Juni 1837[1]).

Foruden disse Sorger maatte Major Wilster ogsaa friste den Skjæbne at miste en voxen Søn, Cæsar August, der døde 1803 som Volontær paa St. Croix[2]).

Major Wilster, af hvem Rosenborg 1879 har faaet

1811—1815, Cand. juris 1815, Sekretær 1816, Kopist i Statsgjældskontoret 1817, Fuldmægtig 1820, entlediget 1826, samme Aar Bogholder og Kasserer ved det kjøbenhavnske Brandassurancekompagni for Varer og Effekter, død den 16. Marts 1840 som Kammerassessor; han var gift med Thea Friess, Datter af Faderens Efterfølger paa Rosenborg Oberst Friess. Jvfr. den Wilsterske Stamtavle, Richter, Jur. Stat 1881 S. 356, hvor hans Fødselsaar dog urigtig er sat til 1792. Nogle af Enkelthederne meddelte af Hr. Overretssagfører Richter.

[1]) Erslev, Forf. Lex. 3. 562, Suppl. 3. 621, Richter, Jur. Stat 1881 S. 356, Schorn, Kriminalhist. I. S. 287—376.

[2]) Den Wilsterske Stamtavle.

et Miniaturportræt, der har tilhørt Familien, var utvivlsomt en velhavende Mand; han ejede blandt Andet Stedet paa Hjørnet af Østergade og den nuværende Højbroplads, hvilket i det 17. Aarhundrede havde været et af Kjøbenhavns fornemste Hoteller og havde ført Navnet »den store Lækkerbidsken«[1]). Det brændte i Kjøbenhavns Ildebrand 1795, men blev efter Gjenopførelsen paany en rig Indtægtskilde for Ejeren paa Grund af de deri indrettede syv Butiker, »der indbragte ham mere end hundrede Tønder Hartkorn mangen Herremand«, idet den ringeste Leje var 300 til 400 Rdlr. dansk Kurant for hver aarligen[2]). Uagtet Wilsters Formuesomstændigheder saaledes vare gode, synes det, efter en Beretning af John Carr, som besøgte Slottet i hans Tid, at han, naar han foreviste Samlingen, ikke har anset det for at være under sin Værdighed at modtage Drikkepenge af de Besøgende[3]).

---

[1]) Danske Saml. 2. R. 1. B. S. 356, jvfr. Bordings danske Merkurius 1667 S. 21.

[2]) I. S. 108 Anm., Nyeste Skilderie af Kjøbh. 1824 Nr. 27 Sp. 419.

[3]) John Carr Esq., Beschreibung einer Reise durch Dännemark etc. Aus dem Englischen. I. Rudolstadt 1806 S. 82: Ein alter Obrist zeigte die Merkwürdigkeiten und durch die Hände eines Begleiters erhielt er einen Dukaten für seine Bemühung; jvfr. Nyeste Skild. af Kjøbh. 22. Novbr. 1806 Nr. 12 Sp. 191. — I Wilsters Tid besøgte bl. A. Følgende Slottet: den 14. September 1796 Hertuginden af Augustenborg (Marskall. Korresp. Prot. 1795—1797 S. 323), den 15. September 1797 to franske Herrer Marquis de Mortemard og Chevalier de Tisseuil (a. St. 1797—1798 S. 184), den 25. Maj 1798 den russiske Minister (a. St. S. 494), den 6. Juli samme Aar den unge Grev Schack og de unge Herrer von Rosenkrands (a. St. 1798—1799 S. 61), den 28. August samme Aar Prindsen af Anhalt-Köthen (a. St. S. 118), i Foraaret 1800 Arveprinds Frederiks Børn (a. St. 1800—1801 S. 39—40), den 31. Juli samme Aar Officerer og Kadetter fra en russisk Kadetfregat (a. St. S. 143—144, Berl.

Major

For at bedømme Wilsters Embedsvirksomhed rigtigt, maa det tages i Betragtning, at denne netop faldt i en Periode, i hvilken der, saaledes som det vil fremgaa af det Følgende, særlig for Rosenborgs Vedkommende af de Styrende kun blev udvist ringe Interesse for at bevare Fortidens Minder. Der blev saaledes i hans Tid et Par Gange (1786, 1797) holdt Auktion paa Slottet over gamle Inventariesager; mange af disse Ting have vistnok ikke havt videre Betydning, men det maa dog i højeste Grad beklages, at der ikke blev vist samme Omhu for Bevarelsen af de egentlig historiske Minder, som Frederik den Fjerde i sin Tid havde udvist, da han selv indfandt sig paa Rosenborg for at syne de gamle Kongedragter, som Hans Kochs Enke vilde have udleverede. Den 24. Maj 1786 indstillede Wilster saaledes, at noget gammelt Porcelæn, Stentøj, Kjøkkentøj, nogle Møbler og gamle, forraadnede Betræk og Sengegardiner maatte blive bortsolgte ved Auktion, da de vare til Hinder paa Slottet, hvor der ofte manglede Plads til Omflytning og Bevaring af Møbler, især ved de højkongelige Herskabers høje Nærværelse, idet Domestikbygningen var bleven overladt til militær Brug[1]). Indstillingen blev bifaldet, og Auktionen, til hvilken der kunde faaes Kataloger hos Wilster, fandt Sted den 31. August, efter at Sagerne to Dage iforvejen havde været til Eftersyn for Lysthavende[2]); det indkomne Beløb,

Tid. 1800 Nr. 61), i August 1801 russiske Kadetter (Berl. Tid. 1801 Nr. 62), den 18. September samme Aar den kejserlige Minister Grev Kaunitz (Marskall. Korresp. Prot. 1801—1802 S. 186), i Maj 1807 »en hertil ankommen Grev Ahlefeldt fra Langeland tilligemed en Doktor« (a. St. 1806—1807 S. 463).

[1]) Kjøbh. Kont. Journ. 1786, 275.

[2]) Adresseavisen 1786 Nr. 170, 171.

1176 Rdlr. 8 Sk., blev ifølge kongelig Resolution af 6. December samme Aar anvendt til Bestridelse af Udgifterne ved det i Henhold til Resolution af 10. August 1785 befalede nye Anlæg i Søndermarken, til hvilket der ellers kun var bevilget 150 Rdlr. aarlig[1]). Ved at sammenholde Slottets Inventarium af 1781[2]) med Wilsters Af- og Tilgangsfortegnelse for Aarene 1794—1797[3]) erfares det, at der mellem de bortsolgte Sager var Christian den Fjerdes Sengs Tilbehør, hvori han døde, bestaaende af et Sengetæppe af kolombinblommet Fløjl, underforet med brandgult Taft og belagt i Sømmene med brede Guld- og Sølvgalloner, et do. Gardin af 6 Stkr., i Sømmene med do. Galloner, et do. Gardin af 8 Stkr., besat med Galloner, et do. af 3 Stkr., med 2 Rader Galloner, samt en Kappe til en Seng, derpaa Guld- og Sølvfryndser, 4 Alen. Herfor blev der paa Auktionen betalt 122 Rdlr.[4]). Disse særlig for Rosenborg i historisk Henseende højst interessante Relikvier, der i Christian den Femtes Tid havde været opbevarede tilligemed den Dragt, Christian den Fjerde bar paa Trefoldighed under Slaget, og som er plettet af hans Blod, i et Skab i det saakaldte Dronningens Gemak eller Christian den Fjerdes Audientssal[5]), vare senere blevne henslængte paa Klædekamrene, først i den næstøverste Etage af det nordre Taarn og senere i Horstmanns Tid i den tilsvarende Etage af det søndre[6]); dér synes de i ethvert

---

[1]) Marskall. Korresp. Prot. 1785—1787 S. 192, Rentek. Rel. og Res. Prot. 1786, 2. Halvaar, 266.

[2]) S. 540—541, i Min. Ark.

[3]) S. 206, i Slottets Ark.

[4]) Meddelt af Hr. Justitsraad, Museumsinspektør Strunk.

[5]) Holck, Rosenborg Slots Inv. fra Chr. V's Tid, 2. Opl. S. 128—129.

[6]) Inv. 1718 S. 477—478, 481, 1731 S. 457, 459—460, 1781 S. 540—542, 544—546.

Tilfælde ikke at have kunnet genere den kongelige Familie, der neppe nogensinde betraadte disse Værelser, til hvilke der tilmed kun er Adgang fra Slottets Loft, saaledes at man endog maa stige ud paa selve Taget for at komme derind gjennem de mod Taget vendende Døre. Heldigvis undgik Christian den Fjerdes blodplettede Dragt, som endnu mange Aar efter vedblev at ligge skjult i et Skrin i Klædekammeret i det søndre Taarn[1]), den Skjæbne, som ramte hans Sengs Tilbehør.

Det er ovenfor bemærket, at der, kort før Wilsters Tiltrædelse paa Rosenborg, var foregaaet den Forandring med Hensyn til Fuldmægtigens Stilling, at denne, der tidligere havde været privat ansat af Slotsforvalteren og lønnet af denne, nu fik kongelig Bestalling, dog saaledes, at Slotsforvalteren fremdeles skulde udrede 100 Rdlr. aarlig af sin Løn til ham; Sportlerne tillagdes ved Skrivelse af 15. September 1781 fra Overhofmarskal Schack den kongelige Fuldmægtig[2]), den ovenfor omtalte Svitzer. Denne døde allerede den 1. Juli 1786 i sit 50. Aar[3]), og hans Efterladenskaber, over hvilke der kunde faaes Katalog hos Wilster, bleve den 22. August næstefter bortsolgte ved Auktion, der blev holdt i Rosenborg Slotsports Bygning[4]), altsaa faa Dage før den ovenfor

---

[1]) Inv. Regnsk. 1794—1797 S. 207, 1798—1802 S. 160.

[2]) Marskall. Korresp. Prot. 1785—1787 S. 178—179.

[3]) Adresseavisen 5. Juli 1786 Nr. 135.

[4]) Adresseavisen 1786 Nr. 165—167. Bemeldte Portbygning synes ifølge Inv. af 1718, 1731 og 1781 kun at have været benyttet til Opbevaring af Møbler, Malerier o. desl., saaledes at Fuldmægtigen neppe kan have havt Bolig der paa den Tid; Sagerne bleve imidlertid senere bortflyttede, for en Del til Kjøkkenbygningen, og da »Kammeret over Porten« ifølge Regnsk. 1794—1797 S. 220 i Aaret 1786 blev indrettet til Kjøkken, er det rimeligt, at det først er fra bemeldte Aar af, at Portbygningen

omtalte Auktion, ved hvilken Christian den Fjerdes Sengs Tilbehør blev solgt. Svitzers Efterfølger blev Martin Christian Svendstrup, der blev beskikket ved Resolution af 12. Juli 1786; hans Gage blev under 4. Oktober samme Aar bestemt som Formandens med Undtagelse af dennes personlige Tillæg af 100 Rdlr., som bortfaldt; han havde altsaa 100 Rdlr. af Slotsforvalteren og 100 Rdlr. for at renholde Guldmedaillerne[1]); desuden skulde ifølge Overhofmarskal Numsens Skrivelse af 18. August 1786 Sportlerne fremdeles tilfalde den kongelige Fuldmægtig[2]). Svendstrup[3]) døde den 30. Maj 1799[4]), og Dagen efter blev Møntkabinettet taget under Forsegling af Skiftekommissionen. Det blev overdraget Magister Christian Ramus at revidere Møntsamlingen efter Svendstrup, og efter at dette var sket, blev det under 4. Oktober samme Aar tilladt, at dennes Bo maatte sluttes, forsaavidt Møntsamlingen angik, idet der ikke skulde gjøres nogen Paastand i dette for de enkelte Mangler, som vare befundne; for Revisionen fik Ramus et Honorar af 100 Rdlr.[5]). Et Par Dage efter

---

er bleven anvist Fuldmægtigen til Bolig. Før den Tid har denne maaske boet enten i Kjøkkenbygningen eller i Domestikbygningen, der, som tidligere bemærket, blev opført i Aaret 1732, og som i 1785 blev afgiven til Militæretaten.

1) Rentek. Rel. og Res. Prot. 1786, 2. Halvaar, 214, Marskall. Korresp. Prot. 1785–1787 S. 168—170, 221.

2) Marskall. Korresp. Prot. 1785—1787 S. 178—179.

3) Han synes tillige at have givet sig af med Kommissionsforretninger; i Berl. Tid. 1795 Nr. 62 findes saaledes et Avertissement, ifølge hvilket man kunde faa nærmere Anvisning hos ham med Hensyn til en Familie, som ønskede en Lejlighed paa Landet, og ifølge Berl. Tid. 1796 Nr. 73, 75 og 77 blev der den 26. September i hans Værelser afholdt offentlig Auktion over endel nye Mahogni Møbler tilhørende Isenkræmmerne Frees & Tøxens Bo.

4) Rentek. Rel. og Res. Prot. 1799, 223.

5) Møntsaml. Ark.

Svendstrups Død blev Fuldmægtig ved Sølvkammeret Jonas Giessing under 3. Juni udnævnt til hans Efterfølger[1]), og den 21. samme Maaned blev der meddelt ham en Instruktion, af hvilken en Kopi blev tilstillet Wilster med Bemærkning, at man ansaae den for at være bestemt nok til at undgaa al skadelig Kollision mellem Kommandanten og Fuldmægtigen; Wilster fik derhos Ordre til at udlevere Giessing de samme Hoved- og andre Nøgler, som hans Formænd havde havt, og overalt anse ham ganske paa samme Fod som hine[2]). Instruktionen for Fuldmægtig Giessing lyder saaledes[3]):

1. Han bør med al mulig Forsigtighed bevare de ham overleverede til Regaliekammeret, Guldtaffel-Servicet, Thronkammeret og til alle kongelige Prætiosa paa Rosenborg Slot og dets Bygninger henhørende Hoved- og andre Nøgler.

2. Ligesom han i Almindelighed er forbunden at efterkomme alle de Befalinger, som ham af Overhofmarskallen blive tillagte, saaledes er han og i Særdeleshed forbunden at rette sig efter de Befalinger, ham af Kommandanten som hans nærmeste Foresatte blive tillagte i den kongelige Tjeneste til Slottets og dets Inventariers Sikkerhed.

3. Til den Ende bør han især af yderste Kræfter bidrage til Konservationen af Rosenborg Slot og de derværende kongelige Prætiosa og Sager, som enten allerede ere anbetroede eller for Fremtiden maatte anbetroes til hans Opsyn (saaledes som Medaillekabinettet m. M.), dersom det i Tiden maatte befales.

4. Han gaaer Kommandanten tilhaande med Renskrivningen af Inventarierne, som angaa Rosenborg,

---

[1]) Rentek. Rel. og Res. Prot. 1799, 223, Marskall. Korresp. Prot. 1798—1799 S. 450—451.

[2]) Marskall. Korresp. Prot. 1798—1799 S. 478.

[3]) Marskall. Korresp. Prot. a. St., Res. Prot. S. 164, Afskrift i Slottets Arkiv.

hvilke bør grunde sig paa de ældre Inventarier og den ham af Kommandanten skriftlig bekjendtgjorte Af- og Tilgang.

5. Han bør at holde Dagbog over Haandværkernes Arbejde ved Slottet, ligesom han og skal have Opsyn med de Materialier, som leveres til Slottet.

6. Naar han viser Slottet eller nogen af dets Inventarier til Fremmede, skal han være ansvarlig for, at ingen Ting bortkommer eller beskadiges, at de Fremmede ingen Ting tage af sig selv i Hænderne, og at alle de Forsigtigheder, som han selv eller Kommandanten eragter nødvendige til de kostbare Sagers Konservation, blive iagttagne.

7. Han bør ved Tordenvejr, Opløb og Ildsvaade i Byen ligesaavel som Kommandanten stedse opholde sig paa Slottet, og overalt bør saavidt muligt ikkuns een af dem nogensinde være fraværende fra Slottet.

Ved Resolution af 26. Juli 1799 blev Giessings Gage bestemt som Formandens, nemlig 100 Rdlr. af den kongelige Kasse og 100 Rdlr. af Slotsforvalteren; han skulde herfor, skjøndt han ikke egentlig, som Svendstrup, havde Noget at gjøre med Medaillekabinettet, dog, naar det befaledes, være forpligtet til at have Tilsyn med Medaillerne og deres Renholdelse[1]). Dette Tilsyn blev imidlertid ikke overdraget ham, men i Henhold til Resolution af 23. September 1799 til Magister Christian Ramus[2]), som under 5. Juni samme Aar havde faaet det Hverv at affatte en Fortegnelse over de antike Mønter, hvorfor han skulde have 300 Rdlr. aarlig i to Aar. Da Ramus imidlertid ikke havde nogen fast Gage for Tilsynet med Møntkabinettet, ansøgte han den

---

[1]) Rentek. Rel. og Res. Prot. 1799, 223.

[2]) Leth og Wad, Dimitt. fra Herlufsholm Nr. 593. Ramus, der var født 1765, døde 1832 som Direktør for Møntkabinettet.

22. April 1801 om at maatte faa en saadan. Han anfører i sin Ansøgning, at hele den første Sommer hengik med Revisionen af Mønterne efter Svendstrup, og at han om Vinteren næsten slet ikke kunde arbejde i Kabinettet paa Grund af Mangel paa Varme; da Samlingen derhos var i stor Uorden[1]) og adsplittet paa mange forskjellige Steder, og der desuden var meget andet Arbejde at udføre i Kabinettet, havde han ikke kunnet fuldføre Fortegnelsen over de antike Mønter, og da det var uvist, om den aarlige Gratifikation af 300 Rdlr. vilde blive fornyet efter de to Aars Forløb, indtil det ham overdragne Arbejde blev fuldført, var det ham af Vigtighed, at hans Stilling blev sikkret, tilmed da han nu var i en Alder af næsten 37 Aar, og han paa Videnskabernes Bane ikke havde kunnet bringe det til at erholde, han vilde ikke sige, hvad der henhørte til et nogenledes skikkeligt Etablissement, men end ikke, hvad der kunde sikkre ham hans anstændige Udkomme, idet han udenfor Kabinettet ikkun tjente ved det Classenske Bibliothek paa 350 Rdlr. aarlig. Ramus blev derefter under 4. December 1801 udnævnt til Inspektør ved Møntkabinettet med en aarlig Gage af 400 Rdlr., hvorfor han skulde holde Forelæsninger over Numismatiken og de Gjenstande af Antikviteterne, som stode i Forbindelse hermed. Møntkabinettet blev derefter tilgjængeligt for Publikum om Fredagen fra Kl. 5 til 7, første Gang den 21. Maj 1802; dog kunde kun et begrændset Antal indlades, og man maatte om Formiddagen Kl. 8 til 10 forud henvende sig til Ramus i hans »Logis« Møntergade 119, første Sal, for at erholde Adgangstegn,

---

[1]) Jvfr. Ramdohr, Studien auf einer Reise nach Dännemark I. S. 150.

som skulde afleveres ved Indgangen. Disse Forsigtighedsregler vare nødvendige, da det bekjendte Guldhornstyveri i Kunstkammeret havde fundet Sted nogle Dage iforvejen. I to ugentlige Eftermiddagstimer holdt Ramus endvidere Forelæsninger i Kabinettet for Studerende efter nærmere Aftale med Tilhørerne[1]).

I Møntkabinettet blev der en Nat i November Maaned 1806 begaaet et frækt Indbrudstyveri[2]), ved hvilket

---

[1]) Møntsaml. Arkiv. — Om Ramus' Virksomhed som Bestyrer af Møntkabinettet siger Thomsen (i Herlufsholms Program 1867 S. 103—104): I Cabinettet var han kun, naar han vilde hente Noget hjem til sig, og Ingen kjendte Andet af Samlingen end det, der var fremlagt under Glas, og som forevistes af uvidende Omvisere, naar man saae det øvrige Slot. Da Ramus døde, havde saavel Brøndsted, der blev hans Eftermand, som jeg kun været to Gange med ham i Cabinettet og seet Ubetydeligt; men det var ikke os alene, det var Tilfældet med; Biskop Münter og den gamle Kjender Timm kjendte ligesaalidt til Samlingen som vi Andre. Talte man til ham derom, var Svaret sædvanlig: »Det skal nok skee engang; nu har jeg for Gud ikke Tid dertil«.

[2]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 15. Novbr. 1806 Nr. 10 Sp. 164, Berl. Tid. 17. Novbr. 1806 Nr. 94, jvfr. Thomsen i Herlufsholms Program 1867 S. 104—105. — I Wilsters Tid forefaldt der iøvrigt et Par andre Tyverier paa Rosenborg. En Pige Ane Kirstine Meyer, som, uden at have Pas eller Skudsmaal, i Aaret 1784 var kommen i hans Tjeneste, saae Lejlighed til, ved at færdes alene paa Slottet, at tilegne sig nogle mindre Sølvgjenstande; hun slap dog med et Par Maaneders Børnehusarbejde, og Wilster fik den 22. Januar 1785 Paalæg om for Fremtiden ikke at lade saadanne Folk have Gang paa Slottet uden iforvejen at være forvisset om deres Troskab og Paalidelighed (Marskall. Korresp. Prot. 1784—1785 S. 242, 256—257, 266). — Da der et Par Aar efter skete Indbrud i Vaskerhuset, blev der fra Politikammeret føjet Anstalt til, at en af de i Gaden ved Rosenborg Slot ansatte Nattevægtere bestandig skulde forblive om Natten paa sin Post og ikke være forbunden til at forlade samme, naar der blev pebet i andre Gader, eller Arrestanter skulde bringes paa Raadstuen (Skrivelse af 29. Marts 1787 i Marskall. Korresp. Prot. 1785—1787).

en Mængde kostbare og tildels uerstattelige Medailler bleve stjaalne, men det lykkedes ikke at udfinde Gjerningsmanden; en Smed blev senere anholdt og sat i Stokhuset, ligesom ogsaa hans Familie blev arresteret[1]), men der kom ikke Noget ud af Sagen. Dette Tyveri foranledigede en skjærpet Instruktion til Fuldmægtig Giessing[2]), hvilken lyder saaledes:

I Anledning af den utilgivelige Uvished om Dagen og Tiden, paa hvilken det i forrige Maaned i Medaillekabinettet paa Rosenborg Slot forøvede Tyveri er sket, bestemmes herved, foruden den Instruktion, som Fuldmægtig Giessing under 21. Juni 1799 er meddelt, endvidere følgende Poster til nøjere Ordens Overholdelse for Fremtiden, nemlig:

1. Skal Fuldmægtigen ved Rosenborg Slot være forbunden hver Morgen at gaa omkring paa Slottet i alle de Værelser og Lejligheder, hvor Prætiosa og Kostbarheder forvares, og hvortil han haver Nøgler, for at efterse, om alle Døre og Vinduer ere ligesaa forsvarlig lukkede, som da han sidst forlod dem, og at Intet derfra savnes, hvilket bør ske saa betids, at Eftersynet overalt kan være tilendebragt og den fornødne Indberetning i paakommende Tilfælde behørig anmeldt, forinden den derværende Vagt afløses.

2. Det er ikke Fuldmægtigen tilladt herefter at forevise Slottet eller de der værende Kostbarheder og Inventarier for Nogen, enten Fremmede eller de herværende Indvaanere og Borgere, med mindre han iforvejen har erholdt skriftlig Begjæring derom af en bosiddende eller bekjendt Mand i Kjøbenhavn, og som altsaa indestaaer for det Selskab, han medbringer paa

---

[1]) Berl. Tid. 22. Januar 1808 Nr. 7, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1808 Nr. 29.

[2]) Marskall. Korresp. Prot. 1806—1807 S. 282—283, Afskrift i Slottets Arkiv.

Slottet; til den Ende skal der ligge en Protokol i et bestemt Værelse paa Slottet, i hvilken de Personer, som have beset Slottet, skulle tegne deres Navne, Stand og Bopæl, tilligemed Datum og Aarstal, for derved stedse at kunne vide, hvilke Personer der sidst have været paa Slottet og set sig om.

3. Skal Fuldmægtigen være forbunden til Dagen iforvejen at tilmelde Kommandanten, hver Gang Nogen begjærer at se Slottet, og hvem disse Personer ere, for at han ifølge den ham under 9. denne Maaned tillagte allerhøjeste Befaling kunde bestemme, hvorvidt han anser det nødvendigt, enten selv tillige at gaa med disse Fremmede eller og at lade den vagthavende Officer følge med dem omkring paa Slottet; iøvrigt skal Fuldmægtigen, saa ofte han maatte anse det fornødent, i Kommandantens Fraværelse være berettiget til at anmode den ved Slottet vagthavende Officer om at følge med sig omkring paa Slottet, naar han foreviser de der værende Seværdigheder for Nogen.

Hvilke Poster Hr. Fuldmægtig Giessing paa det Nøjeste haver at iagttage og efterkomme.

Kongens Palais den 13. December 1806.

Hauch.

I Wilsters Tid foregik der en Del Forandringer med Rosenborg Have og selve Slottet. Det er saaledes tidligere berørt, at det ved Resolution af 18. Oktober 1781 blev bestemt, at den ene Fjerdedel af Slotsgraven skulde tilkastes; det var paa et uheldigt Tidspunkt, at denne Bestemmelse blev tagen; thi den 1. December 1781, om Aftenen Kl. 8³/₄, kom Prinds Frederik Vilhelm af Würtemberg-Stutgard, med Følge, bestaaende af en Kavaler Oberst Mansbach, en Sekretær og Kammertjener samt to Lakajer, foruden den ham fra Hoffet attacherede Kavaler Generaladjudant von Suckow til

Rosenborg[1]) for i længere Tid at bo der, men den Stank, som Opfyldningen af Graven foraarsagede[2]), fordrev Prindsen et Par Maaneder senere herfra til Christiansborg, hvorhen han paa Grund af Upasselighed flyttede den 28. Januar 1782 tilligemed Oberst Mansbach og dennes Tjener, medens hans øvrige Suite forblev paa Rosenborg[3]); Prindsen synes ikke senere at være vendt tilbage hertil. Istedetfor den karakteristiske Indkjørsel til Slottet ad Vindebroen[4]) over Graven fik man saaledes ved dennes Opfyldning en kløverbevoxet Mark, hvorpaa Major Wilsters to Køer idyllisk græssede[5]).

---

[1]) Da Prindsen kom saa silde om Aftenen, kunde han ikke naa at komme med til det kongelige Aftenstaffel, som allerede var anrettet, hvorfor han spiste paa Rosenborg; Kommandanten havde for det Tilfælde faaet Ordre til at have Anretningen færdig til ham. Næste Formiddag blev der fra Kongen og enhver af de kongelige Herskaber sendt en Page til Rosenborg for at lykønske hans Durchlauchtighed til hans Ankomst, hvorpaa han af en kongelig Løber blev inviteret til Audients hos Kongen og til det kongelige Middagstaffel. Marskall. Dagjournal 1781—1782 S. 234—235, Berl. Tid. 3. Decbr. 1781 Nr. 97.

[2]) Friis S. 130.

[3]) Marskall. Dagjournal a. St. S. 272. — Paa nogle Gjenstande (4 Porcelæns Tallerkener, 5 Lysesaxe, 4 Ildkister, 3 Ildpustere, 8 Glaskugler, 3 Jernildtænger og 2 do. Skuffer), som ved Prindsen af Würtembergs Folks Uagtsomhed gik itu eller bortkom, fik Wilster senere Afgangsordre. Marskall. Korresp. Prot. 1785—1787 S. 27.

[4]) Vindebroen, som blev hejset op ved Hjælp af Jernlænker paa hver Side af Porten, blev borttagen 1783, og de 9 med Bly fyldte Jerngranater, der benyttedes som Lodder, bleve afgivne til Materialgaarden. Inv. Regnsk. 1794—1797 S. 226.

[5]) Marskall. Korresp. Prot. 1784—1785 S. 13. Overhofmarskal Numsen udtaler her, at bemeldte Mark ikke bør indhegnes, da der hertil vil medgaa 151 Alen Stakit; desuden vil en Indhegning blive til Hinder for Ekvipagerne, naar de højkongelige Herskaber komme til Rosenborg, ja endog være upassende og unødvendig, fordi Køerne dog maa tøjres.

Ødelæggelsesværket fortsattes imidlertid ustandseligt; allerede 1767 havde man begyndt at indrette Blomsterkvarteret til Exercerplads, men Planen var dog atter bleven opgiven[1]); i Aaret 1784 blev det imidlertid besluttet at opføre Kaserner i og omkring Rosenborg Have og at nedlægge Kjøkkenhaven sammesteds; denne Plan kom dog ikke til Udførelse i sin Helhed, idet man, for saa meget som muligt at skaane den Publikum forundte Promenade, kun offrede Laurierhuset og Parterret til Kaserne og Exercerplads[2]), og den paatænkte Nedlæggelse af Kjøkkenhaven fandt ikke Sted, da Indkjøbet af Urter til Hofholdningens Brug derved vilde blive dyrere, ligesom ogsaa Fattigfolk vilde lide under Prisstigningen paa Kjøkkenurter[3]). I Aaret 1785 blev da i Henhold til Resolution af 4. Marts Laurierhuset forandret til Kaserne for Garden, hvis Underofficerer og Mandskab ved Paaske Flyttetid det følgende Aar toge Bygningen i Besiddelse[4]); endvidere blev det smukke Blomsterkvarter planeret, Stenene fra Bassinet her bleve benyttede til Svanebassinet[5]), Statuerne og Kuglerne med deres Postamenter bleve borttagne og de to Kobberløver flyttede, formentlig til deres nuværende Plads ved den grønne Bro[6]). Trods ivrig Modstand fra Overhofmarskal Numsens Side[7]) blev endvidere samme Aar, 1785, efter Forslag af Statsminister General Huth den

---

[1]) Friis S. 122—123.
[2]) Marskall. Korresp. Prot. 1784—1785 S. 243—244, Panum, Beschr. des Königl. Christians-Pflegehauses bei Eckernförde S. 8—9.
[3]) Marskall. Korresp. Prot. a. St. S. 194—196.
[4]) Løvenskjold, Eft. om den kgl. Livgarde til Fods S. 227.
[5]) Marskall. Korresp. Prot. 1784—1785 S. 339—340.
[6]) A. St. S. 344—345.
[7]) A. St. S. 307—310.

Del af Graven, som vendte ud mod Exercerpladsen, tilkastet og Domestikbygningen afgiven til Invalidehus[1]). To Aar efter, 1787, offredes atter et Stykke af Haven, idet Exercerhuset ud mod Gothersgade blev opført; den almindelige Misfornøjelse hermed kom til Orde i Pressen[2]),

---

[1]) A. St. S. 338, Panum S. 3. — Paa et Hr. Slotsgartner ved Rosenborg Tyge Rothe tilhørende Kort over Haven, optaget i September 1784 og udført af Stykjunker Frieboe junior, ses endnu Parterret og Kanalen langs dette.

[2]) I Morgenposten for 1. Juni 1787 Nr. 48 S. 385—386, jvfr. Friis S. 133, Anm., læses saaledes følgende Stykke (Tallene referere sig til det senere citerede Gjensvar):

Rosenborghave.

1) Den yndige Rosenborghave, som før lokkede den Vankende til sine buskede Vildnisser, som før ved sine høie tetgroede Træer udbredede forfriskende Luft, og qvægede os med sine kiølende Skygger, nærmer sig nu sin Ødelæggelse med hurtige Trin. 2) Træerne omhugges for at pleie Egennytte og Vindesyge, og ryge bort paa Vellystens Arnesteder. 3) Store Stykker af dig, du hulde Tilflugtsstæd for den mismodige Vankende! oprives og bortskieres fra vore Fied. 4) Buldrende Trommer og skingrende Piber, Krigens, Ulyksalighedens redslende Varsler, støie nu paa dine forhen rolige Enemærker. 5) I et tieaarig Forløb er dit Udseende forvandlet, ligesom en hyred Avlsgaard, som forderves og oprives af den gierrige Forpagter, der omhugger Træerne uden at plante paa nye, og udpisker Jordens Fedme, uden at tænke paa, den vil bære Tidsler for Efterkommerne. 6) Nattergalen, som med sine klukkende Toner fortryllede vort Øre, er bortskræmmet fra dine skyggefulde Grene; 7) den stille høitidelige Grannegang nedkastes; 8) og inden en stakket Tid vil der intet blive tilovers af dig, du yndige Have, Kiøbenhavns Prydelse, uden den støvede Cavaliergang. 9) Da skal Staden ikke have et Sted inden sine Mure, hvor dens Indvaaner kan svale sin Isse i Solens Hede, eller vandre i de kiølige Aftner for at udhvile sig fra Dagens Byrde.

I Schirachs Politisches Journal 1787, 6. Stykke S. 645 bemærkes hertil:

Eine lächerliche, aber dabey höchst unverschämte Stimme hat sich vor kurzem in einem Volks-Wochenblatt (Morgen-Post) wider den angefangenen Bau eines Exercierhauses, welches den

ja selv Overhofmarskal Numsen kunde ikke tilbageholde sin Harme, idet han i en Skrivelse til Rente-

---

Rosenburger Garten vielleicht um $^1/_{20}$ verkleinern wird, hören lassen. Der Verfasser bedauert vorläufig den schon vorher vom Garten zum Exercierplatz abgeschnittenen Theil, der doch nur eine schattenlose Ebene war, wo ein kahler Springbrunn höchstens einige Kinder und ihre Wärterinnen hinzog, und nun, dasz noch mehr Lärm von Trommeln und Pfeiffen die Nachtigallen verscheuchen wird.

Den angrebne Avisskriver indrykkede derefter i Morgenposten for 13. Juli 1787 Nr. 3 og 4 S. 24—31 følgende:

Forsvar imod en mig af den politiske Journals Avisskriver tilføiet Overlast.

Skal Skrivefriheden virke med heldig Indflydelse paa Statens Tarv, skal den handthæve den menneskelige Værdighed, være et Værn for de Undertrykte, og et Lys for Landets Styrere, skal den ikke blot være et Skyggespil, eller en Kampplads, inden hvis Skranker de skrivende Stridere tumle sig, da maae man ikke mishandle den redelige Mand, fordi han troskyldigen taler fra Hiertet, og ei stemmer sine Ord efter den krybende Hyklers Klingklang. Hans Kierlighed til sin Konge, hans Nidkierhed for Fædrenelandet vil evindelig være Borgen for, at han ikke skeier uden for Sandhed, eller fremstiller sit Anliggende med fræk Dristighed. Den trofaste Mand søger sin Hæder i, at Fyrsten og Landets Styrere fæste Lid til hans Ord; thi da er det, han kan beskierme den Underkuede, forsvare den Uskyldige, og revse, hvad Shakespear kalder

Th' oppressor's wrong, the proud man's contumely,
The insolence of office, and the spurns
That patient merit of th' unworthy takes.

Ikke har jeg staaet frem og talt i nogen vigtig Sag, til mit Fædrenelands Fremtarv, eller opløftet min Stemme til Landets Ypperste. Med Veemod havde jeg længe seet Rosenborghave forlise sin gamle ærværdige Skikkelse: de Mægtige og Rige, tænkte jeg, kiende maaskee ikke alletider, hvor karrig Skiebnen tildeler den Fattige Livets Glæder, hvor nænsom han maae være over Brødet, og hvor sielden han kan tage Deel i de Moerskaber, som æske Guld; Rosenborghave var et Fornøielsessted, hvor han kunde forgiette en kummerfuld Time, og nyde en uskyldig Fryd, uden at opvise Rang eller Rigdom; skal nu dette yndige Forlystelsessted Tid efter Tid bortrives fra ham? Disse vare mine

kammeret af 15. Maj 1787 siger: »Da det haver behaget det kongelige Rentekammer at tilkjendegive mig,

---

Tanker; og troskyldigen yttrede jeg nogle nidkiere, dog i den vennehulde, sørgmodige Tone, stemte Beklagelser i dette Blad.

Den politiske Journals Avisskriver (see 6te Stykke 87), har sagt, at der havde ladet sig en latterlig, høist uforskammet Stemme høre i Morgenposten, imod Opbyggelsen af det nye Exerceerhuus i Rosenborg-Have. Om dette er sandt, vilde vi strax undersøge. Men først vil jeg spørge min Antastere, om han troer at den Mand, der taler sine Medborgeres Sag uden Hensigt til Roes eller V nding, skulde ræddes ved at opløfte sin Stemme høit og mandigen; eller troer han, at vor menneskekierlige, retsindige, og aarvaagne Kronprinds, skulde kierligere bøie sit Øre til den hyrede Avisskriver, som alletider staaer færdig til at blæse i Basunen med oppustede Kiever, og ydmygeligen logrer i Støvet, naar han troer at kunde tilvende sig en Naadeskierv med sin Smidsken.

Jeg skrider nu til mit Forsvar; og for at vise, at jeg hverken har skrevet hen i Taaget, eller skrevet noget, som jeg maatte blues over at fremkomme med for min Fyrstes og mine Landsmænds Øine, vil jeg Punctum for Punctum giennemgaae dette lille sex og tyve smaae Linier udgiørende Stykke, som findes i Morgenposten No. 48, 1787, under Titel: Rosenborg-Have.

1. Da Forfatteren skrev dette Stykke, var Orangeriehuus-Pladsen indplanket: Øxe og Sav vare paa Gang med at sleife Havens ene Side, han kunde altsaa ikke vide, hvor Oprydningen vilde standse, eller hvorvidt Haven vilde hævdes for Fremtiden. Nu see vi, at vor retfærdige, selvtænkende Kronprinds, langt fra ikke vilde borttage denne Sommerens yndige Sankeplads fra de hulde Kiøbenhavnere, hvis Forfædre med saarede Bringer stode til Værn for Fædrenelandet, bragte den modige, seirende Svenske til at vige, og overrakte Kongehuset sit uindskrænkede Vælde. Troer du da ikke, du ydmyge Avisskriver! at en Mand, som selv med Stolthed føler sig en Kiøbenhavner, som føler, hvor varmt hans Barm banker for Konge og Fædreland, torde freidigen fremsige, hvad der laae ham om Hiertet.

2. Jeg kan erindre Rosenborg-Have i tyve Aar, og tydelig mindes Forskiellen imellem de høie tetgroede Træer, som fordum overskyggede dens Vildnisser, og de faa enke Træer, som nu sørgeligen stikke frem mellem de afhuggede Stubbe; jeg indsaae, hverken Nytten eller Øiemedet af disse Omhugninger, jeg troede altsaa, de vare udvirkede af Egennytte og Vindesyge;

at det er hans kongelige Majestæts Villie, at et Exercerhus i Rosenborg Hauge skal bygges, saa paalægges

---

af hvis Egennytte og Vindesyge? Det maae Gud vide, jeg veed det ikke; jeg kiender ingen hverken Høie eller Lave, som har havt Havens Bestyrelse under Hænde, ei heller veed jeg, om deres Tænkemaade kunde tilstæde Underslæb; men Donten, jeg har ommeldet, den er øiensynlig.

3. Pladsen ved Orangeriehusene var rigtig nok, som Avisskriveren siger, en skyggefrie Slette; men den havde dog sine Behageligheder; det var alletider skiønnere for Øiet at skue hen over denne vakkre Plet til Orangeriehusene og Volden, end nu da et opreist Plankeverk graaner Synet. Hvad ellers Manden vil sige med det latterlige Ord vorläufig, veed jeg ikke, i et saa lille Stykke kunde der ikke tales meget vorläufig.

4. For den tænkende Mand er Krigen unægtelig det ulyksaligste, det Menneskekiønnet meest fornedrende Optrin; lad os fremkalde de gyselige Billeder i Sielen, naar den blodige Valplads ligger opdynget af nedfældte Ulyksalige, som med sønderknuste Lemmer og stønnende Barm vride sig under Dødens Skræk og Piinsel, indtil den forbiilende Hestehov søndertræder deres Isse. Lad os tænke os de Ulyksalige, som maae overlade Hustrue og Børn til Elendighed, og selv trække i Marken for at lade sig martre ud af Livet, blot fordi en Fyrstes Lune krævede Moerskab, eller han fik i Sinde at vinde en unyttig Strimmel Land fra sin Naboe. Ikke menes her den Kamp, som opstaaer, naar det gielder at forsvare sin Konge, værge Fædrenelandet, eller stifte Lyd imellem Nationer; da drager den kiække Mand villigen i Striden, og hans seirende Arm viser, at han ikke stred for den uretfærdige Sag.

5. Da jeg nævner et tiaarig Forløb, seer man, at jeg ikke blot har menet til de sidste Tider med mine Beklagelser; dette er et uomstødelig Vidnesbyrd paa min sandrue og velmeente Redelighed. De Ord, gierrige Forpagter, kan ingen uden Ondskab eller Taassevurrenhed, ansee for hensigtende; enhver seer tydelig, det er en blot Lignelse.

6. Avisskriveren udlader sig med, jeg har sagt, at Larm af Trommer og Piber kysede Nattergalerne bort: nei min kiere Vindbeutel, om Aftenen lader Nattergalen sig først høre, og da er Trommeriet forbi; hermed sigtede jeg tilbage i Tiden; for en halv Snees Aar siden hørte vi Nattergalen, som siden blev bortskremmet ved voldsom Medfart; men her var det, min Avisskriver skulde prøve paa at giøre mig latterlig, thi høist ufor-

mig derved Taushed i Henseende til det Tab, som Publikum da igjen lider paa dets Promenade i Rosen-

---

skammet, som han havde udskiældet mig for, det vidste han nok, var plat umuelig at bevise, men latterlig kan man giøre enhver Ting; saaledes gnavede denne Øienskalk paa mig med sin fule Klaffertand; thi derved vilde han tilliste sig Yndest.

7. Det Stykke, som nu er indhegnet til Blomsterbede, var Forfatteren et ubehagelig Syn; Havens Opsynsmænd kan have havt gode Grunde og Hensigter med at indringe denne Plet; den nu værende Kommendants og Gartners Bestræbelse for Havens Fremvext, lader os ikke formode andet; men i mine Tanker leed dog den yndige Granne-Gang derunder.

8. Nemlig, dersom Oprydningen ikke havde standset. Den smukke Kavaliergang kaldes her kun støvet, for saavidt den stundum betrædes af alt for store Menneskeklynger.

9. Dette Punctum forklarer sig vel selv.

Hvo vil nu finde noget fornærmeligt, noget diærvt, noget fripostigt, noget frækt, noget stiklende, noget bidende, noget fremfusende, noget forvovent, noget latterligt, noget høist uforskammet i dette Stykke?

Saaledes har jeg da trukken denne listige Avisskrivers Rævehale frem for Dagen, og viist, hvorlunde han uforskyldt vilde sætte redelig Dannemand Klik paa. I øvrigt, vil enhver, som læser ham, lettelig see af hans udenad lærte, sladderagtige, tydske Romanstiil, at det er en ussel Smørere, og en Bønhas i Literaturen.

Hvor jeg har forsvaret de af mig forhen om Rosenborg-Have yttrede Tanker, troer jeg at have brugt al den Beskedenhed og Agtelse, som jeg var Sagen og de høistærede Læsere skyldig. At tiltale en Mand, som uforskyldt havde overfuset mig, i den lave, sagtmodige Stemme, det vilde være overdreven Spagfærdighed og Cujonerie: enhver seer let, at det ikke burde være mig saa meget om at giøre, at tvistes med min Angribere, som at tugte ham. Havde jeg havt at bestille med en mandhaftig, redelig Modstander, skulde mine Forsvarsgrunde være blevne fremsatte uden Bebreidelser, og venskabelig Undersøgelse være Øiemedet af min Tvist: men her havde jeg een for mig, som vilde forhaane mig med Klaffer, og maaskee opvække de Mægtiges Uvillie, ved at fordreie mine Ord. For min egen Skyld havde jeg aldrig svaret denne Mand: jeg anseer de af mig fremsatte 26 Linier, for alt ubetydelige til at man derom skulde giøre Staahey i et offentlig udenlandsk Avisskrivt; og jeg veed nok, at den retsindige, frimodige Tale skal vrangelig udlægges, og velmeent Nidkierhed stilles til

borg Hauge«[1]). — I Aaret 1793 blev det saakaldte røde Lysthus i Haven eller »Christiani quarti ottekantede Lysthus«, paa hvilket Christian den Fjerde selv skal have muret, solgt til Nedbrydelse[2]). — Ligesom Haven efter Kjøbenhavns Ildebrand 1728 havde tjent som Tilflugtssted for de Brandlidte, saaledes bivouakerede ogsaa efter Ildebranden 1795 en Mængde husvilde Familier her[3]); desværre blev sidstnævnte Brand Anledningen til, at Haven atter maatte afgive endel af sit Terræn, idet det den 11. September 1795 blev bestemt, at en ny Gade skulde opføres paa det Stykke, som strakte sig henimod Adelgade[4]); Salget af disse Byggegrunde indbragte den betydelige Sum af 85,889 Rdlr. 73 ß.[5]) I

Latter af Skurken: men det var mig ubehagelig, at min Ven Hr. Poulsen (ɔ: Udgiveren af Morgenposten) skulde føle sig fornærmet, og see sit Blad overtølpret, formedelst hine faae af mig frimodigen yttrede Tanker. Derfor lod jeg ikke Angrebet falde bort uden Paaankning. Forfatteren.

Med Hensyn til, hvad der i dette Stykke er anført om Nattergalene, henvises til det i Hist. Tidsskr. 4. R. 4. B. S. 374 Anm. 1 citerede Stykke af Kapitajn Peter Schiønnings Dagbog, hvor det under 20. Maj 1778 hedder: Hørte om Aftenen i Rosenborg Have en Mængde Nattergale: hørte en, som sad paa samme Sted, som i Fjor, hvilken jeg kunde kjende paa en Slags liden Forandring, den havde i sit Slag i Trillen fremfor alle de andre, saa det synes, de søge og kan finde sine gamle Steder.

[1]) Marskall. Korresp. Prot. a. St. S. 351, 353. — Angelin omtaler i Underrätt. om Köpenhamn, Stockholm 1806, S. 32, at Paraden daglig finder Sted i Exercerhuset: han tilføjer, at Soldaternes Manøvrer aldeles ikke ere udmærkede.

[2]) Inv. Regnsk. 1794—1797 S. 241, Friis S. 133, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1804 Nr. 13, 1806 Nr. 56, jvfr. Thaarup, Kjøbh. Mærkværdigh. S. 77.

[3]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1804 Nr. 54, 1807 Nr. 68, Nyerup, Kjøbh. Beskr. S. 203—204.

[4]) Friis S. 133.

[5]) Berl. Tid. 1806 Nr. 43, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1806 Nr. 64, Friis S. 133.

Foraaret 1804 kunde man passere den nye Gade, i hvilken »fem meget smukke Bygninger« dengang vare fuldførte[1]), og ved Resolution af 26. Oktober samme Aar fik den Navn af Kronprindsessegade[2]); allerede i Sommeren 1806 var Antallet af Bygninger naaet op til 23[3]). Ligesom der i sin Tid kun havde været et Plankeværk ud mod Bygningerne i Adelgade[4]), saaledes var der i Begyndelsen ogsaa kun en Bræddeindhegning mod den nye Gade[5]); denne blev imidlertid senere borttagen, og det nuværende Jerngitter med de smaa Pavilloner og Portene opført[6]). Den 13. Marts 1805 bleve de 14 Pavilloner, som dels vare anbragte, dels skulde opføres der, udbudte til Bortleje ved offentlig Auktion[7]); der svaredes 30 til 50 Rdlr. i aarlig Leje af disse; de første Lejere vare en Konditor og en Strømpehandler[8]), men i Begyndelsen var det vanskeligt at faa disse Butiker udlejede[9]). — I Aaret 1806 mistede Haven igjen et Stykke, idet Brandvæsenets Depotbygning ud mod Gothersgade blev opført[10]). Naar man saaledes mishandlede Haven paa alle Sider, kan det ikke forundre,

---

[1]) Jvfr. Nyeste Skild. af Kjøbh. 1803 Nr. 1, 1804 Nr. 40, 46.
[2]) Berl. Tid. 1804 Nr. 89.
[3]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1806 Nr. 74.
[4]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1807 Nr. 68.
[5]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1804 Nr. 57.
[6]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1804 Nr. 50, 1805 Nr. 88, 1807 Nr. 68.
[7]) Berl. Tid. 1805 Nr. 17, 18, 19, jvfr. Nyeste Skild. af Kjøbh. 1805 Nr. 65.
[8]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1803 Nr. 1, 1805 Nr. 57, 1806 Nr. 55.
[9]) Berl. Tid. 1806 Nr. 20, 21, 22, 1807 Nr. 13, 14, 15, 1808 Nr. 22, 23, 25, 26, 29, 31, 33, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1806 Nr. 55, 1807 Nr. 68, 98, 99.
[10]) Berl. Tid. 1806 Nr. 27, 51, 52, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1806 Nr. 81, 1807 Nr. 31, 68, Thaarup, Journal og Haandbog for

at det i Aaret 1805 tillodes Justitsraad Lange, som var ifærd med at opføre en Bygning paa Kongens Nytorv, at benytte den indre Slotsgaard ved Rosenborg til Tøm-

---

Kjøbenhavnere 1812, 4. H. S. 159—160. — I Nyeste Skilderie af Kjøbh. for 20. Maj 1806 Nr. 63 læses:

Om det Rygte, at der i Gothersgaden skal opføres en offentlig Bygning.

(Efter Indsendt.)

Ingenlunde kan man troe, at vor Regjering, som ynder Hauger og Haugeanlæg, skulde bifalde et saadant Forslag, om det endog skulde blive gjort den. Unegtelig vilde det vanzire Hovedstaden, og i vore Dage søger man jo i enhver Residence, ved Hjelp af Konsten at bøde paa Mangelen af naturlige Yndigheder. Hvor meget har ikke Kronprindsessegaden vundet i Behagelighed ved det skjønne Jernrækværk langs med Rosenborg Hauge? Ikke allene de, som boe i denne Gade, men ogsaa enhver Forbigaaende kan nu nyde Frugten deraf. I de fleste Residencer og store Stæder i Tydskland, f. Ex. i Berlin, Potsdam, Dresden, Leipzig etc. ere saadanne aabne Gitterværk omkring Kongelige og Førstelige Hauger meget almindelige. De forskjønne Stæderne, og forunde den Forbigaaende et behageligt Syn og frisk Luft. Det er glædeligt, at man nu ogsaa i Dannemark har begyndt at indsee Fordelen heraf.

Et skjønt og behageligt Syn forundes os ved de herlige og ærværdige Castanietræer i Gothersgaden. Og disse Træer, i hvis Skygge fjerde Christian maaskee har vandret, hvorunder vore Oldfædre have søgt Ly, skulle ødelægges og oprykkes med Rode? — Nei, det er umueligt! saa aldeles kan al Følelse for Naturens Yndigheder ikke være uddød hos os.

Gives der ikke Pladse nok, hvor en saadan Bygning kunde opføres, hvad enten den skal anvendes til et borgerligt Exerceerhuus eller til et Gjemmested for Brandredskaber? Have vi ikke ved Østervold en stor Plads imellem Stokhuushjørnet og Krudtaarnet, hvor forhen de smaa Bygninger stode? En anden, i Philosoph Gangen, en tredie ved Toldboden, en fjerde bag Amalienborg ved Korntørringsmagazinet, en femte paa endeel af Garnisonspladsen, en sjette paa Nicholaikirkes Tomte, en syvende ved Marmorkirkens Ruiner? Endeel af Promenaden ved Toldboden kunde jo ogsaa ret godt bruges til saadanne Bygninger, ikke at tale om, at to Grunde ved Nørrevold allerede siden den

merplads i nogle Maaneder, saalænge hans Hus var under Bygning[1]).

Haven var endnu i denne Periode et yndet Spadserested[2]); dog var det nærmest kun Kavalergangen, som var i Mode[3]), og her var Menneskemængden, saa-

---

store Ildebrand have ligget ubebygget. Hvorfor tager man bestandig sin Tilflugt til den stakkels Rosenborg Hauge? Bygninger paa de anførte Steder vilde forskjønne Byen, og tillige bevare den eneste offentlige Hauge Kjøbenhavn eier fra at blive end mere vanziret.

Skulde endelig ingen anden Gade end Gothersgaden findes beqvem til en saadan Bygning, saa kunde man maaskee fra den anden Ende af Exerceerhuset ned ad Volden til, ligefor Reformeert Kirke, gjøre det med mindre Tab for Gaden, thi adskillige Huuseiere i den anden Ende have for Udsigtens Skyld betalt deres Eiendomme meget dyrt, og de vilde upaatvivlelig tabe alt for meget, dersom der blev opført en Bygning ligefor samme.

1) Marskall. Korresp. Prot. 1805—1806 S. 201, 206, 343, 352—353.

2) Hauber, Beskr. over Kjøbh. 1783 S. 42, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1806 Nr. 51.

3) I Minerva for Juni 1789 S. 337—338 læses: Ved Kongens Have er en Modens Unode at mærke. Uagtet den er stor, og bestaaer af Gange nok, dog alle nu indsluttede, og, som sagt, noget beklumrede, besøges den deels ikke meget, deels er der (heri stikker fornemmeligen Capricen) kun een eeneste af alle Havens Gange, som bruges til Spadsering. Et maadeligt Antal Spadserende besætte derfor let denne saaledes, at Spadseringen der bliver yderligen ubehagelig. Der er en Tummel, saa man umueligen kan fortsætte en sammenhængende Samtale, og man løber og løbes hvert Øieblik paa Armen. Imidlertid ere alle Havens øvrige Gange saa tomme for Folk, som om det var ti Mile fra nogen Bye; og for at begive sig til saadan en Eensomhed er det dog ligesaa lidt den Studerende forlader sin Stue, som for at lade sig trykke fordærvet i et larmende Opløb, hvormed Freqvencen i hin Gang har Lighed. Og dog er der i bemeldte Gang intet sært tillokkende af Forfriskninger eller sligt, som Brug skal være paa de offentlige Spadseregange andre Steder. Naar det begynder at mørkne, er det desuden nødvendigt at Haven lukkes, og de Spadserende erindres ved en Klokke om at begive sig ud. Da er det min Spadseregang i Almindelighed

ledes som det ses af vedføjede Billede[1]), især om Søndagen ofte saa stor, at der klagedes over Støvet og den kvalme Luft[2]). Tildels som Følge af de ovennævnte Forandringer mistede Haven imidlertid efterhaanden en Del af sin forrige Tiltrækningskraft[3]) og blev Skueplads

---

begynder, eller er nys begyndt. Jvfr. Nyeste Skild. af Kjøbh. 1803 Nr. 4, 5. — I Angelins Underrättelser om Köpenhamn, Stockholm 1806 S. 206, hvor Kavalergangen som Spadserested omtales, fortælles det, at Savoyarder og blinde Virtuoser spillede for Publikum her.

[1]) Den magre Mand med Paraplyen under Armen skal ifølge Traditionen være Stadskirurg Carl Friederich Reiser, bekjendt som Forfatter til Kjøbenhavns Ildebrands Historie. Illustr. Tid. 10. Juni 1866 Nr. 350 S. 306.

[2]) Morgenposten 1787 Nr. 3 og 4, Minerva, Juni 1789, S. 336, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1804 Nr. 24, jvfr. Nr. 61, 1805 Nr. 57, 1807 Nr. 68. Der klages ogsaa over, at Røg og Damp fra et Kalkbrænderi med visse Vinde førtes over i Haven. Nyerup, Kjøbh. Beskr. S. 658, Angelin S. 207.

[3]) I Nyeste Skild. af Kjøbh. 1806 Nr. 56 læses:

Vi gik nu ind i Rosenborg Hauge, for, efter Deres Skildring, at beundre dens paradisiske Egenskaber. Men Herre Jemini! hvad den seer ud! Den er i eet og alt et talende Sindbillede paa det nuværende Tydske Rige. De ældgamle, stolte Træer, under hvis Skygge jeg fordum saa ofte havde fundet Ly, vare tildeels borte; den skjønne Blomsterhauge, hvor man fordum midt i Kjøbenhavn kunde finde en sand Himmel paa Jorden, var forsvunden. Selv Nattergalen har forladt denne forstyrrede Plads; istedet for dens Trylletoner, hørte jeg den skurrende Lyd af Trommer og Piber, der skulde dæmpe de Jammerskrig, der kom fra Mennesker, — — — — hvis blotte Ryg

Ei for at svales, søge Skygge
I en Allee gevorbne Venner,
Som bleve Bøddeler af Tvang,
Og under spiilte Huders Klang,
Dem vifte Ild med smidig Green
Paa nys afklædte Ryggebeen.

Der var langtfra ingen behagelig Udsigt for mig. Det forekom mig som man stod her paa et Gallerie i Paradis og saae ned i Helvede. Jeg skyndte mig derfor bort, for ikke at høre eller see Virkningerne af en Straffemaade, som jeg fra min

for Uordener, over hvilke Klager gjenlyde i Datidens Presse[1]).

første Ungdom af aldrig har kunnet høre nævne uden at gyse derved. Jeg gik nu hen til Samsons Støtte. Men som det er gaaet hele Haugen, saaledes synes det ogsaa at være gaaet ham. Han ligner snarere en Martyr, der er bleven hudflettet, end den stærke Samsom (sic). Tre Smaadrenge rede paa Løven. Det stakkels Dyr har, uden at have begaaet mindste Brøde, mistet Tungen. Istedet for denne rækker det et Stykke Jern frem, ret som om det vilde sige: »det er en Jernalder, som behandlede mig saaledes!« Jeg gik nu videre, for at see de tolv Romerske Keisere og det murede Lysthuus, som Christian den Store med egen Haand havde opført. Men her var hverken Romerske Keisere eller noget muret Lysthuus at see mere. Alting var ligesom pustet bort. — Alt dette bedrøvede mig inderlig, og fremlokkede Taarer af mine Øine. Men »Graad smeltede — som Digteren siger — hen i Smiil« da jeg traadte ud af Haugen og fandt her fjorten splinternye Boutiquer, som alle vare lukkede paa to nær, og opvakte den snurrige Idee hos mig, at man her havde spillet en Generalbanquerot. Rosenborg Hauge havde langt fra ikke mere nogen Tillokkelse for mig, og jeg slog altsaa en Streg over eet af Kjøbenhavns Hovedagrements. — Lignende Udtalelser findes i samme Blad 1807 Nr. 31.

[1]) I Aaret 1783 blev saaledes en Assistent ved det østersøiske Kompagni arresteret i Vagten for Slagsmaal med en Gartnersvend (Marskall. Dagjournal 1782—1783 S. 196); 1791 blev en Soldat Johan Schreiber greben i Tyveri i Haven og ført til Hovedvagten (Marskall. Korresp. Prot. 1791—1794 S. 78); i 1794 og 1797 fandt der større Tumulter Sted i Haven; sidstnævnte Aar var det nogle Matroser, der foraarsagede Spektaklerne; de forsamlede sig i Kavalergangen og opførte sig saa slet, at de fleste Folk maatte forlade Haven; paa Forlangende af Gartneren sendte Wilster 4 Mand fra Vagten for at tilvejebringe Orden, skjøndt det egentlig tilkom Politiet at sørge herfor; Overhofmarskal Hauch mente ogsaa, at det snarere vilde forstyrre end vedligeholde den offentlige Rolighed, naar der blev detacheret Vagt mellem det spadserende Publikum, men det blev dog overladt til Kommandantens Skjøn, naar Nødvendigheden i paakommende Tilfælde fordrede det, at skride ind med den militære Magt (Marskall. Korresp. Prot. 1797—1798 S. 36—37, 54—55). Denne blev det en Aften i Juni 1807 nødvendigt at paakalde mod fire velklædte, berusede Englændere, som overfaldt de Spadserende

Ikke bedre end Haven gik det selve Slottet, baade hvad dets Indre og dets Ydre angaaer. Det er saaledes

---

i Kavalergangen, men som derefter bleve arresterede (Nyeste Skild. af Kjøbh. 1807 S. 74). — Som Følge af det mangelfulde Tilsyn i Haven led Herkulesstatuen, der ikke var beskyttet ved noget Jerngitter, endel Overlast (Nyeste Skild. af Kjøbh. 1803 Nr. 1, 1806 Nr. 56, 101). — Selvmord eller Forsøg derpaa fandt ogsaa Sted i Haven; saaledes druknede en ung Pige sig den 10. Juli 1805 i Slotsgraven (Davidsen, Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn, II. S. 161), og den 5. August samme Aar forsøgte en Snedkers Hustru at drukne sig i Kanalen bag Herkulespavillonen, men blev dog forhindret heri (Nyeste Skild. af Kjøbh. 1805 Nr. 86). — Samme Aar franarrede en Mandsperson en Dreng, som vilde vise ham sin Færdighed i at klavre op i et Træ, hans Uhr, som Personen tilbød at holde saalænge (Nyeste Skild. af Kjøbh. 1805 Nr. 80). — Det synes ifølge Nyeste Skild. af Kjøbh. 1809 Nr. 33, at det har været forbudt at ryge Tobak i Haven og at medtage Hunde der, men ifølge samme Blad 1805 Nr. 67 synes dog Hunde ikke at have været aldeles udelukkede herfra.

I Nyeste Skild. af Kjøbh. 1804 Nr. 58 læses:

Rosenborghaugepolitie.

Eet af de Steder, som med Føie fortjene at kaldes Kjøbenhavnernes Eliseum, er Rosenborghauge. Her og paa Volden kan man dog finde en Ventilator, som kan rense Lungerne for den giftige Luft, som enhver, der boer indenfor Murene af store Stæder, er fordømt til at indaande, — her kan den Sygelige eller den, hvis Forretninger ikke tillade ham at gaae uden for Porten, gjøre sig en sund og passende Legemsbevægelse. Saadanne offentlige Promenader fortjene især Sundheds-Politiets største Opmærksomhed. Ogsaa bør der saa meget som muligt sørges for, at ingen af Kaadhed eller Ondskab forstyrrer disse fredelige Steders Rolighed.

Hvo kan imidlertid sige, at Rosenborghauge er fri for Uordener? En offentlig Bekjendtgjørelse fra Gartneren Hr. Lindegaard har nyligen viist os, at endog den Person, der er sat til at passe paa Haugen, er bleven mishandlet af Pøbelen. Det er i den senere Tid næsten blevet en vedtagen Skik, hver Aften at følge et Fruentimmer ud af Haugen, og undertiden endog at pibe og raabe Hurra efter hende. Rigtig nok kunde der maaskee indvendes, at de Fruentimre, som saaledes forfølges, i Almindelighed ere Skjøger. Men endog en offentlig Skjøge kan, saalænge som Lovene ikke paatale hendes Opførsel, ligesaa vel som enhver

allerede tidligere bemærket, at det i Aaret 1780 var blevet bestemt, at Mønt- og Medaillekabinettet skulde

---

anden gjøre Fordring paa offentlig Sikkerhed. Og hvo indestaaer desuden for, at et saadant forfulgt Fruentimmer er en Skjøge? — Mennesker, som kunne fornedre sig til saaledes offentlig at beskjæmme et værgeløst Fruentimmer, bør her ikke have nogen Stemme. Det er desuden ikke mange Aar siden, at en Borgermand stillede sig om Aftenen ved Indgangen til Haugen, morede sig med at faae Drengene til at forfølge Fruentimre, og kom, da han drev Spøgen for vidt, i Tugthuset. Der foregaaer mange andre Uordener i denne Hauge, som det vilde blive for vidtløftigt her at opregne. Forleden Aften var der f. Ex. et forrykt Menneske, som sagde, at han var Bonaparte, og som, ledsaget af en heel Flok Mennesker, spadserede ganske gravitetisk op og ned i Cavaliergangen.

Alle saadanne Uordener, der forstyrre den offentlige Rolighed og Fornøielse, kunde lettelig standses.

Hvor ubehageligt det end i og for sig er, at finde Vagt paa Steder, som ere bestemte til Publicums Recreation, saa gives der dog Tilfælde, som gjøre det, der under andre Omstændigheder vilde synes upassende, temmelig nødvendigt. Man har jo Vagt paa Comoediehuset, paa Masqueraderne, ja endog ved Liigbegjængelser; hvorfor kan der ikke ligesaa godt ved eller i Rosenborghauge være et Slags Vagt, som kunde vaage over, at der, især om Efteraaret, naar det tidlig begynder at blive mørkt, ingen Uordener foregik, og at intet Menneske blev offentligen forfulgt og mishandlet? (Om de her nævnte Uordener jvfr. ogsaa Nyeste Skilderie af Kjøbh. 1809 Nr. 33).

De forskjellige Slags Besøgende karakteriseres i samme Blad 1804 Nr. 47, jvfr. S. Soldin, Humoristen I. 1818 S. 89—92, saaledes:

Rosenborg Hauge.

Denne Hauge ligner i mange Henseender det fordum saa berømte Eden. Saalænge Folk befinde sig her, ere de tildeels i en fuldkommen Uskyldighedsstand. Det eneste, de synde med, er maaskee Øinene. Haugen koster imidlertid Landet mange Penge, det vil sige, ikke at underholde, men som en Rede, hvor al Mode- og Glimresyge i Klædedragt udklækkes. Uagtet den besøges af Spadserende den hele Dag fra tidlig om Morgenen til sildig om Aftenen, saa lader Dagen sig dog her inddele i fire Perioder. Den første Periode begynder om Morgenen Kl. 5. Paa den Tid hører man Fuglene synge og qviddre, og seer hist

have Lokale paa Rosenborg; hertil offredes først fire af de smaa Værelser i den mellemste Etage mellem Rosen

---

og her imellem Buskene en eensom Nymphe, som har været saa heldig eller uheldig at komme for silde den forrige Aften til Udgangene. Hun anstiller philosophiske Betragtninger over Menneskenes Tilstand i Paradiis og det paafølgende Syndefald. Henimod Kl. 9 samles Ammer med Børn, — Hypochondrister, som ikke gide være hjemme, — Dagdrivere, som ikke vide, hvorledes de skulle dræbe de Dage, som de ikke kunne faae nok af. Denne Periode varer til omtrent Kl. 11. Da begynder der en ny, som maaskee kunde kaldes den politiske. Nu indfinder der sig drabelige Politikere med Aviser og andre courieuse Blade i Haanden. Her afgjøres, om Bonapartes Consulat skal være arveligt eller ei, — om Expeditionen paa Engelland skal udføres, — her fortælles, blandt mange andre vigtige Nyheder: »at den 1 Maji bleve de første Reier solgte i Kjøbenhavn«, — her holdes Forelæsninger over den Europæiske Politiks Over- og Undervægt. — De Politiserendes Appetit gjør da i Almindelighed Udslaget i Sagen. Naar Kl. slaaer 12, vandrer Selskabet hjem, om der end ikke skulde blive noget af Expeditionen paa Engelland; thi man tænker her, hvad der er meget rigtigt, at man ikke bør forsømme sit Middagsmaaltid eller lade sin Appetit desertere for en saadan Bagatels Skyld. Nu forandrer Scenen sig igjen og den tredie Periode indfinder sig. Folk, som vel kunne blive kjede af Tiden, men ikke af den frie Luft, — Drenge, som ville sanke vilde Castanier, og Tjenestepiger, som ere vacante, samles efterhaanden. Bønderkoner og Goldammer med den nye Generation ved Haanden og ved Brystet vælte sig omkring i Græsset, Notabene der, hvor der er noget. Endnu er man her ganske ugeneret. Men endelig kommer den fjerde Periode, som er ganske forskjellig fra alle de foregaaende. Fra alle Kanter stimle nu de Spadserende til, i forskjellig Klædedragt, i forskjellige Hensigter, af forskjellige Stænder og af forskjellige Nationer. Med Natuglernes og Aftenens Ankomst nærmer der sig ogsaa et Slags Musik, som der bedre lader sig spadsere end danse eller nynne efter. Musicanterne tage Sæde i den saakaldte Cavaliergang, der, som hver Mand veed, just ikke altid besøges allene af Cavalierer. Hvad her foregaaer og hvad her underhandles om, det hverken kan eller bør der tales om paa Prent, nok er det, den kydske Maane er Vidne dertil, og det vilde den sandeligen ikke være, dersom man bar sig anderledes ad, end man burde. Imidlertid spadserer man op og ned i den cavalier-

og de sydlige Endeværelser[1]), og senere bleve disse sidste, efter at have været overladte i en længere Aarrække til Sølvkammeret[2]), ogsaa afgivne til Møntkabinettet, som først i Efteraaret 1867 blev flyttet til Prindsens Palais. Værre var det imidlertid, at det ved Resolution af 7. December 1790 blev bestemt, at Trækningen af Klasselotteriet samt af kongelige Annuiteter og østersøiske Obligationer skulde foregaa paa Rosenborg[3]); da man først havde bestemt Riddersalen hertil, foreslog Wilster, som frygtede for, at Tapeterne skulde lide Overlast, at der skulde anbringes Lærredsovertræk over disse fra øverst til nederst, og at der skulde sættes et 3½ Alen højt Stakitværk, som kunde skrues fast til Gulvet ½ Alen fra Tapeterne, hvilket Forslag Overhof-

---

mæssige Cavaliergang og indaander den Duft, som en velgjørende Vestenvind af og til hemmeligen fører over fra Gartnerens veltillukte og velbefæstede Blomsterhauge. At see og lugte Blomsterne selv, det skal, som man vil paastaae, kun være dem forbeholdt, der ville forsyne sig med en Bouquet, og denne Lykke nyde kun Damerne, naar de skulle staae til Comfirmation (sic) eller staae Fadder. Naar nu saaledes Elskeren med sin Elskede under Armen og Forretningsmanden efter fuldendt Dagarbeide nyder den kjølende Aftenstunds Vederqvægelse, saa behøver midt i deres Glæde kun en Gartnerdreng at gjøre et Træk i Klokken, for at skræmme dem alle som Spurver ud af Haugen.

[1]) Grundridset S. 35 Nr. 4, 5, 7 og 8, Inv. Regnsk. 1794—1797 S. 126—129; de to midterste af disse Værelser bleve da slaaede sammen til et større paa to Fag. Indretningen af Møntkabinettet blev betroet Johannes Wiedewelt, under hvis Tilsyn Arbejdet blev udført i Aarene 1782—1784. Beskr. over danske Mønter og Medailler, Indledn. og Vignetten, Meier, Wiedewelt S. 142—143, 275, Thomsen i Herlufsholms Progr. 1867 S. 99—100, Thaarup, Kjøbh. Mærkværdigh. S. 200, Ramdohr, Studien auf einer Reise nach Dännemark I. S. 150, Hauber, Beskr. over Kjøbh. 1783 S. 39.

[2]) Inv. 1813 S. 103, 1824 S. 103, 1830 S. 77 (samtlige i Slottets Arkiv).

[3]) Marskall. Korresp. Prot. 1789—1791 S. 239.

marskal Numsen fandt vel overvejet[1]). Nogle Dage efter kom Wilster imidlertid med et andet Forslag, hvorved Stakitværket kunde spares, idet han mente, at naar den første Trækning af det 38. Lotteri (for 1791) endnu ligesom hidtil kunde foregaa paa Charlottenborg, og man fik Tid, indtil Hertugen af Bevern (som saaledes paa den Tid synes at have boet paa Rosenborg) var bortrejst, da kunde Trækningen foregaa i Slottets Stueetage[2]). Dette Forslag vandt dog ikke Bifald, idet Rosen i den mellemste Etage ved Resolution af 9. Februar 1791 blev bestemt til Trækningssal[3]); da denne imidlertid var for lille hertil, blev Skillerummet til det lille Værelse paa eet Fag Nord for Salen borttaget og Værelset saaledes forenet med Rosen til et uregelmæssigt Rum, der beholdt denne Skikkelse indtil 1860, da det atter blev reduceret til sin forrige Størrelse[4]). Mandagen den 11. April 1791 om Morgenen Kl. 8 blev bemeldte Sal saaledes for første Gang benyttet til Trækning af Klasselotteriet (det 38. Lotteries 2. Klasse)[5]), og i en lang Aarrække, lige til Slutningen af 1833[6]), anvendtes den hertil og til Trækning af Obligationer[7]). Ved Rosens Omdannelse til Lotterisal var Riddersalen dog foreløbig bleven skaanet, men det varede ikke længe, inden ogsaa den blev tagen

---

[1]) A. St. S. 248.

[2]) A. St. S. 258.

[3]) A. St. S. 262—263, 268.

[4]) Danske Saml. 2. R. 6. B. S. 12, jvfr. S. 7, Inv. Regnsk. 1794—1797 S. 124, 146.

[5]) Berl. Tid. 1791 Nr. 26, 27, 28.

[6]) Statstid. 1833 Nr. 270, 271, jvfr. 1834 Nr. 47. — Lotteriet blev fra 1834 af trukket i Hoftheatrets Forsal paa Christiansborg og senere paa forskjellige Steder.

[7]) 4 og 2 % Annuiteter à 1000 Rdlr. og 150 Rdlr. (Forordn. 8. Juli 1785), 3 % Annuiteter (Forordn. 1. Maj 1789), det oktroy-

i Brug; vel blev der ikke Noget af en kort efter paatænkt Indflytning af Hof- og Stadsretten paa Rosenborg[1]), men da Christiansborg var brændt den 26. Februar 1794, blev Riddersalen benyttet til Højesterets højtidelige Aabning i Kongens og Kronprindsens Overværelse den 6. Marts[2]), og denne Ceremoni gjentog sig de følgende Aar den første Torsdag i Marts, sidste Gang 1829[3]), hvorefter den atter ligesom tidligere fore-

erede østersøiske og guineiske Handelsselskabs Obligationer af 11. Juni 1786 à 75 Rdlr., Finantskollegiets den 1. Juli 1787 for indfriede østersøiske Aktier udstedte Obligationer à 70 Rdlr., de i Henhold til Resolution af 16. April 1794 for et optaget Laan paa 400,000 Rdlr. udstedte Obligationer, Kjøbenhavns Brandforsikkrings Annuiteter (Anordn. 17. Juli 1795, Plakat 31. August 1795, jvfr. Schous Forordn. 2. Udg. XI. S. 271—272) samt 3 % transportable Statsfonds (Plakat 13. Juni 1806).

1) Friis S. 122.

2) Marskall. Dagjournal 1794—1796 S. 25—26, Berl. Tid. 1794 Nr. 19. — Til Riddersalens og de øvrige Værelsers Opvarmning ved Højesterets Aabning blev der senere tilstaaet Wilster yderligere to Favne Brænde aarlig udover det til Slottets Fornødenhed fra gammel Tid af bevilgede Kvantum af 24 Favne. Marskall. Korresp. Prot. 1795—1797 S. 423—424, 1798—1799 S. 314. — For at forhindre Trængsel blev der kun indladt omtrent 300 Tilskuere. Marskall. Dagjournal a. St., jvfr. Berl. Tid. 1795 Nr. 18.

3) Berl. Tid. 1795 Nr. 18, 19, 1796 Nr. 18, 19, 1797 Nr. 17, 18, 1798 Nr. 17, 18, 1799 Nr. 19, 1800 Nr. 19, 1801 Nr. 19, 1802 Nr. 19, 20, 1803 Nr. 17, 18, 1804 Nr. 17, 18, 1805 Nr. 17, 18, 19, 20, 1806 Nr. 17, 18, 19, 1807 Nr. 17, 18, 20, 1808 Nr. 17, 19 (uden Kongens Nærværelse), Statstid. 1809 Nr. 20, 21, 22, 1810 Nr. 17, 18, 19, 1811 Nr. 17, 18, 20, 1812 Nr. 17, 18, 19, 1813 Nr. 18, 20, 1814 Nr. 17, 19, 1815 Nr. 16, 18 (uden Kongens Nærværelse), 1816 Nr. 18, 19, 20, 1817 Nr. 17, 18, 19, 1818 Nr. 17, 18, 19, 1819 Nr. 17, 19, 1820 Nr. 16, 18, 1821 Nr. 16, 18, 1822 Nr. 17, 19 (Kongen havde dengang Rosenfeber, jvfr. Nr. 19), 1823 Nr. 17, 18, 19, 1824 Nr. 17, 19, 1825 Nr. 16, 18, 1826 Nr. 16, 17, 18, 1827 Nr. 16, 17, 18, 1828 Nr. 17, 18, 19, 20, 1829 Nr. 33, 38. I Aarene 1823—1829 omtales Kongens Nærværelse ikke i Statstidenden. — Højesterets øvrige Møder holdtes i Riddersalen paa Prindsens Palais (Berl. Tid. 1794 Nr.

gik paa Christiansborg[1]). Foruden til Lotteriets Trækning og til Højesterets Aabningshøjtidelighed benyttedes Rosenborg i Slutningen af Christian den Syvendes Tid, i Aarene 1803 til 1808, til Afholdelse af Søsessionen for det indrullerede Mandskab her i Staden, hvilken af Mangel paa Plads i Skippernes Laugshus ikke kunde afholdes der[2]). — I denne Periode antager Rosenborg desuden mere og mere Karakter af et Pulterkammer; saaledes blev efter Christiansborgs Brand endel frelste Sager hensatte i et Værelse paa Slottet under Forsegling[3]). I Aaret 1797 fik Hof- og Stadsretsprokurator Bradt Tilladelse til, at hans afdøde Broder Sekretær Bradts Mineraliesamling maatte anbringes i et Værelse paa Rosenborg (formentlig den sydlige Endesal i Stueetagen), indtil hans under Bygning værende Hus igjen blev sat istand[4]); denne Samling henstod her endnu

25), men da Lokalet her i Sommeren 1824 skulde underkastes en Hovedreparation, blev Riddersalen og det chinesiske Værelse paa Rosenborg anvist til Rettens Brug saalænge. Marskall. Korresp. Prot. 1823—1824 S. 272—273, 428—430, Statstid. 1824 Nr. 57, 58, 84.

[1]) Statstid. 1830 Nr. 34.

[2]) Marskall. Korresp. Prot. 1803—1804 S. 444—445, 450, 1804—1805 S. 463, 1805—1806 S. 364, 1806—1807 S. 307, 1807—1808 S. 205.

[3]) Ifølge Marskall. Korresp. Prot. 1795—1797 S. 371—372 blev der den 25. November 1796 nedsat en Kommission, bestaaende af Major Wilster, Kunstkammerforvalter Spengler og Hofskriver Spiir, til under Overhofmarskal Hauchs Forsæde at sortere og specificere disse Sager. Endel af disse bleve indlemmede i Samlingen paa Rosenborg, medens de øvrige tilligemed nogle fra Kongens Palais kasserede og til Rosenborg henbragte Gjenstande bleve solgte ved Auktion den 3. og 4. Maj 1797, efter at de havde været til Eftersyn to Dage forinden. Marskall. Korresp. Prot. 1795—1797 S. 474—475, 480—481, 524, 1797—1798 S. 7, Berl. Tid. 1797 Nr. 34. Kommissionens Protokol og Auktionsfortegnelsen findes i Slottets Arkiv.

[4]) Marskall. Korresp. Prot. 1797—1798 S. 32.

1801, da den maatte flyttes til et mindre Værelse (formentlig det sydlige Taarnværelse i Stueetagen), for at den Mineraliesamling, som Kongen havde kjøbt efter Professor Abildgaard, kunde anbringes her[1]); foruden disse Samlinger blev ogsaa Kunstkammerets, Universitetsbibliothekets og den Holmskjoldske Mineraliesamling opbevaret her[2]); endelig blev i Aaret 1804 Marmorværelset taget i Brug til Opbevaring af den Samling af Konkylier og Forsteninger, som Kongen havde afkjøbt Kunstkammerforvalter Spengler for 5000 Rdlr.[3]) Samme Aar paatænktes det at opbevare en Manuskriptsamling fra det kongelige Bibliothek i et Værelse paa Rosenborg[4]), men dette synes dog ikke at være sket; derimod blev en Glassamling, som henstod i en Kjælder paa Christiansborg, men som ikke kunde blive staaende der længere paa Grund af Slottets Nedbrydelse, i Slutningen af samme Aar anbragt i den saakaldte Konditorikjælder paa Rosenborg[5]).

Hvad Slottets Ydre angaaer, skal det blot bemærkes, at man i Aaret 1806 lod det opmale[6]), en Forskjønnelse af en vistnok meget tvivlsom Værdi.

Uagtet Rosenborg og dets Omgivelser ingenlunde bleve forskjønnede ved de nysnævnte Forandringer, benyttedes Slottet dog endnu i denne Periode ikke saa

---

[1]) A. St. 1800–1801 S. 363.

[2]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1804 Nr. 44, Thaarup, Kjøbh. Mærkværdigh. S. 3.

[3]) Marskall. Korresp. Prot. 1804—1805 S. 171, 176, Angelin, Underrätt. om Köpenhamn S. 69, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1808 Nr. 48.

[4]) Marskall. Korresp. Prot. 1804—1805 S. 89—90.

[5]) A. St. S. 381, 383.

[6]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1806 Nr. 81.

sjældent til Hoffester, ligesom Kongefamilen ogsaa enkelte Gange boede her. I Sommeren 1784 blev der saaledes adskillige Gange afholdt Bal her, første Gang Onsdagen den 26. Maj; Riddersalen var da oplyst med femarmede Lysestager paa Gueridoner langs Væggene, 6 Par paa hver Side; Dandsen gik for sig i den nordre Ende, medens en Balustrade fra det første Vindue paa venstre Haand fra Indgangen var anbragt tvers over Salen; Kl. 10½ blev der holdt Taffel »under neden« (i Stueetagen), Kongens paa 31 Couverts paa den højre Side (i Christian den Fjerdes Audientssal), Rosens paa 30 Couverts paa venstre Side (i den sydlige Endesal)[1]). Af de øvrige Baller, som bleve afholdte Fredagene den 18. og 25. Juni samt 2. Juli, Onsdagen den 7. Juli, Fredagene den 16. 23. og 30. Juli, 6. 13. og 20 August, Tirsdagen den 24. August samt Fredagen den 10. September[2]), vare de, der fandt Sted den 7. Juli og 24. August i Anledning af Kronprindsesse Louise Augustas og Arveprindsesse Sophie Frederikes Fødselsdage, de mest glimrende, idet Hoffet kjørte fra Frederiksberg til Rosenborg en galla, og Deltagernes Antal var større end ved de øvrige Baller; paa Kronprindsessens Fødselsdag vare saaledes Statsministrene og de Deputerede med Damer tilsagte; ved begge disse Lejligheder blev det kongelige Taffel paa 33 Couverts holdt i anden

---

[1]) Marskall. Dagjournal 1784—1785 S. 134.

[2]) A. St. S. 154, 159, 162, 166, 170, 174, 177, 182, 185, 189, 193, 206. Et til Fredagen den 17. September bestilt Bal paa Rosenborg blev derimod holdt paa Frederiksberg. A. St. S. 209. — Den 3. August bleve alle i og udenfor Kjøbenhavn værende Damer og Kavalerer »ansagte« til Bal hver Fredag Aften paa Rosenborg Kl. 6½ slet, saalænge Kongen opholdt sig paa Frederiksberg. A. St. S. 180.

Etage, medens tvende Marskalstaffeler, den 7. Juli begge paa 30 Couverts, den 24. August paa 30 og 20 Couverts, bleve holdte i Stueetagen[1]). De tvende følgende Aar hengik mere roligt, idet der kun een Gang i hvert af disse afholdtes Bal her. Da saaledes de kongelige Herskaber tilligemed Prindsen af Augustenborg den 7. Maj 1785 om Eftermiddagen vare tagne til Rosenborg for at bese Regalierne, i hvilken Anledning Konditoren var beordret ved deres Ankomst at have »Thevand« færdigt, besluttedes det at improvisere et lille Bal, som varede til Kl. 9, hvorefter man gik til Bords i det sædvanlige Spisegemak; de Kavalerer, som ikke kunde faa Plads ved det kongelige Taffel, der var paa 24 Couverts, spiste ved smaa Borde i det nederste Galeri; der blev serveret kold Anretning med Punch[2]). Da Riddersalsloftet i Sommeren 1785 blev afpudset og hvidtet, kom Hoffet ikke oftere i det Aar til Rosenborg[3]), men de ugentlige Baller afholdtes paa Frederiksberg. I Aaret 1786 fandt Ballet Sted Onsdagen den 17. Maj, i hvilken Anledning Wilster to Dage forinden fik Ordre til at besørge de i de underste Gemakker, hvor Herskaberne plejede at spise, staaende Sager bortflyttede og Gemakkerne istandsatte[4]). Det kongelige Taffel paa 28 Couverts blev da mod Sædvane holdt paa venstre Side, hvor ellers Rosen plejede at være (den sydlige Endesal), og for Kavalererne, som ikke spiste ved Taffelet,

---

[1]) A. St. S. 166, 193, Berl. Tid. 1784 Nr. 55, 70.
[2]) Marskall. Dagjournal 1785--1786 S. 5—6.
[3]) Marskall. Korresp. Prot. 1784—1785 S. 404—405.
[4]) Marskall. Korresp. Prot. 1785—1787 S. 118.

blev der hensat 5 smaa Borde i Sideværelset (Marmorværelset)[1]).

Nogle Uger efter, den 6. Juni, overværede Kongefamilien nogle Ballonforsøg, som fandt Sted paa Exercerpladsen[2]); kongelig Skuespiller Urberg, der et Par Gange havde experimenteret for Hans Majestæt Kongen og de højkongelige Herskaber med sine aërostatiske Globi, havde nemlig faaet Tilladelse til i Kongefamiliens Nærværelse at gjøre et tredie Forsøg i det Større paa bemeldte Plads og dertil at indbyde den høje Adel og det højstærede Publikum; der skulde dog erlægges Betaling af Tilskuerne, idet den første og nærmeste Plads med 100 Stole til Damerne kostede 1 Rdlr., 2den Plads med Bænke 3 Mark og sidste Plads 24 Sk.; for at forebygge Trængsel ved Indgangen, som var paa Hjørnet af Gothersgade og Nørrevold, og som skulde aabnes tre Timer før Kongens Ankomst, kunde Billetter faaes hos Urberg i Christenbernikovstræde Nr. 300. Der opsteg tre Balloner; først kom en Globe af 3 Fods Diameter, derpaa en lignende af 6 Fods og endelig en aërostatisk Maskine, med dekoreret Gondol og Mand udi, af 12 Fods Diameter, som i forholdsmæssig Proportion skulde give et rigtigt Begreb om de berømte Montgolfièrers Invention. Den sidstnævnte Ballon havde imidlertid ikke Held med sig, idet der gik Ild i den; lykkeligvis var det ikke noget levende Menneske, der var i Gondolen, hvilket Publikum synes at have forudsat,

---

[1]) Marskall. Dagjournal 1785—1786 S. 229.

[2]) Adresseavisen 1786 Nr. 93, 97, 104, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1806 Nr. 100 og næste Anm. Jvfr. min Artikel om Luftballoner i Berl. Tid. 9. Juli 1878 Nr. 156.

men en Dukke. Et nyt Forsøg, som Urberg anstillede den 21. Februar 1787 fra den gamle Skydebane i Sølvgade, faldt heller ikke heldigt ud, idet der af Ondskab blev gjort en Rift i Ballonen, kort før den steg op, saa at den, da den havde naaet Kongens Have, af et Vindstød blev revet i Stykker; dens Passager, »en i et snævert Staaltraadsbur indeklemt Hane«, der gjorde Rejsen med istedetfor den bebudede Kat, slap heldigt fra Luftsejladsen; men Urberg, som nær havde faaet Prygl af Pøbelen, naar han ikke havde reddet sig ad en Bagdør, og som i Anledning af sine Experimenter blev indviklet i en temmelig bitter Avisfejde[1]), optraadte ikke senere paa Skuepladsen som Aëronautiker.

---

[1]) I Morgenposten for 2. Marts 1787 Nr. 35 S. 287—288 læses følgende Inserat:

For Udenbyes Læsere.
(indsendt.)

Utrættet Flid og Kunst udmærkede de Evner,
Naturen vores Urberg gav; — hans Vid
Udmærker sig, — og man ham billig nævner
En Mand, — hvis Kunst selv med Naturen fører Strid
Om Fortrin. — —

Sigvard Lyche i Bibliotheket for Skuespil- og Musik-Elskere 1ste Hefte Side 5te 1784.

Det samme Uheld, som traf den største af de Lüftmaskiner, som den 6te Junii 1786 opgik paa Exerceer-Pladsen ved Rosenborg-Hauge, og som efter Avisens Formeld skulde føre en Mand med sig; men som egentlig at tale var kun en Dukke; det samme Uheld traf desværre ogsaa det anmældte Luftskib, som Onsdagen den 21 Februarii skulde transportere en levende Kat giennem Luften. Efter mindre end eet Minuts Forløb gik der Ild i Skibet, som efter Syneladende strandede med sin Passageer i Rosenborg-Have. — Det allerværste herved var, at isteden for den averterede Kat, maatte en i et snæver Staaltraadsbuur indeklæmt Hane giøre denne korte Lufttour, saa at vi, os til ubodelig Skade, endnu ikke har til Dato her seet nogen levende Skabning uden Vinger at giøre Luftreiser. O.

De sidste Baller afholdtes paa Rosenborg i Aaret 1787, nemlig Onsdagene den 9. 16. 23. og 30. Maj, 6.

Som Svar herpaa indrykkede Urberg i Morgenposten for 9. Marts 1787 Nr. 36 S. 295—296 følgende:

Replique paa Anmeldelsen for de udenbyes Læsere i Morgenposten No. 35. Side 287. den 2den Martii 1787.

Af Forfatterens Signatur O. kiendes han lettelig naar »ndskab«, læegges til.

At roses eller lastes af Lykke, ærer eller vanærer ingen. Den retskafne Mand giør sig altid een Ære af, at lastes af een Skurk. Hans Roes anseer han som Smiger: og foragter begge Dele.

Den som fordrer at alle Forsøg, som giøres, skal opnaae den muelige Grad af Fuldkommenhed, er en Nar: og den, som tager de Prøver, jeg har viist i Aerostatiken for andet end Forsøg, er hans Staldbroder.

At jeg har averteret, at een Mand skulde følge med Luftmaschinen fra Excercer-Pladsen er een Løgn. At den Luftmaschine brendte, som den 21 Februarii opgik fra Skydebanen er Løgn. Den brast formedelst et Vindstød, hvorved den Rift som Ondskab giorde i den, da den allerede var fyldt, blev giort større, og endelig flagte Kuglen.

Efterfølgende vidnesfaste Fortælling beviser Sandheden: Tvende Personer anstændig klædte, hvoraf den ene i en hvidagtig Overkiole, kom ind til Verten Hr. Schaarup, begiærte 2de Flasker Viin, og 3 Glas, satte sig i hans Rustkammer, og fortærte samme. Da Balonen skulde gaae op, og var næsten flyvefærdig, kom Personen i den hvidagtige Frakke, tog med begge Hænder, og giorde med Magt en Rift i samme, en Arm lang. En liden Mand, som saae dette, begyndte at tordne ham noget for, hvorved han forsvandt iblant Mængden. Balonen kunde ei mere holdes tilbage, den forlod mine Hænder under velmeente Haandklap og Hurra-Raab. Ei et Minut, som Ondskab siger, men i samme Øieblik, da den havde naaet Kongens Hauge, kom et Vindstød, fangede i Riften, hvorved den revnede og faldt. Den deri værende Hane blev et Qvarteer derefter ubeskadiget viist for de tilstædeværende. At det blev en Hane, som skulde gaae med, skede efter Begiæring. Imidlertid gik Verten ind, for at faae Penge for sin Viin; men til hans største Forundring vare Personerne borte, uden at have betalt ham Vinen. Ganske forbauset blev han, da de havde medtaget hans Flasker og Glas. Denne Conduitte er een saa passende Gienstand til Anmeldelsen, at jeg ei har fundet den anden Besvarelse værdig. Urberg.

Juni, 12. 19. og 26. September, hvorimod et til den 3. Oktober her berammet Bal blev holdt paa Christians-

---

I Morgenposten for 30. Marts 1787 Nr. 39 S. 319—320 gav O følgende

Svar paa Hr. Urbergs Repliqve i No. 36.

Hr. Urbergs Plumphugger-Svar er en sand Tilgift til den Diervhed og Fripostighed, hvormed han nu et Par Gange har haft sit Spøg med Publikum, og fix strøget deres velmeente Skillinger i sin Snapsæk. Det havde sikkert været sømmeligere, om han havde viist mere Beskedenhed i sit Svar, og ganske ydmygelig krøbet til Korset; thi et lille satirisk Vink er vel den lemfældigste Revselse, en Mand er udsat for, som stiller sig offentlig frem, og kalder et heelt Publikum til Vidne paa sine Fuskerier; ja det som værre er, giver Tydsken og Udlændingen noget at lee ad; og blot paa den Grund burde han ikke sluppet saa heeløret, det havde ikke været af Veien, om Smaadrengene havde geleidet et saadant Forsøg med en lille Fløiteconcert: ei heller kan den Slags Vindmagerie længere undskyldes under Navn af Forsøg, da man i hele Europa uden Ophævelse stiger i Veiret med de største Luftkugler: og vil Hr. Urberg indvende, at det er Forsøg fra hans Haand, da giorde han vel i, om han vilde lægge det gyldne Tankesprog paa Hiertet: Skomager bliv ved din Læst, og ikke bebyrde Publikum med sine vindige Paaskeæg. Hvad Hr. Urbergs andre Indvendinger angaaer, f. Ex. om Manden i Gondolen, da staaer det ganske udtrykkelig i Adresse-Avisen*), og hvad Klokkeslettet angaaer, da Luftbolten faldt, da eier jeg ingen Secund-Uhr, som kunde tilpikke mig det forløbne Antal Secunder, beder derfor om Forladelse, ifald jeg skulde have angivet et Par over Antallet. Riften i Kuglen var en Ondskab, som er uden lige, og som, ifald den havde mindste Sandsynlighed, vilde tiene en Deel til Hr. Urbergs Undskyldning; men man kan ikke noksom undre sig over den Føielighed, hvormed Hr. Urberg og skiendende Staldbroder har ladet denne Usling snige sig bort, uden at skienke ham et behørigt Livfuld Prygl, sandelig det er ubegribeligt. Da nu Hr. Urbergs aerostatiske Ære har saaledes adskillige Gange lidt Skibbrud, saa har jeg hørt et Forslag, som kunde skaffe ham tilstrækkelig Opreisning; det er, at Hr. Urberg stiger neste Gang selv op med en Vindbeutel, under hele Publikums Juchheien og Hurra-Raab.

---

*) See Adresse-Contoirs Efterretninger No. 93, 1786.

borg[1]). Det følgende Aar, 1788, foretog Hoffet Søndag Aften den 9. Marts en Kanefart og spiste derefter til Aften paa Rosenborg; Selskabet bestod foruden af Kongen tillige af Kronprindsen, Arveprindsen, de tre augustenborgske Prindser Frederik Christian, Emil og Christian August, Hertuginde Louise Augusta, Kammerfrøken Møsting, Frøken Staffeldt, Komtesse Holck, Frøken Brockenhus, Frøken von Krogh, Baronesse Holck og Kammerherreinde Giede, hvilke alle spiste ved det kongelige Taffel, medens Overhofmarskal Numsen og Gehejmeraad Bülow med et Par af Kammerjunkerne spiste ved et lille Bord i samme Gemak[2]).

De næste Gange, vi træffe Kongefamilien paa Rosenborg, er det under mere alvorlige Forhold; saaledes flyttede Dronning Juliane Marie samt Arveprinds Frederik

---

og paa denne Henfart bør han jo før jo heller samle Subskribentere. — Hr. Urberg har sit modbydelige Svar at takke, at jeg har tiltalt ham med en temmelig stærk Basstemme: havde hans Svar været mere beskeden, stemt i en behageligere Tone, havde jeg ladet det altsammen være got, og med Fornøielse seet, om han havde ved et anstændig fyldestgiørende Svar kundet formilde sin Forseelse, men den som begaaer Feil paa Feil, og endda tør pukke og sige, her er jeg; han bør kysse Riset. O.

Foruden denne Giendrivelse imod Hr. Urbergs Repliqve, er der ligeledes indløben tvende andre Svar, et med Mærket ****n, og et uden Mærke, der ere vel saa saltede som dette. Udg.

[1]) Marskall. Dagjournal 1786—1788 S. 149, 152, 155, 159, 162, 203, 206, 209, 212. — Under sit Besøg i Kjøbenhavn i Efteraaret 1787 besaae Kong Gustav den Tredie af Sverig tilligemed Kronprinds Frederik den 31. Oktober Vagtparaden paa Exercerpladsen og spadserede tilligemed ham og Arveprindsen af Augustenborg samt sine egne og adskillige andre Hofkavalerer i Rosenborg Have, ligesom han paa sin Formælingsdag den 4. November fornyede Mindet om sit Besøg paa Slottet 17 Aar iforvejen ved at tage de kongelige Regalier og andre Seværdigheder i allernaadigst Øjesyn. Berl. Tid. 1787 Nr. 89, 91.

[2]) Marskall. Dagjournal 1786—1788 S. 379—380.

og Prindsesse Sophie Frederike med deres Børn til Rosenborg, da Christiansborg Slot var brændt den 26. Februar 1794. Dronningen tog Ophold i Wilsters Bolig, udenfor hvilken derfor Højesterets Aabning blev proklameret Søndagen den 2. Marts, men den 4. Marts rejste Dronningen til Fredensborg. Arveprindsens Familie, der var taget ind paa selve Rosenborg Slot, var allerede Dagen efter Branden, den 27. Februar, flyttet til Sorgenfri[1]). — Under de truende Forhold i Foraaret 1801[2]) blev Rosenborg udset til Opholdssted for Kongefamilien; den 23. Marts skrev Overhofmarskal Hauch til Wilster, at han om en Times Tid vilde komme til Rosenborg og haabede at træffe ham paa Slottet, og Dagen efter blev der sendt Wilster tre Favne Brænde til at uddampe Værelserne paa Slottet saa tilstrækkeligt og hastigt som muligt, ligesom han ogsaa fik Ordre til ufortøvet at lade Værelserne rengjøre. Da den engelske Flaade var passeret Kronborg, tog Kongen, Kronprindsessen med sin Datter Caroline samt Hertugen og Hertuginden af Augustenborg med deres Børn Mandagen den 30. Marts om Formiddagen til Rosenborg, medens Arveprindsen med Familie tog til Prindsens Palais; Kronprindsen forblev derimod paa sit Palais paa Amalienborg. Kongen boede paa selve Rosenborg Slot i Stueetagen, Kronprindsessen med sin Datter hos

---

[1]) Marskall. Dagjournal 1794—1796 S. 24, 25, Brasch, Vemmetofte III. S. 213, Anm.

[2]) Marskall. Dagjournal 1801—1802 S. 42—43, Korresp. Prot. 1800—1801 S. 435, 439, 451—453, 459—472, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1804 Nr. 36, Hist. Tidsskr. 5. R. 2. B. S. 369, D. Rosen, Dronning Caroline Amalies Liv og Død, S. 8, Berl. Tid. 1879 Nr. 94, Rørdam, Fra Universitetets Fortid S. 168.

Gartner Lindegaard, den hertugelige Familie hos Major Wilster. Da man antog, at Kongen paa Grund af Urolighederne ikke vilde kunne bivaane Gudstjenesten i Byens Kirker i de tilstundende Paaskehelligdage, tilskrev Hauch Hofpræst Christiani den 30. Marts, at han maatte være betænkt paa at forrette Gemaksprædiken paa Rosenborg indtil videre, og anmodede ham om at meddele dette til Dr. Kofod og Hofkantor Lund. Skjærtorsdagsprædikenen blev dog afbestilt paa Grund af Slaget; under dette gik Christian den Syvende frem og tilbage i Værelset og udbrød: »Vi vinde, vi vinde«; heller ikke Langfredag blev der holdt Prædiken, men derimod begge Paaskedagene den 5. og 6. April. Under Kongens Ophold paa Rosenborg, hvilket varede til Lørdagen den 11. April inklusive, blev der daglig holdt Middagstaffel, hvori Kronprindsessen med Damer samt Hofkavalererne deltoge; en enkelt Gang, Fredagen den 10. April, spiste Arveprindsen ogsaa hos Kongen; om Aftenen var der Kammerspisning. Da man efter Slaget befrygtede et Bombardement af Hovedstaden, blev der af det under Overhofmarskal Hauchs Kommando oprettede Studenterkorps beordret 80 Mand til at holde Vagt ved Flyttegodset, som maatte blive henbragt til Rosenborg Have og til Exercerpladsen, 30 Mand til Rosenborg Slot for at have Opsyn med Regaliernes og det kongelige Sølvkammers Flytning og 6 Mand ved Flytningen af Møntkabinettet; de 80 Mand, som skulde holde Vagt i Haven og paa Exercerpladsen, og af hvilke kun Halvdelen skulde gjøre Tjeneste ad Gangen (i 6 Timer), skulde medbringe deres Geværer, de øvrige derimod ikke.

Tyve Aar efter Urbergs uheldige Ballonforsøg med

Montgolfièrer paa Exercerpladsen foretoges der sammesteds, ligeledes i Kongefamiliens Overværelse, et Par Ascensioner, som fik et bedre Udfald end hine. Den 1. Oktober 1806 gik nemlig en øvet Aëronaut Professor Robertson fra Moskou, der i Udlandet havde foretaget 36 Luftrejser, op med en Ballon, som var fyldt med Gas[1]). Hele Staden var i Bevægelse i den Anledning; længere Tid iforvejen taltes der næsten ikke om Andet end Ballonen, og paa selve Ascensionsdagen standsede de fleste Forretninger, selv Børsen var lukket, og Klasselotteriet, med hvis sidste store Trækning for dette Aar man netop paa den Tid var beskjæftiget paa Rosenborg, kunde af samme Grund ikke trækkes den Dag, idet Slottet blev lukket for Fremmede; kun Major Wilster fik Lov til at disponere over et eller to Fag Vinduer for sin Familie og sine Bekjendte; hele Volden fra Nørre- til Østerport var spærret, og allevegne posteredes der Vagt; alene paa Exercerpladsen var der 300 Soldater for at holde Orden. Professor Robertson var allerede om Morgenen Kl. 3 paa Pladsen, hvor han med sine Folk fra Kl. 4 af sysselsatte sig med Ballonens Fyldning; Gassen blev udviklet i 15 Tønder med Vitriololie og Filspaan og blev derpaa ledet gjennem Vand, forinden den ved Hjælp af en Slange blev ført ind i Ballonen; denne, med hvilken Robertson nu for niende Gang skulde gaa op, var i Form af en Melon og saa høj, at den ikke kunde staa helt oprejst i det musikalske Akademies Sal, hvor den forinden Ascensionen havde

---

[1]) Berl. Tid. 1806 Nr. 78, 79, 80, 1878 Nr. 156, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1806 Nr. 100, 101, 102, Marskall. Korresp. Prot. 1806—1807 S. 185, 194—195.

været udstillet; den var sammensat af 1200 Alen gult og grønt Taft, overtrukket med et Silkenet, og havde kostet 1800 Rdlr.; i Gondolen, der var af Kurvemagerarbejde, og som var behængt med et smagfuldt rødt Tæppe, sad, indtil Opstigningen skulde finde Sted, en Mand, og 8 Personer holdt bestandig ved den, for at Ballonen ikke skulde gaa i Vejret; Fyldningen var allerede færdig Kl. 11. Imidlertid var der fra Kl. 9 af stadig strømmet Tilskuere ind paa Exercerpladsen; de, som havde Billetter til 1. og 2. Plads (begge Siddepladser til henholdsvis 2 Rdlr. og 1 Rdlr.), begave sig ind ad Rosenborg Slotsport, de øvrige, der betalte 3 Mark, ad Porten paa Hjørnet af Gothersgade og Volden. Henimod det til Opstigningen fastsatte Klokkeslet Kl. 1½ ankom Kongen, Prindsesserne Juliane og Charlotte, Hertugen af Augustenborg og Prinds Ferdinand og toge Plads paa Kasernens Altan, der var behængt med et rødt Fløjls Tæppe besat med Galloner; senere stege Herskaberne ned blandt det talrige Publikum, blandt hvilket Statens første Embedsmænd og Rangspersoner, alle klædte i »Stadseuniform«, befandt sig; paa Mølle-vinger og Skorstene rundt omkring saae man Mennesker, der med spændt Nysgjerrighed ventede paa det Øjeblik, da Ballonen skulde stige.

Professor Robertson beredte sig nu til sin Rejse med en Koldsindighed, Bestemthed og Orden, der opvakte Tilskuernes almindelige Beundring; han anbragte et Barometer, et Thermometer, et Kompas, en Kikkert, adskillige Flasker og en Kork-Svømmetrøje, som kort før Opstigningen bragtes ham af Stadsphysicus Dr. Scheel, og som han derpaa prøvede, i Gondolen; ligeledes blev der bundet en Faldskjærm ved en Hane, som

ogsaa blev lagt deri. Han tog derpaa den lille Prøveballon, ved hvilken der hang et hvidt Flag med Kongens Navnechiffer paa, fyldte den og leverede den til Overhofmarskal Hauch, som bad Prindsesse Juliane om at overskjære Baandet; Ballonen steg hurtig tilvejrs i vestlig Retning. De kongelige Personer begave sig derpaa op paa Altanen igjen, hvorefter Professor Robertson tog sin Frakke, sagde Farvel til endel af de Tilstedeværende, modtog et Pas, hvori Alle og Enhver anmodedes om at tage vel imod ham ved hans »Nedkomst«, og satte sig i Gondolen. Efter at have taget Plads i denne, prøvede han flere Gange Ventilen, og Ballonen blev derpaa af en 3—4 Personer, som holdt den, ført hele Kredsen rundt, for at Alle kunde se den; medens Ballonen saaledes svævede omkring paa Pladsen, udtrykte Professor Robertson med megen Anstand sin Taknemlighed mod det danske Publikum, som tilraabte ham sit Bifald. Da han kom midt paa Pladsen, slap man Ballonen og lod den stige; Klokken var da 1¾; Robertson svang nu det danske Flag, som han holdt i Haanden, og tusinde Bifaldsraab ledsagede ham. Det var det mest majestætiske Syn, man kunde tænke sig, Solen skinnede i sin største Glands (det var 20 Graders Varme), Himlen var saa blaa og klar, at end ikke den allermindste Sky formørkede den. Robertson udkastede nu noget af det Sand, han havde medtaget som Ballast, for at faa Ballonen til at stige højere, og lod derpaa Faldskjærmen med Hanen neddale; den faldt i en Have paa Nørrebro og blev gjemt af Konsul Saaby som et kjært Minde. Ballonen steg til en saadan Højde, at den næsten en halv Time kunde ses fra Exercerpladsen, hvor Tilskuerne ledsagede Luftskipperen

med gjentagne Hurraraab, som ligeledes gjenløde fra den uhyre Mængde Tilskuere, der paa Farimagsvejen, paa Broerne og paa Fællederne havde samlet sig; i og udenfor Nørreport var Menneskemængden endog saa stor, at Prindsessernes Vogn ikke kunde komme igjennem Porten, men maatte vende om og kjøre en anden Vej[1]). Det var imidlertid ikke alene med Øjnene, at Publikum fulgte Ballonen; nogle raske Ryttere rede efter den og indhentede den i den Egn, hvor den dalede, ja selv en stor Ørn vilde i Nærheden af Frederiksberg flere Gange sætte sig paa den, men maatte dog opgive Forsøget. Luftskipperen svævede en hel Time over Landet, og først Kl. 2³/₄, da han saae Roskildefjorden og noget længere borte den bredere Isefjord og nærmere under sig en Mængde Moser og Moradser, nedlod han sig og kastede Anker. Efter at have svigtet nogen Tid og slæbt hen efter den over Mark og Moser henstrygende Ballon, faldt Ankeret endelig i et Dige, og nu holdt det. Nogle Bønder nærmede sig, af hvilke en gammel Bonde var den første, som greb fat i Ringen, og nu kom flere til og holdt Ballonen. Stedet, hvor Ballonen blev tømt for Luft, var en sumpig Egn, 2 Mile fra Roskilde og 3¹/₂ Mil fra Kjøbenhavn, tilhørende det bag ved liggende Smørumovre Sogn. Byen Østrup var ikke langt borte paa venstre Haand. Efter at være gaaet omtrent en Fjerdingvej til en Kro fandt Hr. Robertson der Pastor Bindesbølle fra Ledøje, med hvem han tog did, og hvis Omhu og Deltagelse han var overmaade fornøjet med. Der fik han nu en Bonde-

---

[1]) Der indtraf ved denne Lejlighed et Ulykkestilfælde paa Reformert Kirkegaard, hvor en Mand, som var krøben op i et af Træerne, faldt ned og forslog sig ynkelig paa Stakittet.

vogn til Kjøbenhavn, hvor han ankom omtrent Kl. 9 og blev modtagen med glade Hurraraab af en Folkestimmel, som til Midnat vedblev at opfylde Gaarden hos Rau (Hotel d'Angleterre). Dagen efter bevidnede Robertson i Berlingske Tidende det danske Publikum sin Taknemlighed.

Mandagen den 13. Oktober om Eftermiddagen Kl. 3 foretoges en ny Luftsejlads fra Exercerpladsen[1]) i Kongens og Kongehusets Nærværelse; efter at Professor Robertson først havde ladet to Prøveballonet opstige, den ene i Form af en Stjerne med det kongelige Navnechiffer vedheftet, hvilken dalede ned paa Nørregade, steg en af hans Elever, som allerede syv Gange tidligere i Udlandet med Held var »nedkommen« fra sine Luftfarter ved Hjælp af Faldskjærm, i det prægtigste Vejr op med Ballonen; under Opstigningen affyrede han en Pistol, og da han havde naaet en temmelig betydelig Højde, skar han sig løs og lod sig neddale ved Hjælp af Faldskjærm; han faldt ned ved Reformert Kirke og blev i Triumf af det jublende Publikum ført ind paa Pladsen, hvor han gjorde en Kompliment for det kongelige Herskab. Baade Gondolen og Faldskjærmen blev revet itu af det henrykte Folk, og endog de sidste Levninger bleve opsamlede paa Gaden som Relikvier. Ballonen dalede ved Tømmerpladsen udenfor Vesterport, hvor nogle Fiskere bjergede den og herfor modtoge 15 Rdlr. i Douceur af Professor Robertson. Folkemængden baade paa Exercerpladsen og udenfor var ligesaa stor som første Gang; i et Hus i Gothersgade var en stor

---

[1]) Berl. Tid. 1806 Nr. 79, 81, 82, 83, 1878 Nr. 156, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1806 Nr. 1.

Del Tagsten borttagne, og gjennem disse Huller tittede Menneskehoveder frem; Møllevinger og Skorstene vare ligesom tidligere besatte med Folk; paa en eneste Skorsten havde ni Skorstensfejere placeret sig. Priserne vare som forrige Gang, kun var 3. Plads nedsat til 2 Mark. Klasselotteriet, hvis Trækning endnu ikke var færdig, holdt selvfølgelig ogsaa Ferie den Dag.

Den 18. Juni 1807 foretog Studiosus Colding[1]), der senere ved Ridderordenshøjtideligheden paa Rosenborg den 28. Juni 1809 blev udnævnt til Danebrogsmand som Aërostatiker[2]), nogle oprindelig til den 8. Juni berammede Ballonforsøg paa Exercerpladsen. Først gik en Montgolfière eller Ildballon op og faldt ned midt i Adelgade, derpaa en lignende, som i en stor Højde tog Vejen nordlig og dalede i en betydelig Afstand fra Staden. Den tredie Ballon, af fernisseret Taft, 7 Fod i Diameter og af 170 til 180 Kubikfods Rumfang, var fyldt med Gas; Silkenettet var strikket af Jomfru Galschiøtt. Til denne Ballon var fastgjort en Faldskjærm med en Kurv under, hvori en Kaninunge, der vejede 1½ Pund, var anbragt; Faldskjærmen havde 5 Fod i Tversnit af sit Luftfang, og Snorene til den vare omtrent 6 Fod lange. Denne Faldskjærm var ikke anbragt som Robertsons, men meget sindrigt lagt oven paa Laaget af Kaninens Kurv ved opskudte Snore og fra sit Toppunkt heftet til Ballonen ved en svag Traad; Kaninens Kurv var saaledes fæstet til Nettet, at den løsnedes, naar en Salpetertraad var afbrændt; i sit Fald

---

[1]) Marskall. Korresp. Prot. 1806—1807 S. 473—474, 485, Berl. Tid. 1807 Nr. 46, 49, 50, 51, 1878 Nr. 156, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1807 Nr. 72.

[2]) Statstid. 1809 Nr. 67.

maatte den drage den sammenfoldede Faldskjærm med, indtil sammes ovenmeldte svage Traad spændtes, og saaledes kunde det ikke undgaaes, at jo Skjærmen udspændtes, naar denne Traad brast. Ballonen gik næsten lodret op, og i en meget stor Højde løsnedes Faldskjærmen. Den gjorde sit Nedfald efter det første hurtige Plump yderst langsomt, saa at man i omtrent 8 Minuter kunde fra Pladsen af se den dale, indtil den tabtes af Syne bag Bygningerne, men det har sikkert endnu varet 3 til 4 Minuter, inden den naaede Jorden. Faldskjærmen med Kaninungen, der faldt ned ved Kastellet i et Træ, blev tagen i Forvaring af Kommandanten og tilbageleveret Colding; Kaninen befandt sig fuldstændig vel efter sin Luftfart og skulde atter i August Maaned have produceret sig for Publikum, hvis ikke de alvorlige Begivenheder, som indtraf paa den Tid, havde forhindret det. Ballonen selv dalede mellem Toldboden og Batteriet, hvor den blev optagen af en Søofficer, der sejlede i en Baad, og blev ganske uskadt tilligemed Nettet tilbageleveret Ejeren. Den fjerde Ballon var en Montgolfière, og til dette brandfarlige Luftfartøj skulde en stakkels Hane, som blev sat i en Kurv under en Faldskjærm, betroes; denne Faldskjærm var ikke anbragt som den foregaaende, men paa sædvanlig Maade, og Colding havde vedføjet en sindrig og tillige simpel Mekanik, hvorved Faldskjærmen med sin Kurv kunde løsnes tidligere eller sildigere efter Tykke. Idet Ballonen tog Sving, fik Kurven imidlertid fat i en af Stapelstængerne, og Snoren, som holdt Faldskjærmen, afreves, saa at Ballonen gik uden Passager; den dalede paa Volden henimod Østerport. Endelig opsendte Colding en Luftballon med et tændt Brandrør, som i

en Højde af mellem 1 til 2000 Alen tændtes, hvorved Ballonen sprængtes i et øjeblikkeligt Glimt, der kort efter lod høre et fjernt Bulder. Coldings Forsøg overværedes af henimod 2000 Tilskuere, som tydelig tilkjendegave deres Tilfredshed; Indtægten beløb sig til 840 Rdlr., hvori dog fragik 5 % Fattigpenge og 50 Rdlr. til Vagten. Colding tænkte nu selv paa at foretage en Ascension med en stor Ballon af 14 Alens Gjennemsnit, hvortil vilde medgaa 7 à 800 Alen Taft, som blev forarbejdet paa Silkefabriken[1]), men Krigsbegivenhederne bevirkede, at han først flere Aar efter kunde udføre sit Forehavende, og som ovenfor bemærket blev det af samme Grund ikke til Noget med hans til August Maaned[2]) bebudede nye Forsøg med mindre Balloner.

Under Urolighederne i 1807 var det paatænkt, at Prindsesserne Juliane og Charlotte samt Prinds Ferdinand skulde have boet paa Rosenborg[3]), men heraf blev der dog ikke Noget. Ligesom Studenterkorpset i 1801 havde holdt Vagt i Rosenborg Have, paa Exercerpladsen og paa selve Slottet, saaledes besatte Korpset ogsaa i August 1807 bl. A. Rosenborgvagten[4]), men til yderligere

---

[1]) Berl. Tid. 1807 Nr. 51.

[2]) Berl. Tid. 1807 Nr. 63, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1807 Nr. 84.

[3]) Marskall. Korresp. Prot. 1807—1808 S. 35—36.

[4]) Berl. Tid. 1807 Nr. 71. — Korpset blev forestillet Kronprindsen paa Exercerpladsen den 12. November 1807 (Nyeste Skild. af Kjøbh. 1807 Nr. 9), paa hvilken Tid Rosenborgvagten besattes af Livvagten med 1 Lieutenant, 1 Underofficer og 27 Mand (a. St. Nr. 10); i December vare Livjægrene paa Vagt her; de besluttede at lade en Kanonbaad bygge og at forære Kongen den; i Korpsets Vagtstue paa Rosenborg blev der derfor fremlagt en Subskriptionsplan til Paategning. Berl. Tid. 1807 Nr. 104, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1807 Nr. 16. — Livjægerkorpset havde i Begyndelsen af 1807 faaet et af Kamrene i Portbygningen ved

Hjælp ved Slottet i paakommende Tilfælde blev der beordret nogle Seminarister fra Blaagaard, som bleve lønnede med 24 Skilling daglig[1]). Wilsters Forslag om at flytte Kostbarhederne til Citadellet[2]) blev dog ikke billiget af Hauch, der mente, at Rosenborg, hvor endog hans Hustru vilde tage Ophold ligesom i 1801 i et af Værelserne i Portbygningen, var sikkrere end Citadellet[3]); at man dog er skreden til Forholdsregler med Hensyn til Sikkringen af Kostbarhederne, fremgaaer af, at der senere blev tilstaaet Wilsters Karl Georg Seiler 10 Rdlr. i Douceur for den Umage, han under Belejringen havde med Indpakningen af Inventarier[4]). Iøvrigt var Rosenborg ingenlunde noget sikkert Sted under Bombardementet, da de tre Morterer, som vare anbragte paa Bastionen udenfor, bevirkede, at Englænderne rettede mange Skud mod den Del af Byen[5]); enkelte indmurede Bomber i Nærheden vidne endnu herom, og i Aaret 1813 fandtes ved Slotsgravens Oprensning en Bombe i denne[6]). Da der efter Bombardementet var mange Husvilde, blev Kjøkkenbygningen ved Rosenborg den 8. September 1807 overladt til Brandlidte; saaledes fik i de nærmeste Dage derefter Kapitajn Welding af det danske Livregiment, Sr. Wacher, der var Hauch bekjendt som et skikkeligt Menneske, med Kone og fire Børn,

---

Vagtstuen anvist til Arrestlokale. Marskall. Korresp. Prot. 1806—1807 S. 343, 355. Det følgende Aar blev der i Kjøkkenbygningen indrettet to Værelser til Arrest for Studenterkorpset. Marskall. Korresp. Prot. 1808—1809 S. 31—32.

[1]) Marskall. Korresp. Prot. 1807—1808 S. 45.

[2]) Marskall. Korresp. Prot. 1807—1808 S. 47.

[3]) A. St. S. 35—36, 47.

[4]) Marskall. Korresp. Prot. 1808—1809 S. 45.

[5]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1807 Nr. 91, Berl. Tid. 1807 Nr. 86.

[6]) Marskall. Korresp. Prot. 1813 S. 225.

Kobberstikker Angelo samt en Brandkarl fra Palaierne Jacob Grøn med Familie Tilladelse til at bo der; den sidstnævnte, der havde mistet Alt, hvad han ejede, fik senere en Kakkelovn anbragt i sit Værelse. Endelig fik Hofvinleverandør Etatsraad Hauser Tilladelse til at benytte en af Kjældrene paa Rosenborg til Opbevaring af Vin[1]). Hvorvidt man har fulgt et i Pressen[2]) fremkommet Forslag om at overlade de ledige Butiker ved Rosenborg Have til de Brandlidte, vides ikke.

[1]) Marskall. Korresp. Prot. 1807—1808 S. 54, 56, 57, 67, 71—72, 78—79, 96—97, 104.

[2]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1807 Nr. 98, 99.

Slotsforvaltere i det 18de Aarhundrede.

		Fuldmægtige.
Hans Eilersen Koch	1681—1703.	
Jørgen Nahmensen	1703—1718.	
Julius Henrik Hartman, Oberstlieutenant 1719, Kommandant 1720	1719—1729.	Jørgen Torsager.
Kammerraad Matthias Grønvald	1729—1730.	
Magnus Langhorn, Oberstlieutenant og Kommandant 1733	1730—1759.	Raun. Johan Christian Wittenhuus, død 1769.
August Vilhelm Horstmann, Oberstlieutenant og Kommandant 1759	1759—1781.	
Major Christian Carl von Pogrell, Kammerherre 1774, succederende Kommandant og Slotsforvalter	1773—1781.	Nicolai Andreas Svitzer, 1781 kgl. Fuldmægtig, død 1786.
Major Cæsar August von Wilster, Kommandant	1781—1812.	Martin Christian Svendstrup, 1786—1799. Jonas Giessing, 1799—1813. Harald Valdemar Wilster, Interims-Fuldmægtig 1811—1815.

Historiske Efterretninger

om

ROSENBORG

samlede af

Dr. **P. Brock,**
Inspektør ved de danske Kongers kronologiske Samling
paa bemeldte Slot.

III.

Det 19de Aarhundrede.

Med endel Afbildninger og syv Portræter.

Kjøbenhavn.
Lehmann & Stage.
1883.

Hoffensborg & Traps Etabl. — Kjøbenhavn.

Frederik den Sjettes Tid.
1808—1839.

I Begyndelsen af Frederik den Sjettes Regering blev Rosenborg atter Skuepladsen for en Række glimrende Festligheder. Ved aabent Brev af 28. Juni 1808 angaaende Danebrogsordenens Udvidelse blev det nemlig bestemt, at den regerende Konges Fødselsdag skulde være Ordensdag for Elefant- og Danebrogsordenen, og at Ridderne af Elefanten samt Storkommandørerne og Storkorsene af Danebrog paa denne Dag skulde møde i deres Højtidsdragt i Kapitulet paa Rosenborg, hvor der tillige skulde anvises behørig Plads for Kommandørerne og Ridderne af Danebrog samt Danebrogsmændene; endvidere blev den 15. April »som Danebrogsordenens anden kongelige Velgjørers Kong Christian den Femtes Fødselsdag« bestemt til Danebrogsriddernes særskilte Ordensdag, paa hvilken Ridderne og Danebrogsmændene ligeledes skulde møde paa Rosenborg. Den første Ordenshøjtidelighed skulde herefter afholdes paa Frederik den Sjettes Fødselsdag den 28. Januar 1809, og i Slutningen af December 1808 fik man derfor travlt med de

fornødne Forberedelser til Festen; der blev saaledes indrettet en lukket Gjennemgang fra Haven over den grønne Bro og en Trappe i de tre nederste Etager af Taarnet nærmest denne som Opgang for Tilskuerne; disse skulde have Plads i Riddersalens søndre Ende, hvor der i den Anledning blev anbragt amfitheatralske Bænke[1]). For at blive færdig i rette Tid maatte man ogsaa arbejde om Natten, og der blev derfor givet Befaling til Iværksættelsen af de fornødne Sikkerhedsforanstaltninger for at betrygge Slottet mod Indbrud og Tyveri[2]), ligesom den vagthavende Officer og Underofficer fik Ordre til, saalænge Arbejdet stod paa, at patrouillere hver halve Time baade Nat og Dag omkring i Slottet for at paase, at der ingen Uorden fandt Sted, og at der udvistes Forsigtighed med Ild og Lys[3]).

---

[1]) Marskall. Korresp. Prot. 1808—1809 S. 298, 299, 304—305. Overdækket paa den grønne Bro omtales endnu under 22. November 1823. A. St. 1823—1824 S. 6. — Da Mineraliekabinettet benyttede Værelset i Taarnets Stueetage (jvfr. II. S. 124—125), fik Professor Wad Ordre til at flytte Mineralierne herfra; de bleve derefter anbragte i Kjøkkenbygningen. A. St. 1808—1809 S. 298, 303, 308—309.

[2]) Saaledes Anbringelse af Jernstænger i Vinduerne, a. St. S. 301—303. — Da Bygningskonduktør Meyn borttog Døren, som førte ud til Slotshaven, klagede Major Wilster herover, hvorfor Meyn fik Ordre til uopholdelig at iværksætte alt, hvad der kunde tjene til Slottets Sikkerhed. A. St. S. 338—339.

[3]) A. St. S. 315. — Til Opvarmning af Slottet, dels medens Arbejdet stod paa, dels paa selve Ordensdagen, fik Wilster leveret tre Favne Brænde extra, jvfr. II. S. 123 Anm. 2; der skulde nemlig paa sidstnævnte Dag, foruden paa de sædvanlige Ildsteder, være Kaminild i Kongens Kjøkken, i det chinesiske Gemak, i Lotterisalen og i de Værelser, hvor Kongens 12 Pager skulde opholde sig, og en Del af disse Ildsteder maatte paa Grund af den strænge Kulde opvarmes 24 Timer iforvejen; de følgende Aar, da der ikke krævedes saa store Forarbejder til

Til Overholdelse af Orden paa Festdagen blev der fra Politikammeret udstedt de fornødne Befalinger i saa Henseende,[1]) ligesom Kjøbenhavns Kommandantskab be-

---

Festen som første Gang, synes der kun at være blevet bevilget to Favne Brænde extra i Anledning af Ordenshøjtidelighederne. A. St. 1809—1810 S. 380, Marskall. Afl. til Geh. Ark., Ordenshøjtidelighederne.

[1]) Ved den høytidelige Forsamling, som skal holdes paa Rosenborg Slot efter allerhøyeste Befaling, og ved Apartementet om Aftenen paa Hans Majestæts Kongens Palais den 28de Januarii førstkommende, vil følgende Bestemmelser blive at iagttage og opfylde:

I Almindelighed anmærkes: at Amaliepladsen ansees den Dag, som Hans Majestæts Slotsgaard, og, som en Følge heraf, kan ingen Passage tilvogns tilstædes over denne Plads, ey heller nogen Uvedkommende tillades der at opholde sig fra Kl. 10 Formiddag, indtil Processionen er endt.

a) De som ere tilsagte at møde paa Hans Majestæts Palais, for at følge Processionen, kiøre igiennem Bredgaden og Frideriksgaden til Amalienborg, saaledes at de beholde Statuen til høyre Haand. De Kiørende stige ud af Vognene imellem Pillerne ved Kongens Palais, og Vognene kiøre tilbage til Pladsen imellem Pillerne ved Gardens Vagt. Imellem de mellemste Piller maae ingen Vogne kiøre eller holde. Paa Pladsen vil Vognene blive ordnede ved en kongelig Berider. Efter Ankomsten til Rosenborg kiøres herfra langs Volden til Øster-Port, hvor samtlige Eqvipager blive holdende i den Orden, som dem ved en Berider vil blive anviist, indtil Processionen er endt, da de kiøre herfra til Hans Majestæts Palais, hvor Processionen er endt.

b) De som tilsiges af Ordens-Marschallen at møde paa Rosenborg Slot, eller maatte blive givne Indgangs-Billet hertil af Over-Hofmarschallen som Tilskuere, maae indfinde dem inden Kl. 11, kiøre til Jernporten for Enden af Dronningens Tvergade, hvor de maae forevise deres medhavende Billet, hvorefter de kiøre til Rosenborg Slot igiennem Haven. Vognene blive anviist Plads af en Artillerie-Under-Officeer til Hest paa Exerceerpladsen, hvor de forblive indtil Høytideligheden er endt, da de kiøre samme Tour fra Rosenborg tilbage; dog undtages herfra de, der som Embedsmænd skal møde paa Rosenborg, hvilke passere, de Civile efter Tegn fra Overhofmarschallen, de øvrige i Militær- eller

kjendtgjorde, at al Passage fra Nørre- til Østerport vilde blive spærret paa bemeldte Dag, og at enhver, som blev antruffen i at ville snige sig op paa Volden, vilde blive arresteret og strax bragt til Hovedvagten og derfra til Politiet for at mulkteres eller afstraffes med at sidde paa Vand og Brød[1]. Ceremoniellet, der efter Kongens Befaling kun blev uddelt til dem, der bleve tilsagte til at være tilstede ved Festen[2], lyder saaledes:

Den 28de i denne Maaned Klokken 11 Formiddag møde samtlige Riddere af Elefanten, Stor-Commandeurer

---

Ordens-Dragt, den i Ceremoniellet bestemte Vey indtil Kl. 11, og skal disses Vogne holde i Sølvgaden, hvor de rangeres af en Artillerie-Under-Officeer.

c) De som vil kiøre til Gaarde eller Huuse, for sammesteds fra at see Processionen forbiepassere, maae være sammesteds inden Kl. 10, og først bestille deres Vogne naar Processionen er endt.

Samtlige Vogn-Eyere og Udleyere skal være ansvarlige for deres Kiørekarle.

Tjenerne, som henhøre til Tilskuernes Eqvipager, der rangeres paa Exerceerpladsen, vil blive anviiste Plads i Garder-Kasernens Brandstue, da ingen Uvedkommende maa opholde sig enten i Slotsgaarden eller Gangene.

d) Alle de Eqvipager, som indfinde sig for at afhente deres Herskaber fra Taffelet, eller kiøre til Apartement om Aftenen, kiøre igiennem Bredgaden og Frederiksgaden ind imellem Pillerne ved Vagten, og hiem igiennem Amaliegaden, og maae ingen Kudsk vende eller blive holdende i Amaliegaden.

For Resten holder jeg enhver Erindring om at afholde sig fra Trængsel, eller foretage noget som kunne giøre Brud paa den offentlige Rolighed, for overflødig, da jeg har nydt saa mange uimodsigelige Prøver paa Selvfølelsen af dets Nødvendighed.

Kiøbenhavns Politiekammer den 25 Januarii 1809.

Haagen.

Lignende Politiplakater udstedtes ved de følgende Ordensfester.

[1]) Statstid. 1809 Nr. 9.

[2]) Statstid. 1809 Nr. 5.

og Storkors af Dannebrogen, samt Ordens-Kapitulets Over-Officianter[1]), med deres egne Eqvipager, i Ordensdragt og med Ordens-Kiede, ved Hs. Majestæt Kongens Palais. Dem anvises Plads af Overhofmarskalken, i de Kongelige Værelser.

Commandeurerne og Ridderne af Dannebrog-Ordenen, Ordens-Kapitulets Officiantere,[2]) samt Dannebrogs-Mændene[3]) forsamle sig til samme Tid paa Rosenborg Slot for der at oppebie Hs. Majestæts allerhøieste Ankomst; ligeledes skulle de Personer, som befales at møde for at modtage Ordens- og Hæderstegn, indfinde sig paa Rosenborg Slot. Cheferne af Hs. Majestæts General-Adjutant-Stab og General-Qvarteermester-Stab med samtlige til disse Staber henhørende Officerer, den tienstgiørende General-Adjutant af Søe-Etaten, saavelsom Commandeurerne af begge de Kongelige Garder møde ligeledes paa Rosenborg Slot, hvor de oppebie Hs. Majestæts Ankomst.

---

[1]) Ordenskantsleren, Gehejmeraad, Grev Joachim Godske Moltke til Bregentved, Vicekantsleren, Kancellipræsident Fr. Julius Kaas, Ordenssekretæren, Gehejmeraad, Generaltoldkammerpræsident Fr. Moltke, Ordensmarskallen, Generalmajor, Grev Carl Ludv. Baudissin, Ordensskatmesteren, Præsident i det tydske Kancelli Johan Sigismund Møsting, Ordensceremonimesteren, Deputeret i Land-Økonomi- og Kommerce-Kollegiet Ove Rammel Sehested og Ordensbiskoppen Fr. Münter. Werlauff, Om Danebrog og Danebrogsordenen S. 34.

[2]) Viceceremonimesteren, Kammerjunker, Kapitajnlieutenant Joh. Fr. Bardenfleth, Kapitulssekretæren, Legationsraad Joh. Daniel Timotheus Manthey, Ordenshistoriografen, Prof. Abraham Kall og Ordensbiskoppens Vikarius, Slotspræst Michael Fr. Liebenberg. Werlauff S. 34.

[3]) Danebrogsmændene skulde ifølge de af Ordensmarskallen ved de senere Ordensfester udstedte Bekjendtgjørelser forinden melde sig personlig paa Ordenskapitulets Kontor i St. Peterstræde Nr. 105 og paa Rosenborg hos Viceceremonimesteren eller Kapitulssekretæren. Statstid. 1809 Nr. 64, 65, 1810 Nr. 7, 1811 Nr. 5, 6, 1812 Nr. 6, 7, 1813 Nr. 7, 8.

Naar Hs. Majestæt Kongen befaler, at Processionen fra Allerhøistsammes Palais til Rosenborg Slot skal begynde, aabnes den i følgende Orden: 1. Et Detaschement af Garden til Hest med Pauker og Trompetter. 2. Ordens-Herolderne til Hest, i deres Heroldsdragt. 3. Storkors-Ridderne i Ordensdragt, hver i sin egen Eqvipage med 2de Heste og 2de Tienere i Stats-Livrée; de yngste Storkors kiøre forrest og de ældste tilsidst. 4. Kapitulets Over-Officianter efter deres Rang, som Over-Officianter, hver i sin egen Eqvipage med 2de Heste og 2de Tienere i Stats-Livrée. 5. Stor-Commandeurerne af Dannebrogen ligeledes hver i sin egen Eqvipage med 2de Heste og 2de Tienere i Stats-Livrée. 6. Ridderne af Elefanten hver i sin egen Eqvipage med 2de Heste og 2de Tienere i Stats-Livrée. 7. Ordens-Kantsleren i sin Eqvipage med 2de Heste og 2de Tienere i Stats-Livrée. (Tienerne staae bag paa alle disse Vogne). 8. Prindserne af det Kongelige Huus, enhver i sin egen Eqvipage med 6 Heste og 4 Laqvaier i Stats-Livrée. (Ved Prindsernes Vogne gaae Laqvaierne ved begge Sider). 9. Kongens Overhofmarskalk med Overhofmarskalkstaven i Haanden i sin egen Eqvipage med 2de Heste og 2de Tienere bag paa Vognen i Stats-Livrée. 10. Ordens-Herren i en Stats-Eqvipage bespændt med 8 Heste; ved enhver af de 4 Mellemløbere gaaer en Staldkarl i Stats-Livrée, foran Vognen gaae 12 Løbere og Laqvaier, og ved begge Sider af Vognen 12 Pager, alle i Stats-Livrée. Foran Vognen rider Livtieneren. 11. Efter Ordens-Herren kiøre alle de Hofcavalerer som ei ere Storkors eller have nogen anden høiere Ordensgrad, da de ellers rangere i Processionen efter deres Ordensgrad, og ikke som Hofcavalerer. De kiøre parviis i egne Eqvipager med 2de Heste og deres Tienere i Livrée bag paa Vognen. Nærmest efter Ordens-Herrens Eqvipage kiører den Kammerherre, som bærer Ordens-Herrens Slæb, og efter ham de øvrige Hofcavalerer, saa-

ledes at de første i Rangen ere de forreste. 12. Et Detachement af Garden til Hest slutter Toget.

I denne Orden gaaer Processionen fra Kongens Palais igiennem Amaliegaden, St. Anna-Plads, Bredgaden, Kongens Nyetorv, ned af Gothersgaden til Rosenborg-Slot[1]).

---

[1]) Paa Vejen paraderede Garnisonen, Borgerskabet, Kongens Livkorps og Holmens Tømmermænd; Skibene flagede, og Kanonerne paa Volden løsnedes. Werlauff S. 35. Ifølge Lind, Nyboder S. 56—57, 180, var Ærespladsen ved Amalienborg bl. A. forbeholdt Søetaten. Haandværkerstokkens 8 Kompagnier udgjorde over 2000 Mand i Tallet; de anførtes af Holmens Chef og havde deres Fane og et Musikkorps i Spidsen; i Midten af Fanen, der var et Splitflag af Silke, saaes et guldbroderet Orlogsskib paa Stabel og i det ene Hjørne Christian den Sjettes kronede Navnechiffer med følgende Inskription nedenunder:

Med Kunst og stor Møje
vi Tømmeret saa føje,
til Tjeneste bered'
i Fejde og Fred
1743.

Folkene bare lyseblaa Frakker med røde Kraver og Opslag, lyseblaa Knæbenklæder, Strømper, Sko og sorte Hatte og vare bevæbnede med forskjelligt Værktøj, f. Ex. forsølvede Øxer, Naverbor, tolv Tommer lange Spiger med røde Silkebaand, Høvle, Maalestokke af Træ og Jern osv. Efter disse kom fire Divisioner Søfolk, hver Division med sit Artillerikompagni, ialt mindst 4000 Mand i Tallet. Matroserne bare blaa Trøjer med Kraver og Opslag af forskjellig Farve, enten rød, hvid, gul eller grøn, lange lyseblaa Benklæder, Sko og baadformede Læderkasketter, og vare bevæbnede med Landser; Artilleristerne vare klædte i lignende Uniformer med røde Opslager og Kraver og bare blanke Hatte med en Granat til Emblem; de vare bevæbnede med Geværer; af Underofficererne bare Kompagnisergenterne trekantede Hatte med Guldkrampe. Disse Korpser vare vel smukt udrustede, men manglede militær Holdning. — Et Maleri af Lorentzen, fremstillende »Hans Majestæt Kongens Riddertog til Rosenborg«, malet paa Lærred, 1 Alen 9 Tommer bredt, 23 Tommer højt, beskrives i »Fortegnelse over nogle originale Malerier af afdøde Professor Lorentzen, som han har ønsket ikke

Vice-Ceremoniemesteren har imidlertid der rangeret de tilstædeværende Dannebrogs-Mænd, Riddere og Ordens-Commandeurer i Gemakket, som ligger for Enden af Gangen paa høire Haand. Ordens-Herren passerer igiennem dette Gemak ind i sit eget Værelse, og naar Allerhøistsamme befaler det, indlades Prindserne af det Kongelige Huus i bemeldte indre Gemak. Imedens Ordensherren opholder sig der, blive saavel de i Forgemakket forhen Tilstædeværende, som de der i Processionen med Ordensherren ere ankomne, saaledes rangerede, at de staae færdige til at afgaae i Processionen. Naar Prindserne igien ere udkomne fra Ordensherrens Gemak, og Ordens-Kantsleren dertil har imodtaget Allerhøistsammes Befaling, fører Vice-Ceremoniemesteren samtlige i Forgemakket Tilstædeværende op i Riddersalen i følgende Orden:

1. Ordens-Heroldernel[1]. 2. Ordens Vice-Ceremoniemesteren. 3. Dannebrogs-Mændene parviis, de yngste forrest. 4. Ridderne parviis, de yngste forrest. 5. Commandeurerne parviis, de yngste forrest. 6. Storkorsene af Dannebrogen parviis, de yngste foran. 7. Over-

---

maatte vorde adskilte« under Nr. 2 saaledes: Toget kommer op ad Bredgaden og bøier til høire, forbi det Thotske Palais. I Forgrunden Hans Majestæt Kongens Vogn, forspændt med 8 hvide Heste, foran de kongelige Herolder, Livtjeneren og Løbere, paa begge Sider paraderer Militairet. Efter den kongelige Vogn følge de til Sviten hørende Vogne. Maleriet, der omtales i Nyeste Skild. af Kjøbh. 1811 Nr. 26, var paa Kunstakademiets Udstilling 1822 (Udstill. Katalog 1822, Nr. 2, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1822 Nr. 27); det var udstillet efter Malerens Død (Nyeste Skild. af Kjøbh. 1829 Nr. 28) og betaltes paa Auktionen med 60 Rdlr. (a. St. Nr. 32).

[1]) Det var oprindelig bestemt, at to kgl. Lakajer (deriblandt den senere Fuldmægtig ved Rosenborg Iver Rasmussen Stouenberg) skulde forrette Heroldtjeneste, men dette blev senere forandret, idet to Guider bleve anvendte hertil. Geh. Ark. Marskall. Aflev.

Officianterne parviis, efter deres Rang som Over-Officianter, de yngste forrest. 8. Kapitulets Medlemmer parviis, efter deres Rang som Riddere, de yngste forrest. 9. Ordens-Kantsleren. 10. Prindserne af det Kongelige Huus; Deres Durchlauchtigheder, Hertugen af Augustenborg, Prindserne Friderich og Christian af Hessen ved Siden af hinanden. Deres Slæb bæres af Hofjunkere. Deres Høiheder Prinds Christian og Prinds Ferdinand ved Siden af hinanden. Deres Slæb bæres af Kammerjunkere. 11. Commandeurerne af begge de Kongelige Garder. 12. Cheferne af begge Generalstaber og den tienstgiørende General-Adjutant af Søe-Etaten, alle 3 ved Siden af hinanden. 13. Overhofmarskalken. 14. Ordensherren, hvis Slæb bæres af en Kammerherre. 15. Efter Ordensherren følge alle Hofcavalerer og samtlige Officerer af begge Generalstaber, parviis, de fornemste i Rangen forrest.

Vice-Ceremoniemesteren rangerer hele Følget, som det kommer ind i Riddersalen, saaledes: at enhver kommer paa den for ham anviste Plads. Dannebrogsmændene placeres langs med Balustraden i een eller flere Radder, lige over for Tronen. Ridderne placeres paa begge Sider af Salen fra Balustraden opad imod Tronen, saaledes at de yngste sidde nærmest Balustraden. Commandeurerne placeres igien ved Siden af disse, saaledes at de yngste Commandeurer komme til at sidde ved Siden af de ældste Riddere. Storkorsene af Dannebrogen rangeres paa samme Maade, saaledes at de yngste Storkors sidde ved Siden af de ældste Commandeurer, og de ældste Storkors altsaa nærmest hen imod Tronen. Kapitulets Medlemmer og Over-Officiantere tage Plads ved de for dem hensatte Borde, hvor de rangere sig paa begge Sider af Salen, Ridderne efter deres Anciennitet, som Riddere, og Over-Officianterne efter deres Rang som Overofficiantere. Den Prinds, som er af høieste Rang, tager Plads nærmest Tronen paa høire Side;

den Næste nærmest Tronen paa venstre Side, og saa fremdeles. Overhofmarskalken med sin Overhofmarskalkstav i Haanden, Cheferne for begge Generalstabe, den tienstgiørende General-Adjutant af Søe-Etaten, samt Commandeurerne af begge de Kongelige Garder, rangere sig staaende ved den høire Side af Tronen. Ordensmarskalken med sin Marskalkstav, samt Ordens Ceremoniemesteren, paa Tronens venstre Side. Paa den høire Side af Tronen staaer et med rødt Fløiel overtrukket Bord, hvorpaa Ordens-Dekorationerne ligge. Bag ved Ordens-Kapitulet sidde Ordens-Officianterne. Drabanterne[1]) staae lige over for Tronen nærmest ved Balustraden, dog saaledes, at Udsigten fra Tronen til Balustraden er frie. Nærmest bag ved Balustraden sidde de, som af

---

[1]) I December 1808 blev der oprettet et Drabantkorps for at gjøre Tjeneste ved Ordenshøjtidelighederne; dette Korps bestod af: en Overfører, Oberst, Grev Georg Ludv. Schulenburg, Ridder af den russiske militære St. Georgsorden, Chef for Marine- og Kjøbenhavns Regiment (R. af D. $^{24}/_{5}$ 1813, Statstid. 1813 Nr. 44, † $^{29}/_{3}$ 1828 i sit 73. Aar, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1828 Nr. 27), to Underførere, Kapitajn, Grev Haxthausen af Livgarden til Fods og Ritmester, Grev Holstein af Livgarden til Hest (senere, i sidstnævntes Fraværelse, Kammerherre, Kapitajn, Grev Carl Valdemar Danneskjold Løvendal), samt 36 Drabanter, hvoraf 4 Reserver: af Soetaten: Seklieutn. Hedemann, Sandholt, Schultz og Mühlenstedt, af Artilleribrigaden: Prlieutn. Rosenørn, Grev Trampe og Elshoug, Seklieutn. Würtzen, af norske Livregiment: Prlieutn. Norager og Saabye, Fændrikkerne Schmidt og Hornemann, af Kongens Regiment: Prlieutn. Heltberg, Seklieutn. Funck og Biørn, Fændrik Kiælland, af Prinds Christian Frederiks Regiment: Prlieutn. Gedde, Hansen og Morgenstjerne, Seklieutn. Bruhn, af Marineregimentet: Prlieutn. Trepka og Høst, Seklieutn. Brandt, Fændrikkerne Qvistgaard og Wriesberg, af holstenske Regiment: Prlieutn. Seyffarth og Krogh, Seklieutn. Braaden, Fændrik Grev Holk, af Kongens Livjægerkorps: Prlieutn. Buntzen og Mangor, Seklieutn. Top og Kipnasse, af Kjøbenhavns Regiment: Prlieutn. Falkenskjold, Seklieutn. Lenschau og Fændrik Pingel. Statstid. 1809 Nr. 1, Statskal.

Ordensherren ere udseete til at benaades med Ordens-tegn. Den Kammerherre, som bærer Ordensherrens Slæb, bliver staaende bag Tronen. Bag hver af Prind-sernes Stole tager den Kammerjunker eller Hofjunker, som har baaret Slæbet, ligeledes Plads staaende. Hof-cavalererne og Officererne af begge Generalstabe anvises Plads bag Balustraden foran Tilskuerne. Ordens-He-rolderne staae ved Indgangen til Salen.

Naar Hs. Majestæt Kongen har sat sig, og ved Ordensmarskalken har tilkiendegivet Ordens-Kantsleren, at Kapitulet skal aabnes, sætte Prindserne, Kapitulets Medlemmer, samt Storkors-Ridderne Hatten paa, og samtlige Tilstædeværende tage Plads. Herpaa lader Ordens-Kantsleren ved Ordens-Secretairen og Skatme-steren, oplæse det, som han i Kapitulets Navn har at berette. Derefter tilkiendegiver Kantsleren, Hs. Maje-stæts ham tilhændekomne Befaling, at følgende ere op-tagne og at følgende paa denne Dag skulle optages i de forskiellige Grader af Ordenen. Listen over dem som skulle optages, overleveres fra Kantsleren til Ordens-Ceremoniemesteren, som ved Herolderne lader dem kalde at møde for Kongens Trone. Naar de komme op til samme rangeres de paa høire Side af Tronen. Biskop-pen træder derpaa frem paa venstre Side af Tronen og holder en kort Tale, hvorefter han tager Løftet af dem, der skulle optages, ved at forelæse dem Ridder-Eeden; hvortil de, med oprakt høire Haand, alle paa eengang, svare: »Saa sandt hielpe mig Gud.« Herpaa samle Kapitulets Medlemmer sig paa begge Sider af Ordens-herrens Trone. Ordens-Ceremoniemesteren fører dem, som skulle benaades med Ordenen, en efter den anden, for Tronen, hvor de knæle paa det høire Knæe. Ordens-Ceremoniemesteren træder tilbage til Tronens venstre Side. Ordensherren berører den, som skal optages, med Sværdet under Formaning: at han skal blive sit Løfte troe; hvorpaa Han pryder ham med Ridder-Ordenen,

hvilken Ordens-Kantsleren, som herved assisteres af en af Kapitulets Over-Officiantere, paa en Fløiels Pude af Ordenens Farve overleverer til Kongen. Naar derpaa Kongen har rakt ham Haanden til Haandkys, og tilkiendegivet ham at staae op, reiser han sig og føres af Vice-Ceremoniemesteren hen til den yngste Ridders Plads. Ceremoniemesteren bringer nu den følgende Ridder til Tronen, og samme Ceremonie igientages, indtil alle de, som dertil af Hs. Majestæt ere udseete, ere optagne til Riddere; hvorpaa Kapitulets Medlemmer igien tage deres Pladse. Naar Ordensherren under denne Handling reiser Sig fra Tronen, reise Ordenernes samtlige Medlemmer og alle Tilstædeværende sig, og blive staaende indtil Kongen igien sætter Sig.

Kantsleren proklamerer da de Ridderes Navne, som skulle benaades med høiere Grad, først Commandeurer, dernæst Storkors, tilsidst Stor-Commandeurer og Riddere af Elefanten, dersom nogen af disse høiere Grader og af Elefant-Ordenen skal uddeles. Enhver, som nævnes, triner frem og stiller sig paa høire Side af Tronen i samme Orden, som Ridderne før stode. Kapitulets Medlemmer samle sig igien paa begge Sider af Ordensherrens Trone. Ceremoniemesteren fører den ene efter den anden af dem, som skulle benaades med et af de forskiellige høiere Ordenstegn, frem til Foden af Tronen, først de som ere udnævnte til Commandeurer, og siden en efter den anden til de høiere Grader. Ridderne knæle ved Foden af Tronen; Ordens-Kantsleren, som herved assisteres af en af Kapitulets Over-Officianter, rækker Kongen Ordenen, med hvilken Commandeuren skal beklædes, paa en Fløiels Pude af Ordenens Farve. Kongen pryder Ridderen dermed, og rækker ham Haanden til Haandkys; Commandeuren staaer op, og tager den yngste Plads af den Grad, hvortil han nu er optagen. Ved Optagelsen til Storkors, Stor-Commandeur, eller Ridder af Elefanten, forholdes paa samme Maade.

Kapitulets Medlemmer forføie sig igien til deres Pladse, hvor Stor-Commandeuren, eller Elefant-Ridderen strax tager Sæde med dem.

Nu skrides til Uddelelsen af Dannebrogs-Mændenes Sølvkors, hvilket skeer paa følgende Maade: Kantsleren erholder Befaling, at Dannebrogs-Mændene skulle fremkaldes, hvorpaa Ceremoniemesteren lader dem, som Kongen vil benaade med Hæderstegnet, ved Herolderne kalde frem for Tronen. Biskoppen træder derpaa frem, holder en kort Tale og forelæser dem Eedsformularen, hvortil de, med oprakt høire Haand, alle paa eengang, svare: »Saa sandt hielpe mig Gud.« Kapitulets Medlemmer samle sig paa begge Sider af Ordensherrens Trone. Ceremoniemesteren fører derpaa en efter den anden, af dem som skulle benaades med Hæderstegnet, for Tronens Fod, hvor enhver knæler paa sit høire Knæe, og modtager af Kongens Haand Hæderstegnet; hvilket overleveres Kongen ved Ordens-Kantsleren, ligesom ovenfor ved Ridderne er anført. Kongen række ham under Formaning til fremdeles Troeskab Haanden til Haandkys; hvorpaa den nye optagne Dannebrogsmand reiser sig, og ved Vice-Ceremoniemesteren anvises Plads nederst iblandt de øvrige Dannebrogsmænd. Ceremoniemesteren bringer den følgende, som skal benaades med Hæderstegnet, til Tronen, og samme Ceremonie igientages, indtil alle, som dertil ere udseete, have erholdt Dannebrogs Sølvkorset; hvorefter Kapitulets Medlemmer igien tage deres forrige Pladse. Biskoppen bliver staaende, og holder en kort Tale, hvorefter han igien indtager sin Plads.

Derefter andrager Kantsleren for Ordensherren om det maatte tillades ham, ved Herolderne at lade de nye creerede Riddere og Dannebrogsmænd proklamere i Slotsgaarden. Efterat Ordensherren dertil har givet Sin Allerhøieste Tilladelse, udraaber en af Herolderne i Slotsgaarden: »Hs. Majestæt Kongen præsiderer i Egen

allerhøjeste Person Sine Ordeners Kapitul, og har allernaadigst udnævnt og optaget følgende:« hvornæst han navnligen proklamerer enhver nye optagen Ridder eller Dannebrogsmand. Medens denne Proklamation skeer af Herolderne, bliver en kort Tale til Ordenernes Ære at holde, eller en kort Afhandling om samme Gienstand at oplæse af en af Ordenernes Medlemmer, som dertil af Ordensherren udnævnes[1]). Efter dertil erholdt Befaling erklærer Kantsleren derpaa i Ordensherrens Navn, at Kapitulet er sluttet, hvorved Ordenernes Medlemmer, som have været bedækkede, alle tage Hatten af.

Derpaa begynder Processionen for at forlade Salen saaledes: Ordenernes samtlige Medlemmer blive staaende hver paa sin Plads, indtil Kongen har forladt Forsamlingen hvilket skeer i følgende Orden: 1. Officererne af begge Generalstabe og Hofcavalererne parviis, de yngste forrest. 2. Commandeurerne af begge de Kongelige Garder. 3. Cheferne for begge Generalstabe og den tienstgiørende General-Adjutant af Søe-Etaten. 4. Overhofmarskalken. 5. Ordensherren. 6. Prindserne, de af høiest Rang først, i øvrigt som ved Ankomsten. 7. Ordens-Kantsleren. Dernæst Kapitulets og Ordenernes øvrige Medlemmer parviis, de ældste forrest, i omvendt Orden, som de af Vice-Ceremoniemesteren bleve opførte i Riddersalen. Naar Hs. Majestæt befaler at forlade Slottet, kiøres derfra i samme Orden som derhen.

Ved Ankomsten til Kongens Palais passerer Ordensherren igiennem Raden af Storkors, Stor-Commandeurer og Elefant-Riddere, hvilke rangeres ligesom ved Bortkiørselen, saaledes: at Elefant-Ridderne staae nærmest ved Hs. Majestæts indre Gemak, hvorpaa Døren lukkes og Processionen er opløst.

---

[1]) Talen holdtes af Konferentsraad *O. Malling* (hvis Portræt, malet af Jensen, findes paa Rosenborg). Werlauff S. 38.

I dette Ordenskapitul bleve Følgende udnævnte:[1])

---

[1]) Statstid. 1809 Nr. 10, Statskal. — Da der i forskjellige, almindeligt bekjendte Værker (saaledes Worms Lexikon over lærde Mænd, Nyerups og Krafts Litteraturlexikon, Erslews Forfatterlexikon, Krafts og Langes samt Halvorsens norske Forfatterlexika, Weilbachs Kunstnerlexikon, Hundrups biografiske Arbejder, Lengnicks Stamtavler, Wibergs Præstehistorie, Jensens Versuch einer kirchlichen Statistik des Herzogthums Schleswig, Thaarups Nekrolog, Selmers Nekrologiske Samlinger, Strunks Portrætkatalog, Richters juridiske Stat 1881, Gardes Efterretninger om den danske og norske Sømagt, 4. Bind, Thorsøe, Danmarks Hædersdage, Swalin, Det danske Statsraad 1800—1881, Collins Danske Frimurere, Molbechs Historiske Aarbøger, 3. Del, Smith og Bladt, Den danske Lægestand, Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen, Personalhistorisk Tidsskrift, Leth og Wad, Dimitt. fra Herlufsholm, Lahdes Saml. af fortjente Mænds Portræter, Rugaard, Fremragende danske Bønder, jvfr. det store kgl. Bibliotheks danske Afdeling Katalog Nr. 42 ff.) findes Oplysninger om en Del af de ved Ordensfesterne paa Rosenborg Dekorerede, er der kun undtagelsesvis optaget Notitser om de Paagjældende, enten hidrørende fra mindre iøjnefaldende eller mindre let tilgængelige trykte Kilder, eller fra Meddelelser af Vedkommendes Slægtninge eller fra skriftlige Kilder. Et M ved Navnet betegner, at den Paagjældendes Levnetsløb findes i den af Manthey paabegyndte Samling af Biografier af de fra 1809 afdøde Elefant- og Danebrogsriddere, hvilken imidlertid standser med Aaret 1817. — Naar de Vedkommende ved de senere Ordensfester paa Rosenborg have erholdt højere Ordensgrader eller Danebrogsmændenes Hæderstegn, er den fornødne Oplysning herom tilføjet med Angivelse af Aaret, ligesom der ved de senere Ordensfester findes Henvisning til de tidligere, forsaavidt de Vedkommende ere blevne dekorerede ved disse.— Ifølge en i Geh. Ark. (Marskall. Aflev.) opbevaret den 27. Januar 1809 dateret Fortegnelse over de Personer, som antoges at ville møde den følgende Dag ved Ordensfesten, have, foruden Ordensherren, de fem i Ceremoniellet nævnte Prindser, Overofficianterne og Officianterne, formentlig Følgende indfundet sig: af Elefantridderne: Gehejmestatsministrene Grev *Ernst Henrik Schimmelmann* og *Chr. Ditlev Fr. Reventlau* (af hvilke der paa Rosenborg findes henholdsvis et Miniaturportræt og et Brystbillede, malet af Jensen); derimod undskyldte Geh. Statsmin. Grev Chr. Günther Bernstorff

Til Riddere af Elefanten:

1. M. * *Grev Markus Gerhard Rosenkrone*[1]), Gehkfrd., S. K., 2. M. *Chr. Ludv. Stemann*[2]), Gehkfrd., S. K., 3. M. Ernst Fr. Düring, Gen. Lieutn., Inspektør over hele Kavalleriet, S. K.

Til Kommandører af Danebrog:

1. M. * Carl Fr. Hellfried, fhv. Stiftamtm., 2. Bernhard Detlev Staffeldt, Kmh., Gen. Major, Chef for det norske Jægerkorps, S. K. 1812, 3. Baron Kaj Lorents Brochdorff, Kmh., Kantsler for den holstenske Overret, S. K. 1811, D. M. 1813, 4. Baron Chr. Henrik Aug. Hardenberg-Reventlau, Kmh., Hofjægermester, D. M. 1812, 5. * Sten Andersen Bille, Kmh., Kommandør i Søetaten, Deputeret i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet, S. K. 1811, D. M. 1812, 6. * Fr. Gottschalck Haxthausen, Gen. Major, første Deputeret i det norske Kommissariatskoll., Deputeret i Feltkommissariatet, Intendant for den norske Armé, Chef for

---

sig (af denne besidder Rosenborg et Miniaturportræt); af Storkorsene: Gehejmekonferentsraaderne Henrik Levetzau, Fr. Raben, Grev ***Rosenkrone*** (der blev dekoreret med Elefantordenen) og Joh. Rudolf Bjelke, Gen. Lieutn. Castenschiold, Overkammerjunker de la Calmette, Overhofmarskal Hauch, Kammerherre Niels Rosenkrands, Admiral Winterfeldt, Viceadmiral Wleugel, Overceremonimester Buchwald, Stiftamtmand Fr. Hauch, Konferentsraad Chr. Ludv. Schütz, Kammerherre Grev Fr. Knuth, Gen. Major Berger, Stiftamtm. Baron Fr. Adeler, Viceadmiral Stockfleth, Grev Joachim Fr. Bernstorff, Amtmand ***Paul Chr. Stemann*** (af hvem Rosenborg besidder et Portræt, malet af Jensen), den kejserlige franske Gesandt Didelot og Amtmand Grev Chr. Konrad Sofus Danneskjold-Samsø; derimod undskyldte Gen. Major Ewald sig (et Miniaturportræt af ham findes paa Rosenborg). Den eneste Storkommandør af Danebrog Prinds Christian August af Augustenborg, senere Kronprinds i Sverig (Werlauff S. 37), var ikke tilstede. — I den i Texten anførte Fortegnelse over de ved dette Ordenskapitul Dekorerede betegner en Stjerne, at den Paagjældende, ifølge den nævnte Liste, har været tilstede ved Festen.

[1]) Portræt af ham og hans Hustru Agnete Marie Hjelmstjerne findes paa Rosenborg.

[2]) Afbildet paa Haffners Tusktegning paa Rosenborg. Brock, Den oldenb. Kongeslægt S. 127.

det norske Landkadetkorps, Kommandant ad interim ved Aggershus Fæstning, S. K. 1811, 7. M. * Chr. Colbjørnsen, Kfrd., Justitiarius i Højesteret, S. K. 1811, D. M. 1813, 8. Nikolaj Emanuel de Thygeson, Stiftamtm. over Christiansands Stift, D. M. 1813, 9. Christopher Fr. Peter Theodor Lowzow, Gen. Major, Chef for det oplandske Inf. Reg., 10. M. Hans Gram Holst, Gen. Major, Chef for det nordenfjeldske Inf. Reg., 11. * Joh. Kornelius Krieger, Kmh., Gen. Adjutant, Kommandør i Søetaten, D. M. 1812, 12. M. * Biskop, Dr. og Prof. theol. Nikolaj Edinger Balle, D. M. 1812, 13. * *Ove Malling*[1]), Kfrd., Deputeret, S. K. 1811, D. M. 1813, 14. Lorents Henrik Fisker, Gen. Adjutant og Kommandør i Søetaten, S. K. 1812.

Til Riddere af Danebrog:

1. * Adam Gottlob Krogh, Kmh., Major, Chef for det sjæll. ridende Jægerkorps, 2. Peter Anker[2]), Kmh., Vejintendant, K. $^{28}/_{6}$ 1809, S. K. 1812, 3. * Gerhard Sivers Bille, Kontreadmiral, Guvernør, 4. * Hans Lindholm, Kmh., Gen. Adjutant, Kommandørkapt. i Søetaten, K. 1811, D. M. 1812, 5. * Frants Christopher Bülow, Kmh., Gen. Adjutant Oberst, Chef for Gen. Adjutantstaben, K. 1811, D. M. 1812, 6. * Fr. Konrad Holstein, Kmh., Oberstlieutn., Chef for Livjægerkorpset, D. M. 1812, 7. * Peder Wormskjold, Kfrd., Deputeret, K. 1811, 8. Jakob Georg Chr. Adler, Overkonsistorialraad, Generalsuperintendent, K. 1811, 9. M. Chr. Matthias Jakob Johansen, Kfrd., Landfoged i Heide, 10. M. Baron Chr. Ulrik Ditlev Eggers, Legationsraad, Overprokurør, K. 1812, 11. Dr. theol. Chr. Bastholm, Konfessionarius, 12. * Daniel Gotthilf Moldenhawer, Etatsraad, 13. * Ole Andreas Kierulff, Kommandør i Søetaten, Overekvipagemester ved Holmen, K. 1811, 14. * Chr. Magdalus Thestrup Cold, Etatsraad, Deputeret, K. 1811, 15. * Henrik Callisen, Etatsraad, Prof., K. 1813, 16. * Chr. Vilh. Lange, Etatsraad, Deputeret, D. M. 1813, 17. M. Børge Risbrigh, Etatsraad, Prof., 18. * Poul Løvenørn, Kommandør i Søetaten, Gen. Adjutant, D. M. 1812, 19. M. Didrik Hermann Hegewisch, Etatsraad, Prof., 20. Josef Peter Texier, Geh. Legationsraad, 21. Joh. Chr. Fr. Heinzelmann, Etatsraad, Landfoged i Sønder Ditmarsken, 22. Georg Henrik Weber,

---

[1]) Hans Portræt, malet af Jensen, findes paa Rosenborg.
[2]) Personalhist. Tidsskr. III. S. 383—384.

Etatsraad, Prof., 23. * Peter Harboe Frimann, Geh. Legationsraad, 24. * Andreas Hallander, Oberst, Stadshauptmand i Kjøbh., 25. Hans Knutzon, Etatsraad, Trondhjem, 26. * Theodor Joh. Wegener, Oberst, Generalkvartermester, K. 1811, 27. M. Karsten Niebuhr, Etatsraad, Landskriver i Sønder Ditmarsken, 28. * Chr. Fr. Hansen, Overbygningsdirektør, D. M. 1813, 29. M. Jens Koustrup, Etatsraad, Konsul i Danzig, 30. Emanuel Blom, Amtm. over Hjørring Amt, 31. Joh. Rehbinder, Legationsraad, 32. Gerhard Faye, Amtm. over Thisted Amt, 33. Joh. Fr. Carøe, Etatsraad, Birkedommer i Randers, 34. * Joh. Martin Schønheyder, Etatsraad, Kammeradvokat, D. M. 1813, 35. Grev Joh. Kaspar Herman Wedel-Jarlsberg, Amtmand over Buskeruds Amt, Medlem af den midlertidige Regeringskommission for Norge, K. 1812, 36. M. * Didrik Adolf Recke, Oberstlieutn., 37. M. * Thomas Bugge, Justitsraad, Prof., 38. M. * Nikolaj Abildgaard, Justitsraad, Direktør for Kunstakademiet, 39. * Lorents Bertelsen, Justitsraad, Bankkommissær, 40. * Peter Jessen, Justitsraad, Kabinetssekretær hos Kongen, D. M. 1812, 41. M. * William Brown, Kommerceintendant, 42. Frants Henrik Müller, Justitsraad, Direktør for Porcelænsfabriken, 43. * Konrad Daniel Linde[1]), Justitsraad, Zahlkasserer, 44. Jens Schou Fabritius, Kapt. i Søetaten, Chef for Frederiksværns Værft, 45. Sigvard Urne Rosenvinge, Kapt. i Søetaten, 46. Georg Nikolaj Nissen, Legationsraad, Chargé d'affaires i Wien, 47. Georg Fr. Ulrik, Kapt. i Søetaten, Konsul i Algier, 48. Joachim Didrik Brandis, Archiater, Prof., 49. M. * Andreas Kirkerup, Brandmajor i Kjøbh., 50. * Carl Vilh. Jessen, Kapt. i Søetaten, D. M. 1812, 51. Erik Otto Knoph, Direktør ved Røraas Kobberværk, 52. Carl Adolf Rothe, Kapt. i Søetaten, D. M. 1812, 53. * Joh. Georg Ludv. Manthey, Justitsraad, Administrator for Porcelænsfabriken, 54. * Carl Eugen Aug. Hommel, Major af Artill., 55. M. * Stephan Didrik Kruse, 56. Michael Joh. Petronius Bille, 57. * Lars Fabritius, Kapitajner i Søetaten, 58. * Hans Chr. Hansen, Major, Chef for Helsingørs borgerlige Artillerikorps, 59. M. * Fr. Chr. Winsløw, 60. M. Georg Zoega[2]), 61. * Niels Treschow, Professorer, 62. * Georg Vilh. Brüel, Overførster, 63. * Chr. Rothe, Kammerraad, Sekretær ved det sjæll. og fyenske Landvæsenskontor, 64.

---

[1]) Leth og Wad, Dimitt. fra Herlufsholm Nr. 559.
[2]) A. D. Jørgensen, Georg Zoega, et Mindeskrift 1881.

Nikolaj Chr. Nissen, Bankdirektør, 65. Jonas Collet, Kammerraad, Foged for Nummedal og Sandsværd, 66. * Hans Top, Kammerraad, Postmester i Helsingør, forhen Prlieutn. i Søetaten, 67. * Kaj Fr. Tønder Krebs, Kapt. af Artillerikorpset, 68. Julius Høegh-Guldberg, Kapt., Chef for Jægerkomp. af 1. jydske Inf. Reg. 2. Bat., 69. Anton Tobias Lützow, Kapt. i Artill., 70. * Hannibal Krieger, Stabskapt. i Marineregimentet, 71. * Andreas Bruun Meyer, Kapt. i Artill., D. M. 1812, 72. Georg Flemming Rørbye, Kapt., Kompagnichef i 2. jydske Inf. Reg. 3. Bat., 73. * Johannes Krieger, Kaptlieutn. i Søetaten, K. 1811, 74. Thomas Fr. Westenholtz, Kapt., Kompagnichef i 1. jydske Inf. Reg. 3. Bat., 75. Jens Peter Stibolt, Kaptlieutn. i Søetaten, 76. Chr. Henrik Georg Friboe, Kapt. af Artillerikorpset, 77. Ulrik Anton Schiønheider, 78. * Jean Jacques Suenson, Kaptlieutenanter i Søetaten, 79. * Thevis Wilde, Kaptlieutn. i Søetaten, Admiralitetsadjutant, 80. Andreas Glud, Kapt., Kompagnichef i 3. jydske Inf. Reg. 3. Bat., 81. Joh. Henrik Aug. Kohl, Kapt., Kommandant paa Fæstningen Christiansø, 82. Maximilian Chr. Fr. Hommel[1]), Kapt., Interimskommandør for det lollandske Jægerkorps, 83. * Hans Rudolf Saabye[2]), Formand for Grosserersocietetet, Konsul, 84. * Fr. Chr. Smith, Overkrigskommissær, Chef for Kommissariatets eller 2. Departements Kontor under Admiralitets- og Kommissariatskoll., D. M. 1812, 85. Gabriel Schanke Kielland, Agent, Stadskapitajn og Kjøbmand i Stavanger, 86. * Erik Nissen Wiborg, Prof., 87. M. * Nikolaus Henrik Massmann, Sognepræst, 88. Jochum Nikolaj Müller, 89. Chr. Wulff, 90. Gotfred Hagerup, 91. Chr. Lorents Ferry, 92. Joh. Nikolaj Krag Hensler, 93. * Fr. Grotschilling, D. M. 1812, 94. Andreas Holsten, 95. Jørgen Konrad de Falsen, K. 1811, Prlieutenanter i Søetaten, 96. * Andreas Petersen Høyer, Søartill. Prlieutn., 97. Ole Worm, Prof., Rektor i Horsens, 98. * Peter Atke Castberg, Dr. med., Prof., Forstander for Døvstummeinstitutet, 99. * Thomas Lütken, Seklieutn. i Søetaten, 100. * Harald Rothe, Prlieutn. i Artill., 101. M. * Georg Joachim Grotschilling, 102. * Ove Chr. Pedersen, 103. * Christopher Joh. Fr. Hedemann, 104. Peder Rosenstand, 105. * Poul Sandholt, D. M.

---

[1]) Udslettet 1814 som idømt en Straf, der medfører den offentlige Agtelses Fortabelse. Statstid. 1814 Nr. 72.
[2]) Jvfr. II. S. 137.

1813, 106. * Magnus Bøeg, Seklieutenanter i Søetaten, 107. * Ludv. Ernst Fr. Prunst, Prlieutn. i Artill., 108. Knud Linde, D. M. 1812, 109. * Jens Seidelin, 110. * Lars Flor, 111. M. Peter Buhl, D. M. 1812, Seklieutenanter i Søetaten, 112. * Daniel Bernhard Castonnier, Seklieutn. af Livgarden til Fods, 113. * Hans Chr. Rømeling, Seklieutn. af det holstenske Skarpskytterkorpses 1. Bat., 114. * Fr. Adolf Wedelfeldt, Prlieutn. i Artill., 115. Joh. Henrik Pihl, Prlieutn. af det loll. Jægerkorps, 116. * Fr. Schwartz, Fændrik ved Prinds Christian Frederiks Regiment, 117. Hieronimus Vilh. Henrik Hildebrandt, Landfoged paa Østerland Føhr, 118. Abraham Pihl, Provst og Sognepræst til Vange paa Hedemarken, 119. M. * Hans West, Konsul, 120. * Thomas Thaarup, fhv. Theaterdirektør, 121. M. Peder Behn, Kasserer ved Hovedkassen i Rendsborg, 122. Andreas Schaft, Zahlkasserer i Christiania, 123. Georg Vilh. Pfingsten[1]), Forstander for Døvstummeinstitutet i Kiel, 124. Peter Justesen, Fyrinspektør paa Anholt, 125. M. * Pierre Peschier, Grosserer, 126. Meincke, Kjøbmand i Trondhjem, 127. M. John Collet, Kjøbmand i Christiania, 128. * Nikolaj Abraham Holten, Stadsmægler i Kjøbh., 129. * Mads Jakobsen Tvermoes[2]), Hørkræmmer, Kirkeværge for Trinitatis Kirke i Kjøbh., 130. Chr. Fr. Grove, Maanedslieutn. i Søetaten, 131. * Søren Halkjær, Pælebukkemester ved Holmen, 132. * Thyge Bøiesen, Skibskapt.

Til Danebrogsmænd:

1. M. Charles Norberg, Kommerceraad, R. 1812, 2. * Bertel Nielsen Werness, Prlieutn. i den danske Artill. Ba-

---

[1]) Død 1827, 81 Aar gammel. Nyeste Skild. af Kjøbh. 1829 Nr. 63. Biografi ved Abrahamson i Lahdes Saml. af Portræter, 6. Hefte.

[2]) Født $^{26}/_{9}$ 1768, Agent 1815, Borgerrepræsentant, død $^{23}/_{5}$ 1817. Under Bombardementet 1807 begav han sig, efter at have sendt sin Hustru og sine 6 Børn ud paa Christianshavn, til Trinitatis Kirke, hvor han, for at kunne slukke en mulig udbrydende Ild, lod anbringe Kar fyldte med Vand paa Kirkens Loft; han rev Brandrørene ud af de nedfaldende Bomber og reddede saaledes Kirken, medens hans egen Ejendom brændte. Hans Fornavn angives i Statskal. og i hans Bestalling som Agent urigtigt som Michael. Meddelt af hans Sønnesønner Hr. Grosserer E. Tvermoes og Hr. Direktør i Landbygningernes Brandforsikkring G. Tvermoes. I Familien opbevares et Miniaturportræt af ham, som paatænkes lithograferet. (I Politivennen 1808 Nr. 524 og 529 omtales en Bombe og en Fuldkugle liggende paa Kirkeloftet).

taillon, R. $^{28}/_{6}$ 1809, 3. Joh. Anton Kyhle, Seklieutn. ved det fyenske Inf. Regiments annekterede Batailloner, 4. Joh. Peter Klinge[1]), Seklieutn. i den danske Artill. Bataillon, 5. Henrik Gottlieb Klee, Seklieutn. ved det søndenfjeldske Inf. Reg., 6. Jørgen Jørgensen, 7. Chr. Vilh. Hommel, Seklieutenanter ved det loll. Jægerkorps, 8. * Joh. Christopher Schottman, 9. * Joachim Chr. Esmann, 10. * Joh. Chr. West, 11. * Peter Ludv. Krause[2]), Kapitajner ved Kjøbh. Brandkorps, 12. * Hans Mathiesen Stæhr, 13. Joh. Ernst Erik Fischer, 14. Ole Kierulff, 15. * Joh. Jørgen Hermansen, 16. * Heick Meinertz[3]), 17. * C. W. Skansgaard, 18. Peter Jakobs, Maanedslieutenanter i Søetaten, 19. Rasmus Nielsen Fisker[4]), 20. Hans Chr. Axelsen, Maaneds-Artill.-Lieutenanter i Søetaten, 21. * Fr. Carl Emil Nielsen, Stutmester i Frederiksborg, R. 1811, 22. * Didrik Henrik Petermann, 23. * Kaspar Fr. Hollander, 24. * Joh. Christopher Frost, Prlieutenanter af Kjøbh. Brandkorps, 25. * Joh. Christopher Pryjor, 26. * Joh. Joachim Schlage, Seklieutenanter af Kjøbh. Brandkorps, 27. Jens Christensen Kierulff, Kystbefalingsmand i Nørrejylland, 28. Otto Ferslev, Kapt. af 2. Afdeling ved Borgerskabet i Skagen, 29. * Addit, Borgerofficer i Næstved, 30. * Hans Chr. Knudsen, Skuespiller, 31. Sivert Knudsen Aarflot[5]), Lensmand i Voldens Skibsrede paa Søndmør i Bergens Stift, 32. Urban Jürgensen, Uhrmager, 33. * Albrecht Holm, Undertold- og Konsumptionsbetjent i Kjøbh., 34. Anton O. Grage, Kjøbmand og Skibsbygger i Eckernførde, 35. * Hans Henrik Pløtz[6]), Mekanikus, R. 1810, 36. * Laurits Holmblad, Farver ved det militære Uldmanufaktur, 37. * Lars Jensen Fuglesang, Skibsbygmester, 38. * Peder Jensen Gaaser, Underskibsbygmester, 39. * Fr. Christophersen, Mastemager ved Holmen, 40. * Jørgen Flørness, Kaperanfører, 41. * Jakob Jørgensen, Overgraver ved St. Petri tydske Kirke i Kjøbh.,

---

[1]) Udslettet 1815. Statstid. 1815 Nr. 90.

[2]) Død pludselig $^{23}/_{1}$ 1811 under en Ildebrand i Borgergade. Statstid. 1811 Nr. 7.

[3]) Selmer, Nekrol. Saml. I. S. 97.

[4]) Udslettet 1813 paa Grund af slet Opførsel. Statstid. 1813 Nr. 56.

[5]) Født 1759, død 1817. Nyeste Skild. af Kjøbh. 1819 Nr. 24, med et Mindedigt af Klaus Frimann. Halvorsen, Norsk Forfatter-Lexikon.

[6]) Weilbachs Kunstnerlexikon. Meddelt af Hr. Cand. juris Nyrop.

42. * Chr. Møller, Skipper paa Christianshavn, 43. Andreas Bierk, Overstyrmand af Christiansands Distrikt, 44. Henning Schrol, Hørbereder paa Brahetrolleborg, 45. Sand, Løber i kgl. Tjeneste, i Kiel, 46. * Hans Nielsen, Postbud ved Kjøbh. danske Brevpostkontor, 47. Haagen Hermansen, Overtømmermand af 1. Klasse Nr. 15, 48. Michael Jensen Bredahl, 2. Styrmand af Christiansands Distrikt, 49. Henrik Trux, 4. Styrmand, 50. Chr. Villars, Kanonér af Tøjhuskomp., 51. * Hans Jørgensen Nielsen, 52. * Hans Olsen, Baadsmænd ved 1. Divisions 1. Komp., 53. Melchior Rasmussen, Kvartermester, 54. * Jens Bendsen, Matros af Sjæll. Distrikt, 55. Jakob Nielsen, Sættekvartermester af Christiansands Distrikt, 56. Erik Hansen, Soldat af det vesterlandske Inf. Reg., 57. Andreas Andreasen, 58. Ole Brovig, Matroser af Christiansands Distrikt, 59. * Andreas Ivanow, Kommandersergent ved norske Livregiments Grenaderkomp., 60. * Andreas Hølzer, Underoff. af norske Livregiment, 61. Hans Christensen, 62. Joh. Caudrup, Overkanonerer ved Tøjhuskomp., 63. Peter Andersen, Kanonér ved samme Komp., 64. Nikolaj Clausen, 65. Carl Tange, Overjægre ved det sjæll. ridende Jægerkorps, 66. Joh. Hammer, Kvartermester ved samme Korps, 67. Otto Hansen, Overjæger ved samme Korps, 68. Fr. Hammer, Guide, forhen Jæger ved samme Korps, 69. Wegge, Overjæger ved det loll. Jægerkorpses Afdeling til Fods, 70. * Jørgen Møller, 71. * Anders Christen Theiss, Underofficerer af Livgarden til Fods, 72. * Jens Jensen Tryderup, Garder af Livgarden til Fods, 73. * Joh. Mathias Mumm, Underoff. af Livgarden til Fods, 74. * Niels Pedersen Bierring, Garder af Livgarden til Fods, 75. Ole Christensen Gamstrup, Underoff. af 2. jydske Inf. Reg. 3. Bat., 76. Vogn Nielsen Torsgaard, Konstabel af den danske Artill. Brigades 22. Komp., 77. Christen Andersen Ullerup, Furér ved 2. jydske Inf. Reg. 3. Bat., 78. * Jørgen Møller, 79. * Balthasar Weiebach, Brandmestre ved Kjøbh. Brandkorps, 80. * Andreas Koch, 81. * Joh. Chr. Beytelmann, Straalemestre ved samme Korps, 82. * Joh. Mathias Hinckel, 83. * Kaspar Laurits Paaske, Brandsvende ved samme Korps, 84. * Kaspar Møller, Bombardér ved Kjøbh. borgerlige Artilleri, 85. * Poul Nielsen Halberg, Artillerist ved Kjøbh. borgerlige Artill., 86. Joh. Gottlieb Christiani ved det sjæll. ridende Jægerkorps, forhen borgerlig Artillerist, 87. * Peter Spang, Overkonstabel ved Kjøbh. borgerlige Artill., 88. * Frants Gedey, Artillerist ved samme Artill., 89. Peter Hansen

Kierum, 90. Ole Andersen Øverød, 91. * Peter Øverød, Gardere af Livgarden til Hest, 92. * Anders Christensen Overhornbæk, 93. * Morten Jensen Sønderørum, i Aaret 1807 Ryttere ved det slesvigske Rytterregiment, 94. * Carl Krause, Jæger ved norske Livregiments 2. Bataillons Jægerkomp., 95. * Joh. Anders, helbefaren Matros fra Taars, 96. * Hans Peter, anden Tømmermand af 5. Klasse Nr. 110, 97. Hans Ude, Underkanonér paa Christiansø, 98. * Poul Knudsen, Overkonstabel af Artillerikorpsets 1. Komp., 99. * Peder Jeppesen, Konstabel af samme Komp., 100. * Ammund Bergersen, Overkonstabel af Artillerikorpsets 4. Komp., 101. * Christen Jonassen, Konstabel af 8. Komp., Artilleristerne 102. Hans Christensen af Artillerikorpsets 1. Komp., 103. * Niels Jensen Paderup[1]) af 4. Komp., 104. Peder Andersen af 5. Komp., 105. * Hans Jensen Kock[2]) af 9. Komp., 106. * Christopher Olsen, Furér af Artillerikorpsets 1. Komp., 107. * Henrik Nikolajsen, Overkonstabel af Artillerikorpsets 5. Komp., 108. * Jens Pedersen Jennum, Konstabel af Artillerikorpsets 5. Komp., 109. * Matthias Zadoffsky, Artillerist af frederiksværkske Kommando, 110. * Hans Jørgensen af Ramsølille, 111. * Vilh. Pedersen af Broderup, 112. * Hans Jensen af Hestetag i Ørsted Sogn, 113. * Niels Andersen af Assingløse i Danstrup Sogn, 114. * Hans Nielsen af Søllerød, 115. Joh. Hansen af Kagstrup, 116. * Lars Jørgensen af Jersie, 117. * Hans Sørensen af Ramsølille, 118. Chr. Kjøbenhavner af Veby, 119. * Jens Mortensen af Snadeløv, samtlige af den danske Artilleribataillon, 120. * Peder Jensen[3]), Artillerist, 121. * Niels Andersen, Underkanonérsmath af 3. Divisionskomp. Nr. 37, 122. * Mads Christensen Balleby[4]), Artillerist, kommanderet ved Kystkanonererne, 123. Markus Monrad, norsk Matros, 124. Lars Refsvindinge, Skarpskytte i 1807 ved det jydske Skarpskytterkorps, 125. * Henrik Maroldt, Kommandersergent af norske Livregiments 2. Bataillons Jægerkomp., 126. * Chr. Jørgensen, Underkonstabel af Artillerikorpsets 4. Komp., 127. Chr. Rieper af Tersløsegaard, kgl. Forvalter paa Sorø Akademies Gods, 128. Jørgen Hansen af Rersø, Skipper og Selvejergaardmand.

---

[1]) Udslettet 1814 som idømt Straf for en Forbrydelse, der medfører den offentlige Agtelses Fortabelse. Statstid. 1814 Nr. 22.
[2]) Udslettet 1811 paa Grund af Tyveri. Statstid. 1811 Nr. 100.
[3]) Udslettet 1812 paa Grund af Absentering. Statstid. 1812 Nr. 99.
[4]) Udslettet 1811 paa Grund af Tyveri. Statstid. 1811 Nr. 100.

Efter at Ceremonien paa Rosenborg var endt, samlede Ridderne af Elefanten, Storkorsene, Kommandørerne og Ridderne af Danebrogsordenen saavelsom Danebrogsmændene sig paa Kongens Palais paa Amalienborg, hvor Ridderne af Elefanten og Storkorsene af Danebrog i Ordensdragt spiste ved Kongens Taffel, der var paa 40 Couverts, medens Kommandørerne, Ridderne og Danebrogsmændene spiste ved fire Gala Marskalstaffeler paa 300 Couverts; Danebrogsmændenes Taffel præsideredes af Ordenernes Viceceremonimester. Om Aftenen, da der var Cour og Apartement og derefter de kongelige Taffeler paa 180 Couverts, var hele Staden illumineret; adskillige saavel offentlige som private Bygninger, hvoriblandt Generalpostamtets Gaard, asiatisk Kompagni, Vajsenhusets Gaard, Frimurerlogen, Rau's Gaard (Hotel d'Angleterre) m. fl., udmærkede sig ved skjønne Transparenter[1]).

Den næste Ordensfest skulde ifølge det aabne Brev af 28. Juni 1808 have været afholdt den 15. April paa Rosenborg, men hverken 1809 eller senere blev der paa denne Dag afholdt Ordenskapitul; derimod blev der den 28. Juni 1809 atter afholdt et saadant paa Rosenborg, idet man paa Grund af Afstanden fraveg Bestemmelsen i det aabne Brev, at Festen paa bemeldte Dag skulde afholdes i Frederiksborg Slotskirke, hvor Kapitulet aldrig er blevet holdt.[2]) Ifølge Ceremoniellet, der

---

[1]) Statstid. 1809 Nr. 10, 11. — Det var paatænkt kort efter Kongens Fødselsdag at gjøre Landgang i Skaane over Isen, men denne Plan strandede paa Grund af det Omslag i Vejret, som allerede var indtraadt, før Processionen gik for sig, og som om Aftenen under Illuminationen gik over til Tøvejr. Werlauff S. X, 35.

[2]) Werlauff S. 37—38.

i det Væsentlige er det samme som ved den første og de senere afholdte Ordensfester, deltoge af Prindserne kun Christian Frederik og Ferdinand samt Frederik af Hessen i Højtideligheden, ved hvilken Følgende bleve udnævnte[1]):

Til Storkors af Danebrog:

1. M. Pierre Guillaume Gratien, Gen. Lieutn., Øverstkommanderende for det hollandske Armékorps.

Til Kommandører af Danebrog:

1. Carl Henrik Vilh. d'Anthing, Gen. Major i holl. Tjeneste, 2. Jean André Stedmann, Oberst, Chef for Generalstaben i holl. Tjeneste, 3. David Esaias Bode, Oberst, Chef for det holl. ridende Artill., 4. Joh. Martin Behr, Oberst, Chef for det 6. holl. Reg., 5. Louis Joseph Xavier Veizier, Oberst, Chef for det 9. holl. Reg., 6. Albert Dominicus Trip, Oberst, Chef for det 2. holl. Kyrasser-Reg., 7. Jean Baptiste Gratien Vallet, Oberst, Adjoint af Generalstaben i holl. Tjeneste, 8. M. Ezechias Henrik Stricker, Gen. Lieutn., fhv. Kommandant paa Kronborg, 9. Carl Tellequist, R., Gen. Major, Chef for det 2. jydske Inf. Reg., kommanderende General i Nørrejylland, 10. Peter Anker, R. $^{28}/_{1}$ 1809, Kmhr., Generalvejintendant i Norge, S. K. 1812, 11. Grev Magnus v. Dernath, Kmhr., Deputeret i Økonomi- og Kommercekoll. og i Feltkommissariatet i Kiel, S. K. 1811, 12. M. Henrik Chr. Harboe, Gen. Major, Chef for det oplandske Dragon-Reg., S. K. 1812, 13. Peter Tobiesen, Gen. Major, Chef for det vesterlenske Inf. Reg., Kommandant i Christiansand, 14. Markus Gjø Rosenkrantz, Kmhr., Amtm. over Smaalenenes Amt, Medlem af den midlertidige Regeringskommission for Norge, S. K. 1812, D. M. 1813, 15. M. Joh. Burchard Münnich, Gen. Major, Chef for det oldenborgske Inf. Reg., S. K. 1812.

Til Riddere af Danebrog:

1. Jean Baptiste Michelin, Oberstlieutn. og Gen. Adjut. i holl. Tjeneste, 2. David Schindler, Kapt., Adjoint af Ge-

---

[1]) Statstid. 1809 Nr. 67, Statskal. Der synes ikke at være bleven holdt nogen Tale ved dette Kapitul. Werlauff S. 39.

neralstaben i holl. Tjeneste, 3. Migeon, Kapt., Major og Adjoint af Generalstaben i samme Tjeneste, 4. Carl Aug. Vilh. Driberg, Kmhr., Generalkrigskommissær for Sø- og Landetaten i Danmark, K. 1812, 5. Fr. Chr. Aug. Roepstorff, Kmhr., Overstutmester, 6. Peter Severin Fønss, Kmhr., Amtm. over Randers Amt, 7. M. Morten Hjorthøy, Kfrd., Borgermester, D. M. 1812, 8. Kaspar Voigt, Etatsraad, Baron til Flotbæk, 9. M. Georg Fr. Frelsen, Etatsraad, Deputeret i Gen. Toldkammeret, 10. Carl Ferdinand Suadicani, Etatsraad, Dr. med., Physikus i Slesvig, 11. M. Chr. Knudsen, Etatsraad, Deputeret i det danske Kancelli, 12. M. Hans Haagen, Etatsraad, 13. Peter Bech, Etatsraad, Vice-Borgermester, 14. Hans Rostgaard Bruun, Oberst, Land- og Søkrigskommissær i det 2. sjæll. Distrikt, 15. M. Peter Hansen, Biskop i Fyens Stift, Dr. theol., Prof., 16. Peter Outsen Boysen, Biskop i Lollands og Falsters Stift, 17. Didrik Carl Lorentz, Oberst, Kommandør for Landkadetkorpset, 18. Hans Chr. Snedorff, Kommandørkapt., Chef for Søkadetkorpset, D. M. 1812, 19. Peter Norden Sølling, Kommandørkapt. i Søetaten, 20. Johan Wolffgang Haffner, Generalkvartermesterlieutn., D. M. 1812, 21. M. Chr. Fr. Abercron, Oberstlieutn., Bataillonskommandør i oldenborgske Inf. Reg., 22. Mathias Friis, Oberstlieutn. à la suite af Kavall., 23. Andreas Gram Heide, Oberstlieutn. af Vejkorpset, 24. Carl Fr. Fabritius Tengnagel, Kommandørkapt. af Søetaten, 25. Carl Fr. Seyfarth, Oberstlieutn., Bataillonskommandør i oldenborgske Inf. Reg., 26. Peter Jørgen Cloumann, Justitsraad, Foged i Øvre Tellemarkens Fogderi, 27. M. Nikolaj Lysholm, Agent, Stadshauptmand i Trondhjem, 28. M. Christopher Qvist, Agent i Aalborg, 29. M. Carl Chr. Holch, Kapt. i Søetaten, Konsul i Tunis, 30. Henrik Flindt, Premiermajor i Husar-Reg., 31. Fr. Victor Moltke, Major, Kommandør for holstenske Inf. Reg. 3. Bat., 32. Carl Chr. Späth, Major i Husar-Reg., 33. Fr. Mourier, Major, Forstander for Artill. Kadetinstitutet, D. M. 1813, 34. Adam Mogens Wenzel Haffner, Overkvartermester, D. M. 1812, 35. Chr. Fr. Glode du Plat, Overkvartermester, Forstander ved det danske Militærinstitut, D. M. 1812, 36. Prinds Fr. Vilh. Paul Leopold til Holsten-Beck, Overkvartermester, 37. Jakob Nielsen, 38. M. Thomas Bagge, Agenter, Administratorer for det ankerske Fideikommis, 39. Joh. Pohlmann Widing, Major ved nordenfjeldske Inf. Reg., 40. Ejler Hammond, Amtsprovst for Kjøbh. Amt, 41. Peder Aug. Wedel, Amtsprovst for Svend-

borg Amt, Dr. phil., 42. Jens (rettere Jeppe) Smith[1]), Prof., Lic. med., 43. M. Werner Hans Fr. Abrahamson, Kapt. af Artill., 44. Henning Castberg Lohmann, Kapt. i bergenhusiske Inf. Reg., 45. Carl Fr. Vilh. Wilcken, Kapt., Chef for Jægerkomp. i oldenborgske Inf. Reg. 2. Bat., 46. Hans Rudolf Juel, Ritmester, Chef for fyenske ridende Jægerkorps, 47. Chr. Fr. Langeland, Kapt. i 2. jydske Inf. Reg. 3. Bat., 48. Joh. Detlev v. Qvalen, Kapt., Chef for Jægerkomp. af holstenske Inf. Reg. 3. Bat., 49. Vilh. Jürgensen, Kapt., Chef for det leierdalske lette Inf. Komp. af bergenhusiske Inf. Reg., 50. Helle Fr. Grønvold, Kapt. i nordenfjeldske Inf. Reg., 51. Niels Schiøtt, Kapt. af Artill.-Korpsets norske Brigade, 52. Kaspar Fr. Munthe Bruun[2]), 53. Hartvig Kaas Munthe, Kapitajner i bergenhusiske Inf. Reg., 54. Fr. Løvenørn Bardenfleth, Divisions-Kvartermester, 55. M. Carl Fr. Engelbrecht Køppen, Kapt. i nordenfjeldske Skiløberbataillon, 56. Joh. Arnt Hals, Kapt. i søndenfjeldske Inf. Reg., 57. Joh. Eberhard Fr. Gärtner, Stabskapt. i slesvigske Jægerkorps, 58. Carl Adolf Dahl, Kancelliraad, Byfoged i Frederikshald, Sorenskriver over Ide og Marker, 59. Otto Fr. Rasch, D. M. 1813, 60. Vilh. Møller, 61. Peder Mandrup Tuxen, 62. Andreas Chr. de Cederfeld, Prlieutenanter i Søetaten, 63. Joh. Carl Fr. Keil, Regimentskirurg ved oldenb. Inf. Reg., 64. Joachim Fr. Schultz, Prlieutn. i søndenfjeldske Inf. Reg., 65. Thomas Iversen Koed, Prlieutn. à la suite i fyenske Inf. Reg. 3. Bat., 66. Peder Myhre, 67. Svend Kornelius Bruun, Prlieutenanter i søndenfjeldske Inf. Reg., 68. Baron Ludv. Carl Christoph Lilliencron, Prlieutn. i holstenske Skarpskytterkorpses 1. Bat., 69. Aug. Fr. Krohn, Prlieutn., Adjutant ved oldenb. Inf. Reg., 70. Peter Konrad Ludv. Muck, Prlieutn. i oldenb. Inf. Reg., 71. Lars Torgersen Bierkebek, Prlieutn. i den norske lette Inf. Bat., 72. Bertel Nielsen Werness, D. M. $^{28}/_{1}$ 1809, Prlieutn. i den danske Artill. Bat., 73. Chr. Vilh. Seip, Prlieutn. i nordenfjeldske Inf. Reg., 74. Kaspar Johannes Bentzon, Prlieutn. ved Jægerkomp. i 1. jydske Inf. Reg. 2. Bat., 75. Woldemar Fremming Beichmann[3]), Prlieutn. i sjæll. Skarpskytterkorpses 1. Bat., 76. Jens Hoffmann, Prlieutn. i Husar-

---

[1]) Født 1759, død 1821. Hans Autobiografi, forfattet 1812, er udgiven 1823 af Chr. Smith.

[2]) Personalhist. Tidsskr. III. S. 360 Stamtavle I.

[3]) Personalhist. Tidsskr. III. S. 384—385.

Reg., 77. Henrik Gerner[1]), Prlieutn. à la suite ved norske Jægerkorps, 78. Chr. Carl Gabel Suhr, Prlieutn. i 2. jydske Inf. Reg. Jægerkomp., 79. Georg Fog, D. M. 1812, 80. Peter Urban Bruun, 81. Tøger Emil Rosenørn, 82. Aug. Didrik Schultz, Seklieutenanter i Søetaten, 83. Just Fr. Rahsted, 84. Johannes Ewald, Seklieutenanter i Husar-Reg., 85. Hans Peter Gustav Beck, Seklieutn. i Artill.-Korpset, 86. Andreas Carl Beck, Seklieutn. i Husar-Reg., 87. Johannes Wilstrup, Seklieutn. i den danske Artill.-Bat., 88. M. Joh. Fr. Rosendahl, 89. M. Fr. Gottlieb Hübbinett, 90. Carl Moltke, Seklieutenanter ved holstenske Inf. Reg. 3. Bat., 91. Rasmus Rosing Bull[2]), Seklieutn. i nordenfjeldske Inf. Reg., 92. Chr. Claus Gill, 93. Guttorm Rustad, Seklieutenanter i norske Jægerkorps, 94. Mathias Bodum, Seklieutn. i søndenfjeldske Inf. Reg., 95. Mathias Seip junior, Seklieutn. i nordenfjeldske Inf. Reg., 96. Erik Møller, Seklieutn. i tellemarkske Inf. Reg., 97. Johannes Nikolaj Klöcker, Seklieutn. i norske Jægerkorps, 98. Fr. Chr. Schouboe, Sekretær og Institutforstander, 99. N. P. Warendorff, Maanedslieutn. i Søetaten, 100. Kornelius Thomas Rønnau, Provst og Sognepræst til Opdal i Trondhjems Stift, 101. Chr. Nielsen Krarup, Sognepræst til Vivild og Vejlby i Aarhus Stift, 102. Chr. Eister, Foged i Ørkedals og Guldals Fogderi, 103. Peder Heuch, Kjøbmand i Kragerø, 104. Jakob Aal, Ejer af Næs Jernværk, 105. M. Niels Anker[3]), Grosserer i Frederikshald, 106. M. Niels de Bang, Proprietær til Sparresholm i Sjælland, 107. Lars Rejnertsen, D. M., Rodeanfører ved Kystværnet paa Lister i Christiansands Stift, 108. Kaspar Wolfsen, Kaperfører fra Kjøbh.

Til Danebrogsmænd:

1. Markus Fr. Voigt, Slotsforvalter ved Frederiksberg Slot, 2. Fr. Ludv. Holbøll, Gartner i den botaniske Have, 3. **Peter Lindegaard**[4]), Gartner ved Rosenborg, 4. Johan Peter Colding[5]), Studiosus philosophiæ og Aërostatiker, 5. Dirk Corneliussen, konst. Schout i store Magleby paa Amager,

---

[1]) Leth og Wad. Dimitt. fra Herlufsholm Nr. 653.

[2]) Udslettet 1814, »da han har gjort sig uværdig til at bære Hs. Majestæts Orden«; Statstid. 1814 Nr. 101.

[3]) Personalhist. Tidsskr. III. S. 382—383.

[4]) II. S. 68 Anm. 1.

[5]) II. S. 140 ff., Erslews Forf. Lexikon. Om hans Ballonforsøg i Frederik den Sjettes Tid findes nærmere Oplysninger i det Følgende.

6. Lars Larsen, Skibsbygmester, R. 1812, 7. Marstrand, Mekanikus, 8. Joh. Ludv. Mansa[1]), Slotsforvalter og Gartner ved Fredensborg Slot, 9. Hans Barlien, Mekanikus og Uhrmager i Trondhjem, 10. Jens Mogensen Linde, Farver i Skanderborg, 11. Dirk Albert Ribers, Bager i Dragør, 12. Chr. Albrecht Jørgensen, Maanedslieutn. i Søetaten, 13. Søren Ploug, Kjøbmand og Anfører for Borgerbevæbningen i Faaborg, 14. Chr. Wilken Kyhl, Rustmester ved Artill.-Korpset, R. 1812, 15. Lorenz Lorenzen, Distriktskirurg paa Samsø, 16. Chr. Møller, Magasinforstander i Itzehoe, R. 1811, 17. Albrecht, Kommunitetsforvalter i Roskilde, 18. Peter Riffelsen, Mekanikus, 19. Fr. Saust, Skovrider og Befalingsmand for Kystmilitsen paa Jægerspris Gods, 20. Hans Peter Severin Sørensen, fhv. Livjæger i Livjægerkorpset, 21. Peter Fr. Schmidt, ved Forstinstitutet, forhen ved Guidekorpset, 22. Bernt Tønsberg, 23. Ugland, Kaperførere fra Arendal, 24. Mathias Otterbeck, Skipper fra Tønsberg, 25. Abraham Skalle, Skipper paa en armeret Slup fra Lillesand i Norge, 26. Mikkel Børre, Skipper fra Randers, 27. Johannes Fasting, Hof-Trompet- og Valdhornmager, 28. Peter Birch, Undergraver ved Garnisonskirken i Kjøbenhavn, 29. Peter König, Korporal af norske Livregiment, 30. Ulrich, Underoff. af 1. jydske Inf. Reg., kommanderet paa Egholm ved Aggersø, 31. Villads Poulsen Elsø, Korporal ved Jægerkomp. i 2. jydske Inf. Reg. 3. Bat., 32. Peder Svendsen Thorup, Underbefalingsmand ved Kystmilitsen i Thisted Amt, 33. Christen Andersen, Konstabel ved den danske Artill.-Brigades 1. Komp., 34. David Simonsen, Konstabel ved den danske Artill. Brigades 5. Komp., 35. Christopher Madsen Stabek, 36. Jeppe Pedersen Tverstedt, Musketerer af 3. jydske Inf. Reg. 3. Bat., 37. Erik Andersen, norsk Matros af Frederikshalds Distrikt, 38. Niels Andersen Gønsberg, norsk Sømand, 39. Tyrken Andersen fra Øster Risør, 40. Henrik Eliotsen fra Christiansand, norske Søfolk, 41. Torkild Terreldsen, Tømmermand paa Kaperfører Tønsbergs Kaperslup fra Arendal, 42. Ammund Abrahamsen, Rodeanfører ved Kystværnet paa Lister i Christiansands Stift, 43. Peter Chr. Nielsen, Kystværn sammesteds, 44. Anders Larsen Breed, Jæger af Kongens Reg. 4. Bat. Jægerkomp., 45. Ørbeck, Underjæger af det sjæll. Jægerkorpses 1. Komp., 46. Niels Madsen Elsborg, Garder ved 1. Komp. af Liv-

---

[1]) Død 1820, 80 Aar gammel. Statstid. 1820 Nr. 33.

garden til Fods, 47. Chr. Fr. Hausler[1]), Kommandersergent af danske Livregiments Jægerkomp. i 2. Bat., 48. Asmus Schütt, 49. Hinrik Harm, 50. Peter Wilse, 51. Claus Rohr, 52. Claus Horst, 53. Jürgen Duncker, 54. Peter Wilckens, 55. Hans Hauschild, 56. Claus Dancker, 57. Aug. Sellmer, Jægre af holstenske Inf. Reg. 3. Bat. Jægerkomp., 58. Fr. Scharpp, Halvmaaneblæser af samme Jægerkomp., 59. Loop, Kommandersergent, 60. Peter Rusch, Sergent, begge af bemeldte Bat., 61. Brachstedt, Korporal, 62. Ahrentz, Underoff., begge af bemeldte Bat. 2. Komp., 63. Freese, 64. Marx Behrens, 65. Voss, 66. Doose, 67. Mordhorst, 68. Blöcker, Underofficerer af bemeldte Bat., 69. Aug. Schmidt, Musketer af samme Bat. 2. Komp., 70. Peder Chr. Dahl Scholberg, Vicekorporal af oldenborgske Inf. Reg. 1. Komp., 71. Jochim Heinrich Christopher Brügmann, Vicevagtmester af Husar-Reg. 2. Eskadron, 72. Claus Studt[2]) fra Amtet Trittau, 73. Detlef Fr. Gamm fra Nettelsee, 74. Andres Paulsen af Amtet Tønder, Husarer af 2. Eskadron, 75. Carl Chr. Croytz, Vicevagtmester af Husar-Reg. 6. Eskadron, 76. Poul Nikolaj Ewers, 77. Joh. Nikolaus Fr. Kreuz, 78. Wilh. Lein, 79. Klaus Blöcker, 80. Kaspar Lorens, 81. Jasper Crohn, Husarer af 6. Eskadron, 82. Sigismund Olsen, 83. Enger, 84. Jullie, Underjægre af norske Jægerkorpses Livkomp., 85. Torgersen, 86. Bye, 87. Welta, Jægre af bemeldte Korpses 2. Komp., 88. Dahl, Furér af bemeldte Korpses 3. Komp., 89. David Løchen, Underjæger af samme Komp., 90. Ole Berg, Halvmaaneblæser af Korpsets 4. Komp., 91. Heggum, Vaabenmester ved norske Jægerkorps, 92. Ole Hansen, Grenader, 93. Enger, Korporal, 94. Halvor Erichsen, Halvmaaneblæser, 95. Johannes Petersen, 96. Hans Olsen Ask, Skarpskytter, samtlige af nordenfjeldske Inf. Reg., 97. Sandem, Korporal af Regimentets 7. Musketerkomp., 98. Sørum, Korporal af samme Reg. 3. Grenaderdivision, 99. Erik Larsen, 100. Ole Klemetsen, 101.

---

[1]) Han havde i 1807 mistet sin venstre Arm i et Udfald mod Englænderne; efter 28 Aars Tjeneste som Underofficer blev han 1810 udnævnt til Branddirektør i Ribe Amt, fra hvilket Embede han paa Grund af Svagelighed blev entlediget 1821 med en aarlig Pension af 500 Rdlr. Landbygningernes Brandforsikkrings Forestillingsprotokol.

[2]) Udslettet 1810 som idømt ved Krigsret en Straf, som medfører Ærens og den offentlige Agtelses Fortabelse. Statstid. 1810 Nr. 62.

Chr. Hansen, 102. Jens Christiansen, 103. Jakob Gulbrandsen, 104. Peder Hansen, Grenaderer, 105. Fr. Løchen, 106. Ammund Pedersen, 107. Ole Bierge, Musketerer, 108. Johannes Pedersen, 109. Anders Dietrichsen, Grenaderer, alle af samme Reg., 110. Anders Ølmen, 111. Johannes Korstad, 112. Peder Iversen, Grenaderer, 113. Lars Svendsen Jam, 114. Zacharias Svendsen Boe, Musketerer, samtlige af bergenhusiske Inf. Reg., 115. Thore Thoresen, Korporal af den norske lette Inf. Bat. solørske Komp., 116. Peder Hansen, let Infanterist af samme Bat. oudalske Komp., 117. Daniel Pedersen, Korporal af bemeldte Bat., 118. Erik Lien, Korporal af den norske lette Inf. Bat. eidsvoldske Komp., 119. Ole Eriksen, Musketer af oplandske Inf. Reg. læssøeske Komp., 120. Joen Pedersen, Musketer af samme Reg. leuthenske Komp., 121. Tosten Rasmussen, Musketer af samme Reg. vaageske Komp., 122. Ole Olsen Lünke, 123. Erik Rougnæs, Grenaderer af 2. trondhjemske Grenader-Bat. 4. Division, 124. I. Houge, Korporal af søndenfjeldske Inf. Reg., 125. Tosten Eriksen, Sektionsanfører ved Kystværnet paa Jedderen i Stavanger Amt, 126. Christen Pedersen Boldsen fra Randers, Styrmand paa Koffardigaleasen Helene Charlotte, 127. Carl Kempf, Sergent af det oldenb. Inf. Reg. 2. Bat. 5. Komp., 128. Gregorius Hollas, Underoff. af samme Reg. 7. Komp., 129. Carl Fr. Misbach, Underoff. af samme Reg. 2. Bat. Jægerkomp., 130. Amund Oswaldt, Underoff. af samme Reg. 2. Bat. Jægerkomp., 131. Asmus Meyer, Musketer af samme Reg. 2. Bat. 5. Komp., 132. Henrik Loose, Musketer af samme Reg. 6. Komp., 133. Michel Gülck, Musketer af samme Reg. 7. Komp., 134. Peter Petersen, Underkanonersmath af 3. Division 1. Artill.-Komp. Nr. 58 af Artilleriskolen, 135. Albert Alexi, Jæger af norske Livregiments Jægerkomp.

Efter at Ordenshøjtideligheden paa Rosenborg Slot, hvilken var begunstiget af det skjønneste Vejr, var til Ende, vare samtlige Riddere af Elefanten og Storkorsene af Danebrog i Ordensdragt tilsagte at spise paa Amalienborg ved Kongens Middagstaffel, som var paa 34 Couverts; Kommandørerne og Ridderne af Danebrog spiste ved tre Gala Marskalstaffeler paa 200 Couverts og Danebrogsmændene ved et Taffel paa omtrent 100 Cou-

verts. Anretningen var meget smagfuld og glimrende. Ved det kongelige Taffel serveredes paa Flora Danica Servicet, og paa Taffelet stode ni kostbare Sølvterriner, der kun brugtes ved højtidelige Lejligheder. Skuespiller, Danebrogsmand Knudsen afsang ved Taffelet, efter at han iforvejen havde udbedt sig Tilladelse dertil, følgende af ham selv forfattede Sang:

Et Bæger for Fredrik, vor Fader, vor Ven!
Erkjendtlige Hjerter ham signe!
Kom, sværger enstemmigt, I Dannemarks Mænd,
I Dyd og i Daad ham at ligne!
Kun Fædrelandskjærlighed hjemler os Krav
Til Hæderens Tegn, som hans Naade os gav!
Du være os helligt, o elskede Pant!
Kun Borgersind kan Dig fortjene;
Hver Mand, som hint herlige Vidnesbyrd vandt,
Med Brødre sig tro vil forene
Og love at virke af inderste Sjæl
For Frederiks Hæder og Dannemarks Vel![1])

Ved Ordensfesten paa Rosenborg den 28. Januar 1810, i hvilken Prinds Frederik af Hessen, Hertugen af Augustenborg samt Prindserne Christian Frederik og Ferdinand deltoge, bleve Følgende udnævnte:[2])

Til Riddere af Elefanten:

1. Henrik Levetzau, Gehkfrd., S. K., 2. M. Chr. Fr. Numsen, Gehkfrd., Direktør ved Øresunds Toldkammer, S. K.

Til Kommandører af Danebrog:

1. * Grev Otto Joachim Moltke, Direktør i Rente-

---

[1]) Statstid. 1809 Nr. 68, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1809 Nr. 76, Werlauff S. 37—38, 39.

[2]) Statstid. 1810 Nr. 9, 10, Statskal., Ceremoniellet; i dette og de følgende Ceremonieller ere Bestemmelserne om Storkommandører udeladte. — De med * Betegnede mødte personlig og modtoge Ordens- og Hæderstegnene af Kongens egen Haand; den samme Bemærkning gjælder med Hensyn til Ordensfesterne i de følgende Aar.

kammeret, Kmh., D. M. 1812, 2. Konrad Daniel Blücher, Overpræsident i Altona, Kmh., D. M. 1812.

Til Riddere af Danebrog:

1. * Baron Adam Christopher Knuth til Lilliendal, Kmh., Kystmilitsoverbefalingsmand, 2. Carl Ludv. Gustav Warnstedt, Kmh., Hofjægermester i det 2. holstenske Forstdistrikt, 3. Grev Carl Emil Moltke, Kmh., overordentlig Gesandt hos Kongen af Holland, K. 1813, 4. Aug. Nikolaj Carl Kardorff, Gen. Major, Chef for Livregimentet Ryttere, K. 1812, 5. * Baron Hans Holsten, Kmh., Kapt. i Søetaten, D. M. 1812, 6. M. Gustav Adolf Varendorff, Gen. Major, Chef for det slesvigske Inf. Reg., K. 1812, 7. Chr. Sigfred Bassewitz, Gen. Major, Chef for det sjæll. Rytter-Reg., 8. * Ancher Vilh. Fr. Bornemann, Generalauditør for Danmark og Hertugdømmerne, Deputeret i Gen. Kommiss. Koll., 9. M. Gotfred Petersen, Kfrd., Vicekantsler i den slesvigske Overret, K. 1811, 10. Fr. Julius Bech, Biskop over Aggershus Stift, Dr. theol., D. M. 1812, 11. * Carl Wigand Falbe, Kfrd., Justitiarius i Lands- Over- samt Hof- og Stadsretten, 12. M. Knud Holtermann, Kfrd., Højesteretsassessor, K. 1813, 13. * Peter Feddersen, Etatsraad, Højesteretsassessor, 14. M. * Chr. Jansen, Etatsraad, Deputeret i det slesv.-holst. Kancelli, 15. * Joh. Fr. Vilh. Schlegel, Etatsraad, Dr. og Prof. juris, 16. M. * Jøns Mathias Ljungberg, Etatsraad, Deputeret i Gen. Land- Økon. og Komm. Koll., 17. * Andreas Bjørn Rothe, Etatsraad, Deputeret i det slesv.-holst. Kancelli, 18. * David Monrad, Etatsraad, Postdirektør, 19. Chr. Hein, Gen. Krigskommissær i det slesv. Distrikt, 20. Henrik Fr. Roepstorff, Gen. Krigskommissær i det holstenske Distrikt, 21. * Carl Grove, Gen. Krigskommissær, Deputeret i Admiralitets- og Kommiss. Koll., 22. Joh. Daniel Lavætz, Etatsraad i Altona, 23. Kaspar Sigfred Gæhler, Etatsraad, Borgermester i Altona, 24. M. Joh. Nordal Brun, Biskop over Bergens Stift, K. 1812, D. M. 1813, 25. Jens Bloch, Biskop over Viborg Stift, Dr. theol., 26. Andreas Birch, Biskop over Aarhus Stift, Dr. og Prof. theol., 27. Mathias Bonsach Krogh, Biskop i Nordlandene og Finmarkens Amter, 28. * Hans Nikolaj Arktander, Amtm. over Frederiksborg Amt, 29. Rasmus Jansen, Biskop over Aalborg Stift, 30. Hilmar Meincke Krogh, Amtm. i Finmarken, 31. Fr. Chr. Risbrich, Kommandør i Søetaten, D. M. 1813, 32. Didrik Hegermann, Oberstlieutn., Kommandør for det norske Landkadetkorps, 33. Hans Krabbe, Kammerjunker,

Legationssekretær ved det danske Gesandtskab i St. Petersborg, 34. Emanuel Rasmus Grove, Generalkonsul, Medlem af den kgl. afrikanske Konsulatdirektion, 35. * Christen Henriksen Pram, Justitsraad, Kommitteret i Gen. Land-Økon. og Komm. Koll., 36. M. * Markus Jonas Ludv. Nielsen, Justitsraad, Politimester i Kjøbh. Amt, 37. M. * Peter Chr. Bagger, Justitsraad, Justitiarius i Kjøbh. Politiret, 38. M. * Fr. Efraim Almer, Justitsraad, Postforvalter, 39. Gottlieb Fr. Ernst Schønborn, Legationsraad, 40. Anton Joh. Decker, Justitsraad, Borgermester i Oldesloe, 41. Klaus Henrik Christensen, Major, Digeinspektør i søndre Marskdistrikt, 42. Hans Mossin, Kapt. i Søetaten, 43. * Klaus Frees Hornemann, Prof. og Dr. theol., 44. Bertel Thorvaldsen, Prof. i Billedhuggerkunsten, 45. Bertel Brun, Kancelliraad, fhv. Raadmand i Fredericia, 46. * Hans Jessen, Kammerraad, Oldermand for Rodemestrene, Overformynder og deputeret Borger i Kjøbh., 47. Joh. Georg Fock, Konsistorialraad, Sognepræst til Nikolaj Kirke i Kiel, 48. M. Chr. Aug. Valentiner, Konsistorialraad, Kirkeprovst i Grevskabet Rantzau, 49. Georg Fr. Krogh, Divisionsadjutant ved Gen. Adjutantstaben, 50. Ole Christopher Brock[1]), Kapt., Kommandant paa Vardøhus, 51. Søren Adolf Bille, 52. Grev Fr. Christopher Just Gerhard Trampe, Kaptlieutenanter i Søetaten, 53. Nikolaj Fr. Lihme, Kapt. i nordenfjeldske Inf. Reg., 54. Frants Martin Dodt, 55. Ole Christopher Budde, 56. William Halling, Kaptlieutenanter i Søetaten, 57. * Anders Sandø Ørsted, Assessor i Lands- Over- samt Hof- og Stadsretten, D. M. 1813, 58. Ingersløw, Overkrigskommissær, Ejer af Silkeborg og Rugaard Godser, 59. * Knud Lyne Rahbek, Prof., Theaterdirektør, 60. Fr. Chr. Arentz, Prof., Rektor i Bergen, 61. * Jakob Saxtorf, Prof., første Lærer ved Skolelærerseminariet i Joenstrup, 62. Lorents Hansen, Prof., Rektor i Ribe, 63. Klaus Hartvig Henne, Prlieutn. i Søetaten, 64. Abraham Valeur, Prlieutn., Vicekommandant paa Frederiksværns Citadel, 65. Nikolaj Henrik Tuxen, Prlieutn. i Søetaten, 66. Rasmus Langeland, Krigsraad, Proviantforvalter ved Søetaten, 67. Martinus Chr. Klaumann, 68. Jørgen Martinus Ring Fønss, Seklieutenanter i Søetaten, 69. Frants Henrik Meidell, Prlieutn. i det bergenhusiske Inf. Reg., 70. * Andreas Anton Fr. Schumacher, Prlieutn. i Ingeniørkorpset, Adjoint af General-

---

[1]) Richter, Jur. Stat 1881.

adjutantstaben, 71. Gabriel Lorentzen, Prlieutn. af 2. jydske Inf. Reg. 3. Bat., 72. Chr. Nikolaj Gyldenfeldt, Seklieutn. i Artillerikorpset, 73. Richard Flor, Kapt. ved det frivillige røraasiske Bjergjægerkorps, 74. * Hans Henrik Pløtz, D. M. $^{28}/_{1}$ 1809, Mekanikus, 75. Otto Lemvigh[1]), Birkedommer paa Kronborg Distrikt, 76. Johannes Henrik Aas, Sorenskriver i Senjen og Tromsøen under Finmarkens Amt, 77. Jakob Thulin Thams, Foged sammesteds, 78. * Hans Bastholm, Sognepræst til St. Peters Menighed i Slagelse, 79. Niels Normann, Sognepræst til Tranø og Dyrø Præstegjeld i Senjens Provsti, 80. Peter Holm Borch, Sognepræst for Ude- og Oppesundby Menigheder i Sjælland, 81. Nikolaus Funcke, Kompastor i Altona, 82. Joh. W. Manhardt, Ejer af Godset Hanerau ved Rendsborg, 83. Peter Jansen Lemvigh, D. M., Divisionsanfører ved Kystværnet paa Hitterø i Norge, 84. * Joh. Fr. Clemens, Kobberstikker, Medlem af Kunstakademiet, 85. M. * Jørgen Bech, Grosserer, deputeret Borger i Kjøbh., 86. M. * Jens Jensen Berg, Grosserer i Kjøbh., 87. * *Samuel Hecksher*[2]), Stadsmægler i Kjøbh.

Til Danebrogsmænd:

1. Georg Fr. Wriedt, 2. Henrik Peter Johansen, 3. Boy Volkerts, Maanedslieutenanter, 4. Peter Henrik Barclay, Byskriver i Rønne, 5. Næss, Lensmand i Melhus i Trondhjems Stift, 6. Haraldsen, Lensmand paa Røraas i samme Stift, 7. * Peder Krag, Lodsoldermand i Helsingør, 8. Fr. Møller, Lodsoldermand, Kjøbmand og Skibsbygger i Christiania, 9. Duus, Lieutn., Lodsoldermand i Hals, 10. * Søren Henrik Thorsen, Inspektør paa Bodenhoffs Plads, 11. * Bertel Kaastrup, Oldermand for Brændevinsbrænderlavet i Kjøbh., 12. * Jens Mathiesen Top, Tegner ved Søkortarkivet, 13. Olaus N. Hald, Handelsassistent paa Hammerfest i Finmarken, 14. Anders M. Buch, Underanfører ved Kystværnet paa Hammerfest i Finmarken, 15. Andreas Langballe, 16. Søren Jespersen, Beltpostførere, 17. * Chr. Fr. Juncker, Oldermand for Dugmagerlavet i Kjøbh., 18. * Fr. Groening,

---

[1]) Leth og Wad, Dimitt. fra Herlufsholm Nr. 580.

[2]) Født $^{29}/_{7}$ 1772 af jødisk Slægt, men gik senere over til Christendommen, blev Stadsmægler 1797, død $^{10}/_{2}$ 1843. Meddelt af Hr. Cand. polit. C. Martensen, hvis Hustru er en Sønnedatter af Hecksher, og som har foræret Rosenborg et lithograferet Portræt af ham.

Straahattefabrikant i Kjøbh., 19. Peter Høiberg Schiellerup, Kattuntrykker i Aalborg, 20. Benner, Degn i Faarevejle i Holbæk Amt, 21. Mathias Andersen Ditzel, Kirkesanger og Skolelærer i Rønneklint, Jungshoved Sogn, i Præstø Amt, 22. * Joh. Petersen, Kirkesanger og Skolelærer i Hørsholm, 23. Henning Dieckmann, Skolelærer i Neuenkogshafen i Sønder Ditmarsken, 24. * Buchmann, Kunstdrejer i Kjøbh., fhv. kgl. Taffeldækker, 25. Lange, Mekanikus og Snedker i Slesvig, 26. Jürgensen, Mekanikus i Slesvig, 27. Jesper Jespersen, Beltpoststyrmand, 28. Jens Thomsen, Skipper af Staværn, Fører af det kgl. Korntransportfartøj Nr. 63, 29. Ole Andreas Hermansen, Fører af Kaperen »Prøven« af Christiansand, 30. Thomas Schwensen, Skipper, Fører af Jagten »De to Brødre« fra Flensborg, 31. Christen Christensen Feld, Sognefoged i Madum By og Sogn, Ringkjøbing Amt, 32. Jens Juul, Sognefoged i Stier By, Aarhus Amt, 33. * A. W. Haack, Bud og Fyrbøder i Lands- Over- samt Hof- og Stadsretten, 34. * Schansgaard, Portner ved samme Ret, 35. * Niels Pedersen, Mastemagermester ved Holmen, 36. * Chr. Larsen Ingmann, Drejermester ved Holmen, 37. * Jens Andersen Hammer, Anker- og Grovsmedemester ved Holmen, 38. Anders Dam Egholm, Skipper paa Postjagten i store Belt, 39. Joh. Chr. Schultz, Skipper fra Bergen, 40. Mogens Thoresen, Skipper fra Christiania, 41. Bakken, 42. Rones, Vagtmestre af henholdsvis 2. og 3. Eskadron trondhjemske Dragoner, 43. Henrik Muck, Kommandersergent ved det oldenborgske Inf. Reg. 3. Komp., 44. Forsan, 45. Toldahl, Korporaler af 3. trondhjemske Inf. Division, 46. Melhus, Korporal af 5. trondhj. Inf. Division, 47. Even Johannesen, Underoff. ved Roflotillen i Frederiksværn, 48. Tietgens, Vicekorporal af Dronningens Livregiments 8. Komp., 49. Anders Peter Olsen, Underkanonersmath af 4. Division, 1. Artill. Komp. Nr. 3 af Kjøbh., 50. Svend Beckstrøm, Kvartermester af slesvigske Distrikt, Aabenraa, 51. Peter Mathiesen Smith, Lods fra Dragør, var kommanderet med Orlogsskibet »Prinds Christian Frederik« i Slaget, 52. Halvor Bremseth, 53. Villum Høgnæs, Dragoner af 4. Eskadron trondhjemske Dragoner, 54. Jens Paulsen Jennum, Artillerist af 22. Artill. Komp., 55. Frants Pedersen Gjerlev, Underkonstabel af samme Komp., 56. Anfind Andersen Auran, 57. Haagen Oxvold, Musketerer af 2. trondhjemske Inf. Division, 58. Joen Lykken, 59. Hans Thronstad, Musketerer af 5. trondhjemske Inf. Division, 60. Konrad Jep-

pesen,[1]) Musketer af Kongens Reg. 4. Bat. 3. Komp., 61. * Peder Holmgren, Musketer af Kjøbh. Inf. Reg. 9. Komp., 62. Jens Christensen Degn, Bonde i Overjonstrup, Saltum Sogn, Hjørring Amt, 63. Peder Pedersen, Gaardmand af Mørup By, Tølløse Sogn, Holbæk Amt, 64. Niels Nielsen Uldal, Bonde af Vandsø Sogn, Lister Amt, 65. Ansten Poulsen, Bonde paa Gaarden Østre Doblug, Vangs Præstegjeld i Hedemarken, 66. Anders Jochumsen Schiøtt, Gaardmand i Nustrup i Ribe Stift, 67. Ole Andersen, Gaardmand af Ramløse By, Frederiksborg Amt.

Ved denne Ordensfest holdt den berømte Sagfører, Etatsraad og Kammeradvokat Johan Martin Schønheyder følgende

Lovtale over Christian den Femte:[2])

Stormægtigste, allernaadigste Arveherre og Konge!

Naar store Mænd, hvilke Forsynets Velgjerning skjenker Nationerne, ved Brugen af deres herlige Talenter, ved ædel og kraftfuld Daad, ikke blodt stifte Samtidiges Lyksalighed, men endog, med sikker Haand, nedlægge en Sæd, der for Efterslægten skal fremspire, og bære hundredefold Frugter; da kunne vi ikke, uden med ærbødig Beundring, skue disse Ædle, og frydes over deres Daad. Gjennemvandre vi med Historiens Fakkel de henfarne Tider, da skrækkes vi ved Tiberier og Neroner, væmmes ved Sardanapaler; men, hvor oplives ikke vort Øie ved at møde Titer og Antoniner? Som Vandringsmanden, der gjennem den sandige Ørk, eller igjennem en skrækkende Kjede af nøgne Klipper, omsider opdager den frugtbare Dal, der qvæger hans trættede Syn, rejser det synkende Mod; saaledes qvæges vi, og glædes. I! det menneskelige Kjøns Prydelse! at beskue Eder paa Eders lysende Bane, hvor I have bortdrevet Voldsmanden fra Grændserne, vaaget over Eders Lands Ære og Fred, kuet Lasten, værnet om Uskyldigheden, stiftet Kundskaber, og skabt Flid og Borgersind, — at beskue Eder, at grunde over Eders Vandel, det

---

[1]) Udslettet samme Aar som idømt Straf for en Forbrydelse, der medfører Tabet af den offentlige Agtelse. Statstid. 1810 Nr. 94.
[2]) Trykt som Manuskript for Venner. Werlauff S. 38.

opløfter Sjelen, og vækker den til gavnrig Eftertanke. Medens I levede, var al Eders Id henvendt paa Eders Medmenneskers Lyksalighed. Det Mønster, I have givet, er Eders sidste Velgjerning, der, lig Solens Straaler, opilder Efterslægtens Barm, lyser ad Vejen, den skulde vandre.

Deres Majestæt har allernaadigst befalet mig, som Taler, at optræde i denne høitidelige Forsamling; og De har derhos allernaadigst biefaldet, at Dannebrog-Ordenens Fornyer, vort Fædrenelands femte Christian, skulde være Gjenstanden for min Tale. Men — allernaadigste Konge! — det er ikke uden med Frygt, og Undseelse, at jeg efterkommer dette Deres Bud. Jeg kjender Æmnets Værdighed, men jeg kjender ogsaa min Svaghed. Her paa dette Sted have ypperlige Talere tilforn fremstaaet. Ordenens første Stifters, Valdemars, Minde blev hædret af Svadas, og Klios Yndling. Hvor meget bør jeg da ikke frygte, at mit Foredrag vil skurre i det til Vellyd vante Øre? — — Dog! — hvo skuer ikke gjerne den Elskedes Billed, endskjøndt det ikke er tegnet med Mesterhaand? En oprigtig Fortælling er nok til at hædre Christian, og jeg behøver derfor ingen Veltalenhed. Hvor jeg ufuldkommen skildrer hans Værd, tør jeg allerunderdanigst haabe, at Deres Majestæt vilde antage den gode Villie istedet for Gjerningen.

Danmarks femte Christian var — saa siger Historiens Muse — medlidende, god, og retfærdig, from uden at være overtroisk, behjertet, tapper, aarvaagen, og omhyggelig for sine Staters Vel. Han elskede Videnskaberne, valgte duelige Mænd, og lønnede kongeligen deres Troeskab og Fortienester. Her at fortælle hans hele ærefulde Levnetsløb, vilde langt overgaae Grændserne for min Tale. Ikkun nogle af hans Bedrifter i Krig, og i Fred, der udmærke ham, som Danmarks Skytsaand, og som sit Folks Fader, vover jeg at fremstille.

Til Uheld for Menneskeslægten har den falske Ære bygget sig et Tempel, hvis Adgange ere farvede med Blod, og som ikke kunne bestiges, uden ved at vandre over Dynger af Liig. Ulykkeligt det Land! hvis Fyrste higer efter, at krones i dette Tempel. Ulykkelig Fyrsten selv! Til sin Skræk vil han erfare, at Samvittigheds Nag, og Menneskehedens Forbandelse, vorde hans Løn. Men — der gives ogsaa retfærdige Krige. Naar Sværdet drages for at afbøde Fornærmelser, for at tilbagedrive Vold, for at

hævde Statens Selvstændighed, naar det kun drages for at tilbagevinde en hæderlig Fred; da velsigner Folket den modige Kriger, og Æren, den sande Ære, rækker ham sin Laurbærkrands i den samme Stund, da han har erobret Fredens Palme.

Christian førte Krig; men han var nødt dertil, baade fordi Faren truede Danmark, og fordi han maatte opfylde det Forbund, han med Brandenborgs Churfyrste, med Nederlandene, og med flere Magter havde indgaaet. Ved Klogskab sikkrede han Riget imod dets hemmelige Fiende. Selv var han midt iblandt sin Hær, og hvor han var, der sejrede den; thi hvo kunde see Heltens uforfærdede Mod, see hvorledes han trængte frem der, hvor Faren var størst, uden at følge hans lysende Exempel, og uden at besjeles af samme Krigeraand, som han. Under Christians egen Bestyrelse belejres Vismar, den værger sig frygteligen. Er end Besætningen i et Udfald slagen, — er end den Hær, som iilede Staden til Hielp, tilbagedreven; saa overgiver den sig endda ikke, forinden et af dens Udenværker med stormende Haand er indtaget, og det øvrige truet med en lige Skjebne. Nu ydmyger den sig for Sejervinderen, og hylder ham som Herre. Dette var Christians første Sejer, men kun Forløberen for de flere. Helsingborg, Landskrone, Christianstad, Rygen, faldt for Heltens sejerrige Hær, anført af ham selv. — Jeg nævnte Christianstad. Den blev indtaget med Storm. Skræk og Rædsel udbrede sig nu over den ulykkelige Stad. Vildt og sejerdrukkent, løber Krigsfolket omkring, de plyndre, og øve Voldsomheder. Men, o hvilket Syn! — Fra Gade til Gade, standses Udaaden. De Vilde vige tilbage, og de nyeligen jamrende Mænds, og Qvinders, og Børns, Takkeraab lyde høit mod Himlen. Er det en Skytsengel, en af de højere Væsener i menneskelig Skikkelse, som iler de Ulykkelige til Hielp? — O nej! — det er Helten selv, det er Danmarks Konge, som farer om fra Gade til Gade, hvis lynende Øjekast, og skrækkende Sværd, nu bruges til Overvundnes Frelse. O, Christian! nu fortjente Du, at Æren rakte Dig sin uforvisnelige Krands; — nu fortjente Du, at Forsynet vaagede over Dig, da paa Tilbagerejsen fra Rygen Dit Skib i fem Dages Storm, adskildt fra alle de øvrige, havde mistet Roret, alle Baade, og alle Ankere, og da det mindste, som endnu var tilbage, kun ellers brugeligt i Havnen, men i Fortvivlelsens Øjeblik udkastet, holdt Skibet, og frelste Dig. — Hvad Under? at Skaaningerne saa velvilligen vendte

tilbage under det gamle Septer, da de gjenkjendte Danmarks gode Konge.

Endnu har jeg intet talt om de toe frygtelige, for Christians Krigerære saa hæderfulde Dage, den 3die Decbr., og 14de Julii. Ved Lund, og siden ved Landskrone mødte han Sverrigs Carl i aaben Mark, og i begge disse Slag vandt den Deel af den danske Hær, som han anførte, en fuldkommen Sejer. Ved Lund fornyede han med sin Garde 16 Gange Angrebet; ved Landskrone nedlagde han med egen Haand 3 Ryttere, der vovede at anfalde ham, og Fienderne flyede. At i begge disse Slag den anden Deel af Krigshæren var mindre lykkelig, formindsker ikke Christians Hæder. Det beviser ikkun, at han var den vældige Fjeder, der fremdrev Værket, saavidt dens Kraft kunde naae. Dog! — Christian vidste ogsaa, at vælge kloge og tappre Mænd der, hvor han ei selv kunde møde. Under Gyldenløves Anførsel nærmer den norske Hær sig til Vennersborg. Fienden har antændt Broerne; men Ild skrækker ikke disse djerve Mænd, de trænge frem over de brændende Broer, og, efter 3 Timers Storm, ere Skandserne erobrede. Marstrand, og Jempteland falde for den samme Hær, og under Løvenhjelms Anførsel adsplitter den Fienden ved Uddevalla. Christian fremkaldte Dannebrogen af sin Forglemmelse, og aldrig har Dannebrogens gamle Flag vundet større Hæder end under denne Konge. Adeler, der i den venetianske Fejde mod Tyrkerne havde erhvervet sig et uforgjengeligt Navn, døde i Begyndelsen af den svenske Krig; men Niels Juel fulgte ham, og det fejler ikke meget, at han jo næsten fordunklede sin store Forgjengers Bedrifter. Han erobrer Gothland, slaaer den svenske Flaade under Blekingen, og ved Rostok; men endnu er den haardeste Kamp, og den ærefuldeste Sejer, ham forbeholden. En stoer fiendtlig Flaade er udløbet, bestemt til at hævne de forrige Nederlag, til ved Ild, og Sværd, at ødelægge de danske Kyster. Den er 37 Skibe stærk, og Juel har kun 25. Skulde han vel frygte for den ulige Kamp? — Jeg vil lade Digteren svare:

Niels Juel gav Agt paa Stormens Brag
Nu er det Tid!
Han hejsede det røde Flag,
Og slog paa Fienden Slag i Slag.
Da skreg de høit blandt Stormens Brag,
Nu er det Tid!

Flye! skreg de, hver, som veed et Skjul,
Hvo kan bestaae mod Danmarks Juel
I Strid!

Juel begyndte Slaget med 25 Skibe imod 37, han endte det med 36 mod 15, og evigt staaer hans Æreminde.

Skulde Fredsvilkaarene have været bestemte i Forhold til de vundne Fordele, da maatte de vist nok være bleven trykkende for Naboriget; men Christian var høimodig og klog. Han havde kun ført Krig, for at værne om sit Land, og sine Bundsforvante, og for at blive sine Løfter troe. Som sit Folks gode Fader, attraaede han heller den sikkre Fred, end den glimrende. Villigen rakte han derfor Venskabs Haand, da den bødes ham, og gav sine Erobringer tilbage.

Altsaa Øjet bort fra disse Rædsels-Scener! Kunde vi end ikke nægte Helten vor Beundring, og vor Tak; vi skue ham dog heller, naar han ved vise Love grundfæster Staten, og hævder disses Helligdom, — naar han aabner Kilderne for Vindskibelighed og Flid — naar han fremelsker Videnskaberne — naar han hører de Undertryktes Klager, og naar han (for at bruge vor femte Christians egne Ord) vaager over, at Sandhed, Retfærdighed, og Fred maa boe i Landet.

Med taknemmelig Ærbødighed nævne vi Christian, som Lovgiver. Fremmede have erkiendt disse Loves Værd, og med Ret. Naar i det sydlige Naborige hele Skokke af sophistiske Former næsten gjøre enhver borgerlig Handling uvis, naar Lovene tildeels ere skrevne i et fremmed Sprog, og altsaa omtrent ligne hiine Kobbertavler i det gamle Rom, der vare ophængte saa høit, at ingen kunde læse dem; naar Rettergangsordenen saaledes er lagt i Slangebugter, og fremledet i Sneglegang, saa at Trætter kunne nedarves fra Oldefader til Sønnesøns Søn; — naar hos et andet Folk, der dog ideligen brammer med indbildte Fortrin, en vitterlig Forbryder kan frifindes, blodt fordi et Navn ikke findes rigtigen stavet; — naar atter i andre Stater Lovene kun gjelde mod Hyttens, ej imod Palladsets Beboere: — da kunne Danmarks Indvaanere glæde dem ved, at deres Lov ingen Former kjender, uden dem, hvilke den sunde Fornuft tilsiger, og Borgersikkerheden fordrer; at enhver Mand, der forstaaer sit Modersmaal, kan skrive et lovgyldigt Document; at Rettergangen er kort, og uden Omveje, at Lovene, med lige Kraft, gjelde mod den Mæg-

tige som mod den Ringe; — og — burde jeg vel forbigaae det? — at Danmarks og Norges Konge, i enhver Tvistighed, om mit og dit, møder sine Undersaatter for Domstoelen, og ikke kræver anden Ret, end den, Lovene tilsige.

Jeg har nævnet det til Christians Hæder, at han var Danmarks vise Lovgiver. Ikke formoder jeg mig den Indvending: at Lovene vare de Mænds Værk, som han havde valgt til dette Arbejde. Kunde vel nogen Dødelig være sig selv nok? Dette Fortrin er det høieste, alle Væseners Væsen, eene forbeholden. Kongen paa Tronen er kun Menneske, og kan ikke gjøre alt ved sig selv. Naar han, iblandt sit Folk, udmærker de Duelige og Retskafne, vinker ad dem, sætter enhver paa sit rette Sted, og bruger dem; da handler han, som den store Konge, og saaledes handlede Christian. Da Lykurg, Spartanernes berømte Lovgiver, var død, byggede det taknemmelige Folk ham et Tempel, og ofrede aarligen til hans Ihukommelse. Efter mere end et Aarhundredes Forløb priser det danske og norske Folk sig lykkeligt ved Christians Lov, og i deres taknemmelige Hjerter er hans Tempel opbygget.

Christian aabnede Kilderne for Vindskibelighed og Flid. Ikke allene opmuntrede han den ved adskillige Friheder; men benyttede og en anden Lejlighed. Formedelst ilde forstaaet Religionsiver, havde den ellers kloge Ludvig ophævet det nantiske Edict, og derved berøvet sig selv mange duelige Borgere, Videnskabs- og Handelsmænd, Kunstnere og Haandværkere i alle Fag. Endeel af disse ønskede, at nedsætte dem i Danmark: og, blev end dette i nogen Tid hindret, fordi ogsaa her, skjøndt ikke hos Kongen, fandtes ilde forstaaet Religionsiver; saa dog, ej allene tilstædede Christian disse Udvandrede Borgerret og frie Gudsdyrkelse efter deres Skik, men opmuntrede dem endog at komme hid, ved at tilsige dem tyve Aars Skattefriehed, og flere Benaadninger. Var end Christians ypperlige Dronning, den yndige Charlotte Amalie (og hvor kunde jeg andet, end nævne hende?) den, som havde drevet dette Værk, saa udmærker det dog den vise Regent, at han heller hørte sin Venindes forstandige Raad, end det Usands, som andre havde forebragt ham.

For den danske Handel, og Søefart, var Christians Regjering en vigtig Epoke. Øen St. Thomas var vel allerede forhen besejlet af de Danske; men først, formedelst denne vor Konges vise Omsorg, blev Kolonien, som ogsaa

en anden mægtig Stat tilegnede sig, sikkret for Fædrenelandet, og ved kloge Anordninger Handelen oplivet. Omtrent ligesaa var Tilfældet med den asiatiske Handel. Tvillingrigets store Konge, den uforglemmelige fjerde Christian, havde stiftet den, men i næsten 30 Aar var Handelen standset, og hans ædle Sønnesøn var det forbeholden, atter at rejse den af sin Dvale. Den opstoed med forynget Kraft, og i Aaret 1674 udgik det første danske Skib til China.

Ogsaa Videnskaberne elskede Christian. Historien, den politiske Jordkundskab, og Krigsbygningskunsten, vare især hans Yndlingsfag. Han vidste, at Videnskaberne, disse yndige Søstre, ved deres uimodstaaelige Tillokkelser, tæmme Vildskaben, blidgjøre Sæderne, krydre Livet, skabe Embedsmanden, og qvæge hans Sind. Derfor var det hans kjereste Verk, at fremkalde, at oplive, og beskytte dem. Han stiftede Academier, anlagte Konst- og Naturalie-Kammeret, forøgede det kongelige Bibliothek, og især berigede det med gamle Haandskrifter, Landets Historie vedkommende, hvilke han, ved Belønninger og Opmuntringer, allevegne fra søgte, at anskaffe. Den berømte jenaiske Professor Erhard Wejgel havde udtænkt en stoer Verdensmaskine, som skulde forestille alle Forandringer paa Himlen. For at bestride Omkostningerne, havde han forgjeves henvendt sig til andre Fyrster. Hos Danmarks Konge fandt han Understøttelse, og Kunststykket blev fuldført.[1]) Ole Rømer, denne vor lærde Landsmand, hvis store Genie, udbredte Kundskaber og fortreffelige Indretninger, fortjene vor, og Efterverdenens Agtelse, fandt hos femte Christian sin Mæcenas. Paa hans Bekostning rejsede han i fremmede Lande, og til Fædrenelandets Gavn bleve hans erhvervede Kundskaber anvendte.

Christian var, lig sin store Farfader, omhyggelig for Norges Vel. Han berejste dette seeværdige Rige, Danmarks trofaste Søster, fra Sønden til Norden, og til Vesten, foer, trods Snee, og de næsten utilgjengelige Veje, over Dovrefjeld, hvor aldrig tilforn nogen dansk Konge, end ikke hans Farfader, havde været: Han gik ned i Kongsbergs Gruber, og — det, som satte Krandsen paa hans kongelige Rejse — overalt, hvor han drog frem, talte han

---

[1]) I. S. 145—146.

med Bønderne, hørte deres Klager, og hvor de fandtes grundede, afhjalp dem.

Endeligen — jeg vover at igjentage det — Dannebrogens gamle Orden fremdrog han fra Forglemmelsen. Paa sin Søns Fødselsdag oprettede han den, og de troe Mænds Kjendelsesmærke (Tessera Fidelium) blev Ordenens Valgsprog. Af troe Mænd vilde han stifte et Samfund, der med forenet Kraft skulde vaage over Dannertronen, og være dens faste Borg. O! at dette Valgsprog, med uudslettelig Skrift, maa staae præget i hver dens Hjerte, som Danmarks Konge værdiger, at optage i dette hæderlige Samfund.

Saaledes arbejdede vor henfarne dyrebare Konge for Rigets udvortes Sikkerhed, for dets indvortes Lyksalighed. Skulde vi vel kunne glemme den Taknemmelighed, vi ere ham skyldige? Kunde vi sidde i Skyggen af det gamle Træe, og glemme Haanden, der plantede det? — Nej, gode, herliggjorte Christian! — i vore Hjerter ville vi oprejse Dig et Alter, og det Offer, som der skal brænde, er Kjerlighed til det Fædreland, som Du elskede. Kan Du, fra Din lyse Boelig, kaste et Blik ned til Dit fordum saa elskede Danmark, — kan Du skue Din Tronarving, der, ligesom Du, sætter sin Tillid til Gud og den retfærdige Sag; — o! da vil Du med os, med Tvillingrigets Folk, paa vor gode, milde Frederiks Fødselsfest, istemme den Bøn: at Forsynets Øje stedse maa vaage over ham, som det vaagede over Dig, — at hans Dage maa vorde mange og lykkelige, — og at hans utrættelige Arbejder for Almeenvel og Fred, maatte krones med Velsignelse fra det Høje.

Efter Ordensfesten var der som sædvanligt om Middagen Taffel paa Amalienborg for samtlige Dekorerede; ved Kongens Taffel, der var paa 40 Couverts, spiste Ridderne af Elefanten og Storkorsene i Ordensdragt, medens Kommandørerne, Ridderne og Danebrogsmændene spiste ved fem Gala Taffeler paa 350 Couverts. Om Aftenen var der Cour og Apartement og derefter det kongelige Bunteradstaffel paa 48 Couverts og Marskalstaffel paa 90 Couverts.[1])

[1]) Statstid. 1810 Nr. 10.

I Ordensfesten paa Rosenborg den 28. Januar 1811, der tre Dage iforvejen blev offentlig bekjendtgjort af Ordensherolderne, ledsagede af et Detachement af Garden til Hest med Pauker og Trompeter[1]), deltoge Prinds Vilhelm af Hessen samt Prindserne Christian Frederik og Ferdinand; der var denne Gang anbragt en Loge for Dronningen og Prindsesserne bag Balustraden i Midten af Salen og ved Siden heraf en Loge for Corps diplomatique.[2])

Ved denne Lejlighed bleve Følgende udnævnte:[3])

Til Riddere af Elefanten:

1. * Fr. Moltke, Geh. Statsminister, Præsident i Gen. Toldkammeret, S. K., Ordenssekretær, 2. * Niels Rosenkrands, Geh. Statsminister, Chef for Departementet for de udenlandske Sager, S. K., 3. * Jørgen Balthazar Winterfeldt, Admiral, S. K.

Til Storkors af Danebrog:

1. Baron Kaj Lorents Brochdorff, Kmh., Kantsler i den holstenske Overret, K. $^{28}/_{1}$ 1809, D. M. 1813, 2. * Sten Andersen Bille, Kmh., Kontreadmiral, Deputeret i Admiralitets- og Kommissariats Koll., Ridder af Sværdordenen, K. $^{28}/_{1}$ 1809, D. M. 1812, 3. Fr. Gottschalck Haxthausen, Gen. Major, første Deputeret i det norske Kommissariats Koll., Intendant ved den norske Armé, Chef for det norske Landkadetkorps og Kommandant ad interim over Aggershus Fæstning, K. $^{28}/_{1}$ 1809, 4. M. Chr. Colbjørnsen, Justitiarius i Højesteret, K. $^{28}/_{1}$ 1809, D. M. 1813, 5. Ove Malling, Kfrd., kgl. Historiograf, Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, K. $^{28}/_{1}$ 1809, D. M. 1813, 6. Grev Magnus v. Dernath, Kmh., overordentlig Gesandt ved

---

[1]) Statstid. 1811 Nr. 7, Werlauff S. 35.

[2]) Ceremoniellet.

[3]) Statstid. 1811 Nr. 8, Statskal. — I Politivennen 1811 Nr. 666 findes en Klage over, at man ved Havens Indgang havde forsøgt at tilbagevise Tilskuere, som vare forsynede med Adgangstegn til Ordenshøjtideligheden.

det svenske Hof, K. $^{28}/_{6}$ 1809, 7. Edmund Bourke, Kmh., overordentlig Gesandt i Madrid.

Til Kommandører af Danebrog:

1. * Hans Lindholm, Kmh., Gen. Adjutant, Kommandør i Søetaten, R. $^{28}/_{1}$ 1809, D. M. 1812, 2. * Frants Christopher Bülow, Gen. Major, Kmh., Gen. Adjutant og Chef for Gen. Adjutant Staben, R. $^{28}/_{1}$ 1809, D. M. 1812, 3. * Ole Andreas Kierulff, Kontreadmiral, Overekvipagemester ved Holmen, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 4. Theodor Joh. Wegener, Gen. Major, Chef for det fyenske Inf. Reg., Kommandant i Fredericia, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 5. M. Grev Chr. Ditlev Carl Rantzau, Kmh., Overpræsident i Kiel og Kurator for det derværende Universitet, 6. * Peder Wormskjold, Kfrd., Deputeret i Rentekammeret, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 7. Jakob Georg Chr. Adler, Overkonsistorialraad, Dr. og Prof. theol., Generalsuperintendent i Hertugdømmet Slesvig, Slotspræst i Gottorp, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 8. * Chr. Magdalus Thestrup Cold, Kfrd., første Deputeret i det danske Kancelli, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 9. M. Gotfred Petersen, Kfrd., Vicekantsler i den slesvigske Overret, R. 1810, 10. * Johannes Krieger, Kapt. i Søetaten, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 11. * Jørgen Konrad de Falsen, Prlieutn. i Søetaten, R. $^{28}/_{1}$ 1809.

Til Riddere af Danebrog:

1. Poul Weyby, Oberstlieutn. af Inf., tjenstgjørende Major i det tellemarkske Inf. Reg., med Anciennetet som Ridder fra 28. Juni 1809, 2. Joh. Randulff Bull, Stiftamtm. over Bergens Stift, 3. Grev Fr. Christopher Trampe, Kmh., Stiftamtm. over Trondhjems Stift, 4. Kaj Werner Ahlefeldt, Kmh., Landraad og Amtm. over Haderslev Amt, 5. Hans Vilh. Cederfeld de Simonsen, Kmh., Stiftamtm. over Christiansands Stift, 6. M. Michael Treschow, Kfrd., K. 1812, 7. * Konstantin Bruun, Kfrd., 8. * Fr. Christopher Jensen, Etatsraad, Deputeret i det slesv.-holst. Kancelli, 9. * Christopher Henrik Suckow, Oberst, Chef for Ingeniørkorpset, 10. * Hans Beck, Oberst, Chef for Artill.-Korpset, 11. M. * Joh. Philip Rosenstand-Goiske, Etatsraad, Deputeret i Gen. Toldkammeret, D. M. 1813, 12. Just van Dockum, Kommandør i Søetaten, 13. Chr. Ditlev Adolph Ahrenfeldt, Oberst, Kommandør for det vesterlenske Inf. Reg., 14. Johannes Seierstedt, Oberst, Gen. Kvartermesterlieutn., 15. * Grim Johnson Thorkelin, Etatsraad, Prof., Dr. juris, Geh. Arkivar,

16. M. Hans Jørgen Birch,[1]) virkelig Gen. Krigskommissær i Norge og Deputeret i det norske Kommissariats Koll., 17. Joh. Leonhard Fischer, Etatsraad, Prof. i Kirurgien ved Universitetet i Kiel, 18. M. Chr. Sommerfeldt, Amtm. over Christians Amt, 19. * Christoph Daniel Kreber,[2]) Oberstlieutn., Kommandør for Kongens eget Regiment, 20. Christopher Johannes Hammer, Oberstlieutn. og Gen. Vejmester i Bergens Stift, 21. M. Fr. Chr. Motzfeldt, Kommandørkapt. i Søetaten, 22. Chr. Fr. Bendeke, Justitsraad, Præsident i Trondhjem, 23. M. * Joh. Henrik Bærens, Justitsraad, Assessor i Lands- Over- samt Hof- og Stadsretten i Kjøbh., 24. * Joh. Bøye Wivild, Justitsraad, Told- og Konsumptionsinspektør i Christiania, 25. M. Joh. Philip Brandorff, tjenstgjørende Major ved den holstenske Artill. Brigade, 26. * Carl Chr. Ditlev Staffeldt, Pladsmajor ved Kjøbh. Fæstning, 27. M. * Jakob Hansen Steffens, Major af Ingeniørkorpset, 28. * François Louis d'Auchamp, Major af Inf. og Magasinkommissær ved det militære Varedepot, 29. Lars Semb, Agent og Medadministrator for det ankerske Fideikommis, 30. Joh. Georg Rist, Legationsraad og Konsul i Hamborg, D. M. 1812, 31. * Chr. Fr. Schumacher, Prof. i Kirurgien ved det kirurgiske Akademi, 32. Aug. Niemann, Magister philosophiæ og Prof. i Kiel, 33. * Fr. Plum, Dr. theol., Stiftsprovst over Sjæll. Stift, Sognepræst til Frue Kirke i Kjøbh., 34. * Viktor Chr. Hjorth, Provst i Holmens Provsti og Sognepræst for Bremerholms Menighed, 35. * Fr. Carl Gutfeldt, Amtsprovst og Sognepræst for Asminderød og Grønholt, Slotspræst paa Fredensborg, 36. Ditlev Joh. Vilh. Olshausen, Dr. theol., Sognepræst i Glückstadt, 37. Ole Lyng, Kapt., Komp. Chef i det 1. trondhjemske Inf. Reg., 38. Ernst Ludv. Høhling, Kapt., Chef for Jæger-Komp. i 3. jydske Inf. Reg. 3. Bat., 39. * Tobias Fr. Falkenthal, Dr. med., Overkirurg ved Søkvæsthuset, 40. Michael Leegaard, Kapt., Komp. Chef i det norske Jægerkorps, 41. Chr. Møller, Kapt., Komp. Chef ved den langelandske Inf. Bat., 42. * Baron Erhard Rantzau, Stabskapt. i Livgarden til Fods, 43.

---

[1]) Personalhist. Tidsskr. III. S. 385—386.

[2]) Født 1755, død 1840. Officererne ved Kongens Regiment, for hvilket han var Kommandør fra 1810 til 1828, bekostede en Medaille med hans Portræt, af hvilken to Exemplarer, et i Guld og et i Sølv, bleve overrakte ham den 1. Juli 1828, da han paa Grund af Alder og Svagelighed tog sin Afsked. Fortegnelsen over hans Møntsamling, Devegges Møntsamling I. S. 152.

* Just Michael Aagaard, Kapt. ved Kjøbh. Borgervæbning, Medlem af de 32 Mænds Raad, 44. * Ole Warberg, Prof., Møntdirektør, 45. Jakob Rosted, Prof., Magister, Rektor ved Christiania Kathedralskole, 46. * Fr. Ludv. Emilius Kunzen, Prof., Kapelmester, 47. Chr. Hartvig Leonhard Donner, 48. Hans Didrik Brink-Seidelin, 49 Klaus Lexou Sønderup, 50. Broder Knud Brodersen Wiegelsen, D. M. 1812, Prlieutenanter i Søetaten, 51. Fr. Valdemar Beichmann, Prlieutn. i det norske Jægerkorps, 52. Andreas Nikolaj Engelhard, Prlieutn. i det aggershusiske Skarpskytter-Reg., 53. * Julius Moltke, Prlieutn. i Artill.-Korpset, 54. * Chr. Gotsche Fugl, Prlieutn. ved 2. jydske Inf. Reg. 3. Bat. Jæger-Komp., 55. Peter Wolrath Jensen Havn, Seklieutn. i Søetaten, 56. Niels Graa, dimitteret Prlieutn. og Overkystbefalingsmand, 57. Boe Bojesen, Dr. med., Stiftsfysikus i Fyen, 58. Fr. Vilh. Starck, Seklieutn. ved Jæger-Komp. i 3. jydske Inf. Reg. 3. Bat., 59. Carl Fr. Gotthilf Janssen, Seklieutn. i holstenske Skarpskytterkorpses 2. Bat., 60. * Hermann Foss, Seklieutn. ved den danske Artill. Bat., 61. Jakob Neumann, Dr. phil., Sognepræst til Asker i Aggershus Stift, 62. Chr. Brønsted, Provst og Sognepræst i Horsens, 63. M. Hans Daniel Hammer, Provst og Sognepræst til Sands Præstegjeld i Aggershus Stift, 64. Niels Hertzberg, Provst og Sognepræst for Kintzervig Præstegjeld i Bergens Stift, 65. Peter Daniel Baad, Provst for Sundmør og Sognepræst for Borgens Præstegjeld i Bergens Stift, 66. * Klaus Schall, Koncertmester, 67. Ulrik Fr. Rosing, Præst ved den danske lutherske Kirke i London, 68. Søren Schive, Sognepræst for Lund og Flækkefjord i Christiansands Stift, 69. Kaspar Kappeln, Kjøbmand og Proprietær i Bragernæs, 70. M. Joachim Vilh. Bech, forhenværende Præst paa Anholt, 71. Hieronimus Heyerdahl, residerende Kapellan til Toten i Aggershus Stift, 72. * Fr. Carl Emil Nielsen, Stutmester i Frederiksborg, D. M. 28/1 1809, 73. Joh. Adam Strøhlein, Forvalter ved Korn- og Furagemagasinet i Altona, 74. Chr. Møller, Magasinforvalter i Itzehoe. D. M. 28/6 1809, 75. Ole Falch Ebbel, Ejer af Tangengaard ved Arendal.

Til Danebrogsmænd:

1. Erik Eriksen Magnusen, 2. Francisco Maro Tetens, 3. Knud Knudsen, Maanedslieutenanter af Søetaten, 4. Niels Madsen, Underbefalingsmand i det 2. vestre jydske Kyst-

militsdistrikt, 5. * Thomas Mollerup,[1]) Borger og Brygger i Kjøbh., 6. * Young, Mekanikus i Kjøbh., 7. Thomas Sørensen, Forpagter og Selvejer, Anfører for et Skyttekorps af Kystmilitsen paa Lolland, 8. Christen Jensen, Forligskommissær, Handelsmand i Løkken, Hjørring Amt, 9. * Joh. Aug. Bauer, Borger og Komfurhandler i Kjøbh., 10. Jens Elias Meberg, Rodeanfører ved Kystværnet i Christiansands Stift, 11. Eggert Langemark, Skipper af Nakskov, 12. * Peder Madsen fra Sletten, Skipper af 1. sjællandske Indrulleringsdistrikt, 13. Henrik Jensen, Skipper af Dybvaag Sogn i Norge, 14. Jonas Jonasen, norsk Kaperfører, førende Kaperen »Vejviseren«, 15. Knud Ellingsen, Skipper, førende en Kaperkutter fra Norge, »den vejvisende Paquet« kaldet, 16. Johannes Jakobsen Röscher, Kaperfører af Bergen, 17. Ole Albrechtsen Rævesand, Skipper af Christiansands Stift, 18. Vilh. Bülow, Skipper af Drammen, førende Transportfartøjet Nr. 120, 19. Niels Peder Gunnersen, Skipper fra Arendal, førende Provideringsskonnerten Nr. 41, 20. Hans Wulff, Møller i Nepper Mølle, Brusk Herred, Vejle Amt, 21. Fr. Ollendorff, Styrmand, førende en af de Refsnæs Batteri underlagte kongelige Baade, 22. Guldbrand Wold, Sergent af det aggershusiske Skarpskytter-Reg., 23. Jens Hansen Ordrup, Underoff. af Skarpskytter-Komp. annekteret det sjæll. Jægerkorps, 24. Jens Jensen Snævre, Underoff. ved Jæger-Komp. af 3. jydske Inf. Reg. 3. Bat., 25. * Ole Johannesen Winstrup, Garder af 2. Komp. i Livgarden til Fods, 26. Anders Pedersen Kirk, Degn og Skoleholder i Udby i Aalborg Stift, 27. Gamle Lars Forseth, fhv. Klokker til Klæbo i Trondhjems Stift, 28. Juelsrud, Korporal af det aggershusiske Skarpskytter-Reg., 29. Anders Christensen Vester-Ørbæk, Vicekorporal af 3. jydske Inf. Reg. 6. Komp., 30. Mads Elbech, Sognefoged i Bobøl By, Føvling Sogn, Malt Herred, Ribe Amt, 31. Iver Haagenstad, Bonde af Vaage Præstegjeld i Aggershus Stift, 32. Johan Hansen Brødenvestre, Bonde af Bergs Præstegjeld, Ide og Marker Fogderi, Smaalenenes Amt, 33. * Niels Kruckow, Fyrbøder og Raadstuetjener ved Kjøbh. Magistrat, 34. Jens Davidsen Lund, Baadsmand af 4. Divisions 6. Komp. Nr. 17, 35. Jakob Fr. Christiani,

---

[1]) Indebrændte ved en Ildebrand i Kattesundet $^{7}/_{11}$ 1818, 71 Aar gammel. Statstid. 1818 Nr. 90, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1818 Nr. 90.

Kanonér ved Roflotillen paa Elben, 36. Peder Hansen Ulevaag, Skibstømmermand af Dybvaag Sogn i Norge, 37. Peder Larsen, Konstabel ved Artill.-Korpsets 13. Komp. og det frederikshaldske Detachement, 38. Søren Corfsen, 39. Søren Christensen Back, Kystmilitskonstabler paa Læsø ved de der af Kystværnet oprettede Batterier, 40. Lars Nielsen Leibølle, Underkonstabel af den danske Artill. Bat. 4. Komp., Nr. 183, 41. Baltzar Kjøster, 42. John Østnæs, Underjægre af norske Jægerkorpses 3. Komp., 43. Ole Halvorsen Nyberger, af samme Komp., 44. Heinrich Todt, Skarpskytte af holstenske Skarpskytterkorpses 2. Bat. 4. Komp., 45. Niels Andersen Ørum, 46. Thomas Jensen Trydkjær, 47. Søren Christensen Beistrup, Jægre af Jæger-Komp. i 3. jydske Inf. Reg. 3. Bat., 48. Anders Christophersen, Matros paa en Kaperkutter fra Norge, kaldet »den vejvisende Paquet«, 49. * Ludv. Frederik, Tømmermand af Haandværksstokkens 6. Klasse Nr. 70.

Efter denne Ordensfest, ved hvilken der ikke synes at være bleven holdt nogen Tale[1]), afholdtes de sædvanlige Taffeler paa Amalienborg ligesom det foregaaende Aar.[2])

Ordensfesten paa Rosenborg den 28. Januar 1812 overværedes ligesom det foregaaende Aar af Prinds Vilhelm af Hessen samt af Prindserne Christian Frederik og Ferdinand, og der var ogsaa denne Gang anbragt en Loge for Dronningen og Prindsesserne og en for Corps diplomatique.[3])

Ved denne Lejlighed udnævntes:[4])

Til Danebrogsmænd følgende Storkors af Danebrog:

1. * Adam Vilh. Hauch, Overhofmarskal, Overstaldmester, 2. Peter Hersleb Classen, Gehkfrd., 3. * Joh. Peter

---

[1]) Werlauff S. 38—39.
[2]) Statstid. 1811 Nr. 9.
[3]) Ceremoniellet.
[4]) Statstid. 1812 Nr. 8, Statskal.

Wleugel, Admiral, første Deputeret i Admiralitets- og Kommissariats Koll., 4. Ernst Fr. Walterstorff[1]), Gen. Lieutn., overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister ved det kejserlige franske Hof, 5. M. Ludv. Fr. Bechtolsheim, Gen. Lieutn., Chef for Dronningens Liv-Reg., Kommandant i Glückstadt, 6. Fr. Juel til Taasinge, Kmh., Gen. Major, 7. Baron Hermann Schubart, Kmh., Gen. Kommerceintendant, 8. M. Fr. Carl Krück, Gehkfrd., Kantsler i den slesv. Overret, 9. Grev Fr. Ahlefeldt Laurvig til Langeland og Rixingen, Gen. Major, Kmh., 10. Baron Fr. Julius Chr. Gyldenkrone til Vilhelmsborg, Kmh., Stiftamtm., 11. Otto Blome til Bahrenfleth, Kmh., Gen. Adjutant, overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister ved det kejserlige russiske Hof, 12. * *Paul Chr. Stemann*[2]), Kmh., Amtm. over Sorø Amt, 13. M. *Joh. Evald*[3]), Gen. Lieutn., Chef for det slesv. Jægerkorps, 14. * Grev Chr. Konrad Sophus Danneskjold-Samsø, Amtm. over Præstø Amt, 15. * Sten Andersen Bille, Kmh., Kontreadmiral, Deputeret i Admiralitets- og Kommissariats Koll., K. 28/1 1809, S. K. 1811.

Til Storkors af Danebrog:

1. Bernhard Detlev Staffeldt, Kmh., Gen. Major, Chef for det norske Jægerkorps, K. 28/1 1809, 2. * Lorents Henrik Fisker, Kontreadmiral, K. 28/1 1809, 3. Peter Anker, Kmh., Gen. Vejintendant i Norge, R. 28/1 1809, K. 28/6 1809, 4. M. Henrik Chr. Harboe, General, K. 28/6 1809, 5. * Markus Gjø Rosenkrantz, Kmh., Stiftamtm. over Aggershus Stift, K. 28/6 1809, D. M. 1813, 6. M. Joh. Burchard Münnich, Gen. Major, Chef for det oldenborgske Inf. Reg., K. 28/6 1809.

Til Danebrogsmænd følgende Kommandører af Danebrog:

1. * Baron Chr. Henrik Aug. Hardenberg-Reventlau, Kmh., Hofjægermester, K. 28/1 1809, 2. * Joh. Kornelius Krieger, Kmh., Kontreadmiral, K. 28/1 1809, 3. M. * Nikolaj Edinger Balle, Dr. og Prof. theol., Biskop, K. 28/1 1809, 4. * Grev Otto Joachim Moltke, Kmh., Direktør i Rente-

---

1) Død 1820. Statstid. 1820 Nr. 86.
2) Hans Portræt, malet af Jensen, findes paa Rosenborg.
3) Et Miniaturportræt af ham findes paa Rosenborg.

kammeret, K. 1810, 5. Konrad Daniel Blücher, Kmh., Overpræsident i Altona, K. 1810, 6. * Hans Lindholm, Kmh., Gen. Adjutant, Kommandør i Søetaten, R. $^{28}/_{1}$ 1809, K. 1811, 7. * Frants Christopher Bülow, Kmh., Gen. Major, Gen. Adjutant og Chef for Gen. Adjutantstaben, R. $^{28}/_{1}$ 1809, K. 1811.

Til Kommandører af Danebrog:

1. * Fr. Münter, Dr. og Prof. theol., Biskop over Sjællands Stift og Ordensbiskop, R., 2. M. Baron Chr. Ulrik Ditlev Eggers, Kfrd., første Deputeret og Overprokurør i det slesv. holst. Kancelli, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 3. * Grev Joh. Kaspar Hermann Wedel-Jarlsberg, Kmh., Amtm. over Buskeruds Amt, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 4. Carl Aug. Vilh. Driberg, Kmh., Gen. Krigskommissær for Danmark, R. $^{28}/_{6}$ 1809, 5. * Aug. Nikolaj Carl Kardorff, Kmh., Gen. Major, Chef for Livregimentet lette Dragoner, R. 1810, 6. M. Gustav Adolf Varendorff, Gen. Major, Chef for det slesv. Inf. Reg., R. 1810, 7. M. Joh. Nordal Bruun, Biskop over Bergens Stift, R. 1810, D. M. 1813, 8. M. * Michael Treschow, Kfrd., R. 1811, 9. Hans Christopher Didrik Viktor Levetzau, Kmh., Amtm. og Overdirektør i Husum, 10. Grev Andreas Konrad Peter Rantzau til Breitenburg, Kmh., D. M. 1813.

Til Danebrogsmænd følgende Riddere
af Danebrog:

1. * Joh. Fr. Bardenfleth, Kmh., Kapt. i Søetaten, Ordensviceceremonimester, 2. * Fr. Konrad Holstein, Kmh., Oberst og Chef for Livjægerkorpset, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 3. * Poul Løvenørn, Kontreadmiral, Gen. Adjutant og Overlods, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 4. * Peter Jessen, Etatsraad, Kabinetssekretær hos Kongen, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 5. * Carl Vilh. Jessen, Kommandørkapt. i Søetaten, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 6. Carl Adolf Rothe, Kommandørkapt. i Søetaten, Guvernør ad interim over Bornholm og Christiansø, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 7. Andreas Bruun Meyer, Kapt., Komp. Chef i den holstenske Artill. Bat., R. $^{28}/_{1}$ 1809, 8. * Fr. Chr. Smith, Justitsraad, Chef for 2. Departements Kontor under Admiralitets- og Kommissariats Koll., R. $^{28}/_{1}$ 1809, 9. Fr. Grotschilling, Kaptlieutn. i Søetaten, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 10. Knud Linde, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 11. M. * Peter Buhl, R. $^{28}/_{1}$ 1809, Seklieutenanter i Søetaten. 12. M. * Morten Hjorthøy, Kfrd., Borgermester i Kjøbh., R. $^{28}/_{6}$ 1809, 13. * Hans Chr. Snedorff, Kommandør i Søetaten og Chef for

Søkadetkorpset, R. $^{28}/_{6}$ 1809, 14. * Joh. Wolffgang Haffner, Kmh., Gen. Kvartermester, Chef for Gen. Kvartermesterstaben og Guidekorpset, R. $^{28}/_{6}$ 1809, 15. Adam Mogens Wenzel Haffner, Overkvartermester og Major, R. $^{28}/_{6}$ 1809, 16. * Chr. Fr. Glode du Plat, Major, Kommandør for det danske Landkadetkorps, R. $^{28}/_{6}$ 1809, 17. * Georg Fog, Prlieutn. i Søetaten, R. $^{28}/_{6}$ 1809, 18. * Baron Hans Holsten, Kmh., Kommandørkapt. i Søetaten, R. 1810, 19. * Fr. Julius Bech, Dr. theol., Biskop over Aggershus Stift, R. 1810, 20. Joh. Georg Rist, Geh. Legationsraad, Gen. Konsul i Hamborg, R. 1811, 21. Broder Knud Brodersen Wiegelsen, Prlieutn. i Søetaten, R. 1811.

Til Riddere af Danebrog:

1. Otto Lütken, Kontreadmiral og Chef for Norges flydende Defension, K. 1813, 2. Ludv. Nikolaus Hugo Buchwald, Kmh., Major og Chef for Hertuginde Louise Augustas Livjægerkorps, 3. Baron Charles Selby, Kmh., overordentlig Gesandt ved det kongelige westphalske Hof, 4. Grev Ditlev Reventlau til Brahetrolleborg, Kmh., 5. * Hermann Løvenskjold, Kmh., Amtm. over Holbæk Amt, 6. Mathias Otto Leth Sommerhjelm, Kfrd., Amtm. over Smaalenenes Amt, 7. * Grev Gustav Holck Winterfeldt, Sekondritmester i Livgarden til Hest, 8. * Chr. Birch, Etatsraad, Deputeret i Finantskoll., D. M. 1813, 9. Mathias Mathiesen, Etatsraad, Amtsforvalter i Pinneberg, 10. Fr. Carl Ferdinand Grüner, Oberst, Kommandør for 2. jydske Inf. Reg., 11. * Rasmus Krag, Oberst og Brigadekommandør i Ingeniørkorpset, 12. Samuel Waldek, Oberst og Kommandør for det holstenske Skarpskytterkorps, 13. Lorents Fieldrup Lassen, Kommandør i Søetaten og Indrulleringschef i Frederikshalds Distrikt, 14. Ulrik Vilh. Koren, fhv. Amtm. over Stavanger Amt, 15. * Guldbrand Ahrentz, Etatsraad, Kommitteret i Rentekammeret, 16. Andreas Vilh. Cramer, Etatsraad, Prof. juris ved Universitetet i Kiel, 17. * Nikolaj Tidemann, Oberstlieutn., Bataillonskommandør i 2. jydske Inf. Reg., 18. * Rudolf Anthon Ludv. v. Qualen, Kammerjunker, Major, Divisionsadjutant ved Gen. Adjutantstaben, 19. Joh. Lausen Bull, Justitsraad, Præsident i Christiania, 20. * Konrad Fr. Schmidt Phiseldek, Justitsraad, Kommitteret i Gen. Land-Økonomi og Kommerce-Koll., 21. * Jakob Bang, Justitsraad, Chef for Søetatens 4. Departement, Meddirektør ved Kjøbh. Fattigvæsen, 22. M. Hans Henrik Scheel, Justitsraad, Byfoged i Moss, 23. * Carl Fr. Henrik Lange, Major ved det sles-

vigske Jægerkorps, 24. Joh. Peter Wildenrath, Prmajor i det slesv. Rytter-Reg., 25. Johannes Jakob Bruun, Major, Kommandør for Generalstaben i Nørrejylland, 26. Fr. Julius d'Origny, Major ved det sjæll. Skarpskytterkorps, 27. M. Hans Peter Holm, 28. * Hans Stephansen, Kapitajner i Søetaten, 29. M. * Alexander Henrik Guillaumo, Major, Legationssekretær ved Gesandtskabet i Paris, 30. * Jens Michael Hertz, Amtsprovst i Roskilde Amt, 31. * Peter Hans Mønster, Amtsprovst i Sorø Amt, 32. Peter Vilh. Lytken, Amtsprovst i Odense Amt, 33. * Henrik Georg Clausen, Stiftsprovst og Professor, 34. * Chr. Fr. Brorson, Prof., Præst ved Garnisonskirken, 35. * Joh. Chr. Ryberg til Frederiksgave, Agent og Grosserer, 36. Lars Larsen, Bankdirektør, 37. M. * Charles Norberg, Kammerraad, D. M. $^{28}/_{1}$ 1809, 38. Terkild Aschehoug, Konsistorialraad, Provst og Sognepræst til Rakkestad i Aggershus Stift, 39. * Henrik Christopher Valentin Friboe, Sekondritmester i det sjæll. Rytter-Reg., 40. * Joachim Henrik Køppen, Kapt., Chef for det til Sejerø detacherede Skarpskytter-Komp., annekteret det sjæll. Jægerkorps, 41. * Fr. Ernst Prangen, Kapt. i Ingeniørkorpset, 42. Jean André Suenson, 43. M. * Carl Fr. Bagger, Kaptlieutenanter i Søetaten, 44. M. * Fr. Chr. Holsten, Kaptlieutn. i Søetaten, Gen. Konsul i Gøtheborg, 45. * Carl Emil Scholten, Divisionskvartermester, 46. Poul Trane, Stadshauptmand og Kjøbmand i Christiania, 47. * Herman Cramer, Kapt. ved danske Livregiments annekterede Batailloner og Vandbygningsinspektør, 48. Christopher Lütken, D. M. 1813, 49. Magnus Lütken, Prlieutenanter i Søetaten, 50. Adolf Ahlefeldt, Stabskapt. af Dronningens Livregiment, 51. Joh. Carl Peter Prytz, Prlieutn. i Søetaten, D. M. 1813, 52. Chr. Fr. Kraft, D. M. 1813, 53. Christen Fr. Klink, 54. Fr. Aug. Paludan, Seklieutenanter i Søetaten, 55. * Laurits Buch Rüdiger, Seklieutn. i den danske Artill. Bat., 56. Peder Pedersen, Gen. Konsul og Chargé d'affaires ved de forenede nordamerikanske Stater, 57. Klaus Petersen, Stiftsfysikus i Christiansands Stift, 58. Joh. Christopher Ulrik, Konsul i Livorno, 59. Vilh. Heigelin, Konsul i Neapel, 60. Klaus Frimann, Provst ved Nordfjord og Sognepræst for Davigen i Bergens Stift, 61. Hans Echorn, Foged i Mandals Fogderi, 62. Ernst Ludv. Friderici, Provst for Sønderborg Provsti og Sognepræst til Broager, 63. Søren Nikolaj Joh. Bloch, Magister, Rektor ved den lærde Skole i Nykjøbing, 64. * Lars Larsen, Skibsbygmester, D. M. $^{28}/_{6}$ 1809, 65. * Chr. Wil-

ken Kyhl[1]), Rustmester, D. M. 28/6 1809, 66. Niels Aal, Raadmand i Skien, 67. Møllmann Lysholm, Kjøbmand i Trondhjem, 68. * Moses Wessely, Assurancemægler og Repræsentant for den jødiske Menighed i Kjøbh., 69. * Søren Bruun, Inspektør ved den geografiske Opmaaling under Videnskabernes Selskab, 70. Andreas Broch, Provst og Sognepræst til Faaberg og Lille Hammer i Aggershus Stift, 71. Ole Clasen Mørch, Kjøbm. i Christiansand, 72. Joh. Gottlieb Jæger, Rektor ved den lærde Skole i Meldorff, 73. Ludv. Stoud-Platou, Overlærer ved den lærde Skole i Christiania, 74. Edvard Qvale, Sognepræst til Lyster Præstegjeld i Bergens Stift, 75. David Christi, Kjøbmand i Moss, 76. * Peter Andreas Eskildsen, Skibsmaaler, 77. * Hans Jørgen Herløv, Mægler i Kjøbh., 78. M. * Vincenzo Galeotti, Balletmester, 79. Carl Stoltenberg, 80. Henrik Stoltenberg, Kjøbmænd i Tønsberg, 81. Hans Hjerrild, Sognepræst for Øsse og Næsbjerg Menighed i Ribe Stift, 82. * Fr. Schwartz, 83. Michael Rosing, Instruktører ved det kgl. Theater, 84. Iver Holter, Kjøbm. i Drammen, 85. Peter Snitler Krag, residerende Kapellan til Trondhjems Domkirke.

Til Danebrogsmænd:

1. * Christen Jakob Kock, 2. * Georg Tycho Holm, 3. Jens Krag, 4. * Joh. Risom, 5. Adolf Sigfred Oldeland[2]), 6. Peter Fr. Ohm (Fører af Luggeren »Svanen«), 7. * Kaspar Herman Trolle, 8. Michel Thomas Warming, 9. Weise (kommanderet paa Sejerø), 10. Jens Jørgen Brandt, 11. Peter J. Farmer (Chef for Kanonskonnerten »Nornen«), 12. Ole Fæster (Chef for Kanonskonnerten »Valkyrien«), 13. Anders Olaus Falck, R. 1813 (ansat ved den norske Sødefension) — samtlige Maanedslieutenanter i Søetaten, 14. Peder Olsen Beck, afskediget Maanedslieutn., 15. J. Petersen i Løverodde, Holzførster i det første slesvigske Distrikt, 16. * Peter Johannes Kretz, Maskinbygger og Snedkermester i Kjøbenhavn, 17. Joh. Herman Lahndorff, Inspektør ved Tugthuset og Daarekisten i Glückstadt, 18. Daniel Kuhnmunch, Strandtoldbetjent i Vedbæks Distrikt, 19. Mads Bang, Kjøbmand i Fladstrand, 20. * Jakob Georg Larshoff, Hofinstrumentmager i Kjøbh., 21. * Uldahl, Fortepianofabri-

---

[1]) Død 1827, 66 Aar gammel. Statstid. 1827 Nr. 55.
[2]) Født 1787, død 1812. Statstid. 1812 Nr. 30.

kant i Kjøbh., 22. Glad, Proprietær paa Gaarden Grev i Aggers Sogn, Aggershus Stift, 23. Dines Simesen af Fredericia, Batterikirurg, 24. * Schultz, Inspektør ved Kronborg Geværfabrik, 25. Anthony Pen Sølling, norsk Skibskapitajn, 26. Anders Osmundsen af Kollesund, Skipper, Fører af den norske Provideringsskonnert Nr. 40, 27. Jakob Luytkis, Skipper, Fører af den norke Provideringsskonnert Nr. 54, 28. Jørgen Henriksen, Skipper fra Tønsberg, Fører af Skibet »Providentia«, 29. Ambjørnsen, Skipper paa Provideringsskonnerten Nr. 61, 30. Henrik Hansen, Skipper paa Galeasen »Anna Brown«, tilhørende Grosserer Kaasbøll i Christiansand, 31. Peter Larsen, Degn paa Tromøen, 32. * Karsten Petersen, Lærer ved Søetatens Underoff. Skole, 33. * Joh. Philip Weilbach, Kapt. i det borgerlige Artill., Sejl-, Flag- og Kompasmager i Kjøbh., 34. * Teisner, konstitueret Gartner ved Frederiksborg Slotshave, 35. Ole Høier, Skolelærer og Kirkesanger i Porsgrund, 36. C. Ingolstad, Organist og Orgelbygger i Totens Præstegjeld i Aggershus Stift, 37. * Thomas Nielsen, Pælebukkekvartermand Nr. 2 af Holmens Haandværksstok, 38. Jens Lemvig Falster, Skolelærer og Kirkesanger ved Vaagens faste Skole i Nordlandenes og Finmarkens Stift, 39. Lars Forseth den yngre, Forligskommissær og Klokker i Klæbo under Trondhjems Stift, 40. Ole Johansen Hvalen, Lensmand for Tinds Præstegjeld i Bradsberg Amt, 41. * Hans Chr. Møller, Kvartermand af Holmens Haandværksstok, forestaaende Havnearbejdet ved Karrebæksminde, 42. Niels Hansen, Formand ved Holmens Haandværksstok, forestaaende Havnearbejdet i Fredericia, 43. Peter Nielsen Lejen, Skoleholder og Kirkesanger ved Gilleskaals Menighed i Nordlandenes og Finmarkens Stift, 44. Christen Møller, Selvejer paa Saltumgaard i Hjørring Amt, 45. Bruhn, Klokker og Skolelærer i Esgrus, Flensborg Amt, 46. * Lars Olsen, Gaardmand og Udflytter af Herstedvester paa Kjøbh. Amt, 47. Ole Nielsen Lolandsaas, Skolelærer ved Hammerø faste Skole i Nordlandenes og Finmarkens Amt, 48. Ingebrit Tronsen Eggen, Gaardmand og Kunstarbejder af Rimebo under Trondhjems Stift, 49. Johannes Sivertsen Aalbo, Gaardbruger af Opdals Præstegjeld i Trondhjems Stift, 50. Jon Dalen, Husmand og Kunstarbejder af Meldalen under Trondhjems Stift, 51. * Mads Jensen, Skolelærer i Rude, Holsteinborg Sogn, under Sorø Amt, 52. * Peter Larsen, Sergent ved Livgarden til Fods, 53. Niels Poulsen Elsø, Kommandersergent ved 2. jydske Inf. Reg. 3. Bat., 54.

Christen Pedersen Odgaard, Furér af samme Bat., 55. Ubbe Madsen Næstrup, Korporal af samme Bataillons Jæger Komp., 56. Jørgen Petersen, Kvartermester af Fyens Distrikt Nr. 59/35, 57. Kock, Baadsmand af Aarhus Flotillen, 58. Poul Juul, Baadsmand af Fladstrands Flotillen, 59. Jens Sørensen, 60. Jakob Stage, Underofficerer ved samme Flotille, 61. Svend Larsen, Underoff. ved den norske Sødefension af Frederikshald, Patent Nr. 32, 62. * Niels Hansen, Bombardér af 21. Artill. Komp., 63. Henning Sievers, Bombardér af den holstenske Artill. Brigade, 64. * Jeppe Johansen Schottborg[1]), Garder ved 2. Komp. af Livgarden til Fods, 65. * Michael Alsløv, 66. * Jens Kikop, 67. * Rasmus Thomsen, Lille Løjtofte, Grenaderer af Prinds Christian Frederiks Regiment, 68. Henrik Straafeldt, Musketer af Kjøbh. Inf. Reg. 5. Komp. Nr. 132, 69. * Fr. Schultz, Soldat af samme Reg. 1. Komp., 70. Christen Jakobsen Friistrup, Musketer ved 3. jydske Inf. Reg. 4. Bat. 1. Komp., 71. * Charles Staal, befaren Matros og Kvartermester af Korsør By Nr. 70, 72. Fr. Block, Matros af 2. Division 1. Komp. Nr. 37, Baadsmand paa Briggen »Lolland«, 73. Morten Jørgensen, helbefaren Matros af Østerjyllands Distrikt, Patent Nr. 24, 74. Lunøe, Underkanonér ved Flotillerne i Jylland, 75. Jakob Nielsen Normannvigen, Matros fra Finmarken, 76. Knud Carlsen, Matros fra Christiansand.

Talen, der ved denne Ordensfest blev holdt af Holmens Provst Fr. Carl Gutfeld, lyder saaledes:[2])

Stormægtigste, Allernaadigste Arveherre og Konge!

Paa en Dag, der lyser festlig ned til Tvillingriget; paa en Dag, hver god Mand hædrer som en glad Højtid; paa hvilken hvert ædelt Hjerte hæver sig til Himmelen i velsignende Ønsker over Folkets Fader; paa en Dag, som omgivet af betydningsfuld Glands, minder saa mange af Statens Borgere om store Krav, om hellige Pligter; paa denne Deres Majestæts Fødselsdag staaer jeg her, efter Deres Vink, for, saavidt jeg formaaer, at tolke hvad

---

[1]) Havde 27/7 1811 grebet Schmeerfeldt, der paa Amalienborg begik et Attentat paa Frederik den Sjette, i Kraven. Carl Hermann, Gamle Minder S. 6.

[2]) Trykt for Venner. Werlauff S. 38.

Dagen selv og det høitidelige Optrin, der ledsager den, paalægger mig; Og vil end min Evne ikke her svare til min Villie; vil min Tale maaske mere vise hvad jeg ønskede, end hvad jeg formaaede at bidrage til Festens Højtidelighed, o! den vil dog modtages af Deres Majestæt med Hyldest og Naade, som en, skjøndt ringe, dog velmeent Skjærv, der, med erkjendtlig Hu, med villige Hænder, nedlægges ved Deres Trones Fod.

Og kan jeg vel i dette Nu see omkring mig; kan mit Øje vel dvæle ved hin Pomp, som straaler det imøde; ved hin ridderlige Færd, hine ridderlige Hæderstegn, der minde om Oldtiden og dens kjække og dydige Mænd, uden at min Tanke ufrivillig føres ind i disse, ved Daad og Kraft og underfuld Storhed udmærkede Dages alvorlige Helligdom; uden at den nødes til, skjønt med ilende Skridt, at følge den stolte Gang, hin store, ofte dunkle, men stedse mægtige Følelse hos Mennesket: Æren valgte blandt vore Forfædre. Ja i hin første Old syntes denne Følelse især at være fængslet til Mod og Tapperhed. Kjækhed i Brystet og Kraft i Armen aftvang Ærefrygt og Hylding overalt; Og, som paa en udkaaren Søn af Kampens Gud, stirrede man, med gysende Beundring paa den djærve Kriger, for hvis Fødder Døende og Lemlæstede krympede sig i Støvet, medens han selv, blødende af talrige Ulivs Saar, med Sejerens Smil i sit Blik, med Odins Sang paa sin Læbe, vandrede glad over Liigdynger til det aabnede Valhal.

Hvo vilde imidlertid nægte, at ogsaa Retfærd og Afskye mod underfundig List og Agtelse for værgeløs Uskyld og flere høje Dyder, ofte, skjønt med strængt Aasyn og i alvorlig Dragt, ledsagede den vilde Tapperhed? Kristendommen kom; dens vennesalige Aand gjorde Sæderne mildere og de stille rolige Dyder nøde deres Ret; dog vedblev endnu stedse Tapperheden, forenet med høj Agtelse for qvindelig Uskyld og qvindeligt Værd, at udgjøre en Hoveddyd hos den kristne Helt; en Dyd, hvortil Ridderslaget især højtideligen opfordrede ham. Hæderstegn opfandtes og gaves, men ikke ville vi lukke Øret for Historiens sanddrue Stemme, naar den forkynder os, at ogsaa Overtroen, der ansaae det for Pligt mod den Gud, den laante sit eget forfærdende Billede, at udrødde alle, hvis Brøde var et fremmed Fædreneland og en fremmed Troe, ikke sjælden her spillede en vigtig, skjønt ikke ærefuld Rolle. Kun da Oplysningen liig Dagen mere og mere ud-

bredte sine Straaler, og Mulmet, der indhyllede den, svandt som den flygtende Taage; kun da fik ogsaa hine Hæderstegn en sandere og mere passende Betydning; kun da bleve de hvad de burde være: talende Vidnesbyrd om Fyrstens Agtelse for sine troe, ved Fortjenester udmærkede Mænd, og mægtige Opmuntringer for disse, til ved ædel Daad, at gjøre sig denne Agtelse værdige.

Saaledes bød Anden Frederik hint Katholicismens Emblem, der ledsagede Elefant-Ordenen, vige for hans eget kongelige Billede; Saaledes forædlede femte Christian, med skabende Haand, hint Dannebroge, der, hyllet i mystisk Dunkelhed, kun omgivet af Overtroens Nimbus, og indskrænket til Krigeren allene, skylder Waldemar sit Udspring.

Ja, det var paa denne Maade de ridderlige Ordener og Hæderstegn efterhaanden forædledes; det var saaledes de, rensede fra Sværmeriets afgudiske Trolddom, men vigtige ved ædel, religiøs og moralsk Betydning, bleve ikke mindre lærerige end hædrende for den, de prydede. Thi hvorom skal vel hin Stjerne minde, der skinner paa Ridderens Bryst? Mon ikke derom, at han, som bærer den, bør, ved Kundskab og Dyd og hæderlig Idræt, som en lysende Stjerne straale blandt hans Brødre? Ja, hør det, Du, som med hint glimrende Symbol paa Fyrsteyndest og Fyrstekrav fremstaaer blandt Dine Medborgere; med ventende Blik følger deres Øje Dig paa Din Vandring, og med højtidelig Alvor lyder deres Stemme Dig imøde: »Kun naar prøvet urokkelig Troskab mod Konge og Land; kun naar ædel Virksomhed og aldrig trættet Gavnelyst; kun naar Tapperhed i Leding; Viisdom og Sindighed i Fred; kun naar hver Dyd, som adler Mennesket og Borgeren, boer i Din Barm og pryder Din Vandel: Kun da har Du fyldestgjort Kongens og Fædrenelandets Fordringer til Dig; og klarere end Stjernen paa Dit Bryst straaler Din ubesmittede Hæder; Men lagde Du Dig, svag og uvirksom til Roe bag dine Fædres Skjolde; troede Du det stort at have arvet deres Navn, uden at have arvet deres Dyd, og glemte, at Du kun tager dette Navn, der minder Dig om Daad og Kraft, forfængelig saa ofte Du nævner det; da sank Du dybt blandt Dine Medborgere og Din Stjernes Glands vil kun svagt skjule Tomheden i Din Sjæl og dit indere Mørke.«

Men det var dog især Dem forbeholdt, allernaadigste Konge! paa en end mere udmærket Maade, at forædle et

af Ridderskabets vigtigste Hæderstegn. Det var Dem forbeholdet, at vise hvor værdigen De hædrede Deres ædle Stammefaders Minde, ved, ikke væsentlig at forandre, men herlig at forskjønne hans Værk og udvide dets Gavnlighed. De vilde ikke, at Dannebrogens Orden kun skulde vorde enkelte Borgerklasser til Deel; De vilde ikke, at kun udmærket Byrd eller sjælden Krigerdaad skulde hjemle Ret til at bære den. Nej! til alle Statens Borgere lød Deres Faderrøst: »I ere alle mine og Fædrenelandets Børn; at bidrage til dets Held paaligger eder alle; men ogsaa for eder alle staaer Vejen aaben til Bifald og Hæder, naar I stadigen ville vandre den.«

Hvo hører disse Ord og føler ikke dybt i sit Indere deres Vægt og deres Sandhed? Ja, Du, som med Sværdet i Din Haand træder frem, naar Danmarks Stemme lyder, for, paa den blodstænkte Valplads at finde Sejr eller æreful Død; og Du, som ved den rolige Arne, med virksom Klogskab, grunder paa Dine Medborgeres Lykke og fremmer den; Du, som med omfattende Blik, med aldrig kjølnet Iver, arbejder til Statsbestyrelsens vigtige Tarv; Og Du, som ofte, ved Midnatstimens stille Lampe agter paa Viisdommens Stemme til Menneskene og lader denne Stemme høres blid og kraftfuld og fattelig i Samfundet; Du, som i Purpurets Glimmer, eller Overflødighedens Skjød, med runde Hænder søger at afhjelpe Trang og lindre Elendighed; Og Du, som i den lavere Hytte, under Nøjsomhedens tarvelige Skjul, ikke trættes ved at aflokke Jorden sine Skatte eller at fremme og forædle hvad Flid og Konst formaaer for at udbrede Vindskibelighed og Velstand overalt i Fædrenelandet; Ja, I alle, ihvo I end ere, have fri ubehindret Adgang til Eders Fyrstes Opmærksomhed og til hine hædrende Udmærkelser, I allene ved fordobblet Troskab og Dyd og Virksomhed kunne fortjene. See! Eders Konge og hans Slægt hædrer selv den lavere Klasses Ordenstegn, ved at bære det. See! det svæver hist paa hans kongelige Bryst, et skjønt, et talende Billede paa, at ogsaa den beskedne undersaatlige Troskab, den jevne, men stadige Gavnelyst, der virker i Stilhed, ikke lyser ubemærket i hin Glands af Byrd og af Hæder, som ellers kunde synes at fordunkle den.

Og hvor indholdsriig, hvor fuld af Vægt og Betydning er ikke Tegnets Indskrivt: »Gud og Kongen?« Gives der Ord, som kraftigere, i mere udtryksfuld Korthed, minder Mennesket og Borgeren paa eengang om alle sine Pligter?

Ord, som med stærkere Vælde, med høitideligere Alvor tale til hans Sjæl? At gjennemtrænges af hint sande religiøse Sindelav, der, ledsaget af Tillid og Ærefrygt og villig Lydighed, hylder det store, altomfattende Væsen, hvis Øje roligt og uforandret overskuer de Dødeliges Idrætter som deres Skjæbner, og hvis mægtige Haand styrer disse Idrætter, ordner disse Skjæbner til det Heles Vel. Kan nogen Pligt være det tænkende, sædelige Menneske mere vigtig, mere velgjørende? Og at være Kongen og Fædrenelandet — thi hos os ere begge disse Et — usvigelig troe i Fred og i Fejde; at virke ærligen og med trofast Hu til deres Bedste; at staae fast i Farens Stund, hvilende paa de store, aldrig vaklende Støtter: Retfærd og Fædrenelandskjerlighed, — liig hin Mand, der bygde sit Huus paa en Klippe; Kan noget vel fortjene sandere Navn af Borgerdyd og Borgerhæder? Og derom mindes, dertil opfordres vi, som af vor Konges Haand modtoge Ridderskabets Ordenstegn.

Ja Du, som hist i Dit Belte bærer Sværdet — det Sværd, der skal blottes med Kjækhed og føres med Kraft — Danmarks Kriger! Dit Hæderstegn minder Dig om Din Pligt, lærer Dig naar og hvorfor Du bør drage Sværd. Ja, det er for den gode Sag; for Kongens og Fædrenelandets Bedste; for Medborgeres Sikkerhed og huuslige Roe, Du skal drage det. Naar Kampens Alvorstime frembryder for at prøve Troskab og Kjækhed; for, paa en blodig men sikker Vægtskaal, at veje Tapperhed og Mod og sand Krigerære: da er det, hint Sværd skal svæve høit i Din Haand, for, som en fortærende Lynstraale, at knuse Voldsmandens Isse. Men aldrig rokke Lidenskab eller Fordom eller ussel Forfængelighed det i sin Skede; aldrig blotte Du det, for at afgjøre en Tvist, der ene burde afgjøres for Fornuftens Domstol, af dens og den sande Æres sindige og upartiske Voldgiftsmænd, og hvor det stedse er ædlere at tilstaae sin Brøde end at forfægte den; Aldrig glemme Du, at som hine Fortidens gjæve Riddere kun for at værne om Uskyld; kun for at afbøde Uret og Vold, hævede det tunge Glavind; saa bør ogsaa Dit Værge være helliget Sandhed og Ret. Aldrig glemme Du, at det Alvorssprog: »Gud og Kongen« minder Dig vældigen, at kun der, hvor Almeenvellet kræver det; hvor Fædrenelandets høje Røst kalder dets kraftfulde Sønner til Forsvar, at kun der bød Gud, kun der byder Kongen at drage Sværdet. Men vover Du, opflammet af Lidenskabens fortærende Ild, at dræbe

eller lemlæste Din Broder, Gud gav Livet, og paa hvis Virksomhed Kongen og Fædrenelandet har saa helligt et Krav; da staaer Du der, som den, der trodser Guds og Kongens Love, og er blottet for sand, ridderlig Dyd. Hører det I alle, ihvo I ere, I der, med Ærens hædrende Tegn, fik Ærens hellige Kald: at gavne Fædrenelandet; I, der paa forskjellige Veje vandre der i Borgersamfundet, men ved faste uopløselige Baand knyttedes til dets Favn; Eders Kraft være helliget Almeenvel; Eders Hu stande fast til det Rette og Gode! Eders Idræt vise, at hint mindende, kraftfulde Alvorsprog, I bære paa Eders Bryst, ogsaa er dybt og levende indpræget eders Tanke: »Gud og Kongen!«

Ja, Gud og Kongen! skal være vort Valgsprog og vort Løsen! Gud og Kongen! skal være de mægtige Ord, hvormed vi ville opfordre os selv til, med fordobblet Iver, at opfylde Menneskets og Borgerens hellige Pligter; »Gud og Kongen«! skal det lyde højt i vort Indere, hver Gang Fædrenelandet fordrer Daad og Kraft og villig opoffrende Lydighed af sine Sønner! — Og en glad, en stille Bevidsthed af virket Gavn og af skjønsomme Medborgeres Agtelse og Tillid og af en god, ædel Fyrstes Bifald skal herligen lønne os; Vore Dage skulle henrinde under veldædige Sysler, under reen og værdig Hylding af Pligt og af Ære; og naar da den sidste Aften, lysende i Erindringens og Haabets milde Glands, vinker os til qvægende Hvile; da Held os! vi døe som vi levede, troe mod Gud, troe mod Kongen.

Efter Ordensfesten blev der efter Sædvane afholdt Middagstaffel paa Amalienborg; ligesom de to foregaaende Aar var det kongelige Taffel, ved hvilket Ridderne af Elefanten og Storkorsene af Danebrog spiste i Ordensdragt, paa 40 Couverts, medens Kommandørerne, Ridderne og Danebrogsmændene spiste ved sex Galataffeler paa 400 Couverts. Det kongelige Bunteradstaffel om Aftenen var paa 52 Couverts og Marskalstaffelet paa 90 Couverts[1]).

---

[1]) Statstid. 1812 Nr. 9.

De nysnævnte Ordensfester medførte naturligvis endel Besvær for Slottets gamle Kommandant Major Wilster, tilmed da Fuldmægtig Giessing var svagelig; Wilster ansøgte derfor den 15. Januar 1811 om, at hans yngste Søn Harald Valdemar maatte i Fuldmægtig Giessings Sygdom gaa ham tilhaande og ansættes som Vicefuldmægtig ved Rosenborg for efter Giessings Afgang at ansættes som Fuldmægtig ved Slottet, saalænge Faderen levede. Uagtet Kongen indrømmede, at Major Wilster ved den forestaaende Ordenshøjtidelighed paa Slottet den 28. Januar kunde behøve Hjælp, ligesom at han ogsaa ellers kunde trænge til daglig Assistance i sit Embede, vilde han dog ikke ansætte den 19aarige Yngling, der Aaret iforvejen var bleven Student, som Vicefuldmægtig, hvorimod det den 18. Januar blev Wilster tilladt paa eget An- og Tilsvar at benytte Sønnens Hjælp, og blev der lovet ham en Gratifikation for det Arbejde, han maatte have forrettet ved Slottet.[1]) Wilster maa imidlertid have sat flere Sejl til for at faa Sønnen ansat; thi faa Dage efter, den 25. Januar, blev det resolveret, at den unge Wilster skulde ansættes som Interimsfuldmægtig, dog uden Gage, og mod at aflægge den sædvanlige Ed.[2])

Efter at have dvælet ved, hvad der i Slutningen af Major Wilsters Levetid passerede paa Slottet, skulle vi nu kaste et Blik paa dets Omgivelser, Haven og Exercerpladsen. Førstnævnte, der en Tid lang var gaaet af Mode som Promenade, gjenvandt i denne Periode

---

[1]) Marskall. Korresp. Prot. 1811 S. 32—33.

[2]) A. St. S. 53, 54, sammes Res. Prot. 1811—1812 S. 23—25, Rentekammerets Rel. og Res. Prot. 1811 A. 35.

endel af sin tabte Glands og blev atter stærkt besøgt om Sommeren[1]), baade om Aftenen og især hver Søndag Eftermiddag, naar Regimentsmusiken og Livjægerkorpsets[2]) Hoboister spillede der[3]); Lørdag Aften plejede Jøderne at promenere her[4]). Der indfandt sig ogsaa, ligesom tidligere, nogle Spillemænd[5]), som diverterede Publikum[6]), og Konditor Firmenich fik i Aaret 1810 Tilladelse til i Herkulespavillonen at udsælge alle Slags Forfriskninger, saasom Is, Chokolade, Punch og Limonade; om Aftenen blev en Glaslysekrone, som hang i

---

[1]) I Politivennen 1808 Nr. 524 klages der over de tæt besatte Bænke ved Indgangen og over, at der kun fandtes 5 mod Blæst lukkede Bænke i Kavalergangen; hvis der stod 50 saadanne, vilde der maaske dø 100 Mennesker færre om Aaret. — Der forefaldt iøvrigt ofte Uordener i Haven; saaledes anføres det i Politivennen 1808 Nr. 544, at et fattigt ungt Fruentimmer, der havde tilegnet sig en Hat, som en paa en Bænk liggende Sovende havde tabt af Hovedet, i den Grad var blevet mishandlet af fire Matrosdrenge, at hun knap kunde slæbe sig ud af Haven. I samme Blad 1809 Nr. 577 berettes det, at nogle Gadedrenge havde mishandlet en Ugleunge i Damegangen. — Søetatens Mandskab, der tidligere havde været udelukket fra visse Spadseregange, ses i Aaret 1810 at have havt Tilladelse til at spadsere i Rosenborg Have, naar det var iført Uniform. Lind, Nyboder S. 147.

[2]) I denne Periode gjorde bemeldte Korps Vagttjeneste paa Rosenborg og afgav Skildvagter til begge Havens Indgange. Politivennen 1811 Nr. 678, jvfr. II. S. 142.

[3]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1808 Nr. 84, 1810 Nr. 91, 96, 1812 Nr. 43.

[4]) Politivennen 1809 Nr. 584.

[5]) En Harpespiller, der tidligere havde indfundet sig her, var nu forsvunden. Nyeste Skild. af Kjøbh. 1808 Nr. 100, Politivennen 1809 Nr. 588, jvfr. 1839 Nr. 1222.

[6]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1808 Nr. 100, 1810 Nr. 85, Politivennen 1809 Nr. 588, 1839 Nr. 1222. — I de nævnte Numre af Politivennen opfordres Dyrkere af Musik og Sang til om Aftenen at opføre smaa Koncerter i Haven.

den øverste Sal i Pavillonen, tændt, hvilken Belysning tog sig fortræffeligt ud i Mørkningen mellem de høje, løvfulde Træer, under hvilke en broget Vrimmel af Mennesker færdedes.[1]) Man begyndte allerede dengang saa smaat at omlægge Haven i den engelske Stil, men det var dog først flere Aar senere, at denne Omlægning blev fuldført.[2])

De Forsøg med Luftballoner, som i Slutningen af Christian den Syvendes Tid vare blevne foretagne paa Exercerpladsen, fortsattes sammesteds i Begyndelsen af Frederik den Sjettes Regering. Saaledes blev det den 5. Marts 1810 tilladt Kobbersmedemester Carl Frederik Kjerstrup[3]), der i Aarene 1804 og 1805 havde gjort sig bemærket ved et Par uheldige Ballonforsøg i Citadellet[4]), at lade en Papirs-Montgolfière opstige fra Exercerpladsen og for Betaling at uddele Tilskuerbilletter i denne Anledning, dog uden at han eller noget andet Menneske maatte følge op med Ballonen. Opstigningen fandt Sted den 26. April i Middagsstunden i Kongens og Prindsesse Carolines Overværelse; da det kongelige Herskab traadte ud paa Gardekasernens Balkon, der var bedækket med rødt Fløjl, blev der først opsendt en

---

[1]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1810 Nr. 85.

[2]) A. St. 1810 Nr. 56, 85, 91, 1812 Nr. 2, jvfr. 1821 Nr. 41, 1823 Nr. 30, Politivennen 1808 Nr. 524, 1811 Nr. 678. — I Nyeste Skild. af Kjøbh. 1808 Nr. 72 foreslaaes det at opstille Billedstøtter af de Mænd, som udmærke sig i Krigen, i Rosenborg Have og at anbringe en Marmortavle med fortjente Patrioters og Krigeres Navne ved Herkulespavillonen.

[3]) Statstid. 1810 Nr. 28.

[4]) Berl. Tid. 1804 Nr. 47, 97, 1805 Nr. 2, 1878 Nr. 156, Adresseavisen 1804 Nr. 477, 483, 1805 Nr. 2, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1804 Nr. 11, 13, 14, 15, 20, 1805 Nr. 25.

mindre Montgolfière; man begyndte derpaa Fyldningen af den større, der var af Konceptpapir og havde en Diameter af 30 Fod; efter adskillige Svingninger og Sammenkrympninger, som bragte Kjerstrups forrige uheldige malede Sejldugsballon i Erindring, blev Montgolfièren dog helt fyldt, uagtet den nedentil var gaaet noget itu, og da Snoren var overskaaren, hævede den sig majestætisk til en stor Højde, indtil den ganske forsvandt for Øjet[1]).

Student Johan Peter Colding, der i Aaret 1807 havde anstillet Ballonforsøg paa Exercerpladsen[2]), havde i de følgende Aar fortsat sine aëronautiske Studier for efter kongelig Befaling at benytte Resultaterne til militære Øjemed; han havde saaledes i Aaret 1808 forsøgt at etablere en Luftbrevpost over store Belt, og i Vinteren 1808—1809 sendte han fra Kronborg det saakaldte Luftballondokument over til Sverig[3]), hvorfor han, som foran bemærket, ved Ridderordenshøjtideligheden paa Rosenborg den 28. Juni 1809 blev udnævnt til Dannebrogsmand. Til Indtægt for de i engelsk Fangenskab værende Danske og Norske paatænkte han nu i Majestæternes Overværelse selv at foretage en Opstigning fra Exercerpladsen med en med Vandstofgas fyldt aërostatisk Maskine. Ballonen blev nogle Dage iforvejen udstillet i det kongelige musikalske Akademi paa Nytorv Nr. 89 fra Kl. 11 til 2 mod Erlæggelse af 3 Mark, eller hvad mere Nogen vilde give, og Billetpriserne bleve

---

[1]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1810 Nr. 59, Berl. Tid. 1878 Nr. 156.
[2]) II. S. 140 ff.
[3]) Erslews Forf. Lexikon, Schiern, Hist. Studier, I. S. 294—295, Politivennen 1809 Nr. 597, Berl. Tid. 1878 Nr. 156.

bestemte til henholdsvis 3, 2 og 1 Rdlr.; de to første Pladser vare Siddepladser. Kirkeværge, Ridder Tvermoes paa Kultorvet Nr. 136 og Kapitajn Ponsaing paa Østergade Nr. 12 paatoge sig at modtage Indtægten og aflægge offentligt Regnskab derfor, og der blev hos dem henlagt Lister, paa hvilke man kunde tegne sig for de Beløb, man vilde give udover Billetprisen. Den første Ballast, Luftskipperen vilde nedkaste til Tilskuerne paa Pladsen, skulde bestaa af Vers, hvori han i eget og fangne Medbrødres Navn aflagde sin Taksigelse; senere vilde han nedlade et Dyr bundet til en Faldskjærm. Opstigningen fandt dog ikke Sted paa den oprindelig bestemte Dag (den 11. Juni 1810), men blev udsat til den 14.; Vejret var imidlertid uheldigt sidstnævnte Dag, idet heftige Vindstød beskadigede Ballonen, og da Colding i Mangel af engelsk Svovlsyre havde maattet tage sin Tilflugt til sachsisk, og Apparatet blev angrebet af denne og blev utæt, kunde Ballonen ikke faa den fornødne Stigekraft, hvorfor Forsøget blev opgivet denne Gang[1]).

Den 9. August samme Aar gjorde Kjerstrup atter et Forsøg med en Montgolfière paa Exercerpladsen; men dette blev hans Bane som Luftsejler. Papirsballonen, med hvilken han formodentlig maa have erhvervet Tilladelse til selv at opstige, var 41 Fod høj og 35 Fod i Gjennemsnit; den var forfærdiget af 11 Ris Papir, der vejede omtrent 140 Pund, men da hertil kom Sejlgarnsnettet, Ildapparatet og Gondolen, vejede Ballonen omtrent det Dobbelte og kunde ikke hæve ham over

[1]) Statstid. 1810 Nr. 46, 47, 51.

1 Fod fra Jorden; med Magt maatte de Tilstedeværende tage ham ud af Gondolen, da den brændende Spiritus fra Ildapparatet flød ned og vilde have forbrændt ham; han havde desuden begaaet den Uforsigtighed istedetfor Sandposer til Ballast at komme en Mængde leret Jord i Gondolen; denne Lerjord traadte han naturligvis sammen med Fødderne til en fast Masse. Ballonen steg langsomt tilvejrs medtagende Kjerstrups Kjole og dalede mellem Trekroner og Prøvesten. Foruden ved det mislykkede Forsøg var Publikums Taalmodighed bleven haardt prøvet ved flere Timers Venten efter den bestemte Tid, inden Ballonen var stigefærdig; henved 700 Mand Militære havde maattet holde Vagt fra tidlig om Morgenen til langt ud paa Aftenen. Kjerstrups Uheld blev endog omtalt i tydske Blade, og herhjemme udspandt der sig en Avisfejde derom. Det er derfor intet Under, at den miskjendte Luftskipper vendte sit utaknemmelige Fædreland Ryggen for andetsteds i Verden at prøve sin Lykke. Hvor langt han naaede paa sin Kunstrejse, vides ikke; i Slutningen af Aaret var han kommen til Christiania, hvor han vilde lade en Ballon opstige, men hermed forsvinder han af Synskredsen[1]).

Colding, der i April det følgende Aar havde foretaget en Opstigning med en Montgolfière fra sin Broders Ejendom paa Blegdamsvejen, og som ved Nedstigningen paa Brønshøj Bakke havde faaet sit Ansigt noget beskadiget[2]), lod sig dog hverken ved sit eget eller ved

---

[1]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1810 Nr. 88, 91, 97, 120, Berl. Tid. 1878 Nr. 156, jvfr. Politivennen 1810 Nr. 641, 642.

[2]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1811 Nr. 35, Riises Arkiv for Hist. og Geografi, 29. Bind S. 137.

Kjerstrups Uheld afskrække fra en ny Ascension; denne gik for sig fra Exercerpladsen Søndagen den 10. November 1811, og Publikum blev underrettet herom ved Plakater, der bleve opslaaede paa Gadehjørnerne, og ved at der blev hejst Flag paa Rundetaarn. Montgolfièren var stigefærdig omtrent 11 Minuter efter Ildens Antændelse, og da Luftsejleren havde naaet en Højde af omtrent 2000 Fod, nedsendte han en Faldskjærm, hvorunder der var heftet en Kurv med en Kanin, der dalede langsomt og faldt ned paa den anden Side af Peblingesøen. Ballonen, der naaede en Højde af omtrent 10200 Fod, forsvandt snart i Skyerne, fra hvilke man adskillige Gange saae den komme frem og atter forsvinde; efter 25 Minuters Forløb dalede Colding uden Uheld ved Søborghus[1]).

Ogsaa i Aarene 1812 og 1813 blev Exercerpladsen overladt Colding til aëronautiske Forsøg[2]), men disse oplevede Slottets gamle Kommandant Major Wilster ikke, idet han den 6. Juni 1812 afgik ved Døden[3]). Efter

---

[1]) Statstid. 1811 Nr. 92, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1811 Nr. 92, Dagen 1811 Nr. 314, 315, 316.

[2]) Statstid. 1812 Nr. 56, 60, 1813 Nr. 49, Dagen 1812 Nr. 198, 199, 1813 Nr. 146, 148, 150, Adresseavisen 1813 Nr. 141.

[3]) I Statstid. 1812 Nr. 46 bekjendtgjøres Dødsfaldet saaledes:

† † †

Min retskafne Fader, den værdige Olding, Major og Commandant Cæsar August von Wilsters dødelige Afgang i Dag Morges, i en Alder af 79 Aar, bekiendtgiøres herved for deeltagende Venner og Paarørende paa egne og Sødskendes Vegne.

Kiøbenhavn, den 6te Juni 1812.

Carl Fred. v. Wilster,
Capitain ved norske Livregiment og Lærer
ved det Kongel. Landkadet-Corps.

Skiftekommissionen i Wilsters Bo bestod af Gehejmekonferents-

sit derom udtalte Ønske[1]) blev han i Henhold til kongelig Tilladelse af 8. Juni 1812[2]) jordet paa det af ham opgivne Sted i Haven; hans Gravmæle, som hans Sønnesøn General Wilster[3]) har ladet istandsætte i Foraaret 1879, bærer følgende Indskrift:

Kongens Naade
tilstod
Commandanten
Major Cæsar August v. Wilster,
født d. 1 Jan. 1734, død d. 6 Junii 1812,
her at begraves.
Hans Dyder
som Christen
Statstiener, Ægtefælle,
Ven og Fader
erkiendte hans Samtid.
Efterkommerne
ville agte hans Hvilested.

To Dage efter Wilsters Død blev Oberstlieutenant à la suite i Kronens Regiment **Vilhelm Albrecht Ludvig Herman v. Friess** udnævnt til Kommandant og Slotsforvalter paa Rosenborg paa samme Vilkaar og med samme Emolumenter, som havde været Formanden forundt[4]), og den 18. samme Maaned blev hans Bestalling

---

raad Malling og Kancelliraad Fugl. Marskall. Korresp. Prot. 1812—1813 S. 8.

[1]) II. S. 91—92.

[2]) Marskall. Res. Prot. 1811—1812 S. 368.

[3]) Ill. Tid. 1882 Nr. 1163.

[4]) Statstid. 15. Juni 1812 Nr. 48, Marskall. Res. Prot. 1811—1812 S. 368—370, Korresp. Prot. 1812—1813 S. 1. Friess fik, ligesom Wilster i de senere Aar havde havt, til Slottets og sit eget

som Slotsforvalter udfærdiget[1]). Friess, der var en Søn af Vagtmester i Hestgarden Carl Vilhelm Friess og Hustru Hedvig, var født den 9. Marts 1760 og blev to Dage efter døbt i Petri Kirke. Den 13. Maj 1769 blev han Kadet, den 2. September 1778 Korporal, den 10. Februar 1779 Sergent, den 23. Maj 1781 Sekondlieutenant ved Arveprinds Frederiks Regiment med Anciennetet fra 2. September 1778, den 3. August 1787 Premierlieutenant; han overgik til Kongens Regiment den 11. December 1789, fik Kapitajns Karakter den 23. Juni 1791, blev Stabskapitajn den 23. Maj 1794, Kompagnichef den 9. September 1796, Major den 29. August 1806. I Slutningen af 1807 betroedes der ham Inspektion over Slotsarbejderne, saaledes at han dog forblev staaende i Numer i Regimentet; han overgik derefter i Numer ved Kronens Regiment og fik den 18. Maj 1811 Udnævnelse som Oberstlieutenant à la suite. Efter at være bleven Kommandant og Slotsforvalter paa Rosenborg blev han den 15. Juli 1814 udnævnt til Oberst à la suite[2]).

Friess havde fra September 1809 af havt en Bestilling ved den daværende Kurantbank, idet han underskrev Pengesedler mod en vis Betaling pr. 100 Stkr.; han vedblev at fungere som Seddelunderskriver i Rigs-

---

Brug aarlig 12 Favne Brænde og 36,000 Stkr. Tørv (idet 3000 Stkr. Tørv regnedes = 1 Favn Brænde). Marskall. Korresp. Prot. 1812—1813 S. 110, smlgn. II. S. 123.

[1]) Rentekammerets Rel. og Res. Prot. 1812 A. 208. Bestallingen kostede 124 Rdlr. 48 Sk. Marskall. Korresp. Prot. 1812—1813 S. 66.

[2]) Krigsmin. Ark. Disse Oplysninger skyldes Hr. Arkivar, Kapitajn Feilberg.

banken fra 1813 til 1818 og i de første Aar efter Nationalbankens Oprettelse til noget ind i Tyverne, da det blev overdraget Bankens faste Embedsmænd alene at besørge Underskriften[1]). Han havde endvidere, efter at være tiltraadt Tjenesten paa Rosenborg, fremdeles i en længere Aarrække Tilsyn med Byggearbejderne paa Christiansborg[2]).

Af hans Børn blev Vilhelm Christian Friess, der, saavidt vides, oprindelig var Sømand, ved Resolution af 19. December 1810 beskikket til Kopist i Kontoret for de danske Kjøbstæders og Kongeriget Norges Brandforsikkring fra 1. Januar 1811 at regne[3]); han døde som Justitsraad og Fuldmægtig i Kjøbstædernes Brandforsikkring den 10. November 1861 i en Alder af 69½ Aar[4]). En Datter af Oberst Friess, Thea, blev gift med den tidligere nævnte Interimsfuldmægtig ved Rosenborg Harald Valdemar Wilster[5]).

Kort efter Friess' Tiltrædelse som Slotsforvalter og Kommandant paa Rosenborg fandt den sidste store Or-

---

[1]) Meddelt af Hr. Konferentsraad, Nationalbankdirektør Linnemann. — Det fortælles om Oberst Friess, at han, der i sine senere Aar var svagelig, ikke selv besørgede Underskriften paa Pengesedlerne, men lod sine Børn udføre dette Arbejde, idet han dikterede dem: »Friess, Punktum. Har I det?« Forsaavidt denne Anekdote (meddelt af Hr. Sekretær Hesselberg) skulde være sand, maa Friess have faaet Tilladelse til at forrette sit Arbejde for Banken hjemme, da Underskriverne efter Bestemmelsen skulde udføre det i Banken, hvor 2 Værelser i øverste Etage vare anviste dem hertil.

[2]) Marskall. Korresp. Prot. 1818—1819 S. 390—391, 1821 S. 234—235, 1824—1825 S. 1—2.

[3]) Landbygn. Brandfors. Kopibog 1810—1813 S. 88. Meddelt af Hr. Justitsraad, Direktør M. A. Petersen.

[4]) Till. til Statskal. 1862.

[5]) Den Wilsterske Stamtavle.

densfest Sted der den 28. Januar 1813. Ved denne Lejlighed bleve[1])

Følgende Storkors af Danebrog benaadede med Danebrogsmændenes Hæderstegn:

1. M. * Valentin Berger, Gen. Lieutn., Chef for Husarregimentet, 2. M. * Baron Fr. Adeler, Gehkfrd., Overpræsident i Kjøbh., 3. Baron Kaj Lorents Brochdorff, Gehkfrd., Kantsler i den holstenske Overret, K. $^{28}/_{1}$ 1809, S. K. 1811, 4. M. Chr. Colbjørnsen, Gehkfrd., Justitiarius i Højesteret, K. $^{28}/_{1}$ 1809, S. K. 1811, 5. Ove Malling, Gehkfrd., kgl. Historiograf og Medlem af Direktionen for Universiteterne og de lærde Skoler, K. $^{28}/_{1}$ 1809, S. K. 1811, 6. Markus Gjø Rosenkrantz, Kmh., Direktør for Rigsbanken, K. $^{28}/_{6}$ 1809, S. K. 1812.

Følgende Kommandører bleve benaadede med Danebrogsmændenes Hæderstegn:

1. * Nikolaj Emanuel de Thygeson, Stiftamtm. over Aggershus Stift, K. $^{28}/_{1}$ 1809, 2. M. Joh. Nordal Brun, Biskop over Bergens Stift, R. 1810, K. 1812, 3. Grev Andreas Konrad Peter Rantzau til Breitenburg, Kmh., K. 1812.

Til Kommandører af Danebrog udnævntes:

1. * Heinrich Callisen, Kfrd., Dr. med., Prof. chirurgiæ, Gen. Direktør for det kirurgiske Akademi, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 2. Grev Carl Emil Moltke, Kmh., R. 1810, 3. M. Knud Holtermann, Kfrd., Højesteretsassessor, R. 1810, 4. Otto Lütken, Kontreadmiral og Chef for Norges flydende Defension, R. 1812, 5. * Hans Vilh. Warnstedt, Overceremonimester.

Følgende Riddere af Danebrog bleve benaadede med Danebrogsmændenes Hæderstegn:

1. * Peter Fr. Wulff, Kapt. i Søetaten, 2. * Chr. Vilh. Lange, Kfrd., Deputeret i Finantskoll., R. $^{28}/_{1}$ 1809, 3. * Chr. Fr. Hansen, Overbygningsdirektør i Danmark og Direktør for Kunstakademiet, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 4. * Joh. Martin Schønheyder, Etatsraad, Kammeradvokat, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 5. Poul Sandholt, Prlieutn. i Søetaten, R. $^{28}/_{1}$ 1809, 6. * Fr.

[1]) Statstid. 1813 Nr. 9, Statskal.

Vilh. Henrik Mourier, Major af Artill., Forstander for Artill. Institutet, R. $^{28}/_{6}$ 1809, 7. Otto Fr. Rasch, Kaptlieutn. i Søetaten, R. $^{28}/_{6}$ 1809, 8. Fr. Chr. Dichmann[1]), Seklieutn. i Søetaten, 9. Fr. Chr. Risbrich, Kommandør i Søetaten, R. 1810, 10. Anders Sandø Ørsted, Assessor i Højesteret, R. 1810, 11. M. Johan Philip Rosenstand-Goiske, Kfrd., Direktør for Rigsbanken, R. 1811, 12. * Chr. Birch, Etatsraad, Deputeret i Finantskoll., R. 1812, 13. Christopher Lütken, Kaptlieutn. i Søetaten, R. 1812, 14. Joh. Carl Peter Prytz, R. 1812, 15. Chr. Fr. Kraft, R. 1812, Prlieutenanter i Søetaten.

Til Riddere af Danebrog udnævntes:

1. M. * Fr. Vilh. Falbe, Gen. Major og Deputeret i Gen. Kommissariatskoll., 2. Fr. Eyben, Kmh., overordentlig Gesandt ved det preussiske Hof, 3. M. Fr. Carl Bauditz, Gen. Major og Chef for 1. jydske Inf. Reg., 4. Knud Andreas Meyer, Gen. Major, Chef for det søndenfjeldske Dragon Reg., 5. Ole Borch de Schouboe, Stiftamtm. over Christiansands Stift, 6. Joh. Hinrich Bauer, Kfrd., Borgermester i Altona, 7. Mathias Feldmann, Kfrd., Vicekantsler i den holstenske Overret, 8. * Michael v. Essen, Kfrd., Deputeret i Rentekammeret, 9. * Søren Aagesen, Gen. Krigskommissær og Deputeret i Gen. Kommissariatskoll., 10. Joh. Kaspar Moritz, Kfrd., Vicekantsler i den slesv. Overret, 11. Hans Jakob Czernikow[2]), Oberst og Brigadekommandør i Ingeniørkorpset, 12. * Peder Kolderup Rosenvinge, Etatsraad, Postdirektør, 13. Hans Hagerup Falbe, Etatsraad, Justitiarius i Aggershus Stifts Overret, 14. Peter Mathiesen, Etatsraad og Overretsraad samt Landraad i Glückstadt, 15. * Nikolaj Kall, Etatsraad, Prof. ved Kjøbh. Universitet, 16. * Fr. Ludv. Bang, Etatsraad og Prof. ved Kjøbh. Universitet, 17. * Ernst Philip Kirstein, Etatsraad, Deputeret i Finantskoll., 18. Chr.

---

[1]) Dichmann var allerede som Søkadet for sin Tapperhed i den Fægtning, som ved Udbruddet af de spanske Troppers Forræderi fandt Sted i Beltet i August Maaned 1808 mellem de i Beltet stationerede danske Krigsskibe, Briggen »Fama« og Kutteren »Søormen«, og en fjendtlig Styrke, bestaaende af en Brig, to Bombeskibe og tre Kanonbaade, bleven udnævnt til Ridder af Danebrog fra 28. Juni 1809 at regne, dog med den Bestemmelse, at han ikke maatte anlægge Ordenen, før han var bleven forfremmet til Søofficer. Statstid. $^{11}/_{8}$ 1809 Nr. 82.

[2]) Personalhist. Tidsskr. III. S. 345—349.

Fischer, Gen. Krigskommissær samt Land- og Søkrigskommissær i 2. jydske Distrikt, 19. Detlev Vibe, Gen. Krigskommissær samt Krigskommissær for Sø- og Landetaten i Trondhjems Stift, 20. Joh. Henrik Selmer, Amtm. over Vejle Amt, 21. Chr. Sørensen, Biskop over Christiansands Stift, 22. Ole Hannibal Sommerfeldt, Amtm. over Christians Amt, 23. * Eilert Peter Tscherning[1]), Oberstlieutn. og Chef for det frederiksværkske Korps, 24. Hans Rustad, Oberstlieutn. à la suite i Armeen, 25. * Fr. Chr. Clausen, Oberstlieutenant og Provindsialkommissær ved Kjøbh. Arsenal, 26. Nikolaj Engelhardt, Overkrigskommissær og Landkrigskommissær i Aggershus Stift, 27. * Joh. Fr. Blix v. Oppen, 28. * Carl Ludv. Vilh. Rømer, Gen. Adjutant-Lieutenanter, 29. Grev Nikolaj Fr. Luckner, Kammerjunker, Legationssekretær ved det sachsiske Hof, 30. M. * Adolf Hartvig Henrik Bülow, Kammerjunker, Assessor i Finantskollegiet, 31. M. Niels Erik Behr, Justitsraad, fhv. Byfoged i Randers, 32. * Michael Joh. Chr. Herbst, Justitsraad, Kommitteret i Gen. Land-Økonomi- og Kommercekoll., 33. Nikolaj Chr. Lassen, Justitsraad, Toldinspektør i Bergen, 34. * Laurits Nikolaj Hvidt, Justitsraad og Børskommissær, 35. * Jonas Collin, Justitsraad, Assessor i Finantskoll., 36. Fr. Adler Pløyen, 37. M. * Chr. Fr. Sick, Legationsraader, Sekretærer i Departementet for de udenlandske Sager, 38. Christopher Carl Fr. Zepelin, Major ved sjæll. Skarpskytterkorps, 39. Benoni d'Aubert, Major i Ingeniørkorpset, 40. Chr. Høegh Guldberg, Major og Eskadronschef i jydske Regiment lette Dragoner, 41. Thomas Fasting, Kapt. i Søetaten, 42. * Ludv. Fr. Brock[2]), Overadjutant, 43. * Joh. Christopher Hoppe, 44. * Chr. Peter Flensborg, Kapitajner i Søetaten, 45. Fr. Chr. Otto Hegermann, Major i trondhjemske Inf. Reg., 46. Emilius Markus Georgius Løbner, Major og Kommandant paa Færøerne, 47. Stephen Tetens, Dr. phil., Stiftsprovst og Sognepræst til St. Knuds Menighed i Odense, 48. Chr. Joh. Lodberg Krarup, Amtsprovst og Sognepræst for Borris og Faster Menighed i Ribe Stift, 49. Sigioli, Agent i Genua, 50. M. Hermann Sorgenfrey, Gen. Konsul i Libau, 51. Fr. Chr. Foltmar, Kammerraad, Foged for Ide og Marker Fogderi i Smaalenenes Amt, 52. Peder Klow, Kapt., Vejmester i Stavanger Amt, 53. M. Samuel Vilh. Manthey,

---

[1]) Senere adjungeret Kommandant og Slotsforvalter paa Rosenborg.
[2]) Personalhist. Tidsskr. III. S. 386—388.

Kapt., Sorenskriver i Rakkestad Sorenskriveri, 54. Antonius Krieger, Kaptlieutn. i Søetaten, 55. Ernst David Recke, Ritmester i jydske Regiment lette Dragoner, 56. Joh. Martin Bruun, Kapt. i jydske Skarpskytterkorps, 57. Gabriel Grubbe Dietrichson, Kaptlieutn. i Søetaten, 58. * Søren Hansen Lykke, Kaptlieutn. i Søetaten og Undertøjmester, 59. * Erik Eskildsen, Havnekapitajn og Lodsoldermand, 60. Peter Valentin Rosenkilde, Borgerkapitajn i Stavanger, 61. Ferdinand Rørbye, Overkrigskommissær og Magasinforvalter i Drammen, 62. Joh. Jakob Paul Moldenhawer, Prof. extraord. ved Univ. i Kiel, 63. * Gottfred Becker, Prof. extraord. og Hofapotheker, 64. M. Joh. Fr. Øst, Prof., Overlærer ved Seminariet paa Brahetrolleborg, 65. I. G. Wollstein, Prof. og Doktor i Altona, 66. Klaus Pavels, Slotspræst i Christiania, 67. Bendt Bendtsen, Prof., Rektor ved Frederiksborg lærde Skole, 68. * Lorents Lorch, 69. Peter Nikolaj Skibsted, 70. Emanuel Blom, Prlieutenanter i Søetaten, 71. Louis le Normand de Bretteville, Stabskapt. i 3. jydske Inf. Reg., 72. With, Regimentskirurg i Østerrisør, 73. Homann, Dr. med. i Kragerø, 74. Hermann Schiørring, Prlieutn. i Artill. Korpset, 75. Chr. Tuxen Falbe, 76. Henrik Bendt Thomsen[1]), 77. Hartvig Kaspar Christie, 78. * Malthe Konrad Myhlenstedt, 79. Peder Chr. Pedersen, 80. Hans Carl Bodenhoff, 81. Gabriel Hesselberg, 82. Chr. Christopher Zahrtmann, Seklieutenanter i Søetaten, 83. Aug. Schmidt, Premier- og Tøjhuslieutn., 84. * Erik Eriksen Meland, Sekond- og Tøjhuslieutn., 85. Anders Olaus Falck, Maanedslieutn., D. M. 1812, 86. Fr. Arentz Krog, Provst og Sognepræst til Karmøen, Chef for 3. Division Kystværn i Stavanger Distrikt, 87. Jakob van der Lippe Parelius, Provst og Sognepræst for Meldalens Præstegjeld i Trondhjems Stift, 88. Frants Philip Hopstoch, Provst og Sognepræst for Totens Præstegjeld i Aggershus Stift, 89. Simon Kildal, Provst og Sognepræst for Trondenæs Præstegjeld i Finmarken, 90. Gerhardt Henrik Reiner, Provst og Sognepræst for Hellelands Præstegjeld i Christiansands Stift, 91. Fr. Schmidt, Provst og Sognepræst for Egers Præstegjeld i Aggershus Stift, 92. Joh. Georg Schmidt, Magister philosophiæ, Sognepræst til Schønberg i Provstiet Hagen, 93. Søren Georg Abel, Sogne-

---

[1]) Født $^{10}/_{8}$ 1790, død $^{11}/_{9}$ 1865, Broder til Oldgranskeren, Konferentsraad Chr. Jürgensen Thomsen. Gravmindet paa Assistentskirkegaard.

præst for Gjerrestad og Vegaardshejen i Christiansands Stift, 94. Jens Paludan-Müller, Sognepræst for Kjerteminde og Drigstrup Menigheder i Fyen, 95. Børge Henrik Knap, Sognepræst for Brahetrolleborg og Krarup Menigheder i Fyen, 96. M. Peter Evensen, Kjøbmand, Kystværns Divisionschef i Christiansands Stift, 97. Alexander Michler, Forvalter ved Fossum Blaafarveværk, 98. Jakob Lerche, Forvalter ved Vallø Saltværk, 99. H. I. Fasmer, fhv. Konsul i Bergen, 100. * Jens Jørgen Pihl, Konstruktør ved Søetaten, 101. Frants Bull, Kjøbmand i Tønsberg, 102. Just Wright, 103. Simon Wright, Kjøbmænd i Langesund, 104. Jens Lind, Grosserer i Kjøbh., 105. H. P. Kinch, Koffardikapt. i Kjøbh., 106. Chr. Gotfred Voelker[1]), Inspektør paa Kjøngs Fabrik.

Med Danebrogsmændenes Hæderstegn benaadedes[2]):

1. Fleischer, 2. Hans Jakob Wittenberg, 3. Konrad Parnemann, 4. Gustav Grüner, 5. Chr. Mortensen, 6. Polykarpus Andreas Henrik Feddersen, 7. Hans Søborg, 8. Bøye Malthe Hansen, Maanedslieutenanter i Søetaten, 9. * Hans Thaysen, fhv. Maanedslieutn. i Søetaten, 10. Henrik Petersen, Maanedslieutn. i Søetaten, 11. Bütje, Landfuldmægtig i Meldorff, 12. Peter Brodersen, Kystmilitsbefalingsmand paa Amrum, 13. * Sparrevogn, Uhrmager i Kjøbh., 14. Hans Mortensen, Borger og Kjøbmand i Eckernførde, 15. Michelsen, Overbrandmester i Christiania, 16. H. F. Weichler, Skibssekretær paa Fregatten »Najaden«[3]), 17. * Lars Olsen, Brygger i Kjøbh., 18. * Michael Olsen Gerner, Holmens Klejnsmedemester, 19. * Henrik Bolmer, Fabrikmester ved Tugthuset i Kjøbh., 20. * Erik Andersen, Underskibsbygmester ved Holmen, 21. Iver Christensen Nedre Lisnæs, Lensmand af Ringebo Præstegjeld i Gulbrandsdalen, 22. Bernt Einersen, Batterikommandør paa Borøen under Christiansands Stift, 23. Andreas Lysgaard, Proprietær til Svennes i Biri Præstegjeld under Toten, 24. Gunder Christophersen, Batterikommandør paa Borøen under Christian-

---

[1]) Død 1819 i sit 73. Aar. Statstid. 1819 Nr. 86.
[2]) I Statskal. 1883 findes af disse endnu anført: Nr. 41, 92 (?), 99, 100, 101, 107, 110, 114 og 139.
[3]) Uagtet hans udviste sjældne Mod og udmærkede Iver for den kgl. Tjeneste blev han dog strax efter udslettet paa Grund af, at det blev oplyst, at der 1811 var blevet afsagt en Politiretsdom over ham. Statstid. 1813 Nr. 12.

sands Stift, 25. Peter Larsen, Gaardmand i Gjested By, Jernved Sogn, Ribe Stift, 26. Aug. Priiss, Tømmermester og Patrouillebaadfører ved Frederiksorts Fæstning, 27. Peder Christensen, Ejer af Nymølle i Lemb Sogn ved Ringkjøbing, 28. Ole Bronns, Bøssemager ved det nordenfjeldske Inf. Reg., 29. Fr. Samuel Ebbert, Drejlsvæver i Ribe, 30. Joachim Hansen, Fører af en Kaperbaad fra Kjøbh., 31. Laurits Smith, Ejer af Rødding Gaard, Rødding Sogn, Ribe Stift, 32. Niels Larsen, Møller paa Helholm ved Aggersø, 33. Iver Nielsen, Sognefoged af Øster Snede Sogn under Vejle Amt, 34. Niels Lynge, Underbefalingsmand ved Kystmilitsen i Stevns, 35. Skafte, Degn og Skolelærer i Kongsted i Sjællands Stift, 36. Ole Nielsen, Underbefalingsmand ved Kystmilitsen i Stevns, 37. A. Jørgensen, Skolelærer i Kullerup i Fyens Stift, 38. Fr. Winding, Stabsvaldhornist af jydske Skarpskytterkorps, 39. H. C. Nielsen, Skolelærer i Kjerteminde, 40. Peder Pedersen Heden, Underoff. af 3. jydske Inf. Reg., 41. Hans Larsen, Skipper af Trondhjem, 42. Peder Jensen Broust, Jæger af 3. jydske Inf. Reg., 43. Erik Larsen, Regimentssmed i Bergen, 44. Christen Christensen Binderup, Kommandersergent af 2. jydske Inf. Reg., 45. Niels Larsen, Smed i Bergen, 46. Anders Nielsen Kragelund, Vaabenmester af 2. jydske Inf. Reg., 47. Mikkel Halsteensen, Husmand af Kintzervig Præstegjeld i Søndre Bergenhus Amt, 48. Jakob Thomsen Romsing, Jæger af 2. jydske Inf. Reg., 49. Aad Knudsen, Bondemand af Gaarden Gjelle i Vosse Præstegjeld og Fogderi, 50. Jens Christensen Hougaard, Jæger af 2. jydske Inf. Reg., 51. Thomassen, Kirkesanger og Skolelærer paa Toten, 52. Søren Sørensen Grove, Jæger af 2. jydske Inf. Reg., 53. Strøm, Kirkesanger og Skolelærer paa Eger i Kongsberg Provsti, 54. Hans Peter Jensen Brakker, Kommandersergent af jydske Skarpskytterkorps, 55. Halvorsen, Kirkesanger og Skolelærer i Vangs Præstegjeld paa Hedemarken, 56. Poul Sørensen Haxholdt, Kommandersergent af jydske Skarpskytterkorps, 57. Ole Jensen Vang, Bondemand af Totens Præstegjeld og Fogderi, 58. Niels Jørgen Frøllund, Underoff. af jydske Skarpskytterkorps, 59. Knud Trosdahl, Lensmand i Vaage Præstegjeld, Gulbrandsdalens Fogderi, 60. Mathias Jørgensen Værmark, Underoff. af jydske Skarpskytterkorps, 61. Jeppe Pedersen Smed, Fæstebonde af Hostrup By, Øsse Sogn, Ribe Amt, 62. Christen Salomonsen Pugaard, Underoff. af jydske Skarpskytterkorps, 63. Carstens, Marschhauptmand i Wilstermarsch, Steinburg Amt, 64. Søren Petersen

Eskelund, Underoff. af jydske Skarpskytterkorps, 65. Hans Nielsen, Gaardmand i Kvislemark, Sorø Amt, 66. Mads Nielsen Ørvad, Underoff. af jydske Skarpskytterkorps, 67. Ole Qvam, Handelsmand og Kirkeværge paa Baklandet ved Trondhjem, 68. Andreas Jørgensen Værmark, Underoff. af jydske Skarpskytterkorps, 69. Ingebrith Brurok, Klokker i Selbo, Trondhjems Stift, 70. Hans Hansen Gram, Underoff. af jydske Skarpskytterkorps, 71. Poul Forseth, Lensmand i Klæbo, Trondhjems Stift, 72. Søren Hansen Gamst, Underoff. af jydske Skarpskytterkorps, 73. Jochim Stuhr, Bondefoged i Brodersdorff i Provstiet Hagen, 74. Peder Jensen Hjarup, Skarpskytte af jydske Skarpskytterkorps, 75. Thomas Hansen, Skolelærer i Tønder, 76. Christopher Olsen, Gaardmand af Bondebyen Lund, Stevns Herred, Præstø Amt, 77. Jens Bøysen, forhen Skipper paa Sylt, 78. Peder Jensen, Gaardmand af ovennævnte Bondeby Lund, 79. Dohse, Hufner i Schønhorst, Bordesholms Amt, 80. Lars Jeppesen, Gaardmand af Bondebyen Lund, 81. Bærentsen, Organist i Schønberg i Provstiet Hagen, 82. Anders Pedersen, Gaardmand af Bondebyen Lund, 83. Nikolaj Petersen, Selvejergaardmand i Vejrum, Randers Amt, 84. Martin Martinius, Matros, 85. Søren Wang, Bagermester i Christiania, 86. Johan Jørgen Jøns, Underjæger af slesvigske Jægerkorps, 87. Peder Nielsen, Gaardmand af Starre By, Præstø Amt, 88. Fr. Sommerfeldt, Underkanonérsmath af 3. Division, 89. Joh. Christian, Underkanonérsmath af 2. Division, 90. Hans Krøyer, Baadsmand og Regnskabsfører af 4. Division, 91. Poul Anthoni Møller, Styrmand af Sjællands Distrikt, 92. Chr. Thomsen, Kvartermester af Christiansands Distrikt, 93. Peder Christensen, Matros af Bragnæs Distrikt, 94. Kornelius Chartoug, Baadsmandsmath af Sjællands Distrikt, 95. Jens Truelsen, Underkanonérsmath af 4. Division, 96. Johan Larsen, Underkanonérsmath af 3. Division, 97. Peter Jørgensen, 98. Niels Pedersen Wildberg, Matroser af sjællandske Distrikt, 99. Tønnes Torkildsen, Matros af Bergens Distrikt, 100. Sivert Jørgensen, Matros af Stavanger Distrikt, 101. Elias Pedersen Kolderup, Matros af Trondhjems Distrikt, 102. Søren Pedersen, Overtømmermand af 2. Klasse, 103. Jakob Nielsen, Skibsmand af Sjællands Distrikt, 104. Christen Schytte, Overstyrmand af Sjællands Distrikt, 105. Chr. Pedersen Bruun, Baadsmandsmath af 1. Division, 106. Chr. Hansen, Artill. Regnskabsfører af 2. Division, 107. Sivert Tønnesen, Matros af Christiansands Distrikt, Stavanger By, 108. Klaus

Hansen, Underoff. og Artill. Regnskabsfører af slesvigske Distrikt, 109. Jens Eriksen, Overtømmermand af 2. Klasse, 110. Rasmus Halvorsen, Baadsmand af Bragnæs Distrikt, 111. Peder Mørk, Kvartermester af Fyens Distrikt, 112. Karsten Simonsen Dahl, Baadsmand af Frederikshalds Distrikt, 113. Hans Peder Lund, Underkanonérsmath af Øster Jyllands Distrikt, 114. Magnus Nielsen Holm, Baadsmand af Bragnæs Distrikt, 115. Peder Wittrup, Underoff. af 3. jydske Inf. Reg., 116. Anders Sørensen Haastrup, Korporal af jydske Skarpskytterkorps, 117. Poul Pedersen Fritzø, 118. Ole Pedersen Tidslund, 119. Lorents Resener, samtlige Skarpskytter af jydske Skarpskytterkorps, 120. Daniel Aye, Vicekorporal af Livregimentet Ryttere, 121. Otto Pedersen, Bombardér, 122. Marx Bøye, 123. Christen Jensen, 124. Niels Christensen, Konstabler, 125. Erik Carstensen, Feltkudsk, 126. Peder Sullestad, 127. Peder Schiøllersen, Sergenter af norske Artill. Brigade, 128. Peder Nielsen Knudstrup, Gaardmand af Lerbæk By under Grevskabet Frijsenborg, 129. Johan Fr. Bøller, 130. Reiner Meggers, 131. Peter Rathmann, Jægre af slesv. Jægerkorps, 132. Ole Olsen Næsset, 133. Jørgen Kielsen Lexaag, 134. Niels Nielsen Waterhus, Soldater af 1. trondhjemske Inf. Reg., 135. Ole Iversen Wigen, Soldat af 2. trondhjemske Inf. Reg., 136. * Joh. Krebs, Halvmaaneblæser af Livgarden til Fods, 137. * Joh. Gottlieb Becker, 138. * Gotfred Hensemann, Korporaler ved Kjøbh. Inf. Reg., 139. * Fr. Küster, Musketer af samme Reg.

Talen[1]), der ved dette Ordenskapitul holdtes af den berømte Læge, Konferentsraad, Dr. med. Heinrich Callisen, lyder saaledes:

Stormægtigste, Allernaadigste Arveherre og Konge!

Naar en Olding, nær ved Enden af sin Bane, nedbøiet af Alder, Arbeide og svækket Helbred, fremstaaer for sin Konge, omgivet af Statens ypperste og meest udmærkede Mænd af alle Stænder, for offentlig, i Ordenens høitidelige

---

[1]) Tale, holden i Ordens-Kapitulet den 28de Januari 1813. Af Heinrich Callisen, Konferentsraad og Commandeur af Dannebrogen m. v. For nogle af hans Venner. Werlauff S. 38.

Forsamling, at tolke de almindelige Følelser af underdanig Hengivenhed for Kongen, som brænde høit i hver Barm, af den varmeste Fædrelands-Kiærlighed, som opfylder hvert Bryst; af de ivrigste Forsæt hos enhver nærværende at bidrage, hver i den Stand og i den Stilling hvori Forsynets og Kongens Villie have sat ham, til Fædrelandets Gavn og almindelig Nytte — naar slige vigtige Emner skal fremføres af en Mand, hvis hele Levetid, hvis lange Bane, alene har været opoffret til Lægevidenskabens byrdefulde Sysler, til at formindske de Elendigheder, hvorunder Menneskeslægten sukker i Sygdoms Tilfælde, og som saa ofte hos den ømtfølende Læge efterlader den bittreste Kummer, naar hans ivrigste Bestræbelser ikke altid blive, eller kunne blive kronede med Hæld — saa er det alene Deres Majestæts Befaling, som kan give ham Mod til, at fremstaae for Deres Majestæts Trone, med Tillid til Deres Overbærelse, om Oldingens svækkede Evner ikke maatte ligne hans gode Villie og hans varme Følelser for Konge og Fædreland.

Det er D. M. allernaadigste Villie og Befaling, at paa den Dag, da Forsynet skiænkede Staten sin elskede Frederik, skulde i Ordenens høitidelige Forsamling tolkes den Hæder og den Nytte, som ved Dannebrog-Ordenen er fremvirket i de danske Stater.

Disse vigtige Gienstande, som frembyde saa megen Stof til gavnrige Betragtninger, kunde efter deres Natur kun begynde med Dannebrog-Ordenens store Stifter Waldemar, som i Aaret 1219 stiftede — med femte Christian, som i Aaret 1671 fornyede — og med siette Frederik, som i Aaret 1808 udvidede denne hæderlige Orden. Adskillige Gange gienlød allerede paa dette ærværdige Sted Oldtidens store Waldemars Minde, som ikke alene stor i Krig udvidede Rigets Grændser og giorde det danske Navn frygtet af Danmarks Fiender; men ogsaa ligesaa stor under Fredens Sysler, ved vise og velgiørende Love fremvirkede Orden og Sikkerhed, fremmede Undersaatternes Lykke og Velstand og byggede en varig Grund til Fædrelandets Hæld og Ære. Adskillige Gange gienlød i denne værdige Forsamling femte Christians — denne Dannebrog-Ordenens Fornyeres — taknemmelige Erindring, som stor i Krig end større i Fred haandhævede Retfærdighed i Landet, og hvis Viisdom anordnede Love, som Europa endnu beundrer og som fra Slægt til Slægt have udbredt Velsignelse endog over Fædrelandets fiærneste Egne.

Følelse for sand Ære er en Naturdrift, som Skaberen har nedlagt hos ethvert godt dannet og oplyst Menneske. Denne Æresfølelse har til alle Tider været en riig Kilde til gode, ædle og store Handlinger, og det var D. M. vise Hensigt at opvække denne velgiørende Følelse hos alle Deres Undersaatter. Det var forbeholdet D. M., at sætte Kronen paa Dannebrog-Ordenens, dette Oldtidens ærværdige Mindesmærkes, Indretning. Det var forbeholdt Deres Viisdom at giøre dette Ærestegn saa almindeligen velgiørende, som det nu findes; at det ei skulde være Rang, Fødsel, Rigdom og Embedsstilling, som alene skulde give Adgang hertil; men at ingen Art af Fortieneste, af udmærket Duelighed, af Borgerværd skulde være udelukket derfra, at den kiække og oplyste Kriger til Lands og til Vands, at den dybsindige Videnskabsmand, den sindrige Kunstner, det fremspirende eller udviklede Genie, fortrinlige Opfindelser i det hele Omfang af nyttige Kundskaber, at endog de beskedne skiulte Fortienester, selv enkelte store, ædle, gode Handlinger skulde kiendes og belønnes. D. M. øvede Øie udfinder udmærkede Fortienester hos Deres Undersaatter, endog i Rigets fiærneste Egne, og paaskiønner deres Værd. Mange af dem ere ved D. M. Naade belønnede ved at optages i Ordenens Skiød. Disses Daad og almeennyttige Handlinger skulle ei være tabte for Nutiden og Efterslægten. Selv de af vore Ordensbrødres Fortienester for det Offentlige, som Døden bortrev af vores Midte, skulde blive i Ordenens høitidelige Forsamlinger tilbagekaldte i taknemmelig Erindring, og Ordenens Aarbøger vil kunde frembyde for Efterslægten historiske Oplysninger, som ellers vilde have været skiulte i evig Forglemmelse. Endog fra denne Synspunkt har D. M. ved Ordenens Udvidelse til alle Arter af Fortienester, i alle Stillinger i Livet, sikkret Dem vores og Efterslægtens underdanigste Taknemmelighed og inderligste Hengivenhed. D. M. har derved knyttet et evigt Baand, som endnu fastere forbinder Regenten med Undersaatterne — Deres troe og hengivne Børn til deres elskede Fader.

Fra dette Sted gienlød i de sidst henrundne Aar for D. M. Trone den store Waldemars vældige Krigsbedrivter, og femte Christians fredelige Sysler, som begge kraftigen bidroge til Danmarks Hæder og Anseelse og til Deres Undersaatters Hæld og Lykke. Hvem af os alle, som nu ere forsamlede for D. M. Trone, paatrænger sig ikke mægtig den Tanke, hvormeget vi skylde Dannebrog-Ordenens

tredie Skaber, Frederik den Siette, hvad han var for os hidtil, hvad han er os nu, og hvad vi haabe han under Forsynets Bestyrelse vil være os i Fremtiden. Efterslægten vil værdigen omhandle disse Gienstande. Den vil sætte siette Frederik ved Siden af Waldemar og Christian, og Danmarks Aarbøger ville da vidne om at de alle kraftigen værnede om deres Staters Sikkerhed og Selvstændighed, at de endog under Krigens uafværgelige Besværligheder anvendte alt for at giøre deres Undersaatter lykkelige.

Jeg kiender for vel mine svage Evner til at jeg turde vove at udvikle disse Sandheder, som for enhver Fædrelandets Ven ere ligesaa indlysende som frydende. Jeg beder kun allerunderdanigst om Tilladelse, at maatte tilføie nogle enkelte Anmærkninger, som de indskrænkede Øieblikke. D. M. vil værdige at skiænke mig Deres Opmærksomhed, ville tillade. De fremkomme af mit Hiertes Fylde, og ingen Smiger skal nærme sig D. M. Trone, og vanære Oldingens Tale.

Det var Forsynets Villie at D. M. skulde modtage Regieringens tunge Byrde i et Tidsrum, da næsten alle Folkeslægter i Europa vare i en rystet Tilstand, og manges politiske Tilværelse var tvivlsom. I et Tidsrum, hvortil Verdens Aarbøger neppe kan frembyde et Lignende. Tak være det høieste Væsen! Tak være D. M. Viisdom! Danmark er endnu det mindst ulykkelige Land i Europa, i Sammenligning med andre Stater. Danmarks Saar ville, under D. M. Bestyrelse, hastigen læges, naar det maatte behage Forsynet igien at skiænke os Fredens uskatteerlige Velsignelser.

D. M. anstrængede Arbeidsomhed og uafbrudte Virksomhed giver et lysende Mønster for alle de ædle Mænd, der omgive Deres Trone, som for enhver af Deres Undersaatter. Kongen arbeider om Dagen under de stærkeste Anstrængelser, nyder kun sparsomt og afbrudt den Roe, som den menneskelige Natur saa nødvendigen kræver, for at see med egne Øine, og at virke efter eget Overlæg. Han vaager naar Borgeren, efter at have fuldbragt Dagens Arbeide, kan overlade sig til en roelig velgiørende Hvile. og tillidsfuld kan hver af D. M. Undersaatter overlade sin og Fædrelandets Skiæbne til Regentens faderlige Omsorg.

Hvor er den Regent, som i en saa lang Række af Aar dagligen tillader enhver af sine Undersaatter, som maatte have noget at andrage for ham, Adgang til sin høie

Person, undtagen vores Konge. Blid og taalmodigen hører han den Høies som den Ringes Anliggender, naar disse endog maatte være ugrundede og ubillige; hielper hvor og naar han kan, opmuntrer hvor han ikke kan hielpe, undersøger det som kunde synes tvivlsomt, og ingen forlader ham uden at være giennemtrængt af den dybeste Ærbødighed, underdanigste Hengivenhed og ømmeste Kiærlighed.

Det er en stor, en ædel, en henrivende Gienstand for Menneskevennen, at see en Monark, forsynet med uindskrænket Myndighed, som ikke fornægter Menneskets blide, ædle Følelser, som røres ved andres Ulykker, og som deeltager i deres Lykke. Det var min tunge Lod, allernaadigste Konge, med den inderligste Følelse, at see D. M. dybe Kummer, naar offentlige Ulykker svævede over vore Hoveder, naar huuslige Sorger hvilte tungt paa Kongens, paa Faderens, paa Ægtefællens dybt saarede Hierte; naar enkeltes uforskyldte Ulykker fremlokkede Medlidenheds Taarer af Deres Øie! o! en Regent som ømt føler for og med sine Undersaatter, kan ikke andet end være god, og ædel, og elsket af sit Folk.

D. M. øvede Blik har, i de mange Aar De allerede som Kronprinds deeltog i Statens Bestyrelse, været henvendt til alle Grene af Statsforfatningen, ikke alene til den Deel som indbefatter Statens Sikkerhed, Forsvar og Selvstændighed, men ogsaa til dem, som endnu mere umiddelbar virke paa national Kraft, Styrke, Velstand og Lykke. Naar vi overskue Deres Daad finde vi ingen Gienstand som jo har tildraget sig Deres Opmærksomhed.

D. M. vise Anordninger har, med Hensyn til de offentlige Folkeskolers Forbedring sørget, saavel for Ungdommens intellektuelle som physiske og moralske Dannelse. Tidlig skulle religiøse Følelser opvækkes hos den; dens physiske Kræfter styrkes ved at vænnes til det Elements Indvirkning hvori de skulle leve, ved gymnastiske Øvelser og den velgiørende Svømmekunst; tidligen skulde de vænnes til nyttige Arbeiders Velsignelse, og Vanens Herredømme skulde endog fraholde dem fra Lediggang og Ladhed, som saa ofte leder til Fattigdom og Forbrydelser.

Hvor meget har D. M. ikke virket for Ungdommens lærde Opdragelse, ved den mere hensigtsmæssige Indretning af de lærde Skoler? og for Videnskaberne ved den af Dem anordnede Studieplan? hvor meget til Embedsmændenes Dannelse til duelige Statens Tienere ved nøiagtige Prøvel-

ser? hvor meget kan endelig Videnskaberne i Fædrelandet vente sig deraf, at D. M. har opfyldt vore norske Brødres saa ofte og inderligen yttrede Ønske, og befalet det norske Universitets Oprettelse?

Kraftigen har De allernaadigste Konge ogsaa virket til Lægevidenskabens Flor i de danske Stater. De har hævet Chirurgien — denne Medicinens ældre Søster — til den Værdighed og Anseelse, den i saa høi en Grad fortiener. Det chirurgiske Academie ærer i Dem sin høie Stifter og Beskytter. De ved Academiet Studerende skylde alene D. M. Naade, deres hele videnskabelige Dannelse, da intet Sted findes i Europa, hvor den hele og nøiagtige Underviisning i de fleste Dele af Lægevidenskaben ikke er forbundet med den mindste Bekostning for dem. Duelige Læreres Tal er forøget — Prøvelser nøiagtigen ordnede. Læger ere ansatte i Districter og Stæder, endog i Rigets fiærneste Egne. Smitsomme Sygdommes Indførsel fra Søe- og Landsiden er ved velgiørende Anordninger forebygget. Vaccinationens faste, stadige og sikkre Gang, giør at den skrækkelige Koppesmitte ikke mere vil være at befrygte, hvorved forhen mange tusinde aarligen bleve bortrevne, og at Danmark vil være den første Stat i Verden, hvori Kopperne kunne ventes aldeles udryddede.

D. M. faderlige Omsorg har ogsaa viist sig i mange Grene af Lovgivningen, for at værne om Deres Undersaatters Sikkerhed, Eiendom og borgerlige Friehed, iblandt hvilke jeg alene nævner Indretningen af Forligelses-Væsenet overalt i Rigerne, og Anordningen om Rettens hurtige Pleie.

Jordbrugen er upaatvivlelig iblandt alle Stænder den som meest bidrager til Folkeformerelsen, og er en Hovedkilde til national Styrke og Sikkerhed, Velstand og Lykke. Alle andre Stænder maae staae tilbage for Landmanden. Det er ikke Stædernes forøgede Folkemængde, men det ere Landboerne, som udgiøre den virkelig producerende Classe, og som, naar Staten sikkrer deres borgerlige Rettigheder, tilbyde Fædrelandet ei alene kiække Forsvarere, men ogsaa den talrigste og stærkeste Afkom. D. M. landsfaderlige Omsorg har givet Bondestanden en nye Tilværelse, frie Borgeres Rettigheder. Lovbuddet om Bondefrieheden og Stavnsbaandets Ophævelse, Jordenes Udskiftning, Bøndernes sikrede Eiendomsret mod vilkaarlig Undertrykkelse, Fælledskabets Ophævelse, Fredning af Eiendomme m. m., ere saa mange Æres-Minder, som sikkre D. M., Nutidens

og Efterslægtens Taknemmelighed. Disse vise Anordninger have allerede, uagtet Tidernes nærværende ublide Gang, bidraget meget til forøget Velstand og Lykke, til forbedret Cultur, til Ægteskabernes Formerelse og Folkemængdens betydelige Forøgelse.

Hvor store ere ikke de Opoffrelser som D. M. yder til vore norske Brødre for at afværge Hungersnød, som Misvæxt og Krig har paaført dem? hvor ivrige Deres Bestræbelser at afhielpe Mangel af Livets Nødvendigheder for dem af Deres Undersaatter, for hvilke de nærværende høie Priser maatte være uoverkommelige?

Meget mere kunde jeg nævne naar jeg ikke frygtede at overskride Tidens mig tilladte snævre Grændser. Ja allernaadigste Konge! Deres hele Liv er opoffret til Deres tunge og byrdefulde Regentpligter! Deres vidt omskuende Aand opdager mange Gienstande, som Statens Sikkerhed, Selvstændighed og Hæder kræver, og som ere skiulte for os. Selv da, naar Fædrelandets Vel fordrer, at D. M., skiøndt vist ugiærne, maae fordre betydelige Offere af Deres Undersaatter, see vi i Dem vores elskede Konge — vores ømme Fader.

Paa denne høitidelige Dag, da Forsynet skiænkede Dem Livet og os vores elskede siette Frederik! paa denne høitidelige Dag, da Ordenens Medlemmer ere forsamlede om sin høie Ordensherres Trone! ville D. M. paa nye modtage vore Hierters Hylding og Fornyelsen af vore høitidelige Løvter. Gud og Fædrelandet er D. M. Symbol, og Gud og Kongen ere de betydningsfulde Ord som indeholde Summen af alle vore Pligter, og som vi bære paa Brystet, nær ved vore Hierter. Om nogen iblandt os nogensinde skulde blive lunken i Opfyldelsen af de Pligter, som Religionen, denne blide Ledsagerinde i Livets glade og kummerfulde Dage, byder, — saa ville vi see paa det Tegn som D. M. Naade har skiænket os — og det vil minde os om vore Forpligtelser! — Naar nogen iblandt os nogensinde skulde fristes til at finde de Pligter, som hans Kald og Embedsstilling kræver, trættende, besværlige og byrdefulde — saa ville vi skue paa det lysende Exempel, som Kongen frembyder os, og dette vil give os Kraft og Mod til, med Iver og Anstrængelse at anvende vore Evner til Kongens og Fædrelandets Tieneste, det vil opflamme os til gode og ædle Handlinger, og til sand Fædrelandskiærlighed! Og naar da eengang efter Naturens evige og uforanderlige Love, den Tidspunkt kommer, at vi alle uden Undtagelse skulle forlade Verden, og samles til vore For-

fædre, maatte da den glade Bevidsthed følge enhver af os i Evigheden, følge os for Skaberens Trone — vi have været troe mod Gud, troe mod Kongen og Fædrelandet!!!

Efter Ordensfesten afholdtes det sædvanlige Middagstaffel paa Amalienborg; i Kongens Taffel, der var paa 40 Couverts, deltoge Elefantridderne og Storkorsene af Danebrog, medens Kommandørerne og Ridderne af Danebrog spiste ved fire Galataffeler paa 350 Couverts. Om Aftenen var der Cour og Apartement og derefter det kongelige Bunteradstaffel paa 52 Couverts og Marskalstaffel paa 90 Couverts.[1])

I Friess' Tid vedblev man at benytte Rosenborg til Afholdelsen af Højesterets aarlige Aabningshøjtidelighed[2]) den første Torsdag i Marts indtil 1829, hvorefter denne Ceremoni fra 1830 af foregik paa Christiansborg, og i Aaret 1824 blev Slottet desuden benyttet ved Rettens almindelige Møder, medens dens Lokale i Prindsens Palais blev underkastet en Reparation[3]). Trækningen af Obligationer foregik endnu i Aaret 1814 i Rosen[4]), men synes derefter at være ophørt, hvorimod Klasselotteriets Trækninger fortsattes der endnu i adskillige Aar. Ved Trækningen af det 64. Lotteries 1. Afdelings 5. Klasse i September 1817 blev et Bedrageri, som en af Lotteriets Embedsmænd, Fuldmægtig, Krigsraad Fr. Chr. Gleiss havde udøvet lige fra 1813 af, afsløret, idet

[1]) Statstid. 1813 Nr. 12.
[2]) I Klæstrups Samling af Billeder fra det forsvundne Kjøbenhavn 2. Række findes en Fremstilling af Heroldernes Proklamation om Højesterets Aabning (XI), af Kongens Kjørsel til Højesteret (XVI) og af selve Højtideligheden paa Rosenborg (VIII).
[3]) II. S. 123—124.
[4]) Statstid. 1814 Nr. 9.

en norsk Skipper pludselig raabte: »Holdt! han har Gevinsten i Kjoleærmet.« Gleiss blev nu arresteret, Trækningen standset og en Omtrækning beordret. Ved Landsover- samt Hof- og Stadsrettens Dom af 13. Maj 1818 blev Gleiss fradømt Embedet og straffet med fem Aars Fæstningsarbejde samt idømt en Erstatning til Lotterikassen af 127,490 Rdlr. Navneværdi med 5 % Renter fra den 28. Februar 1818, indtil Betaling skete, hvorhos de af ham ulovlig tilvendte Beløb 178,902 Rdlr. 73 Sk. Navneværdi og 168,558 Rdlr. Sølvmønt konfiskeredes til Fordel for Kjøbenhavns Fattigvæsens Hovedkasse[1]). — Ved Trækningen af det 67. Lotteries

---

[1]) Statstid. 1817 Nr. 95, 96, Davidsen, Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn, II. S. 208—212. I Nyeste Skild. af Kjøbh. 1818 Nr. 51 hedder det:

Den 13. Maj d. A. blev ved den kgl. Landsoverret samt Hof- og Stadsret i Kjøbenhavn afsagt Dom i Sagen Prokurator Sporon som Aktor kontra Arrestanten Krigsraad F. C. Gleiss etc. Af de flere under denne Sag Tiltalte aktioneredes Gleiss fornemligen for at have misbrugt sin Stilling som Fuldmægtig ved Klasselotteriets Inspektionskontor til under de ham i Anledning af bemeldte Lotteries Trækninger overdragne Forretninger at tilvende sig Gevinster af et meget betydeligt Beløb. Hvad dette delictum angaaer, da maa det i Følge hans under Sagen afgivne Forklaring antages, at de med sammes Udførelse forbundne Omstændigheder have været følgende. Allerede længere tilbage i Tiden havde det været overladt til Gleiss forinden Klasselotteriets Trækninger at besørge de til Lodsedlerne svarende, med Numere betegnede Sedler til Lotteriets Numermaskiner sammenlagte og indpakkede som og under selve Trækningerne, ved hvilke det i den ham meddelte Instruktion paalagdes ham i fornødent Fald at assistere og føre Hovedbøgerne, istedetfor denne sidste Forretning, der var overdragen en af de tilstedeværende Kollektører, at iværksætte den saakaldte Udragning i Gevinst- og Numermaskinerne, hvilken, efter hvad under Sagen er oplyst, har bestaaet deri, at man fra Tid til anden har med et dertil indrettet Jernredskab fremraget nogle af de i Maskinerne værende

4. Klasse i September 1820 indtraf det Tilfælde, at Nr. 80 blev udtrukket baade første og anden Dag, idet det ved en Fejltagelse var blevet lagt i Lykkehjulet igjen,

---

Sedler henimod den Luge, hvorigjennem Udtrækningen var bestemt at skulle ske, for paa denne Maade at forebygge, at ikke Opfostringshusets Drenge, der, efter den ved Lotteriet brugelige Indretning, udtrække Sedlerne af begge Maskiner, skulde ved at føre Armen ind i Maskinerne kunne udrive en eller flere Sedler. Under Udførelsen af den ham overdragne Indpakning af de til Numermaskinerne henhørende Sedler har han tilbageholdt flere af disse, og derpaa hos forskjellige Kollektører anskaffet sig Lotterisedler, lydende paa samme Numere som de tilbageholdte Sedler, hvorefter han under Lotteriets Trækninger, naar han ved Udragningen i Gevinstmaskinen bemærkede, at der iblandt de fremragede Sedler var nogen eller nogle, som lød paa Gevinster, hvilke i Almindelighed skulle have været til at adskille fra Friloddene saavel ved Papirets mere end almindelige Form, som og ved de stærkere Træk, hvormed Tallene paa samme vare skrevne, der foraarsagede, at Skriften slog igjennem, dels ogsaa, hvad i Særdeleshed Sedler lydende paa de største Gevinster angik, ofte vare kjendelige fra de øvrige ved en paa samme af Gleiss selv, under deres Nedlægning i Gevinstmaskinen, der jevnlig foranstaltedes af ham, anbragt Bøjning, har, medens han med den højre Haand iværksatte Udragningen i Numermaskinen, med den venstre Haand henkastet et Antal af de forud tilbageholdte Sedler iblandt de fremragede og saaledes, saa ofte den af ham bemærkede Gevinstseddel ved Udtrækningen udkom af Gevinstmaskinen, og derhos paa samme Tid en af de henkastede Numersedler uddroges af Numermaskinen, kom i Besiddelse af den Sum, hvorpaa Gevinstsedlen lød. Den ovennævnte Fremgangsmaade har Gleiss, efter sin Forklaring, først begyndt at øve ved det 60. Lotteries Trækning i Aaret 1813 og derefter uafbrudt vedblevet, indtil han under Begyndelsen af det 64. Lotteries 1. Afdelings 5. Klasse, efter at have bragt i Erfaring, at man havde fattet Mistanke til ham, den 5. September f. A. indkastede samtlige til den nysnævnte Afdeling hørende af ham hidtil tilbageholdte Sedler i Numermaskinen og faa Dage derefter blev stillet for Forhør, hvorunder han, efter adskillige foregaaende Benægtelser, omsider tilstod Faktum at være forøvet som foranført. — Afdøde Slotsforvalter, Kammerraad Læssøe ejede et paa Porcelæn malet satirisk Billede med Hentydning til Gleiss' Sag.

efter at være blevet udtrukket; skjøndt nogle af de Tilstedeværende protesterede mod Trækningens Fortsættelse, blev den dog ikke afbrudt, men der blev nedsat en Kommission, bestaaende af Etatsraad, Deputeret i det danske Kancelli Ørsted og Etatsraad, Borgermester Schæffer for at undersøge Sagen[1]). I Slutningen af Friess' Tid lykkedes det at faa Lotteriet fortrængt fra Rosenborg, hvor det sidste Gang blev trukket i November 1833[2]).

---

[1]) Statstid. 1820 Nr. 79, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1820 Nr. 80, 82.

[2]) II. S. 122. Endnu i Aaret 1836 blev Rosen afbenyttet til Afholdelse af Auktioner over ubrugelige Inventariegjenstande. Marskall. Korresp. Prot. 1836—1837 S. 433—434, 501—502.

En medvirkende Aarsag til Lotteriets Fjernelse fra Rosenborg kan maaske søges i en af autoriseret Institutlærer I. Schjern i Aaret 1833 udgiven Pjece: »Min Mening om det 86de Kongelige Kjøbenhavnske Classe-Lottorie, saaledes fremsat som enhver fri Mand i Dannerstaten frit tør udtale sig«, hvor det S. 7—8 hedder:

Localet burde være rummeligere. I Sandhed for et Institut hvis Interessentere ere deelagtige i en saa betydelig Capital som over 6 Tønder Guld, dem Lykkens Gudinde efter sine Luner igjen skal udveie, synes Localet alt for indskrænket. Jeg for min Deel, maae tilstaae, at førend jeg personlig kom tilstede og læste: »Trækningen af det Kongelige Classe-Lottorie foretages offentlig paa Rosenborg Slot« forestillede jeg mig Localet som en overordentlig stor og rummelig Sal, hvor der var gjort den Foranstaltning at i det mindste et Par Tusinde Tilskuere alle tydelig kunne see hvorledes Trækningen blev foretaget. Jeg forestillede mig Tilskuerpladsens Indretning omtrentlig som et Parterre, eller ogsaa at de som trak Nummere maatte staae paa en saadan Forhøining at Enhver kunde see dem. — Forsalen hvor det 86de Kongelige Classe-Lottorie sidst blev trukket, kan, hvad Tilskuerpladsen angaaer, neppe rumme nogle faae Hundrede, og det er kun de to første Rækker, som staae nærmest Skranken, der kunne see hvorledes Trækningen foregaaer. Disse ere nu gjerne unge Mennesker, smale og smidige Personer, som ere istand til at trænge sig frem; Alle de andre staae som i Blinde og som

Efter at have set, hvad der i denne Periode foregik paa selve Slottet, ville vi nu kaste et Blik paa Haven og Exercerpladsen. Konditor Firmenich, der, som ovenfor berørt, allerede i Aaret 1810 havde faaet Tilladelse til at sælge Forfriskninger i Herkulespavillonen, fik endvidere i Aaret 1815 Tilladelse til at opføre en »elegant« Koncert i Rosenborg Slotshave samt til at illuminere Gangene, Herkuleslogen og et Portal ved Exercerhuset; han maatte tage en passende Betaling herfor af Publikum, men maatte selv drage Omsorg for at erholde den fornødne Vagt af Militær udenfor og Politi inde i Haven for at forebygge Uorden[1]). Festen fandt Sted Torsdagen den 21. September; Hovedindgangsalleen lige til Rosenborg Slotsbro og hele Kavalergangen var oplyst med smaa Lamper, Hovedindgangen i Kronprindsessegade og Herkulestemplet vare smagfuldt oplyste med kulørte Glaslamper. Ved Enden af Kavalergangen var der anbragt et Slags Transparent og ved Rosenborg Slotsbro en stærk Belysning med kulørte Glaslamper; de øvrige

---

i et Svedebad. Mange som ikke kunne udholde denne gyselige Varme, styrte nu ud i den kolde Luft, og paadrage sig derved en Sygdom. Saare mange som have indfundet sig for at see Trækningen, komme ikke engang ind — Trængslen vilde ellers meget snart blive alt for skrækkelig. — Saaledes saae man under sidste 5te Classes Trækning hele Flokke velklædte Personer staae i Gaarden. Havde man havt et rummeligt og ophøiet Locale, den Gang da G. for nogle Aar siden begik sine Snyderier, hvem kan da vide, om ikke meget før en skarpsindig Mand havde opdaget disse, og at saaledes Mange havde været hjulpne, som nu maa finde sig i deres Uheld.

Politivennen for 11. Januar 1834 Nr. 941 tiltræder Schjerns Mening og anbefaler som Trækningssted Hoftheatret, hvilket, som ovenfor bemærket, ogsaa blev anvendt dertil.

[1]) Marskall. Korresp. Prot. 1815 S. 163—164.

Gange i Haven vare svagere belyste. Paa to forskjellige Steder opførtes Musik af blæsende Instrumenter; midt i Haven var der anbragt et Telt, hvor der beværtedes med Forfriskninger ligesom i Herkulestemplet. De Besøgendes Antal var anseligt, men der klagedes over, at der hverken var Dands, Sang eller andet sligt, som kunde give et Vauxhall Liv[1]). Foretagendet synes desuagtet at være faldet i Publikums Smag; thi næste Aar fik Firmenich Tilladelse til to Gange maanedlig om Sommeren at afholde Vauxhall i Haven; Politidirektøren Justitsraad Hvidberg og Overhofmarskal Hauch fastsatte Adgangsprisen til 2 Rdlr. for hver Person, hvorhos Firmenich hver Gang skulde betale en Afgift af 100 Rdlr. til Politikassen og 100 Rdlr. til Kjøbenhavns Fattigvæsen. Festerne, der ikke maatte finde Sted om Søndagen, skulde fastsættes til en bestemt Ugedag; Haven maatte paa disse Dage ikke lukkes førend om Middagen Kl. 12, og Firmenich maatte selv drage Omsorg for Overholdelse af Orden ved Militær og Politi[2]). Det første Vauxhall fandt Sted Torsdagen den 13. Juni fra Kl. 9 til 3 og begunstigedes af et meget smukt Vejr; omtrent 3000 Mennesker vare tilstede. Der var denne Gang blevet indrettet en Dandseestrade, men der klagedes over, at der ikke herskede Orden ved Dandsen; paa tre forskjellige Steder blev der opført Musik[3]). Efter Bestemmelsen skulde der afholdes Vauxhall hver anden og fjerde Torsdag i Maaneden, medmindre Regnvejr medførte Udsættelse til en anden

---

[1]) A. St. S. 214—215, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1815 Nr. 76.
[2]) Marskall. Korresp. Prot. 1816 S. 255—256, 440—442.
[3]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1816 Nr. 47, 48.

Dag[1]). Ogsaa i Aaret 1817 fik Firmenich Tilladelse til at afholde Vauxhall i Haven ligesom det foregaaende Aar; Antallet af disse Fester blev dog begrændset til tre, og det blev nægtet ham at holde Bal en masque der[2]). De følgende Aar synes Firmenich at have indskrænket sig til Tirsdag og Fredag Aften i Sommermaanederne at lade opføre Musik bagved Herkulespavillonen, hvor der var indrettet en Orkesterestrade og anbragt Borde og Bænke for Gjæsterne; Belysningen omtales som ret vakker[3]). Undertiden optraadte fremmede Musikere ved disse Koncerter; saaledes fik Firmenich i Aaret 1831 Tilladelse til at lade nogle Tyrolere synge i Herkulespavillonen og senere samme Aar at lade den italienske Sanger Valentino Peressinotti, kaldet Scapiglione, optræde der, og i Aaret 1837 havde han engageret nogle svenske militære Musikere til under Musikdirektør C. Richters Anførsel at give Koncerter bag Herkulespavillonen[4]). Firmenich, over hvis Varers Slethed og høje Priser der ofte klages, ligesom over hans Mangel paa Hensynsfuldhed ligeoverfor Publikum[5]), havde i Aaret 1829 nær faaet en Konkurrent i Traktør Nikolaj Jørgen Berg, som ansøgte om Tilladelse til at anbringe et Telt i Haven for at falholde Forfriskninger, samt at opføre en Retirade til Bekvemmelighed for de Spadserende;

---

[1]) Marskall. Korresp. Prot. 1816 S. 466.

[2]) A. St. 1817 S. 96—97, jvfr. 117.

[3]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1824 Nr. 71, jvfr. Nr. 78, Allernyeste Skild. af Kjøbh. 1831 Nr. 30, Marskall. Korresp. Prot. fl. St.

[4]) Marskall. Korresp. Prot. 1830—1831 S. 452, 461, 1837—1838 S. 202—203, Adresseavisen 1837 Nr. 202, 203, 204, Politivennen 1837 Nr. 1131.

[5]) Politivennen 1824 Nr. 448, 1825 Nr. 494, 504, jvfr. 1826 Nr. 540.

men da man mente, at Firmenichs tvende Butiker, i Herkulespavillonen og i Pavillonen ved Kronprindsessegade, vare tilstrækkelige til Publikums Forsyning, blev Andragendet afslaaet[1]). Foruden Firmenichs Koncerter blev der endvidere, som tidligere omtalt, om Sommeren hver Søndag Eftermiddag fra Kl. 5 til 7 gratis opført Musik af Regimenternes Hoboister i Haven[2]), og i Aaret

---

[1]) Marskall. Korresp. Prot. 1828—1829 S. 443, 457. Ideen om at faa et Øludsalg etableret i Haven fremsættes allerede i Politivennen 1825 Nr. 494 og 1828 Nr. 645; Ønsket om, at der maa blive indrettet en Retirade i Haven, findes, foruden i sidstnævnte Nr., tillige i Nr. 1117 (1837); der klages nemlig stadig over Urenlighed i Haven, navnlig ved den tillukkede Port paa Hjørnet af Gothersgade (Politivennen 1824 Nr. 437, 1837 Nr. 1121, jvfr. 1842 Nr. 1381); denne Port havde en kort Tid staaet aaben, men fra 1809 af synes den at have været lukket (Nyeste Skild. af Kjøbh. 1812 Nr. 43, Politivennen 1809 Nr. 575, 1811 Nr. 681, 1816 Nr. 16, 1824 Nr. 437, 441, 1826 Nr. 548, 1828 Nr. 645, 1830 Nr. 755, 1831 Nr. 806, 815, 818, — de tvende sidstnævnte Nr. meddelte af Hr. Expedient i Krigsministeriet Cand. polit. Holger Lund — 1834 Nr. 942, 1835 Nr. 1025, 1837 Nr. 1121, 1842 Nr. 1377); man ønskede derfor, at der i Gothersgade maatte blive aabnet en Indgang til Haven (Politivennen 1831 Nr. 815, 1832 Nr. 866, 1836 Nr. 1062, 1082), ligesom man tidligere fra den saakaldte Sorte Christians Krog, en Kro, der før Kronprindsessegades Anlæg laa lige for Dronningens Tværgade i den Del af Adelgade, der vendte ud mod Kongens Have (meddelt af Hr. Arkivar Dr. O. Nielsen) havde kunnet lukke sig ind i Haven (Politivennen 1831 Nr. 815).

[2]) Marskall. Korresp. Prot. fl. St., Politivennen 1838 Nr. 1176, Petersen, Gamle Minder fra Frederiksberg og Vesterbro S. 129. Hoboisterne stode iøvrigt paa et uheldigt Sted i Haven; der var nemlig ikke anbragt nogen Forhøjning for dem, men de maatte staa paa en lavtliggende, fugtig Plads mellem Træerne; de vare derfor let udsatte for Forkjølelse, og da de altid vare omgivne af en Skare Barnepiger med Børn samt Landsoldater, og der ingen Resonants var, kunde man i 30 Skridts Afstand kun høre afbrudte Toner og den store Trommes Dundren. Politivennen 1830 Nr. 761, 1836 Nr. 1075. Disse Koncerter ophørte ved Hærens Omorganisation 1842. Politivennen 1842 Nr. 1388.

1835 fik P. Kosloff Tilladelse til med sit Selskab af russiske Hornblæsere nogle Gange at opføre Hornmusik i Haven. Adgangen til de sidstnævnte Koncerter betaltes med 2 Mark for Voxne og 1 Mark for Børn[1]).

Haven var endnu i Begyndelsen af denne Periode lukket om Vinteren fra Slutningen af Oktober og blev først aabnet for Publikum den første Konfirmationssøndag om Foraaret[2]); men da Vejret i Begyndelsen af November 1818 var smukt, blev det tilladt, at den maatte staa aaben endnu nogle Dage, og i Januar 1819 blev det bestemt, at den i bemeldte Vinter skulde aabnes, saa ofte Vejret tillod det[3]); fra den Tid af blev Haven saaledes tilgængelig hele Aaret rundt. Kongen saaes ofte spadsere her med sin ældste Datter Prindsesse Caroline, saalænge Hoffet opholdt sig i Hoved-

---

[1]) Marskall. Korresp. Prot. 1835—1836 S. 78, Adresseavisen 1835 Nr. 98—101.

[2]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1817 Nr. 34, Hist. Tidsskr. 4. R. 4. B. S. 367. Endnu langt ned i Tiden var det Skik og Brug, at de Konfirmerede paa selve Konfirmationsdagen eller den følgende Dag indfandt sig i Konditoriet i Haven, hvor de nøde allehaande Forfriskninger, ja endog berusede sig (Politivennen 1830 Nr. 745); de tumlede sig da skrigende omkring i Gangene, Drengene reve Shawlerne af Pigerne, joge efter dem og omfavnede dem; de klagede over, at det var noget Pøite af Chokolade, man fik i Pavillonen, men roste Pommerantssnapsen som prægtig (Politivennen 1842 Nr. 1374).

[3]) Marskall. Korresp. Prot. 1818—1819 S. 44, 149, jvfr. Nyeste Skild. af Kjøbh. 1819 Nr. 17. Denne Bestemmelse blev tagen, efter at et Ønske derom kort iforvejen havde været fremsat i Politivennen for 26. December 1818 Nr. 156. Iøvrigt var man stadig misfornøjet over, at Haven blev aabnet for sent om Morgenen og lukket for tidlig om Aftenen, jvfr. Politivennen 1809 Nr. 595, 1811 Nr. 678, 687, 1816 Nr. 35, 1825 Nr. 493, 505, 1826 Nr. 540, 550, 567, 1828 Nr. 645, 1830 Nr. 750, 755, 1831 Nr. 803, 806, 1834 Nr. 942, 955, 982.

staden[1]). I 1817 blev der, efter 31 Aars Forløb, foretaget en Hovedreparation ved Springvandet[2]), og i 1837 afløste den nuværende Broncegruppe, der er modelleret af Freund og støbt af Dahlhof, den derværende snart 100aarige Sandstensgruppe af le Clerc[3]). Herkulespavillonen blev istandsat i Aaret 1818, og der blev ved denne Lejlighed anbragt det saa længe savnede Jernrækværk til Beskyttelse for Statuen; denne var i Tidens Løb bleven en sand Pasqvinostøtte og var desuden bleven mishandlet ved Kaadhed af Drenge, som brugte Løven til at ride paa[4]). Den allerede tidligere paabegyndte delvise Omlægning af Haven i engelsk Stil fortsattes og blev i det Væsentlige fuldført i Aarene 1823 til 1827[5]); til Jordarbejderne benyttedes Slaver[6]), hvilke ogsaa anvendtes ved en i Aaret 1813 foretagen Oprensning af Graven omkring Slottet[7]) og ved Ren-

---

[1]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1817 Nr. 34.

[2]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1817 Nr. 80, 1818 Nr. 36. Ønsket om Anbringelse af et Rækværk om Springvandet udtales ofte i Politivennen, jvfr. 1816 Nr. 41, 1826 Nr. 550, 1828 Nr. 645, 1836 Nr. 1062 (en afskediget Officer Rosenberg havde reddet et Barn, som var faldet i Bassinet), 1840 Nr. 1276 (to Børn vare faldne i Bassinet), 1842 Nr. 1377. — I Politivennen 1827 Nr. 588, 589 og 590 debatteres Spørgsmaalet om Anbringelse af Fisk i Bassinet.

[3]) II. S. 5, Friis S. 133.

[4]) Politivennen 1816 Nr. 19, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1817 Nr. 46, 1818 Nr. 36, 1819 Nr. 17, 1821 Nr. 41, 77.

[5]) Marskall. Afl. til Geh. Ark., Nyeste Skild. af Kjøbh. 1823 Nr. 30, 41 (med et Digt til en nylig fældet Lind i Rosenborg Have), 76, 1824 Nr. 34, Politivennen 1808 Nr. 524, 1811 Nr. 678, 1824 Nr. 434, 1825 Nr. 481, 1826 Nr. 526.

[6]) Marskall. Afl. til Geh. Ark.

[7]) Marskall. Korresp. Prot. 1812—1813 S. 319, 1813 S. 70, 98, 225 (jvfr. II. S. 143), 270—271, 1813—1815 S. 126, Statstid. 1813 Nr. 72.

gjørelsen af Slotsgaarden og det til Slottet hørende Terræn[1]). Ved Havens Omlægning borttoges de 20 store Marmorkugler, der oprindelig havde været anbragte paa den nuværende Exercerplads og senere vare blevne henflyttede til Gangen ved Rosenborg Slot[2]); endvidere forsvandt de to store Støtter af Granit med Kobberkuglerne ovenpaa, hvilke fra gammel Tid af havde staaet for Enden af Kavalergangen[3]), og tre endnu tilbageværende Stenbilleder: Saturn, Diana og Flora[4]). Gruppen, der fremstiller Løvens Kamp med Hesten, vandt ved Havens Omdannelse, idet den kom til at staa friere[5]); i Aaret 1824 modellerede Billedhugger I. Heldt et Bagben til Hesten og Halen til Løven, hvilke manglede; Arbejdet udførtes af Gjørtlermester Løchte[6]). I Kavalergangen blev der istedetfor endel gamle, for-

---

[1]) Marskall. Korresp. Prot. 1827 S. 11—12, 33—34, 39—40.

[2]) II. S. 3, 4, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1823 Nr. 30, 76, Marskall. Korresp. Prot. 1824—1825 S. 197. — Kuglerne bleve henflyttede til Civiletatens Materialgaard, men da det mange Aar efter paatænktes at afhænde denne, bleve de atter bragte tilbage til Rosenborg Have; paa Finantslovforslaget for 1869—1870 var der foreslaaet bevilget 1083 Rdlr. til deres Opstilling paa Fodstykker i en af Alleerne, men Beløbet blev nægtet. Rigsdagstid. 1868—1869 Till. A. S. 346, Till. B. S. 66. Disse kostbare Kugler, der nu kun ere 17 i Tallet, have hver et Gjennemsnit af 1 Alen 7 Tommer; de henligge endnu i Haven.

[3]) II. S. 3, 5, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1823 Nr. 35, Marskall. Korresp. Prot. a. St. — Støtterne bleve ligeledes henflyttede til Materialgaarden, men det lykkedes den følgende Kommandant i Aaret 1842 at faa dem opstillede paany paa deres nuværende Plads ved den grønne Bro. Politivennen 1842 Nr. 1375.

[4]) Disse tre Billeder bleve ogsaa henflyttede til Materialgaarden. Marskall. Korresp. Prot. a. St.

[5]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1823 Nr. 76.

[6]) Marskall. Afl. til Geh. Ark.

faldne Bænke i Aaret 1821 anbragt nye, forsynede med Rygstød[1]).

Skjøndt der om Dagen, naar Haven var aaben, blev posteret Skildvagter fra Slotsvagten ved Indgangene fra Kronprindsessegade og fra Volden og etableret Opsyn i Haven[2]), lyder der dog i Frederik den Sjettes Tid

---

[1]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1821 Nr. 41. Bænkene i Haven omtales i Politivennen 1816 Nr. 16 (der er kun faa gode Bænke, de fleste ere skrøbelige), 1821 Nr. 295 (der klages over, at de saakaldte Mønstringsbænke ved Indgangen fra Kronprindsessegade, der burde være til Nytte for gamle Folk, ere optagne af de saakaldte Støvere, Lapser, Wienerherrer, Springfyre og Comptoirdrenge imellem 14 og 20 Aar, med en tynd Spanskrørsstok, Briller paa Næsen, oppurret Haar, ja, hvad mener Læseren? med forlorne Bryster og virkeligt Snørliv, midt i Hundedagene), 1824 Nr. 434 (de nye Bænke omtales, et Par lukkede Bænke, hvor man kunde sidde i Ly for Træk, saaledes som tilforn, ønskes), 1826 Nr. 550 (der ønskes to Bænke til ved Indgangen fra Kronprindsessegade), 1834 Nr. 960 (en fattig Skræder beder om, at Opsynsmanden i Haven vil lade nogle skarpe Sømspidser eller Sømhoveder i Bænkene blive siddende, da han har god Fortjeneste ved at reparere Benklæder, som ere blevne iturevne af disse), 1842 Nr. 1377 (der klages over, at der kun er 8 Bænke i Damegangen, medens der er 37 à 38 i Kavalergangen). — I Aaret 1824 foreslog Hofbygmester Hornbech at anbringe et i den botaniske Have nedtaget Portal af 8 doriske Søjler for Enden af Kavalergangen i Rosenborg Have, enten som en aaben Salon, tjenlig til offentlige Forlystelser, en Buffet eller deslige, eller som en Dekoration, der kunde skjule Exercerhuset og tillige afgive en behagelig Hvileplads for de Spadserende, men da Foretagendet vilde blive for bekosteligt, blev det ikke udført. Marskall. Afl. til Geh. Ark.

[2]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1812 Nr. 43. Tidligere havde Indgangen været belemret med Sælgekoner, men disse bleve dog senere fjernede. Politivennen 1816 Nr. 19. — Der fremsættes stadig i Politivennen Ønske om, at begge Jernportene ved Indgangen fra Kronprindsessegade maatte blive aabnede, især Søndag Eftermiddag, naar der paa Grund af Musiken var stærk Trængsel (1816 Nr. 19, 1826 Nr. 548, 1835 Nr. 1025).

stadig Klager over Uordener i Haven[1]), hvor der færdedes en Mængde lurvede og simple Personer, Lommetyve, Tiggere med deres Børn, Haandværksdrenge, Gadedrenge, Tambour- og Soldaterdrenge samt Ammer og Barnepiger[2]); Gadedrenge og Børn uden Opsigt morede sig med at balancere paa Stakitterne og brækkede disse, og naar Opsigtsbetjenten løb efter dem, smuttede de gjennem Konditor Firmenichs Butik ud paa Gaden (hvorfor man truede ham med at lukke Butiken ind til Haven[3]); Drenge krøbe over Stakittet ved Kronprindsessegade ind i Haven[4]), Plankeværker bleve revne om, og Bassinet og Afløbsrenden fyldtes med Stene[5]), sletklædte Personer pillede Utøj af sig i Haven[6]), Bænkene og Statuen ved Herkulespavillonen bleve besmurte med uanstændige og utilbørlige Skriverier[7]); der klagedes ogsaa over, at der blev tørret gammelt Linned og vaskede Klude i Haven[8]), at Barnepiger og Ammer

---

[1]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1815 Nr. 38, 1817 Nr. 46, jvfr. de følgende Anm.

[2]) Politivennen 1816 Nr. 16, 35, 1824 Nr. 441, 1825 Nr. 498, 502, 1832 Nr. 866, 1834 Nr. 982, 1835 Nr. 1014, 1025, 1837 Nr. 1121. — I Adresseavisen for 24. Maj 1827 Nr. 120 minder Gartner Lindegaard Ammerne om at afholde Børn fra at afrive Kviste og Blomster af Træerne, men i Politivennen 1827 Nr. 597 antages det, at det snarere er de Voxne, som gjøre dette.

[3]) Marskall. Korresp. Prot. 1827—1828 S. 342, 343, 344.

[4]) Politivennen 1831 Nr. 802.

[5]) Marskall. Korresp. Prot. 1821 S. 132, 1821—1822 S. 256.

[6]) A. St. 1837—1838 S. 83—84, Politivennen 1816 Nr. 16, 1822 Nr. 345.

[7]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1817 Nr. 58, 1821 Nr. 77, 1822 Nr. 53, Politivennen 1824 Nr. 434.

[8]) Statsvennen 1822 Nr. 17, Marskall. Korresp. Prot. 1821—1822 S. 231—232.

tørrede og blegede Bleer der[1]), at der blev solet og banket Gulvtæpper paa Jerngitteret[2]), at der blev røget Tobak i Haven[3]), at Børn spillede Bold der[4]), og at man ikke passede paa at holde Hunde ude; der blev derfor givet Ordre til at skyde disse, naar de bleve antrufne i Haven[5]). I Aaret 1833 blev det forbudt at kjøre med Børnevogne i Haven[6]). Af og til forefaldt der ligefrem Optøjer; saaledes overfaldt engang nogle Matroser Folk i Kavalergangen, pryglede og mishandlede den Mand og Lærlingen, som havde Vagt i Haven, og stjal Mandens Hat[7]); en anden Gang maatte Vagten hentes for at »adsprede« Publikum, der ved den ovenfor omtalte af Konditor Firmenich paa Pladsen bagved Herkulespavillonen foranstaltede Musik af nogle svenske militære Musikere var kommet i et lystigt Lune og ikke

---

[1]) Politivennen 1824 Nr. 441.

[2]) Politivennen 1827 Nr. 596, 1831 Nr. 802.

[3]) At Lapserne nu ogsaa begynde i Kongens Have, at udføre denne Pøbel-Gemeenhed, tilligemed meer andet charlottenlundsk Uvæsen, forekommer Anmelderen virkeligen altfor janhagelmæssigt; og han troer derfor, i Tide at burde gjøre opmærksom paa, at Vedkommende sørge for, at man i denne Kjøbenhavns Herlighed, der nu smykkes og forskjønnes, maa kunne udaande sin skjønsomme Erkjendelse af Kongens Naade og de agtværdige Bestræbelser til at udføre Samme — uden at blive tilrøget; eftersom det rimeligste er: en reen Luft og ikke Tobaksrøg, der skal søges paa dette Sted. Politivennen 1824 Nr. 445.

[4]) Politivennen 1817 Nr. 71.

[5]) Marskall. Korresp. Prot. 1823—1824 S. 349—350, Adresseavisen 1824 Nr. 99. Tidligere havde man ogsaa skudt Hunde i Haven. Politivennen 1808 Nr. 523, 525.

[6]) Marskall. Korresp. Prot. 1832—1833 S. 399—400. I Rigsdagssamlingen 1882—1883 blev det vedtaget, at Afgiften af Børnevogne skulde ophæves. Rigsdagstid. 1882—1883 Till. B. Nr. 15 S. 227—228 Nr. 54.

[7]) Marskall. Korresp. Prot. 1831—1832 S. 449—450.

vilde forlade Haven, uagtet der var ringet ud[1]). Vagten maatte ogsaa en Gang tilkaldes for at beskytte et enligt, tarveligt, men anstændigt klædt Fruentimmer, som var blevet overfaldet af to meget simple Kvinder og deres korttrøjede Ledsagere; det fornærmede Fruentimmer, der var ganske ude af sig selv, blev under Graad og Hulken i et skrækkeligt Optog af to Mand og en Gefrejder ført ud af Haven[2]). Under Jødefejden i 1819 ventede man ogsaa Optøjer i Haven, hvor Jøderne plejede at spadsere Lørdag Aften, men heraf blev der dog ikke Noget[3]). Først i den næste Kommandants Tid lykkedes det nogenlunde at faa Bugt med disse Uordener[4]).

---

[1]) A. St. 1837—1838 S. 202-203, Politivennen 1837 Nr. 1131, jvfr. Adresseavisen 1837 Nr. 202—204.

[2]) Politivennen 1825 Nr. 502.

[3]) Hist. Tidsskr. 4. R. 4. B. S. 351, Davidsen, Fra det gamle Kongens Kjøbh., II. S. 258, 259, 261.

[4]) Marskall. Korresp. Prot. 1837—1838 S. 536-537. — I Politivennen træffes i denne Periode stadig Anker over forskjellige Mangler ved Haven; saaledes 1824 Nr. 437 (der er endnu i Maj Maaned Halm om Vandpompen ved Kronprindsessegade), 1824 Nr. 423 (en Sneplov ønskes om Vinteren til at rydde Gangene), 1835 Nr. 1002, 1014 (der ønskes lagt Strandgrus i de fugtige Gange), 1810 Nr. 643, 1822 Nr. 320, 1824 Nr. 437 (der klages over det stygge Plankeværk om Frugthaven), 1822 Nr. 320, 1824 Nr. 437 (Kanalen ved Frugthaven ønskes opmudret), 1835 Nr. 1014 (Rækværket i Gangene og Bænkene ere raadne), 1835 Nr. 1002 (Stenpillerne og Jerngitteret ønskes vaskede), 1835 Nr. 1015 (Klage over en Pompe), 1819 Nr. 188 (Klage over en Afløbsrende), 1825 Nr. 502 (Klage over et for Børn farligt Sted ved Parken), 1826 Nr. 550 (der ønskes et Skur eller Telt til Afbenyttelse under Regnvejr), 1835 Nr. 1025, 1836 Nr. 1045, 1843 Nr. 1442 (Klager over Fortovet i Sølvgade), 1836 Nr. 1089, 1843 Nr. 1442 (Klager over Fortovet i Kronprindsessegade), 1836 Nr. 1089, 1837 Nr. 1116 (Klage over, at Drenge spille Top og Klink paa Fortovet langs med Haven), 1821 Nr. 285 (Blomsterhaven ønskes tilgængelig), 1835 Nr. 1025 (Rendestenen ved Kronprind-

Rosenborg Have, der i Christian den Syvendes Tid havde mistet saa betydelige Stykker af sit Territorium, maatte i Frederik den Sjettes Tid, i Henhold til Resolution af 14. August 1832, yderligere afstaa et Stykke til Anlæg af en Brøndanstalt[1]). Bestyrelsen for Rysensten Søbadeanstalt havde nemlig faaet Privilegium paa Driften af en saadan, der oprindelig tænktes sat i Forbindelse med Søbadeanstalten, men da dette viste sig uhensigtsmæssigt, blev Privilegiet overdraget et nyt Selskab, Rosenborg Brøndanstalt, der med samme Bestyrelse som Rysensten Søbadeanstalt i Tidsrummet fra Februar til Juli 1833 opførte de fornødne Bygninger paa den Selskabet overladte Grund i Rosenborg Have, hvorefter Udsalget af Mineralvande begyndte i Oktober samme Aar[2]). Brøndgjæsterne, der i de tre Sommermaaneder, i hvilke Vandene benyttes, fik Adgang til Haven i de tidlige Morgentimer, indfandt sig her første Gang den 15. Maj 1834[3]).

---

sessegade ønskes forsynet med Overgangsbrædter), 1840 Nr. 1285, 1288 (Porten til Exercerpladsen nærmest Kasernen piber). — I Politivennen 1834 Nr. 980 fremsættes Ønske om, at Exercerhuset maa blive aabnet om Vinteren fra Kl. 5 til 10 om Aftenen for mod Betaling at benyttes som Spadserested; det maatte da forsynes med 20 à 30 Lygter.

[1]) Marskall. Res. Prot. 1831—1834 S. 197—198.

[2]) Medd. af Inspektøren ved Rosenborg Brøndanstalt, Hr. Lieutn. Nørgaard; Nationaltid. 24. Marts 1881 Nr. 1757, ifølge hvilken Anstalten Dagen iforvejen fejrede 50-Aarsdagen for sin Bestaaen dels i selve Brøndanstalten, dels ved et Festmaaltid i Larsens Lokale paa St. Annaplads.

[3]) Adresseavisen 1834 Nr. 111, 114, Dagen 1834 Nr. 113, Statstid. 1834 Nr. 108, 109, jvfr. 1833 Nr. 198. Middeltallet af Brøndgjæsterne var i de 7 første Aar 77, i de 3 følgende 101. Jvfr. O. Bang, Om Brugen af de ved Rosenborg Sundhedsbrønde tilberedte Mineralvande, 1844 S. 5. — I Sommeren 1882 fik nogle fritænkerske

Som ovenfor bemærket blev Exercerpladsen endnu i Aarene 1812 og 1813 benyttet til aërostatiske Forsøg af Danebrogsmand Colding. Det førstnævnte Aar var Vejret imidlertid længe ugunstigt; thi Opstigningen var oprindelig fastsat til den 20. Juli[1]), men endnu den 27. var han ikke kommen videre end til at bekjendtgjøre, at han vilde foretage sin bebudede Luftrejse, den første Dag østlig Vind, uden Blæst, og klart Vejr indtraf, paa hvilken der da om Formiddagen, naar Vejret tegnede til at blive gunstigt, vilde blive opslaaet Plakater, og naar Vejrliget vedblev saaledes, at Luftrejsen kunde foretages, vilde der Kl. 2 paa Rundetaarn blive hejst Flag, som skulde vaje til Kl. 6, da Luftrejsen saa skulde gaa for sig. Priserne vare henholdsvis 4, 2 og 1 Rdlr.; for at underholde Tilskuerne vilde han fra Kl. 5¹/₂ lade smaa Balloner opstige[2]). Endnu i tre Uger ventedes der forgjæves paa gunstigt Vejr, men endelig tog han den Beslutning at foretage denne sin tredie og sidste Ascension den 18. August uden Hensyn til Vindens Retning[3]); den Dag var Vejret blevet blikstille, og Kl. 7 om Aftenen opsteg han under Tilskuernes Bravo-

---

Brøndgjæster, som forargedes over, at Musiken, der udføres i Haven om Morgenen, medens Brønddrikningen varer, efter en gammel, smuk Skik indledes med en Koral, Orkesterdirigenten til at udelade denne et Par Dage; da de øvrige Gjæster imidlertid bestemt protesterede herimod, blev Koralen paany udført, men modtoges første Gang med Hyssen af Fritænkerne, hvilket havde til Følge, at den af de andre Brøndgjæster forlangtes udført paany. Dagens Nyheder 29. Juni 1882 Nr. 170, smlgn. Oldfux, humoristisk Kalender for 1883 S. 18 II. 4.

[1]) Statstid. 1812 Nr. 56.

[2]) Statstid. 1812 Nr. 60.

[3]) Dagen 1812 Nr. 198.

raab med sin Montgolfière; han dalede paa Nørrebro i Nærheden af Ejendommen Solitude, og da han var stegen ud, hævede Ballonen sig atter og faldt ned paa en Kornmark ved Falkonervejen. Utallige ikkebetalende Tilskuere saaes udenfor Exercerpladsen paa Tage, Møller, Rundetaarn og Farimagsvejen[1]).

Mindre heldig synes Colding at have været det følgende Aar med et af ham til den 22. Juni Kl. 9 Aften bebudet brillant aërostatisk Divertissement paa Exercerpladsen[2]), i Anledning af hvilket endog Passagen paa Volden mellem Nørre- og Østerport blev spærret fra Kl. 5 om Eftermiddagen[3]); thi kort efter opkastedes der i Bladet Dagen det ondskabsfulde Spørgsmaal, naar »det averterede brillante aërostatiske Divertissement« skulde gaa for sig[4]), og da han tav hertil, besvaredes det i et senere Numer af Bladet derhen, at man saa vel maatte nødes til at tro, at det var det Divertissement, som den 22. blev givet paa Exercerpladsen til liden eller ingen Fornøjelse for Tilskuerne, som maatte punge ud[5]) for at se ingen Ting eller i det Mindste Noget, man havde set hundrede Gange før for langt ringere Betaling. Det hedder, at Folk den Aften fra Kl. 9 til 12½ længtes efter at se de aërostatiske kolorerede og illuminerede Maskiner, som skulde holdes svævende over Pladsen, medens det vedhæftede Fyrværk afbrændte, men at der

---

[1]) Dagen 1812 Nr. 199.

[2]) Statstid. 1813 Nr. 49, Adresseavisen 1813 Nr. 141.

[3]) Dagen 1813 Nr. 146, Adresseavisen 1813 Nr. 141.

[4]) Dagen 1813 Nr. 148.

[5]) Billetterne kostede 4 Mark, naar de iforvejen toges i forskjellige Konditorier, men 5 Mark ved Indgangen. Adresseavisen 1813 Nr. 141.

hverken var det Ene eller det Andet af sligt at se, og at der ikke var nogen Orden eller Indhegning ved Anskuelsen af det splinternyt opfundne Ildapparat, idet kun nogle Faa i en saare indskrænket Kreds kom til at se det, hvilket var Skade, da man af den hjertelige Latter af de nærmest Staaende maatte formode, at det var meget smukt. Artiklen ender med Ønsket om, at Forestillingen maa blive nedskyllet i Forglemmelsesfloden Lethe, og med Haabet om, at de, som i Fremtiden ville give offentlige Forestillinger, ikke ville skryde og bramme i Aviserne med Kunster, Syner og Herligheder, som loves at blive at se, og dog ikke ses, og som kun gjøres paa Skrømt for at lokke Pengene fra Folk og for i al Stilhed at le dem ud for deres Godtroenhed[1].

---

[1]) Dagen 1813 Nr. 150. — Colding foretog i Aaret 1814 sin fjerde Luftrejse fra Flensborg, men da Ballonen havde lidt endel ved slet Behandling under Transporten fra Kjøbenhavn dertil, steg han ikke synderlig højt og dalede snart. Flensburgsches Wochenblat 1814 Nr. 43, 44, 45, 47, 48 (i sidstnævnte Nr. et Digt med Overskrift: Etwas über Herrn Coldings Luftreise). I lang Tid optraadte han nu ikke som Aërostatiker, men da han i 1828 af Pengetrang satte en Subskription i Gang for at blive istand til at lade tre Luftballoner opstige, og det trak i Langdrag med Forestillingen, for hvilken han iforvejen havde oppebaaret Honoraret af Subskribenterne, 2 Mark Personen, blev han angreben i Politivennen for at have holdt Folk for Nar, og der udspandt sig en Fejde herom i Bladet; Ascensionen fandt da endelig Sted den 22. Oktober 1828, men de faa Tilskuere, der mødte, bleve endel skuffede, idet Ballonerne vare saa smaa, at de saae ud som Svineblærer; den ene vilde slet ikke stige, og de to andre, som det lykkedes at bringe tilvejrs, vare kun særdeles slapt fyldte, saa at man snarere skulde have troet, at de vare forfærdigede af Børn end af Landets eneste Aërostatiker, af hvem man havde ventet lidt mere. Politivennen 1828 Nr. 663—666, 669. — I Aaret 1842 fremtræder han for sidste Gang offentlig som Aërostatiker paa Exercerpladsen, jvfr. senere.

Paa Exercerpladsen, som, idetmindste fra 1809 af, ofte blev afbenyttet til Opbrænding af Papirspenge[1]), blev der i Aaret 1814 opført en Ovn med en ganske anden Bestemmelse, nemlig til Brug for en mærkelig Ildkunstner, en Spanier ved Navn Gely Latour, som efter at have givet Forestillinger i Hamborg i Slutningen af 1813 var kommen til Danmark, hvor han først optraadte i Odense og senere i Kjøbenhavn i Casadabans Sal paa Kongens Nytorv Nr. 5. I Begyndelsen synes hans Kunststykker, der navnlig bestode i at bære og træde paa glødende Jern, at sætte en Ske med brændende Olie paa Tungen, at sætte Fødder og Hænder i smeltet Bly og at helde smeltet Bly i Munden, at have været af den almindelige Slags, hvorfor han ved de senere Forestillinger maatte nedsætte Adgangsprisen fra 2 til 1 Rdlr., og da han havde bebudet, at han vilde gaa ind i en gloende Ovn uden at tage Skade deraf, spottede Baggesen, med Henblik til den dengang herskende strænge Vinter, over ham i følgende Vers:

O du, som i din Ovn dig saa kan trendemænde[2]),
At ingen Hede kan forbrænde dig,
O! gjør mig, store Mand, blot uforbrændelig
Den sidste Favn af Magistratens Brænde!

Gely Latour fik imidlertid sin Ovn opført paa Exercerpladsen, og den 25. Maj 1814 om Eftermiddagen Kl. 7½ udførte han sit Experiment til Alles Forbauselse. Han

---

[1]) Statstid. 1809 Nr. 96, 97 og senere ofte. — I Exercerhuset og paa Exercerpladsen exekveredes Spidsrodsstraffen, jvfr. II. S. 116, Klæstrup, Det forsvundne Kjøbenhavn, 3. R. Billede VIII, Davidsen, Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn, II. S. 388.

[2]) Hentydning til Fortællingen om de tre Mænd i Ildovnen. Baggesen, Søndagen 6. Februar 1814 Nr. 1.

havde indbudt Medlemmerne af Videnskabernes Selskab til at overvære Forsøget, og af disse indfandt sig Admiral Winterfeldt, Overhofmarskal Hauch, Gehejmekonferentsraad O. Malling, Konferentsraad Schlegel, Etatsraad Thorkelin, Professorerne Kall, Herholdt, Wad, Mynster, Ørsted, R. og I. Møller foruden endel andre Videnskabsmænd. Hauch lod sit Thermometer under Tilsyn af to af de Tilstedeværende holde i Ovnen; det steg til 130 Grader og befandtes ved nærmere Eftersyn at være sprunget og det derpaa værende Papir svedet. En anden af de Tilstedeværende holdt sit Thermometer i Ovnen, og det steg til 145 Grader. Kunstneren begav sig derpaa ind i Ovnen; adskillige af de Tilstedeværende fulgte efter ham, men kunde ikke udholde at blive der i et Minut. Gely Latour havde taget en Flaske Vin og noget Mad med sig ind i Ovnen, og fortærede sit Maaltid ganske muntert, idet han forsikkrede Tilskuerne, at han befandt sig meget vel, og at han kunde blive der en hel Dag. Han tørrede dog idelig Sveden af sig, og da han efter en lille halv Times Forløb kom ud af Ovnen, slog hans Puls 160 Slag. Den 14. Juni gjentog han Experimentet, og Ovnen var denne Gang opvarmet til mindst 180 Grader Réaumur, hvilken Varmegrad Barometermager Lerra i Forening med en Hr. Cetti undersøgte; tre Personer forsøgte at opholde sig i Ovnen, de to maatte imidlertid forlade den efter nogle Sekunders Forløb, hvorimod den tredie holdt ud i nogle Minuter[1]).

---

[1]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1814 Nr. 2, 9, 12, 14, 15, 43, Statstid. 1814 Nr. 41, 46, 52, jvfr. 1820 Nr. 82.

Et notabelt Besøg havde Exercerpladsen den 27. Maj 1822, idet Kronprindsen af Sverig (senere Kong Oskar den Første), der rejste under Navn af Greve af Skaane, beærede Vagtparaden med sin Nærværelse[1]).

En Begivenhed, som endnu erindres af den ældre Slægt, er Ekvilibristen Christian Roats Ascension fra Exercerpladsen til Rosenborgs Taarn og hans ulykkelige Fald fra Linen[2]). Roat, der var født i Middelburg i Holland 1788, havde allerede tidlig uddannet sig som Linedandser, og paa sine Rejser i forskjellige Lande havde han vundet meget Bifald paa Grund af sin Dristighed og Behændighed; han forlod imidlertid senere Kunstnerbanen, paa hvilken baade hans Fader og Broder havde tilsat Livet, giftede sig i Danmark med en Datter af Sognepræst, senere Konsistorialraad Hans Mossin Schjøtt i Verninge paa Fyen og bosatte sig i Odense som Gjæstgiver; men

---

[1]) Statstid. 1822 Nr. 43, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1822 Nr. 43. Paa selve Slottet synes Prindsen ikke at have været; dette besøgtes i denne Periode kun sjældent af fyrstelige Personer; af Marskall. Korresp. Prot. 1810 S. 316, 1818—1819 S. 469 og 1837—1838 S. 717—718 ses det, at Dronningen var her den 27. Septbr. 1810, Prindsesse Caroline den 30. Juni 1819 og Enkehertuginden af Glücksborg den 25. Maj 1838. — Svenske og russiske Officerer og Kadetter fra Orlogsskibe besaae Samlingen 1832 og 1833. A. S. 1831—1832 S. 456, 1832—1833 S. 491—492.

[2]) Beretninger om Roats Fald af J. Wildt og H. G. Sommer, Carl Hermann, Gamle Minder S. 18—27, Statstid. 1827 Nr. 48, 49, Nyeste Skild. af Kjøbh. 1827 Nr. 48, Politivennen 1827 Nr. 601, 605, Randers Amtsavis 1827 Nr. 86, Aarhus Stiftstid. 1827 Nr. 81, Marskall. Korresp. Prot. 1827 S. 232—233, et Træsnit, fremstillende Katastrofen (tilhører Hr. Boghandler Lynge), Medd. af Roats i Kjøbenhavn endnu levende Datter Frøken Johanne Margrethe Roat (født i Lindorf i Schweiz 1823), der ejer et Pastelportræt af Faderen, efter hvilket Billedet i Texten er udført; Roat bar tidligere Overskjæg, men maatte paa Frederik den Sjettes Befaling aftage dette.

Lysten til den tidligere Virksomhed vaagnede paany, og den 2. Juni 1827 fik han Tilladelse til at afbenytte Exercerpladsen til sine ekvilibristiske Kunster og til at trække en Line til Rosenborgs Taarn. Ascensionen foregik den 6. Juni i Overværelse af Kongen, Prindsesserne Caroline og Vilhelmine samt Prindsen af Hessen-Philipsthal; 5 til 6000 Mennesker vare tilstede paa Exercerpladsen, hvortil Adgangen betaltes med henholdsvis 4

CHRISTIAN ROAT.

og 2 Mk. for første og anden Plads, og paa Farimagsvejen og Glaciet vrimlede det af Tilskuere, idet Rosenborg Have var lukket, og Volden fra Nørreport til Nedgangen ved Rosenborg var spærret. Roat udførte sit Kunststykke med sædvanlig Dristighed og Sikkerhed, og skjøndt Linen, der havde en Længde af 450 Fod og var befæstet ved Taarnet i en Højde af 110 Fod, ikke

var tilstrækkelig strammet, saa at det til Slutningen kostede ham megen Anstrængelse at bevæge sig paa den, lykkedes det ham dog at naa Taarnet, hvorfra han udbragte et Leve for Kongen, Kongehuset og det danske Folk. Nedstigningen foregik uden Uheld, hvorefter han atter gik baglænds i Vejret næsten helt op og tilbage igjen, hilst begge Gange af Publikum med stormende Bifald. Tilskyndet af sit Held berammede Roat en ny Opstigning til den 12. Juni[1]), men mørke Anelser varslede denne Gang den ellers modige Mand om det sørgelige Udfald. Med tilbundne Øjne og med en Sæk over Hovedet naaede han dog lykkelig det øverste Vindue i Taarnet; efter at have nydt et Glas Vin og klædt sig om, traadte han frem i en glimrende Dragt, som straalede herligt i Aftensolens Glands. Da han naaede det Sted, som paa Grund af Linens Slaphed havde været det farligste, blev han staaende i nogle Sekunder, kun hvilende paa den ene Fod, hvorefter han med usædvanlig Hurtighed og korte Skridt ilede nedad, indtil han var kommen noget over Halvvejen, da han standsede og tilraabte de 36 Karle, som holdt Linen spændt, at de skulde stramme den noget mere; da brast pludselig Linen øverst ved Taarnet med en saadan Kraft, at det

---

[1]) I Politivennen 1827 Nr. 598 klages der over, at der i Kommandanten, Oberst Friess' Have ved denne Lejlighed befandt sig omtrent 100 Personer, der endog vare krøbne op i Frugttræerne for at se Ascensionen, medens Rosenborg Have iøvrigt var afspærret; i de tilstødende Gader havde man aftaget Tagstenene, og paa Skorstene og Vindmøller, ja selv paa Rundetaarn, saaes der Tilskuere; nogle velklædte Personer, der havde skaffet sig Adgang til den afspærrede Vold, bleve tilbageviste af Garnisonsadjutanten, Kapitajn Cathala.

hele i Jorden nedgravede Bjælkestillads, ved hvilket den var bunden fast, blev oprevet, og Roat styrtede ned fra en Højde af omtrent 25 Alen. En almindelig Rædsel betog de Tilstedeværende, Alle strømmede til, og kun med Møje og ved tilkaldt Hjælp af Politi og Soldater lykkedes det at bringe ham ind i Kasernen, hvor Etatsraad Fenger og flere andre Læger undersøgte ham. Hans venstre Arm var brækket paa tre Steder, Rygraden aldeles forslaaet, og Blodet strømmede ud af hans Øren. Da han var kommen til sig selv, raabte han flere Gange: »Ich sterbe, ich sterbe!« han beklagede sine Børn og sin utrøstelige Hustru, der med Magt maatte føres ud af Værelset, hvor han laa. Efter at være bleven aareladt og forbunden, blev han ført ud til Frederiks Hospital, hvor han døde ved Midnatstid. Lørdagen den 16. Juni Kl. 11 blev han jordfæstet fra Hospitalet, fulgt af sine tidligere Kunstfæller fra Morskabstheatret til Graven paa den katholske Kirkegaard, hvor Præsten ved det østerrigske Gesandtskab og ved den katholske Menighed i Kjøbenhavn Aloys Zimmermann efter Jordpaakastelsen holdt følgende Tale over ham[1]):

Og saaledes sænkes da i Jordens Skjød, hvad Jorden har af Mennesket at fordre — de forkrænkelige Levninger af vor Broder, der af en sælsom, hidtil fast uhørt Tilskikkelse blev slængt i Dødens kolde Arme. Født i en Ende af Europa, maatte i en anden, i hans fulde Manddomskraft, hans Øie briste, hans Støv hensmuldre udi sorten Muld! — »Hertil og ikke længere« — saaledes havde Herren det besluttet, ligesom han foreskrevet har en Grændse for

---

[1]) Aarhus Stiftstid. 1827 Nr. 89, jvfr. Nr. 81, Politivennen 1827 Nr. 603.

det vilde Hav. Heldig hidtil i sin Konst, en Legemsfærdighed som vidnede om Aandsnærværelse og Mod, som Faa af vores Slægt vil kunne naae, maatte han her ligge for vore Øine -- efterat han paa ny, og det paa den meest glimrende Maade, havde aflagt Prøver paa sin farlige Konst, og nu med almeen Bifald, alt synes lykkelig at have naaet Maalet — maatte han her lige for vore Øine see sin Konst ledsaget af det ulyksaligste, næsten ikke forud beregnelige Tilfælde! — Ak! saaledes gaaer det os arme, svage Mennesker i vore Foretagender! Alt visse af Seiren, styrtes vi dog ofte mod Jorden ved et uventet pludseligt Stød, vi overvindes, vi tilintetgjøres. — Du Broder i Christo! som har givet Verden et Beviis paa, hvormeget Mennesket formaaer ved sin Aands og Legemskraft, hvormeget han formaaer ved Anstrengelse og Øvelse, Du vil forblive i vor og de kommende Slægters levende Minde, og efter Aarhundreder vil Du vedblive at være en værdig Gjenstand for Beundring og Forbauselse! Og vi her i Christo Forsamlede, gjennemtrængte af Medlidenhed, vi sørge over Din ulykkelige Skjebne, og af reen Christenkjerlighed anraabe vi Alfaderen i det Høie, vi anraabe Ham som gjengjelder enhver af vore redelige Bestræbelser, Han optage Din i Himlens Regioner stegne Aand i sit faderlige Skjød, og smykke den med den uforgjængelige Seierskrone! — Ja, Fader i Himlen! Modtag ham i Dit Rige, og lad ham være en freidig Deeltager i Din Herlighed! Amen!

Den følgende Dag valfartede en stor Mængde Mennesker ud til Graven, i hvilken den den 14. September 1851 forulykkede Luftskipper Tardini[1]) senere blev jordet[2]). Til Fordel for Roats Enke (hans anden Hustru, Johanne Antoinette Soehlken fra Hannover), der siden

[1]) Fædrelandet 15. Septbr. 1851 Nr. 214.
[2]) Medd. af Graveren ved Assistentskirkegaard Hr. Hallager

ernærede sig og sex Børn (tre Stedbørn og tre af hendes eget Ægteskab, af hvilke den yngste var født efter Faderens Død) ved ekvilibristiske Kunster i Dyrehaven, blev der den 25. Juni givet en Forestilling paa det kongelige Theater, ved hvilken Lejlighed der opførtes: »Det var mig!« og »De Uadskillelige«[1], og Madam Wexschall fremsagde en af J. L. Heiberg i denne Anledning forfattet Epilog; Forestillingen indbragte 500 Rdlr. De Rygter, som efter Roats Fald udbredte sig om, at ondskabsfulde Mennesker skulde have sønderskaaret Tovet eller heldt Skedevand derpaa, bleve ved en Bekjendtgjørelse af 16. Juni 1827 fra Vicepolitidirektør Bræstrup erklærede for at savne enhver Grund, idet det oplystes, at Tovet var sprunget ved den stærke Stramning og ved Gnidningen mod Stenkarmen i Taarnvinduet.

Om Roats ulykkelige Fald udkom der naturligvis adskillige Beretninger og Viser; af de sidstnævnte kjendes endnu to, som lyde saaledes:

En ny Vise om den store Luftdandser Christian Roat, der Tirsdagen den 12te Juni for at vise sin Færdighed i at gaae paa en spændt Linie, tilvendte sig Alles Bifald, men da Touget brast, fandt ved sin Kunst en smertefuld Død. Forfattet af Mathias Lau, Skrædersvend. Kjøbenhavn, 1827. Faaes hos Triblers Enke, Holmensgade 114. Trykt hos S. A. Nissen[2]).

Mel. Vil du være stærk og fri.

Skrækkeligt, hvad mener Du,
Her i Hovedstaden
Høres Jammer Nød og Grue
Overalt paa Gaden.

[1]) Overskou, Den danske Skueplads 4. S. 807.
[2]) Hjorts Saml. 8 i det kgl. Bibl. Medd. af Hr. Underbibliothekar Vahl.

Hver man hører, hver man seer
Taler kuns om Dandsen,
Og om Roat som faldt ned,
Skjønt han holdt Balancen.

Mærk det vel at Touget brast,
Han blev stædt i Nøden,
Ja paa Jorden i en Hast
Fandt den Arme Døden.
Skjønt man saae med Livet han
Bragt til Hospitalet,
Ei han Døden undgaae kan,
Alt for høit var Faldet.

Han den første vistnok er,
Der har sligt proberet;
Sikkert han den sidste blier,
Som der bliver givet
Lov at dandse i Luften meer
For at balancere,
Hver som blot det engang seer
Kommer der ei mere.

Ei hans Mage kjendte vi
Da han Linien rørte,
Modig, munter, stolt og fri
Han sin Kunst udførte.
Stolt han stod ved Taarnets Spiir,
Hører Mængden qvæde,
Ei han ante at det blier
Hans den sidste Glæde.

Lad os takke Godheds Gud,
Hver med sunde Lemmer.
Lad os prise høit hans Bud,
Han os aldrig glemmer.

Naar ved Arbeid' og ved Flid
Vi os kan ernære,
Ei vi spilde vil vor Tid,
For sligt Fjas at lære.

En ny Vise om den store Liniedandser Christian Roat, der Tirsdagen den 12te Juni da han viste sin Kunst paa Linien, hvor mange Mennesker maatte være Vidner til det skrækkelige Syn, at Touget brast, hvorved han maatte ende sit Liv med de gyseligste Smerter. Forfattet af J. Jørgensen. Kjøbenhavn, 1827. Faaes hos Triblers Enke, Holmensgade 114. Trykt hos S. A. Nissen [1]).

Mel. Omspændt af Tvivl etc.

O hvilken Ynk! jeg maa berette
Lyt til min Sang, mærk Læser vel.
Den tabte Sjæl, som vilde mætte
Her ved sin Kunst Børn, Hustrue, selv.
Ak skrækkeligt han maatte segne
Fra sine Børn sin ømme Viv,
som saae hans Kind med Marter blegne.
Styrk Skaber! hendes unge Liv.

Tak Himlen, o I Christne Gode,
O mangt et Øie brast i Graad!
Da som en Helt, han kjæk sig troede,
Laae han i Støvet blodig vaad.
Skræk, Jammerklage, Mængdens Taarer
Med Hjertets Suk lød, hvilket Syn.
Men tak o Gud! den haardt Du saarer,
Hans Smerter endtes som et Lyn.

Vel for sin Kunst han maatte segne,
Men ei hans Feil var Skyld deri.

[1]) Medd. af Hr. Dr. phil. V. Bergsøe.

Ulykkelig han maatte blegne,
Knuust af det Uheld, som ei frie
Fra Dødens Baand han kunde frelses,
Thi ak! det Fald jo blev hans Grav.
Ei ahned han, da glad han hilste,
At da det sidste Smiil han gav.

Gud! Du, som sender Fryd og Kummer,
Skue til de arme Børn ned.
Fred med den Sjæl, som rolig slumrer,
I Døden endt er, hvad han leed.
Men skrækkeligt, o hvilken Jammer!
Da fro og glad man Roat saae
Knuust som af Lynen, Dødens Flammer
Paa sorten Baar' den Arme laae.

Nu ved hans Grav, hans Hustrue græder,
Her klagende om Liget staae;
Og ynkelig til Himlen hæver,
Nu Suk til Gud, de ømme Smaae.
O Fader! styrk det unge Hjerte,
Som for sin Roats brutte Stav.
De ømme Glutter, som med Smerte,
Her sukker ved den Tabtes Grav.

En mindre farlig Forestilling blev given det følgende Aar paa Exercerpladsen, idet det blev tilladt Hurtigløberen Berg at vise sin Færdighed i sin Kunst ved i 32 Minuter at tilbagelægge Pladsens Omkreds 12 Gange, hvilken Strækning udgjorde en Mil. Adgangen betaltes med 32 Sk.[1])

En større Revue over samtlige i Kjøbenhavn garnisonerende Tropper og over de øvrige militære Korpser

---

[1]) Nyeste Skild. af Kjøbh. 1828 Nr. 28.

fandt Sted paa Exercerpladsen den 5. August 1833 i Anledning af Kongens Tilbagekomst til Hovedstaden efter en lykkelig overstaaet farlig Sygdom[1]).

Det er tidligere omtalt, at Fuldmægtig Giessing i sine senere Aar var temmelig svagelig, og at Major Wilsters yngste Søn Harald Valdemar Wilster derfor i Aaret 1811 var bleven ansat som Interimsfuldmægtig under hans Sygdom. Da Giessing var død den 9. September 1813, ansøgte den unge Wilster om at faa hans Embede. Overhofmarskal Hauch bemærker i Forestillingen til Kongen om Embedets Besættelse, at Wilster, som allerede ansat Interimsfuldmægtig, kunde synes at være nærmest til at blive udnævnt til virkelig Fuldmægtig fremfor de sex øvrige Ansøgere: kongelig Lakaj Iver Rasmussen Stouenberg, Skriver i Sølvkammeret Christian Kiær, Fyrbøder i Rosen Peter Jensen, Student og Furér ved Kongens Livkorps Frederik Schønberg, Institutbestyrer og Underofficer ved Kongens Livkorps Schlichtkrul og Parykmagermester og Borger Jens Andersen; men han skulde dog bemærke, at Wilster kun var bleven ansat paa Faderens Begjæring for at gaa denne tilhaande i hans sidste Levetid og især for at berolige den gamle Mand ved Tanken om Slottets Inventariers Aflevering efter hans Død, og at Major Wilster endog udtrykkelig i sin Ansøgning derom havde anført, at han kun af den Grund udbad sig denne Naade for Sønnen, men ingenlunde for derved at forskaffe denne Tjenesten i Fremtiden. Wilster var desuden et ganske ungt Menneske, som kunde og burde

[1]) Statstid. 1833 Nr. 185.

anvende sine Kræfter og sin Tid til noget gavnligere end til et Embede, der egentlig var en Underbetjening og derfor burde anses for en Retræte for en Mand nogenledes til Aars, der efter at have anvendt sine kraftfulde Aar i Virksomhed, havde gjort sig fortjent til et stille og mere roligt Embede; hertil kom endnu, at Wilster saavel af sin Fader som ved eget Valg var bestemt til at studere, og at han, hvis Kongen af Hensyn til Faderens lange Tjeneste vilde forunde ham i et eller to Aar en aarlig Hjælp til hans Studeringer, med større Taknemlighed maatte modtage denne Naade, end om han blev udnævnt til Fuldmægtig paa Rosenborg, allerhelst da han, ligesom hidindtil, saalænge han studerede, kunde beholde Logis og Brændsel paa Slottet af det, som var tillagt Fuldmægtigen. Derimod anbefalede Hauch Lakaj Stouenberg til at faa Embedet, idet denne havde udmærket sig ved en lang, ordentlig og redelig Tjeneste og ved andre foregaaende Bestillinger, saaledes som Rangeringen og Istandsættelsen af Hørsholm Slots Inventarium, allerede havde vist sig istand til at forestaa et Embede af den Natur.

Under 16. Oktober 1813 resolverede Frederik den Sjette, at Besættelsen af Fuldmægtigpladsen, af Hensyn til de oplyste Omstændigheder, maatte staa hen indtil Udgangen af 1814, og at Wilster i den Tid fremdeles maatte konstitueres med et aarligt Honorar af 200 Rdlr., som skulde udredes af den vakante Gage, samt med Embedets øvrige Emolumenter, for at han saaledes kunde fortsætte sine Studeringer, men at Overhofmarskallen ved Udløbet af den fastsatte Tidsfrist skulde indkomme med en nærmere Forestilling om Embedets Be-

sættelse[1]). Under 23. December 1813 meddelte Hauch i Anledning af en Skrivelse fra Rentekammeret om, hvorledes Honoraret skulde beregnes, at efter hans Skjøn burde de 100 Rdlr. udredes af Finantskassen og Resten af Kommandantens Gage, saaledes som det havde været Tilfældet med afdøde Fuldmægtig Giessings Løn[2]).

Paa Grund af Kongens Fraværelse ved Kongressen i Wien blev Embedet ikke besat ved Udløbet af den i Resolutionen af 16. Oktober 1813 bestemte Frist; men da Kongen var vendt tilbage, blev Overhofmarskallens Indstilling om Besættelsen forelagt denne. Vi træffe da de samme Ansøgere som i 1813 (undtagen Sølvkammerskriver Christian Kiær) og endvidere forhenværende Palaisforvalter Treuhorn fra Rendsborg, Kommandersergent Hansen ved Kjøbenhavns Infanteriregiment, forrige Kammertjener hos Hertug Vilhelm af Würtemberg I. C. Møller og forhenværende Hushovmester hos Grev Bernstorff H. Bewers. Hauch bemærkede, at Wilster i Mellemtiden havde taget den fuldstændige juridiske Examen (i Januar Kvartal 1815 med haud. illaud. til den theoretiske og laud. til den praktiske Prøve[3]) og derfor, som et dueligt ungt Menneske, uagtet de fordelagtige Vidnesbyrd i Henseende til Opfyldelsen af sine Pligter som konstitueret Fuldmægtig paa Rosenborg, som han havde fremlagt og fuldkomment fortjent, ved Kongens Naade paa anden Maade kunde være mere brugbar, saameget mere som han efter sin afdøde Faders

---

[1]) Marskall. Res. Prot. 1812—1813 S. 324—326, Korresp. Prot. 1813—1815 S. 41.

[2]) Marskall. Korresp. Prot. a. St. S. 45.

[3]) Lehmann, Jur. Stat S. 20, Richter, Jur. Stat 1881 S. 356.

Ønske blot blev ansat ad interim for at berolige den Afdødes Frygt for Inventariernes rigtige Aflevering efter hans Død, men ingenlunde for at han skulde attraa at blive i denne subalterne Tjeneste. Derimod blev Lakaj Stouenberg, der, saavidt vides, havde ledsaget Kongen paa Rejsen til Wien, paany anbefalet til at faa Embedet, hvilket han ogsaa opnaaede ved Resolution af 15. Juli 1815 fra 1. Oktober at regne; Vilkaarene vare de samme som Giessings[1]). For de tre Kvartaler af 1815 blev der i Henhold til Resolution af 9. September udbetalt Wilster 150 Rdlr., som hidtil ikke havde kunnet anvises, da Resolutionen af 16. Oktober 1813 kun havde meddelt ham Konstitution indtil Udgangen af 1814[2]).

Wilster ønskede imidlertid at erholde en formelig Afsked i Naade som Interimsfuldmægtig, hvilket blev bevilget under 3. Oktober 1815[3]), og den 6. November tilskrev Hauch ham derfor saaledes[4]):

Da det har behaget Hans Majestæt Kongen under 15. Juli d. A. allernaadigst at ansætte Iver Rasmussen Stouenberg til Fuldmægtig ved Rosenborg Slot med den for denne Tjeneste bestemte Gage fra den 1. f. M. og derved fra sidstnævnte Dato at fritage Hr. Harald Valdemar v. Wilster for de Forretninger, der hidindtil har været Dem henlagte som Interims-Fuldmægtig, og De i den Tid, De har forestaaet denne Tjeneste, stedse har udvist den muligste Orden og Nøjagtighed, samt derved erhvervet

[1]) Marskall. Res. Prot. 1814—1816 S. 143—147, Rentekammerets Rel. og Res. Prot. 1815 B. 225.
[2]) Marskall. Res. Prot. 1814—1816 S. 175—178.
[3]) A. St. S. 184.
[4]) Marskall. Korresp. Prot. 1815 S. 356—357.

Dem Deres Foresattes fuldkomne Tilfredshed, De ogsaa efter Kommandanten Oberstlieutenant v. Friesses Indberetning har aflagt fuldkommen Rigtighed for alt det, som har været anbetroet til Deres Opsigt, saa bliver De efter Deres indsendte Ansøgning af 19. September og Hans Majestæts mig derpaa under 3. f. M. tillagte allerhøjeste Resolution herved formelig entlediget fra denne Deres hidtil havte Tjeneste som Interims-Fuldmægtig ved bemeldte Slot.

Hvilket efter allerhøjeste Befaling saaledes herved tilkjendegives, og lader jeg tillige det mig tilstillede Brev af 26. Januar 1811[1]) følge herhos tilbage.

Hauch.

Kongens Palais den 6. November 1815.

Til

Candidatus juris H. V. v. Wilster.

Til Erstatning for den Skuffelse, Wilster havde lidt, fik han, som tidligere bemærket, 1816 Titel af Sekretær; 1817 blev han Kopist i Statsgjældskontoret, 1820 Fuldmægtig; 1826 blev han entlediget, men samme Aar ansat som Bogholder og Kasserer ved det kjøbenhavnske Brandassurancekompagni for Varer og Effekter og udnævnt til Kammerassessor. Som saadan døde han i Kjøbenhavn den 16. Marts 1840[2]).

Lakaj Iver Rasmussen Stouenberg, der, som ovenfor anført, blev Fuldmægtig fra 1. Oktober 1815, var født 1759; hans Hustru Kirstine Finsteen, med hvem han var bleven gift 1791, var død den 12. Juni 1808 i en Alder af 45 Aar[3]). Det var i en meget uheldig Periode, han havde faaet Embedet ved Rosen-

---

[1]) Medd. om Ansætt. som Interimsfuldmægtig. Marskall. Koresp. Prot. 1811 S. 53, 54.

[2]) II. S. 92—93.

[3]) Erslews Forf. Lex. 3. S. 256, Suppl. 3. S. 296.

borg; thi Besøgene paa Slottet, af hvilke han tildels skulde leve, aftoge paa Grund af de daarlige Tider mere og mere og ophørte næsten helt. Da hans faste Løn kun var 200 Rdlr., faldt det ham, uagtet al Orden og Sparsommelighed, derfor vanskeligt at underholde sig og sine tre Børn, hvorfor Kongen senere aarlig tilstod ham et Gratiale paa 100 Rdlr. af Hofkassen[1]). Ligesom Stouenberg allerede tidligere i Aaret 1812 havde været benyttet ved Rangeringen af Hørsholm Slots Inventarium, saaledes blev der nogle Gange efter hans Ansættelse paa Rosenborg overdraget ham lignende Hverv, idet han 1819 fik Ordre til at tage til Hørsholm for at opgjøre den gamle Slotsforvalter Hintzpeters Inventarieregnskab og senere samme Aar at overvære den der stedfindende Auktion[2]) og det følgende Aar at begive sig til Fredensborg for i Forening med Krigsraad, Hoffurér Ibsen at modtage af afgangne Slotsforvalter Mansas Arvinger alle de til Fredensborg Slot og sammes Nebenbygninger henhørende Møbler og Inventariesager og igjen aflevere disse til den nye Slotsforvalter Engel[3]).

I Aaret 1826 indgav Stouenberg paa Grund af sin tiltagende Svagelighed Ansøgning om at maatte blive entlediget med Pension, hvilket blev bevilget under 5. August; hans Pension blev fastsat til ²/₃ af hans faste Gage, 133 Rdlr. 32 Sk.[4]), hvorhos han til Hjælp for sin egen og sine to Døttres Underholdning paa Grund af sine 36 Aars Tjeneste aarlig fik bevilget en Gratifikation

---

1) Marskall. Res. Prot. 1824—1827 S. 284—285.
2) Marskall. Korresp. Prot. 1818—1819 S. 198—199, 1819—1820 S. 67—68.
3) A. St. 1820—1821 S. 67—68.
4) Marskall. Res. Prot. 1824—1827 S. 324—327.

af Hofkassen paa 100 Rdlr.[1]) Han døde den 30. November 1834[2]).

Ved den ovennævnte Resolution af 5. August 1826 var det endvidere bifaldet, at Stouenbergs Søn Exam. juris Frederik Stouenberg, der fra 1816 af havde været Kopist i Statsgjældskontoret, og som havde gode Anbefalinger fra Direktionen for Statsgjælden, fra Oberst Friess og Flere saavel for udmærket Flid, Orden og Duelighed i Forretninger, som for god moralsk Opførsel og Karakter, i Henhold til Faderens derom udtalte Ønske maatte ansættes som Fuldmægtig ved Rosenborg fra 1. Oktober 1826 med den til denne Tjeneste reglementerede Gage af 200 Rdlr. aarlig, og blev hans Bestalling derefter udfærdiget under 17. Oktober[3]). Frederik Stouenberg, der var født 1797[4]), havde deltaget i Krigen 1813—1814; under denne var han ifølge nogle af ham efterladte Dagbogsoptegnelser[5]), tilligemed endel Andre den 8. December 1813 henimod Aften ved Herregaarden Hanerau i Holsten (hvis Ejer Johan W. Manhardt ved Ordenshøjtideligheden paa Rosenborg den 28. Januar 1810 var bleven udnævnt til Ridder af Dane-

---

[1]) A. St. 1831—1834 S. 84—85.

[2]) Dagen 18. Decbr. 1834 Nr. 301. — Sønnen fik af Hofkassen 150 Rdlr. til Faderens Begravelse. Marskall. Korresp. Prot. 1834—1835 S. 408.

[3]) Originalen i Enkefru Louise Stouenbergs Besiddelse. — Fr. Stouenberg havde som Fuldmægtig ved Rosenborg i en længere Aarrække en Friplads i det kgl. Theater (i Parterret, om Fredagen). Medd. af Hr. Theaterfuldmægtig Hauch.

[4]) Erslews Forf. Lex. 3. S. 256, Suppl. 3. S. 296.

[5]) I Enkefru Louise Stouenbergs Besiddelse; jvfr. hans Autobiografi i hans Ansøgning om Forvalterposten ved Rosenborg af 27. Marts 1851 i den kronologiske Samlings Bestyrelses Arkiv i Min. for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

brog[1]), bleven overfalden og plyndret af 500 russiske Kosakker, der Dagen efter førte Fangerne til Nordtorff, hvorefter de den 10. December af de svenske Mørnerske Husarer bleve bragte gjennem Neumünster til Segeberg og indsatte i Byens Kirke; senere bleve de indkvarterede hos forskjellige Borgere; men den 22. Januar 1814 fik Stouenberg et Pas, hvorefter han kunde vende tilbage til Rendsborg. Allerede før han var bleven ansat ved Rosenborg, havde han i Thaarups Beskrivelse over Kjøbenhavns Mærkværdigheder leveret nogle Efterretninger om Slottet, hvilke i det Væsentlige danne Grundlaget for de af ham senere som Fuldmægtig udgivne danske, tydske og franske Kataloger over Samlingen.

Oberst Friess var i sine sidste Leveaar meget lidende, hvorfor det blev nødvendigt at skaffe ham Hjælp til hans militære Forretninger. Under 23. Maj 1832 blev derfor pensioneret Oberst **Eilert Peter v. Tscherning** konstitueret til at forestaa Kommandantforretningerne paa Rosenborg, og der skulde som Følge heraf anvises ham et passende Lokale til Beboelse i Kommandantboligen samt, efter Oberst Friess' nærmere Bestemmelse, en af de smaa Haver til Afbenyttelse[2]); den 27. Maj næstefter blev Tscherning endvidere adjungeret som Kommandant og Slotsforvalter paa Rosenborg for ved Oberst Friess' Afgang at indtræde i denne Post, imod at den ham tillagte Pension da skulde bortfalde[3]). Tscherning, der var født 1767, var bleven Student 1783 og havde taget den philosophiske Examen det følgende

[1]) Statstid. 28. Januar 1810 Nr. 9.
[2]) Marskall. Res. Prot. 1831—1834 S. 173—174.
[3]) A. St. S. 186.

Aar. Han maatte imidlertid paa Grund af Fattigdom tage en Huslærerplads, men vedblev dog det paabegyndte theologiske Studium, til hvilket han var bleven bestemt af sine Forældre. Han følte imidlertid intet Kald til Theologien, hvorfor han efter sin Moders Død 1786 gav sig til at studere Jura og modtog en Ansættelse som Kancellist i Generalkommissariatskollegiets Revisionskontor. Ogsaa dette Studium forlod han lige før Examen 1788, idet Krigen med Sverig da var udbrudt, og hans Barndomslyst til den militære Stand derved var vaagnet. Han kom med det ridende Artilleri til Norge og gjorde Adjutanttjeneste i Frederiksstad, hvorefter han blev udnævnt til Sekondlieutenant. 1790 kom han tilbage til Kjøbenhavn, vendte 1791 tilbage til Frederiksstad, hvor han holdt Forelæsninger over Mathematik for Officererne af det søndenfjeldske Regiment, kom i Efteraaret 1792 atter til Kjøbenhavn og giftede sig med sin Forlovede Marie Lützow, Datter af Søkapitajn, senere Admiral Lützow; hun var født 1768 og døde 1830. I August 1794 blev han sendt som Prøvekommissær til Frederiksværk, hvor han i September blev Inspektør; her indlagde han sig megen Fortjeneste af Fabriken. Under Urolighederne 1801 og 1807 var han Kommandant for det militære Korps, som blev dannet paa Frederiksværk for at dække Kysten, og kommanderede senere Kystmilitsen i Frederiksborg og Jægerspris Distrikter. Ved den sidste Ordenshøjtidelighed paa Rosenborg den 28. Januar 1813 modtog han, der da var Oberstlieutenant, personlig Danebrogsordenens Ridderkors[1]). Medens han var ansat paa Frederiks-

[1]) Statstid. 1813 Nr. 9.

værk, blev han benyttet i Sendelser af forskjellig Art; 1798 var han i Sverig, 1811 i Sverig og Norge, nærmest for at sondere Stemningen der, 1813—1814 kommanderede han paa Als og i Sundeved mod de allierede Tropper, og efter Fredsslutningen blev han sendt først til Holsten og senere til Nordtydskland, hvor han skulde holde Øje med de svenske Troppebevægelser. 1823 rejste han paa Bornholm og i Tydskland. Han opholdt sig paa Frederiksværk indtil 1830, da han tog sin Afsked, hvorefter han, som bemærket, i 1832 blev adjungeret Kommandant og Slotsforvalter paa Rosenborg. Han døde imidlertid allerede den 26. Juli samme Aar[1]), og to Dage efter fik hans Søn Artillerikapitajn Anthon Frederik Tscherning Ordre til indtil videre daglig at indfinde sig paa Rosenborg for at modtage Meldinger og Rapporter fra Vagten, give de Ordrer til samme, som maatte anses fornødne, samt udgive de daglige Paroler og Feltraab, og skulde der, saalænge han forrettede denne Tjeneste, anvises ham et Aftrædelsesværelse i Kommandantboligen[2]). I Henhold til sit derom udtalte Ønske afgik Kapitajn Tscherning imidlertid ifølge Reskript af 19. August 1832 fra denne Tjeneste, der derpaa midlertidig blev overdragen Kapitajn-Vagtmester Laurits Svitzer Schou, Ridder af Danebrog[3]).

Paa Grund af Oberst Friess' vedvarende Svagelighed maatte imidlertid en Officer paany adjungeres ham, og under 18. Marts 1833 tilskrev Overhofmarskal Hauch Oberstlieutenant Christopher Henrik v. Som-

[1]) Af Anthon Frederik Tscherning's efterladte Papirer. I. S. 6—8.
[2]) Marskall. Res. Prot. 1831—1834 S. 193.
[3]) A. St. S. 198—199.

mer, at han næste Dag agtede at indgive allerunderdanigst Forestilling desangaaende, og udbad sig, da han derom havde modtaget en Mængde Ansøgninger, at Sommer endnu samme Dag, saasnart som muligt, vilde tilsende ham sin Ansøgning, for at den tilligemed de andre kunde blive Kongen forelagt[1]). I Henhold til Reskript af 9. April 1833 blev Oberstlieutenant Sommer da konstitueret som Kommandant paa Rosenborg og adjungeret Oberst Friess til i dennes fremrykkende Alder og Svagelighed at bestyre Kommandantskabs- og Slotsforvalterforretningerne sammesteds for ved Oberstens Afgang at indtræde i hans Post som Kommandant og Slotsforvalter paa Rosenborg, imod at den ham hidtil tillagte Pension fra den Tid ophørte. Der skulde som Følge heraf anvises Sommer et passende Lokale i Kommandantboligen til Beboelse, og efter Oberst Friess' nærmere Bestemmelse overlades ham en af de smaa Haver til Afbenyttelse[2]).

Sommer blev, kort efter sin Ansættelse, Medlem af en Kommission, der i Henhold til Resolution af 4. Maj 1833 blev nedsat for under Overhofmarskal Hauchs Forsæde og under Medvirkning af Justitsraad, Inspektør Spengler og Kancelliraad, Inspektør Thomsen at foretage en kronologisk Ordning og Opstilling af Sagerne paa Rosenborg[3]).

---

[1]) Marskall. Korresp. Prot. 1832—1833 S. 276—277.

[2]) A. St. S. 306—307. I Statskalenderen for 1834 findes Oberstlieutenant Sommer anført som adjungeret Kommandant og Slotsforvalter paa Rosenborg efter Oberst Friess.

[3]) Marskall. Res. Prot. 1831—1834 S. 320—323. Korresp. Prot. 1832—1833 S. 364. Under 5. September 1836 takkede Hauch Sommer for hans Iver og Interesse for Samlingen, hvis krono-

Efter mange Aars tunge og smertefulde Lidelser døde Oberst Friess den 4. Maj 1834[1]), hvorefter Oberstlieutenant Sommer tiltraadte Embedet som Kommandant og Slotsforvalter paa Rosenborg.

Christopher Henrik v. Sommer[2]), Søn af Christian Frederik Ernst Sommer (født den 1. December 1743. død som Major den 13. Juni 1803) og dennes Halvbroders Datter Anna Sophie Sommer (født den 26. April 1749, død den 19. April 1821), var født den 3. Februar 1783 i Ribe, hvor Faderen dengang laa i Garnison som Premierlieutenant ved det daværende slesvigske, det senere Riberske og andet jydske Regiment. Han var omtrent fire Aar gammel, da Faderen med Regimentet blev forflyttet til Rendsborg, hvor han da tilbragte Resten af sin Barndom, indtil han kom til Kjøbenhavn for ligesom Faderen og Bedstefaderen (Premierlieutenant Gustav Casimir Sommer, død den 29. September 1753) at gaa den militære Løbebane og blive Kadet. Ved Officersexamen 1799 fik han som Nr. 1 Æressabel, hvorfor hans Anciennetet blev regnet fra 7. December 1790; en af hans Lærere var den bekjendte Kapitajn Werner Abrahamson, i Anledning af hvis Død 1812 Sommer har skrevet et Digt til Danmarks Skjalde. Den unge Officer skulde imidlertid snart ombytte Pagetjenesten

logiske Ordning han for en stor Del tilregnede hans Sagkundskab og Flid. Marskall. Korresp. Prot. 1836—1837 S. 294.

[1]) Adresseavisen 9. Maj 1834 Nr. 112, Statstid. 10. Maj 1834 Nr. 111.

[2]) Oplysningerne om Sommer skyldes væsentlig Meddelelser af hans Søn, forhenværende Distriktslæge Chr. Sommer, jvfr. Erslews Forf. Lex. 3. S. 198—199, Suppl. 3. S. 210 og Biografien i Auktionskatalogen over Sommers Samlinger, Kjøbh. 1852.

ved Hoffet med alvorligere Beskjæftigelser; i Aaret 1801 blev han nemlig ansat som Sekondlieutenant ved Arveprinds Frederiks (senere Prinds Christian Frederiks og Kongens) Regiment og deltog som saadan paa Batteriet Trekroner i Slaget paa Rheden den 2. April; i den Anledning blev han dekoreret med den til Minde om Slaget prægede Guldmedaille, som endnu er i hans Søns Besiddelse[1]). Aaret efter blev han Student; hans akademiske Borgerbrev er underskrevet af hans senere mangeaarige Ven Frederik Münter som daværende Rector magnificus. Den 29. Marts 1803 tog han juridisk Forberedelsesexamen[2]), men gik ikke videre paa den akademiske Bane, idet han den 15. Juni 1804 blev ansat som Kadetofficer og Lærer ved det militære Akademi i Christiania og blev, som det hed, forsat som Premierlieutenant à la suite til det første aggershusiske Infanteriregiment. Da han under Urolighederne 1807 var herhjemme med Orlov, meldte han sig selv til Tjeneste ved Marineregimentet, ved hvilket han stod fra 16. August til Slutningen af September; Chefen, Generalmajor Lemming, tilkjendegav ham under 1. Oktober 1807 skriftlig sin Tak for hans Tjeneste og bevidnede, at han ved alle Lejligheder havde vist sig som en kjæk og tapper Officer. Under Fjendtlighederne med Sverig 1808 tilbød han sin Tjeneste ved den aktive Armé i Norge, hvorfor Prinds Christian August den 1. Maj 1808 fra Hovedkvarteret ved Blakier tilkjendegav ham Kongens aller-

[1]) Den 22. Maj 1840 blev Sommer Ridder af Danebrog, den 18. September 1845 Ridder af den preussiske røde Ørns 3. Klasse og den 16. April 1847 Ridder af den svenske Sværdorden.

[2]) Univ. Fundats 7. Maj 1788 Kap. IV § 16.

naadigste Tilfredshed med denne hans Patriotisme, men han kom dog ikke til at gjøre Tjeneste ved Armeen. En Kammerat af ham ved Akademiet, Premierlieutenant Blix, der havde faaet sit Ønske om at komme med opfyldt, faldt ved Vinger; i et Brev af 9. April 1808 skriver Blix til Sommer, at der herskede stor Mangel paa Levnetsmidler, saa at Soldaterne ikke kunde faa Madvarer at kjøbe, naar det Leverede ikke slog til; han slutter med Ønsket om, at de snart maa ses for at følges ad til Grændsen. Efter i fem Aar at have været ansat ved Kadetakademiet i Norge var Sommer indtil 1822 Magasinkommissær ved det militære Varedepot. Han var imidlertid bleven Kapitajn den 26. August 1809 og Major den 19. November 1817. I Aaret 1822 blev han sat paa Ventepenge, 800 Rdlr. aarlig, og den 28. Februar 1833 blev han Oberstlieutenant. Da Kommandantgagen ved Rosenborg kun var 700 Rdlr., fik han, for at beholde de 800 Rdlr., han hidtil havde havt i Ventepenge, det Manglende som et personligt Tillæg[1]); en enkelt Gang fik han et extraordinært Gratiale af Hofkassen[2]). Som adjungeret Slotsforvalter og Kommandant var der tilstaaet ham aarlig 6 Favne Brænde, medens han som virkelig Slotsforvalter og Kommandant i Lighed med sine Formænd fik, hvad der blev tilovers af de til Rosenborg Slots Uddampning fra gammel Tid af aarlig tilstaaede 24 Favne Brænde[3]), af hvilke dog 6 tilkom Fuldmægtigen.

---

[1]) Jvfr. Marskall. Korresp. Prot. 1835—1836 S. 302—303, 417—418.

[2]) A. St. S. 69, 91.

[3]) A. St. 1833—1834 S. 115—116.

Ligesom flere af sine Formænd var Sommer Enkemand, da han tiltraadte Embedet paa Rosenborg, idet hans Hustru Sophie Kathrine Marie Prösilius, der var født den 20. Oktober 1786, og med hvem han var bleven gift den 27. December 1809, allerede var død den 2. Januar 1820. Af deres Børn var Henriette Sommer (født den 24. Marts 1815, død den 5. April 1844) gift med Justitsraad, nu pensioneret Distriktslæge Jørgen Kjeldahl, født den 3. August 1805; ilive ere endnu Christian Sommer, forhenværende Distriktslæge, født den 30. Januar 1817, gift med Louise Hassler, død den 15. December 1861, og Sophie Sommer, født den 26. Juli 1818, gift med Oberst Fr. Olufsen, født den 8. November 1815.

Der existerer desværre ikke noget Portræt af Sommer, men kun en Silhouet; han var lille og spinkel af Legemsbygning og havde et intelligent Ansigt. I den Rapport, der er afgiven over Udfaldet af Officersexamenen 1799, findes ikke alene anført Bedømmelse af Kundskaberne i de forskjellige Fag, men der er ogsaa en Rubrik for de unge Menneskers »Exterieur« og en anden for deres Højde. Denne er for hans Vedkommende — han var dengang 16³/₄ Aar gammel — angiven til 60 sjællandske Tommer, og under »Exterieur« er anført »god«. Hans elskværdige Karakter, hans Hjælpsomhed, Tjenstvillighed og Forekommenhed ligesom ogsaa hans beskedne og fordringsløse Fremtræden skaffede ham mange Venner. At han i den unge Alder som Lærer havde forstaaet at knytte Ungdommen til sig, derom vidner den Hengivenhed og Veneration, som hans forrige Elever vedbleve at nære for ham; to af disse kjendes af enhver Dansk, Generalerne Rye og Schleppegrell. Et Bevis paa, at det Samme var Tilfældet i hans ældre

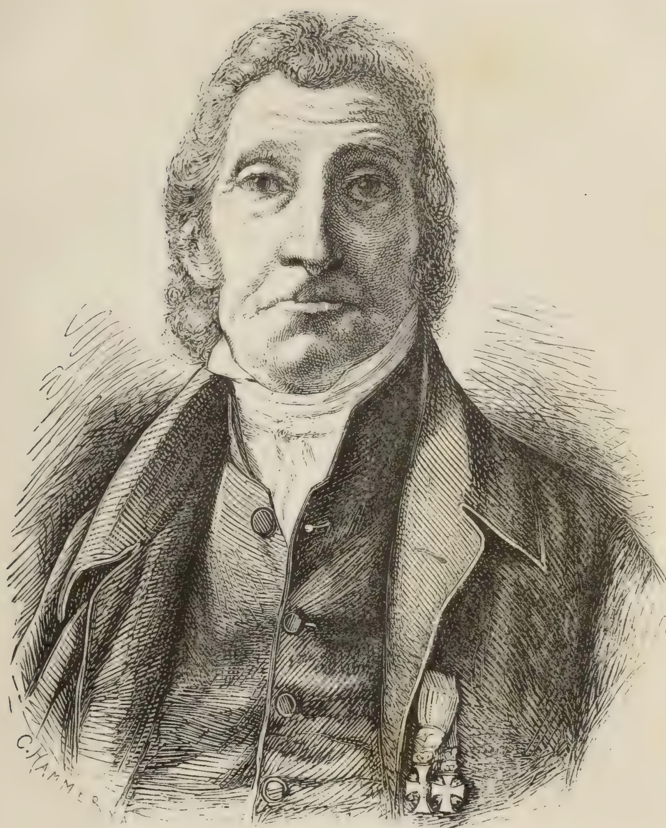
Aar, var den Kreds af begavede og dygtige unge Mænd, der jevnlig samledes om ham, altid visse paa at finde en venlig Modtagelse hos den gamle Ven, der med varm Interesse fulgte dem alle i deres Fremadstræben; blandt disse vare Herbst, Krohn, Sorterup, Strunk, Westergaard og Worsaae. Skjøndt Sommer var Militær med Liv og Sjæl, var det dog naturligt, at han med sin levende Sands for Videnskab og Kunst ikke kunde føle sig tilfredsstillet ved Garnisonstjenesten og dens Øvelser, hvis Nødvendighed han dog selvfølgelig ubetinget anerkjendte. Derfor blev han Student, og derfor hengik hele hans Liv med videnskabelig Syslen i forskjellig Retning. Allerede tidlig var han bleven paavirket i saa Henseende i Huset hos den berømte Konkyliolog Chemnitz, — dengang Sognepræst ved den tydske Garnisonsmenighed — der havde konfirmeret ham, og hvis Hustru, en lærd Dame, endogsaa læste Latin med ham. Hans Ophold i Norge og Besøg i Bjergværkerne paa Kongsberg gave paa en naturlig Maade Anledning til, at han lagde sig efter Mineralogi, og samtidig vaktes hans Interesse for Oldsager. En betydelig Samling, hvoraf han selv havde fundet en stor Del, skjænkede han til det oldnordiske Museum, da det endnu i sin Barndom var tilhuse paa Rundetaarn. Paa sine Udflugter i disse forskjellige Retninger var han da ofte ledsaget af en eller anden af sine Elever. Oldsager og ethnografiske Gjenstande beskjæftigede ham siden gjennem hele hans Liv, og han følte sig navnlig tiltrukken af Alt, hvad der vedkom Orienten. Da Kunstkammeret i Tyverne gjennemgik sin Metamorfose, blev han Medlem af den Kommission, der ordnede Kunstmuseet i Dronningens Tværgade Nr. 274, og han forfattede Fortegnelsen over Glas-

pasterne og vistnok ogsaa over Gemmerne. Den preussiske Regering havde skjænket en Samling af Gipspaster til Kunstmuseet; man ønskede til Gjengjæld at sende en lignende Samling herfra til Berlin, og det blev ved allerhøjeste Befaling overdraget ham at skaffe denne tilveje; man kunde heller ikke have overdraget dette Hverv til nogen Bedre, baade paa Grund af hans Kjendskab til Gemmer og hans manuelle Færdighed i saa Henseende. Samlingen kom da til at bestaa af Afstøbninger af Gemmer saavel i Museet, som af hvad han selv og Andre her ejede af den Art. Med ligesaa stor Iver, som han gik paa Spor efter Gemmer, der egnede sig til at indlemmes i Samlingen, med ligesaa megen Forekommenhed kom man ham imøde overalt, hvor han henvendte sig. Som Bevis paa hans manuelle Færdighed skal anføres, at han, da Biskop Münters Samlinger skulde sælges, maatte gjøre opmærksom paa Adskilligt, der var hans Arbejde, og som ellers vilde være blevet solgt som ægte Antiker. Det Samme var Tilfældet, naar Talen var om at restaurere beskadigede Kunst- eller Oldsager, og det var en utrolig Taalmodighed, han kunde anvende derpaa; men Resultatet blev da ogsaa, at det var vanskeligt og ofte umuligt at opdage, hvad han havde tilføjet. Derom vidnede flere Stykker, foruden i Museet, baade i hans egen og Andres Samlinger, f. Ex. Münters og Christian den Ottendes. Denne sidste var ikke den, der mindst benyttede sig af hans Færdighed i den Retning. Alle disse Arbejder angrebe imidlertid hans Syn, der i de sidste Aar af hans Liv var meget svækket. Af skriftlige Arbejder har han kun efterladt sig meget lidt; det er kun mindre Afhandlinger, spredte omkring i Tidsskrifter, samt

»Aglaia« eller Kundskab om Smykkestene, som han kaldte en Haandbog for Damer, hvem den ogsaa er tilegnet; den udkom 1830 og blev i sin Tid benyttet meget som Haandbog af Juvelererne. Sommer var selvfølgelig Medlem af det nordiske Oldskriftselskab; desuden var han Medlem af det topografiske Selskab for Norge og korresponderende Medlem af Verein für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde.

Hans Tid var ikke nogen heldig Periode til at faa Noget udrettet til Bedste for Slottet eller Samlingerne: han havde mange Kampe at bestaa og maatte ofte føle sig skuffet i sine Bestræbelser i saa Henseende. Hvor han med Grund skulde vente at finde Støtte, mødte han Lunkenhed og stundom ligefrem Modstand. Slottet var saa forfaldent, at Gavlene endogsaa vare nær ved at falde ned. Han indgik derfor med en Forestilling om dets Istandsættelse, der ogsaa omsider kom i Gang[1]). Murene affortes den hæslige, graa Kjole, som man i hin smagløse Periode havde iført dem, og flere Partier af dem bleve udhuggede og erstattede med dertil bestilte Sten; men da det Arbejde, der vilde have været forbundet med at lade dem staa med deres naturlige Farve, ansaaes for at være altfor vidtløftigt og bekosteligt, maatte de finde sig i at faa et rødt Overtræk; Sandstensarbejderne bleve eftersete og fornyede, hvor det fandtes fornødent, Taarnfløjene vare nede og forgyldtes og saa fremdeles. De smukke Søjler, der staa ved Indgangen fra Haven til den grønne Bro, laa henslængte

[1]) I Anledning af Slottets Istandsættelse i Sommeren 1835 blev Vagten forstærket med 3 Mand daglig, for at endnu en Skildvagt kunde posteres ved Slottet. A. St. 1835—1836 S. 173—174.

C. HAMMER

paa Materialgaarden; dem fik han 1842 anbragte paa deres nuværende Plads[1]), og fra Arsenalet fik han udleveret endel Hellebarder, der som Stakit mellem Ringmuren og Slottet kom til at erstatte et derværende Plankeværk. Det var ham en kjær Tanke, som han ofte kom tilbage til, at se Slottets Omgivelser saavidt muligt restituerede i deres gamle Skikkelse, at faa det Tilkastede af Slotsgraven udgravet paany og Exercerpladsen atter forvandlet til Haveanlæg. Det maatte derfor være ham dobbelt pinligt istedetfor at se en Del af disse Omgivelser benyttet til Tørreplads for Gardens Vasketøj, ja at man endog paatænkte at udvide denne med en Strækning paa 15 Alen langs med Slotsmuren[2]). Klasselotteriet blev, som tidligere bemærket, trukket i Rosen, og Møntkabinettet havde ogsaa laant Hus paa Rosenborg; disse Lokaler maatte saaledes undværes ved Ordningen af Samlingen. Det lykkedes dog at fortrænge Lotteriet fra Slottet, hvor det sidste Gang blev trukket i November 1833, men Møntkabinettet vedblev at have Lokale der indtil 1867. At dette fandtes der, gav desuden Anledning til Bekymring i en anden Henseende; da man nemlig forlangte dets Værelser opvarmede om Vinteren, protesterede Sommer derimod af alle Kræfter, men ogsaa her maatte han trække det korteste Straa, og han levede bestandig i Frygt for at se Slottet gaa op i Flammer.

Som tidligere bemærket afgik Gartner **Peter Lindegaard** ved Døden i Aaret 1832[3]); han efterfulgtes af sin

[1]) S. 97.

[2]) Marskall. Korresp. Prot. 1835—1836 S. 275—276, 293—294.

[3]) Ifølge Adresseavisen 1832 Nr. 256 døde han den 26. Oktober,

Svigersøn **Jens Peter Petersen**, der var født den 29. Juli 1804. Petersen havde tilbragt sin Barndom dels i

---

ikke som i 2. Hefte S. 68 anført den 2. — Af nogle af Lindegaard efterladte velskrevne autobiografiske Notitser, med hvilke jeg først er bleven bekjendt efter Trykningen af 2. Hefte, erfares det, at han er født i Egense i Fyen 1758; hans Forældre, der vare fattige, havde 9 Børn, af hvilke de to ældste døde tidlig. I sit 8. Aar kom han i Skole hos Degnen Sandal, hvem han berømmer som en meget sanddru og skikkelig Mand, og som han formener maa have studeret, da han ofte prædikede for Præsten Hr. Monrad. Undervisningen var temmelig god, men led undertiden af Afbrydelser om Sommeren, idet Lindegaard da maatte vogte Forældrenes Smaakreaturer. Da han var 14 Aar gammel, satte Faderen, der selv havde en god lille Frugthave, ham i Lære paa Hvidkilde hos Gartner Posern, der var en Tydsker og temmelig streng; her lærte han ved Omgangen med de mange Tydskere paa Gaarden temmelig godt at tale og forstaa Tydsk, ligesom ogsaa Françaisen, som en Dag paa en Spadseretour med Frøknerne traf ham siddende i Haven paa en Bænk læsende i en fransk Grammatik, tilbød ham Undervisning i Fransk; hun gav ham skriftlige Lektier for med Tilføjelse af Udtalen og hørte ham, naar hun kom i Haven; han drev det saa vidt i dette Sprog, at han, da han forlod Hvidkilde, til Nød kunde forstaa og tale med en Franskmand. Foruden med Havevæsenet og sproglige Studier beskjæftigede Lindegaard sig med Landmaaling, idet Bondergodset netop dengang blev udskiftet. I Aaret 1779 kom han i Lære hos Gartner Dørschel paa Rosenborg, hvor han maatte betale 100 Rdlr. i Lærepenge; da Dørschels Familie, Svendene og nogle af Drengene vare tydske, kom det ham her til Nytte, at han paa Hvidkilde havde lært Tydsk; det Franske vedligeholdt han ved af og til at gaa i fransk-reformert Kirke; da Rosenborg imidlertid hørte til Trinitatis Sogn (jvfr. II. S. 11, 43), maatte han, for at kunne gaa til Alters her, producere sin Daabsattest, som Præsten Monrad sendte ham, men som Sognepræsten ved Trinitatis Kirke Hr. Schønheyder til hans store Forbauselse ikke vilde antage som gyldig, hvorfor han efter Samraad med Dørschel sluttede sig til den tydske Menighed. Om Vinteren besøgte Lindegaard Kunstakademiet, hvor han drev det temmelig vidt i Arkitekturen. Da han havde været 3 Aar i Lære paa Rosenborg, blev han Svend 1782 og vedblev i denne Stilling hos Dørschels Efterfølger

Lyngby, hvor hans Forældre ved hans Fødsel vare i Arveprinds Frederiks Tjeneste, dels i Kjøbenhavn, hvor

Døllner indtil Foraaret 1783. Han rejste derpaa til Fyen for at besøge sin Moder og sine Søskende (Faderen var død 1774) og tiltraadte derefter med Dørschels Søn, der ogsaa var Gartner, en Rejse til Holland; paa Grund af Modvind maatte Skibet søge en norsk Havn, hvor de forbleve nogle Dage, og i Nordsøen bleve de overfaldne af en voldsom Storm, men de naaede dog lykkelig Holland, hvor de af Gartner Døllner vare anbefalede til Blumisten Neukirk, som stod i Handelsforbindelse med ham; efter et 3 Ugers Ophold hos Neukirk traf Lindegaard en Landsmand, som skaffede ham en Plads paa Waterland hos Hr. Hope, hos hvem han arbejdede i to Aar, og hvor han var meget tilfreds med sit Ophold. I Foraaret 1785 skulde Lindegaard have været rejst til England med Hope og hans Hustru for at udsøge Planter til Haven og Blomsterhuset, men da han samtidig modtog et Tilbud fra Gartner Døllner paa Rosenborg om at overtage Pladsen som Mestersvend hos ham, besluttede han at vende tilbage til Danmark. Hermed ende hans autobiografiske Optegnelser. — Af en i Rosenborg Gartnerbolig nylig funden Kopibog, som Lindegaard har fort i Aarene 1793—1800, ses det, at han oprindelig havde en aarlig Gage af 400 Rdlr., hvoraf han dog skulde udrede 50 Rdlr. i Pension til Formandens Enke, Madam Døllner, og at han selv skulde anskaffe og vedligeholde saa mange og nyttige Frugttræer, som behøvedes, uden derfor at nyde nogen Godtgjørelse; det var imidlertid lovet ham, at han skulde rykke op paa Formandens Gage 600 Rdlr., naar Gartneren ved Charlottenlund blev befordret, og da denne døde, ansøgte Lindegaard i 1794 om, at Løftet maatte blive opfyldt, men af en i bemeldte Kopibog liggende Opskrift erfares det, at han i 1799 dog kun havde 550 Rdlr. i aarlig Gage, hvoraf han skulde udrede i Pension til Enkemadam Døllner 50 Rdlr. (Lindegaard var en saa god Husholder, at han, uagtet hans Gage kun var lille, dog efterlod sig en efter den Tids Forhold anselig Formue). — Gjentagne Gange klager Lindegaard over, at Tambour- og Piberdrengene ved Regimenterne foraarsage Uordener i Haven og forulempe de Spadserende og hans Folk, hvem de tilbyde Prygl, og han ønsker derfor, at der maa formenes den Klasse Militære Adgang til Haven, især om Søndagen og om Aftenen efter Kl. 7, naar Haven er mest befærdet. — I 1794 ses det, at man vilde benytte en Del af Frugthaven til Bebyggelse. — I 1795 blev endel af den til-

han ved Prinds Christians Hjælp fik Undervisning i de bedste Skoler. I 1819 blev han konfirmeret i Odense

---

bagværende Grav mellem Slottet og Blomsterhaven tilkastet (jvfr. II. S. 90, 91, 104, 105, 106—107). — Samme Aar blev Fodstykket til Gruppen Hestens Kamp med Løven istandsat og endel af de tiloversværende Børnebilleder bestemte til at sælges ved Auktion: derimod blev det besluttet paany at opstille 8 romerske Kejseres Brystbilleder af Bly paa de Fodstykker, hvorfra overgivne Mennesker stadig havde nedkastet dem. — 1797 klager Lindegaard over Jordkrebsenes Ødelæggelser i Haven, og samme Aar ønsker han, at der maa blive indrettet en Retirade bag Herkulespavillonen, hvor der var megen Urenlighed (smlgn. ovenfor S. 93, 94). — I en Skrivelse af 11. September 1799 klager Lindegaard over den Uro, der foraarsages ved, at Enkemadam Døllner, der havde faaet Tilladelse til at bo i Gartnerboligen, hvor hele den mellemste Etage var overladt hende, vedblivende havde sin Datter, der Aaret iforvejen var bleven gift med Krigsassessor Moldrup, Stamherre til Vestervig Kloster, i Huset hos sig; Lindegaard havde vel tilladt, at de Nygifte maatte blive boende der en kort Tid, indtil de fik deres Gods solgt, men skjøndt dette allerede var sket om Foraaret, gjorde de dog ikke Mine til at flytte bort, men Familien forulempede ham ved Støjen ovenpaa og ved at komme sent hjem om Natten og ringe paa Portklokken, hvorved han og hans Kone og Børn bleve forurolígede, ja endog ofte forskrækkede, da Sovekammeret var ved Siden af Porten: Krigsassessorens Domestiker og Folk gjorde desuden Lindegaards Kone megen Ulejlighed ved deres idelige Gjennemgang gjennem Kjøkkenet, hvor hendes Nærværelse ved Madlavning og Tilsyn var nødvendig: han havde hidtil »taut« stille, saameget mere som hans Helsen ikke taalte nogen Trætte eller dispute, men da man hverken skriftlig eller mundlig havde svaret ham paa et Brev, han havde tilskrevet Madam Døllner om, at Svigersønnen nu maatte flytte bort, og han endog havde hørt, at Madam Døllner havde bedet Overhofmarskallen om Tilladelse til at beholde Svigersønnen og Datteren hos sig, henvendte han sig nu til Overhofmarskallen med Anmodning om, at denne vilde befale Madam Døllner, at Svigersønnen senest næste Flyttedag skulde være ude af Huset, og om at det maatte tillades Lindegaard at lukke Porten for Gaarden og Haven til rette Tid, da han ellers ikke i sit allernaadigst anbetroede Embede kunde staa til Ansvar for Stedet og dets Inventarium; en medvirkende

af Pastor Steenbuch, som vilde have ham til at studere, men Omstændighederne førte det med sig, at han ved Prindsesse Caroline Amalies Hjælp kom i Gartnerlære hos Handelsgartner Vothmann i Sønderborg; tre Aar efter kom han i Lære hos Lindegaard, hos hvem han forblev i to Aar. I 1823 underkastede han sig Gartnerexamen med bedste Karakter, og i September 1824 rejste han ved Caroline Amalies Hjælp til England, hvor han fortsatte sin Uddannelse i tre Aar; efter at være vendt tilbage til Danmark i 1827 blev han det følgende Aar efter Lindegaards Forslag ansat som Undergartner ved Rosenborg med en Lønning af 300 Rdlr. aarlig af Finantskassen, idet Lindegaard da gav Afkald paa det tilsvarende Beløb, som han havde havt til at holde en Gartnersvend for. I 1829 giftede han sig med Louise Lindegaard, og i 1831 foretog han atter med kongelig Understøttelse en Kunstrejse gjennem England, Skotland, Holland og en Del af Tydskland. Efter sin Svigerfaders Død fik han dennes Embede som Slotsgartner ved Rosenborg. I 1837 besøgte han tredie Gang med kongelig Understøttelse England, Frankrig, Rhinegnene, Tydskland og Preussen. Han blev Medlem af flere

---

Grund til denne Skrivelse var ogsaa, at Lindegaard frygtede for, at det Rygte kunde opstaa blandt Publikum, at han havde indrømmet en uvedkommende Familie Lejlighed i Kongens Hus for deraf at drage Fordel, hvilket Rygte han kun i de offentlige Blade kunde fralægge sig.

Lindegaard har bl. A. udgivet et Skrift om Vinstokkens Dyrkning (jvfr. om hans Forfattervirksomhed Erslews Lexikon) og i Manuskript efterladt sig flere Arbejder om Havevæsenet. — Han var korresponderende Medlem af the Horticultural society i London.

Det vedføjede Portræt af Lindegaard er bekostet af hans Sønnesøn Hr. Fabrikant Lindegaard.

udenlandske Haveselskaber (the Caledonian i Skotland, det kongelige preussiske i Berlin, det stockholmske, det hamborgske o. fl.) og var Medredaktør af Havetidende, udgiven af Selskabet for Havekulturens Fremme I.—III. Bind, Kjøbenhavn 1835—1837[1]).

Lindegaard, der iøvrigt var en for sin Tid fortrinlig Gartner, havde i mange Aar ikke været i Udlandet og blev derfor staaende ved, hvad han i sin Tid havde lært i Holland; men da Petersen blev Undergartner og Svigersøn af Lindegaard, blev det ham muligt at indføre de Forbedringer, som han havde lært i England. Medens man i Slutningen af forrige Aarhundrede for største Delen havde opvarmet Drivkasserne for Ferskentræerne og Vinstokkene ved murede Røgkanaler, havde Lindegaard, da Luften ved denne Methode let blev for tør, senere indført Opvarmning ved gjærende Stoffer; dette var imidlertid forsaavidt uheldigt, som Drivningen blev afhængig af Vejrforholdene, og nogle Arter ikke kunde drives herved, hvortil kom, at Drivhusenes smukke Udseende maatte opgives. Petersen indførte derimod den engelske Methode, efter hvilken Opvarmningen foregaaer ved ophedet Vand i Jernrør, ovenpaa hvilke der tillige er anbragt aabne Beholdere med Vand til Fordampning; de fornødne Apparater hertil bleve udførte af Jernstøber Meldal.

Petersen forandrede først Ananasdriveriet; der blev bygget et Hus for de frugtbærende Planter og to grundmurede Kasser til de yngre Planter, efter engelsk Mønster med Jernvarmeapparat. Han ombyggede tildels Driveriet for Vinstokke og Ferskentræer og gjorde Driv-

---

[1]) Den 28. Juni 1842 blev Petersen Ridder af Danebrog, og i 1846 blev han Ridder af den svenske Vasaorden.

husene nettere. Drivningen af Jordbær udvikledes til stor Fuldkommenhed og i saa stort et Omfang, at der i enkelte Aar næsten hver Uge kunde plukkes pundvis af modne Jordbær. Særskilt Driveri af Figentræer og Champignons gjenindførtes af ham og udvikledes meget, ligesom han ordnede og udviklede Melon- og Urtedriveriet og indrettede et Blomsterdriveri.

Petersen var ikke Theoretiker, men han havde en levende Interesse for sit Fag og et stort Talent som Gartner; han har beriget det danske Gartneri med fortræffelige Frugt- og Urtearter, hvorom de udmærkede Samlinger i Rosenborg Have ere Vidnesbyrd; men som den souveraine Konges første Gartner henfaldt han til en vis Hemmeligholdelse af sine Erfaringer, for at Statens Overhoved, hvis Taffel han forsynede, skulde være den Eneste, der havde den eller den Frugt, den eller den Blomst at opvise. Dette Princip virkede skadeligt for det Almindelige og berøvede Petersen mange af hans Fagfællers Tillid. Han udviste Strenghed mod sine Undergivne, men mange af de Gartnere, som i hans Embedstid udgik fra Rosenborg Have, bleve netop herved dygtige Mænd i deres Fag. Skjøndt Petersen havde megen Skjønhedssands, var Lysthaveanlæg ikke hans Fag; det var, som bemærket, navnlig med Hensyn til Driveriet, at han havde Betydning for det danske Gartneri[1]).

[1]) Selmers Nekrologiske Saml. I. S. 213—221, medd. af Hr. Slotsgartner Tyge Rothe, Marskall. Korresp. Prot. 1827—1828 S. 521, 522. I Petersens Tid afholdt Selskabet til Havedyrkningens Fremme i Aaret 1836 en Georginendstilling i Herkulespavillonen. Marskall. Korresp. Prot. 1836—1837 S. 300—301, Berl. Tid. 1882 Nr. 191, Dansk Havetidende 1882 S. 127. — I 1837 udlaantes endel Planter fra Rosenborg til Studenterforeningens Bal paa Skydebanen den 2. Marts. Marskall. Korresp. Prot. 1836—1837 S. 634—635.

Christian den Ottendes Tid.
1839—1848.

I de første Aar af Christian den Ottendes Regering blev der, foruden den sædvanlige offentlige Musik Søndag Eftermiddag[1]), tillige oftere mod Betaling afholdt Koncerter i Rosenborg Have af forskjellige Regimenters Hoboister, navnlig til Fordel for disses Pensions-, Enke- og Børneforsørgelseskasse[2]). I 1840 musiceredes der saaledes her den 13. Juni, 8. og 21. Juli, 8. 18. og 28. August, 2. 11. og 18.[3]) September samt 6. Oktober[4]) dels af Kongens og Kronens Regimenters, dels af Fodgardens Musikkorpser. Adgangsprisen var 2 Mark Personen, men for 4 Personer kun 1 Rdlr. og for 6 Personer 8 Mark. Publikums Interesse for disse

[1]) Den 14. Juni 1840 forefaldt der nogle Optøjer mellem nogle Drenge og Musikpersonalet, hvorfor det blev befalet, at Haven skulde lukkes tidligere end sædvanligt. Adresseavisen 1840 Nr. 140, 141, Fædrelandet 1840 Nr. 193, Politivennen 1840 Nr. 1278, 1841 Nr. 1325.

[2]) Fædrelandet, Adresseavisen.

[3]) Til Indtægt for Dronning Caroline Amalies og Frederik den Sjettes Asyler. Adresseavisen 1840 Nr. 217.

[4]) I Anledning af Kronprindsens Fødselsdag.

Koncerter var temmelig stor, da Kjøbenhavn dengang saagodtsom ikke havde andre Sommerfornøjelser end Sommerskuespillene og Forestillingerne paa Vesterbroes Theatre[1]), og de gjentoges derfor i Aaret 1841[2]), af de samme Musikkorpser samt af Lumbyes Orkester, den 15. og 26. Maj, 3. 17.[3]) og 25.[4]) Juni, 2. og 27. Juli, 13. 20. 26. og 31. August, 4. 11. og 15. September. — Der gaves endvidere i bemeldte Aar nogle Koncerter i Rosenborg Have af Sopran-, Tenor- og Bassangerinden Madame Josephine Schenck fra Wien og Violinisten Johannes Meyer, Elev af Spohr; de afholdtes den 1. 21. 24. og 31.[5]) Juli, 7. og 27. August, men Sangerinden gjorde ingen Lykke[6]). — Endelig foranstaltede Udgiveren af Bladet Figaro, Georg Carstensen, i Aaret 1841 tvende større Fester i Rosenborg Have. Den første fandt Sted i Anledning af Kronprinds Frederiks og Prindsesse Marianes Formæling og afholdtes Torsdagen den 15. Juli for Bladets Abonnenter, der dog ogsaa kunde erholde Billetter til deres Paarørende mod en Betaling af 1 Rdlr. for en Herre og 4 Mk. for en Dame; for at forebygge Misbrug lød ethvert Adgangskort paa Navn. Festen bestod dels af Vauxhall, idet der var ophængt henved 2000 orientalske Lamper i Festons og Guirlander mellem Træerne, dels af Koncert af tvende Orkestre, det ene for Harmonimusik af 70 Musikere, det

---

[1]) Fædrelandet 1841 Nr. 516.

[2]) Fædrelandet, Adresseavisen, Carstensens Figaro.

[3]) Oprindelig bestemt til den 15., men udsat paa Grund af Vejret.

[4]) Oprindelig fastsat til Kronprindsens og Kronprindsessens Indtogsdag den 22. Juni.

[5]) Oprindelig bestemt til den 29., men udsat paa Grund af Vejret.

[6]) Figaro.

andet for Straussisk Musik af Lumbyes Selskab. Mellem Koncertens tvende Afdelinger udførtes der Tyrolersange. Festen gjentoges i større Maalestok Onsdagen den 22. September, idet hele Partiet omkring Springvandet, Kavaler- og Damegangen, Hovedindgangen, den med Sølvgade parallele Gang fra Dame- til Kavalergangen og de fire fra Runddelen ved Springvandet udgaaende Gange vare illuminerede med 4 til 5000 orientalske Lamper og Lygter, der vare anbragte i Festons, Guirlander, Kroner og Pyramider mellem Træerne. Der opførtes Musik af tre Orkestre, nemlig Harmonimusik af 65 Musikere ved Herkulespavillonen, Musik à la Strauss af Lumbyes Orkester ved Springvandet og Harmonimusik af 65 Musikere mellem Damegangen og Runddelen. I Damegangen udførtes Tyrolersange og i Kavalergangen Taskenspiller- og Jonglørkunster af Brødrene Bils. Endelig blev der paa forskjellige Steder i Haven afbrændt Fyrværkeri, bestaaende af røde og blaa Flammer, Stjerner og Kanonskud. Med Forfriskninger beværtedes af Mini, Gianelli, Pedrin og Firmenich. Indgangen blev aabnet Kl. 7, og Musiken vedvarede fra Kl. 8 til 12; der afsluttedes med en Festmarche komponeret af Rudolf Wilmers i Anledning af Kongens Fødselsdag (den 18. September); denne blev udført af Orkestret ved Herkulespavillonen, og derefter spilledes af samtlige Orkestre »Kong Christian stod ved højen Mast« under Kanonsalut. Adgangsprisen var denne Gang sat til 4 Mk. for Voxne og 2 Mk. for Børn under 12 Aar.[1]) — Ogsaa i Aaret 1842 opførtes der Koncerter i Rosenborg Have af de militære Orkestre og Lumbyes

---

[1]) Adresseavisen, Figaro.

Selskab[1]), nemlig den 1. Juni, 10. og 23. Juli, 10.[2]) og 20. August, 10. 13. 18. og 28. September; da nogle af disse Koncerter i den fremrykkede Aarstid holdtes sent om Eftermiddagen, var Haven ved disse Lejligheder paa enkelte Steder oplyst med argantiske Lamper[3]). — En gammel Bekjendt optraadte i bemeldte Aar igjen paa Arenaen paa Exercerpladsen, nemlig Luftskipper Colding, som den 18. August, Trediveaarsdagen efter hans tredie Luftsejlads derfra, gav en stor aërostatisk Forestilling, ved hvilken han lod opstige nogle Luftballoner, baade Charlièrer og Montgolfièrer, fra hvilke nedlodes Faldskjærme, og under Salut fra en Ballon med Kanonskud lod han det danske Flag hejse. Under Forestillingen udførtes der Instrumentalmusik af 24 Musikere af Lumbyes Selskab. Adgangsprisen var for 4 Personer paa første Plads 10 Mark og for 1 Person 3 Mark, medens anden Plads betaltes med 2 Mark[4]). Et Par Dage senere, den 21. August, gav Colding Kl. 9½ om Aftenen paa Exercerpladsen en Forestilling med 6 illuminerede Luftballoner samt Fyrværkeri; der opførtes ogsaa Harmonimusik ved denne Lejlighed[5]). — Endelig afholdt Carstensen tre lignende Fester som det foregaaende Aar; ved den første, Lørdagen den 11. Juni, til hvilken Adgangen betaltes med 3 Mark, var hele Haven, med Undtagelse af Gangen ved Kronprindsessegade og Blomsterpartierne, illumineret med 15 til 20,000 orientalske Lamper anbragte i Festons og Guirlander samt i

[1]) Fædrelandet, Adresseavisen.
[2]) Oprindelig fastsat til den 7., men udsat paa Grund af Vejret.
[3]) Adresseavisen 1842 Nr. 227.
[4]) Adresseavisen 1842 Nr. 190, 191, 192.
[5]) Adresseavisen 1842 Nr. 194.

100 Kroner og Pyramider mellem Træerne. Der udførtes Instrumentalmusik af fire Orkestre og Vokalmusik paa fire Estrader i forskjellige Dele af Haven og akrobatiske Kunster paa en større Estrade i Nærheden af Dame- og Kavalergangen. De smukkeste Partier i Haven bleve oplyste af 2 til 300 karmoisinrøde, højrøde, orange, lysegrønne, mørkegrønne, lyseblaa, mørkeblaa, guldgule og citrongule Flammer; det var ogsaa bestemt, at Rosenborg Slot skulde belyses med bengalske Flammer, men hermed var man ikke heldig, idet Slottet, istedetfor at vise sine smukke Former i et straalende Feskjær, aldeles blev skjult af hvide Røgskyer. I Anledning af Vauxhallet, til hvilket Indgangen paa Grund af Aarstiden først aabnedes Kl. 9½, hvorefter Musiken tog sin Begyndelse Kl. 10 og vedvarede til Midnat, afgik Dampskibene »Hamlet« og »Malmø« samme Dag fra Helsingborg, Helsingør og Malmø til Kjøbenhavn og returnerede Søndag Morgen; mange Svenske benyttede sig heraf for at deltage i Festen, der var besøgt af henimod 10,000 Mennesker. — Ved Festen Onsdagen den 3. August var der ligeledes Illumination med 15 til 20,000 orientalske og argantiske Lamper ved Springvandet, Runddelen, i Kavaler- og Damegangen og alle de nærmest tilstødende Gange; Orkestrenes Antal var forøget til fem, og der udførtes Vokalmusik af Tyrolerne Kalla og Graefler samt af de italienske Mandolin- og Guitarspillere Sella og Comorelli. Der var endvidere italienske »Schattenspiel«-Pantomimer af Brødrene Bils paa et Theater ved Kavalergangen, Linedands og beduinske Grupper ved Liphardt, Klown- og Herkuleskunster ved Damegangen, samt paa forskjellige Steder i Haven Fyrværkeri, leveret fra Overkrigskommissær og Postmester Høegh-

Guldbergs Etablissement i Vordingborg, bestaaende af Flammer i alle Farver og i Form af Stjerner, Glorier m. m. samt Kanonsalver paa forskjellige Steder i Haven. Tobaksrygning var forbudt i Dame- og Kavalergangen. Indgangen til Vauxhallet aabnedes Kl. 9, hvorefter Musiken tog sin Begyndelse Kl. 9½ og vedvarede til Midnat. — En lignende Fest afholdtes Fredagen den 16. September med Illumination, levende Tableauer, Instrumentalmusik samt Vokalmusik af Tyrolerne Kalla og Hauser. Fyrværkeriet, som ogsaa denne Gang var leveret af Høegh-Guldberg, blev afbrændt paa en Estrade og bestod af Sole, Stjerner, Glorier, Fontæner, Kaskader, et Malteserkors og et Tempel; der blev endvidere afbrændt bengalske Flammer i alle Farver og givet Kanonsalver paa forskjellige Steder i Haven. Paa Grund af den fremrykkede Aarstid kunde Indgangen til Vauxhallet allerede aabnes Kl. 7, hvorefter Musiken tog sin Begyndelse Kl. 8 og vedvarede som tidligere til Midnat. Adgangsprisen var de tvende sidste Gange 3 Mark for Voxne og 24 Sk. for Børn under 12 Aar[1]). Hermed ophørte disse Fester, for derefter fra 1843 af at fortsættes paa Tivoli, og, som tidligere omtalt, ophørte ligeledes efter Hærens Omorganisation i 1842 Regimentsmusiken Søndag Eftermiddag i Haven[2]).

Ved Studenterkorpsets Øvelser i Exercerhuset i November 1842 blev en i en Niche anbragt bronceret Gibsbuste af Frederik den Sjette som Kronprinds mole-

[1]) Petersen, Gamle Minder fra Frederiksberg og Vesterbro S. 7, Figaro, Fædrelandet 1842 Nr. 905. I Politivennen 1842 Nr. 1388 opfordres Carstensen til ved disse Fester at lade opføre smaa Vaudeviller i Kavalergangen.

[2]) Se ovenfor S. 94 Anm. 2.

steret saaledes, at Hovedet faldt af den[1]. Under det optagne Forhør paastode de Fleste, at de ikke vidste, hvem Busten forestillede; nogle mente, at det var en anden Frederik end Frederik den Sjette, enten Frederik den Tredie eller Frederik den Femte, som de antoge havde bygget Exercerhuset (uagtet dette bærer Aarstallet 1787), andre troede, at det var en Buste af en fortjent gammel Militær. Paa Forehold, om de da ikke havde læst Indskriften, svarede de, at Busten var saa sparsomt belyst, at de ikke kunde læse, hvad der stod, tilmed da de Fleste foregave, at de vare nærsynede; de erklærede desuden, at Indskriften, af hvilken de kun havde lagt Mærke til Ordene: Frederik, Kongens Søn, ikke var tilstrækkelig vejledende. Gjerningsmændene bleve imidlertid snart udfundne: det var to unge Studenter, som under Bajonetfægtning af Kaadhed havde gjort omkring og stukket Bajonetterne op i Busten; de undskyldte sig ligesom deres Kammerater med deres Uvidenhed om, hvem Busten forestillede, og mente, at de, der vare fra Provindserne, ikke saa let som Kjøbenhavnerne kunde gjenkjende Ansigtstrækkene. Den vedkommende Rektor, fra hvis Skole de vare udgaaede, gav Synderne det Vidnesbyrd, at de altid havde været loyale af Tænkemaade og ikke havde yttret Utilfredshed med det Bestaaende, og de slap derfor henholdsvis med 8 og 6 Ugers Arrest: Grunden til, at Straffen bestemtes forskjellig for de to, var, at den ene var eet Aars Student og saaledes burde have været mere fornuftig end den anden, der nylig var kommen ud af Skolen. En tredie Student blev ved samme Lejlighed

[1]) Aktstykkerne i Krigsministeriets Arkiv.

idømt 4 Ugers Arrest; han havde vel ikke været med til at rive Busten ned, men han havde tidligere med sin Bajonet pirret ved Busten for at se, af hvilket Materiale den var; ved disse Undersøgelser havde han paa flere Steder løsnet Broncefarven fra Busten, saa at det hvide Gibs stak frem. Denne mindeværdige Begivenhed er foreviget i følgende bekjendte Studentervise[1]):

Mel. Peder Skjøt i Barndomsalder.

Hvor Soldaterne forlyste
Sig paa tapper Krigsmaner,
Stod engang en gammel Bøste, —
Nu den staaer der inte mer;
Ak! thi 3 Studenter kom —,
Som jeg nu vil synge om.

Og saa sagde da den Fø'ste:
(Ej jeg siger, hvad han hed)[2])
»Lad os slaa til denne Bøste,
Saadan at den falder ned«.
Og, skjøndt det var ikke Ret,
Gav de den paa Hovedet.

. . .

[1]) Edgar Collin, Illustreret Folke-Visebog S. 18—19, meddelt af Hr. Underbibliothekar Vahl. Paa det der anbragte Billede ses tre Studenter i Uniform uden Gevær løftende Hænderne mod Busten, hvilket efter det i Texten Anførte saaledes ikke er ganske korrekt.

[2]) Den Paagjældende har beredvillig meddelt mig Tilladelse til at anføre hans Navn; det samme er Tilfældet med den af de tre, der sad i Arrest paa Rosenborg, og fra hvem Oplysningerne om Cachotten der og Billedet af denne hidrører, men da den til 6 Ugers Arrest Dømte ikke gjerne vil have sit Navn anført, har jeg, skjøndt Sagen jo nu kun kan betragtes som et Udslag af ungdommelig Kaadhed, der heller ikke har skadet de Paagjældende senere (de absolverede alle tre en Embedsexamen), dog anset det for rettest slet ikke at nævne Nogen af dem ved Navn.

Stedse sanker Syndens Børen
Paa sit Ho'de gloendes Kul;
Og saa sagde Guvernøren:
»De skal puttes i et Hul,
Og om De bliver nok saa vre',
Skal De sættes alle tre«.

Yngling! agt paa denne Lære!
Vogt Dig vel for Syndens Rus!
Dyden elsk! — og hold i Ære
Kongens Exercerehus!
Derfor vogt Dig vel for Sligt
Paa Prinds Wilhellems Distrikt.

De omtalte tre Domfældte, af hvilke de to førstnævnte skulde afsone Straffen i Citadellet, medens den tredie skulde sidde i Arrest i Studentercachotten paa Rosenborg, samledes paa Regentsen for at gaa deres Skjæbne imøde. Iførte Studenteruniform gik de, ledsagede af en Underofficer af Korpset, ved høj lys Dag igjennem Gaderne til deres Bestemmelsessteder, medens Gadedrengene raabte efter dem: »Der trække de med Stude!« Opholdet i Citadellet synes ikke at have været videre behageligt for de Paagjældende[1]), hvilket fremgaaer af følgende i Corsaren i Anledning af deres Løsladelse indrykkede Stykke:

Vi takke Hs. Majestæt paa de unge Studenters Vegne — nu da de ere komne ud — fordi de bleve satte ind.

---

[1]) 27. Januar 1843 Nr. 123. I Corsaren 9. Decbr. 1842 Nr. 116 findes en spydig Tak til Christian den Ottende for hans store Mildhed mod de tre Studenter. Medd. af Hr. Museumsassistent Cand. juris Thiele.

Det er nemlig aabenbart, at, vare de ikke blevne satte ind, kunde de ikke have havt den Glæde at komme ud.

Og under Forudsætning af, at det er tilladt at takke Andre end Hs. Maj. Kongen, takke vi Alle dem, der have havt Noget at sige, befale, eller foranstalte ved deres Fængsel og navnlig ved det ene i Castellet, for den Omhyggelighed, hvormed der er blevet sørget for at gjøre dem deres Udgang endnu mere behagelig, dobbelt behagelig, ubeskrivelig behagelig.

Hvilken Lykke føler nu ikke det unge Menneske, der sad i det nævnte Fængsel! Hvor mange Lykkens Goder opdager han ikke nu, paa hvilke han aldrig før har sat Priis! Han gaaer hjemme og glæder sig over sin Dør, han beseer sin Dør, han klapper den, han kysser den maaskee; thi han opdager Fortrin ved den, som han aldrig før har troet at være Fortrin ved en Dør: den er aldeles heel og holder Vinden ude. »Hvad jeg dog har for en herlig Dør«, siger han til sig selv, »det er dog en Fornøielse at have saadan en Dør. Mon alle Mennesker have saadanne Døre?«

Han seer til sit Vindue. »Min Gud, det Vindue er et Vindue, der kommer Lys derigjennem! Det er dog deiligt at have saadant et Vindue! Hvad har jeg dog for et rart Værelse«.

»Og jeg, Menneskebarn, lægger slet ikke Mærke til, at jeg kan gaae op og ned i dette Værelse, gjøre mig en heel Spadseregang! Nei, det er dog mærkeligt, hvor jeg har været blind«.

»Og saa har Værelset, ved Gud! den Indretning, at man kan gaae ud deraf, naar man lyster, og komme igjen, naar man har Lyst«.

»Gud være Lov, at jeg kom til at beskadige Fredrik den 6tes Buste; ellers var jeg da aldrig bleven saa lykkelig!«

Den tredie Delinkvent blev ved sin Ankomst paa Rosenborg præsenteret for Kommandanten sammesteds,

Oberstlieutenant Sommer, og senere indfandt Korpsets Chef Oberstlieutenant Malling sig i Cachotten for at høre. om Arrestanten havde Noget at leve af, da han i modsat Fald vilde forsyne ham med Mad; Studenten var imidlertid situeret saaledes, at han ikke trængte til at benytte sig af dette venlige Tilbud. Fængslet var det hvælvede Rum i Portbygningens Stueetage nærmest Slottet, som nu benyttes af et af den kronologiske Samlings Bude; paa Døren havde tidligere Fanger anbragt følgende Indskrifter:

Har jeg en Daler, en Snaps og lidt Mad,
Vil jeg med Chefen ej bytte.
Lad ham kun sidde ved bugnende Fad,
Tømme sin Vin til den saftige Brad —
Fædrelandet til Nytte!
Bedre dog her i Kong Christians Hal
Tømmer Studenten sin fulde Pokal,
Smiler: Ak, Verden er gal![1])

Af Rosenborg Porten en Student traadte ind,
Hans Miner de vare ej blide;
Han næsten gik ud af sit gode Skind
Af Sorrig og vaandefuld Kvide.

Han havde jo hørt det strænge Forbud
Imod Visiter og Gilder,
Da en før ham drak Vagten fuld
Og opførte sig alt for ilter.

Men snart tog hans Tanker en anden Gang,
Han sørged sig ej til Døde:

[1]) Under dette Vers stod en endnu levende bekjendt Videnskabsmands Navn.

Tolv Timer gik hen med Drik og Sang,
Tolv andre med Drømme saa søde!

-

Første Gang jeg skuer dette Fængsel,
Første Gang jeg skuer denne Mur,
Første Gang jeg er i denne Trængsel,
Første Gang jeg er i dette Bur.

Første Gang jeg her nu gjør Spektakler,
Første Gang jeg her har frit Logis,
Første Gang paa Dydens Vej jeg vakler,
Første Gang mig Kongen maa staa bi.

Første Gang som fangen Helt jeg sværmer,
Første Gang jeg drikker Vagten fuld,
Første Gang til Dyden jeg mig nærmer
Gjennem dette lille mørke Hul.

Non ebur neqve aureum
mea renidet in domo lacunar.
Sed:
Rebus angustis animosus atqve
fortis appare!
Nam:
Lætus in præsens, animus qvod ultra est
oderit curare, et amara lento
temperet risu! nihil est ab omni
parte beatum.

Elegiæ, consolationes, sententiæ:

Her imellem disse kolde Mure,
Her paa dette væmmelige Sted,
Her hvor Ondskab paa sit Offer lurer,
Aldrig, Sidse! jeg forglemmer Dig.

Tu ne cede malis, sed contra
audentior ito!

Durum est, sed levius fit patientia,
qvicqvid corrigere est nefas.

Integritas magnum est solatium
inprimis in carcere.

Over Døren var skrevet: Porta lacrymarum.

Arrestanten fik naturligvis Tilladelse til at spadsere i det Frie hver Dag under Opsyn af en Soldat; en af disse var saa tjenstivrig, at han trak sin Sabel for bedre at kunne passe paa ham; men Vagtkommandøren mente dog, at en saa skarp Forholdsregel var unødvendig. Af en af de ovenfor anførte Indskrifter fremgaaer det, at det tidligere stedfindende muntre Samliv i Cachotten med Kammerater var blevet forbudt paa Grund af Misbrug; derimod kom Vagtkommandøren undertiden over til Fangen og drak et Glas med ham, saaledes som det ses paa Billedet, og i selve Vagtkommandørens Værelse holdtes der undertiden Gilder, til hvilke Arrestanten og de i Nabocachotten siddende Livjægre bleve indbudne; der var saaledes engang et muntert Lag, hvori nogle fra Middelhavet med et Orlogsskib hjemvendte Matroser og Marineunderofficerer deltoge tilligemed Underofficerer af Landetaten; Søfolkene trakterede med græsk Vin, medens Fangen gav Smørrebrød og Brændevin. En enkelt meget human Vagtkommandør tilbød endog Arrestanten, at han maatte gaa hjem om Natten, mod at give sit Æresord paa, at han vilde indfinde sig igjen om Morgenen. men Fangen

STUDENTERARRESTEN PAA ROSENBORG 1842.

vilde dog ikke benytte sig af dette fristende Tilbud. Efter udstaaet Straf præsenterede Studenten sig igjen for Kommandanten, Oberstlieutenant Sommer, som sagde ham nogle venlige Ord til Afsked. Opholdet i det kolde, fugtige Fængsel ved Vintertid paaførte imidlertid Studenten en temmelig alvorlig Sygdom, hvoraf han dog efter nogen Tids Forløb kom sig.

Hvad de øvrige Bygninger paa Rosenborgs Grund angaaer, skal det blot bemærkes, at Gartnerne P. W. Hintze, O. Ohlsen og I. P. Hansen i September 1840 afholdt en Georgineudstilling i Brøndsalen[1], og at Speths Voxkabinet og Panorama blev forevist sammesteds i Tidsrummet fra Januar til Marts 1844[2]), samt at Gardens Kaserne i Henhold til kgl. Reskript af 17. November 1844 blev ombygget i Aarene 1845—1846[3]).

Under sit Besøg i Kjøbenhavn bivaanede Kong Frederik Vilhelm den Fjerde af Preussen tilligemed Kong Christian den Ottende den 19. Juni 1845 Vagtparaden paa Exercerpladsen. Alle Garnisonens og Borgervæbningens Officerer vare tilstede, og efter at Tropperne vare defilerede forbi Kongen af Preussen, udførtes nogle militære gymnastiske Øvelser mellem Kavalleri og Infanteri, over hvilke den kongelige Gjæst skal have yttret sin høje Tilfredshed. Derpaa begave begge Majestæterne sig til Rosenborg Slot for at bese den derværende Samling[4]). I Anledning af den preussiske Konges Besøg skrev Oehlenschläger[5]):

[1]) Fædrelandet 1840 Nr. 290, Adresseavisen 1840 Nr. 224.
[2]) Politivennen 1844 Nr. 1462, 1468, 1472.
[3]) Medd. af Hr. Kammerherre, Oberstlieutenant Kirchhoff.
[4]) Berl. Tid. 1845 Nr. 145.
[5]) Berl. Tid. 1845 Nr. 146. — Oehlenschläger, der 1844 havde faaet

Die Könige stehen am Dänenstrand
Als liebende Brüder, Hand in Hand,
Ein schönes Beispiel für Alle.
Christian zeigt Friedrich Burg und Wald.
Des edelen Gastes Willkomm schallt
Posaunengetön aus der Halle.

Den 25. September 1847 om Morgenen Kl. 9 stod Garden til Fods opstillet i revuemæssig Paaklædning paa Exercerpladsen for af Kong Christian den Ottende at modtage nye Faner. Med den ham egne Veltalenhed mindede Kongen ved denne Lejlighed i faa, men fyndige Ord Korpset om Betydningen af disse Ærestegn og udtalte sin Overbevisning om, at de saavel i Fredens Dage som i Farens Stund vilde blive bevarede uplettede, hvilken Tale blev besvaret med et enthusiastisk »Længe leve Kongen!« og gjentagne Hurraraab. Efter Ceremoniens Afslutning aflagde Kongen et Besøg i Kasernen[1]).

den preussiske Orden pour le mérite (jvfr. hans af Gertner malede Portræt paa Rosenborg), siger til Slutningen i dette Digt:

Wer aber steht dort in der Eck' und schlägt
Die nordische Harfe, tiefbewegt,
Und wünscht Dir: Glückliches Leben!
Beseelt von der Dankbarkeit schöner Lust?
Kennst Du das Zeichen an seiner Brust?
Du hast es selbst ihm gegeben!

[1]) Løvenskjold, Eft. om den kgl. Livgarde til Fods, S. 233, 234 Berl. Tid. 1847 Nr. 225.

Frederik den Syvendes Tid.
1848—1863.

Kun lidet anede man ved den nysnævnte Overleverelse af nye Faner til Garden paa Exercerpladsen, at der faa Maaneder efter sammesteds skulde staa en Skare Soldater beredte til at drage til blodig Dyst. Oprøret i Hertugdømmerne var imidlertid udbrudt kort efter Kong Christian den Ottendes Død, og den 27. Marts 1848 om Eftermiddagen Kl. 6 vare de Tropper, som næste Morgen skulde afgaa fra Kjøbenhavn, nemlig 1. og 5. Liniebataillon samt 2. Husareskadron, opstillede paa Exercerpladsen, hvor de i Overværelse af Prinds Ferdinand og de øvrige Prindser modtoge følgende Proklamation:

Soldater!

Hele det Danske Folks Øie er henvendt paa Eder! Et skjønt Hverv er Eder overdraget: at kjæmpe for den retfærdige Sag.

Eders Konge er overbeviist om, at denne Følelse besjæler Eder Alle.

Saa antager da Eders Konges Løsen:
Med Gud! for Konge og Fødeland!
og Kongens og Folkets Velsignelse følger Eder!
Christiansborg Slot, den 27de Marts 1848.
Frederik R.

Derefter indfandt Kong Frederik den Syvende sig, ledsaget af sine Adjutanter, og modtoges med umaadelig Jubel saavel af Soldaterne som af den store forsamlede Folkemængde. Kongen talte opmuntrende til Tropperne og endte med de betydningsfulde Ord: »Lev vel, vi ses snart!« Den stormende Jubel ledsagede ham, da han forlod Pladsen og gjennem Gaderne, hvor man fra Vinduerne tilviftede ham med Tørklæderne[1]).

Til Fordel for de paa Grund af Krigen nødlidende Jyder blev der den 16. 17. og 18. August 1849 afholdt et Marked i Rosenborg Have[2]). Komiteen bestod af Kunsthandler Bing, Cand. phil. Borgaard, Balletmester Bournonville, Theatermaler Christensen og Literat Magnus. Der blev ved denne Lejlighed udført Musik af Lumbyes Orkester og af Borgervæbningens og Livjægrenes Musikkorpser, Kammermusik i Brondsalen og Sange af forskjellige Sangforeninger; der var endvidere arrangeret Skovbal, gymnastiske Lege, Dandse og Tableauer. I Brøndsalen var der Udstilling og Udsalg af Malerier, Kobberstik,

[1]) Berl. Tid. 1848 Nr. 74 og Till., Vort Forsvar Nr. 45.

[2]) Berl. Tid. 1849 Nr. 191. 193. 194 og 195 med Tillæg, 196, Flyveposten Nr. 191. 192, Eduard Meyer, Markeds-Tidende Nr. 1—3, der bl. A. indeholder Vejviser for Markedsgjæsterne, Program, Digte af Udgiveren og Carit Etlar og Vignetterne til de ved Auktionen solgte Gjenstande. Disse Vignetter antages, ifølge Medd. fra Hr. Dr. phil. V. Bergsøe, der ejer Særtryk af en Mængde af dem, at være forfattede af Claudius Rosenhoff, paa hvis Auktion de ere kjøbte.

Lithographier og andre Kunstgjenstande og Møbler; i Damegangen var der ved den ene Ende af Alleen opstillet Emblemer for Landmilitæretaten, deriblandt de dengang saa meget omtalte Espingoler, og ved den anden Ende Emblemer for Søetaten; paa den nordlige Side var der et Udsalg for Børnesager, en Visebutik[1], to Beværtningstelte, en Tobaks- og Cigarbutik, endvidere en Skibsmast til Flagning og en Orkesterbalustrade, i Hovedgangen til Springvandet et Beværtningstelt, Blomster-, Kunst- og Antikvitetsudsalg, Sadel- og Bundtmagerbutiker, ved Springvandet Galanteributik og Broderiudsalg, inde i Lunden de vagthavende Borgeres Telt, i Lergangen (tilhøjre for Springvandet. regnet fra Kronprindsessegade) Guldsmedbutik, Brødudsalg, Skiveskydning med Pile og Urtekramudsalg, i Filosofgangen

[1]) Ifølge Meddelelse fra Hr. Museumsassistent Cand. juris Thiele solgtes ved dette Marked bl. A. følgende Viser: En ny Vise om Mord-Attentatet paa Preussens elskede Konge (om Borgermester Tscheck). — En fornøielig Vise om de tydske og danske Pølser, forfattet i Pølsetiden 1848, af Jens Pind. — En ganske ny Vise, hvori Danskeren tager en rørende Afsked fra sin forhenværende artige og lærde Ven: den tydske Mikkel! ogsaa kaldet: Hanns Wurst. Skrevet af en Frivillig til den bekjendte og meget yndede Melodie: »Peter Schiott i Barndoms Alder«, i Aaret 1849. — Følgende Viser ere forfattede i Anledning af Markedet: En lystig ny Vise om Markedet i Rosenborg Have. — Splinterny Vise om Rosenborg Marked. Af -- h —e (ɔ: Adolph Recke). Trykt i dette Aar (begge medd. af Hr. Dr. phil. V. Bergsøe). — Vid Marknaden i Rosenborgs Trädgård, den 16., 17. och 18. aug. 1849, af Orvar Odd (medd. af Hr. Arkivassistent Bricka). — Sang i Anledning af Markedet som til Hjælp for vore trofaste Jyders Tab og af vor høihjertede Konge! Personlig beskyttes. Udgivet af George Brown, afskediget Corporal, og Elev af den høiere Rideskole (medd. af Hr. Boghandler Lynge). Om Grunden til, at de sidstnævnte Viser og de tidligere omtalte Vignetter ikke, som oprindelig paatænkt, gjengives her, se Side 164—165.

(tilvenstre for Springvandet) Udsalg af Pap- og Metalarbejder samt Hørkrambutik, i Officergangen (nordvestlig for Springvandet) Herreekviperings- og Broderiudsalg samt Bog- og Papirhandel, i Gangen Nordost for Springvandet Dameekviperings-, Handske- og Fodtøjs-, Glas- og Porcelænsudsalg. I Herkulespavillonen blev der fra Kl. 1 til 3 afholdt Auktion over større og mindre Gjenstande; om Aftenen blev der sammesteds fremstillet Tableauer (Holger Danske beskyttende en kronet Kvinde, Dannekvinderne løskjøbe Svend Tveskjæg af Fangenskab, Danmark velsigner sine Børn). I den modsatte Ende af Kavalergangen var der Agerdyrknings- og Landhusholdningsemblemer samt Frugt- og Blomsterbutiker, i Nærheden deraf en Sangerestrade, i Midten af Gangen Cloëttas, Minis, Gianellis og Grandjeans Konditorier; i Lunden Syd for var der Gynger og i Lunden ved Springvandet Skovbal. I den nordligste Gang tilvenstre for Blomsterkvartererne var der et Markedstræ med Tombola for Børn; Lodderne, paa hvilke der altid faldt Gevinst, kostede 16 Sk.; sammesteds var der Tærningspil om Gevinster til 16 Sk. Kastet. Paa forskjellige Træer var der ophængt Mindetavler for de faldne Officerer: General Ryes var i Nærheden af Rosenborggangen, Søofficerernes under Taarepilen i samme Gang, Lægernes i Officergangen. Markedet, der var aabent fra Kl. 11 til 8, blev navnlig de tvende første Dage, da Vejret var smukt, meget stærkt besøgt; Kongen indfandt sig den anden Dag mellem Kl. 12 og 1 og blev modtagen med megen Jubel; han gjorde med sit Følge en Tour i Haven og yttrede stor Tilfredshed med det hele Arrangement; hans Nærværelse blev fejret af Orkestrene og Sangforeningerne med Udførelsen af patrio-

tiske Sange; den sidste Dag var Vejret uheldigt, hvorfor Besøget ogsaa var endel mindre end de foregaaende Dage; Festen afsluttedes med Afsyngning af en af Siesbye forfattet Sang[1]). Antallet af solgte Billetter, saavel til Voxne som til Børn under 12 Aar (henholdsvis à 2 Mk. og 1 Mk.), var 70,000, og Indtægten af Markedet beløb sig til henimod 50,000 Rdlr.

I Aaret 1850 blev der i Rosenborg Have den 30. og 31. August samt 1. September afholdt en Høstfest til Fordel for de i Krigen Faldnes Efterladte[2]). Skjøndt Arrangementet ikke var ganske som ved Markedet i 1849, vare dog de samme Hovedpunkter i Haven benyttede. Ligefor Indgangen var der oprejst en kolossal Høsttrofæ, i Basaren (Brøndsalen) og omkring Springvandet var der smukke Butiker, som forestodes af Konferentsraadinde Bang, Bispinde Mynster, Generalinde de Meza, Kammerherreinde Irminger, Fruerne I. Münter, Melchior, Kiellerup, Frøknerne Euchel, Nielsen, Deichmann, Hornbeck, Clausen og Riise, og tre Blomsterudsalg, som forestodes af Fruerne Green, Petersen og Suell. Paa en Dandsetribune ved Springvandet afholdtes Skovbal for 1 Mk. Parret; paa forskjellige Steder i Haven var der foranstaltet Lykkespil (Boldspil, Honningkage-

---

[1]) Denne Sang har end ikke Forfatteren set sig istand til at meddele mig.

[2]) Berl. Tid. 1850 Nr. 203 og Till., 204 og Till., 206, H. P. Holst, Album til Erindring om Festen, E. Meyer, Festtidende (med Program, Deviser til Markedsbutikerne og et Digt af Siesbye), Plan og Vejviser ved Festen, Billedlige Fremstillinger for Ungdommen til Erindring om Høstfesten (med et Titelbillede og 11 kolorerede Afbildninger samt Vers), Blade fundne i Rosenborg Have efter Høstfesten (Vers), lithograferet Oversigt over Indtægterne ved Festen.

spil, Kaste- og Klippespil, Pebernøddespil, Taarnspil, Vinspil, Rouge et Noir), som indbragte betydelige Summer; i Nærheden af Herkulespavillonen holdtes der Auktion over forskjellige Gjenstande; der forefandtes endvidere to Skydebaner, en Visebod i Officergangen, hvor Udsælgeren — saavidt vides Lieutenant Borre — foredrog Viserne (især den bekjendte Vise om Pjaltenborgs Brand[1]), et Kalejdoskop, tre Perspektivkasser med Billeder af Sonne, Const. Hansen og Juel, hvilke forevistes af smaa Hornblæsere; i Officergangen var der en Bod for Løgne i Billeder, nemlig Sidestykker til de tydske Krigsefterretninger, der omstændelig forklaredes, og som vakte megen Morskab; Forevisningen var gratis, men hos Løgneren kunde der faaes Lodsedler til et Børnetheater, der tilligemed det tilhørende Personale blev bortspillet i et Lotteri. Der foranstaltedes Væddeløb af Drenge, der som Pris fik et Danebrogsflag, og i Officergangen var der oprejst en Klattrestang for Drenge, der i fem Minuter skulde naa Maalet; Prisen var et Sølvuhr. Der blev opsendt aërostatiske Figurer, og paa tre Theatre gaves der Forestillinger; paa Vaudevilletheatret i Damegangen ved Brøndsalen blev der af Skuespillerne Schmidt og Bornemann udført »To Naboer«, Vaudevillespøg af Erik Bøgh, og paa Pantomimetheatret i Damegangen op imod Sølvgade udførtes der Beduinergrupperinger, athletiske Kunstproduktioner, Bjælkespil og »den svævende Fregat« i brillant Fyrværkeri; endelig gaves der paa sidstnævnte Theater af det Volker-

---

[1]) I Klæstrups Det forsvundne Kjøbenhavn, 1. Række, findes paa Billede XI en Fremstilling af Pjaltenborg med Rosenborg i Baggrunden.

senske Selskab »Harlequin mekanisk Statue eller Kassander indbildt syg«; i Herkulespavillonen var der et Marionettheater og i den modsatte Ende af Kavalergangen et Tableau. Endel Bøsser vare anbragte rundt omkring i Haven til Modtagelse af Gaver til de Faldnes Efterladte. Paa forskjellige Steder i Haven var der Konditorier og Beværtningstelte; Seltzervandsudsalg forestodes af Fruerne Christensen, Ferslew og Simonsen. I Teltene var der Sang og Musik af danske og fremmede Musikere, og ved Springvandet spillede Livjægrenes Musikkorps. Tivolis Bestyrelse havde overladt Komiteen til Afbenyttelse alle de Gjenstande og Inventariesager (deriblandt omtrent 10,000 Lamper og 80 Trælampekroner), som Etablissementet kunde undvære, og tilladt, at Tivolis samtlige Kunstnere (Fyrværkeren, Theaterpersonalet osv.), der alle vare engagerede saaledes, at de ikke uden Bestyrelsens Samtykke kunde give Præstationer udenfor Etablissementet, assisterede ved Høstfesten hele Lørdagen den 31. August og delvis de to andre Festdage; derimod havde man af Hensyn til Lejerne og Andre ikke kunnet gaa ind paa en Anmodning om helt at lukke Tivoli alle tre Festdage.

Det Væsentlige ved denne Fest var imidlertid en Forening af en lystigere og en alvorligere Del, der var saa vellykket, at Overgangen fra den ene til den anden Del af Arrangementet uvilkaarlig medførte en Overgang i Stemning. Den paa alle fire Sider af Fakler omgivne Exercerplads, hvorpaa man først ved Mørkets Frembrud traadte ud fra den brogede og glimrende Have, og som ved en af oplyste Obelisker i Midten afstukken Oval, der havde sine Endepunkter i to oplyste Templer, var forvandlet til en uhyre Sal eller Hal, hvor Stjernehimlen

dannede det naturlige Tag, gjorde et imponerende Indtryk, der end mere forhøjedes ved den herlige, højtidelige Musik, som opførtes af et stort Sangerkor og Orkester, der vare placerede paa en Estrade foran Kasernen, og ved de af Balletmester Bournonville arrangerede indholdsrige Tableauer, som efter de enkelte Musikstykkers Opførelse viste sig fra Erindringstemplet. Paa de 32 Obelisker, der vare 8 Alen høje og prydede med Danebrogsflag samt forsynede med Blus, var anbragt i Transparent skinnende Indskrifter, der som i en Krands slyngede sig om alt det Mindeværdige fra Krigen ligesom ogsaa om Kongens og de ypperste Faldnes Navne, medens de tillige i Korthed fremstillede Begivenhedernes Gang fra Oprørets Udbrud indtil Datiden. De smukke Indskrifter, der tilligemed Sangtexterne vare forfattede af H. P. Holst, udmærkede sig ved heldigt trufne Pointer, ligesom Sangtexterne med lyrisk Skjønhed gjengave Tidens forskjellige Stemninger[1]). Ved Siden af

---

[1]) Da Forfatteren af de nævnte Indskrifter og Sange Hr. Etatsraad H. P. Holst har nægtet mig Tilladelse til i dette kun i et ringe Antal Exemplarer trykte Arbejde, der, som Titlen viser, væsentlig blot er at anse som en Samling af Materialier og Aktstykker vedrørende Rosenborgs Historie, at benytte det af ham i sin Tid udgivne lille Minde-Album om Festen til at fuldstændiggjøre den i Texten givne Fremstilling, maa jeg saaledes indskrænke mig til en Henvisning til en Kilde, der fortiden, da bemeldte Album er udsolgt, kun er lidet tilgængelig. Det havde været min Hensigt at gjengive saavidt muligt alle de Sange, Viser o. desl., som ere forfattede i Anledning af de til Rosenborg knyttede Begivenheder, og som ofte tillige have en ikke ringe historisk Interesse, og have selvfølgelig alle de øvrige Forfattere, til hvilke jeg hidtil havde henvendt mig om Tilladelse til at optage saadanne Digte, med største Redebonhed imødekommet mit Ønske i saa Henseende, ja endog betragtet den skete Henvendelse des-

Erindringstemplet, der laa ved Muren mod Gothersgade, var anbragt to Pyramider, 18 Alen høje, med Navnene Fredericia og Idsted; det ligeoverfor liggende mindre Tempel, ved Muren omkring Rosenborg Slot, var smykket som en Sejrstrofæ, i Midten af hvilken Kongens Navnechiffer lyste i et Transparent. Oven over den for Musiken oprejste Tribune var Kasernebygningens Façade smykket med Festons og Guirlander, der samlede sig om et øverst anbragt stort dansk Vaaben og Flag.

Efter at »Danmark dejligst Vang og Vænge« var spillet, udførtes en af Gade komponeret Vexelsang, hvorpaa der fra Erindringstemplet viste sig et Tableau fremstillende »Fredstid« (Engle svæve over en landlig Gruppe). Derefter udførtes en krigerisk Marche, komponeret af Løvenskjold, hvorpaa der viste sig et Tableau »Krigstid« (Hejmdal blæser i Gjallarhornet, Valkyrien svinger sit Spyd, og Folket iler til Kamp). Efter Udførelsen af en Hymne, komponeret af Rung, viste sig et Tableau, fremstillende »Sejren« (Danebrog vajer i det Høje blandt jublende Genier, Folket modtager de hjemvendende Krigere, der medbringe erobret Skyts, Soldaten udøver Menneskekjærlighed mod saarede Fjender). Efter Udførelsen af en af Hartmann komponeret Mindesang (»Slumrer sødt i Slesvigs Jord«) viste sig tilsidst et Tableau,

---

angaaende som en ufornøden Hensynsfuldhed fra min Side; men da det ovennævnte Forbud fra Redaktøren af »For Romantik og Historie« medfører, at der bliver en Lakune i den temmelig fuldstændige Samling af disse allerede nu for største Delen vanskeligt tilgængelige Smaastykker, som det ved Forskjelliges Velvillie og Interesse for Sagen er lykkedes mig at skaffe tilveje, har jeg saaledes maattet opgive denne Tanke og skal derfor indskrænke mig til at tilbyde dem, som maatte interessere sig herfor, Afskrifter heraf.

fremstillende »Mindet« (Danmark sidder i Skyen, omgivet af Saga og Erindringens Valkyrier, danske Folk have lejret sig ved Bautastene), hvorefter Koret og de Tilstedeværende istemte »Danmark dejligst Vang og Vænge«. Efter Udførelsen af Musiknumerne afbrændtes et Fyrværkeri.

I de tre Dage, i hvilke Festen varede, besøgtes Haven af omtrent 42,000 Voxne og 10,000 Børn; Adgangspriserne vare henholdsvis 3 Mk. og 24 Sk. Kongen, der, ledsaget af Arveprinds Ferdinand og Adjutanter, Lørdag Eftermiddag tog Festarrangementet i Øjesyn, opholdt sig ved de forskjellige Theatre, besaae Butikerne, kjøbte i flere af dem, deltog i nogle af Spillene og betænkte paa disse forskjellige Steder gavmildt Festens veldædige Øjemed.

De nærmest efter Festen følgende Dage (2. til 4. September) var Basaren i Brøndsalen aaben mod en Adgangspris af 8 Sk.; Salget i Butikerne fortsattes, og ved de forskjellige Spil indkom der endnu ret anselige Beløb; i de samme Dage kunde endvidere Exercerpladsen med Dekorationerne tages i Øjesyn mod Erlæggelse af 8 Sk. Det samlede Udbytte af Festen var omtrent 50,000 Rdlr.

Statsforfatningsforandringen i 1849 berørte naturligvis ogsaa Rosenborg Slot og Have. Ved kongelig Kundgjørelse angaaende Civillisten af 30. Maj 1849 § 1 blev Slottet erklæret for Statsejendom, som skulde vedligeholdes for Statskassens Regning, og ifølge § 4 blev Rosenborg Slots Vaskerhus bestemt til Bortleje eller Afhændelse efter derom tagen nærmere kongelig Beslutning. Med Hensyn til den kronologiske Samling paa Rosenborg forbeholdt Kongen sig ifølge § 6 nær-

mere at bestemme, hvorvidt denne skulde indlemmes mellem Statens Samlinger eller betragtes som det kongelige Huses uafhændelige Ejendom, arvelig fra Konge til Konge. Ved Bekjendtgjørelse af 27. Juni 1849 § 1 henlagdes Slottet under Indenrigsministeriets Bestyrelse.

Kommandanten, Oberstlieutenant Sommer døde den 12. Marts 1851 efter 14 Dages Sygeleje. Hans Død omtales i den Berlingske Tidende[1]) saaledes:

Vi beklage atter[2]) at maatte meddele vore Læsere et sørgeligt Tab for Videnskaberne, nemlig Archæologen, Oberstlieutenant Sommers igaar indtrufne Dødsfald. Den Afdøde, der med Hæder kæmpede blandt Danmarks Helte den 2den April 1801, hengav sig, efter senere at være udtraadt af den active Tjeneste, med usædvanlig Interesse til Mineralogiens, navnligen Ædelstenenes, og tillige til Oldtidens Studium. Med utrættelig Iver og Udholdenhed arbeidede han for Udbredelse af Kundskaber i Oldtidens, navnlig Nordens og Østerlandenes Historie, og ved sin udbredte Correspondance med Mænd i fjerne Lande og ved stadig Opmærksomhed paa Afbenyttelsen af enhver Leilighed til at øse Kundskaber af paalidelige Kilder, lykkedes det ham at samle rigt Udbytte for Videnskaben. Hans varme Bestræbelser og mangehaande ledende Forarbeider have væsentligen bidraget til Grundlæggelsen af det ethnographiske Museum, og vigtige Oplysninger om Indiens Folkeslag og Cultus ere Frugterne af hans mangeaarige Forskninger.

Sommer besad ved Siden af en sand ridderlig Characteer den høieste Grad af Uegennyttighed og Fordringsløshed; de yngre Dyrkere af Videnskaben have altid i ham fundet en villig Veileder i deres Studium.

Sine senere Aars Virksomhed helligede han, som Com-

---

[1]) 13. Marts 1851 Nr. 61.

[2]) H. C. Ørsted var død den 9. Marts.

mandant paa Rosenborg, dette historisk mærkværdige Slots Vedligeholdelse og dets Kunstsagers Ordning; med sjelden Dygtighed har han særligen ordnet den chronologiske Samling dersteds.

Vi tør haabe, at hans efterladte Samlinger, der skulle være betydelige og værdifulde, ikke ville blive adsplittede, men conserverede i deres Heelhed.

Dette skete dog ikke, idet de bleve bortsolgte ved Auktion, efter at Kong Frederik den Syvende og Grevinde Danner den 12. Maj 1852 havde taget dem i Øjesyn paa Rosenborg[1]). Da Kommandantposten nemlig ikke strax blev besat efter Sommers Død, havde Indenrigsministeriet under 7. Oktober 1851 tilladt, at de efter Flyttedagen indtil videre maatte opbevares i nogle af Værelserne i Kommandantboligen, idet det ikke havde været muligt at faa dem fuldstændig ordnede forinden[2]).

Sommers Forretninger som Slotsforvalter og Kommandant bleve efter hans Død fordelte saaledes, at Fuldmægtig Stouenberg foreløbig blev konstitueret som Slotsforvalter, medens de militære Forretninger indtil videre overdroges Sommers Svigersøn Kapitajn Fr. Olufsen som Kapitajnvagtmester i Kjøbenhavns Fæstning. Olufsen, der med sin Familie havde boet hos sin Svigerfader, vedblev som Følge heraf en Tid at bebo nogle af Værelserne i Kommandantboligen. Skjøndt Kommandantposten paa Rosenborg kort efter blev ophævet, idet Gagen, der da ses at have udgjort 850 Rdlr. aarlig, blev inddragen ved Behandlingen af Finantsloven for

---

[1]) Berl. Tid. 1852 Nr. 110.
[2]) Slottets Arkiv.

1852—1853[1]), blev dog afskediget Oberstlieutenant **Vilhelm Ferdinand v. Würtzen** under 24. Juli 1852 udnævnt til Kommandant sammesteds, men uden Gage som saadan og uden at staa i noget Embedsforhold til Kunstsamlingerne, ligesom han heller ikke fik det tidligere til Embedet henlagte Brændselsdeputat.

VILHELM FERDINAND v. WÜRTZEN.

Würtzen, der var født den 19. April 1796 og døbt den 20. Maj samme Aar i Garnisonskirke, var en Søn af den senere Oberst Carl Gotfred Würtzen, der tidligere stod ved Artilleriet, men døde som Kommandant i Citadellet Frederikshavn 1817; hans Moder hed Valborg Lindam. I Marts 1809 blev han Kostgjænger paa Land-

[1]) Rigsdagstid. 1851 Anhang B. Sp. 176, 281—282, Folkethingets Forhandl. Sp. 2046, 2061, 2077, 2088, 2093—2094.

kadetakademiet, den 1. Januar 1810 virkelig Kadet, den 24. December 1813 Sekondlieutenant; han blev da ansat ved jydske Regiments lette Dragoner, som dengang laa i Holsten; paa Grund af Fredsunderhandlingerne kom han imidlertid ikke til Regimentet, men maatte ifølge Armébefaling af 14. Januar 1814 forrette Tjeneste ved Prinds Ferdinands Dragonregiment, der den Vinter laa i Fyen, til sidst i Februar 1814 og derpaa ved de jydske Dragoner i Randers, hvor han tjente som Lieutenant i næsten 29 Aar. 1819 fik han Medaillen for ædel Daad, idet han i Randers Fjord havde frelst en Matros, der var falden overbord. Den 28. August 1824 fik han Premierlieutenants Karakter, den 10. Januar 1830 blev han virkelig Premierlieutenant, den 13. Juni 1834 reserveredes der ham Ritmesters Anciennetet, den 12. December 1840 fik han Karakter af Ritmester. Først den 1. Juli 1842 blev han Eskadronschef, hvorefter han den 15. September samme Aar blev gift med Laura Christiane Lund, født den 21. Januar 1804. I Felttoget 1848 udmærkede han sig i Slaget ved Slesvig den 23. April, idet han ved et rask Indhug paa preussisk Infanteri frelste to Kanoner fra at blive tagne af Fjenden. Den 4. Juni blev han ved Bedsted angreben af tre hannoveranske Dragoneskadroner og et Kompagni brunsvigske Skarpskytter og maatte forfulgt trække sig tilbage; for imidlertid at frelse saa mange som muligt fra Fangenskab gjorde han omkring med omtrent 20 Mand for at standse Fjenden, men hans Hest styrtede, og han faldt i Fangenskab, hvorfra han kom tilbage efter tre Maaneders Forløb. Den 13. September 1848 blev han af Kong Frederik den Syvende dekoreret med Danebrogsordenens Ridderkors, og den 18. December samme Aar

Stouenberg

reserveredes der ham Majors Anciennetet; den 21. Februar 1849 blev han Major, den 20. Marts 1851 fik han Oberstlieutenants Karakter, men den 2. Maj 1852 blev han afskediget og derefter udnævnt til Kommandant paa Rosenborg[1]). Den 6. Oktober 1856 blev der tildelt ham Danebrogsmændenes Hæderstegn.

Fuldmægtig **Frederik Stouenberg**, der, som tidligere omtalt, efter Sommers Død var bleven konstitueret som Slotsforvalter, blev den 9. Februar 1854 ansat som virkelig Slotsforvalter med en aarlig Lønning af 300 Rdlr. samt det forhen nævnte Deputat af 6 Favne Brænde, fri Bolig og Emolumenterne ved Forevisningen af Slottet; Fuldmægtigposten, med hvilken der i den senere Tid havde været forbundet en aarlig Løn af 250 Rdlr., blev derfor ophævet[2]). Kort efter toges den i Kundgjørelse af 30. Maj 1849 § 6 bebudede nærmere Bestemmelse angaaende Rosenborgsamlingens Stilling, idet det ved kongelig Resolution af 14. Juni 1854 blev fastsat, at følgende paa Rosenborg Slot værende Samlinger og Gjenstande, nemlig: Kronings-Insignierne med Kronjuvelerne og Diamanterne samt de øvrige Gjenstande, der opbevaredes i de saakaldte Regalieskabe, den egentlige kronologiske Samling, adskillige til Afbenyttelse ved højtidelige Lejligheder bestemte Apparater, saavelsom andre forskjellige Sager, saasom Flora-danica-Stellet, Glassamlingen, med mere deslige, samt det egentlige Slotsbygnings-Inventarium skulde udgjøre een Samling under Navn af »den kronologiske Samling«, og at denne Sam-

---

[1]) Medd. af Hr. Arkivar, Kapitajn Feilberg, jvfr. Flamand, Slagene ved Fredericia og Idsted S. 144—145.

[2]) Rigsdagstid. 4. Session 1852 Anhang B. Sp. 99.

ling skulde betragtes som det kongelige Huses uafhændelige Ejendom, arvelig fra Konge til Konge[1]).

Stouenberg beklædte ikke længe Slotsforvalterposten, idet han allerede den 21. Juni 1856 efter Ansøgning blev afskediget i Naade og med Pension fra 1. Juli at regne, men, da der ikke strax blev truffet nogen endelig Bestemmelse angaaende Embedet, vedblev han endnu at fungere et Aars Tid; i August 1857 bevilgedes der ham imidlertid Rejsetilladelse, hvorfor hans Forretninger midlertidig overdroges hans Medhjælper Kammerassessor Læssøe. Stouenberg, der, som tidligere omtalt, havde deltaget i Krigen 1813—1814, fik i Aaret 1858 af Kejser Napoleon den Tredie St. Helenamedaillen; i Diplomet kaldes han secrétaire des ambulances; den 12. Juli 1858 blev han endvidere udnævnt til Ridder af Danebrog. Han giftede sig først, da han var 68 Aar gammel, den 22. December 1865, med Louise Madsen, født den 2. Juni 1833, og døde den 23. August 1874[2]).

Hvad Rosenborg Slots Have[3]) angaaer, forbeholdt Kongen sig ved den tidligere nævnte Kundgjørelse af 30. Maj 1849 § 1 at tage nærmere Bestemmelse herom; Bestyrelsen af Haven samt af Driverierne henlagdes ved Bekjendtgjørelsen af 27. Juni 1849 under Indenrigsministeriet, men Forholdet blev faktisk i længere Tid uforandret, idet den tidligere Chef Overhofmarskal Levetzau den 5. August 1849 blev udnævnt til Over-

---

[1]) Ussings Reskriptsamling 1858 S. 224.

[2]) Enkefru Louise Stouenberg har afholdt en Del af Omkostningerne ved Udførelsen og Trykningen af det vedhæftede Portræt.

[3]) Endel af Oplysningerne om Haven ere meddelte af Hr. Slotsgartner Tyge Rothe.

direktør for de under bemeldte Ministerium hørende kongelige Haver[1]) og fungerede som saadan til sin Død den 7. November 1859[2]); herefter blev Overdirektoratet ophævet ved Resolution af 10. December og sammes Forretninger henlagte under Indenrigsministeriets 2. Departement.[3])

Ved Finantsloven for 1851—1852 blev der til Rosenborg Haves Driveri og Blumisteri bevilget 7000 Rdlr. for bemeldte Aar, imod at Haven overtoges af Civillisten. Paa Indenrigsministeriets derefter i Henhold til den af samme med Overhofmarskallatet stedfundne Brevvexling nedlagte Forestilling bifaldt Kongen under 29 Juli 1851, at Civillisten, fra 1. April samme Aar at regne, skulde overtage Rosenborg Haves Driveri og Blumisteri paa følgende Vilkaar[4]):

a) At de ved Haven den 1. April 1851 ifølge Bestalling eller Konstitution fast ansatte Embedsmænd og Betjente, med de dem paa den Tid tillagte Gager og Indtægter, overgik til Civillisten og imidlertid udgik af Statstjenesten, hvorimod deres eventuelle Pensioner skulde være Civillisten uvedkommende og udredes af Statskassen;

b) At Civillisten overtog samtlige til Haven hørende Driverihuse, Kasser og Plankeværker, saavelsom den Del af de i Haven værende Samlinger af Frugt- og Blomsterplantninger m. m., som tilhørte Staten, i den Stand, i hvilken de ved Modtagelsen befandtes, og afleverede dem igjen i sin Tid, saaledes som de da maatte befindes, uden Ansvar for Civillisten, samt at denne ikke var forpligtet til at konservere de Bygninger, i hvilke den maatte finde

---

[1]) Rigsdagstid. 3. Session 1851 Anhang Sp. 637.
[2]) Hist. Tidsskr. 4. R. 4. B. S. 411.
[3]) Departementstidende 1859 S. 910.
[4]) Rigsdagstid. 3. Session 1851 Anhang Sp. 645—647, jvfr. Sp. 638—639, 642 og 2. Session 1850 Anhang B. Sp. 245—246.

Anledning til at nedlægge eller ophæve Driften, hvilket dog kun antoges at ville blive Tilfældet med 2 eller 3 Bygninger. Til Vedligeholdelse af de i Haven værende Bygninger, Drivhuse, Kasser og Plankeværker skulde der aarligen af Civillisten, under Tilsyn af en af Ministeriet dertil udnævnt sagkyndig Mand, anvendes en Sum af indtil 2800 Rdlr.;

c) At den Forpligtelse, der hidtil havde paahvilet Rosenborg Driverihave til tillige at være en Undervisningsanstalt, fremdeles bibeholdtes, saaledes at et vist Antal Elever sammesteds skulde antages til Oplæring uden Udgift for dem, samt at Forandringer i det ved Haverne ansatte Personale ikke skulde kunne ske, uden at fornødent Hensyn efter Overenskomst med Indenrigsministeriet derved toges til Undervisningens Tarv. Hvorledes det først anførte Punkt, betræffende Undervisningen i Haven, iøvrigt i det Specielle skulde ordnes, derom skulde det Fornødne nærmere forhandles og afgjøres mellem Indenrigsministeriet og Overhofmarskallatet;

d) At de til Spadserehaven stødende Dele af Driverihaven skulde vedligeholdes med Sirplanter paa samme Maade som hidtil;

e) At Haven skulde overtages af Civillisten paa 3 Aar fra 1ste April 1851 at regne, imod at der for hvert Aar udbetaltes samme 7000 Rdlr. af Statskassen.

Ved Loven om Statshaverne af 12. Marts 1852 blev det bestemt, at Rosenborg Slotshave fremdeles skulde vedligeholdes som Statsejendom, og at Kongen skulde udnævne en Gartner ved de offentlige Lysthaver, navnlig Rosenborg, Frederiksberg og Fredensborg, og en Gartner ved Rosenborg Driverihave, hvilke Gartnere skulde være forpligtede til uden særligt Vederlag at modtage Gartnerelever til Vejledning og Undervisning ogsaa i de Enhvers specielle Fag vedrørende theoretiske Dele af Gartnerkunsten, samt at deltage i Prøvelse af

Gartnere, Alt efter Indenrigsministeriets nærmere Bestemmelse; ved hver af Lysthaverne skulde der endvidere antages en Opsynsmand[1]). Med Hensyn til Rosenborg Driverihave, der, som ovenfor nævnt, fra 1. April 1851 var bleven overtagen af Civillisten paa 3 Aar, bestemtes det i bemeldte Lov, at der af Statskassen, saalænge dette Forhold vedvarede, skulde udredes dertil et aarligt Tilskud af 7000 Rdlr., imod at Civillisten afholdt den derved ansatte Gartners Gage samt Udgifterne ved de for 4 Gartnerelever oprettede Fripladser. Foruden i Finantsloven for 1851—1852 findes derfor bemeldte Beløb optaget i Finantsloven for 1852—1853 samt 1853—1854; fra 1. April 1854 overtoges Driverihaven paany for 3 Aar af Civillisten, og Beløbet gjenfindes derfor atter i Finantsloven for 1854—1855, 1855—1856 samt 1856—1857; ved den sidstnævnte bemyndigedes Regeringen til at foranstalte det Fornødne til denne Udgifts Overførelse til Monarkiets fælles Budget[2]).

Slotsgartner Jens Peter Petersen døde den 7. September 1848, efterladende sig Enke og fem Børn[3]); efter hans Død varetog Undergartner Julius Hermann Beck midlertidig Forretningerne indtil den 1. Januar 1850, da Petersens Broder **Carl Ludvig Petersen** blev ansat som Gartner ved Rosenborg Driverihave med en aarlig Løn af 1100 Rdlr. foruden fri Bolig[4]). Petersen, der var født i Lyngby den 21. September 1816, havde i sit

---

[1]) I Dødslisten i Dagens Nyheder 5. Mai 1881 Nr. 120 nævnes Opsynsmand ved Rosenborg Have Hans Pedersen.

[2]) Statskal., Finantslovene.

[3]) Selmers Nekrologiske Saml. I. S. 213, 214, 260.

[4]) Rigsdagstid. 1851 Anhang Sp. 642.

20. Aar taget den daværende Gartnerexamens lavere Grad og fungerede derefter i to Aar som Medhjælper ved Fredensborg Slotshave. Efter et treaarigt Ophold i England, fra Foraaret 1838, blev han ansat som Medhjælper ved Rosenborg Slotshave, hvilken Plads han beklædte til Foraaret 1845; han underkastede sig imidlertid i Efteraaret 1842 den daværende Gartnerexamens højere Grad eller Kunstgartnerexamen. Efter en ny Udenlandsrejse, paa hvilken han besøgte Skotland, England, Frankrig og Tydskland, blev han den 28. Januar 1847 udnævnt til Slotsgartner ved Bernstorff Slotshave, hvorfra han, som ovenfor bemærket, den 1. Januar 1850 forflyttedes til Rosenborg Driverihave. I 1853 blev han udnævnt til Ridder af Danebrog.

Den Indflydelse, som Rosenborg Have i en lang Række af Aar havde udøvet paa Gartneriets Udvikling her i Landet ved at være den vigtigste Skole for unge Gartnere og ved at være en Mønsterhave i den Retning af Gartneriet, der kaldes Driveri, tabte sig vel noget under Petersens Bestyrelse, men de Forhold, hvorunder han maatte virke, vare ogsaa langt mindre gunstige end tidligere, idet Haven, fra at være en Enevoldsherskers Yndlingshave, hvorpaa der ikke sparedes, blev Statsejendom. Det lykkedes dog Petersen at holde Haven omtrent paa det samme Standpunkt, som den tidligere havde indtaget[1]).

Den ovennævnte kongelig ansatte Undergartner Julius Hermann Beck, der var en Elev af en af Danmarks bedste Kjøkkengartnere, Døllner paa Vallø,

[1]) Dybdahl, Tidsskr. for Havevæsen 1. Aargang Nr. 6 S. 94, Statskal.

forestod navnlig Frugtdriveriet i Rosenborg Have; han døde i Aaret 1858 efter nogle og tyve Aars nidkjær Tjeneste[1]) og efterfulgtes af Paul Lapuchoff[2]), der imidlertid ikke fik kongelig Udnævnelse.

Bestyrelsen af Rosenborg Lysthave blev i Aaret 1849 henlagt under en anden Gartner end Driverihavens, idet der for Frederiksberg, Fredensborg og Rosenborg Lysthaver blev konstitueret en særegen Landskabsgartner, nemlig Slotsgartner paa Fredensborg **Rudolf Rothe** med en aarlig Løn af 1700 Rdlr. foruden 300 Rdlr. aarlig i Diæter og Befordringsgodtgjørelse samt fri Bolig i Frederiksberg Gartnerbolig[3]); efter Emanationen af Loven af 12. Marts 1852 blev han fast ansat som Gartner ved bemeldte tre Haver. Disse vedbleve dog at henhøre under Overhofmarskal Levetzau som Overdirektør, men kom efter hans Død ved Overdirektoratets Ophævelse til at sortere direkte under Indenrigsministeriet.

Rothe, der var født i Kjøbenhavn den 12. Oktober 1802, var i en Alder af 16 Aar kommen i Gartnerlære hos Slotsgartner Petersen paa Frederiksberg og blev senere uddannet af Gartner Lindegaard paa Rosenborg. Efter at han i 1821 havde taget den daværende Gartnerexamen med første Karakter, blev han Medhjælper i den botaniske Have under Gartner Holbøll som botanisk Gartner og Professor Hornemann som Direktør for Haven, og to Aar efter tog han den daværende bo-

---

[1]) Bentzien, Dansk Haugetidende 10. Aargang, 23. Aug. 1858 Nr. 34 S. 136. — Hans Gage var 760 Rdlr. Rigsdagstid. 1851 Anhang Sp. 642.

[2]) Død 3. Novbr. 1882. Berl. Tid. 1882 Nr. 259 Till. Pladsen bekjendtgjort ledig i Berl. Tid. 1882 Nr. 275 Till.

[3]) Rigsdagstid. 1851 Anhang Sp. 642.

taniske Gartnerexamen, ligeledes med første Karakter. Efter en Udenlandsrejse i Aarene 1824—1827, paa hvilken han især lagde sig efter Landskabsgartneriet, var han fra 1828 til 1833 Privatsekretær hos Grev A. V. Moltke til Bregentved og blev derpaa den 14. Oktober 1833 udnævnt til Slotsgartner paa Fredensborg, hvis Slotspark han forvandlede fra et Virvar af fransk Anlæg og Skovvildtnis til den skjønne Lystskov, som nu er Slottets bedste Smykke. I 1842 blev han Ridder af Danebrog, og, som ovenfor bemærket, blev han i 1849 konstitueret som Landskabsgartner for de under Indenrigsministeriet hørende Haver, i hvilken Stilling han 1852 fik fast Ansættelse; samme Aar udnævntes han til Forstraad [1]).

I den Periode, som vi i det Foregaaende have havt for Øje, blev der under den fjerde danske Landmandsforsamling, der blev afholdt i Kjøbenhavn fra den 5. til den 9. Oktober 1852, Fredagen den 8. Oktober foranstaltet et Dyrskue paa Exercerpladsen, hvor der langsmed de tre Sider var udstillet 450 Dyr: 139 Heste, 173 Stkr. Hornkvæg, 91 Faar og 47 Svin; paa den fjerde mod Rosenborg Slot vendende Side var der opreist Telte. I Præmieuddelingen, til hvilken Kongen havde skjænket 2000 Rdlr., kunde kun de Dyr deltage, der vare tillagte i det danske Monarki og tilhørte Indvaanere af dette; Bedømmelsen af Dyrene havde fundet Sted Dagen iforvejen ved flere Komiteer paa forskjellige Steder i Byen. Dyrskuet, der stod aabent for Medlemmerne af Landmandsforsamlingen mod Forevisning af

---

[1]) Rudolf Rothe ved I. A. Dybdahl, Særtryk af Tidsskr. for Havevæsen, 12. Aargang, 1877, Dagens Nyheder 3. Februar 1877.

deres Medlemskort og for Andre mod Erlæggelse af 1 Mark, var meget talrigt besøgt. Da Fordelingen af Præmierne skulde finde Sted, opfordrede Landmandsforsamlingens Formand, Kammerherre Sehestedt-Juel til Ravnholt, de Tilstedeværende til at istemme et Leve for Kongen, der havde vist en saa levende og virksom Deltagelse for Forsamlingen og upaatvivleligt vilde have været tilstede, dersom han ikke ved Upasselighed var bleven forhindret deri, hvilken Opfordring blev efterkommen med et ni Gange gjentaget Hurra[1]).

Under Koleraepidemien i Sommeren 1853 indrømmede Kong Frederik den Syvende Livgardens Kaserne til Bolig for husvilde Familier, ligesom ogsaa Brøndanstaltens Bestyrelse overlod Lægeforeningen Brøndsalen til samme Brug. Garden skulde midlertidigt indkvarteres paa Frederiksberg Slot, hvilket ved Overhofmarskal Levetzaus Energi blev rømmet i den korte Tid af to Dage og fra den 12. Juli stod til Raadighed for Garden; denne var imidlertid under Major Lassons Kommando temmelig langsom til at forlade Kasernen og naaede først den 18. Juli Frederiksberg. Da Kasernen var rømmet, blev den tilligemed Brøndsalen saa hurtigt som muligt indrettet til Familieasyl, idet Marineministeriet laante Lægeforeningen 8600 Alen Sejldug til dermed at afdele de større Lokaler. Der blev i dette Asyl, som forestodes af Kancellist Winther, indkvarteret 218 Familier, bestaaende af 382 Voxne og 406 Børn; hver Familie fik sit Værelse, men da der kun fandtes faa

---

[1]) C. F. Linde, Beretn. om den fjerde danske Landmands-Forsamling S. 345 ff., jvfr. S. 106—107 (meddelt af Hr. Etatsraad Eckardt til Ørumgaard), Fædrelandet 1852 Nr. 171, 189, Flyveposten Nr. 313.

Kjøkkener i Bygningen, fik Beboerne Tilladelse til to Gange daglig frit at afhente kogt Vand hos Marketenderen; i Brøndsalen leveredes dette Beboerne ligeledes gratis ved Inspektør Nørgaards Velvillie. For at forhindre Beboerne fra at nyde skadeligt Øl blev der fra Kongens Bryghus solgt bittert Skibsøl til dem for Indkjøbsprisen 2 Sk. Potten, og man sørgede for, at de saavidt muligt kunde faa deres daglige Fornødenheder i selve Bygningen; til de fattigste blev der uddelt Spisekort og Klædningsstykker. Sundhedstilstanden var hele Tiden fortræffelig, idet der kun indtraf 3 Koleratilfælde indtil den 3. August og intet senere. Asylet i Kasernen blev hævet ved Oktober Flyttedag[1]). Et Forslag om i Rosenborg Have at opføre midlertidige Huse til Vinterbrug for de Familier, som vare blevne udflyttede fra deres tidligere, usunde Boliger, blev ikke taget til Følge[2]).

Til Fordel for de Børn, der ved Koleraepidemien havde mistet deres Forældre, blev der om Efteraaret i Rosenborg Have foranstaltet flere Koncerter. Saaledes blev der Søndagen den 28. August om Eftermiddagen fra Kl. 4½ til 7 udført Harmonimusik af et Antal Musikere assisterede af en Sangforening, som afsang en til Øjemedet forfattet Sang, til hvilken Texten solgtes ved Indgangen. Vejret var temmelig godt, og en stor Del Besøgende vare tilstede. I den store Gang ligefor Indgangen var Kongens Buste anbragt, hvorover det danske Vaaben og ovenover dette igjen følgende Linier:

---

[1]) Magnus, Nogle Billeder af Kjøbh. under Koleraepidemien, 2. Opl. S. 50, 52—53, 54, 55, 56, 62, Berl. Tid. 1853 Nr. 177, 191, 236.

[2]) Berl. Tid. 1853 Nr. 188, 189, 201.

Du Landets Fader! — Fader for os Alle,
Dit Navn skal lyde fra den Spædes Mund,
Dit lysende Exempel vi paakalde;
Thi Du var først og sidst i Nødens Stund.

Ved Salget af Viser og i de opstillede Bøsser indkom 542 Rdlr.[1]) — Livjægrenes Musikkorps opførte i samme Øjemed fire Koncerter, den 29. August samt 1. 5. og 8. September; den sidste var navnlig meget talrigt besøgt, da Korpsets Kapitajner Clausen og West samt Lieutenant Fiedler havde truffet et højst hensigtsmæssigt og smukt Arrangement. Ejeren af Voxkabinettet, Møller, havde udlaant et Par smukke Voxfigurer i dette Øjemed, og Kongens Buste var opstillet ligesom ved Koncerten den 28. August og med samme Inskription. Gibser Antonetti havde skjænket tre Gibsfigurer, som bortspilledes ved en Tombola og indbragte 88 Rdlr.; som et smukt Træk fremhæves, at ved Slutningen af Tombolaen en tilstedeværende Herre tog sin Uhrkjæde af og bad Komiteen om at bortlodde den. Nettoudbyttet af de nævnte fire Koncerter var 900 Rdlr.[2]) — Foruden af Livjægrenes Musikkorps foranstaltedes der af Borgervæbningens og af 7. Liniebataillons Musikkorpser henholdsvis den 4. og 14. September Koncerter i Haven til Fordel for de Børn, som ved Koleraepidemien i Skovshoved havde mistet deres Forældre[3]), og

---

[1]) Berl. Tid. 1853 Nr. 196 Till., 197 Till., 199.

[2]) Berl. Tid. 1853 Nr. 195, 201 Till., 204 Till., 206 Till., 207 og Till., 210, Flyveposten 1853 Nr. 221. — Tvende i Anledning af disse Koncerter af C. J. M. forfattede Sange ere meddelte mig af Hr. Arkivassistent Bricka og Hr. Dr. phil. V. Bergsøe.

[3]) Berl. Tid. 1853 Nr. 203 Till., 212 Till. — En i Anledning af Koncerten den 4. September af Harald Jensen forfattet Sang er meddelt mig af Hr. Dr. phil. V. Bergsøe.

den 18. September opførte 5. (holstenske) Jægerkorps sammesteds en Koncert til Fordel for de Forældreløse[1]). — Endelig blev der den 6. og 7. Oktober i samme Øjemed afholdt en større Fest i Rosenborg Have;[2]) der blev ved denne Lejlighed udført Hornmusik af et stort Orkester og fædrelandske Sange af forskjellige Sangforeninger; der fandtes endvidere en Dandsetribune, hvortil Adgangen for en Herre betaltes med 1 Mark, en Tombola, hvor Loddet kostede 8 Sk., en Skydebane, Kastegynger og en Lykkestjerne; i de forskjellige Beværtningstelte underholdtes Gjæsterne med Musik og Sang, og i en Visebutik blev der solgt en til Dagens Betydning affattet Sang[3]). Paa et Theater udførtes af et svensk og norsk Selskab under Anførsel af Direktør Johannesen Dandse (af Jfr. Johanne og Carl Marvig, Jfr. Adelheid samt Herrerne Deulin og Luin), Tableauer (de dengang saa yndede beduinske Grupperinger, af Herrerne Johannesen, Nymann og

---

[1]) Berl. Tid. 1853 Nr. 216. — I Anledning af bemeldte Koncert forfattede H. P. Holst en Sang, som findes i Berl. Tid. 1853 Nr. 236. Den mig af Forfatteren meddelte venlige Tilladelse til at gjengive denne ham selv af Minde gaaede Sang har jeg, efter hvad der tidligere er anført, selvfølgelig ikke villet benytte.

[2]) Berl. Tid. 1853 Nr. 228, 229, 230, 231, 232. Da Redaktøren af Folkets Nisse S. Chr. Sørensen (død d. 3. Decbr. 1880, medd. af Hr. Cand. juris L. Fog, jvfr. Dødslisten i Dagens Nyheder 7. Decbr. 1880 Nr. 332) var Formand for Festkomiteen, blev Overdirektoratet for de kgl. Haver angreben i Flyveposten, fordi det var blevet denne tilladt at benytte Rosenborg Have til Festen, medens man tidligere under Paaberaabelse af, at det ikke kunde gaa an at spærre Haven for Publikum i Aftentimerne, havde nægtet den agtede Syngelærer Hillebrandt, der med sine Sangforeninger i Sommerens Løb havde givet Koncerter paa Frederiksberg til Fordel for de Kolerabetrængte, at opføre Koncert i Rosenborg Have i det nævnte Øjemed. Flyveposten 1853 Nr. 229—232.

[3]) Medd. af Hr. Dr. phil. V. Bergsøe.

Brødrene Jean Heinrich og Carl Marvig) og akrobatiske Kunster (chinesisk Leg paa Flasker af C. Marvig); paa samme Theater blev der opført en Pantomime (»Harlequin mekanisk Statue eller Kassander indbildt syg,« med Jfr. Petoletti som Kolumbine og Herrerne Deulin, Busholm, Luin og Molino henholdsvis som Kassander, Pjerrot, Harlequin og Billedhuggeren), og paa et andet Theater blev der opført et Skuespil i een Akt (»Landstedet ved Kongevejen eller en Time for sent«) og udført magiske Produktioner af A. Böhle; denne foretog ogsaa en Ascension over Springvandet. Adgangsprisen til Festen var 1 Mk. for Voxne og 8 Sk. for Børn.

Efter Slotsforvalter Stouenbergs Afgang blev det bestemt, at Forvalterposten skulde ophæves, og at Forretningerne skulde overdrages Kommandanten, dog med Undtagelse af Samlingens Forevisning.[1]) Under 11. Marts 1858 blev der fra 1. April samme Aar at regne oprettet en særskilt Bestyrelse for den kronologiske Samling, bestaaende af Ministeren for Monarkiets fælles indre Anliggender og den tidligere Chef Overhofmarskallen.[2]) Da Ministeriet for Monarkiets fælles indre Anliggender blev ophævet fra 1. August samme Aar at regne, og dets Forretninger henlagdes under Finantsministeriet,[3]) indtraadte i Henhold til kongelig Resolution af 29. Juli Finantsministeren istedetfor i Bestyrelsen.[4])

---

[1]) Medd. af Hr. Etatsraad Schwartzkopf.
[2]) Departementstidende 1858 S. 609.
[3]) A. St. S. 697.
[4]) A. St. S. 721, Ussings Reskriptsamling 1858 S. 224.

Efter Overhofmarskal Levetzaus Død den 7. November 1859 blev Overskjænk Grev Christian Conrad Sophus Danneskjold-Samsøe under 29. Januar 1860 beskikket til Medlem af Bestyrelsen.[1]) Ved kongelig Resolution af 28. December 1858 blev det bifaldet, at Samlingen fremtidig skulde benævnes de danske Kongers kronologiske Samling paa Rosenborg Slot.[2])

Efter at Samlingen var bleven underlagt den nye Bestyrelse, blev under 15. Maj 1858 Inspektør for de antikvariske Mindesmærkers Bevaring, Professor **Jens Jacob Asmussen Worsaae,** Ridder af Danebrog og Danebrogsmand, (født den 14. Marts 1821) allernaadigst udnævnt til Inspektør ved Samlingen, hvorhos Bestyrelsen under samme Dato blev bemyndiget til at ansætte Kopist ved Mønt- og Medaillekabinettet, Kammerassessor **Ludvig August Læssøe** som Assistent ved Samlingen.[3]) Læssøe,[4]) der var en Søn af Havnekontrollør i Kjøbenhavn Niels Frederik Læssøe og Margrethe Juliane Signe Læssøe[5]) (Datter af Artillerikapitajn og Lærer ved Landkadetakademiet Verner Hans Frederik Abrahamson), var født i Kjøbenhavn den 22. Oktober 1808; han var Broder til vor berømte ved Isted faldne Oberst Læssøe. Den 21. September 1826 blev han ansat som Volontær i det danske Sekretariat under General-Toldkammer- og Kommerce-Kollegiet, hvor han forblev dels som Kammerskriver, dels som Kopist

---

[1]) Departementstidende 1860 S. 136.
[2]) A. St. 1859 S. 134, Ussings Reskriptsamling 1858 S. 414.
[3]) Departementstidende 1858 S. 609.
[4]) Oplysningerne om Læssøe hidrøre tildels fra hans til Ordenskapitulet indsendte Autobiografi.
[5]) Nikolaj Bøgh, Signe Læssøe født Abrahamson. Kjøbh. 1877.

indtil den 6. April 1841, da han, efter med kongelig Understøttelse at have opholdt sig fra November 1839 til Maj 1840 i London og Paris for at lære Afstøbning af Mønter, blev ansat som Kopist ved det kongelige Mønt- og Medaillekabinet, hvilken Stilling han beklædte til sin Død;[1]) fra den 19. Juli 1843 havde han derhos assisteret Fuldmægtig Stouenberg ved Forevisningen af Rosenborg. Den 21. Oktober 1847 blev han udnævnt til Kammerassessor. Den 30. December 1843 giftede han sig med Augusta Trützschler-Hanck, født den 25. Januar 1811, død paa hans Fødselsdag 1848. I dette Ægteskab havde han tre Børn: Knud Trützschler-Hanck Læssøe, født den 6. November 1844, Bankassistent i Slagelse, Signe Antoinette Henriette Læssøe, født den 17. April 1846, gift den 6. Marts 1874 med Godsforvalter paa Lystrup og Jomfruensegede, Exam. juris Valdemar Georg Gustav Høeg[2]), født den 22. September 1831 (6 Børn), og Helga Læssøe, død den 24. September 1848, 9 Uger gammel.[3]) Den 30. Maj 1850 blev Læssøe gift med sin afdøde Hustrues Søster Louise Charlotte Camilla Trützschler-Hanck, født den 17. Januar 1814. Af Børnene af dette Ægteskab, Augusta Charlotte Dorothea Læssøe, født den 30. December 1851, Blomstermalerinde, Thora Læssøe, født den 31. August 1853,

---

[1]) Om Læssøe som Numismatiker jvfr. Rhodes Saml. til Loll. Falsters Hist., 2. Udg. I. S. 40. (medd. af Hr. Arkivassistent Bricka). — Læssøe foretog senere en Rejse til Bergen for at ordne og beskrive afdøde Konsul Mohrs efterladte Møntsamling; i 1862 besøgte han Industriudstillingen i London, og i 1865 var han med sin Familie i Norge.

[2]) Angaaende Spørgsmaalet om, hvorvidt Høeg er af gammel dansk Adel, jvfr. Personalhist. Tidsskr. 3. B. S. 275—278.

[3]) Selmers Nekrologiske Samlinger I. S. 261.

gift den 16. Marts 1880 med Erik Christian Nissen Barfoed, Sognepræst til Hørsholm, født den 6. December 1847 (2 Børn), og Gunild Læssøe, født den 4. Marts 1855, døde den yngste den 19. September 1861. — Den 1. August 1858 indflyttede Læssøe i Forvalterboligen ved Rosenborg, og da Kommandanten, Oberstlieutenant Würtzen døde den 28. Oktober samme Aar[1]), blev han den 16. November næstefter konstitueret som Slotsforvalter. Efter Würtzens Død indflyttede Samlingens Inspektør, Professor Worsaae i Kommandantboligen.

Ligesom der allerede tidligere efter Ildebrandene 1689 og 1794 paa Amalienborg og Christiansborg var blevet flyttet endel af de frelste Gjenstande til Rosenborg, saaledes bevirkede ogsaa Frederiksborg Slots Brand Natten mellem den 16. og 17. December 1859, at der i den kronologiske Samling blev indlemmet endel Portræter, Møbler o. desl., som dels vare reddede fra Branden, dels hidtil havde været opbevarede andetsteds. Under 20. December reskriberede Kongen Finantsministeren herom saaledes:[2])

Da Vi med Vort kjære og troe Folk dybt beklage

---

[1]) Fædrelandet 29. Oktober 1858 Nr. 252, 15. Februar 1859 Nr. 38, Berl. Tid. 29. Oktober 1858 Nr. 252. — Würtzen blev begraven fra Garnisonskirke den 4. November. Før og efter Talen, der holdtes af hans Broder Pastor Würtzen i Haarlev, og af hvilken hans Enke ejer en Afskrift, blev der afsunget Sange (af O. I. og C. O.), der vise, at den Afdøde var Frimurer. Et meget talrigt Følge af Militære og Civile ledsagede Kisten til Garnisons Kirkegaard, hvor Pastor Bruun talte ved Graven. En Bataillon Infanteri gjorde den brugelige militære Honnør ved Højtideligheden. Berl. Tid. 2. og 3. Novbr. 1858 Nr. 255 og 256 Till., 4. Novbr. 1858 Nr. 257.

[2]) Departementstidende 1859 S. 873—874.

Tabet af Frederiksborg Slot og af herlige Minder om Christian den Fjerde og fremfarne Konger og berømte Mænd, ansee Vi det for Vor Kongelige Pligt mod Vort Folk og dets Historie, ligesom det er Os en Trøst i Vor Sorg, at vaage over, at de ikke faa tilbageblevne Minder om Christian den Fjerde og hans Slægt, saavidt muligt, blive bevarede for kommende Tider paa en værdig og betryggende Maade.

Thi er det Vor Allerhøieste Villie, at de vigtigste, deels fra Branden paa Frederiksborg reddede, deels paa andre af Vore Slotte og i Vore Samlinger opbevarede Portraiter og Meubler m. M., der erindre om Christian den Fjerde og Vort Kongelige Huus, nu blive at opbevare i de danske Kongers chronologiske Samling paa Rosenborg, og har Du i den Anledning at paalægge Inspecteuren for denne Vor Samling, Professor Worsaae, at foretage de i saa Henseende fornødne Undersøgelser og at fremkomme med de til Opnaaelsen af Vort Øiemed sigtende allerunderdanigste Forslag.

Ligesom Vi allerede tidligere under 17de Februar dette Aar have reskriberet Vor Minister for Kirke- og Underviisningsvæsenet at drage Omsorg for, at Møntcabinettet, der hidtil har afbenyttet flere Værelser paa Rosenborg, det snareste skee kan, bortflyttes, baade for at erhverve den høist fornødne Plads til Vor chronologiske Samlings Forøgelse og tillige for aldeles at forhindre Brugen af Ild og Lys paa Slottet, saaledes ville Vi, at Du, for Slottets yderligere Sikkerheds Skyld, i Forening med Vor Krigsminister træffer Foranstaltninger, at det kan komme til at ligge saa frit som muligt, navnlig ud ad mod Gardens Caserne, hvor flere mindre Bygninger og Plankeværker, tildeels af Træ, i Tilfælde af Ildsvaade kunne afstedkomme Fare for Slottet. Og ville Vi derhos, at Du, efter foregaaende Correspondance med Vor Krigsminister, fremkommer med nærmere allerunderdanigst Forestilling om, hvorledes den nuværende Exerceerplads, som oprindelig udgjorde Hovedpartiet af

Rosenborg Have, atter til Rosenborgs og Vor Hovedstads Forskjønnelse kunde blive inddraget i samme.

Befalende Dig Gud!

Givet paa Christiansborg den 20de December 1859.

Frederik R.

Under det nordiske Studentermøde 1862 blev Hovedfesten afholdt Fredagen den 13. Juni i Rosenborg Have. De hyppige og stærke Regnbyger i Løbet af Dagen spaaede intet Godt for Festen, og endnu Kl. 7 om Aftenen regnede det. Til Trods herfor holdt der i Gothersgade en lang Vognrække ligefra Borgergade og op til Hovedindgangen paa Hjørnet af Gothersgade og Kronprindsessegade. Snart fyldtes Havens Gange med festligklædte Damer, omtrent 800 i Tallet, gamle og unge Studenter med deres Værter og endel særskilt Indbudne, ialt omtrent 2600 Personer. Det varede heldigvis ikke ret længe, før Paraplyerne kunde slaaes ned igjen. Arrangementet i Haven var smukt og smagfuldt. Omkring Stammen af et mægtigt Kastanietræ og omhvælvet af dettes Krone var der i Nærheden af Springvandet indrettet en Talerstol; paa den ene Side stod Frederik den Syvendes og paa den anden Carl den Femtendes Brystbilleder paa en Baggrund med de nordiske Vaabenskjolde og Flag, og paa Fodstykkerne læstes Kongernes Valgsprog: *Folkets Kjærlighed min Styrke* og *Med lag skall land byggas.* Ligeoverfor Talerstolen var der oprejst en Estrade for Orkestret. Omkring Springvandet var der paa Fodstykker opstillet 12 Brystbilleder af berømte Mænd fra Danmark, Norge og Sverig, nemlig af Oehlenschläger, Tegnér, Dahl, Holberg, Sergel, Thorvaldsen, Evald, Bellman, Ørsted, Wergeland, Hansteen, Linné. Paa andre Steder var Haven pyntet

IDUNS GJENKOMST TIL VALHAL.

Transparentmaleri i Rosenborg Have den 13. Juni 1862.

med Flag, Vimpler osv. Ved den vestlige Ende af Kavalergangen var der anbragt et af Constantin Hansen og Dalsgaard udført Transparentmaleri, fremstillende Iduns Gjenkomst til Valhal og Tjasses Død i Luerne, med følgende Indskrift af Grundtvig:

Folke-Frihed har, i Lys og Skygge,
Altid hos os Iduns Kaar og Lykke.

I Damegangen var der i hele dens Længde anrettet et udsøgt Maaltid paa to Rækker Borde, til hvilket en Fanfare af Orkestret hidkaldte de Spadserende, og hvor Champagnen fløḍ i Strømme. Da Mørkningen indtraadte, blev Haven oplyst af orientalske Lamper, men Belysningen var ikke synderlig rigelig. Omtrent Kl. 9 gav Musiken Tegn til at samles om Talerstolen, men Forholdene her vare noget uheldige, idet kun de Færreste kunde høre Talerne, hvorfor den største Del af Festens Deltagere søgte Adspredelse paa anden Maade, ved Bordet, ved Sang og ved Dands, saa at højrøstet Munterhed og Hurraraab ideligt blandede sig forstyrrende ind i Talerne, og da man ikke ved Orkestertribunen kunde høre, om der taltes fra Talerstolen, faldt Musiken gjentagne Gange ind midt i en Tale, hvad enten dette nu skete, fordi man troede Tiden kommen til at spille op, eller fordi Orkestret opfordredes dertil af de dandselystne Deltagere.

Dirigenten C. Ploug gav først Ordet til Cand. theol. A. Ingerslev, som bød Gjæsterne Velkommen, talte om den Glæde, hvormed de vare imødesete, og henpegede paa den Jubel, hvormed de vare blevne modtagne. Skjøndt der havde været mange Regnbyger i de Dage, havde de danske Studenter dog aldrig havt en skjønnere

Skjærsommer, og Danmarks Kvinder mente det Samme, de troede, at overalt, hvor Nordens Ungdom samledes, dér var der Sommer (ved disse Ord hørtes igjennem Forsamlingen et Ja fra Damernes Læber). Over Festens Glæde maatte man imidlertid dog ikke glemme Festens Alvor; ved nordiske Mænds Møder var det altid Skik at udvexle alvorlige Tanker; dog vare Studentermøderne forskjellige fra andre skandinaviske Sammenkomster, idet her nemlig ikke fandtes nogen gammel Student; de Gamle foryngedes, og de Unge, som første Gang vare med, fik først derved ret Syn paa Sagen. Studentermøderne vare et Vidne om Folkeaandens Sejr over Fordomme og Indbildninger, Studenterne samlede sig i Kongens Have, der var prydet med Brystbilleder af Danske, Svenske og Norske, som Nordens Mænd. Leve de svenske og norske Gjæster!

Derpaa besteg Biskop Grundtvig, hilst af livlige Bifaldsraab, Talerstolen. Han glædede sig over endnu engang at kunne hilse Højnordens Ungdom, over dette Møde med Hyperboræer, det er Højnordboer. Han stod tilbage som den Sidste af den gamle Skjaldekreds, der havde gjenvakt Valhals Guder og lært hele Europa, at der her i Norden levede et Asamaal, et Bjarkemaal, fælles og egent for hele Norden, hvori Kæmpeaanden havde et bedre Eftermæle end Runestenenes, saa selv de store Folk i Syd og Vest skulde have ondt ved at følge med i det Stykke. Det var dette Aandesyn, som endnu fandt Rum i hans Skjaldemund, men ret længe kunde det ikke rummes der. I sin Ungdom havde han givet det Løfte, at han skulde holde paa dette Aandeliv og dette Aandekrav, og med dette Maal for Øje havde han, den nordiske Bogorm, opflammet af Oehlenschläger,

virket, og han opfordrede Nordens Ungdom til at virke for det Samme og bringe det højnordiske Eftermæle tilbage paa Folketungen, ikke som Skjalde, thi det kunde kun den, der var født til Skjald, men som Fremtidens Tunger; thi det var Ungdommen. For Nordens Aands Gjenfødelse!

Talen modtoges med umaadelig Jubel og efterfulgtes af et Leve for gamle Grundtvig. Efter Afsyngning af en Sang af P. Faber »Til Nordens Konger« udbragte Konferentsraad Madvig et Leve for disse, vis paa, at det vilde blive forenet, som burde forenes, Troskab mod Konge og Stat med Troskab mod Norden.

Efter at en Sang af C. Hauch »For Upsala« var afsungen, talte Inspektør C. Brix for Upsala Universitet. Derpaa fulgte en Sang af Grundtvig »For Christiania« og en Tale af Professor Schiern for Christiania Universitet, en Sang af H. P. Holst »For Lund« og en af stærkt Bifald ledsaget Tale af Lektor Goos for Lunds Universitet.

Upsalensernes Tak frembares, efter at en Sang af C. R. Nyblom »Helsning till Danmark af Upsala Studenter« var afsungen, af Docent Odhner, Nordmændenes, efter en Sang, en Omarbejdelse af »Danmark, dejligst Vang og Vænge«, af Professor Welhaven, der ofte blev afbrudt af stormende Bifald og efter Talen hilst med et jublende Leve, og Lundensernes, efter en Sang »Till Köpenhamns studenter från bröderne i Lund«, af Professor Ljunggren.

Der blev nu afsunget en Sang af Hostrup »For Norden«, hvorefter C. Ploug, hørt med spændt Opmærksomhed og hilst med livligt Bifald, talte for Norden. Da han bad de Tilstedeværende om at give det Løfte,

uforsagte at bevare Troen paa den nordiske Enhedstanke, lød et kraftigt Ja som Svar paa hans Opfordring, og Talerens Slutningsord »Fremad for Norden« efterfulgtes af langvarige Hurraraab.

Den sidste Skaal, for Kvinden og Modersmaalet, udbragtes, efter at en Sang af Ploug »For Nordens Kvinde« var afsungen[1]), af Professor M. Hammerich, hvorefter Dirigenten gav Ordet til »Musiken og Benene«. Dandsen var imidlertid allerede længe iforvejen begyndt og fortsattes nu med Liv og Lyst til henimod Kl. 1, da en heftig Regnbyge afbrød Festen og nødte Deltagerne til at begive sig hjem[2]).

---

[1]) Foruden de allerede nævnte Sange blev der omdelt en Sang af C. J. Snoilsky »Till den Danska Qvinnan af Upsala Studenter« og en Sang af o. »Den 13. Juni 1862«. — I Løbet af Aftenen indløb der Telegrammer fra Studenter i Lund og fra Skandinaver i Rom og Wien.

[2]) Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862, Upsala 1863, Berl. Tid. 1862 Nr. 136 og Till., Ill. Tid. Nr. 144, Mindeblade om det femte nordiske Studentermøde i Lund og Kjøbenhavn Juni 1862, Sange ved det nordiske Studentermøde i Juni 1862, I. F. Schrøder, Ny Vise om de svenske og norske Studenter i Kjøbh. (medd. af Hr. Justitsraad F. S. Bang). — Under Studentermødet var den kronologiske Samling, ligesom de øvrige Museer, selvfølgelig tilgængelig for Deltagerne.

Christian den Niendes Tid.
Fra 1863.

I denne Periode har Rosenborg Have flere Gange været benyttet til Afholdelse af forskjellige Fester, navnlig i veldædigt Øjemed. Da der saaledes den 11. og 12. Juli 1866 havde raset en stor Ildebrand i Drammen, ved hvilken 300 Huse, til en Værdi af en Million Species, vare blevne lagte i Aske, og 6000 Mennesker vare blevne husvilde, afholdt de herværende Norske den 26. og 27. August samme Aar en Basar i Rosenborg Have til Fordel for de Brandlidte. Den første Dag omtrent Kl. $2^1/_2$ indfandt Kong Christian den Niende sig, ledsaget af Kronprindsen og Prindsesserne Dagmar og Thyra; Dronning Louise var derimod paa Grund af en Øjensvaghed forhindret i at være tilstede. Kongefamilien modtoges ved en indenfor Indgangen udtil Kronprindsessegade oprejst Æreport af Basarkomiteen, hvis Medlem Cand. juris Luno i en kort Tale bød de kongelige Herskaber Velkommen og udtalte en Tak, fordi de beærede Basaren med deres Nærværelse. Han sluttede med at udbringe et Leve for Kongen, der tak-

kede herfor, hvorpaa de kjøbenhavnske Sangforeninger under Anførsel af Kapelmusikus A. W. Lanzky afsang en af H. P. Holst forfattet Sang. Kandidat Luno udbragte nu atter et af kraftige Hurraraab besvaret Leve for Kongen, hvorpaa der af Sangforeningerne udbragtes et ligeledes af ni Gange gjentagne Hurraraab ledsaget Leve for Dronningen. Efter at Kongen havde takket, begav Kongefamilien sig videre for at tage Arrangementet ved Basaren nærmere i Øjesyn. Ved Ankomsten til Springvandet modtoges de af det Lumbyeske Orkester med Kong Christian den Niendes Honnørmarche. Ved Bortkjørselen fra Basaren hilsedes Kongefamilien ligesom ved Ankomsten med Hurraraab.

For Publikum aabnedes Basaren Kl. 4 med en af Kandidat Luno forfattet versificeret Prolog, som fremsagdes fra et i den østre Ende af Damegangen anbragt lille Theater. Arrangementet i Haven, til hvilken Adgangen betaltes med 24 Sk. for Voxne og 12 Sk. for Børn, var i det Hele taget smagfuldt. Paa en Plæne ligeoverfor Æreporten ved Indgangen var der oprejst en Trofæ med Høstemblemer, der paa en heldig Maade skjulte nogle stygge Stilladser, hvormed Rosenborg Slot just var blevet beklædt i Anledning af en forestaaende Istandsættelse[1]). I Damegangen var der i den vestre Ende oprejst en meget stor og smuk Blomstertrappe, besat med en overordentlig stor Mængde blomstrende Potteplanter, og, som ovenfor bemærket, var der i den

---

[1]) Om de til denne Istandsættelse af Slottet bevilgede betydelige Beløb jvfr. Rigsraadstidende 1866 Till. A. Sp. 143, Rigsdagstid. 1866—1867 Till. A. Sp. 355, Till. B. Sp. 334, 1867—1868 Till. A. Sp. 319, 1868—1869 Till. A. Sp. 335, 1869—1870 Till. A. Sp. 447. Reparationen blev fuldført i Aaret 1869, jvfr. senere.

modsatte Ende af samme Gang anbragt et lille Theater til Brug for de medvirkende Kunstnere: Kammersanger Chr. Hansen, Operasangerne Steenberg, Døcker og Christophersen, assisterede af Pianisten Lembcke, Skuespiller A. Nielsen, den norske Dandserinde Frøken Hilda Nielsen samt den norske Kvartet »Luren« og et Orkester. Over Springvandet var der ved Hjælp af Guirlander af Grønt og Blomster anbragt en smagfuld saakaldet Blomsterkurv. Hele Damegangen var smykket med en Mængde udenlandske Flag, og i denne Gang fandtes der endel Beværtningstelte og deslige. De egentlige Butiker, Tombola og sligt fandtes derimod i Kavalergangen, i hvis ene Ende der var oprejst en meget smuk Flagtrofæ med Kongerne Frederik den Syvendes, Christian den Niendes og Carl den Femtendes Brystbilleder omgivne af Flag og Vaabenskjolde. Herkulespavillonen var smykket med en Mængde Blomster og Grønt samt med Kongefamiliernes Navnechiffre. Ved Springvandet var der oprejst en stor Tribune for det Lumbyeske Orkester og de kjøbenhavnske Sangforeninger, der talte omtrent 320 Sangere. Imellem Træerne saaes forskjellige Arrangementer af Buster og Statuetter og et Telt med Indskrift: »Her forevises den forfærdelige Ildebrand i Drammen«. Den ovenfor omtalte Æreport var paa den ene Side forsynet med Indskriften »Velkommen« og paa den anden med »Tak«. Om Aftenen blev Haven oplyst med Gas. Ved Arrangementet var Komiteen bleven assisteret af Direktør M. V. Brun[1]).

---

[1]) Berl. Tid. 1866 Nr. 209 og Till., 210 Till., Dagbladet 1866 Nr. 161, 162, 198, 199, Programmerne for begge Festdagene. De sidstnævnte tilligemed følgende Sange ere meddelte mig dels af

Paa Kong Christian den Niendes og Dronning Louises Sølvbryllupsdag den 26. Maj 1867 blev der om Eftermiddagen afholdt en Børnefest i Rosenborg Have, i hvilken 5076 Børn af Byens offentlige Skoler deltoge. I Lunden omkring Springvandet var der ned imod Bassinet anbragt 20 lange Borde, forsynede med en Overflødighed af Smørrebrød, Kager, Øl osv. Om disse Borde samledes den glade Ungdom, efter at først ethvert af de mange Børn havde faaet mindst een Gevinst (enten Legetøj, Sukkergodt eller Klædningsstykker) i to ivrigt belejrede Tombolaer, den ene for Drenge, den anden for Piger. Inspektør I. E. Larsen, som væsentlig havde Del i det smukke Arrangement, og senere Pastor Helms talte til Børnene om Højtidsdagen, men kunde kun høres af de Nærmeste, da det unge Auditorium var altfor lystigt til at lytte til Taler. Ved Bordet blev der afsunget en i Dagens Anledning forfattet Sang.

Der manglede iøvrigt ikke Adspredelser for Børnene; foruden et Mester Jakels Theater med Overskriften: »Bare til Grin« fandtes der to Klattremaster med Prisbelønninger, der fremkaldte en lang Række frugtesløse

---

Hr. Justitsraad F. S. Bang, dels af Hr. Dr. phil. V. Bergsøe: Ved Deres Majestæters Ankomst i Rosenborg Have, den 26. August 1866, af H. P. Holst, Prolog ved Nordmændenes Basar i Kongens Have den 26. August 1866, af Vilh. Luno, Ved Basaren i Kongens Have, den 26. August 1866, af V. Herdahl, Hilsen til Nordmændene i Anledning af Basaren i Kongens Have den 26. August 1866, af V. Herdahl, Program ved Bazaren i Rosenborghave, til Indtægt for de Brandlidte i Drammen (et Aftryk betegnet W. Rantzau, et andet W. R.), Ny Bazar-Vise til Oplysning for Folk, som besøge Bazaren i Rosenborg Have, af C., Branden i Drammen den 11. og 12. Juli 1866, et poetisk Billede af C. Hauch, samt Texten til Sangene (af C. Ploug, Oehlenschläger og Chr. Richardt), hvilke udførtes begge Dagene.

Forsøg og vare til uendelig Moro for det unge Publikum, som uafbrudt ledsagede disse Præstationer med Sang; dernæst fandt der et Sækkevæddeløb Sted, som dog havde Vanskelighed ved at faa tilstrækkelig Plads, og endelig var der ved hver Ende af den med Flag smykkede Damegang en Dandseplads, hvor Børnene tumlede sig i en lystig Svingom. Den hele Fest gik for sig uden ringeste Uheld; thi at en og anden af de smaa Deltagere i Trængselen blev skilt fra en større Broder eller Søster og fældede et Par Taarer derover, var naturligvis uundgaaeligt, men Børnene fandt et saa hjerteligt og utrætteligt Tilsyn fra de mange tilstedeværende Voxnes Side, at en og anden lille Sorg hurtig blev glemt i den almindelige Glæde. At Festen kom til at omfatte et større Antal Børn end oprindelig paatænkt, skyldtes den Rundhaandethed, hvormed Gaver strømmede ind fra alle Sider. Endnu under selve Festen indtraf der saaledes som Gave 4000 Boller, som bleve kastede i Grams til Børnene. Fremfor Alt var det dog Kongehusets Bidrag, der satte Komiteen istand til at give Festen et større Omfang, idet Kongen og Dronningen skjænkede 300 Rdlr., Storfyrstinde Maria Feodorowna 200 Rdlr., Kronprindsen 100 Rdlr. og Prindsesse Caroline 50 Rdlr. til dette Øjemed. Fra Komiteen blev der sendt Prindsessen af Wales følgende Telegram: »Over 5000 Børn, som i Anledning af Dagens Højtidelighed ere samlede til en Børnefest i Rosenborg Have, sende med barnlig Hengivenhed og Kjærlighed de varmeste Ønsker for Deres kongelige Højheds snarlige Helbredelse. Gud velsigne og bevare Deres høje Gemal, Dem selv og Deres Børn.« Herpaa svarede Prindsessen af Wales ved følgende til Kongen stilede Telegram:

»Vil Du i mit Navn takke Komiteen for Børnefesten i Rosenborg Have for dens venlige Tanke og Erindring om mig. I dette Øjeblik modtog jeg dens Telegram, som har rørt mig meget. Jeg kan desværre ej takke den selv, da jeg ej veed til hvem. Alexandra.« Kongen lod dette Telegram bringe til Komiteens Kundskab og lod derhos tilkjendegive samme, hvormeget ogsaa han og Dronningen havde sat Pris paa den Opmærksomhed, der var vist Prindsessen, hvem Sygdom hindrede fra at overvære Festen[1]).

Til Fordel for trængende Slesvigere, som havde maattet flygte fra deres Hjemstavn, fordi de ikke vilde aflægge Ed til Kongen af Preussen, foranstaltede Direktør M. V. Brun i Aaret 1867 fra Søndagen den 16. til Fredagen den 21. Juni, begge Dage indbefattede, en Fest i Rosenborg Have[2]). Ligefor Indgangen fra Kronprindsessegade var der rejst en smukt dekoreret Æreport, som bar følgende Indskrift (af Brun):

Saalænge Broderaand og Brodersind ej slukkes,
Vil aldrig Broderhaand og Broderhjerte lukkes.

Paa den forreste Plæne var Frederik den Syvendes laurbærkronede Buste opstillet paa Toppen af en prægtig Blomsterterrasse midt imellem Frihedens og Danmarks Statuer. Under Kongens Billede læstes følgende Linier (af Brun):

Aldrig forgjette vi
Frihedens Vinding,

[1]) Berl. Tid. 1867 Nr. 121 og Tillæg samt Festprogrammet med Sangen (i Univ. Bibl.).

[2]) Berl. Tid. 1867 Nr. 136 Till. og følgende Numere, Ill. Tid. Nr. 404.

Trofaste flette vi
Krands om Din Tinding,
Ridse i Runesten
Navnet, det kjære,
Medens i Hjerterne
Mindet vi bære.

Frihedens Statue bar følgende Indskrift (af E. Povelsen):

Freder Fornuften
Frihedens Frugter,
Fremspirer Folkenes
Frelsende Fred.

Under Danmarks Statue læstes følgende Vers af samme Forfatter:

Dejlige Danmark!
Dristig Du drømme!
Dorskhedens Dæmon
Dræber Du derved!

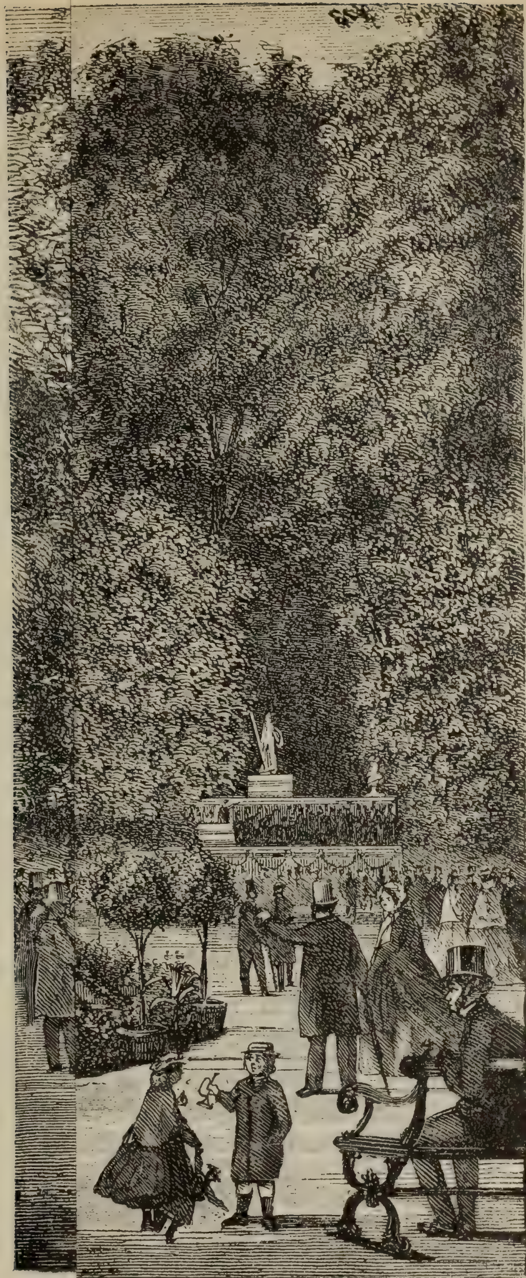
I Kavaler- og Damegangen var der anbragt 28 ni Alen høje Buer, rigt dekorerede med Grønt, Flag, Skjolde og Figurer. Foran Herkulespavillonen var paa en mørkegrøn Baggrund, besaaet med Guldkroner og omgiven af røde Draperier og med en rig Dekoration af Guirlander, Flag og levende Blomster, anbragt Buster af hele den kongelige Familie; over Midten af Pavillonen var det danske Vaaben anbragt i en Vifte af Danebrogsflag; under Kongeparrets Buster læstes følgende Vers af Brun til Kongen:

Vær for Dit Folk, hvad Du er i Dit Hjem!
Som Dine Børn her sig slutte om Thronen,
Slutte vi Kredsen om Dig og dem,
Række erkjendtlig Dig Egeløvskronen.

I den modsatte Ende af Kavalergangen stod Modellen til Bissens kolossale Løve, der i 1862 var bleven oprejst som Monument paa Krigergraven paa Flensborg Kirkegaard, men som under Krigen 1864 var bleven fjernet af Tydskerne. Fodstykket, der paa en heldig Maade efterlignede Granit, var fortil prydet med Slesvigs Vaaben, de to Løver, i et Skjold samt Navnene H. A. Kryger, Bevtoft, og N. Ahlmann, Sønderborg, og følgende Indskrift af Ploug:

Tvivl har spurgt, om de var Danske,
Dengang deres Land var blevet
Halvt af Fjendevold udrevet.
Da det tabtes helt og ganske,
Viste de, i Nød og Smerte,
At i dem slaaer Danmarks Hjerte.

Paa Siderne saaes paa mindre Vaabenskjolde alle de Navne paa slesvigske Patrioter, som ere indhuggede i den gjenrejste Støtte paa Skamlingsbanken: C. Jespersen, Angel, død 1847, C. Paulsen, Flensborg, død 1854, C. Wimpfen, Angel, død 1839, Hans Nissen, Hammelev, død 1857, Th. Hoier-Jensen, Bov, død 1820, Hans I. Staal, Taarning, død 1862, P. Hjort Lorentzen, Haderslev, død 1845, P. Chr. Koch, Haderslev, Manicus, Flensborg, Nis Lorentzen, Lilholt, død 1860, Laurids Skau, Sommersted, død 1864, Fr. Fischer, Aabenraa; paa Bagsiden: G. H. Overbeck, Flensborg, død 1779, E. Pontoppidan, Als, død 1753, A. G. Fabricius, Humtrup, død 1780, V. Abrahamson, Slesvig, død 1790. Løven var omgiven af Grantræer og Flagstænger, som bare slesvigske Byers Vaaben, samt af to allegoriske Figurer, fremstillende Troen og Haabet. Midt i Kavalergangen var der rejst et stort Telt for Tombolaen, og Plænen

ligeoverfor dette var dekoreret med en Gruppe nydelige Løvhytter af Blomsterfletning. I den ene Ende af Damegangen var der opført en Orkesterestrade, hvor der udførtes Hornmusik under Balduin Dahls Anførsel, i den anden Ende var der et lille Theater. Springvandet var overhvælvet med Guirlander, som bare en Gibsfigur, Psyche; her opførtes Koncert af et stort Orkester under Musikdirektør Ramsøes Ledelse[1]), og i Sidegangene var der rejst Restaurationstelte. Om Aftenen blev Haven og dens Dekorationer glimrende oplyst med Gas, i hvilken Anledning der var indlagt en Ledning, og Festblus bleve afbrændte mellem Træerne; Brun havde ogsaa andraget om, at selve Slottet maatte blive illumineret, hvilket vilde have frembudt et glimrende Skue; men efter de bestaaende Forskrifter kunde det ikke tillades at bringe Lys og Ild ind paa Slottet, selv om der blev etableret en Brandvagt.

Som ovenfor bemærket blev der ved Festen udført Musik af to Orkestre i Haven; endvidere medvirkede de kjøbenhavnske Sangforeninger og en Del af Folke-

---

[1]) I Berl. Tid. 5. April 1883 Nr. 78 omtales i en Korrespondance fra St. Petersborg, at der ved Invalidekoncerten den 31. Marts, hvilken overværedes af den kejserlige Familie, blev spillet en af Ramsøe, der nu er kejserlig Hofmusiker ved den italienske Opera i St. Petersborg, komponeret Tappenstreg, der gjorde saa megen Lykke, at den maatte gjentages tre Gange. Det hedder i bemeldte Korrespondance, at dette Musikstykke, der nu kaldes den danske Tappenstreg, men nok egentlig har været benævnt den slesvigske, er blevet komponeret ved Festen i Kongens Have til Ære for Slesvigerne 1865, og at det er tilegnet Kryger og Ahlmann; da der imidlertid ved Slesvigernes Besøg 1865 ikke blev afholdt nogen Fest for disse i Rosenborg Have, hidrører bemeldte Musikstykke formentlig fra Festen i 1867, hvorpaa ogsaa Dedikationen til Kryger og Ahlmann tyder.

theatrets og Forlystelsesetablissementet Alhambras Personale ved samme. Paa Theatret opførtes saaledes af det førstnævnte Theaterpersonale »Verdens Herkules« og af Alhambras Kunstnere, der med Direktør Hornemans Tilladelse paa Festens fire sidste Dage assisterede uden nogetsomhelst Vederlag, udførtes der Jonglørproduktioner, Festen i Peking og en Pantomime (»Harlequin Statue«); endvidere improviserede den norske Improvisator Erik Petersen over tre af Publikum opgivne Themaer af historisk Indhold, og Madam Krabatzsky foreviste to dresserede Løver »Sulla« og »Nero« samt to noget uopdragne Løvinder »Sara« og »Klara«. Tombolaen, til hvilken der var skjænket mange tildels meget værdifulde Gaver af Guld og Sølv tilligemed andre Gjenstande, samlede i Reglen en stor Skare foran sig, og Afsætningen af Lodder gik livligt fra Haanden. Foruden de almindelige Tombolalodder til 1 Mk. Stykket solgtes ogsaa Lodder à 1 Rdlr. til et smukt Sølvdrikkehorn, som den slesvigske Understøttelseskomité havde kjøbt hos Ciselør Dragsted for 1500 Rdlr.; sammesteds solgtes for 4 Mk. den af Sølvvarefabrikant Christesen i Anledning af Kongeparrets Sølvbryllup den 26. Maj 1867 prægede Medaille, af hvilken han havde skjænket Komiteen 300 Exemplarer.

Festen, der ikke altid begunstigedes af godt Vejr, var den første Dag kun besøgt af 5 til 6000 Mennesker, hvorfor Entreen, 2 Mk. for Voxne, 1 Mk. for Børn, de følgende to Dage nedsattes til henholdsvis 24 og 12 Sk.; men da Besøget paa hver af disse to Dage dog ikke oversteg 6 til 7000, blev Adgangsprisen de tre sidste Dage yderligere nedsat til henholdsvis 16 og 8 Sk.; Besøget var paa disse Dage henholdsvis c. 7000, 2749

og 4009. Efter at Sangforeningerne den 21. Juni havde sunget den sidste Sang, blev der udbragt et Leve for dem og deres Dirigent Lanzky, hvorpaa der ogsaa blev udbragt et Leve for Brun. Om Lørdagen afholdtes der fra Kl. 12 til 2 Auktion over de ved Tombolaen tiloversblevne Gjenstande; Haven stod i disse Timer aaben uden Betaling, og der blev musiceret af et Musikkorps.

Søndagen den 30. Juni samme Aar blev der i Rosenborg Have afholdt Koncert af Malmø Borgersangforening og et stort Orkester under Anførsel af Musikdirektør C. C. Møller til Fordel for den af Arbejderforeningen af 1860 samlede Byggefond; Adgangen til denne Koncert betaltes med 1 Mk.[1]).

Til Fordel for Fonden for et Monument over de udenfor Østerport jordede faldne Krigere afholdt endel jydske Sangforeninger med omtrent 450 Deltagere i Forbindelse med 11 kjøbenhavnske Sangforeninger med omtrent 600 Deltagere Søndagen den 2. og Mandagen den 3. August 1868 en stor Sangfest i Rosenborg Have. Den første Dag samledes alle Sangerne omtrent Kl. 3½ ved Charlottenborg og droge med deres 22 Faner og et Musikkorps i Spidsen gjennem Gothersgade, langs med Volden, derfra igjennem Slottet ind i Rosenborg Have. Midt i Kavalergangen var der oprejst en meget stor, aaben Tribune, prydet med det danske Vaaben, Foreningernes Faner, utallige Danebrogsflag og Blomsterguirlander. Kl. 5 begyndte Koncerten, hvortil Adgangen betaltes med 16 Sk., og som overværedes af henved 20000 Tilhørere. Sammensangen var efter Omstændighederne

---

[1]) Berl. Tid. 1867 Nr. 145 Till. o. fl. Nr.

god, og Programmet, der væsentlig bestod af nationale Kompositioner, meget heldigt sammensat; dog var det maaske noget for langt, hvortil den paa sine Steder vel store Sangtext bidrog endel. Fra det rent musikalske Standpunkt kunde man nok have ønsket et i akustisk Henseende bedre Koncertlokale, men under de daværende Temperaturforhold (Sommeren 1868 var den varmeste, som vi have havt i mange Aar[1]) vilde man neppe have kunnet faa noget heldigere. Sangerne, der vexelvis ledentes af Kapelmusikus Lanzky (for Kjøbenhavnernes Vedkommende) og Organist Larsen (for Jydernes Vedkommende), ledsagedes af Balduin Dahls Orkester. Af Programmets Nyheder modtoges især I. P. E. Hartmanns melodiose, stemningsfulde Komposition Danmarks Kæmpehøje, Gades karakteristiske og nationale Sangcyklus Holger Danskes Sange og P. Heises originale og geniale Volmerslag, med Text af Chr. Richardt, med overordentligt Bifald. Efter Koncertens Slutning omtrent Kl. 7½ droge Sangerne i Procession til Christiansborg Slots Ridehus, hvor der blev afholdt en Banket, ved hvilken der blev afsungen en af Rosenborgsamlingens Inspektør Carl Andersen forfattet Sang »For Danmark«. Koncerten gjentoges den følgende Dag, men Tilstrømningen af Besøgende var ikke saa stor som om Søndagen. Kongen, Dronningen, Kronprindsen og de øvrige kongelige Børn overværede første Afdeling og bleve saavel ved deres Komme som ved deres Bortgang hilsede med stor Jubel af Sangerne og Publikum. Tallet af de Syngende syntes at være blevet noget reduceret, men Udførelsen af flere

---

[1]) Omtalt i en hos Behrends Enke, Gothersgade 81, trykt Vise: Ved Sangerfesten i Kjøbenhavn, August 1868, Velkomsthilsen til de kjære Jyder. Medd. af Hr. Dr. phil. V. Bergsøe.

af Koncertnumerne stod, hvad Sammensangen angik, over den, som blev dem til Del om Søndagen, om man end hist og her kunde spore, at Stemmerne vare blevne lidt medtagne. Koncerten fulgtes af Tilhørerne med samme Interesse som tidligere. Til Slutning udbragte Sangerne et Leve for deres Dirigenter og begave sig derpaa i Procession gjennem Byen til Tivoli, hvor der blev afholdt en Fest til Ære for dem. Efter sit Besøg i Rosenborg Have tilstillede Kongen Komiteen for Sangfesten et Beløb af 200 Rdlr.[1]).

Under den ellevte danske Landmandsforsamling, der blev afholdt i Kjøbenhavn fra den 6. til den 10. Juli 1869 samtidig med Landhusholdningsselskabets Hundredaarsfest, benyttedes Exercerpladsen, Exercerhuset og Rosenborg Have til de forskjellige Udstillinger. Dyrskuet fandt Sted den 7. 8. og 9. Juli fra Kl. 8 Morgen til Kl. 8 Aften. Paa Exercerpladsen var der til Hestene opført tre Længer, hver 170 Alen lang; af disse var den ene, i hvilken de svenske Heste vare opstillede, dobbelt; det danske og slesvigske Kvæg var udstillet sammesteds i 14 Længer, hver 68 Alen lang; disse Bygninger vare dækkede med Tagpapper paa Bræddebeklædning. Paa Pladsen var der indrettet en aaben Ridebane, 100 Alen i Diameter. Det svenske Kvæg stod i Sidegangene i den østlige Ende af Damegangen i to Længer, hver 210 Alen lang; af Hensyn til Træerne

[1]) Fædrelandet 1868 Nr. 176—179 (Programmet findes i Nr. 176, Texten til Volmerslaget i Nr. 177), Koncertprogram ved Sangfesten i Kjøbh. i Aug. 1868 (medd. af Hr. Dr. phil. V. Bergsøe). — Rosenborg var tilgængelig for Sangerne den 3. August, jvfr. Progr. — Ifølge Dagbladet 11. April 1883 Nr. 83 paatænkes der i indeværende Aar afholdt en lignende Sangfest i Rosenborg eller Frederiksberg Have.

var der i disse Længer, der iøvrigt vare indrettede som de førstnævnte, anbragt Trægulve og Urinbeholdere. Omkring Springvandet eller i Nærheden deraf vare Svinene og Faarene anbragte i større eller mindre Folde, hvis Indhegning bestod af let Tremmeværk; Svinenes havde Trægulv og Tag over, Uldfaarenes havde ligeledes Tag, men de øvrige Folde vare uden Dækning. Øst for disse Folde stode Fjerkreaturerne i 12 Bure. Til Dyrenes Vanding var der indlagt Vand paa Exercerpladsen og i Haven og anbragt Opstandere paa forskjellige Steder. Fodermagasiner fandtes paa Pladsen og i Haven, og fra et eget Magasin paa Pladsen udsolgtes Kraftfoder. Der var ialt udstillet 822 Dyr: 100 Heste, 425 Stkr. Hornkvæg, 221 Faar, 58 Svin og 18 Stkr. Fjerkreaturer. Forinden Præmieuddelingen, der fandt Sted den 8. Juli Kl. 12 fra en paa Exercerpladsen oprejst Tribune, opfordrede Præsidenten Lehnsgreve Holstein-Holsteinborg Forsamlingen til paa sædvanlig Maade at istemme et Leve Kongen, hvilket besvaredes med et ni Gange gjentaget levende Hurra.

Maskiner og Redskaber vare udstillede i Exercerhuset, paa Exercerpladsen og i Haven; Aabningen af denne og de øvrige Udstillinger, undtagen Dyrskuet, fandt Sted den 6. Juli Kl. 12 i Exercerhuset, hvor Præsidenten fra en der oprejst Tribune uddelte Præmierne for Maskiner og Redskaber samt for Produkter; disse sidste vare udstillede i Exercerhuset og i Haven, Smørret i et eget Lokale i Driverihaven.

Den til Havebrugsudstillingen benyttede Plads omfattede omtrent 22000 Kvadratfod og strakte sig over den nordvestre Del af Driverihaven med Orangerihuset; foran dette og i umiddelbar Forbindelse hermed var der

opført en glasdækket Tilbygning af omtrent 90 Fods Længde, 22 Fods Brede og 12 Fods største Højde og to Telte af tilsammen omtrent 1000 Kvadratfods Fladeindhold. I disse Bygninger anbragtes alle exotiske Planter, en stor Del andre Haveprodukter og alle de Gjenstande, der krævede et beskyttet Sted, medens saadanne Sager, som kunde taale at staa under aaben Himmel, bleve henstillede eller nedgravne langs Gangene og paa forskjellige større Pladser og Rabatter i Driverihaven samt i den dertil stødende saakaldte Husallé i Lysthaven. At Forstraad Rothe paa Frederiksberg og Slotsgartner Tyge Rothe ved Rosenborg vare Medlemmer af Subkomiteen for Ordningen og Udstillingen af Havesagerne, er en Selvfølge; Gartnermedhjælper i Rosenborg Have Paul Hansen deltog i Opstillingsarbejderne og førte det umiddelbare Tilsyn med Planternes gartneriske Pleje. Præmierne uddeltes den 8. Juli efter Uddelingen af Præmierne for Dyrene.

Kongen og Kronprindsen besøgte den 7. Juli om Formiddagen Udstillingerne i Haven, Exercerhuset og paa Exercerpladsen, hvor de førtes om af de forskjellige Dommerkomiteer, og den følgende Dag aflagde Kongen atter et Besøg paa Exercerpladsen; Dronningen var derimod paa denne Tid i Udlandet.[1])

I Anledning af Kronprinds Frederiks og Kronprindsesse Lovisas Formæling foranstaltede Staden Kjøbenhavn den 11. August 1869 i Rosenborg Have en Fest[2]),

---

[1]) Dessau, Den ellevte danske Landmandsforsamling S. 358—423, med et Kort over Udstillingerne i Rosenborg Have og paa Exercerpladsen (meddelt af Hr. Etatsraad Eckardt til Ørumgaard), Ill. Tid. Nr. 512, Berl. Tid. 1869 Nr. 155, 156, 157.

[2]) Berl. Tid. 11. og 12. Aug. 1869 Nr. 185, 186. Samtidig af-

der mere vidnede om den gode Villie, den Smag og Dygtighed, der af de forskjellige Ledere var lagt for Dagen, og den varme Deltagelse, som Festen fandt hos hele Befolkningen, end den i sin Helhed kunde kaldes vellykket, hvilket dog nærmest, om ikke aldeles udelukkende, maatte tilskrives det uheldige Vejr, idet hele Arrangementet var beregnet paa en mild, smuk Sommeraften, men man i dens Sted fik et koldt og uhyggeligt Efteraarsvejr, under hvilket den ene Regnbyge afløste den anden.

Dekorationen af Haven havde fundet Sted under Ledelse af Etatsraad Meldahl[1]), Hofballetmester Bournonville og Arkitekt Dahlerup og var i det Hele særdeles vellykket. Hovedindgangen fra Kronprindsessegade udmærkede sig ved en pragtfuld Gasbelysning, hvis Glands forhøjedes ved Illuminationen af de fleste Gaarde i Kronprindsessegade, blandt hvilke især bemærkedes den svensk-norske Gesandts Bolig ligeoverfor Indgangen med det danske og svensk-norske Vaaben i straalende Transparenter. Ligefor denne Hovedindgang aabnede sig et Perspektiv af Gasflammer, i hvis Baggrund der paa den lille Gitterport foran den grønne Bro var anbragt et mægtigt F og L i røde og hvide samt blaa og gule Gaslamper med en Krone over. Over dette hævede sig Slottets mørke Masse, der hele Aftenen vilde have taget sig ypperligt ud, hvis Himlen havde været klar, men nu frembragte en næsten magisk Virk-

---

holdtes der Fest paa Nørrefælled med Dands og Fyrværkeri, men Regnen ødelagde næsten Alt, baade Belysning og Fyrværkeri.

[1]) Etatsraad Meldahl havde ydet sin Medvirkning ved Bustegaleriet, Fyrværkeriarrangementet og Kongeteltet. Berl. Tid. 14. Aug. Nr. 188.

ning mod den mørke Himmel, saa ofte det belystes af Blus i vexlende Farver[1]).

Midtpunktet for Arrangementet, hvor den højtidelige Modtagelse skulde finde Sted, var Partiet om Springvandet. Dette var dækket af en Art Pagode, over hvis Tag der hævede sig en Krone, hvis hvide Snoninger vare omvundne af Blomsterkrandse, og som i sin Helhed var holdt i røde og hvide Farver. Paa den rigt belyste Forhøjning havde Lumbyes Orkester sit Sæde, og udenom samme var hele Runddelen beklædt med Brædder, fra hvilke smukke Gaskandelabrer hævede sig. Paa de tre Sider var dette Parti omgivet af cirkelformede Bænkerækker, og paa den fjerde Side var der foran en lukket Baggrund stillet Stole for den kongelige Familie. De to lange Alleer vare i deres hele Længde oplyste af Gasopstandere, ligesom ogsaa Gasblus, Gassole og deslige vare anbragte i forskjellige af Havens Partier, dog desværre ikke overalt. For den østlige Ende af Damegangen hævede sig en storartet Gasdekoration i røde og hvide, blaa og gule Farver, der kronedes af en høj Blomsterkurv, fra hvilken der til begge Sider løb Terrasser ned, forsynede med levende Blomster. For den modsatte Ende af samme Gang var der anbragt et mindre Orkester under en Gruppe af Gassole. Et Stykke herfra saaes for den vestlige Ende af Kavalergangen det danske Vaaben, med stor Kunst sammensat af levende Blomster: Georginer, Asters, Levkøjer, Heli-

---

[1]) Restaurationen af Slottets Ydre var netop bleven fuldført og de sidste Stilladser, som endnu ses paa Billedet, der fremstiller Exercerpladsen ved Landmandsforsamlingen i Juli, borttagne nogle Dage før Festen. Berl. Tid. 9. Aug. Nr. 183.

otroper m. fl.[1]) Tegningen af Vaabnets enkelte Dele: Dyr, Kroner, Rytter etc., var saa skarp og fin, at man med Fornøjelse kunde betragte det, selv om man gik lige hen dertil. Fra denne Dekoration strakte sig gjennem hele Kavalergangen en dobbelt Række af Buster: Brødrene Ørsted, Schouw og Eckersberg, Heiberg og Weyse, Thorvaldsen og Oehlenschläger, Vessel og Evald, Holberg og Ryge, Griffenfeldt og Bernstorff, Niels Juel og Tordenskjold, Tyge Brahe og Ole Rømer, Christian VIII og Frederik VI, Christian IV og Frederik VII. Denne dobbelte Række af historiske Navne afsluttedes ved en storartet Dekoration, hvortil Herkulespavillonen var benyttet. Foran dennes to Sidenicher stode Kongens og Dronningens Buster med høje Blomsterterrasser til Fodstykker, og imellem Søjlerne, hvor den store Statue var dækket med et rødt Forhæng, stod paa et højt Fodstykke en af Hasselriis udført Gruppe af tre Løver, den midterste siddende med knejsende Hoved, de to andre i hvilende Stillinger. Foran samme var der anbragt et bredt Bælte af Potteplanter, opstillede i en Halvkreds. Hele denne Dekoration var fra alle Sider rigt og pragtfuldt belyst og gjorde en glimrende Virkning, hvortil den heldige Benyttelse af Pavillonens smukke arkitektoniske Forhold særligt bidrog. Alleen, som strækker sig langs med Blomsterhaven, var indrettet til Spisetelt for den kongelige Familie med Følge samt de 400 indbudne Gjæster; den var overspændt med hvidt Lærred og forsynet med mindre Udbygninger til begge Sider,

---

[1]) Gartner Fløystrup paa Nørrebro havde arrangeret det danske Vaaben af Blomster og de øvrige Blomsterdekorationer ved Festen. Berl. Tid. 14. Aug. Nr. 188.

saaledes at Blomsterhaven med Slottet i Baggrunden laa frit ligeoverfor Teltets Midte, hvor de Kongelige skulde sidde tilbords. Teltet var simpelt, men smagfuldt dekoreret og belyst med matte Gaskupler. En særegen Afdeling af Festpladsen dannede Exercerpladsen, som var sat i Forbindelse med Haven ved en bred Gjennembrydning af Plankeværket. I Baggrunden mod Gothersgade rejste sig en af Vilh. Bissen og Prior udført kolossal 20 Alen høj Danmarksstatue i et folderigt Draperi med en Murkrone paa Hovedet og støttende sig med den hævede højre Haand til en Landse, medens den sænkede venstre Haand holdt et paa Jorden hvilende Skjold. Denne Statue oplystes ved viftende Gasflammer fra to høje Trefødder, og ved dens Fod var anbragt et stort Orkester, hvis Musik lød over de to paa begge Sider anbragte Dandsepladser, der vare omgivne af Gasblus. Iøvrigt hvilede Pladsen tildels i Mørke, saa at man desto mere lagde Mærke til Fodgardens Kaserne, der dannede en smuk Baggrund for Pladsen ved sin smagfulde og ensartede Illumination, som var tilvejebragt ved Sammenskud af Mandskabet, og som paa Midten afbrødes ved en Gassol foran det højere Parti, hvor Chefen har sin Bolig. Ligeoverfor Danmarksstatuen stod paa Slotsvolden det blaa med Guldstjerner besaaede Telt, hvorfra den kongelige Familie skulde se Fyrværkeriet, og henimod Pladsens nordøstlige Hjørne var den store Sangertribune anbragt. Desuden fandtes paa forskjellige Steder af Exercerpladsen større og mindre Beværtningstelte, fra hvilke der udstrømmede et livligt Lys paa de Kredse, som uafbrudt flokkedes om dem. Tillige var Exercerhuset, som stod aabent baade mod Haven og mod Exercerpladsen, be-

nyttet til Restaurationer og Konditorier, i hvilke der stadig blev større og større Trængsel; navnlig udviklede der sig i den øverste Ende af Exercerhuset, hvor Frederik den Sjettes Buste staaer, et stort Liv i forskjellige større og mindre Grupper, fra hvilke der til Glassenes Klang lød Taler, Sange og hyppige Hurraraab.

Allerede fra Kl. 6 strømmede de Lykkelige, der havde faaet Billetter, ind igjennem de forskjellige Indgange og spredte sig omkring i Haven for at tage Dekorationerne i Øjesyn, men flokkede sig selvfølgelig tættest paa begge Sider af den Vej, den kongelige Familie skulde følge, samt omkring Springvandspartiet, hvilket Mængden efterhaanden omringede, hundrede Rækker høj, taalmodigt ventende under Paraplyerne paa, at Modtagelsesceremonierne skulde finde Sted.

Medlemmerne af Kommunalbestyrelsen med deres Damer forsamlede sig Kl. 7$^{1}/_{2}$ paa Estraden ved Springvandet og toge Plads tilhøjre for de for den kongelige Familie bestemte Stole, medens Pladsen tilvenstre var forbeholdt det kongelige Følge, Konseilspræsidenten Grev Frijs-Frijsenborg og Corps diplomatique. Kl. 8 begav Festudvalget sig, ledsaget af 8 Ordensmarskaller, til Hovedindgangen for at tage imod de Kongelige, som ved deres Ankomst hilsedes af et Musikkorps med »Kong Christian stod ved højen Mast«. Overpræsidenten, Gehejmeraad Bræstrup overrakte Dronningen og Borgerrepræsentationens Formand, Tømmermester Kayser Kronprindsessen en smuk Buket, hver især anbragt i pragtfulde Buketholdere af Sølv, forfærdigede af Sølvvarefabrikant Christesen efter Modeller af Billedhugger Olrik og med Indskrifter af H. P. Holst.

Man begav sig nu, idet Rosenborg Slot oplystes

med Rødt, med en Afdeling Politi, to Ordensmarskaller, Borgermester, Etatsraad Gammeltoft og Borgerrepræsentant, Professor Brix i Spidsen under Tonerne af »Kong Christian« til Estraden ved Springvandet; paa venstre Side af Kongen gik Gehejmeraad Bræstrup, paa venstre Side af Kronprindsen Tømmermester Kayser, paa højre Side af Dronningen Borgerrepræsentant, Generalkonsul Clausen, paa højre Side af Kronprindsessen Borgerrepræsentant, Etatsraad Meldahl, paa venstre Side af Toget Borgerrepræsentant, Grosserer Adler og paa højre Side Raadmand, Justitsraad Petersen, samt paa hver af Siderne endvidere to Marskaller; Toget sluttedes af to Marskaller og en Afdeling Politi. Et andet Musikkorps spillede »Kung Carl den unga hjelte«, og da Toget var isigte fra Estraden, spillede det derværende Orkester Bryllupsmarchen af »Sommernatsdrømmen«.

Gehejmeraad Bræstrup og Tømmermester Kayser ledsagede de kongelige Gjæster til de for dem bestemte Pladser, der imidlertid ikke havde kunnet holdes aldeles tørre under Regnen, idet man havde forsømt at anbringe et Tag derover; Følget anvistes der Plads af Marskallerne, og Festudvalget, der havde stillet sig paa begge Sider af Indgangen, idet Toget passerede forbi, indtog derpaa sin Plads paa venstre Side af Kommunalbestyrelsen, medens Marskallerne opstillede sig indenfor Indgangen og Politiafdelingen udenfor.

Efterat Gehejmeraad Bræstrup havde udbragt et Leve for Kong Christian den Niende og Dronning Louise, blev der af et Kor af Chevé-Sangere og Sangerinder, med Orkesterakkompagnement under Anførsel af Musikdirektør Lumbye, afsunget en Sang af C. Ploug til Melodi af I. P. E. Hartmann, hvorefter Tømmermester Kayser

fremtraadte for paa Kommunalbestyrelsens og Kjøbenhavns Borgeres Vegne at byde det kongelige Brudepar Velkommen. Hans Tale blev efterfulgt af jublende Hurraraab, under hvilke Kronprindsen viste sig og udtalte sin Tak for den festlige Modtagelse, Staden Kjøbenhavn havde beredet ham og hans Hustru.

Derefter foretog den kongelige Familie, ligesom tidligere ledsaget af Festudvalget, Ministrene, Corps diplomatique og en stor Del af de andre Indbudne, en Promenade i Haven nedad Damegangen, hvor et Musikkorps spillede: »Der er et yndigt Land«, forbi Herkulespavillonen, hvor »Riberhusmarchen« blev udført, gjennem hele Kavalergangen, ved Enden af hvilken »Vift stolt paa Kodans Bølge« blev spillet, ad den vestre Gang og derfra gjennem den brede ny Indgang ind paa Exercerpladsen ad Gasalleen til Danmarks Statue. Da Toget ankom paa Exercerpladsen, blev Statuen oplyst med Rødt, og det paa Pladsen anbragte Orkester vedblev at musicere, indtil de kongelige Gjæster havde taget Plads.

Chevé-Koret afsang nu, tildels understøttet af det kongelige Theaters Korpersonale, under Anførsel af Kantor Hillebrandt, tvende Sange: af Konferentsraad Hauch, til Melodien Vårt land, og af Prof. Fr. Paludan-Müller, til Musik af Gade, og umiddelbart derpaa istemte de forenede kjøbenhavnske Sangforeninger, under Anførsel af Kapelmusikus Lanzky, en »Hilsen til Kronprindsesse Lovisa« af H. P. Holst til Musik af I. Glæser.

Medens Koncerten derefter fortsattes, og idet Slottet oplystes med Blaat og Rødt, begav den kongelige Familie og de Gjæster, der havde sluttet sig til Toget, til Spiseteltet, hvor de øvrige Indbudne allerede havde taget

Plads, og hvor Kong Christian den Niendes Honnør-marche blev spillet ved Togets Ankomst.

Bordet for de Kongelige var dækket i Midten af Teltet med aaben Udsigt til Rosenborg Slot, der under hele Souperen afvexlende belystes i forskjellige Farver. En af Opsatserne paa Bordet var en i Sukker udført Gjengivelse af Lystslottet Haga, hvor det nyformælede Par havde sit Ophold i de første Dage efter Formælingen. Et udenfor Teltet placeret Musikkorps udførte afvexlende danske, svenske og norske Melodier.

Borgermester, Etatsraad Gammeltoft udbragte Skaalen for Kongen og Dronningen og det kongelige Hus, Borgerrepræsentant, Professor Brix for Kronprindsen og Kronprindsessen og Borgerrepræsentant, Grosserer D. B. Adler for det svenske Kongehus, for hvilken sidste Skaal Kong Christian den Niende takkede paa sin Broder og Ven Kong Carl den Femtendes Vegne. Endelig udbragte Borgerrepræsentant, Generalkonsul Clausen Skaalen for Danmark.

Fra Spiseteltet begav den kongelige Familie sig under Musik Øst om Slottet til Terrassen Syd for samme til det ovennævnte blaa Telt for at tage Fyrværkeriet i Øjesyn. Ved Ankomsten modtoges Toget, hvori ogsaa de øvrige Indbudne befandt sig, med: »Der er et Land«, udført af det større Orkester fra Exercerpladsen, der imidlertid havde begivet sig fra Dandsetribunerne. Da Kongefamilien havde taget Sæde, blev hele Pladsen oplyst med Blus, og da disse vare slukkede, antændtes Fyrværkeriet, under hvilket der musiceredes. Fyrværkeriet, som var foranstaltet af Gaëtano Amici, udmærkede sig i Storartethed og Pragt fremfor Alt, hvad det i den Henseende forvænte kjøbenhavnske Publikum

i denne Retning havde set. Den store Danmarksstatue dannede Midtpunktet for hvert af Fyrværkeriets Numere, hvad enten disse bestode af en Række af 8—10 forskjelligt farvede Ildhjul eller af umaadelige Kaskader af Blus, afbrudte ved Bomber, Raketgirandoler, Sværmere eller Komethaler, der uafladeligt krydsede hverandre. Slutningsnumeret bestod af to høje Fontæner, en paa hver Side af Danmarksstatuen, den ene omfattende et C L, den anden et F L, begge med Kroner over, og herfra udstrømmede et saadant Hav af Lys, at hele Himmelen farvedes rød, og Slottet viste sig i den fuldeste Klarhed. En umaadelig Girandol sluttede dette Numer, der fremkaldte et stormende Bifald.

Umiddelbart herefter begave de kongelige Herskaber sig til Slotsporten ved Nørrevold, hvor deres Ekvipager ventede. Da det, efter at Kongen og Dronningen vare kjørte bort, varede lidt, inden de andre Vogne kom tilstede, gjorde Kronprindsen og Kronprindsessen endnu en kort Spadseretour i det smukke Haveparti paa Slotsøen, hvorefter de under Eskorte af Husarer kjørte til Charlottenlund. Mængden, af hvilke de fleste vare endel udmattede paa Grund af Føret og den Regn, som var falden tidligere paa Aftenen, begav sig kort efter bort, saa at Haven omtrent var tom til den for Festens Ophør fastsatte Tid Kl. 1.

Det er tidligere anført, at Finantsministeren fra 1. August 1858 var indtraadt i Bestyrelsen for den kronologiske Samling istedetfor Ministeren for Monarkiets fælles indre Anliggender. Heri skete der en Forandring i Aaret 1865, idet Indenrigsministeren i Hen-

J. J. A. Worsaae.

hold til Bekjendtgjørelse af 27. Marts afløste Finantsministeren som Medlem af Samlingens Bestyrelse, ligesom Slottet med tilhørende Bygninger ved samme Lejlighed henlagdes fra Finantsministeriet til Indenrigsministeriets 3. Departement[1]); fra 29. Oktober 1866 af har Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet derefter afløst Indenrigsministeren som Medlem af Bestyrelsen[2]). Grev Danneskjold-Samsøe har fremdeles havt Sæde i denne siden den 29. Januar 1860.

Samlingens Inspektør, Professor Worsaae, der den 4. November 1864 var bleven udnævnt til Etatsraad og den 29. Januar 1866 var bleven Direktør for Museet for de nordiske Oldsager og for det ethnografiske Museum, blev under 26. Februar 1866 tillige udnævnt til Direktør for Rosenborgsamlingen. Den 4. Oktober 1869 blev han dekoreret med Kommandørkorset af Danebrog af 2. Grad og den 28. Oktober 1871 med Kommandørkorset af 1. Grad. Fra 14. Juli 1874 til 11. Juni 1875 var han Minister for Kirke- og Undervisningsvæsenet, hvorefter han paany overtog sine forrige Embeder og blev udnævnt til Kammerherre. Ved Upsala Universitets 400 Aars Fest i 1877 hædredes han med den philosophiske Doktorgrad, og den 8. April 1882 blev han udnævnt til Storkors af Danebrog. Han er desuden dekoreret med otte fremmede Ordener[3]).

---

[1]) Departementstidende 1865 S. 243, 244, 254.

[2]) Departementstidende 1866 S. 1000.

[3]) Departementstidende 1864 S. 895, 1866 S. 112, 224, 1869 S. 903, Ministerialtidende B. 1871 S. 651, 1874 S. 405, 1875 S. 259, 297, 1882 S. 254, Statskal., Erslews Forf. Lexikon 3. S. 616—620, Suppl. 3. S. 680—686, Swalin, Det danske Statsraad 1800—1881 S. 89—90. — Han udgav i 1860 Kong Christian

Hvad Kammerherre Worsaae i sin 25aarige Embedstid har udrettet for Rosenborg og den kronologiske Samling, er tilstrækkelig bekjendt. Vi skulle derfor her blot minde om, at han strax efter sin Embedstiltrædelse udvirkede, at Slottets Omgivelser bleve forskjønnede, idet nogle Bygninger, deriblandt den tæt ved Slottet liggende Kjøkkenbygning, samt nogle Stakitter og Plankeværker[1]), som betoge Udsigten, bleve fjernede, og at Pladsen omkring Slottet blev befriet for en stor Vandbeholder, blev planeret og omdannet til Haveanlæg, ligesom ogsaa, at Indgangsporten ved Kommandantboligen blev istandsat. Paa den i Slotsgraven udskydende Odde, paa hvilken Kjøkkenbygningen havde ligget, blev der i Vinteren 1863—1864 opstillet den af Thorvaldsen modellerede Statue af Christian den Fjerde i Bronce, hvilken oprindelig havde været anbragt i Kongens Kapel i Roskilde Domkirke[2]). I Henhold til det tidligere nævnte Reskript af 20. December 1859 bleve i Aaret 1860 tvende Arealer, nemlig Jordstykket mellem Slottet og Gardekasernen samt en Strækning langs med Slotsmuren mod Exercerpladsen indlemmede i Rosenborgs Territorium[3]). I Aaret 1866 paabegyndtes efter

---

den Femtes Testamenter, der vare blevne forefundne i Regalieskabene paa Rosenborg, og har endvidere efter de sammesteds opbevarede Aktstykker i Hist. Tidsskr. 3. R. 5. B. S. 456—476 meddelt nogle Bidrag til Dronningerne Sophie Magdalenes og Caroline Mathildes Historie.

[1]) Stakitterne bleve anbragte i Alleen langs med Blomsterhaven istedetfor det derværende Plankeværk.

[2]) Steen Friis, Beskrivelse af Roskilde Domkirke efter Restaurationen S. 87.

[3]) Friis, Saml. S. 134. I Rigsdagstidende 1867—1868 Till. B. Sp. 175—176 findes en Opgjørelse af Størrelsen af de til Rosenborg hørende Arealer, hvilke tilsammen udgjøre 428,449

Worsaaes Forslag en gjennemgribende Istandsættelse af Slottets Ydre, ved hvilken Christian den Fjerdes herlige Værk atter er fremtraadt i sin hele Skjønhed. Nyere Tiders stygge Overmalinger bleve fjernede, det smukke Murværk blev renset og Sandstensornamenterne allevegne eftersete. Vinduerne, som i Tidens Løb vare blevne moderniserede med tykke Træsprosser og altfor store Ruder, og som ovenikjøbet til stor Skade for Slottets Udseende vare blevne anbragte udvendig i Flade med Ydermurene istedetfor indenfor Stenkarmene, bleve efter forefundne Mønstre fra Christian den Fjerdes Tid forsynede med smaa i Bly indfattede Ruder og igjen indsatte indvendig, hvorved de oprindelige, dybe Sandstenskarme traadte frem, og hvorved Slottets lette, poetiske Stil atter er kommen til sin Ret. Dette Arbejde, der først ledede en kort Tid af Etatsraad, Bygningsinspektør Kornerup og senere af hans Efterfølger i Embedet Etatsraad Meldahl, blev fuldført i Aaret

---

Kvadratalen eller $30^{8449}/_{14000}$ Tdr. Land. — I Rigsdagstidende 1869—1870 Till. B. Sp. 167—168 opgives de kommunale Skatter af Rosenborg Slot til 1472 Rdlr. 44 Sk.

Der har iøvrigt i den nyere Tid gjentagne Gange været gjort Forsøg paa at berøve Haven Dele af dens Territorium; saaledes indgav i Begyndelsen af 1863 Tømmermester Møller et Andragende om, at der af Rosenborg Have maatte overlades ham et Stykke Jord paa omtrent 648 Kvadratalen for derpaa at opføre en Badeanstalt for russiske og varme Bade, men Andragendet blev afslaaet (medd. af Hr. Kammerherre Worsaae, Indenrigsmin.). Der var ogsaa engang Tale om, at Musikdirektør Lumbye skulde have en Pavillon i Haven til deri at give Koncerter om Vinteren, og det var oprindelig paatænkt at opføre St. Paulskirken i Frugthaven (medd. af Hr. Slotsgartner Tyge Rothe og Hr. Justitsraad F. S. Bang). Endelig har man i den allernyeste Tid fremsat et Forslag om at opføre en Jernbanegaard i Rosenborg Have. Rigsdagstid. 1882—1883 Folkethingets Forhandl. Sp. 1277—1278.

1869[1]). Endvidere er Muren omkring Slottet bleven istandsat, og ved Lynafledere og Vandledninger er Slottet blevet betrygget mod Ildsvaade. Ogsaa Slottets Indre er i Worsaaes Tid blevet restaureret, idet flere Værelser, der i Tidens Løb vare blevne omdannede eller vare blevne berøvede deres oprindelige Prydelser, enten ere blevne førte tilbage til deres oprindelige Skikkelse og forsynede med Marmor- eller Parketgulve, Loftsmalerier, Tapeter og deslige, eller ere blevne dekorerede i en Stil, der passer til de Gjenstande, som opbevares i dem[2]). Det sidste er navnlig Tilfældet med de Værelser, som ved Møntkabinettets Bortflytning til Prindsens Palais i Aaret 1867[3]) indvandtes til Afbenyttelse for den kronologiske Samling. Denne har i Worsaaes Tid modtaget meget betydelige Forøgelser. Efter at det ved det oftnævnte Reskript af 20. December 1859 var blevet bestemt, at der i bemeldte Samling skulde indlemmes de vigtigste af de ved Frederiksborg Slots Brand reddede og af de andetsteds opbevarede Portræter, Møbler og deslige, som erindre om Christian den Fjerde og Kongehuset, er der endvidere i Henhold til Resolution af 7. December 1866 og 17. September 1870 tilkommet en anselig Mængde Kongehusets Historie vedrørende Gjenstande fra det opløste Museum for Skulptur og Kunstflid saavelsom endel danske historiske Portræter, især fra den forrige frederiksborgske Portrætsamling[4]). Endvidere er den kronologiske Sam-

---

[1]) Berl. Tid. 9. August 1869 Nr. 183.

[2]) Friis Saml. S. 368, Dagbladet 1. Februar 1878 Nr. 27.

[3]) Rigsdagstidende 1867—1868 Till. B. Sp. 209—214.

[4]) Statskal.

ling bleven forøget med endel Gjenstande, som have tilhørt forskjellige i de senere Tider afdøde kongelige Personer[1]; særlig skulle vi fremhæve de tvende kostbare Taffelopsatser af forgyldt Bronce, som have tilhørt Arveprindsesse Caroline og Enkedronning Caroline Amalie, og som det ved Bryggeriejer C. Jacobsen juniors[2]) Gavmildhed er lykkedes at erhverve for Samlingen. Endelig er der ved Kjøb og Gaver fra Forskjellige tilkommet endel interessante historiske Gjenstande[3]), ligesom man ogsaa har anlagt en Samling af Miniaturportræter, dels af kongelige Personer, dels af berømte danske Mænd og Kvinder[4]). Rosenborgsamlingen er herved i Aarenes Løb voxet op til et nationalhistorisk og kulturhistorisk Museum af første Rang og har tiltrukket sig en vel fortjent Opmærksomhed i Udlandet[5]); det studeres i stadigt voxende Mængde af Kunstnere og Andre, som her hente Forbilleder og Ideer til deres

---

[1]) Berl. Tid. 1864 Nr. 236, 1876 Nr. 169, 1881 Nr. 146, jvfr. Tillægsbevillingslov for 1881—1882 § 8, Rigsdagstid. 1882—1883 Till. A. Sp. 613—614, Till. B. Sp. 323—324, Folkethingets Forhandlinger Sp. 1445—1446.

[2]) Berl. Tid. 1881 Nr. 151, 1882 Nr. 29, Dagbladet 1882 Nr. 32, Nationaltidende 1882 Nr. 2143 Till.

[3]) Berl. Tid. 1875 Nr. 48, 1878 Nr. 217, 1882 Nr. 37, 81, Dagbladet 1882 Nr. 235, Aftenbladet 1881 Nr. 310, Dagstelegrafen 1874 Nr. 154.

[4]) Dagens Nyheder 1878 Nr. 30.

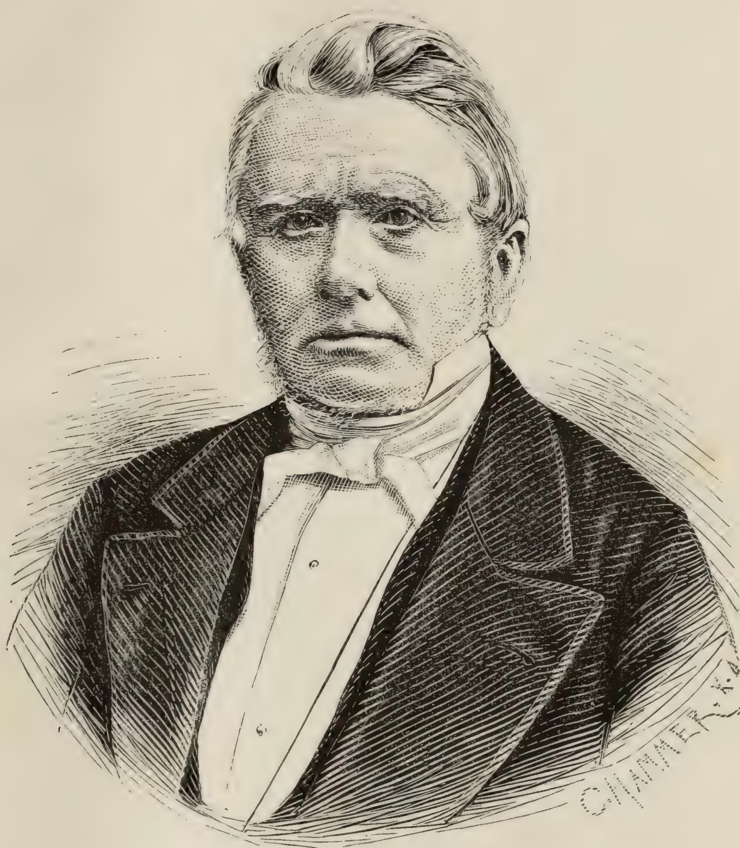
[5]) Saaledes har Franskmanden Casati i Académie des inscriptions et belles-lettres i tre af dettes Møder i 1878 holdt Foredrag om den kronologiske Samling (Berl. Tid. 1878 Nr. 100); hans Afhandling er, ledsaget af Afbildninger, udkommen 1879 under Titel: Notice sur le musée du château de Rosenborg en Danemark concluant à la création d'un musée historique de France. Den italienske Lærde Paolo Mantegazza, der i Foraaret 1879 foretog en Rejse i Skandinavien, har omtalt Samlingen i sine Rejsebreve i Bladet Fanfulla. Dagens Nyheder 1880 Nr. 19.

Arbejder[1]), ligesom talrige Danske og Fremmede aflægge Besøg her for at beundre de rige Kunstskatte, som opbevares her, og glæde sig over de herlige og interessante Minder, som knytte sig til Stedet[2]).

---

[1]) Om disses Benyttelse af Samlingen og om Adgangen til at bese den, se Rigsdagstidende 1868—1869 Till. B. Sp. 85—92, jvfr. Berl. Tid. 1878 Nr. 223, Fædrelandet 1879 Nr. 208. — Ved Samlingen er der ansat tvende Betjente (jvfr. Finantslovene); en af disse, Anders Christiansen (født den 16. November 1813, død den 26. Maj 1874) blev den 22. September 1865 udnævnt til Danebrogsmand (Statskal.); Hæderstegnet overraktes ham af Inspektøren, Etatsraad Worsaae i Overværelse af Samlingens øvrige Funktionærer den 1. Oktober næstefter, 25 Aarsdagen efter at han var kommen i Tjeneste paa Rosenborg.

[2]) Fyrstelige Personer have i denne Periode ofte besøgt Slottet, saaledes bl. A. den 19. September 1864 den danske Kongefamilie med Prindsen og Prindsessen af Wales (Berl. Tid. Nr. 220, jvfr. Nr. 222), den 28. September 1864 Storfyrst Nikolaus (Berl. Tid. Nr. 228), den 17. Juni 1866 Storfyrsterne af Rusland og Kronprindsen, under et voldsomt Tordenvejr (jvfr. Berl. Tid. Nr. 150 Till.), den 2. August 1867 Storfyrst-Thronfølgeren med Gemalinde, Storfyrstinde Konstantin med Datter Olga (Berl. Tid. Nr. 179), den 28. Oktober 1869 den danske Kongefamilie tilligemed Kong Carl den Femtende og Dronning Louise af Sverig-Norge samt Landgreven og Landgrevinden af Hessen (Berl. Tid. Nr. 252), den 2. November 1870 Dronning Louise af Sverig-Norge (Berl. Tid. Nr. 267), den 1. August 1873 Prinds Arthur af England (Berl. Tid. Nr. 176), den 19. August 1873 Kronprindsen af Tydskland (Berl. Tid. Nr. 192 Till.), den 26. Maj 1875 Kong Oskar den Anden af Sverig-Norge (Dagbladet Nr. 119), den 18. August 1876 Kejser Peter af Brasilien (Dagbladet 19. August 1876), den 15. September 1876 Dronning Louise, Kong Georg og Dronning Olga af Grækenland samt Prindsesse Thyra, den 5. Juli 1878 Kejser Napoleon den Tredies Søn (Dagens Nyheder Nr. 177), den 27. September 1878 Kong Christian den Niende (Berl. Tid. Nr. 226), den 28. Oktober 1878 den danske Kongefamilie tilligemed Landgreven af Hessen (Berl. Tid. Nr. 251), i Begyndelsen af August 1879 Hertuginde Vilhelmine af Glücksborg, den 26. August 1879 Prindsesse Alexandra af Wales med sine fem Børn, Storfyrstinde Maria Feodorowna af Rusland med to af sine Børn

Kammerassessor Læssøe blev den 29. Januar 1866 udnævnt til Kammerraad og den 26. Februar samme Aar til Inspektør ved den kronologiske Samling; den 18. Maj 1875 benaadedes han med Danebrogsordenens Ridderkors, og det følgende Aar fik han den svenske Nordstjerneorden[1]). Han døde den 26. Juli 1878[2]) efter

---

samt Prinds Hans (jvfr. Berl. Tid. Nr. 198), den 10. August 1880 Kong Georg af Grækenlands Børn (Dagens Nyheder Nr. 214), den 23. Juni 1881 Hertugen af Edinburgh (Berl. Tid. Nr. 142), den 13. Maj 1882 Dronning Louise, Hertuginden af Cumberland og Prinds Hans (Nationaltidende Nr. 2165), den 11. August 1882 Storhertugen af Sachsen-Weimar med Datter (Dagens Nyheder Nr. 214), den 9. Oktober 1882 Kronprinds Frederik og Kronprindsesse Lovisa samt Prindsesserne Marie og Hilda af Anhalt-Dessau (Dagens Nyheder Nr. 273, Dagbladet Nr. 235), den 10. December 1882 Storhertugen og Storhertuginden af Baden (Berl. Tid. Nr. 289).

Det er tidligere omtalt (I. S. 129), at de franske Journalister og Deputerede, der i 1867 gjæstede Kjøbenhavn, ogsaa besaae Rosenborg Slot. Ved deres Besøg skal der ifølge Robert Watts Figaro Nr. 74, hvor der fortælles flere Anekdoter om urigtig Udtale af Fransk i de Dage, være indtruffet en mærkelig Misforstaaelse. Foreviseren skal nemlig, idet han gjorde opmærksom paa den Bøsse, med hvilken Dronning Sophie Magdalene har skudt den Hjort, hvis Takker opbevares i Samlingen, have udtalt Ordet »cerf« som »serf«, og det fortælles da endvidere, at den parisiske Journalist allerede havde optegnet det rystende Faktum i sin Bog, at et af vore kronede Hoveder med egen høje Haand havde aflivet en Slave, men at en tilstedeværende fransktalende Dansk heldigvis fik Fejltagelsen rettet. Skjøndt bemeldte Foreviser, Forfatteren af dette Arbejde, mange Gange siden har hørt Franskmænd tydelig udtale f'et i cerf, har han dog naturligvis aldrig senere selv vovet at gjøre dette.

Det skal endnu tilføjes, at et Besøg paa Slottet af den franske Geograf og Kommunard Elisée Réclus i Maj 1879 og af et Selskab af norske Studenter den 19. Juni 1882 er omtalt i Nationaltidende Nr. 1099 Till. og Nr. 2198.

[1]) Departementstidende 1866 S. 112, 224, Ministerialtidende B. 1875 S. 249, 1876 S. 347.

[2]) Berl. Tid. 1878 Nr. 171, jvfr. Fædrelandet 1878 Nr. 194. — Han efterlod sig bl. A. en Samling af Miniaturportræter. af

nogle Dages Sygeleje af Lungebetændelse og blev den 1. August, Tyveaarsdagen efter at han var indflyttet paa Rosenborg, begraven fra Garnisonskirke, hvor Sognepræsten ved St. Stefanskirke Lic. theol. R. Volf holdt Talen over ham; han blev jordet paa Garnisonskirkegaard. Hans Enke døde af Lungebetændelse den 30. December 1882[1]) og blev den 5. Januar 1883 begraven fra Garnisonskirke, hvor hendes Svigersøn Pastor Barfoed i Hørsholm holdt Talen over hende.

Efter Læssøes Død oprykkede Forfatteren **Carl Christian Thorvaldus Andersen**, Ridder af Danebrog (født den 26. Oktober 1828), der fra den 22. Juli 1858 var bleven antagen til at assistere ved den kronologiske Samling, den 18. Juni 1860 var bleven ansat af dens Bestyrelse som fast Assistent og den 26. Februar 1866 var bleven udnævnt til anden Inspektør, henholdsvis under 31. Juli og 3. August 1878 som Slotsforvalter og første Inspektør[2]),

---

hvilke nogle erhvervedes for Rosenborg, en Samling af Mønter fra Oldtiden, som blev afhændet til Museet i Gøtheborg, en Samling af Mønter fra Middelalderen, som blev solgt ved Auktion i Kjøbenhavn (Auktionskatalogen affattet paa Fransk 1879), og en Bogsamling væsentlig af historisk og numismatisk Indhold. — I 1869 udgav han et autograferet Udtog af Petrus Fischers paa Rosenborg opbevarede Calendarium aureum fra 1591.

Det vedføjede Portræt af Læssøe er bekostet af hans Børn.

[1]) Berl. Tid. 1883 Nr. 1 og 2 Till.

[2]) Departementstidende 1866 S. 224, Ministerialtidende 1878 B. S. 484, 485. Naar Andersen sidstnævnte Sted kaldes Kammerassessor, beroer dette paa en Fejltagelse, idet han, der under 26. Februar 1866 ved sin Udnævnelse til anden Inspektør tillige havde faaet denne Titel (Dep. Tid. 1866 S. 224), havde frasagt sig den i Maj 1875 (Min. Tid. B. 1875 S. 275). Andersen, der som Tolk ledsagede Kong Christian den Niende til Island i Anledning af Tusindaarsfesten 1874 (Dagstelegrafen 1874 Nr. 141), havde paa denne Rejse faaet Danebrogsordenens Ridderkors den 2. August 1874 (Min. Tid. B. 1874 S. 495); han havde alle-

Carl Andersen

hvorhos Cand. juris, Dr. phil. **Peter Michael Johan Brock** (født den 9. Februar 1842), der fra den 20. September 1863 paa Grund af Andersens Udenlandsrejse for det Anckerske Digterlegat efter dennes Anbefaling var bleven antagen til at assistere ved den kronologiske Samling, og som under 8. December 1874 af dens Bestyrelse var bleven ansat som fast Assistent ved samme, ligeledes under 3. August 1878 oprykkede til anden Inspektør med Forpligtelse til under første Inspektørs mulige Forfald at varetage dennes Forretninger[1]).

---

rede i 1870 faaet den svenske Vasaorden (Dep. Tid. 1870 S. 224), og i 1875 fik han den svenske Nordstjerneorden (Min. Tid. B. 1875 S. 582). Hans Portræt og Biografi findes i Illustreret Tidende 29. Oktober 1882 Nr. 1205. Vedrørende Rosenborg har han, navnlig i Ill. Tid., skrevet endel, sædvanlig af Afbildninger ledsagede Artikler om Samlingen samt udgivet: Rosenborg, Mindeblade fra de danske Kongers kronologiske Samling, 1867 (Texten oversat 1868 paa Engelsk af Shaw under Titel: Notes on the chronological collection) og 1875, en Haandkatalog over Samlingen 1870, der er udkommen i nye Udgaver 1872, 1875 og 1878 og ledsaget af Afbildninger tillige er udgiven paa Tydsk (1872, 1879) og paa Engelsk (1878). I Wisbechs Almanak for 1880 har han skrevet: Rosenborg Slot og dets Minder, og i sine poetiske Arbejder har han oftere omtalt Slottet og de dertil knyttede Minder. I Forening med Brock har han affattet et fuldstændigt Inventarium over Samlingen efter dens Omordning.

[1]) Ministerialtidende B. 1878 S. 485, Autobiografi i Univ. Progr. ved Reformationsfesten 1874 S. 56—58. Han har vedrørende Rosenborg skrevet: Den kronologiske Samling paa Rosenborg (i Dagbladet 20. Maj 1869 Nr. 113), Minder om Niels Juel paa Rosenborg i Anledning af 200 Aars Festen for Slaget i Kjøgebugt (i Berl. Tid. 1877 Nr. 149), De første aëronautiske Forsøg i Kjøbenhavn (i Berl. Tid. 1878 Nr. 156), Den oldenborgske Kongeslægt, især under Enevælden, belyst ved den kronologiske Samling paa Rosenborg Slot, 1870, som er udkommen paa Fransk 1879 under Titel: Musée chronologique des rois de Danemark

Hvad Rosenborg Driveri- og Blomsterhaver angaaer, overtoges disse i Henhold til Lov angaaende Bidrag til Kong Christian den Niendes Civilliste af 17. December 1863 § 2 med alle dertil hørende Bygninger og med de samme Forpligtelser i Henseende til den ved disse Haver kongelig ansatte Gartner, som da paahvilede Statskassen, af Civillisten, som afholder samtlige med Havernes Drift samt Havernes og Bygningernes Vedligeholdelse i det Hele forbundne Omkostninger[1]).

Gartneren ved bemeldte Haver Carl Ludvig Petersen døde den 5. Juni 1866[2]) og efterfulgtes af Gartner **Tyge Rothe**, født den 13. September 1834[3]). I hans Tid er Driveri- og Blomsterhaven[4]), fra Aaret 1872 af, da den nordiske Industri- og Kunstudstilling holdtes i Kjøbenhavn, i Anledning af hvilken en stor Del Rejsende besøgte Hovedstaden, bleven tilgængelig for Publikum om Hverdagene fra Kl. 2 til 4. Rothe, der blev Medlem af Anlægsudvalget for den nye botaniske Have[5]),

---

au château de Rosenborg, Det forrige Rustkammer paa Rosenborg Slot (Danske Saml. 2. R. 5. B. S. 367—371), Nogle Oplysninger om de med Rosenborg Slot i ældre Tid foretagne Forandringer (Danske Saml. 2. R. 6. B. S. 1—13), Historiske Efterretninger om Rosenborg, I—III, 1881—1883, samt udgivet de paa Rosenborg opbevarede Dagbøger af Christian den Sjette fra 1741—1744 med historiske Oplysninger (Danske Saml. 2. R. 4. B. S. 262—323) og den sammesteds beroende Dagbog over Kronprinds Frederiks Rejse til og i Italien 1692 (Danske Saml. 2. R. 5. B. S. 24—55). Som ovenfor berørt har han i Forening med Andersen affattet det nye Inventarium over Samlingen.

1) Jvfr. Rigsraadstidende 1863 Sp. 1833, 1834.

2) Dybdahl, Tidsskr. for Havevæsen, 1. Aargang Nr. 6 S. 94.

3) Warming, Den danske botaniske Literatur, Aftryk af botanisk Tidsskr. 12. B. S. 214.

4) Oplysninger om denne findes hos Grove: Danmark, Illustreret Rejsehaandbog 1870 S. 21—22.

5) Fædrelandet 1874 Nr. 171, I. C. Jacobsen og Tyge Rothe, Beskr.

der er anlagt paa de nedlagte Fæstningsværkers Terræn langs med Gardekasernen[1]) og blev aabnet for Publikum den 9. Oktober 1874[2]), blev under 20. Juni 1874 udnævnt til Ridder af Danebrog.

Gartneren ved Rosenborg Lysthave, Forstraad Rudolf Rothe, Fader til Gartneren ved Driverihaven Tyge Rothe, blev i 1867 udnævnt til Danebrogsmand, i 1869 til Etatsraad og i 1871, i Henhold til Loven af 1. April 1871 § 5, til Inspektør over de kongelige Haver; han døde den 30. Januar 1877[3]) og efterfulgtes af **H. A. Flindt**, Ridder af Danebrog.

Exercerpladsen er i Aaret 1878 bleven forsynet med en ny Mur ud mod Gothersgade istedetfor den gamle, faldefærdige. Foruden til Indøvelse af Rekruter og af Kjøbenhavns Væbning[4]) samt til Afholdelse af Parade paa Kongens Fødselsdag benyttes Pladsen til Boldspilsøvelser, ligesom det ogsaa i den seneste Tid er blevet dansk Bicycle Klubs Medlemmer tilladt om

---

af Væxthusene i Univ. botaniske Have i Kjøbh., Festskrift i Anl. af Univ. 400 Aars Fest 1879, jvfr. E. Holms Beretn. om denne S. 14, 176.

[1]) Ugeskrift for Landmænd 1874 I. S. 174—179, Fædrelandet 1874 Nr. 40, 170, 171, 173. — Paa Bastionen udenfor Rosenborg er Universitetets nye astronomiske Observatorium opført; det blev taget i Brug 1861, og den 8. August 1876 afsløredes i Overværelse af Kronprindsen og Kronprindsessen, efter Afsyngning af en Sang af C. Ploug og en Tale af Professor Thiele, den foran samme anbragte Statue af Tycho Brahe. Dagbladet 9. August 1876.

[2]) Fædrelandet 1874 Nr. 228.

[3]) Warming, a. St. S. 173, jvfr. ovenfor S. 178.

[4]) Ved Loven af 28. Maj 1870 om Ordningen af Kjøbenhavns Væbning ophævedes Livjægerkorpset, der lige til Slutningen nogle Dage hvert Aar havde besat Rosenborgvagten: de unge, livsglade Krigeres natlige Munterhed paa disse Vagter var ikke sjældent til stor Forstyrrelse for Stedets Beboere.

Søndagen at kjøre her[1]). Valg til Rigsdagen foregaa ogsaa paa Exercerpladsen, forsaavidt Vejret tillader det; den skriftlige Afstemning foretages derimod enten i Kasernen eller i Exercerhuset. Endvidere har Opbrænding af Papirspenge endnu i den nyere Tid fundet Sted paa Exercerpladsen.

Rosenborg Lysthave benyttes i vor Tid langtfra ikke saa meget som Spadserested, som den fortjener; om Morgenen i Sommertiden færdes vel endel Brøndgjæster her, men senere hen paa Dagen udgjøre Soldater samt Ammer og Børn[2]) største Delen af de Besøgende; det paastaaes ogsaa, at den ligesom forhen endnu benyttes af Elskende til Stevnemøder[3]). Medens der, som ovenfor anført, tidligere i en lang Aarrække (indtil 1842) blev udført Musik i Haven Søndag Eftermiddag, bliver der, med Undtagelse af Koncerten om Morgenen for Brøndgjæsterne, i vor Tid i Reglen kun musiceret her paa Grundlovsdagen. Et Forslag om at lade de militære Musikkorpser paany spille i Haven

---

[1]) Berl. Tid. 1883 Nr. 91.

[2]) Ill. Tid. Nr. 945, Fædrelandet 1879 Nr. 113. Som tidligere S. 100 bemærket, er Afgiften af Børnevogne i Rosenborg Have bleven hævet fra 1. April 1883, jvfr. Rigsdagstid. 1882—1883, Folkethingets Forhandlinger Sp. 1360—1361, 1373—1374, 1423, Bornholms Avis 1883 Nr. 56 (medd. af Hr. Assistent Tronier).

[3]) Ill. Tid. Nr. 945, Fædrelandet 1879 Nr. 113, Rigsdagstid. 1882—1883, Folkethingets Forhandlinger Sp. 1373—1374, 1423. Ligesom Fortidens Digtere oftere have ladet Stevnemøder foregaa i Rosenborg Have (I. C. Tode, Die drey Charlotten oder Geschichte dreyer Tage, paa Dansk under Titel: Kjærligheds Nytte eller tre Dages Tildragelser, medd. af Hr. Dr. phil. V. Bergsøe, Heiberg, Et Eventyr i Rosenborg Have), saaledes have ogsaa nyere, ubekjendte, mere folkelige Digtere henlagt slige Begivenheder hertil. I Hr. Dr. Bergsøes Visesamling findes saaledes tvende Gade-

ligesom tidligere[1]) er som bekjendt ikke blevet taget tilfølge, men har givet Anledning til, at der nu for Kommunens Regning om Sommeren opføres Musik fra det kongelige Theaters Loggia og i det saakaldte østre Anlæg. Iøvrigt er det ikke alene Instrumentalmusiken, som er forstummet i Haven, ogsaa den livlige Fuglekvidder, der tidligere lød fra alle Kanter af Haven, var, idetmindste for nogle Aar siden, mere og mere aftagen, idet nogle Katte, der havde installeret sig i Haven og der levede i fuldstændig vild Tilstand, ernærede sig ved at gjøre Jagt paa Sangfuglene og fortære deres Unger[2]). Endnu i vor Tid have enkelte af de Klager betræffende Haven, som vi have omtalt ovenfor under Frederik den Sjettes Tid, gjenlydt; saaledes vil man nu igjen have Porten paa Hjørnet af Gothersgade, over hvis Tillukning Politivennen i sin Tid har indeholdt saa mange Suk[3]), aabnet[4]); man har ogsaa anket over den i Haven stedfindende Kommers mellem Barnepiger og Karle, over at Græsplænerne ikke holdes i god Orden, fordi Græsset er bortforpagtet til en Brændevinsbrænder (Koholder), der kun slaaer det, naar han har Brug for det[5]), og over at Marmorfigurerne ved Herkulespavillonen ikke

---

viser omhandlende det paagjældende Emne. — Til selve Slottet er henlagt en Spøgelsehistorie kaldet: Gjenfærdet paa Rosenborg (med et Billede af Spøgeriet).

[1]) Fædrelandet 1878 Nr. 102, Dagbladet 1878 Nr. 106.

[2]) Dagens Nyheder 1879 Nr. 120.

[3]) Jvfr. S. 94.

[4]) Nationaltidende 1883 Nr. 2509. Adskillige af de der nævnte Oplysninger om Slottet og Haven ere unøjagtige.

[5]) Fædrelandet 1879 Nr. 113. Græsset slaaes dog ikke af Koholderens, men af Havens Folk. Medd. af Opsynsmanden i Haven Nicolaisen.

i lang Tid vare blevne eftersete og vaskede, samt at der ikke var anbragt Blomster indenfor Jerngitteret, men kun Grus[1]. De sidstnævnte Mangler ere blevne afhjulpne, idet Herkulespavillonen er bleven istandsat og dekoreret i pompejansk Farvestil, Statuerne blevne istandsatte og Pladsen indenfor Jerngitteret bleven planeret og beplantet[2].

En værdifuld Prydelse har Haven faaet i den nyeste Tid ved, at Digteren Hans Christian Andersens Statue er bleven opstillet her. Paa hans 70 Aars Fødselsdag den 2. April 1875, der blev hans sidste, var der blevet meddelt ham Underretning om, at Indsamlingen af Bidrag til et paatænkt Mindesmærke over ham i det Væsentlige var fuldendt. I den Konkurrence, til hvilken Komiteen for Indsamlingen indbød, sejrede Billedhugger A. V. Saabye, og det besluttedes, efter Forslag af tvende af Kunstakademiets Professorer, at opstille Statuen i Rosenborg Have. Det var først paatænkt at anbringe denne, der fremstiller Andersen siddende i Begreb med at fortælle et Eventyr, ved Springvandet, hvor daglig en Mængde Børn lege og færdes; men dette blev senere opgivet, og Statuen blev oprejst ved den nordøstlige Ende af Damegangen. Afsløringen fandt Sted den 26. Juni 1880 med megen Højtidelighed. Paa Pladsen foran Statuen var der oprejst en med Flag og Vaabenskjolde dekoreret Tribune for Kongefamilien, paa begge Sider af hvilken der fandtes aabne Estrader, tilhøjre for Kunstnere og Videnskabsmænd, tilvenstre for Diplomatiet og den højere Embedsstand. Af No-

---

[1]) Dagbladet 1879 Nr. 130.
[2]) Berl. Tid. 1881 Nr. 165.

tabiliteter saaes Kultusminister Fischer, den svensk-norske Gesandt Baron Beck-Friis, den amerikanske Gesandt Dr. Cramer, den russiske Legationssekretær Fyrst Baratow, den tydske Legationssekretær Grev Goltz, Overpræsident, Kammerherre Rosenørn, Museumsdirektør, Kammerherre Worsaae, Landsthingets Formand, Højesteretsadvokat Liebe, Borgerrepræsentationens Formand, Højesteretsadvokat Henrichsen, Borgermestrene og Medlemmer af Borgerrepræsentationen. Paa Tribunen tilvenstre havde Studentersangforeningen og Balduin Dahls Orkester Plads. Omtrent Kl. 1 ankom Kongen, Dronningen, Kronprindsen, Kronprindsessen, Hertuginde Thyra, Prinds Valdemar, Prindsesse Elisabeth af Hessen og Prinds Hans samt Kronprindsens ældste Sønner og to smaa græske Prindsesser. De kongelige Herskaber, der bleve modtagne af Komiteen for Indsamlingen til Statuen, hilsedes med Honnørmarchen og indtoge derefter de for dem bestemte Pladser. Efter Afsyngning af følgende Sang af Vilhelm Bergsøe[1]):

Der leged en Smaadreng ved Odense Aa
    Med Blomster og flagrende Libeller.
Hans Hjem var en Hytte, hans Leie var Straa,
    Saaledes han selv os fortæller.

Dog eied han meer end den mægtigste Drot;
    Thi mellem de gyngende Snerler
Var Solblink hans Krone, Guldskyerne hans Slot,
    Dugdraaber hans Digterscepters Perler.

---

[1]) Da Sangene og Talen referere sig til noget Blivende i Haven, har jeg her anset det for rigtigt at benytte mig af den mig af Forfatterne meddelte venlige Tilladelse til at gjengive dem.

Og hvor han Sceptret strakte, der myldred frem et Liv,
Skjult for de Store, de Kloge.
Det pusled under Skræppen, det sang mellem Siv,
Det hvisled fra Mosekonens Snoge.

Og Storken kom flyvende med Østerlandets Skat.
De Store — nei, de anede næppe,
At Drengen skrev Danmarks »Tusind og een Nat«
Paa Bladet af den lysgrønne Skræppe.

De Kloge saae fornemt; thi, ak, System og Norm
Blev for den Smaadreng en Gaade;
Men Digtergaaden selv, i Eventyrets Form,
Den kunde hans Barnesind raade.

Det Mindste drog Aande, det Ringeste fik Liv;
Tinsoldaten brød sig sin Bane.
Den grimme Ælling voxed bag Aaens blanke Siv
Til Danmarks vidt flyvende Svane.

Og Svanen fløi langt over Land, over Sø
— Flugten gik saa vidt som ei Manges —
Nu kjender man dens Sang paa de sorte Svaners Ø
Og mellem Lotusblomsterne paa Ganges.

besteg Folkethingsmand C. St. A. Bille Talerstolen og talte saaledes:

Det Mindesmærke, vi idag skulle indvie, er helliget en Digter, som mere end nogen anden dansk Digter har omgivet sit Navn med universel Berømmelse og derved kastet Glands tilbage paa sit Fædreland — en Digter, der er kjendt og elsket over hele Jordklodens vide Kreds, selv hos Folkestammer, som vi, den moderne Civilisations Børn, tro at kunne se tilbage paa som Barbarer. Naar den Fremmede i en samlet Sum skal nævne, hvad han veed

om Danmark, naar han i enkelte Navne skal udtrykke, hvad han betragter som vort Lands Bidrag til Videnskab og Kunst, saa lyder det fra hans Læbe: Tycho Brahe, Bertel Thorvaldsen, Hans Christian Ørsted og Hans Christian Andersen. For os staaer denne Sidste ikke som en saadan ensomt fremragende Kolos, men ogsaa vi Danske skylde ham Tak og Ære.

Nationernes Bidrag til Kunst og Videnskab have en vis Periodicitet. Efter høje Bølger følge dybe Dale. Efter en rigt blomstrende Sommer og en frugtbar Høst lægge ofte lange Vintre sig over Folkeslagene. En Tid frembringer og skaber med overstrømmende Fylde, en anden prøver og vejer. En Tidsalder pranger med en bugnende Yppighed af digteriske Aander, en efterfølgende er nærmest henvist til at mindes de Bortgangne, lutre og klare deres Værk og derved berede Jorden for de Kommende. I Danmark udsender dette Aarhundredes Begyndelse et stolt Argonautertog, der drager ud for at erobre Skjønhedens og Romantikens gyldne Skind: Oehlenschläger, Ingemann, Grundtvig, Hertz, Heiberg, Chr. Winther, H. C. Andersen, og om disse flokke sig mange kjære Digternavne. Nu ere de Alle borte. Det er stille i den danske Digterskov, som før gjenlød af Sang og Kvidren. En ny Tid gjærer med al den Uklarhed og Lidenskab, som er ejendommelig for gjennembrydende Kræfter. Den yngre Slægt er altid tilbøjelig til at overse, hvad den skylder Fortiden, ivrigere for at overskjære Traditionens Baand end for at fæstne dem. Og dog staaer ogsaa vore Dages Poesi paa Skuldrene af hin Danmarks æsthetiske Guldalder. Kun ved at sænke sine Rødder i den fædrene Jordbund vil den kunne vente selv at skyde Blomst og sætte Frugt.

Hans Christian Andersen hører med til hin Digter-Plejade, men falder dog i det Hele udenfor de æsthetiske Regler og Love. Han hører ikke til nogen Skole og har ikke skabt nogen Skole. Frit er han voxet op efter sin egen Genialitets Lov, han har kæmpet sig frem efter sin

egen ejendommelige Naturs uimodstaaelige Bud, han er en vild Rose, en Markens Blomst, frisk og duftende, uberørt af Systemernes Drivhus. Hvad han var, og hvad han blev, har han selv med uovertrufne Farver skildret for os i »Mit Livs Eventyr«, der paa een Gang er det fyldigste Billede af hans sælsomme Forfatter-Personlighed og hans mærkeligste Digt. Den underlige Dreng med den overstrømmende, sygelige Fantasi, som hele Livet igjennem behersker og gjennemtrænger alle hans andre aandelige Evner. Den besynderlige Blanding af fuldstændigt Ubekjendtskab med den virkelige Verden og en til det Yderste skærpet Iagttagelsesevne. Han drages uimodstaaelig hen af alt Idealt, af Kunsten, Poesien, fremfor Alt af Theatret. Han omtumles af højtflyvende Tanker, der staa i den grelleste Modsætning til hans ydre Livs mere end tarvelige Kaar. Saa vandrer han, en Digtekunstens Richard Whittington, fattig paa jordisk Gods, men med Tro paa Gud og Overtro paa sig selv, bort fra sin Fødeby, allerede drømmende om den Hæder, den engang skal vise ham. En Septemberaften — vi fejrede for et Decennium siden denne store Mærkedag i hans Liv — staaer han saa paa Frederiksberg Bakke og seer udbredt for sin Fod den store og for ham saa vildsomme Stad, hvor hans Livs Digt skulde udfolde sig. Han banker paa mange Døre, finder ogsaa aabne Hjerter og Hænder, men han er dog maaske mere Gjenstand for Medlidenhed end for Interesse, indtil han i Jonas Collin, denne praktiske Mand med den humane Aand, finder sin Støtte og Vejleder for hele Livet, sin virkelige Fader. Saa følger den forpinte Skolegang, den kun halvt lykkelige Studentertid, de umodne Forsøg paa digterisk Frembringelse, snart i geniale Lyn og snart i afmægtige Blink, Produktionens Exstase vexlende med Kritikens dybe Lidelser, den højeste Begejstring skiftende med den mørkeste Fortvivlelse. Gjennemslaget kommer først, efterat han er reven ud af de smaalige hjemlige Forhold, og under Italiens lykkelige Himmel undfanger han hint glødende Billede af Sydens Skjønhed og Folkeliv,

som i »Improvisatoren« først gav Landsmænd Troen paa hans Digterkald og først bragte hans Ry ud over Danmarks Grændser. Et indholdsrigt og stærkt bevæget Ungdomsliv er dette, men ikke noget lykkeligt Liv. Han er et Poesiens Søndagsbarn; Nisser og Alfer aabenbare sig for hans Øje, medens de ere skjulte for Mængden, men han forfølges ogsaa af uhyggelige Gjenfærd og ræddes for os ukjendte Spøgelser. Med en altid sprudlende Fantasi er parret en Sensibilitet, som indtil det Groteske forstørrer og forstærker enhver lille Modgang. Hvad en almindelig Menneskenatur ryster af sig under det næste Indtryk eller vil glemme under Morgendagens Arbejde, det voxer op for ham til dybe Krænkelser, som efterlade deres bitre Braad lige til den syge Oldings sidste Dage. Men til Gjengjæld fylder ogsaa enhver Sejr, enhver Anerkjendelse og Hæder ham med jublende og barnlig Glæde. Skiftende imellem Nederlag og Triumfer skrider han frem gjennem Ringeagt og Haan til Paaskjønnelse og Beundring. Udlandets Dom forener sig med den vaagnende Anerkjendelse i hans eget Fædreland. Han opdager det vidunderlige Eventyrets Land, hvorfra han skal bringe sit Folk, alle Folk, den hele Verden, saa uforgængelige Skatte, og hvor han snart ubestridt skal bære Kronen. Tornene paa hans trange Sti skyde omsider Roser, og laurbærkrandset stiger han fra nu af op til Berømmelsens Tinde, hilset af alle Nationer, hyldet ogsaa af den, der var ham den kjæreste af alle, skjøndt han havde vaandet sig under dens Miskjendelse. En Aarrække igjennem, fra den modne Manddom indtil de sidste Sygdommens og Afkræftelsens Dage, følte han sig ombølget af den Beundringens Virak, som var ham saa inderlig kjær, og vidste sig selv en Gjenstand for Alles Blikke. Hvor han færdedes i Syd og Nord, var hans Navn og hans Ry gaaet forud for ham. Fyrsternes Naade og Folkenes Beundring blev ham i lige rigeligt Maal tildel. Vort Kongehus gav ham talrige og højt paaskjønnede Vidnesbyrd om sin Gunst, og vi, hans Venner, ville mindes mangt et lille Træk af denne hjertelige Naade, som havde

præget sig dybt i hans Sind. Men vi mindes ogsaa, hvor varmt han var greben af sine Landsmænds Anerkjendelse, med hvor dyb Følelse han modtog den Hyldest, som bragtes ham af en Moders Blik eller et stirrende Barneøje. I mange Aar af sit Liv nød han denne Lykke. Og til den Beundring, som omgav Digteren, føjedes Hengivenhed for Mennesket. Kjærlige, trofaste Venner omgav indtil de sidste Sygdommens mørke Dage, indtil det sidste Aandedræt, den midt i al sin Berømmelse ensomme, hjemløse Digter.

Tiden er endnu ikke kommen til at holde Dom over den digteriske Livsgjerning, som nu er afsluttet. Ogsaa i Menneskenes Stemninger er der stærke Omskiftelser. Der indtræder let efter en maaske for vidt dreven Beundring et Tilbageslag, der gaaer til den modsatte Yderlighed. H. C. Andersens Digterpersonlighed er desuden altfor ejendommelig og altfor uensartet, til at den ikke skulde vedblive at have sine Modstandere, navnlig blandt dem, der mangle Sympathiens Guldnøgle til det magiske Land. Men vi, der tro at forstaa Digteren og vide, at vi elske ham, have elsket ham som Børn og elske ham endnu højere som Voxne, vi kunne med Fortrøstning se Eftertidens Dom imøde. Han er en af de Faa, som har beriget Samtid og Eftertid gjennem alle Nationer med Tanker, Forestillinger og Skikkelser, som ere blevne fælles Eje og fælles Mønt, fordi de ere typiske og i korte, slaaende Træk male almenmenneskelige Skikkelser. Gaa hele Rækken igjennem fra Æsop til Charles Dickens, og prøv engang, hvor mange Forfattere dette kan siges om! Og søg hvorsomhelst i hans Værker: intetsteds stikker en lav eller uædel Tanke sit Hoved frem iblandt Blomster, intetsteds kalder noget Uskjønt Rødmen i Kinderne. Vil end meget af det, som han fødte i begejstret Smerte, henvejres af Tidens mægtige Aande — Noget er der, som vil leve igjennem Slægterne og bevare Mindet om Eventyrdigteren, om den grimme Ælling, som efter Lidelser og Trængsler

omsider fra den stilnede Sø saae sit Billed gjenspejlet som den skjønne Svane.

Den Billedstøtte, som vi nu skulle afsløre, vil gjennem lange Tider modtage Hilsen og Tak fra Tusinder. Digterens Landsmænd, hvem han har skjænket Andet og Mere, end de Fremmede kunne tilegne sig, ville vedblive at elske Digteren og her med Stolthed mindes, at han var Danmarks Søn og spredte Glands over sit Fædrelands Navn. Fra fjerne Lande vil der blive valfartet til dette Sted med Taknemmelighed og Beundring. Tanken om dette Mindesmærkes Rejsning kom frem, medens Digteren endnu levede, og det blev den sidste, den største Hæ lersbevisning, som han modtog af sit Folk; ogsaa den voldte ham, som Alt af den Natur, paa een Gang Glæde og Lidelse. Nu er det ikke til den Levendes Hæder, men til kjærligt Minde om den Døde, at vi indvie den Billedstøtte, fra hvilken nu Sløret falde!

Idet Sløret faldt, rejste Kongefamilien og Tilskuerne sig, medens Musiken spillede en Koral; Taleren fortsatte derpaa saaledes:

Paa denne skjønne Plet, til hvilken Erindringer om den største og højst elskede af Danmarks henfarne Konger knytte sig, under Skyggen af disse hundredaarige Linde, hvorhen vor travle Stads Beboere ty for at drage Aande — her har dette Mindesmærke sin rette Plads. Paa dette fredlyste Sted, hvorhen Livets og Døgnets Larm kun naaer som et fjernt Havs Brusen, vil Hans Christian Andersens Billedstøtte trygt kunne afvente Tidernes Dom og de kommende Slægters Vidnesbyrd. Med os ville de vedkjende sig Taknemmelighedens Gjæld imod den navnkundige Digter og ved Skuet af hans Træk mindes de uforgængelige Gaver, som hans Genius har skjænket Menneskeslægten, dens Barndom og dens modne Alder, over hele den vide Verden!

Derefter blev følgende Sang af Vilhelm Bergsøe afsungen:

Fattig Mands Søn, som gav Dit Land i Eie
Alt, hvad Du saae!
Ei skal Du throne der, hvor Døgnets Veie
Støvlagte gaae.
Nei, hvor de gamle, brede Linde skygge
Over en Ungdom, jublende og fro,
Der skal Du bygge,
Der skal Du boe.

Fattig Mands Barn, som træt af trange Gyder
Tumler Dig her!
Husk, at Din Moder, Danmark, altid yder
Villigt Enhver
Lønnen for blot et enkelt Blad at øge
Til den store Saga om det lille Land.
Kampen Du søge,
Seire som han!

Etatsraad Meldahl udtalte som Forretningsudvalgets Formand en Tak til Alle, som havde støttet Komiteen, og særlig til Pressen. Han takkede Billedhuggeren Saabye for den smukke Maade, paa hvilken han havde udtrykt Bidragydernes Tanke; den skjønne Statue vidnede om, at vi ikke stode tilbage for det øvrige Europa i kunstnerisk Henseende. Han overdrog nu Statuen til Kjøbenhavns Kommune[1]) i den Forvisning, at denne i kommende Tider vilde frede om Mindesmærket i den samme Aand, som Bidragyderne havde været besjælede af.

---

[1]) I Borgerrepræsentationens Møde den 29. April 1878 var det

Overpræsidenten, Kammerherre Rosenørn modtog paa Kommunens Vegne Statuen og gav det af Meldahl forlangte Løfte, hvorefter han udbragte et Leve for Kong Christian den Niende og det kongelige Hus, der modtoges med levende Hurraraab.

Kongefamilien begav sig nu ned fra Tribunen og underholdt sig med Forskjellige, deriblandt med Billedhuggeren Saabye. Kort efter droge de høje Herskaber bort, Festdeltagerne gik ud af Haven, og der blev nu givet almindelig Adgang for Publikum, der ogsaa benyttede Lejligheden til at strømme ind for at bese Statuen; fra Kl. 2 til 4 blev der i Dagens Anledning musiceret i Haven[1]).

Statuen, der er støbt af Broncestøber Holm og har samme Legering som Rytterstatuen paa Amalienborg, er omtrent 6 Fod 10 Tommer høj og hviler paa en rødbrun, poleret og tilhuggen Granitblok af omtrent $5^1/_2$ Fods Højde; dette Fodstykke staaer atter paa en lav Sokkel af upoleret Granit. Paa Forsiden af Piedestalen læses: H. C. ANDERSEN og derunder i en Laurbærkrands: * D. 2. APRIL 1805 † 4. AUGUST 1875; paa Fodstykkets ene Side findes et Basrelief med Motiv fra »Storkene«: en flyvende Stork kommer med det ufødte Barn, og derover staaer: MINDE OM EVENTYR-DIGTEREN, paa den anden et Relief med Motiv fra »Den grimme Ælling«: de ældre Svaner hilse og hylde den nye, og derover læses: REIST AF DET

---

blevet vedtaget, at Kommunen skulde overtage Vedligeholdelsen af Statuen. Dagbladet 1878 Nr. 99.

1) Ude og Hjemme $^{28}/_{10}$ 1877 Nr. 4 og Ill. Tid. $^4/_7$ 1880 Nr. 1084 (begge med Afbildninger af Statuen), Dagens Nyheder $^{27}/_6$ 1880

DANSKE FOLK 1880. Statuen har kostet over 27000 Kr. Den er senere bleven omgiven af et Jerngitter.

I de tre sidste Aar har Rosenborg Have været benyttet flere Gange til nogle mindre Udstillinger. Saaledes afholdtes i Dagene fra den 18. til den 21. September 1880 den danske Biavlerforenings 11. almindelige Udstilling i Brøndanstalten og Haven[1]); fra den 29. Juli til den 1. August 1881 afholdt Foreningen til Fjerkræavlens, særlig Hønseavlens og Æggehandelens Fremme, sammesteds en righoldig Udstilling, som den 1. August besøgtes af Kronprindsen og Kronprindsessen[2]); i Anledning af Udstillingen havde Musikdirektør Carl Lumbye komponeret en Hønsemarche med Hanegal og Hønsekaglen, hvilken gjorde megen Lykke; nogle af de mærkeligste af de udstillede Dyr bleve afbildede i Illustreret Tidende[3]). Endelig afholdtes der sammesteds i Dagene fra den 19. til den 24. Juli 1882 en Fjerkræudstilling, som den første Dag besøgtes af Kongen, Dronningen, Kronprindsessen, Prindsesse Marie af Anhalt-Dessau, Prindsesse Hilda, Kronprindsens tre ældste Børn samt de græske Prindser og Prindsesser; ved Kongefamiliens Ankomst udførtes en af Orkesterdirigenten N. F. Høyer i Dagens Anledning komponeret Marche »I Hønsegaarden« med Tenor- og Bas-Hanegal[4]). Ved begge de her nævnte Fjerkræudstillinger var den

Nr. 169, Adgangskortet til Festen, Nær og Fjern 4/7 1880 Nr. 418 (med Billes Tale).

[1]) Fædrelandet 1880 Nr. 201, 218.

[2]) Berl. Tid. 1881 Nr. 165, 173, 174, 176, Dagens Nyheder 1881 Nr. 202.

[3]) Ill. Tid. Nr. 1141.

[4]) Berl. Tid. 1882 Nr. 165.

Del af Haven, som afbenyttedes hertil, smukt dekoreret med Flag, Vimpler, Vaser, Buster og Grønt.

Vi have nu fulgt Rosenborg gjennem et Tidsrum af næsten tre Aarhundreder, fra Grundlæggelsen i Christian den Fjerdes Tid indtil vore Dage, og set, hvorledes Danmarks Historie paa mange Punkter gjenspejles i Slottets og Havens. Rosenborg har imidlertid endnu indenfor sine Mure Plads til at optage Minder fra et ligesaa langt Tidsrum som det henrundne. Maatte Slottet endnu ved Udløbet af dette uskadt strække sine slanke Spir mod Himlen, og maatte den, der da vil fortsætte dette Arbejde og fremdrage Minderne fra den dunkle Fortid, der endnu for os er indhyllet i Fremtids Mørke, kun have at berette om lykkelige Tider for Danmarks Kongeslægt og det danske Folk!

Slotsforvaltere i det 19de Aarhundrede.

		Fuldmægtige.
Major Cæsar August von Wilster, Kommandant .	1781—1812.	Jonas Giessing, 1799—1813. Harald Valdemar Wilster, Interims-Fuldmægtig 1811—1815.
Oberstlieutenant Vilhelm Albrecht Ludvig Herman von Friess, Kommandant, Oberst 1814 . .	1812—1834.	Iver Rasmussen Stouenberg, 1815—1826, død 1834.
Oberst Eilert Peter von Tscherning, adjungeret Kommandant og Slotsforvalter	1832.	Frederik Stouenberg, 1826—1851, derefter Slotsforvalter.
Oberstlieutenant Christopher Henrik von Sommer, adjungeret 1833—1834, virkelig Kommandant og Slotsforvalter . . .	1834—1851.	

Slotsforvalter: Frederik Stouenberg, konstitueret 1851, virkelig Slotsforvalter 1854—1856, fungerede til 1857, død 1874.

Kommandant: Oberstlieutenant Vilhelm Ferdinand von Würtzen, 1852—1858.

Direktør:

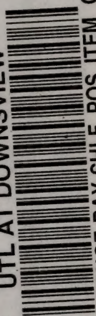
Professor Jens Jacob Asmussen Worsaae, Inspektør 1858, Etatsraad 1864, Direktør 1866, Minister 1874—1875, Kammerherre 1875, Dr. phil. 1877.

Inspektører:

Ludvig August Læssøe, Medhjælper 1843, Kammerassessor 1847, fast Assistent og Slotsforvalter 1858, Kammerraad og første Inspektør 1866, død 1878.

Carl Christian Thorvaldus Andersen, Medhjælper 1858, fast Assistent 1860, anden Inspektør 1866, Kammerassessor 1866—1875, Slotsforvalter og første Inspektør 1878.

Peter Michael Johan Brock, Medhjælper 1863, Dr. phil. og fast Assistent 1874, anden Inspektør 1878.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 08 06 06 019 3